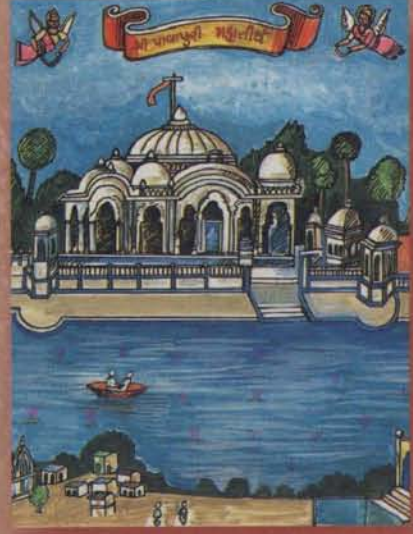

શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વિરચિત સચિત્ર

વિવિધ તીર્થકલ્પ

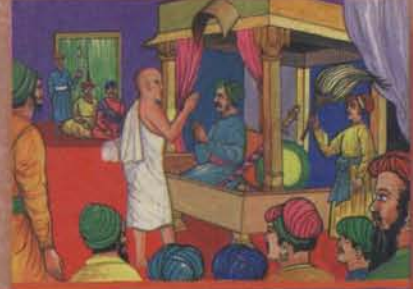
શ્રી શમ્બુજય કલ્પ

શ્રી પાવાપુરી કલ્પ

શ્રી અષ્ટાપદ ગિરિકલ્પ

શ્રી કન્યાન્ય મહાવીરકલ્પ

યુવાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયરત્નાકર સૂરીશ્ચરણ મ.સા. નાં શિષ્યરત્ન
મુનિ રત્નત્રય વિજય
મુનિ રત્નજ્યોત વિજય

જયઉવીર સચ્ચઉરિ મંડલ

અનન્ત લઠિધ નિધાન શ્રી ગૌતમ સ્વામિને નમઃ

શ્રી જિત-હીર-બુદ્ધિ-તિલક-શાંતિચંદ્ર-રત્નશોખરસૂરિભ્યો નમઃ

શ્રી જિનપ્રભસૂરીસ્વરજી મ. સા. વિરચિત

વિવિધતીર્થ કલ્પ-સચિત્ર

દિવ્યાશિષદાતા

સૌમ્યનિધિ સ્વ. આચાર્યદેવશ્રી રત્નશોખરસૂરીસ્વરજી મ. સા.

શુભાશીર્વાદદાતા

કલિકુંડતીર્થોદ્ધારક પ.પૂ. આચાર્યદેવશ્રી રાજેન્દ્રસૂરીજી મ. સા.

પ્રેરણાદાતા

પરમપૂજ્ય યુવાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયરત્નાકરસૂરીસ્વરજી મ. સા.

ગુર્જરભાષાનુવાદકર્તા

મુનિશ્રી રત્નત્રયવિજયજી મ. સા.

મુનિશ્રી રત્નજયોતવિજયજી મ. સા.

પ્રકાશક

શ્રી રંજનવિજયજી જૈન પુસ્તકાલય

મુ. માલવાડા જી. જાલોર (રાજ.) ૩૪૩૦૩૯

પુસ્તકનામ	વિવિધતીર્થકલ્પ (સચિત્ર)
મૂળકર્તા	આચાર્ય શ્રી જિનપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.
અનુવાદક	મુનિરત્નત્રયવિજય, મુનિ રત્નજ્યોતવિજય
પ્રકાશક	શ્રી રંજનવિજયજી જૈન પુસ્તકાલય - માલવાડા
કિંમત	રૂ. ૨૦૦/- (બસો રૂપીયા)
વિ. સંવત	૨૦૫૬
નકલ	૨૦૦૦
ચિત્રકાર	જયપંચોલી (અમદાવાદ)
લેઝરકંપોઝ	શ્રી પાર્શ્વ કોમ્પ્યુટર્સ, (અમદાવાદ) ફોન : ૫૪૭૦૫૭૮
મુદ્રક	હાઈ-સ્કેન લી., અમદાવાદ. ફોન : ૬૫૬૩૬૩૪-૫-૬

પ્રાપ્તિસ્થાન

❀ શ્રી પારસગંગા જ્ઞાન મંદિર ❀
બી-૧૦૩/૧૦૪, કેદાર ટાવર, રાજસ્થાન હોસ્પિટલ સામે,
શાહીબાગ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૪. ફોન : ૨૮૬૦૨૪૭ (રાજેન્દ્રભાઈ)

❀ શ્રી મણિલાલ યુ. શાહ ❀
ડી-૧, ૨૦૩ સ્ટાર ગેલેક્સી, એલ.ટી. રોડ, બોરીવલી (વેસ્ટ),
મુંબઈ-૪૦૦૦૯૨. ફોન : (ઓ) ૮૦૧૫૦૧૧ (રહે.) ૮૦૧૧૪૬૯

❀ શ્રી સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર ❀
૧૧૨, હાથીખાના, રતનપોળ, અમદાવાદ-૧

ફોન : ૫૩૫૬૬૯૨

જયઉવીર સચ્ચઉરિમંડણ

શ્રી મોટા મહાવીર સ્વામીજી

શ્રી શાંતિનાથજી

શ્રી કુંથુનાથજી

શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથ
જિનાલય - સાંચોર

શ્રી મહાવીર સ્વામીજી

શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીજી

શ્રી ગોડીજી પાર્શ્વનાથ

- વર્તમાન (સત્યપુર) સાંચોર તીર્થ ભૂમિ પર 'છ' ભવ્યાતિભવ્ય જિનાલયો આભૂષણ સમશોભી રહ્યા છે.
- આતીર્થ ભૂમિમાં ધર્મબીજનું વાવેતર કરનાર પ.પૂ. તપસ્વી મુનિશ્રી કેશરવિજયજી મ.સા. તથા પ્રશાન્ત મૂર્તિ આચાર્ય દેવ શ્રી કનક પ્રભુ સૂરીશ્વરજી મ.સા.નું વિશેષયોગદાન પ્રાપ્ત થયેલ. તેઓ શ્રીની પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન અનુસાર દેવવિમાન તુલ્ય જિનાલયોનું નવ નિર્માણ થયેલ. તેમનાં પ્રભાવે વર્તમાનમાં સાંચોર સંઘ ઉદાર ભાવનાશીલ અને વીરક્ષેત્ર રૂપે પ્રસિદ્ધિ પામેલ છે.

કોટિ કોટિ વંદના ચરમતીર્થકરશ્રી મહાવીર પ્રભુને

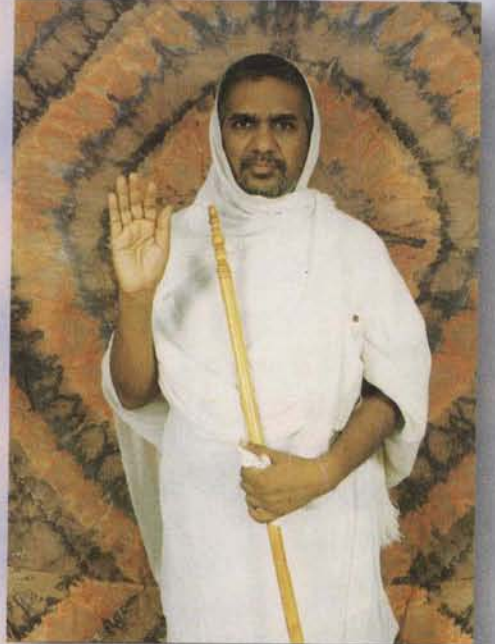

- વિવિધ વ્યાધિનાં વ્યૂહ વચ્ચે વિશિષ્ટઘૈર્યઘારી.
- અમારા જ્ઞાનધ્યાન અનેસંચમનાં મૂળિયાને વાત્સલ્યભર્યા બોધથી મજબૂત બનાવનારા એવાં પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવશ્રી રત્નશોખર સૂરિજીનાં ચરણોમાં કોટિકોટિવંદન-

સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રી રત્નશોખર સૂરીશ્વરજી મ.સા.

- પોતાનાં સ્વાર્થને ગૌણ બનાવી અમારી બધી જ ચિંતાને પોતાને શિરેઘારી અભ્યાસમાં આગેકૂચ કરાવનારા.
- જ્ઞાનની જ્યોત બુઝાઈ ન જાય. શ્રદ્ધાની સરગમ વાગતી બંધ ન પડી જાય, સંચમનું પુષ્પ કરમાઈ ન જાય તેની સતત તકેદારી રાખનારા પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી રત્નાકરસૂરિજી મ.સા. ના ચરણોમાં કોટિ-કોટિવંદન.

મુ. રત્નભયવિજય
મુ. રત્નજ્યોતવિજય

પ.પૂ. યુવાચાર્ય શ્રીમદ્વિજય રત્નાકર સૂરીશ્વરજી મ.સા.

જયઉવીર સચ્ચઉરિમંડલ

શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામિને નમઃ :

સુકૃત સંચયના સહભાગી, શ્રુતભક્તિના સહયોગી બન્યા શ્રી શ્રી શ્રીમાલ પરિવાર (સાંચોર)

દિનેશકુમાર

હસ્તીમલ

પારસમલ

શામાલાજી જાનુજી

શ્રી પાંચુબહન જાનુજી

પ્રકાશમલ

જબરમલ

બાબુલાલ

શ્રુતિભક્તિનાં ઉપાસકો - સ્વ. માલાજીજાનુજી, શ્રીમતી પાંચુબહન માલાજી

- પુત્ર - શા હસ્તીમલ, પારસમલ, બાબુલાલ, જબરમલ, પ્રકાશમલ, દિનેશકુમાર
 પુત્રવધુ - અ.સૌ. - સુશીલાદેવી, ઉગમદેવી, ઈલાયચીદેવી, પંખીદેવી, પ્રેમીલાદેવી, નીરૂદેવી,
 પૌત્ર - વિજય, વિક્રમ, વિમલ, રાકેશ, સંજય, કૌશલ

સમસ્ત શ્રી શ્રી શ્રીમાલ પરિવાર સાંચોર (સત્યપુર) રાજ.)

- જે પરિવાર સદ્ગુરુ નાં સમાગમે શ્રદ્ધાળુ બનવા સાથે દેવ-ગુરુ-ધર્મનાં ઉપાસક બન્યા.
- જીવનમાં ઉદાત્તચિત્તે સંપત્તિનો સદ્વપયોગ કરીને સુકૃત સંચય કરી રહ્યા છે.
- શ્રુતભક્તિમાં વિશેષ રૂચિનાં કારણે આ પરિવારનું પ્રત્યેક પ્રકાશનમાં સુંદર યોગદાન મળેલ.
- ભવિષ્યમાં આ શ્રી શ્રીશ્રીમાલ પરિવાર ઉત્તરોત્તર ભાવનાશીલ બને.

: પ્રકાશક :

ડૉ. ચોથમલ ડી. માધાણી
માલવાડા

પ્રાકૃ કથન

અનાદિ કાલથી માનવ, પોતાના આત્મા ઉપર લાગેલા કર્મના રોગનું ઉન્મૂલન કરવા તીરથની સ્પર્શનાની ભાવના સેવતા હોય છે

તીર્થ સ્પર્શના દ્વારા આત્મા અનાદિકાળની મોહની ગ્રંથીને ભેદવાનું કામ કરી શકે પરંતુ એના માટે ભાવોલ્લાસ અને વીર્યોલ્લાસની આવશ્યકતા રહે, સાથો સાથ તીર્થ પ્રત્યેનું આકર્ષણ પણ જરૂરી બને / તીર્થ પ્રત્યેનું આકર્ષણ ક્યારે થાય જ્યારે તીર્થના ઈતિહાસનું જ્ઞાન અને તેના અંગે વિવિધ પ્રસંગોની જાણકારી હોય તો ભાવોલ્લાસ ઉત્પન્ન થયા વિના ન રહે.

તે હેતુથી પૂજ્યપાદ ભટ્ટારક આચાર્ય દેવશ્રી જિનપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા. પ્રાકૃત ભાષામાં વિવિધ તીર્થકલ્પ ગ્રંથની રચના કરેલ તે ગ્રંથનું વાંચન કરતાં કરતાં વિચારણા સ્ફુરેલ કે આ ગ્રંથનું ગુર્જર અનુવાદ થાય તો ઘણા જીવો તીર્થનું જ્ઞાન અને માહિતી મેળવી શકે તે કારણથી મુનિશ્રી રત્નત્રય વિ.મ.સા. તથા મુનિશ્રી રત્નજ્યોત વિ.મ.સા.એ ગુર્જર અનુવાદ કરવાનો સંકલ્પ કરેલ, દેવ અને ગુરૂની કૃપાના પ્રભાવે અને સતત દ્રઢપ્રયત્ન સહ પુરૂષાર્થ સાથે સુંદર અનુવાદ કરેલ.

બન્ને મહાત્માઓ શ્રુતજ્ઞાનની ભક્તિ સુંદર રીતે કરી રહ્યા છે. અનુવાદન કરતાં કરતાં વિચારણા આવેલ બાળજીવોને વિશેષ આકર્ષણનું કારણ બને તે હેતુથી સચિત્ર બનાવવાનો વિચાર કરેલ તે વિચારોને સાકાર બનાવા માટે ઘણા મહાત્માઓની સલાહ અને સૂચન પ્રાપ્ત થયેલ. તે સર્વે વિચારોને ધ્યાનમાં લઈને સચિત્ર વિવિધતીર્થ કલ્પ ગ્રંથ પ્રકાશિત કરવાનો નિર્ણય કરેલ.

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના અને સમયે સમયે યોગ્ય સૂચન વયોવૃદ્ધ તપસ્વી મુનિશ્રી જિનચન્દ્રવિજયજી મ.સા.ના શિષ્ય પરમ અનુભવી જ્ઞાન રસીકતાવાનું પ.પૂ.આચાર્યદેવશ્રી મુનિચન્દ્ર સૂરીશ્વરજીમ.સા.નો સારો સહકાર પ્રાપ્ત થયેલ.

કથાના આધારે પ્રસંગોનું વાંચન અને મનન કરીને ચિત્રો બનાવવાનું સુંદર કાર્ય કરનાર અને પૂર્ણ કરવામાં મહત્વનું કાર્ય કરનાર આર્ટીસ્ટ

જય પંચોલીએ પોતાની સુન્દર કળાને ઉપસાવેલ સાથોસાથ જય પંચોલીનો પરિચય કરાવનાર નવનીત પ્રિન્ટર્સવાળા નિકુંજ શાહનો પણ સહકાર સારો મળેલ.

આવા કઠીન સમયે સંસ્કૃતિના સંસ્કારને નષ્ટ કરનાર પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિની સામે શ્રુતજ્ઞાન કાંઈક ઉપકારક બને એ હેતુથી આ પુસ્તક પ્રકાશિત કરેલ.

આ વિવિધ તીર્થ કલ્પ પુસ્તક પ્રકાશનમાં મુખ્ય સહયોગી શ્રુતજ્ઞાન પ્રેમી સત્યપુર નિવાસી શા માલાજી જાનુજી શ્રીશ્રીશ્રીમાળ પરિવાર તથા શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘ સાંચોર આદિ અનેક શ્રુત પ્રેમીઓનો સહકાર પ્રાપ્ત થયેલ.

સચિત્ર વિવિધ તીર્થકલ્પ દ્વારા સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સમ્યક દર્શન દ્વારા નિર્મળતા પ્રાપ્ત કરો.

એજ અભ્યર્થના.

✍ ...રત્નાકરસૂરિ

આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિજીએ તીર્થોનો માત્ર પ્રાચીન ઇતિહાસ જ નથી આપ્યો પણ એની વર્તમાન સ્થિતિનો આંખે દેખ્યો અહેવાલ પણ પ્રસ્તુત કર્યો છે.

કેટલીક પ્રાચીન વિગતો જણાવતાં તેઓશ્રી આજેપણ આવી પરિસ્થિતિ છે એમ જણાવે છે. કેટલાક નમુના આ પ્રમાણે છે.

- કલ્પ નં. ૯ મથુરાના સ્તુપનું દેવો દ્વારા આજે પણ રક્ષણ થાય છે.
- કલ્પ નં. ૧૨ કૌશાંબીમાં દુર્ગ આજે પણ છે. વસુધાર ગામ વસેલું છે.
- કલ્પ નં. ૧૨ આજે પણ જે.સુ.૧૦ના લોકો સ્નાનાદિ કરે છે.
- કલ્પ નં. ૧૨ ચંદનબાળાની મૂર્તિ આજે પણ છે.
- કલ્પ નં. ૧૨ સિંહ આજે પણ આવે છે.

સંપાદકીય

પ્રાકૃતબુકનો અભ્યાસ કર્યા પછી વિચાર આવ્યો કે કોઈક પ્રાચીન અને ઐતિહાસિક પ્રાકૃતગ્રંથનો અનુવાદ કરીએ. તે વિચારતા ભદ્રારક આચાર્યશ્રી જિનપ્રભસૂરિજી કૃત વિવિધતીર્થકલ્પ ગ્રંથ હાથમાં આવ્યો. જે આચાર્ય ભગવંતે આ ગ્રંથની રચના કરેલ તે આચાર્ય ભગવંત આજથી લગભગ ૬૫૦ વર્ષ પૂર્વે થયેલા છે.

આ આચાર્ય ખરતરગચ્છનાં હોવા છતાં તપાગચ્છ સંપ્રદાય ઉપર એમણે વિશેષ લાગણી હતી જેથી જ એમને રચેલા ૭૦૦ સ્તોત્રો તપાગચ્છીય આચાર્ય સોમતિલકસૂરિજીને ભેટ કરેલા.

સાધુ-સાધ્વીજી ભગવંતો પ્રાકૃત ગ્રંથને વાંચતા આ ભાષાંતર વધારે ઉપયોગી બને તે માટે ભાષાંતર રૂપે એનો અનુવાદ કરેલ.

સામાન્ય જ્ઞાનવાળા ને ઈતિહાસની જાણકારી વ્યવસ્થિત રીતે થઈ શકે તે માટે આ અનુવાદમાં ઈતિહાસપ્રમાણે ચિત્રો મુકવામાં આવ્યા.

ચિત્રો માટે જય પંચોલીએ બીજું કામ છોડી માત્ર એક મહીનામાં ૬૦ જેટલા ચિત્રો મહેનતપૂર્વક ઈતિહાસપ્રમાણે તૈયાર કરેલ.

ઘણાં સમયથી ચિત્રો સાથે પુસ્તક પ્રકાશિત કરવાની ભાવના હતી તે વાત ગુરુદેવ ને કરતા ગુરુદેવે તરત સહર્ષ સ્વીકારી લીધી. જે આજે મારી ભાવના પરિપૂર્ણ બની.

આ વિવિધ તીર્થકલ્પનો અનુવાદ સુઘોષામાં નિયમિત આવે છે.

ગુજરાતી અનુવાદમાં અથવા ચિત્રોમાં કાંઈપણ જિનાણા વિરુદ્ધ લખાયુ હોય. શબ્દ-શ્લોકનો અનુવાદ રહી ગયો હોય તો ત્રિવિધે ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડમ્ (વાચકે સુધારી લેવું).

આ પુસ્તકનાં સંપાદન કાર્યમાં વિશેષ સહયોગી બનનાર આચાર્યદેવશ્રી મુનિચંદ્રસૂરિજી મ.સા. છે જેમનો ઉપકાર ક્યારેય ભૂલી શકાય તેમ નથી.

આશા રાખુ છું કે આ ગ્રંથને વાંચી ભવ્ય જીવો તીર્થનાં ઈતિહાસની જાણકારી પ્રાપ્ત કરી શિવગતિનાં ગામી બને.

ૐ.... મુનિરત્નત્રય વિજય

નારાણપુરા ચાર રસ્તા, અમદાવાદ-૧૩.

આસો સુદ-પૂનમ.

અમર્પણ

બુદ્ધિ-તિલક-શાંતિચંદ્રસૂરીશ્વરજી સમુદાયમાં તિલક સમા...
પોથી અને પેન્સીલ સાથે પરમ મૈત્રી રાખનારા...
તપ તરણીને(સૂર્યને) સદા ઝગમગતું રાખનારાં...
પ્રમાદ ને તિલાબ્જલિ દાતા અને પિંડવિશુદ્ધિ ને નેહ ભરી અંજલિ દાતા...
જ્ઞાન ધ્યાનની ધારા સદૈવ વહેતી રાખનારા, વાદવિવાદનો બહિષ્કાર કરનારા
આગ્રહને ઠિકકારનારા, અભિગ્રહને આવકાર આપનારા...
તત્ત્વને શ્રદ્ધાજ્વલથી સીંચનારા, મિથ્યાત્વનાં મૂળીયાને ઉખેડનારા...
મુનિઓનાં હૃદયમાં વસનારા, ખુનીઓને હૃદયમાં વસાવનારા...
સખગાય રસનાં પાનથી જેન જેનેતરને ગાંધર્વનો ભ્રમ કરાવનારા...
અંતરશત્રુ પ્રત્યે લાલ આંખ કરનારા...
બાહ્ય શત્રુનો લાલ જાજમથી સ્વાગત કરનારા....
સદા સંયમ સુવાસ રેખાવનારા...

અનુયોગાર્થ પંન્યાસપ્રવરશ્રી
તિલકવિજયજી ગણિવર્ચ શ્રીનાં દિવ્યચરણ
કમલમાં આ ગ્રંથ પુષ્પને સુવાસિત કરવા
અમર્પણ કરતા આનંદનો અગાધ હરિયો
અંતરમાં હિલોળા લેહ છે

✍..... મુનિરત્નત્રયવિજય
મુનિરત્નજયોતવિજય

જ્યઉવીર સચ્ચઉરિમંડણ, શ્રીમતે ગોડી પાર્શ્વનાથાય નમઃ
શ્રી સિદ્ધિ-વિનય-ભદ્ર-જનક-વિલાસ-ઐકારસૂરિભ્યોનમઃ

પ્રસ્તાવના

આ. જિનપ્રભસૂરિના 'વિવિધતીર્થકલ્પ' તરીકે પ્રસિદ્ધિને પામેલા 'કલ્પપ્રદીપ' ગ્રંથનો મુનિરાજશ્રી રત્નત્રયવિ.મ. તથા મુનિ શ્રી રત્નજયોત વિ.મ. દ્વારા કરવામાં આવેલ અનુવાદ પુસ્તકાકારે પ્રગટ થઈ રહ્યો છે. ત્યારે તેને આવકારતાં અતિહર્ષ થાય છે.

ગ્રંથકાર આચાર્યશ્રી જિનપ્રભસૂરિનું નામ શાસનપ્રભાવક આચાર્યોમાં મોખરે છે. એમના જીવન વિષે પ્રસ્તુત વિવિધતીર્થકલ્પના કન્યાનયનશ્રીમહાવીર પ્રતિમા કલ્પમાં કેટલીક વિગતો અપાઈ છે. કેટલીક આચાર્યશ્રીના સમકાલીન સુદ્રપદ્મીગરઘીય આ.શ્રી સોમતિલકસૂરિજીએ શ્રીકન્યાનયનશ્રીમહાવીરતીર્થકલ્પપરિશેષમાં આપી છે. પાછળના કાળમાં રચાયેલા પ્રબંધોમાં તો તેઓશ્રીના જીવનચરિત્ર ઉપરાંત ઘણી ચમત્કારસંબંધી ઘટનાઓનું વર્ણન છે. આમાંની કેટલીક દંતકથાઓ અન્ય આચાર્યના નામે પણ ચડેલી છે.

ગુરુપરંપરા

આ. શ્રી જિનસિંહસૂરિથી ખરતરગરછની લઘુ શાખાની પ્રસિદ્ધિ થઈ છે. તેઓએ દિલ્હી તરફના શ્રીમાળી લોકોને વિશેષ ધર્મ પમાડેલો. જ્યારે એમના ગુરુભાઈ જિનપ્રબોધસૂરિએ વિશેષતયા ઓસવાળ જતિને ધર્માભિમુખ કરી તેઓ ખરતરગરછની વડી શાખાના આઘપુરુષ બન્યા.

ગ્રંથકારશ્રીનું જીવન-કવન

તે કાળે વિક્રમના ૧૪ મા સૈકાનો પ્રારંભકાળ ચાલતો હતો. સોહિલવાડી નગરમાં શ્રીમાલજ્ઞાતીય તાંબીગોત્રીય શ્રાવક રત્નપાલ ને પાંચ પુત્રો હતા. તેમાં વચલા પુત્રનું નામ સુભટપાલ હતું.

એક દિવસ આ.જિનસિંહસૂરિ રત્નપાલને ત્યાં પધાર્યા. વંદનાદિ કરીને રત્નપાલ અને ખેતલાદેવીએ કામ-કાજ ફરમાવવા વિનંતી કરી.

આચાર્યશ્રીએ કહ્યું કે - મારા ગુરુદેવે મને પદ્માવતી મંત્ર આપ્યો છે. મેં એની સાધના કરી ત્યારે અધિષ્ઠાયિકા દેવીએ કહ્યું કે - 'તમારું આયુષ્ય અલ્પ છે. આ

૧. પુરાતન પ્રબંધ સંગ્રહ ગત જિનપ્રભસૂરિ પ્રબંધ પ્રમાણે સુભટપાલના પગની આંગળી ઓછી કે ટુંકી હોવાથી પગ લંગડાતો હતો.

મંત્ર માટે યોગ્ય વ્યક્તિ સુભટપાલ છે.' માટે હું તમારા પુત્ર સુભટપાલની^૧ માંગણી કરું છું. એ શાસનની મોટી પ્રભાવના કરશે.'

પરિવારજનોએ પણ ગુરૂની વાત સ્વીકારી. વિ.સં. ૧૩૨૬માં^૨ શુભ મુહુર્તે સુભટપાલને દીક્ષા આપી. **શુભતિલક** મુનિ બનાવ્યા.

સ્વાધ્યાયમંજરીકાર આ. **મલ્લિષેણસૂરિ** પાસે એમણે અધ્યયન કર્યું. અલ્પ સમયમાં સુંદર જ્ઞાનાર્જન કરી વિદ્વાન બન્યા. ગુરૂએ એમને પદ્માવતી મંત્ર આપ્યો. અને વિ.સં. ૧૩૪૧ માં કિઠિવાણા નગરમાં આચાર્ય પદવી આપી. આ. **જિનપ્રભસૂરિ** તરીકે ઘોષિત કર્યા.

એમનો પરિચય આપતાં ઇતિહાસવિદ્ શ્રી **જિનવિજયજી** એમના ૧૭ જુલાઈ ૧૯૩૩ ના પ્રવચનમાં જણાવે છે કે - "આચાર્યશ્રી પોતાના જમાનાના બહુશ્રુત વિદ્વાન અને પ્રભાવશાળી પુરુષ હતા. ભારતની સંસ્કૃતિના મહાન્ સંકટકાળ વખતે તેઓ વિદ્યમાન હતા. તેમના જ સમયમાં ભારતવર્ષના હિંદુ રાજ્યોનું સામુહિક પતન થયું અને ઈસ્લામી સત્તાનું સ્થાપી શાસન જમ્યું. ગુજરાતની પ્રાચીન સંસ્કૃતિની વિભૂતિના નાટકનો છેલ્લો પડદો એમની આગળ જ પડ્યો. **અલાઉદ્દીનના** સૈન્યે ગુજરાતની રાજ્ય સત્તાનો ઉચ્છેદ કરી ગુર્જર પ્રજાના સાહિત્ય, સ્થાપત્ય અને સૌખ્યની સમૃદ્ધિનો, જે કાળે અને જે રીતે સંહાર કર્યો, તેને નજરે ખેનારા એક સાક્ષી તરીકે, એ આપણને કેટલીક વિગતો, એમના એ તીર્થકલ્પગ્રંથ દ્વારા પૂરી પાડે છે. અલાઉદ્દીનની ગાદીએ આવનાર મહમદશાહ બાદશાહનો તો એમને પ્રત્યક્ષ પરિચય પણ ઘણો સારો હતો. અને તેથી એમણે પોતાની કેટલીક ચત્કારિક લાગવગ વાપરી એ બાદશાહ પાસેથી, નાશ થતાં કેટલાંક દેવસ્થાનોનું રક્ષણ કરાવવા જેટલા એ શક્તિવાન પણ થયા હતા. એમણે પોતાના એ ગ્રંથમાં જ્યાં ત્યાં એવી કેટલીયે એવી ઐતિહાસિક ઘટનાઓનું ઉપયોગી સૂચન કર્યું છે. મહમૂદ ગઝનવીની ગુજરાત ઉપરના આક્રમણનો ઉલ્લેખ, ગુજરાતના સમગ્ર સાહિત્યમાં, એકમાત્ર એમના જ લખાણમાંથી મળી આવે છે. મલેરછોના હાથે વલભીનો નાશ થયાની, વિદ્યમસંવત્ ૮૪૫ ની જે મિતિ એમણે આપી છે, તે બીજા બધા કરતાં વધારે વિશ્વસનીય ગણી શકાય છે." (પ્રાચીન ગુજરાતના સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસની સાધનસામગ્રી પૃ.૨૬-૨૭)

આ જિનપ્રભસૂરિ પ્રકાંડ વિદ્વાન અને પ્રતિભાસંપન્ન આચાર્ય હતા. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને દેશ્યભાષાઓ ઉપરાંત ક્ષારસીભાષામાં પણ એમની કલમ ચાલી છે.

વિ.સં. ૧૩૫૨ માં સહુ પ્રથમ 'કાતંત્ર વિભ્રમ' ઉપર ૨૬૧ શ્લોકપ્રમાણ રચના કરીને

૧. આ સંવત પ્રાકૃતપ્રબંધાવલીના અનુસાર આપ્યો છે. શ્રી અગરચંદ નાહટાએ વિ.સં. ૧૩૨૫ આસપાસમાં સુભટપાલનો જન્મ થવાનું અનુમાન કર્યું છે.

૨. વિવિધતીર્થકલ્પ હિન્દી અનુવાદની પ્રસ્તાવનામાં 'શર્મતિલક' નામ જણાવ્યું છે.

ગ્રંથનિર્માણનો પ્રારંભ દિલ્હીમાં કર્યો જણાય છે. આ કૃતિ સંસ્કૃત વ્યાકરણ સંબંધી છે. બીજી કૃતિની રચના વિ.સં. ૧૩૫૬ માં થઈ. એ રચના 'શ્રેણિક-ચરિત્ર' માં વ્યાકરણ અને કાવ્ય બંનેનું મિશ્રણ બેવા મળે છે. એટલે એનું અપર નામ 'દુર્ગવૃત્તિ ધ્યાશ્રય' પણ છે.

એ પછી 'વિધિમાર્ગપ્રપા' નામની સામાચારી વિષયક રચના વિ.સં. ૧૩૬૩ માં એ પછી બે વર્ષ બાદ અજિતશાંતિસ્તવ અને 'ઉવસગ્ગહરં' સ્તોત્ર ઉપર ટીકા બનાવી. વચ્ચે વૈભારગિરિની જત્રા અને વૈભારગિરિકલ્પના રચના વિ.સં. ૧૩૬૪ માં થઈ.

આમ વિવિધ વિષયો ઉપર સૂરિલની લેખની અવિરત ચાલતી રહી. એમાં પણ સ્તોત્ર-રચના આચાર્યશ્રીને સૌથી વધુ પ્રિય રહી છે. એમ કહેવાય છે કે રોજ ઓછામાં ઓછું એક સ્તોત્ર બનાવ્યા બાદ જ આહાર કરવાને તેઓશ્રીનો સંકલ્પ હતો. આજે તેઓશ્રીના માત્ર ૭૫ સ્તોત્રો મળે છે.

મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મ.સા. એક લેખમાં જણાવે છે કે "આચાર્ય જિનપ્રભે વિધવિધ ભાષામય અને વિધવિધ છંદોમય ચિત્રવિચિત્ર સ્તુતિ-સ્તોત્ર-સાહિત્યના સર્જનમાં જે વિશાળ જ્ઞાનો આપ્યો છે એ સૌથી મોખરે આવે છે.

સિદ્ધાંતસ્તવ અવસૂરિકાર શ્રી આદિગુપ્તે જણાવ્યું છે કે પદ્માવતી દેવીએ કહ્યું કે ભાવિમાં તપાગરહનો ઉદય થનાર છે. આથી તેઓએ તપાગરહીય આ. સોમતિલકસૂરિને પોતાના રચેલા ૭૦૦^૧ સ્તોત્રો ભેટ કર્યા હતા.

ઉપદેશ સમ્પતિકામાં (વિ.સં. ૧૫૦૩) શ્રી સોમધર્મજીએ આ.જિનપ્રભસૂરિ અને તપાગરહીય આ. સોમપ્રભસૂરિજીના મિલન પ્રસંગનું વર્ણન કર્યું છે.

આ.જિનપ્રભસૂરિ પાટણ પાસે જંગરાજમાં પધાર્યા. તપાગરહીય આ. સોમપ્રભસૂરિજી પણ આ જ ગામમાં પધાર્યા છે. એવું જાણી તેઓને મળવા આ. જિનપ્રભસૂરિ ગયા. આ. સોમપ્રભસૂરિજીએ ઊભા થઈ સ્વાગત કર્યું. આસનાદિ પ્રદાન કરતાં કહ્યું કે આપ શાસનપ્રભાવક આચાર્ય ભગવંત છો. આપના પ્રભાવે આજે જૈનશાસન જયવંતુ છે.

૧. મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજીએ 'તપાગરહશ્રમણવંશવૃક્ષ' માં (પૃ.૫૮) ૮૦૦ સ્તોત્ર અર્પણ કર્યાનું લખ્યું છે તે શરત-ચૂક જણાય છે.

૨. પં.વિનયસાગરજીનું માનવું છે કે આ મુલાકાત આ. સોમપ્રભસૂરિ સાથે નહીં પણ આ. સોમતિલકસૂરિજી જેડે થઈ હોવી ખેઈએ. કેમ કે આ.સોમપ્રભસૂરિજીનો સ્વર્ગવાસ વિ.સં. ૧૩૭૩ માં થયો છે. જ્યારે મુલાકાત વિ.સં. ૧૩૮૫ પછી થઈ છે. જુઓ શાસનપ્રભાવક આચાર્ય જિનપ્રભ ઔર ઉનડા સાહિત્ય પૃ.૪૪)

૩. આચાર્યશ્રી પોતે જ કન્યાનયનીયમહાવીર પ્રતિમાકલ્પમાં હાથી ઉપર સવારી અને વચ્ચેના વચ્ચેના વચ્ચેના રાજસભામાં જવાનું લખે છે. આ ઉપરાંત ચાલુ ચોમાસામાં વિહાર કરી તેઓને દિલ્હી આવવાનું પણ બન્યું છે.

આ. જિનપ્રભસૂરિણએ પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું કે - સમ્રાટની સેના સાથે રહેવાના કારણે અને રાજસભામાં જવા આવવાના કારણે અમે સમ્યક્ ચારિત્રનું પાલન કરી શકતા નથી.^૩ જ્યારે આપ નિર્મળચારિત્રવાન છો !

બંને આચાર્યો વાર્તાલાપમાં મગ્ન હતા ત્યારે એક મુનિરાજે પોતાની પોથી ઉંદરે કાતર્યાની ફરિયાદ પોતાના ગુરુદેવ આ.સોમપ્રભસૂરિને કરી. બાજુમાં બેઠેલા આ.જિનપ્રભસૂરિણએ તુરંત આકર્ષણી વિદ્યા દ્વારા આજુ-બાજુના બધા ઉંદરોને હાજર કર્યા. 'તમારામાંથી જેણે આ પોથીને નુકશાન કર્યું છે તે રહે બીજા ચાલ્યા જાય.' આ.જિનપ્રભસૂરિ બોલ્યા. એક ઉંદર થરથરતો ઉભો રહ્યો. બીજા બધા ચાલ્યા ગયા. આચાર્યશ્રી કહે : 'હવે આવું ન કરતો. આ ઉપાશ્રય છોડી ચાલ્યો જ.' ઉંદર ચાલ્યો ગયો. બધા આશ્ચર્યચકિત થયા.^૧

વિ.સં. ૧૩૭૬ લગભગમાં દિલ્હીની ગાદી ઉપરથી ખીલ્લનું શાસન સમાપ્ત થયું અને ગ્યાસુદ્દિન તઘલખ ગાદી ઉપર બેઠો. એ પછી ચાર વર્ષ બાદ મહમદ તઘલખ દિલ્હીપતિ બન્યો. મહમદ ઘણો ઉતાવળીયો અને ટુંકી દષ્ટિવાળો હતો, દિલ્હીથી દોલતાબાદ અને દોલતાબાદથી દિલ્હી રાજધાની ફેરવવાના એના તઘલખી નિર્ણયો આજે પણ જનમાનસમાં ખણીતા છે. છતાં એનામાં ન્યાયપ્રિયતા, સાહિત્ય પ્રત્યે રુચિ વ. ગુણો પણ હતા.

વિ.સં. ૧૩૮૫ માં પં. ધારાસરના મોઢેથી આ.જિનપ્રભસૂરિની વિદ્વતાના વખાણ સાંભળી મહમદે આચાર્યશ્રીને રાજદરબારમાં પધારવા આમંત્રણ આપ્યું. પોષ સુદ બીજના સંધ્યાના સમયે આચાર્યશ્રી અને બાદશાહનું મિલન થયું.

ઘીમે ઘીમે સૂરિણ અને સમ્રાટનો પરિચય વધતો રહ્યો. અને સમ્રાટ સૂરિણથી પ્રભાવિત થવા લાગ્યો.

એ સમયે જૈનોને કેટલીક તકલીફો ઉપદ્રવો પરેશાન કરતાં હતા. સૂરિણની પ્રેરણાથી સમ્રાટે એનું નિવારણ કરતું ફરમાન બહાર પાડ્યું. એજ રીતે સૂરિણની પ્રેરણાથી શત્રુંજય, ગિરનાર, ક્લોદિ આદિ તીર્થની રક્ષા માટે પણ સમ્રાટે ફરમાનો બહાર પાડ્યા.

સૂરિણએ સમ્રાટના આ કાર્યથી પ્રસન્ન થઈને પોતે એ વખતે (વિ.સં. ૧૩૮૫ મહા

૧. આ પ્રસંગ અને આ.જિનપ્રભસૂરિણએ વિવિધ ગરહીય સાધુઓને ભણાવ્યાના અને આચાર્યપદ આપ્યાના, અન્યગરહીય કર્તાઓની રચનામાં સહાય કરવાના પ્રસંગો જેતાં આચાર્યશ્રીનો તપગરહ આદિ ગરહો સાથે સારો મેળ રહ્યો હોય તેમ લાગે છે.

આ. સોમપ્રભસૂરિણ ચારિત્રની પ્રશંસા અને પોતાની શિથિલતાનો નિખાલસ એકચાર કરવાના પ્રસંગો અને તપગરહનો ભાવિ ઉદય થનાર હોવાથી પોતાના ૭૦૦ સ્તોત્રો આપવાના પ્રસંગો જેતાં સૂરિણમાં સાંપ્રદાયિક કટ્ટરતાનો અભાવ હોય એવું સ્પષ્ટ લાગે છે. અને એટલે કેટલાક વિદ્વાનો 'તપોમત કુદ્દન' કે જે આચાર્યશ્રીની કૃતિ હોવાનું મનાય છે. તેને કોઈક લખીને એમના નામે ચડાવ્યાનું અનુમાન કરે છે.

સુદ ૭ ના) રચેલ શત્રુંજયતીર્થકલ્પનું અપરનામ 'રાજપ્રસાદકલ્પ' રાખીને આ કાર્યને (રાખની મહેરબાનીને) અમર બનાવી.

વળી તે સૂરિભ્રમ્ણે સમ્રાટદ્વારા કેદીઓને જેલમાંથી છોડાવ્યા હતા.

ચોલદેશના કન્યાનયન નગરમાં કેટલાક **અણ્ણવિયવંશીય** કૂરવ્યકિત્તિઓએ આતંક ફેલાવ્યો. શ્રાવકો, સાધુઓને કેદ કર્યા. **શ્રીપાર્શ્વનાથ** ભ. ની પ્રતિમા ખંડિત કરી અને **શ્રીમહાવીરભ.ની** પ્રતિમા દિલ્હી લઈ ગયા. અને તુલગખાબાદના શાહી ભંડારમાં મૂકી દીધી. આ વખતે મહમદ બાદશાહ **દિલ્હીમાં** ન હતો. જ્યારે તે દેવગિરિથી આવ્યો ત્યારે તેને સમખવી સૂરિભ્રમ્ણે **ભ.મહાવીરપ્રભુની** પ્રતિમા પાછી મેળવી.

આમ આચાર્યશ્રીએ સમ્રાટને પ્રભાવિત કરી શાસનપ્રભાવનાના ઘણા કાર્યો કર્યા.

આ. **જિનદેવસૂરિ** આદિ ૧૪ સાધુઓને દિલ્હી રાખીને આચાર્યશ્રીએ દોલતાબાદ તરફ વિહાર કર્યો.

પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં જીવંત **મુનિસુવ્રતસ્વામીભ.ના** દર્શન યાત્રા કરી દોલતાબાદ (દેવગિરિ) પહોંચ્યા. ત્યાં તુર્કોને જિનમંદિરનો વિનાશ કરતાં અટકાવ્યા. ત્રણ વર્ષ અહીં રોકાઈ પાછા દિલ્હી પધાર્યા. દીક્ષા, પ્રતિષ્ઠા આદિ કાર્યો કર્યા. વિ.સં. ૧૩૯૩ માં મથુરાતીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો.

નાભિનંદનજિનોદ્ધારપ્રબંધ (વિ.સં. ૧૩૯૧) માં જણાવ્યું છે કે - આ **જિનપ્રભસૂરિની** સાથે શત્રુંજયોદ્ધારક **સમરાસાહે** મથુરા, **હસ્તિનાપુર** વ. યાત્રા કરી હતી અને **સમરાસાહેને** સૂરિભ્રમ્ણે સંઘપતિપદ આપ્યું હતું.

આચાર્ય **જિનપ્રભસૂરિભ્રમ્ણ** મુસ્લિમ બાદશાહના દરબારમાં સન્માન પામનાર અને એના દ્વારા શાસનપ્રભાવનાના કાર્યો કરનાર સર્વ પ્રથમ જૈનાચાર્ય હોવાનું માન ધરાવે છે.

અને તેઓએ વિવિધ વિષયો ઉપર અનેક ગ્રંથો રચીને અન્યરચિત ગ્રંથોના સંશોધનો કરીને પોતાની પ્રકાંડ વિદ્વતાનો લાભ જગતને આપ્યો જ છે.

આ ઉપરાંત સૂરિભ્રમ્ણે ઊંચી અધ્યાપનક્ષમતા પણ હતી. આ ક્ષમતાનો લાભ માત્ર એમના શિષ્યોએ જ નથી લીધો વિવિધ અનેક ગરહના વિદ્વાનોને તેઓએ ભણાવ્યા છે. જેની વિગત આ પ્રમાણે છે.

૧. હર્ષપુરગરહીય મલધારી આ. રાજશેખરસૂરિભ્રમ્ણે ન્યાયકંદલીનું અધ્યયન કરાવ્યું.
૨. સુદ્રપહીયગરહના આ. સંઘતિલકસૂરિ મ. ને અધ્યાપન કરાવ્યું અને આચાર્યપદ પણ આપ્યું.
૩. નાગેન્દ્રગરહીય આ. મહિષેણસૂરિને 'રચાદવાદમંજરી' રચવામાં મદદ કરી.

૪. આ. જિનચેનસૂરિના શિષ્ય આ.મદ્ધિષેણસૂરિને 'ભૈરવપદ્માવતીકલ્પ' રચવામાં સહાય કરી.

આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિએ વિવિધતીર્થકલ્પના રૂ માં કલ્પમાં પોતે પોતાના જીવન વિષે કેટલીક વાતો લખી છે. અને કેટલીક વાતો એમના વિષે સમકાલીન સ્ફૂપદ્ધીયગરુણા આ. સોમતિલક સૂરિએ કન્યાનયન મહાવીરતીર્થકલ્પ પરિશેષમાં લખી છે. આ બે રચનામાં ક્યાંય સૂરિએ ચમત્કારોનું વર્ણન નથી. પરંતુ પાછળથી રચાયેલા શ્રી શુભશીલગણિકૃત 'પંચશતીપ્રબંધ', શ્રીસોમધર્મગણિકૃત 'ઉપદેશ સમતિકા', 'વૃદ્ધાચાર્ય પ્રબંધાવલી' અને પુરાતનપ્રબંધના પરિશિષ્ટમાં અપાયેલ 'આ. જિનપ્રભસૂરિપ્રબંધ' માં ચમત્કારિક ઘટનાઓનું વિવરણ મળે છે. આ બધું વિસ્તારથી જણવા માટે જિજ્ઞાસુઓએ ૧. પં. લાલચંદ ભગવાનદાસનું પુસ્તક, ૨. 'વિધિમાર્ગપ્રપાતી શ્રી અગરચંદ નાહટાની પ્રસ્તાવના, ૩. પં. વિનયસાગરજીનું પુસ્તક 'શાસનપ્રભાવક આચાર્ય જિનપ્રભ ઔર ઉનકા સાહિત્ય' વગેરે જોઈ લેવા.

અહીં માત્ર ઘટનાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

૧. દિલ્હીમાં બાદશાહની બેગમનો વ્યંતરના ઉપદ્રવથી છૂટકારો.

૨. દિલ્હી રાજસલામાં રજેહરણ અદધર રાખવું, કલંદર મુદ્દાની ટોપી નીચે પાડવી.

૩. વટવૃક્ષને સાથે લઈ ચાલવું. (વિહારમાં)

૪. શ્રી મહાવીરભ.ની પ્રતિમાનું બોલવું (દિલ્હી)

૫. વિજયમંત્રનો ચમત્કાર

૬. અમાવાર્યાને પૂનમમાં બદલવી.

૭. તાવને ઝોળીમાં બાંધવો વગેરે વગેરે...

શ્રી વિનયસાગરજીએ આ પ્રમાણે શાસન પ્ર.આ.જિનપ્રભ ઔર ઉનકા સાહિત્યમાં (પૃ.૯૦થી) જિનપ્રભસૂરિના સાહિત્યસર્જનની વિગત આપે છે.

૧. (આગમ) - શ્રીકલ્પસૂત્ર ઉપર
સદેહવિષૌષધિટીકા

૨. (સાહિત્ય) - સાધુપ્રતિક્રમણ અર્થનિર્ણય
કૌમુદી ટીકા,

૩. ષડાવશ્યકટીકા

૪. અનુયોગચતુષ્ટયવ્યાખ્યા

૫. પ્રવજ્યાભિધાન ટીકા

૬. અજિતશાંતિસ્તવ ટીકા

૭. બોધદીપિકા ટીકા

૮. ભયહરસ્તોત્ર (નમિઉણ)

૯. અભિપ્રાયચંદ્રિકા ઉપર ટીકા

૧૦. ઉપસર્ગહરસ્તોત્રની અર્થકલ્પલતાટીકા

૧૧. પાદલિપ્તસૂરિકૃતવીરસ્તોત્ર ટીકા

૧૨. ગુણાનુરાગ કુલક

૧૩. કાલચક્ર કુલક

૧૪. પરમતત્વાવબોધદ્વાત્રિશિકા

૧૫. પરમાત્મભત્તીસ્ત્રી	૨૭. શ્રેણિકચરિત્ર (ધ્યાશ્રયકાવ્ય)
૧૬. ઉપદેશકુલક	૨૮. ભવિચકુટુંબચરિચ
૧૭. વિધિમાર્ગપ્રપા (વૈધાનિક)	૨૯. વિષમષટ્પદકાવ્યટીકા
૧૮. દેવપૂજવિધિ	૩૦. ગાયત્રીવિવરણ
૧૯. પૂજવિધિ	૩૧. અલંકાર વિદ્યધમુખમંડન તીર્થ
૨૦. પ્રાયશ્ચિત્તવિશુદ્ધિ	૩૨. વિવિધતીર્થકલ્પ
૨૨. વ્યવસ્થાપત્ર	૩૩. સૂરિમંત્ર બૃહત્કલ્પ વિવરણ મંત્ર
૨૩. વ્યાકરણ કાતન્ત્રવિભ્રમટીકા	૩૪. હીંકારકલ્પ
૨૪. સ્વાદિગણવૃત્તિ	૩૫. રહસ્યકલ્પદ્રુમ
૨૫. અનેકાર્થકોષટીકા (કોષ)	૩૬. શકરતવામ્નાય
૨૬. શેષસંગ્રહ ટીકા	૩૭. અલંકાર કલ્પવિધિ

આ ઉપરાંત ૮૫ સ્તોત્રોના નામ પણ આપ્યા છે.

તે જિજ્ઞાસુઓએ શ્રી વિનયસાગરજીના પુસ્તકમાં પૃ.૯૮ થી જોઈ લેવા.

વિવિધતીર્થકલ્પ

પ્રસિદ્ધ ઇતિહાસવિદ્ શ્રી જિનવિજયજી 'વિવિધતીર્થકલ્પ' ના પ્રારંભિક નિવેદનમાં જણાવે છે કે - "શ્રીજિનપ્રભસૂરિ રચિત 'કલ્પપ્રદીપ' અથવા વિશેષતયા 'વિવિધતીર્થકલ્પ' નામથી પ્રસિદ્ધ આ ગ્રંથ જૈન સાહિત્યની એક વિશિષ્ટ વસ્તુ છે. ઐતિહાસિક અને ભૌગોલિક એમ બન્ને પ્રકારે આ ગ્રંથનું ઘણું મહત્વ છે. માત્ર જૈન સાહિત્યમાં જ નહીં, સમગ્ર ભારતીય સાહિત્યમાં પણ આ પ્રકારનો બીજો કોઈ ગ્રંથ હજુ સુધી જણવામાં આવ્યો નથી.

વિક્રમની ૧૪ મી સદીમાં જૈન ધર્મના જેટલા પ્રાચીન અને વિદ્યમાન જૈન તીર્થો હતાં તેમના સંબંધી એક ગાઈડ-બુક (માર્ગદર્શક-પુસ્તક) તુલ્ય આ ગ્રંથ છે.

આ ગ્રંથના અવલોકનથી સમજાય છે કે આ જિનપ્રભસૂરિજીને સ્થળ-ભ્રમણ પ્રત્યે ભારે આદર હતો. તેઓએ પોતાના જીવનમાં ભારતના મોટા ભાગના પ્રદેશોમાં પરિભ્રમણ કર્યું હતું. ગુજરાત, રાજપૂતાના, માલવા, મધ્યપ્રદેશ, વરાહ, દક્ષિણ, કર્ણાટક, તેલંગ, બિહાર, કોશલ, અવધ, યુક્તપ્રાંત અને પંજાબ વગેરે કેટલાંય પુરાતન અને પ્રસિદ્ધ

૧. આના ઉપર અવસૂરિ લખાયાનું હીરાલાલ કાપડિયા જૈન સંસ્કૃત સાહિત્યનો ઇતિહાસ ભા.૨ પૃ.૨૦૨-૩ માં જણાવે છે. આનું સંપાદન સાધવીશ્રી હેમગુણાશ્રી સા. દિવ્ય ગુણાશ્રી કરે છે.

સ્થાનોની તેઓએ યાત્રા કરી હતી. આ યાત્રાકાળે તે તે સ્થળે વિષયમાં જે જે સાહિત્યગત અને પરંપારથી સાંભળેલી વાતો જણવામાં આવી તેને સંક્ષેપમાં લિપિબદ્ધ કરી દીધી. અને આ રીતે એક સ્થાન કે તીર્થનો કલ્પ રચ્યો. અને ગ્રંથકારશ્રીને સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત બન્ને ભાષાઓમાં અને ગદ્ય અને પદ્ય બન્ને પ્રકારમાં લખવાનો એક સરખો અનુભવ હોવાથી ક્યારેક કોઈ કોઈ કલ્પ તેઓએ સંસ્કૃતમાં લખ્યો તો કોઈ પ્રાકૃતમાં લખી દીધો, અને એ રીતે કોઈ કલ્પ ગદ્યમાં રચ્યો તો કોઈ પદ્યમાં. કોઈ એક સ્થાન વિષયક પહેલા એક નાની રચના કર્યા પછી ફરી પાછળથી કંઈક વધારે જણવામાં આવ્યું અને એ તે લિપિબદ્ધ કરવા જેવું લાગ્યું, તો એના માટે પરિશિષ્ટ રૂપે એક બીજો કલ્પ કે પ્રકરણ લખી દીધું છે. આ રીતે ભિન્ન ભિન્ન કાળમાં ભિન્ન ભિન્ન સ્થળમાં આ કલ્પોની રચના થઈ હોવાથી આમાં કોઈ પ્રકારનો ક્રમ રહ્યો નથી.

ગ્રંથરચનાની સમયમર્યાદા

ગ્રંથની આ પ્રમાણે ટુકડે ટુકડે રચના થઈ હોવાના કારણે પૂરા સંગ્રહને પૂર્ણ થવામાં ઘણો લાંબો સમય વ્યતીત થયો જણાય છે. ઓછામાં ઓછા ત્રીસ વર્ષ લાગ્યા હશે. કેમ કે જે કલ્પોમાં રચના-સંવત્ આપ્યા છે તેમાં સહુથી જુનો સંવત ૧૩૬૪ નો મળે છે. જે વૈભારગિરિકલ્પના છેડે આપ્યો છે. ગ્રંથકારે આપેલ ગ્રંથસમાપ્તિ સૂચક અંતિમ ઉલ્લેખ સંવત ૧૩૮૯ નો છે. એટલે ૨૫ વર્ષનો ગાળો તો સ્વયં ગ્રંથના આ બે ઉલ્લેખોથી જણાય છે. પરંતુ, **વૈભારગિરિકલ્પની** રચના પહેલા કેટલાક કલ્પોની રચના થઈ હતી, અને સંવત ૧૩૮૯ પછી પણ કેટલાક કલ્પોની રચના અવશ્ય થઈ છે. જેનું કંઈક સ્પષ્ટ સૂચન ગ્રંથગત અન્યાન્ય ઉલ્લેખોથી થાય છે. આ કારણથી ગ્રંથસમાપ્તિસૂચક કથન કોઈ કોઈ પ્રતોમાં મળે છે. કોઈ કોઈ પ્રતોમાં મળતું નથી. અને જુદી જુદી પ્રતિઓમાં કલ્પોની સંખ્યામાં વધઘટનું પણ આજ કારણ છે.” (પૃ.૧-૨)

આ. **જિનપ્રભસૂરિની** રચનાઓમાં ‘તીર્થકલ્પ’ નું આગવું મહત્ત્વ છે. વર્ષોપૂર્વે આ ગ્રંથનું સંશોધન-સંપાદન કરી શ્રી **જિનવિજયજીએ** સિંધી ગ્રંથમાળામાં એનું પ્રકાશન કરાવ્યું. એ ગ્રંથનું તાજેતરમાં ફરી પુનર્મુદ્રણ આ. **રામચન્દ્રસૂરિ** ગ્રંથમાળામાં સૂરતથી થયું છે. તીર્થકલ્પના કોઈ કોઈ કલ્પનો ગુજરાતી અનુવાદ ‘જૈન સત્યપ્રકાશ’ વગેરેમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે. પણ આજ સુધી આ ગ્રંથનું ગુજરાતી ભાષાંતર થયું નથી

મુનિરાજશ્રી **રત્નપ્રયવિજય મ.** + મુનિશ્રી **રત્નજયોતવિજયમ.** ના આ અનુવાદથી ગુજરાતી ભાષામાં એક મહત્ત્વનો ગ્રંથ પ્રાપ્ત થયો છે તે આનંદની વાત છે.

ડૉ. શિવપ્રસાદે ‘જૈન તીર્થોકા ઐતિહાસિક અધ્યયન’ (વિવિધતીર્થકલ્પકે સંદર્ભમે) નામનું પુસ્તક લખ્યું છે. પાર્શ્વનાથ વિદ્યાશ્રમ ગ્રંથમાળા (૫૬) દ્વારા પ્રસિદ્ધ થયેલ આ પુસ્તક લેખકે પી.એચ.ડી. ના નિબંધ માટે લખેલું હોવાથી તેમાં અનેક સંદર્ભગ્રંથોનો

ઉપયોગ કર્યો છે. પ્રસ્તુત અનુવાદગ્રંથમાં અમે અનેક સ્થળે ટિપ્પણો લખવા આ પુસ્તકનો ઉપયોગ કર્યો છે. એ માટે અમે લેખક-પ્રકાશકના આભારી છીએ.

પ્રાંતે આ ગ્રંથનું વાંચન કરી વાચકો સહુ તીર્થ-વિષયક ઇતિહાસ આદિની ખણકારી મેળવે, તીર્થોની યાત્રા કરવાની ભાવના દઢ કરે, તીર્થની આશાતનાથી દૂર રહે અને સમ્યક્દર્શનને નિર્મળ કરે. પરંપરાએ શાશ્વતસુખને પામે એ જ અભિલાષા !

સંવત ૨૦૫૫, સાંચોર (સત્યપુરતીર્થ)

આ. મુનિચંદ્રસૂરિ

વિ.સં.૨૦૫૫ ભાદરવા વદ ૧૨

પૂ.આ.ભ.શ્રી ભદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના વિનેય

શ્રીતપાગરજી જૈન ધર્મશાળા

પૂ.મુનિરાજશ્રી જિનચન્દ્ર વિ.મ.સા.ના શિષ્ય

તપાવાસ સાંચોર

આચાર્ય વિજય મુનિચન્દ્રસૂરિ

જિ. ખલોર (રાજ.)

પીન-૩૪૩૦૪૧

અનુક્રમણિકા

નં.	વિષય.....	પાન નં.
૧.....	શત્રુજય તીર્થ કલ્પ	૧
૨.....	રૈવતગિરિ કલ્પ સંક્ષેપ	૧૦
૩.....	શ્રી ઉજ્જયંત સ્તવ	૧૨
૪.....	શ્રી ઉજ્જયંત મહાતીર્થ કલ્પ	૧૪
૫.....	રૈવતગિરિ કલ્પ.....	૧૭
૬.....	શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ.....	૨૦
	..... શ્રી સ્તંભન કલ્પ.....	૨૫
૭.....	અહિરછત્રા નગરી કલ્પ	૨૬
૮.....	અર્બુદગિરિ કલ્પ.....	૨૮
૯.....	મથુરાપુરી કલ્પ	૩૨
૧૦.....	અશ્વાવબોધ તીર્થ કલ્પ	૩૮
૧૧.....	વૈભારગિરિ કલ્પ	૪૨
૧૨.....	કોશામબી નગરી કલ્પ	૪૫
૧૩.....	અયોધ્યા નગરી કલ્પ.....	૪૭
૧૪.....	આપાપાપુરી સંક્ષિપ્ત કલ્પ	૫૦
૧૫.....	કલિકુંડ કુર્કુટેશ્વર કલ્પ	૫૧
૧૬.....	હસ્તિનાપુર કલ્પ.....	૫૩
૧૭.....	સત્યપુર-સાંચૌર તીર્થ કલ્પ	૫૫
૧૮.....	અષ્ટાપદ મહાતીર્થ કલ્પ	૬૦
૧૯.....	મિથિલા તીર્થ કલ્પ.....	૬૨
૨૦.....	રત્નવાહપુર કલ્પ	૬૪
૨૧.....	અપાપાપુરી દીપાવલી બૃહત્કલ્પ.....	૬૬
૨૨.....	કન્યાનયનીય મહાવીર પ્રતિમાકલ્પ	૮૪
૨૩.....	પ્રતિષ્ઠાન પતન કલ્પ	૮૮
૨૪.....	નન્દીશ્વર દ્વીપ કલ્પ.....	૯૦

૨૫. .... કામ્પિલ્યપુર તીર્થ કલ્પ	૯૩
૨૬. .... અણહિલપુર રિથિત અરિષ્ટનેમિ કલ્પ	૯૫
૨૭. .... શંખપુર પાર્શ્વનાથ કલ્પ	૯૭
૨૮. .... નારિકપુર કલ્પ	૯૯
૨૯. .... હરિકંઝીનગર રિથિત પાર્શ્વનાથ કલ્પ	૧૦૨
૩૦. .... કર્પાદિ ચક્ષુ કલ્પ	૧૦૪
૩૧. .... શુદ્ધદાનિ રિથિત પાર્શ્વનાથ કલ્પ	૧૦૬
૩૨. .... અવનિતિ દેશરથ અભિનંદન દેવ કલ્પ	૧૦૭
૩૩. .... પ્રતિષ્ઠાનપુર કલ્પ	૧૧૦
૩૪. .... પ્રતિષ્ઠાનપુરાધિપતિ સાતવાહન નૃપ ચરિત્ર	૧૧૪
૩૫. .... ચમ્પાપુરી કલ્પ	૧૨૨
૩૬. .... પાટલિપુત્ર નગર કલ્પ	૧૨૫
૩૭. .... શ્રાવસ્તિ નગરી કલ્પ	૧૩૧
૩૮. .... વારાણસી નગરી કલ્પ	૧૩૪
૩૯. .... મહાવીર ગણધર કલ્પ	૧૪૦
૪૦. .... કોકાવસતિ પાર્શ્વનાથ કલ્પ	૧૪૫
૪૧. .... શ્રી કોટિશિલા કલ્પ	૧૪૭
૪૨. .... વસ્તુપાલ તેજપાલ મંત્રિકલ્પ	૧૪૯
૪૩. .... ઢિંપુરી તીર્થ કલ્પ	૧૫૨
૪૪. .... ઢિંપુરી સ્તવ	૧૫૮
૪૫. .... ચૌરાસી તીર્થ નામ સંગ્રહ કલ્પ	૧૫૯
૪૬. .... સમવસરણ રચના કલ્પ	૧૬૮
૪૭. .... કુડુંગેશ્વર નાભેચદેવ કલ્પ	૧૭૧
૪૮. .... વ્યાઘ્રી કલ્પ	૧૭૪
૪૯. .... અષ્ટાપદગિરિ કલ્પ	૧૭૫
૫૦. .... હસ્તિનાપુર તીર્થ કલ્પ	૧૮૦
૫૧. .... કન્યાનયન મહાવીર કલ્પ	૧૮૨
૫૨. .... શ્રી કુલપાઠ ઋષભદેવ સ્તુતિ	૧૮૭
૫૩. .... આમર કુણ્ડ પદ્માવતિ દેવી કલ્પ	૧૮૮

૫૪. .... ચતુર્વિંશતિ જિન કલ્યાણક કલ્પ	૧૯૯
૫૫. .... તીર્થકર અતિશય વિચાર.....	૧૯૨
૫૬. .... પંચ કલ્યાણક સ્તવન	૧૯૩
૫૭. .... કુલ્પાક માણિક્ય દેવ તીર્થ કલ્પ.....	૧૯૬
૫૮. .... શ્રીપુર-અન્તરિક્ષ પાર્શ્વનાથ કલ્પ.....	૧૯૮
૫૯. .... સ્તાંભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ શિલોંછ.....	૨૦૦
૬૦. .... શ્રી ક્ષલવૃદ્ધિ પાર્શ્વનાથ કલ્પ	૨૦૩
૬૧. .... અમ્બિકા દેવી કલ્પ	૨૦૬
૬૨. .... પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર કલ્પ.....	૨૦૮
૬૩. .... ગ્રંથ સમાપ્તિ કા કથન.....	૨૦૯

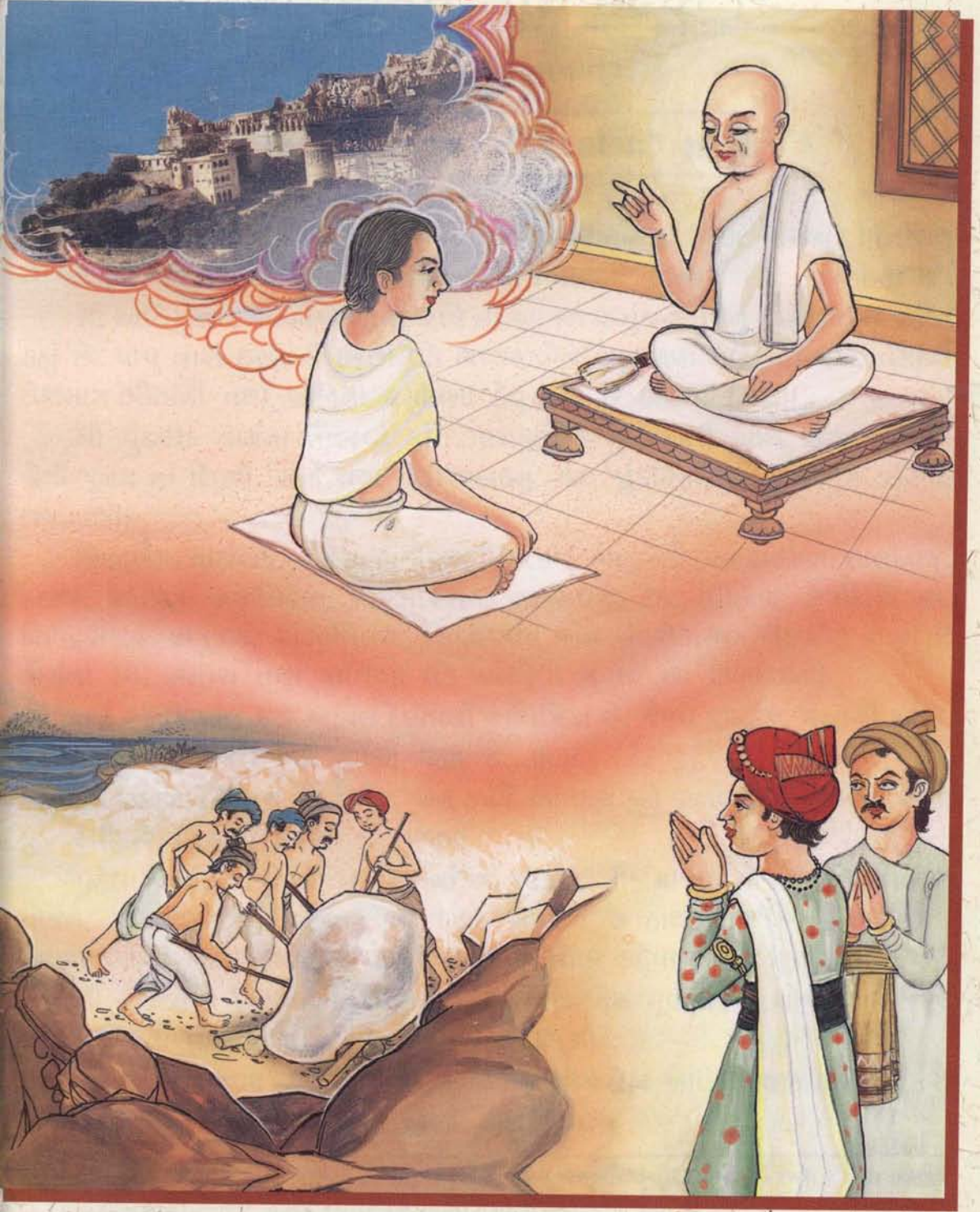

અકારાદ્યનુક્રમ

ક્રમ નં. ... વિષય	કલ્પ નં.	પાન નં.
૧..... અણહિલપુર સ્થિત અરિષ્ટનોમિ કલ્પ	(૨૬)	૯૫
૨..... આપાપાપુરી સંક્ષિપ્ત કલ્પ.....	(૧૪)	૫૦
૩..... અપાપાપુરી દીપાવલી બૃહત્કલ્પ	(૨૧)	૬૬
૪..... અયોધ્યા નગરી કલ્પ	(૧૩)	૪૭
૫..... અર્બુદગિરિ કલ્પ	(૮)	૨૮
૬..... અવન્તિ દેશસ્થ અભિનંદન દેવ કલ્પ	(૩૨)	૧૦૭
૭..... અશ્વાવબોધ તીર્થ કલ્પ.....	(૧૦)	૩૮
૮..... અષ્ટાપદ મહાતીર્થ કલ્પ	(૧૮)	૬૦
૯..... અષ્ટાપદગિરિ કલ્પ.....	(૪૯)	૧૭૫
૧૦..... અહિરણ્યકા નગરી કલ્પ	(૭)	૨૬
૧૧..... આમર કુણ્ડ પદ્માવતિ દેવી કલ્પ	(૫૩)	૧૮૮
૧૨..... અમ્બિકા દેવી કલ્પ	(૬૧)	૨૦૬
૧૩..... શ્રી ઉજ્જયંત મહાતીર્થ કલ્પ.....	(૪)	૧૪
૧૪..... શ્રી ઉજ્જયંત સ્તવ.....	(૩)	૧૨
૧૫..... કન્યાનયનીય મહાવીર પ્રતિમાકલ્પ	(૨૨)	૮૪
૧૬..... કન્યાનયન મહાવીર કલ્પ	(૫૧)	૧૮૨
૧૭..... કપાર્દિ ચક્ષ કલ્પ	(૩૦)	૧૦૪
૧૮..... કલિકુંડ કુક્કુટેશ્વર કલ્પ	(૧૫)	૫૧
૧૯..... કામ્પિલ્યપુર તીર્થ કલ્પ.....	(૨૫)	૯૩
૨૦..... કુકુંગેશ્વર નાભેયદેવ કલ્પ.....	(૪૭)	૧૭૧
૨૧..... શ્રી કુલપાક ઋષભદેવ સ્તુતિ.....	(૫૨)	૧૮૭
૨૨..... કોકાવસતિ પાર્શ્વનાથ કલ્પ	(૪૦)	૧૪૫
૨૩..... શ્રી કોટિશિલા કલ્પ.....	(૪૧)	૧૪૭
૨૪..... કુલ્પાક માણિક્ય દેવ તીર્થ કલ્પ	(૫૭)	૧૯૬
૨૫..... કોશામ્બી નગરી કલ્પ	(૧૨)	૪૫
૨૬..... ચૌરાસી તીર્થ નામ સંગ્રહ કલ્પ	(૪૫)	૧૫૯
૨૭..... ચતુર્વિંશતિ જિન કલ્યાણક કલ્પ	(૫૪)	૧૯૯
૨૮..... ચમ્પાપુરી કલ્પ	(૩૫)	૧૨૨
૨૯..... ઢિંપુરી તીર્થ કલ્પ	(૪૩)	૧૫૨
૩૦..... ઢિંપુરી સ્તવ	(૪૪)	૧૫૮

૩૧.....	તીર્થંકર આતેશય વિચાર	(૫૫)	૧૯૨
૩૨.....	નન્દીશ્વર ધ્વીપ કલ્પ	(૨૪)	૯૦
૩૩.....	નારિકપુર કલ્પ.....	(૨૮)	૯૯
૩૪.....	પાટલિપુત્ર નગર કલ્પ.....	(૩૬)	૧૨૫
૩૫.....	શ્રી સ્તંભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ	(૬)	૨૦
	..... શ્રી સ્તંભન કલ્પ		૨૫
૩૬.....	પંચ કલ્યાણક સ્તવન	(૫૬)	૧૯૩
૩૭.....	પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર કલ્પ	(૬૨)	૨૦૮
૩૮.....	પ્રતિષ્ઠાન પતન કલ્પ	(૨૩)	૮૮
૩૯.....	પ્રતિષ્ઠાનપુર કલ્પ	(૩૩)	૧૧૦
૪૦.....	પ્રતિષ્ઠાનપુરાધિપતિ સાતવાહન નૃપ ચરિત્ર	(૩૪)	૧૧૪
૪૧.....	શ્રી હલવૃહિં પાર્શ્વનાથ કલ્પ.....	(૬૦)	૨૦૩
૪૨.....	મથુરાપુરી કલ્પ	(૯)	૩૨
૪૩.....	મહાવીર ગણધર કલ્પ.....	(૩૯)	૧૪૦
૪૪.....	મિથિલા તીર્થ કલ્પ	(૧૯)	૬૨
૪૫.....	સ્તનવાહપુર કલ્પ	(૨૦)	૬૪
૪૬.....	રૈવતગિરિ કલ્પ સંક્ષેપ.....	(૨)	૧૦
૪૭.....	રૈવતગિરિ કલ્પ	(૫)	૧૭
૪૮.....	વસ્તુપાલ તેજપાલ મંત્રિકલ્પ	(૪૨)	૧૪૯
૪૯.....	વારાણસી નગરી કલ્પ.....	(૩૮)	૧૩૪
૫૦.....	વૈભારગિરિ કલ્પ	(૧૧)	૪૨
૫૧.....	વ્યાઘ્રી કલ્પ.....	(૪૮)	૧૭૪
૫૨.....	શંખપુર પાર્શ્વનાથ કલ્પ	(૨૭)	૯૭
૫૩.....	શત્રુંજય તીર્થ કલ્પ.....	(૧)	૧
૫૪.....	શુદ્ધદાન્તિ સ્થિત પાર્શ્વનાથ કલ્પ.....	(૩૧)	૧૦૬
૫૫.....	શ્રાવસ્તિ નગરી કલ્પ.....	(૩૭)	૧૩૧
૫૬.....	શ્રીપુર-અન્તરિક્ષ પાર્શ્વનાથ કલ્પ.....	(૫૮)	૧૯૮
૫૭.....	સત્યપુર-સાંચૌર તીર્થ કલ્પ	(૧૭)	૫૫
૫૮.....	સમવસરણ રચના કલ્પ	(૪૬)	૧૬૮
૫૯.....	સ્તંભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ શિલોઘ	(૫૯)	૨૦૦
૬૦.....	હરિકંખીનગર સ્થિત પાર્શ્વનાથ કલ્પ	(૨૯)	૧૦૨
૬૧.....	હસ્તિનાપુર કલ્પ	(૧૬)	૫૩
૬૨.....	હસ્તિનાપુર તીર્થ કલ્પ.....	(૫૦)	૧૮૦

❁ શ્રી શત્રુંજય કલ્પ ❁

● જાવડિ શેઠ વજ્રસ્વામી પાસે શત્રુંજય મહાત્મ્ય સાંભળી મમ્માણી પર્વતની ખાણમાંથી મૂર્તિ ભરાવવા માટે પત્થર કઢાવી રહ્યા છે.

II વિવિધ તીર્થ કલ્પઃ II

ગુજરાતી ભાષાંતર

II શ્રી શત્રુંજય તીર્થ કલ્પઃ^૧ II

૧

જે પુંડરીક નામના પર્વત નાં શિખર ઉપર શેખર સમાન (મુકુટ સમાન) જિનાલય ને અલંકૃત કરનાર એવાં, આદિનાથ ભગવાન તમારાં કલ્યાણ માટે થાઓ ॥૧૧॥

શ્રી અતિમુક્તાક કેવળીએ નારદઋષિ ની આગળ શત્રુંજયતીર્થનું જે માહાત્મ્ય પહેલાં કહ્યું છે. પાપ નાશ કરવાની ઈચ્છા વડે ભવ્યજલોને સાંભળવા માટે યોગ્ય છે. તેમાંથી લેશમાત્ર પોતાની તથા બીજાની સ્મૃતિના હેતુ માટે હું કહીશ. ॥૨૩૩॥

શ્રી પુંડરીક નામના તપસ્વી મુનિ પાંચ કરોડ મુનિઓની સાથે શત્રુંજય ઉપર ચૈત્રી પૂનમ નાં દિવસે સિદ્ધ થયાં તેથી પહાડનું પણ 'પુંડરિકગિરિ' એ નામ પ્રસિદ્ધ થયું. ॥૪॥

સિદ્ધક્ષેત્ર, તીર્થરાજ, મરૂદેવ, ભગીરથ, વિમલાદ્રિ, બાહુબલી, સહસ્રકમળ, તાલદ્વજ, કદમ્બ, શતપત્ર, નગાધિરાટ, અષ્ટોતરશત, સહસ્રપત્ર, ઢંક, લૌહિત્ય, કપર્દિનિવાસ, સિદ્ધિશેખર, શત્રુંજય, મુક્તિનિલય, સિદ્ધિપર્વત અને પુંડરીક આ એકવીસ નામો તે તીર્થનાં દેવ, મનુષ્ય તથા ઋષિઓ વડે કરાયેલાં ગવાય છે. ॥૫૬૭૮॥

ત્યાં ઢંકાદિ પાંચ કૂટો આગલ દેવતાથી અધિષ્ઠિત છે. જેઓ રસકૂપ, રત્નની ખાણ, ગુફાઓ અને ઔષધિઓથી શોભી રહ્યા છે. ॥૯॥

ઢંક, કદમ્બ, લૌહિત્ય, તાલદ્વજ, અને કપર્દિ આ પાંચ કૂટો કાળવશથી, મિથ્યાદષ્ટિઓ વડે સ્વીકાર (ગ્રહણ) કરાયા છે. ॥૧૦॥

પહેલા આરામાં ૮૦ યોજન, બીજામાં ૭૦ યોજન, ત્રીજામાં ૬૦ યોજન, ચોથામાં ૫૦ યોજન, પાંચમામાં ૧૨ યોજન અને છઠ્ઠા આરામાં ૭ હાથપ્રમાણ એ પ્રમાણે આ અવસર્પિણીમાં આપ્તપુરૂષો વડે શત્રુંજય નો વિસ્તાર કહેવાયો છે. ॥૧૧૧૨૩॥

શ્રી આદિનાથ ભગવાન સમવસર્યાતે સમયે તે તીર્થ મૂળમાં ૫૦ યોજન ઉપર ૧૦ યોજન વિસ્તારવાળું તથા ૮ યોજન ઉચું હતું ॥૧૩॥

આ શત્રુંજય ઉપર અતીત (ભૂત) કાળમાં ઋષભસેન આદિ અસંખ્યાતા તીર્થકરો સમવસર્યા અને અનેક મહર્ષિઓ સિદ્ધ થયાં ॥૧૪॥

૧. આ કલ્પમાં આવતી મોટા ભાગની વિગતો આ જિનપ્રભસૂરિજીથી પચાસ વર્ષ પૂર્વે થયેલા તપાગરછીય આશ્રી ધર્મઘોષસૂરિ રચિત 'શ્રીશત્રુંજયકલ્પ' માં વિસ્તારથી મળે છે.

જેમની કીર્તિવડે પાવન કરાયું છે વિશ્વ એવા શ્રી **પદ્મનાભ** વ. ભાવી જિનેશ્વરો, તીર્થકરો આ પર્વત ઉપર સમવસરશે ॥૧૫॥

શ્રી **નેમિનાથ** ભગવાન ને છોડીને બાકીનાં આદિનાથથી માંડીને **વીરપ્રભુ** સુધીનાં ત્રેવીસ તીર્થકરો અહીં આગળ સમોસર્યા હતા ॥૧૬॥

આ અવસરપિણીમાં પહેલાં અહીં આગળ શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે છતે પવિત્ર બુદ્ધિવાળાં એવાં **ભરત** ચક્રવર્તીએ સુવર્ણ-રૂપ્ય વાળી બાવીસ જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓથી યુક્ત અને અંકરત્ન થી બનેલી આદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમાથી અલંકૃત, બાવીશ નાની દેવકલિકાઓથી યુક્ત એક યોજન ઉંચું રત્નમય મોટું જિનાલય બનાવ્યું. ॥૧૭-૧૮-૧૯॥

બાવીશ જિનેશ્વરોથી પોતાની જેવી પાદુકાઓ હતી તેવી પાદુકાઓની શ્રેણી તથા લેખ્યથી નિર્મિત પ્રતિમાથી યુક્ત જિનાલયની શ્રેણી શોભે છે ॥૨૦॥

શ્રી **બાહુબલી** રાજ એ અહીં આગળ **મરૂદેવી** માતાનું સમવસરણથી યુક્ત જિનપ્રાસાદ કરાવ્યું ॥૨૧॥

આ અવસરપિણીમાં પ્રથમ ચક્રવર્તીના પ્રથમપુત્ર જે પ્રથમ તીર્થકર ના પ્રથમ ગણધર **પુંડરીકસ્વામી** તે સૌ પહેલાં અહીં આગળ સિદ્ધ થયાં ॥૨૨॥

આ તીર્થ ઉપર **નમિ-વિનમિ** નામનાં વિદ્યાધરેન્દ્ર મહર્ષિ જે કરોડ ઋષિઓ સાથે સિદ્ધિ ને વર્યા. ॥૨૩॥

દશકરોડ સાધુઓથી યુક્ત **દ્રાવિડને વારિખિલ્લ** વિ. રાજઓ આ તીર્થ ઉપર પરમ પદને પામ્યા. ॥૨૪॥

આ તીર્થ ઉપર **જય, રામાદિ** ત્રણ કરોડની સાથે અને **નારદ** મુનિ એકાણું લાખ મુનિઓની સાથે મોક્ષે પધાર્યા ॥૨૫॥

સાડા આઠ કરોડ સાધુઓથી યુક્ત **શાંબ-પ્રદુમ્ન** વિ. કુમારો આ તીર્થ ઉપર નિર્વૃત્તિને પામ્યા ॥૨૬॥

૧૪ લાખ પ્રમાણવાળી સંખ્યાતી શ્રેણીઓ^૧ વડે સર્વાર્થસિદ્ધિના આંતરે ૫૦ કરોડ લાખ સાગરોપમ સુધીના આદિનાથના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાં **આદિત્ય** યશથી માંડી **સગર** સુધીનાં અસંખ્યાતા રાજઓ મોક્ષગતિને પામ્યા ॥૨૭-૨૮॥

ભરતના વંશજ સંયમશાળી, **શૈલક, શુકાદિ** પુત્રો અહીં આગળ અસંખ્યાત કોડાકોડી પ્રમાણમાં સિદ્ધ થયા. ॥૨૯॥

અરિહંતની પ્રતિમાનો ઉદ્ધાર કરનાર એવા પાંચ **પાંડવો** વીશકરોડ મુનિ અને

૧. ૧૪લાખ મોક્ષે જય ત્યારે એક રાજ સર્વાર્થ સિદ્ધિમાં જય આવી રીતે ૫૦ કરોડ લાખ સાગરોપમ સુધી અસંખ્ય રાજઓ મોક્ષે સિદ્ધાવ્યા.

કુંતીની સાથે અહીં આગળ નિર્વાણ પામ્યા. ॥૩૦॥

યથાર્થ દેશના આપનારાં બીજા અને સોળમાં તીર્થકર શ્રી અજીતનાથને શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન આ તીર્થ ઉપર આતુર્માસ રહ્યા ॥૩૧॥

શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના ના વચનથી યાત્રા માટે આવેલા નંદિષેણ ગણધરે સર્વરોગને દૂર કરનાર એવું અજિત-શાંતિનું સ્તવન અહીં રચ્યું. ॥૩૨॥

પુરુષ સંબંધી નાના મોટા અસંખ્યાતા ઉદ્ધારો, અસંખ્ય પ્રતિમાઓ અસંખ્ય ચૈત્યો આ મહાતીર્થ ઉપર થયા ॥૩૩॥

નાના તળાવમાં રહેલી અને ગુફામાં રહેલી ભરતે કરાવેલી પ્રતિમાને જે ભક્તિ વડે નમસ્કાર કરે છે તે એકાવતારી થાય છે. ॥૩૪॥

સંપ્રતિરાજ, વિક્રમરાજ, સાતવાહન, વાગભટ્ટ, પાદલિપ્ત, આમરાજ અને દત્તે કરેલાં આ તીર્થનાં ઉદ્ધારો આજે પણ યાદ કરાય છે. ॥૩૫॥

મહાવિદેહમાં રહેનારા સમકિતી જીવો પણ આ તીર્થને યાદ કરે છે. એ પ્રમાણે કાલકાર્યની આગળ ખરેખર ઈન્દ્રે કહ્યું હતું ॥૩૬॥

અહીં આગળ જાવડશેઠે જિનબિમ્બનો ઉદ્ધાર કર્યે છતે અનુક્રમે અજીતનાથ ભગવાન ના જિનાલયને ઠેકાણે અનુપમા નામનું સરોવર થયું. ॥૩૭॥

અહીં આગળ હોંશીયાર એવો કલ્કિનો પ્રપૌત્ર મેઘઘોષરાજ શ્રીમરૂદેવી માતા અને શાંતિનાથ ભગવાનના ભવનનો ઉદ્ધાર કરાવશે. ॥૩૮॥

આ તીર્થનો છેલ્લો ઉદ્ધાર વિમલવાહન રાજ દુષ્પ્રભસૂરિ ના ઉપદેશથી કરાવશે ॥૩૯॥

ભગવાન મહાવીરના તીર્થનો વિચ્છેદ થવા છતાં પણ આ તીર્થ ત્રણભટ્ટ નામે દેવોથી પૂજિત પદ્મનાભ સ્વામીનાં શાસન સુધી પૂજતો રહેશે. ॥૪૦॥

પ્રાયઃ કરીને અહીં આગળ વસનારાં પશુ-પંખી પણ તીર્થનાં માહાત્મ્યથી પાપકર્મને છોડી વિશદ આશયવાળા બની સુગતિને પામે છે. ॥૪૧॥

આ તીર્થને યાદ કરવા માત્રથી ચિંહ, અગ્નિ, સમુદ્ર, સર્પ, રાજ, વિષ અને યુદ્ધથી ઉત્પન્ન થયેલાં તથા ચોર, શત્રુ, મારિ વિ. ના મનુષ્યોના ભયો નાશ પામે છે. ॥૪૨॥

ભરતે કરાવેલી લેપ્યમથી આદિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા ને ખોલાડપી શર્યામાં રહેલી એ પ્રમાણે ધ્યાન ધરતાં સર્વ ભયને છૂટવાવાળો થાય ॥૪૩॥

ઊત્તપ વડે અને બ્રહ્મચર્ય વડે જે પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય તેટલું પુણ્ય માત્ર આ તીર્થ ઉપર પ્રયત્નપૂર્વક વડે રહેવા માત્રથી થાય ॥૪૪॥

૧. પ્રબંધચિંતામણિ (પૃ.૧૪૧.૨) પ્રમાણે વિ.સં. ૧૨૧૧ માં વાગભટ્ટે ઉદ્ધાર કર્યો.

કરોડ દ્રવ્ય ખર્ચવા વડે તીર્થ ઉપર જે ઈચ્છિત આહારને આપે છે તેટલું પુણ્ય વિમલગિરિ ઉપર એક ઉપવાસ વડે પ્રાપ્ત થાય ॥૪૫૫॥

પાતાળ મૃત્યુ અને સ્વર્ગલોક, ત્રણે લોકમાં જે કોઈ નામો તીર્થનાં વિદ્યમાન છે. તે સર્વ આ પુંડરીક ગિરિને જોવા માત્રથી દેખાઈ ખય છે ॥૪૫૬॥

અહીં આગળ દાનશાળા માં ભોજન હોવા છતાં આજે પણ ઉપસર્ગવિના જંગલી પક્ષીઓ (એટલે જંગલી કાગડાઓ) નો સંપાત થતો નથી ॥૪૫૭॥

અહીં આગળ યાત્રા માટે આવેલાને ભોજન કરાવવાથી કરોડ ગણું પુણ્ય અને યાત્રા કરીને પાછા ફરતી વખતે ભોજન કરાવવાથી અનંત ગણું પુણ્ય થાય છે. ॥૪૫૮॥

વિમલાચલ નહિ દેખાવા છતાં પણ જે સંઘ ની ભક્તિ કરે છે તેનાથી કરોડ ગણું પુણ્ય થાય અને નયનમાં આવી જતાં ભક્તિ કરે તો અનંતગણુ પુણ્ય થાય છે. ॥૪૫૯॥

કેવલ, ઉત્પત્તિ, નિર્વાણ વિ. મહાત્માઓનાં જ્યાં આગળ થયા તે સર્વને વંદન કરવાનું ફળ આ તીર્થને વંદન કરવા માત્રથી આવી ખય છે ॥૪૬૦॥

જે ગિરિરાજઉપર ક્યાંય છુટાછુટાપણે તથા સમસ્તપણે જિનેશ્વરો ના જન્મ દીક્ષા કેવલજ્ઞાન મુક્તિગમનનો મહોત્સવો થયા હતા ॥૪૬૧॥

અયોધ્યા, મિથિલા, ચમ્પા, શ્રાવસ્તી, હસ્તિનાપુર, કૌશામ્બી, કાશી, કાકંદી, કાંપિલ્ય, ભદ્રિલા, સ્તનવાહ, શૌર્યપુર, કુંડગ્રામ, પાવાપુરી, ચંદ્રાનના, સિંહપુરી, રાજગૃહી, રૈવતક, સમેતશિખર, વૈભારગિરિ અને અષ્ટપદ આ તીર્થો માં યાત્રા કરવાથી જે પુણ્ય થાય તેનાથી સો ગણુ પુણ્ય, શત્રુંજય તીર્થની યાત્રાથી થાય છે. ॥૪૬૨-૪૬૩-૪૬૪॥

પૂજના પુણ્યથી સોગણુ પુણ્ય મૂર્તિ ભરાવવાથી ચૈત્યમાં (ચૈત્યકરવાથી) હજારગણું અને પાલન કરવાથી અનંતગણુ છે ॥૪૬૫॥

જે આ તીર્થનાં શિખર ઉપર પ્રતિમા ભરાવે અથવા ચૈત્યગૃહ કરાવે તે ભારતવર્ષ ની ઋદ્ધિ ને ભોગવી સ્વર્ગ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે ॥૪૬૬॥

પુંડરીક સ્વામીનાં નામને યાદ કરીને નવકારશી આદિ તપને કરતો માણસ ઉત્તરોત્તર તપનાં ફળને મેળવે છે. ॥૪૬૭॥

મન-વચન-કાયાની શુદ્ધિપૂર્વક આ તીર્થને યાદ કરતો મનુષ્ય છટ્ટ તપથી માંડીને માસખમણ સુધીનાં તપના ફળ ને મેળવે છે ॥૪૬૮॥

આજે પણ પુંડરીક ગિરિ પર્વત ઉપર શીલ વિનાના વ્યભિચારી માણસો પણ શ્રેષ્ઠ અનશન કરીને સુખપૂર્વક સ્વર્ગને મેળવે છે ॥૪૬૯॥

આ તીર્થ ઉપર છત્ર, ચામર શૃંગાર કલશ, ઘખ, અને થાળીના દાન થી વિદ્યાધર થાય છે અને સ્થના દાન થી ચક્રવર્તી થાય છે ॥૪૭૦॥

અહીં આગળ દશ પુણ્યની માળા ને ભાવશુદ્ધિથી જે અર્પણ કરે છે તે ભોજન લેવા છતા પણ ચોથ ભક્તનાં તપને મેળવે છે ॥૬૧॥

છટ્ઠ તપ કરીને જે કૂલની માળા આપે છે તે બે ગણુ પુણ્ય મેળવે, અટ્ઠમ કરીને આપે તે ત્રણ ગણુ પુણ્ય અને ચાર ઉપવાસ કરીને કૂલની માળા આપવાવાળો ચાર ગણા પુણ્ય ના કૂળને મેળવે છે ॥૬૨॥

પાંચ ઉપવાસ કરીને કૂલની માળા આપવાવાળો પાંચગણુ પુણ્ય મેળવે એ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર તપની વૃદ્ધિ વડે કૂલની માળા આપવાવાળો ઉત્તરોત્તર કૂળની વૃદ્ધિ નો પાત્ર બને છે ॥૬૩॥

પૂજા, પ્રક્ષાલ વ્હારા જે પુણ્ય શત્રુંજય ઉપર થાય તેટલું પુણ્ય અન્યતીર્થોમાં સોનું, ભૂમિ, આભૂષણ ના દાનથી પણ થતું નથી ॥૬૪॥

અહીં આગળ ઘૂપ ઉખેવવાવાળો પંદર ઉપવાસ ના કૂળને મેળવે અને કપૂર વડે પૂજા કરવાવાળો માસખમણના કૂળને મેળવે છે ॥૬૫॥

આ તીર્થ ઉપર નિર્દોષ ભક્તાદિ વડે સાધુને જે પ્રતિલાભે (વહોરાવે) તે કાર્તિક માસખમણનાં (એટલે ચાર માસના કૂળ વડે) તપ વડે જોડાય છે. ॥૬૬॥

આ તીર્થ ઉપર કાર્તિક અને ચૈત્રમાસની ત્રણે સંધ્યાએ મંત્રરૂપી પાણીથી સ્નાન કરીને પવિત્ર થયેલો 'નમોઽર્હદભ્યઃ' પદનું ધ્યાન ઘરનારો તીર્થકર પદને ઉપાર્જન કરે છે ॥૬૭॥

પાલીતાણા નગરમાં **પાર્શ્વનાથ** અને **મહાવીરસ્વામી**નાં જિન પ્રાસાદો શોભી રહ્યા છે એમની નીચે નાં ભાગમાં નેમિનાથ ભગવાનનું મોટું જિનમંદિર શોભે છે ॥૬૮॥

ત્રણ લાખ ન્યૂન ત્રણ કરોડ (૨, ૯૭,૦૦,૦૦૦) દ્રવ્યનાં ખર્ચ વડે **વાગ્બટમંત્રી**એ આદિનાથ જિનાલયનો ઉદ્ધાર કરાવેલ. ॥૬૯॥

તીર્થનાં પ્રથમ પ્રવેશ માં અહીં આગળ નેત્રપથમાં આવતી ઉજ્જવલ એવી પ્રથમ તીર્થકરની મૂર્તિ દેખતાં નયનયુગલને જણે અમૃતનું પારણું કરાવે છે ॥૭૦॥

શ્રી વિઠ્ઠમથી ૧૦૮ વર્ષ વીત્યે છતે ઘણાં દ્રવ્યનાં વ્યયથી **જવડિશેઠે** બિંબની સ્થાપના કરી ॥૭૧॥

દેદીપ્યમાન કાંતિવાળા **મમ્માણી** પર્વતનાં તટ થી શિલામાંથી તૈયાર થયેલ છે, અને **જ્યોતિરસ** નામના રત્નવડે તે મૂર્તિ ઘસાઈ છે ॥૭૨॥

મધુમતી (મહુવા) નગરીમાં રહેવાવાળા **જવડિશેઠે** શ્રી **વજ્રસ્વામી**નાં શ્રીમુખથી (પાર્શ્વેથી) શત્રુંજયનાં માહાત્મ્યને સાંભળ્યું. ॥૭૩॥

સુગંધી પાણીના સ્નાત્ર થી શોભાયમાન ખડી-સૂનાની બનેલી પ્રતિમાને દેખી તે

શોક પામ્યો. **ચક્રકેશ્વરી** ને યાદ કરીને મમ્માણી પર્વતની ખાણ પાસે ગયો. ॥૭૪॥

આ પાષાણની મૂર્તિને નિર્માણ કરીને રથમાં આરોપણ કરીને ચાલ્યો ગયો, શુભદિવસે પત્ની સાથે સુંદર રસ્તાથી વિમલાચલ પહોંચ્યો ॥૭૫॥

પ્રતિમા સહિત રથ જેટલો માર્ગ દિવસે ચાલે તેટલો માર્ગ રાત્રે પાછો ફરે આ એક આશ્ચર્ય થયું ॥૭૬॥

ખેદ પામેલો જવડ શેઠે **કર્પદિયક્ષ**ને યાદ કરીને અને હેતુને દેખીને વિધિ માટે રથ માર્ગે પત્ની સાથે આડો પડ્યો ॥૭૭॥

તેનાં સાહસની પ્રચલ્લતાથી દેવતાએ પ્રતિમા સહિત તે રથને વિમલાચલ નાં શિખર ઉપર આરોપણ કર્યો સાત્વિકોને શું દુઃસાધ્ય છે ? ॥૭૮॥

મૂલનાયકને ઉત્થાપીને તેના સ્થાનમાં નવું બિમ્બ સ્થાપન કર્યું, લેપ્યમય બિમ્બે અવાજ વડે પર્વતના ટુકડા કર્યા. ॥૭૯॥

શેઠના બિમ્બ વડે હાથથી મર્દન કરાઈ અને તે વિજળી પર્વતો નાં ભાગોને ભેદતી તથા પગથીયાઓમાં છિદ્ર કરતી નીકળી ગઈ. ॥૮૦॥

ચૈત્યનાં શિખર ઉપર ચઢીને ચમકતા રોમાંચ કંચુક વાળો પત્ની સહિત જવડિ શેઠ હર્ષથી ખૂબ નાચ્યો. ॥૮૧॥

બીજા વર્ષે દેશાવસ્થી અઢાર વહાણો આવ્યા. તેનાં દ્રવ્યનાં વ્યયથી શેઠે ત્યાં આગળ ઘણી શાસન પ્રભાવના કરી. ॥૮૨॥

અહીં આગળ જવડિ શેઠ અરિહંત, પુંડરીક સ્વામી, અને કર્પદિયક્ષ ની મૂર્તિને સ્થાપન કરીને સ્વર્ગના વિમાન ની મહેમાનગિરિ કરવાવાળા (ભજનારો) થયો. ॥૮૩॥

આ તીર્થ ઉપર ભગવાનની જમણી બાજુ પુંડરીક સ્વામી અને ડાબી બાજુ જવડિ શેઠ સ્થાપન કરેલી પ્રતિમા શોભી રહી છે ॥૮૪॥

ઈક્ષ્વાકુ અને **વૃષ્ણિ** (યાદવ) વંશોનાં અસંખ્ય કોડાકોડી અહીં આગળ સિદ્ધ થયાં તે કોટાકોટિ તિલક ને સૂચવે છે ॥૮૫॥

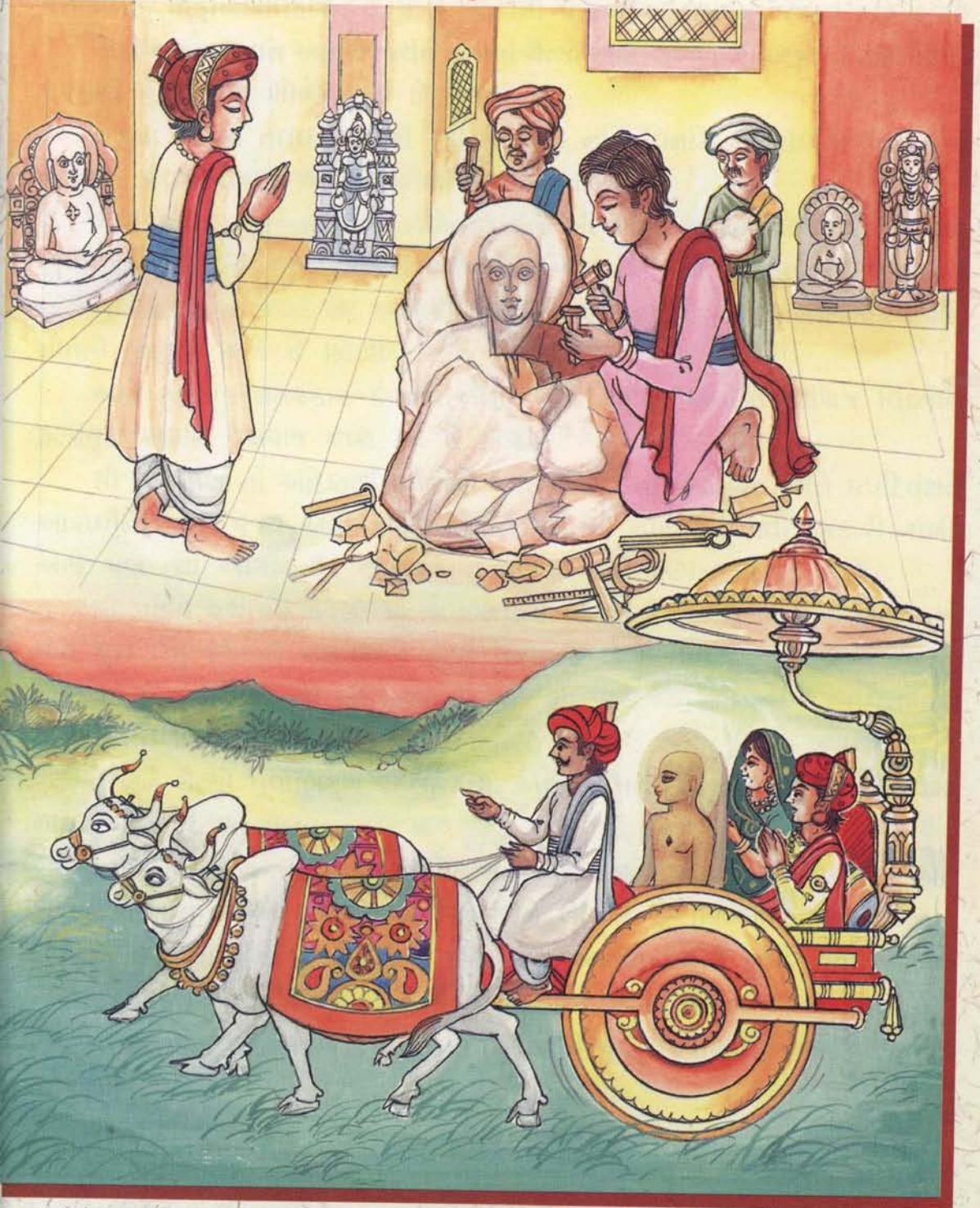
પાંચ પાંડવો અને તેમની માતા કુંતી અહીં આગળ મોક્ષમાં ગયા. આ તીર્થ ઉપર તેઓની લેપ્યમય છ મૂર્તિઓ શોભી રહી છે. ॥૮૬॥

ચંદ્રના કિરણનાં સમૂહ સરખું રાચણવૃક્ષ શ્રી સંઘનાં અદ્ભુત ભાગ્યથી અમૃતની જેમ દૂધ ઝરાવે છે ॥૮૭॥

અહીં આગળ વાઘ, મોર વિ. પશુપંખીઓ, આદીશ્વર ભગવાનની પાદુકાને નમસ્કાર કરવાપૂર્વક ભોજન છોડવાથી (અનશન કરવાથી) દેવલોકને પામ્યા. ॥૮૮॥

મૂલનાયક નાં ચૈત્યની ડાબીબાજુ **સત્યપુર**નાં અવતાર શ્રી વીરપ્રભુનું ચૈત્ય અને

❁ શ્રી શત્રુંજય કલ્પ ❁

● જાવડિ શેઠ મમ્માણિં પત્થરમાંથી મૂર્તિ બનાવી ગાડામાં આરોપણ કરી શત્રુંજય તીર્થ તરફ જઈ રહ્યા છે.

જમણીબાજુ શકુનિકાવિહારનું ચૈત્ય છે. ચૈત્યની પાછળ અષ્ટાપદનું જિનાલય છે ॥૮૯॥

નંદીશ્વર, ખંભાત અને **ઉજ્જયંત** નામનાં ચૈત્યો અહીં આગળ ભવ્યલવોને સહેલાઈથી પુણ્યથી વૃદ્ધિ માટે શોભી રહ્યા છે ॥૯૦॥

જેમના હાથમાં તલવાર શોભી રહી છે એવાં નમિ-વિનમિ થી સેવાતાં આદિનાથ ભગવાન **સ્વર્ગારોહણ** ચૈત્યમાં શોભી રહ્યા છે ॥૯૧॥

શ્રેયાંસનાથ, શાંતિનાથ અને નેમિનાથ અને બીજા પણ ઋષભદેવથી માંડી વીરપ્રભુ સુધીનાં જિનેશ્વરોએ આ તીર્થ નાં ઉચ્ચ એવાં બીજા શિખરને અલંકૃત કર્યું છે ॥૯૨॥

બુદ્ધિશાળીઓ ભવને છેદ કરનારી એવી ભગવતી મરૂદેવી માતાને નમસ્કાર કરીને પોતાને કૃતકૃત્ય માને છે ॥૯૩॥

અહીં આગળ નમસ્કાર કરનારાઓનાં અને યાત્રિક સંઘોના વિચિત્ર વિઘ્નોને કલ્પવૃક્ષ સમાન ચક્ષરાજ નાશ કરે છે ॥૯૪॥

શ્રી નેમિનાથ નાં આદેશથી **શ્રીકૃષ્ણ** આઠ દિવસ નાં ઉપવાસ કરીને કપર્દિચક્ષને આરાધીને ઈર્દ્રથી પૂજ્ય એવી ત્રણે પ્રતિમાને પર્વતની ગુફામાં છુપાવી. ભંડારી રાખી. આજે પણ ત્યાં આગળ ઈર્દ્ર નું આગમન સંભળાય છે ॥૯૫-૯૬॥

શ્રી પાંડવે સ્થાપન કરેલી શ્રી ઋષભદેવની પ્રતિમાની ઉત્તરદિશામાં તે ગુફા આજે પણ ક્ષુદ્ર લઘુ (સંદન) તલવાવડી સુધી વિદ્યમાન છે ॥૯૭॥

ચક્ષનાં આદેશથી ત્યાં પ્રતિમાઓનાં દર્શન થાય છે. ત્યાં આગળ જ **અજિતનાથ** અને **શાંતિનાથ** ચાતુર્માસ રહ્યા હતાં ॥૯૮॥

તે બંને ચૈત્યો પૂર્વાભિમુખ રહેલા હતાં. અજિતનાથનાં ચૈત્યની આગળ **અનુપમા** નામનું સરોવર હતું ॥૯૯॥

મરૂદેવીનાં ચૈત્ય ની પાસે શાંતિનાથનું ચૈત્યનેત્રને શીતલતા આપનારું અને ભવ્યપ્રાણીઓનાં ભવની બ્રાન્તિ ને સખડપટ્ટીને ભેદનારું છે ॥૧૦૦॥

શ્રી શાંતિનાથ ચૈત્યની આગળ ત્રીસ હાથ આગળ જઈએ ત્યારે સાત માણસ ઉપરાઉપર ઉભા રહી શકે તેટલું નીચે જતાં સોના-રૂપાની બે ખાણો છે ॥૧૦૧॥

ત્યાંથી સો હાથ આગળ જઈને આઠ હાથ નીચે પૂર્વદ્વારવાળી સિદ્ધરસથી ભરેલી રસકૂપિકા રહેલી છે ॥૧૦૨॥

શ્રી **પાદલિપ્ત** આચાર્ય વડે તીર્થોદ્ધાર કરાયે છતે તે રસ કૂપિકાની પાસે રત્ન-સુવર્ણ સ્થાપન કરાયેલાં છે ॥૧૦૩॥

પૂર્વદિશામાં શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન નાં બિંબની નીચે **ઋષભકૂટ** થી ત્રીસ ઘનુષ્ જઈને જે ત્રણ ઉપવાસ ને આચરે (અટ્ઠમ કરે) અને બલિવિધાનાદિ કરે તેને **વૈરોટ્યા**

દેવી (દર્શન આપે) ઘન દેખાડે છે. અને તેની આજ્ઞાથી શિલાને ઉઘાડીને રાત્રિમાં પ્રવેશ કરી અને ત્યાં આગળ ઉપવાસ કરવાથી સર્વ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં રહેલી શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિમાની પૂજાથી અને નમનથી એકાવતારી થવાય છે ॥૧૦૪-૧૦૫-૧૦૬॥

ત્યાંથી પાંચસો ઘનુષ્ આગળ પાષાણ કુંડિકા રહેલી છે. તેથી સાત ડગલાં આગળ જઈને પંડિત માણસ બલિવિધિને કરે ॥૧૦૭॥

શિલાને ઉપાડવાથી કોઈક પુણ્યશાળીને બે ઉપવાસ વડે ત્યાં રસકૂપિકા પ્રત્યક્ષ થાય છે ॥૧૦૮॥

કલ્કિનો પુત્ર ધર્મદત્ત ભાવીમાં અરિહંતનો પરમ ઉપાસક બનશે. તે દરરોજ જિનબિંબ ને રચાપન કર્યા પછી ભોજન કરવાવાળો થશે ॥૧૦૯॥

તે ધર્મદત્ત શ્રીશત્રુંજય નો ઉદ્ધાર કરવાવાળો થશે. ત્યાર પછી તેનો પુત્ર જિતશત્રુ રાખ બત્રીસવર્ષ ની રાજ્યલક્ષ્મીને ભોગવવા વાળો થશે. ॥૧૧૦॥

તેનો પુત્ર મેઘઘોષ શ્રી શાંતિનાથ અને મરૂદેવીના ચૈત્યનો ઉદ્ધાર શ્રી કપાદિ ચક્ષુ ના આદેશથી કરાવશે ॥૧૧૧॥

નંદિસૂરિ આર્ય શ્રીપ્રભ, મણિભદ્રક, યશોમિત્ર, વિકટધર્મક, સુમંગલ, સૂરસેન આ બધા ઉદ્ધારને કરાવાવાળા થશે. છેલ્લે છેલ્લે શ્રી દુષ્પ્રભસૂરિ ના ઉપદેશથી વિમલવાહન રાખ ઉદ્ધાર કરાવશે. ॥૧૧૨-૧૧૩॥

શત્રુંજયના યાત્રિકોને જે પીડા આપે, તેના દ્રવ્યને હરણ કરે તે પાપવડે ભરાવાથી પોતાના સમગ્ર કુલ સહિત ઘોર નરકમાં પડે છે ॥૧૧૪॥

જે શત્રુંજયના યાત્રિકોની પૂજા કરનારાઓની થોડી પણ રક્ષા કરે તે ગોત્ર સહિત સ્વર્ગલોકમાં પૂજાય છે ॥૧૧૫॥

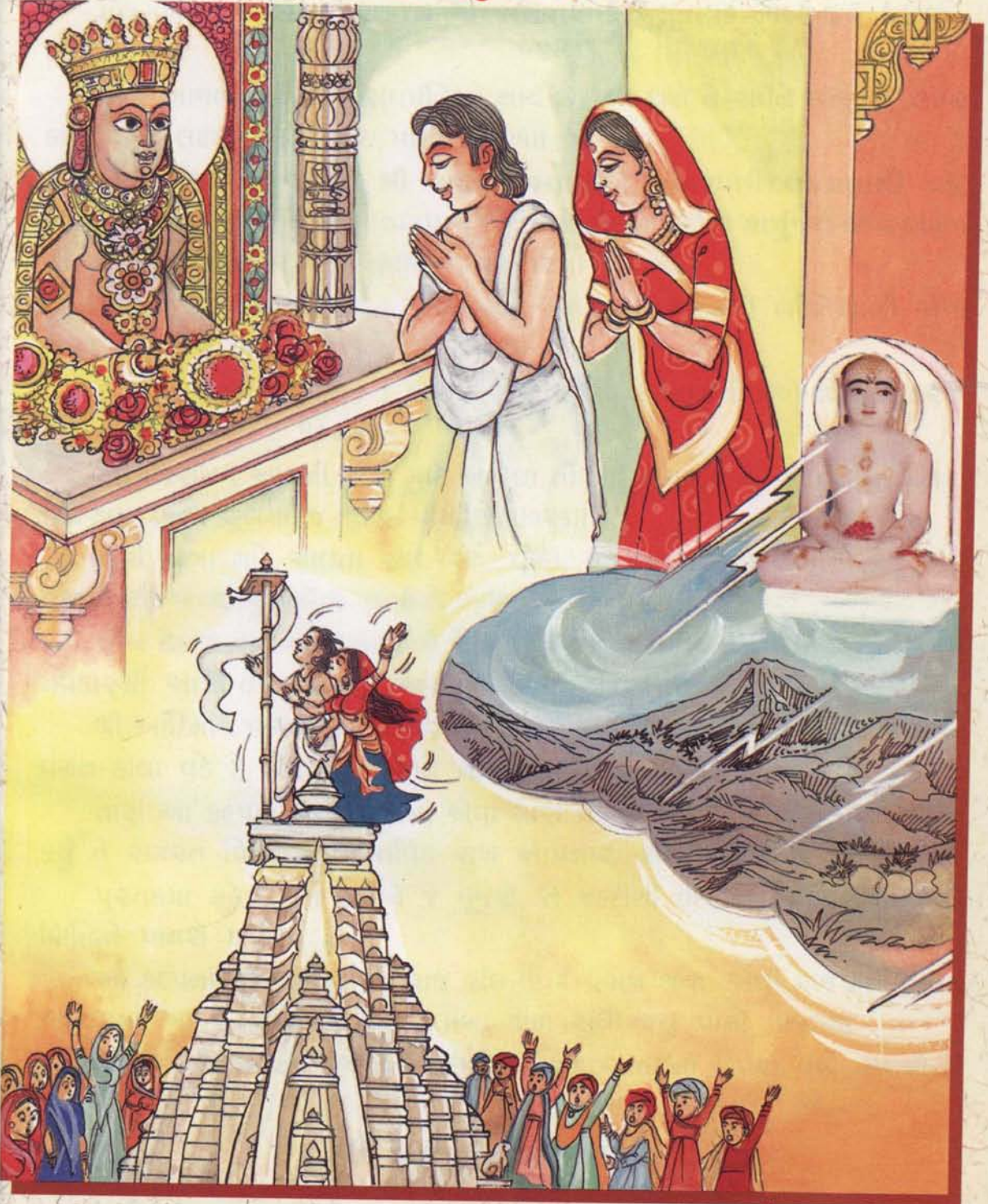
શ્રી વસ્તુપાલે તથા પેથડમંત્રીએ નવા કરાવેલાં ધર્મસ્થાનોની પ્રશંસા કરતા વક્તા પારને પામતાં નથી ॥૧૧૬॥

દુઃખમકાળના સાહચર્ય શ્રી મ્લેચ્છોથી ભંગ ની સંભાવના બણીને બુદ્ધિશાળી મંત્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલે મમ્માણી પત્થર નાં રત્નવડે અત્યંત નિર્મલ એવી શ્રી પુંડરીક સ્વામી અને આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ ભરાવીને ભૂમિગૃહ (ભોંયરા)માં મૂકી હતી ॥૧૧૭-૧૧૮॥

બવડિશેઠે રચાપન કરેલી પ્રતિમાને કલિયુગના વંશથી 'મ્લેચ્છોએ વિક્રમસંવત ૧૩૬૮ માં ભાંગી નાખી ॥૧૧૯॥

૧. અઘ્લાઉદીનના સુબા અપલપખાને આ દુષ્કૃત્ય કર્યું હતું.

❁ શ્રી શત્રુંજય કલ્પ ❁

- જાવડિ શેઠ જુની પ્રતિમાને ઉત્થાપન કરે તે વખતે પ્રતિમાનાં મુખમાંથી ચીસ નીકળે તેનાથી પત્થરોમાં તિરાડ પડે છે. નૂતન પ્રતિમાની સ્થાપના કરી ધજા ચડાવા માટે શિખર ઉપર ચડી શેઠ-શેઠાણી હર્ષ ઘેલા બની નાચી રહ્યા છે.

વિક્રમસંવત ૧૩૭૧ માં સજ્જન શ્રી સમરાશાહે મૂલનાયક નો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.
॥૧૨૦॥

અહીં આગળ તીર્થમાં જે સંઘપતિઓ થાય છે અને થશે તે સર્વેને ધન્ય છે. લાંબા કાળ સુધી લક્ષ્મી વડે આનંદ પામો. ॥૧૨૧॥

કલ્પ પ્રાભૃત પૂર્વમાંથી શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીએ, ત્યારપછી વજ્રસ્વામી વડે, ત્યારપછી પાદલિપ્તસૂરિ વડે, ત્યારપછી ઈચ્છિતને આપનારો આ શત્રુંજય કલ્પ સંક્ષેપ થી શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે રચાયો ॥૧૨૨-૧૨૩॥

આ કલ્પના વાંચન, ધ્યાન, વ્યાખ્યાન, અધ્યયન, શ્રવણથી ભક્તિશાળી એવાં ભવ્યજીવો ત્રીજા ભવે મોક્ષે જાય છે ॥૧૨૪॥

હે ! શ્રી શત્રુંજયગિરિરાજ ! તારા ગુણોનું વર્ણન લેશમાત્રથી કયો વિદ્વાન કરવા માટે શક્તિમાન છે ? ॥૧૨૫॥

હે ગિરિરાજ ! આપની યાત્રા માટે આવેલાં તીર્થનાં અનુભાવ થી માણસોનાં મનના પરિણામ પ્રાયઃ શુભમાં જ વૃદ્ધિ પામે છે ॥૧૨૬॥

તારી યાત્રા માટે ચાલતા સંઘ, રથ, ઘોડા, ઉંટ, પદચારી માણસોની રજ અંગે લગાડવાથી ભવ્ય પુરુષોનાં પાપોનો નાશ કરે છે ॥૧૨૭॥

બીજા ઠેકાણે માસખમણ કરવાથી જે કર્મો નો ક્ષય થાય તેટલો કર્મક્ષય અહીં આગળ નવકારશી આદિ તપ કરવાથી થાય છે ॥૧૨૮॥

શ્રી આદિનાથ ભગવાનનાં ચૈત્યવાળા, ઈન્દ્ર વડે સ્તુતિ કરાયેલા, વૈભવવાળા મન-વચન-કાયા વડે હે સિદ્ધક્ષેત્ર ! તને નમસ્કાર થાઓ ॥૧૨૯॥

તારાં આ કલ્પને માયા વિનાનાં એવાં મારા વડે નિર્મિત કરીને જે પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું તે સમસ્ત વિશ્વ ને વાર્તાવિક સુખ આપનારું થશે ॥૧૩૦॥

પુસ્તકમાં મૂકેલાં આ કલ્પને જે પૂજશે, તે જલ્દીથી ઈચ્છિત એવી સંપત્તિવાળી સિદ્ધિને પામશે ॥૧૩૧॥

આ કલ્પનાં પ્રારંભમાં રાજધિરાજ સંઘ ઉપર પ્રસન્ન થયા. એથી રાજપ્રસાદ નામ આપવામાં આવ્યું એવો આ કલ્પ લાંબા કાળ સુધી જય પામો ॥૧૩૨॥

વિક્રમ સંવત ૧૩૮૫ વર્ષે આ કલ્પ જેઠ સુદ સાતમનાં દિવસે વારે રચાયો ॥

॥ શ્રી શત્રુંજય કલ્પ સમાપ્ત્ ॥

શ્રી નેમિનાથ ભગવાનને મસ્તકવડે નમસ્કાર કરીને શ્રી વજ્રવામી વડે અને શ્રીપાદલિપ્તસૂરિ વડે કહેવાયેલાં રૈવતગિરિ નામના કલ્પ ને હું કહીશ.

છત્રશિલા પાસે શિલાસ્થન ઉપર નેમિનાથ ભગવાને દીક્ષા સ્વીકારી. સહસ્રાવનમાં કેવલજ્ઞાન થયું. લક્ષારામમાં દેશના આપી. અવલોકન નામનાં ઉંચા શિખરમાં મોક્ષ પામ્યા !

રૈવત ની મેખલા ઉપર કૃષ્ણે ત્રણ કલ્યાણક જણીને સુવર્ણ-રત્ન પ્રતિમાથી અલંકૃત છવિત સ્વામીનાં ત્રણ ચૈત્યો કરાવ્યા. અને અંબાદેવીની પ્રતિમા ભરાવી.

ઈન્દ્રે પણ વજ્રવડે ગિરિ ને કોર કરીને સોનાનાં (બલાનક)^૧ દ્વાર વાળું ચાંદીમય ચૈત્ય કરાવ્યું. પ્રમાણ અને વર્ણથી યુક્ત રત્નમય પ્રતિમા ભરાવી અને અંબા શિખર ઉપર રંગ મંડપ, અવલોકન શિખર, (બલાનક) દ્વાર ઉપરનાં મંડપમાં શાંબે આ કરાવ્યો. શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના મુખથી નિર્વાણ સ્થાન ને જણીને નિર્વાણ પછી તરત જ સિદ્ધ વિનાયક નામનાં પ્રતિહારની પ્રતિમાને કૃષ્ણ મહારાજએ કરાવ્યું !

કૃષ્ણ સરખા સાત ચાદવો છે. જેમનાં નામ આ પ્રમાણે - કાલમેઠ, મેઘનાદ, ગિરિવિદારણ, કપાટ, સિંહનાદ, ખોડિક, રૈવત. તીવ્ર તપ કરવા વડે ક્ષેત્રપાળો ઉત્પન્ન થયા !

તેમાં મેઘનાથ સમ્યક્દ્રષ્ટિ અને નેમિનાથ નો ભક્ત હતો - ગિરિ વિદારણે કંચન બલાનક માં પાંચ ઉદ્ધાર કરાવ્યા. ત્યાં અંબાદેવી થી આગળ ઉત્તર દિશામાં ૧૦૭ પદ કમ (ડગલાં) આગળ જઈએ ત્યારે એક ગુફા આવે છે. તેમાં ત્રણ ઉપવાસ કરી બલિવિધાન પૂર્વક શિલા ઉપાડવાથી તેની મધ્યે ગિરિ વિદારણની પ્રતિમાના દર્શન થાય છે.

ત્યાંથી પચાસ ડગલાં આગળ જઈએ ત્યારે બલદેવ વડે કરાયેલી શાશ્વત જિનેશ્વરની પ્રતિમાને નમસ્કાર કરીને ઉત્તર દિશામાં પચાસ ડગલાં આગળ જઈએ ત્યારે ત્રણ નાની નાની બારીઓ આવે છે.

પહેલી બારીમાં ત્રણસો પગલાં આગળ જઈને ગોદોહિકા આસને પ્રવેશ કરીને, પાંચ ઉપવાસ કરીને, ભ્રમરરૂપ વાળા લાકડાને સત્ત્વવડે ઉપાડીને સાત ડગલાં નીચે જઈએ ત્યારે બલાનક મંડપમાં ઈન્દ્રનાં આદેશ વડે ધનદ યજ્ઞ દ્વારા કરાયેલી અંબાદેવી ને પૂજીને સોનાની જાલિમાં સ્થાપના કરાવી. ત્યાં ઉભા રહીને મૂળનાયક શ્રી નેમિ જિનેશ્વર ને વંદન કરવા.

બીજી બારીમાં એક પાદ પૂંજ સ્વયંવર વાવડીમાં ચાલીસ ડગલાં નીચે જઈ ત્યાં

૧. બલાનક - ઉપવન વિ.માં બેસવાનું સ્થાન, દ્વાર, અગ્રદ્વાર

મધ્યબારીમાં સાતસો ડગલાં આગળ જઈએ ત્યારે એક કૂવો આવે. ત્યાં આગળ પણ શ્રેષ્ઠ હંસની જેમ ઉભા રહી મૂળનાયકને વંદન કરવા.

ત્રીજી બારીના મૂલદ્વાર માં પ્રવેશ અંબાદેવી ના આદેશથી થાય છે. અન્યથા નહિ. એ પ્રમાણે કંચનબલાનક માર્ગ છે. ત્યાં અંબાદેવી ની આગળ વીસ હાથ જઈએ ત્યારે એક ગુફા આવે છે.

ત્યાં અંબાદેવીના આદેશથી ત્રણ ઉપવાસ કરવા પૂર્વક શિલાને ઉઘાડવા દ્વારા વીસ હાથ આગળ જઈને, સાત સંપુટ અને પાંચ પેટી તેની નીચે રસકૂપિકા છે. તે અમાવસે ઉઘડે છે. ત્યાં ત્રણ ઉપવાસ કરીને અંબાના આદેશથી પૂજા અને બલિવિધાન કરવા વડે રસને ગ્રહણ કરવો.

તથા જીર્ણકુંડમાં ત્રણ ઉપવાસ કરીને સરલમાર્ગ વડે બલિપૂજા કરવા દ્વારા સિદ્ધિ વિનાયક (સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાં ઈચ્છિત કાર્યોની સિદ્ધિ થાય છે. ત્યાં એક દિવસ રોકાવું. જે સિદ્ધિ વિનાયક યજ્ઞ પ્રત્યક્ષ થાય તો, રાજમતી ગુફામાં સો ડગલાં આગળ ગોદોહિકા આસન દ્વારા જઈએ ત્યારે રસકૂપિકા, કૃષ્ણ ચિત્ર વેલડી, રાજમતી ની રત્નમય પ્રતિમા, રૂપ્યમય અંબાદેવી ની પ્રતિમા તથા અનેક પ્રકારની ઔષધિઓ રહેલી છે.

ત્યાં આગળ છત્રશિલા, ઘંટશિલા, કોટિશિલા નામની ત્રણ શિલાઓ કહેલી છે. છત્રશિલા ની વચ્ચે વચ્ચે કનક વેલડી છે. સહસ્રામ્બવન ની મધ્યે રત્નસુવર્ણમય સોવીશ જિનેશ્વર ની ગુફાઓ, લક્ષ્મીરામ માં ૨૪ જિનેશ્વરની બોતેર ગુફાઓ કહેલી છે.

કાલમેઘની આગળ સુવર્ણવાલુકા નદી પાસે ત્રણસો આઠ ડગલાં આગળ ઉત્તર દિશામાં જઈને ગિરિગુફામાં પ્રવેશ કરીને, રનાન કરીને ઉપવાસ નાં પ્રયોગથી દ્વાર ઉઘડે છે.

તેની મધ્યે પ્રથમ દ્વારમાં સોનાની ખાણ, બીજા દ્વારમાં રત્નની ખાણ, સંઘના કલ્યાણ માટે અંબાદેવી એ વિકુર્વી છે. ત્યાં કૃષ્ણનાં પાંચ ભંડારો છે. અન્ય ભંડાર દામોદર પાસે છે. અંજન શિલાનાં વીસ પુરુષ પ્રમાણ નીચેનાં ભાગમાં રત્ન સુવર્ણની ઘૂલી = વાલુકા કહેવાઈ છે

તેની પશ્ચિમ દિશામાં મંગલકર્તૃવદાલી અને રસ સિદ્ધિ ત્યાં અદૃશ્ય પણે વિદ્યમાન છે. શ્રી વજ્રવપામીએ સંઘનો ઉદ્ધાર કરવા માટે કહેલ છે.

શરચક્રાહ નામનાં ધાન્ય વિશેષ વૃક્ષ વિશેષના મધ્યભાગને ગ્રહણ કરી અગ્રભાગમાં = કોટિબિંદુનો સંયોગ કર્યે છતે ઘંટશિલાસૂર્ણનાં સંયોગ કરવાથી અંજન સિદ્ધિ થાય છે.

વિદ્યા પ્રાભુત ઉદ્દેશથી રૈવતકલ્પનો સંક્ષેપ સમાપ્ત થયો.

શ્રી રૈવતક-ઉજ્જયન્ત આદિ નામો થી પ્રસિદ્ધિ પામેલા અને નેમિનાથ ભગવાન વડે પાવન થયેલાં ગિરિરાજ ગિરનાર ની હું સ્તુતિ કરીશ ॥૧૧॥

ત્રણ ભુવનમાં આ દેશ સુ-સુંદરરાષ્ટ્ર નામને ધારણ કરે છે. તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે તેની ભૂમિરૂપી સ્ત્રીનાં ભાલમાં આ ગિરિતિલક શોભે છે ॥૨૧॥

અને તે ગિરિની તળેટીમાં શ્રી ઋષભાદિ જિનેશ્વરો (ના ચૈત્યો) ખંગારદુર્ગને શણગારે છે. અને પાર્શ્વનાથ થી અલંકૃત તેજલપુર શોભે છે. ॥૩૧॥

એવા આ ગિરનાર ના બે યોજન ઉંચા શિખર ઉપર શરદઋતુ ના ચંદ્રના કિરણ જેવી નિર્મલ = ઉજ્વલ જિનગૃહની પંક્તિ પુન્યરાશિની જેમ શોભે છે. ॥૪૧॥

આ પર્વતની ઉપર સોનાનાં ધવજ દંડ, કળશ અને આમલશાલ થી યુક્ત શ્રી નેમિનાથ ભગવાનનું સુંદર ચૈત્ય શોભી રહ્યું છે. ॥૫૧॥

દર્શન કરવાથી, સ્પર્શ કરવાથી અને પૂજા કરવાથી શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની પાદુકા શિષ્ટ માણસોના પાપ સમુદ્રનો નાશ કરે છે ॥૬૧॥

જુના ઘાસ ના તણખલા ની જેમ મોટા રાજ્યને છોડીને અને રનેહવાળા બંધુઓને છોડીને અને અહીં આગળ પ્રભુ નેમનાથે મહાવ્રત સ્વીકારેલા. ॥૭૧॥

આ ગિરિ ઉપર જ નેમનાથ દેવે કેવલજ્ઞાન ને પ્રાપ્ત કર્યું. અને જગતના જીવો ના હિતની ઈચ્છાવાળા તે પરમાત્મા નિવૃત્તિ (મોક્ષ) નાશીને પરણ્યા ॥૮૧॥

એથી આ સ્થળે 'કલ્યાણક ત્રય' નામનું જિનાલય ભવ્ય જીવોનાં હૃદય ને ચમત્કાર પમાડનાર વસ્તુપાલ મંત્રીએ કરાવ્યું. ॥૯૧॥

જિનેશ્વર નાં બિમ્બો થી પરિપૂર્ણ એવા ઈન્દ્ર મંડપમાં રહેલાં અભિષેક કરતાં માણસો નેમનાથ ભગવાનનો અભિષેક કરવા ઈદ્રો આવ્યા ન હોય તેમ શોભે છે ॥૧૦૧॥

સ્નાન અને અરિહંત અભિષેક ને યોગ્ય અમૃત સ્વરૂપા પાણી વડે પૂર્ણ એવું ગજેન્દ્રપદ નામનો કુંડ આ ગિરનારના શિખર ને શોભાવે છે ॥૧૧૧॥

અહીં આગળ વસ્તુપાલ મંત્રી વડે કરાવેલ 'શત્રુંજય-અવતાર'માં ઋષભદેવ, પુંડરીકસ્વામી, અષ્ટાપદ અને નંદીશ્વર દ્વીપ શોભે છે ॥૧૨૧॥

૧. 'કલ્યાણત્રય' નામનું મંદિર તેજપાળે બંધાવ્યાનું અહીં જણાવ્યું છે. પરંતુ નાગેન્દ્રગચ્છીય આ વિજયસેન સૂરિજી કે જે વસ્તુપાળ-તેજપાળના કુલગુરુ જેવા હતા અને આ બંધુ બેલડી નિર્મિત જિનાલયોમાં પ્રતિષ્ઠા કરી છે. તેઓએ 'રેવંતગિરિરાસુ' માં આ 'કલ્યાણત્રય' મંદિર તેજપાળે બનાવ્યાનું સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે. આ ઉપરાંત શ્રી ધર્મકીર્તિગણિ દ્વારા વિ.સં. ૧૩૨૦ આસપાસ રચિત શ્રીગિરનાર કલ્પમાં પણ 'કલ્યાણત્રયચૈત્યં તેજપાળે ન્યવીકિશત્' એમ સ્પષ્ટ લખ્યું છે.

સિંહ ઉપર બેઠેલી, સોનાનાં વર્ણવાલી, સિદ્ધ-બુદ્ધ નામનાં પુત્રોથી યુક્ત મનોહર આંબાની લુંબ ને હાથમાં ધારણ કરનારી, એવી **અંબાદેવી** અહીં સંઘના વિઘ્ન ને દૂર કરે છે ॥૧૩૩॥

શ્રી નેમિનાથ ભગવાનના ચરણ કમલ થી પવિત્ર **અવલોકન** નામના શિખર ને દેખતાં ભવ્યજીવો કૃતાર્થતા = (સંતોષ) ને પામે છે ॥૧૩૪॥

ખંબવતી નો પુત્ર **શામ્બે** તથા મહાન **યુતિવાળા** એવા કૃષ્ણ નો પુત્ર પ્રદ્યુમ્ને આના ઉંચા શિખર ઉપર દુષ્કર તપશ્ચર્યા કરી હતી. ॥૧૩૫॥

વિવિધ પ્રકારની ઔષધિઓનાં સમૂહો અહીં આગળ રાત્રે ચમકે છે, અને **ઘંટાક્ષર** શિલા અને **છત્રશિલા** ઉંચા સ્થાને શોભે છે. ॥૧૩૬॥

મોર, કોચલ, ભમરી વિ. સંગીતો થી સુંદર એવા સહસ્રામ્લવન, લક્ષારામવન અને બીજા પણ વનનાં સમૂહો ત્યાં શોભે છે. ॥૧૩૭॥

એવું કોઈ વૃક્ષ નથી, એવી કોઈ વેલડી નથી, એવું કોઈ ફૂલ નથી, એવું કોઈ ફળ નથી, જે આગળ અભિયુક્ત = અહીં વન ખંડમાં ઉપયોગ વાળા વિદ્વાનો વડે ન દેખાય અને ન ખણે. ॥૧૩૮॥

જેણી વડે **રથનેમિ**ને ઉન્માર્ગ થી સન્માર્ગે લવાયા, એવાં ગુહ્યામાં રહેલા રાજામતી કોના વડે ન વંદાયા ? ॥૧૩૯॥

અહીં આગળ કરાતાં પૂજા, સ્નાન, દાન અને તપ વિ. મોક્ષ સુખના હેતુ માટે થાય છે. ॥૧૪૦॥

દિશાભ્રમથી પણ બે કોઈ આ પર્વત ઉપર કોઈ પણ આડા, અવળા માર્ગે ચાલતો હોય તો પણ તે ચૈત્ય માં રહેલી સ્નાન કરાયેલી, પૂજાયેલી જિનેશ્વરની મૂર્તિઓ ના દર્શન કરે છે, ॥૧૪૧॥

કાશ્મીરથી આવેલાં **રત્ન** શ્રાવક વડે કુષ્માંડી અંબિકાદેવીના આ દેશથી અહીં લેપ્યમય મૂર્તિના ઠેકાણે પાષાણ ની નેમિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ સ્થાપન કરાઈ. ॥૧૪૨॥

અહીં આગળ નદી, ઝરણાં, કુંડો, ખાણ, વેલડી-લત્તાઓની સંખ્યા ને કયો વિદ્વાન ખણી શકે છે ? અર્થાત્ તેની ગણતરી કરવા કોઈ સમર્થ નથી ॥૧૪૩॥

આ રૂપવાળા, અભિષેક કરનાર ને મુક્તિદાયક, મહાતીર્થ રક્ષણ કરવા વાળા ચૈત્યોથી અલંકૃત છે, શિખર જેનું એવા રૈવતગિરિને નમસ્કાર થાઓ ॥૧૪૪॥

દેવ અને ઈંદ્રોથી વર્ણન કરાયેલ અને દેવતા સમાન પ્રભા વાળા આ ગિરનાર ગિરિરાજ જે મારા વડે સ્તુતિ કરાયેલ છે અને જે શ્રેષ્ઠ ચાંદી અને સુવર્ણ સિદ્ધિ ની ભૂમિ છે એવો ગિરનાર ગિરિ તમારા સુખ માટે થાઓ. ॥૧૪૫॥

એમ ઉજ્જયંત કલ્પ પૂર્ણ થાઓ.

સોરઠ દેશમાં **ઉજ્જયંત** નામનો મનોહર પર્વત છે. તેના શિખર ઉપર ચઢીને **નેમિનાથ** નાથને ભક્ત વડે નમસ્કાર કરો ॥૧૧॥

સ્નાન, પૂજન, ગંધ, ઘૂપ, દીપ વડે **અંબાદેવી** ને પૂજનારા અને પ્રણામ કરનારા મનોવાંચિત પ્રાપ્ત કરે છે ॥૧૨॥

જેવી રીતે પૂર્વસૂરિઓ વડે કહેવાયું તેમ ગિરિ, શિખર નાની મોટી ગુફા, ઝરણાં, નાના મોટા અવાડા, કપાડ અને વિકટ ફૂવાઓ વગેરે રચાળે ક્ષેત્રપાલને દેખો ॥૩૧॥

કામદેવના અભિમાન ને કાપવાવાળા અને કુગતિને નાશ કરવા વાળા એવા નેમિનાથ ભગવાનનું દેરાસર **નિર્વાણશિલા** નામ વડે ત્રણ ભુવનમાં પ્રસિદ્ધ છે ॥૩૨॥

તેની ઉત્તર દિશામાં દશ ઘનુષ નીચે અદ્યોમુખ વિવર-ગુફા છે. તેના ઢ્વાર ઉપર ચાર ઘનુષ નીચે અવદાન લિંગ છે. ॥૩૩॥

તેની આગળ પશુના મૂત્ર જેવી ગંધવાળો રસ છે. આ રસને સો પલ તાંબાની સાથે મેળવવાથી ચંદ્ર અને કુંદના કુલ જેવી ઉજ્જવલ ચાંદી સહસ્રા બની જાય છે ॥૩૪॥

પૂર્વ દિશામાં થોડા ઘનુષ આગળ જઈએ ત્યારે એક પાષાણમય ગાય આવે છે. ત્યાંથી બાર ઘનુષ દક્ષિણ દિશામાં જઈએ ત્યારે તે દિશામાં પ્રગટ હિંગુલવર્ણવાળો દિવ્ય શ્રેષ્ઠ રસ છે. તે રસ અગ્નિ ના સંગ વડે સર્વ જાત લોઢા ને સ્પર્શ માત્રથી વિધે છે. અને વિંધીને સોનું કરે છે. ॥૩૭-૮॥

ઉજ્જયંત માં **વિહલા** નામે નદી છે. ત્યાં **પાર્વતી** ની પ્રતિમા ને આંગળી વડે દબાવવાથી પહાડનું ઢ્વાર દેખાડે છે. ॥૩૮॥

ઉજ્જયંતગિરિ ઉપર **શકાવતાર** છે. તેની ઉત્તર બાજુ પગથિયાની શ્રેણીથી જતાં પારેવાના વર્ણવાળી ભૂમિ આવે છે. તેની માટીનીપંચગવ્યથી બંધાયેલી પિંડીને ઘમન કરતાં શ્રેષ્ઠ ચાંદી બને છે જે દરિદ્રરૂપી વ્યાધિ ને હાડી નાંખે છે. અને દુઃખરૂપી વનથી પાર ઉતારે છે ॥૧૦-૧૧॥

વિશાલશૃંગ નામના શિખર ઉપર પાયકુંદ્રિમાં = પગ મૂકવાની ભૂમિ દેખાય છે, તેની નજીક રહેલાં શિખર ઉપર **કબ્જડ** નામનો હડો બેરદાર છે તેના ઉપર પામઠ નામની ચાંદી છે ॥૧૨॥

ઉજ્જયંત રૈવતક નાં વનમાં **સુદાર** નામનો વાનર છે. જેનો જમણો કાન કપાયેલો છે. તે વાનર શ્રેષ્ઠ ગુફાના ઢ્વારને ઉઘાડે છે. ॥૧૩॥

ગુફામાં સો હાથ આગળ જતાં સુવર્ણવર્ણી વૃક્ષો દેખાય છે. તેઓ નીલ રસ ને ઝરાવે છે, તે ખરેખર સહસ્રવેદી રસ છે. ॥૧૪॥

તે રસને ગ્રહણ કરીને પાછો ફરેલો, માણસ વામ જમણા પગ વડે **હનુમાન** ને સ્પર્શ કરે (ત્યારે) તે વાનર શ્રેષ્ઠ ઢ્વાર ને ઢાંકે છે. જેથી કોઈ પણ માણસ જાણી ન શકે. ॥૧૫॥

ઉજ્જયંત શિખર ની ઉપર કોહંડિ = **કુખ્યાંડઘર** (અંબિકા ઘર) પ્રસિદ્ધ છે. તેની પાછળ શિલા છે. તેની બંને બાજુ ઔષધિઓ છે ॥૧૬॥

અલસિના તેલથી મિશ્રિત તે ઔષધિ પ્રતિવાત (વા) થી જકડાયેલા અંગને ઠીક કરે છે. જેની ઉપર અંબાદેવી ખુશ થાય છે તેની દુર્ગતિ અને વ્યાધિ દૂર થાય છે. ॥૧૭॥

વેગવતી નામની નદીમાં મણસિલ (પારાના) વર્ણ વાળા પાષાણો છે. તે પાષાણ નો પિંડ અગ્નિવડે તપાયે છતે = ધમન કર્યે છતે શુદ્ધ ચાંદી બની જાય છે ॥૧૮॥

ઉજ્જયંત ઉપર **જ્ઞાનશિલા** નામની શિલા છે તેની નીચે સોનાનાં વર્ણવાળી ભૂમિ-માટી છે તેનો બોકડાના મૂત્રમાં પિંડ બનાવી ખેરના અંગારામાં તપાવવાથી સોનું થાય છે ॥૧૯॥

જ્ઞાનશિલા નીચેની માટીને પંચગવ્યથી પિંડરૂપે બાંધવી હડાની પાસે જે રસ છે તેનાથી હજાર વધ કરતાં તે પિંડનું સોનું બને છે ॥૨૦॥

ગિરિવર ની નજીક રહેલી 'તિલ વિચારણ' ઔષધિ ને લાવીને શિલાથી બંધાયેલા ગાઢપીઠ ઉપર પ્રયોગ કરતાં બે લાખ દ્રમ્મ (નાણું) મળે છે ॥૨૧॥

સુવર્ણ તીર્થમાં સ્વણા નામની નદી લાડુ, (જેવા પત્થર) પ્રધાન છે જે પ્રતિપાત વડે તાંબાને સુવર્ણ કરે છે, એમાં કોઈ સંદેહ નથી ॥૨૨॥

વિલક્ષ નામનાં નગરમાં મધુકઘર નામનો દિવ્ય પર્વત છે. તેની મધ્યે ગણપતિ નામનો રસ કુંડ છે ॥૨૩॥

ત્યાં તેની ઉપર ઉપવાસ કરીને પૂજા કરવા વાળો ગણપતિ કુંડમાંથી લાવીને = કાઢીને રસને છ માસ સેવે છે તે રસ વા ના પ્રસાર ને અટકાવી દે છે, અને હાડકા અને વિકૃત અંગ ને સ્તાંભિત (સ્થિર) કરે છે એમાં કોઈ સંદેહ નથી ॥૨૪॥

સહસ્રાવન તીર્થ છે જે કરંજ વૃક્ષ વડે મનોહર અને સુંદર છે ત્યાં આગળ ઘોડાના આકારવાળા પાષાણો છે, તેનાં બે ભાગ છે ॥૨૫॥

એક ભાગને પારદમૂત્રથી પીસીને મૂત્રરસને **અંધમૂષા**માં ધમન કરતાં ચાંદી બને છે. તે દુઃખરૂપી વનથી પાર ઉતારે છે ॥૨૬॥

અવલોકન શિખર ની શિલાની નીચેની બાજુ ત્યાં આગળ શુકલ પોપટની પાંખ સરખા વર્ણવાળો શ્રેષ્ઠ રસ છે. જે તાંબાને સોનું કરે છે ॥૨૭॥

ગિરિવર ના પ્રદ્યુમ્ન વિહાર = અવતાર માં અંબિકા નામનું આશ્રમપદ છે. ત્યાં પીળી પૃથ્વી ઉપર હિમવાત થવાથી શ્રેષ્ઠ સોનું થાય છે ॥૨૮॥

ઉજ્જયંત ઉપર જ્ઞાનશિલા છે. તેના મૂળમાં પીળી માટી છે. તેનો શાખામૃગ લેપ કરી છાયામાં સુકાવવાથી સોનું બને છે. ॥૨૯॥

ઉજ્જયંત ના પહેલાં શિખર ઉપર ચઢીને દક્ષિણ દિશા તરફ ઉતરવાથી ત્રણસો ધનુષ પ્રમાણવાળુ **પૂતિકર** નામની ગુફા છે ॥૩૦॥

બિલને ઉઘાડી ને કુશળતાપૂર્વક નજર કરીને ત્યાં આગળ જવું. ત્યાં આગળ બાર દાંડાની વચ્ચે જંબુહળ જેવો દિવ્ય રસ છે. ॥૩૧॥

તે રસને પાત્ર માં હજરમાં ભાગે ઘોલવા વડે ચાંદી વીંધાય છે. અને તેનું અવશ્ય અચાનક સુંદર બજાર માન્ય સોનું થાય છે ॥૩૨॥

કોહંડિ ભવન ની પૂર્વદિશા થી ઉત્તર દિશામાં જઈએ ત્યારે ત્યાં તાપસ ભૂમિ દેખાય છે. ત્યાં આગળ પથ્થર મય **વાસુદેવ**ની મૂર્તિ છે ॥૩૩॥

તેની ઉત્તર દિશામાં દસ હાથ જઈએ ત્યારે **પાર્વતી**ની પ્રતિમા દેખાય છે, પશ્ચિમ દિશા તરફ કરેલા મુખવાળી વીંટીથી સ્પર્શ કરતાં ગુફા ખોળી આપે છે ॥૩૪॥

નવ ધનુષ અન્દર પ્રવેશ કરીએ ત્યારે, નૈઋત્ય ખૂણામાં શિખરો દેખાય છે. ત્યાં હડતાલ અને લાખના વર્ણવાળો ખરેખર સહસ્રવેદી રસ રહેલો છે ॥૩૫॥

ઉજ્જયંત ઉપરની **જ્ઞાનશિલા** પ્રસિદ્ધ છે. ત્યાં આગળ પાષાણો છે. તેની ઉત્તર પાસે જમણી બાજુ નીચે ગુફા છે ॥૩૬॥

તેના દક્ષિણ ભાગમાં દસ ધનુષ જઈએ ત્યારે હિંગુલ (હિંગળો) વર્ણવાળો શતવેદી રસ છે જે તાંબાને વીંધે છે અને સોનું બનાવે છે, તેમાં કોઈ સંદેહ નથી ॥૩૭॥

વૃષભ-ઋષભાદિ કૂટોમાં પાષાણનો મોટો સમૂહ છે, હાથીની છાલી = લાદ સાથે તે પાષાણ નો સ્પર્શ કરતાં સોનું બને છે ॥૩૮॥

જિન ભવનના દક્ષિણ દિશામાં નેવું ધનુષ જઈએ ત્યારે જલુ કચરી માટી આવે છે. તિર્યચ અને મનુષ્ય ના લોહીથી વીંધાયેલી તે માટી તાંબા ઉપર પડવાથી સોનું થાય છે ॥૩૯॥

વેગવતી નામની નદીમાં મણશિલ (પારા) વર્ણનાં પાષાણો છે. જે તાંબા ને ધમવાથી પાંચ પ્રકારના વેધ કરતાં ઝરવા માટે છે અને જલ્દીથી તેનું સોનું બને છે. ॥૪૦॥

આ ઉજ્જયંત નામના કલ્પને કોહંડિ અંબિકા પ્રણામ કરીને જે જિનેશ્વર નો ભક્ત વિકલ્પ વિના કરે છે તે ઈચ્છિત સુખને પામે છે. ॥૪૧॥

❀ શ્રી રૈવતક ગિરિકલ્પ ❀

- અજીત અને રત્ન નામનાં બે ભાઈ કાશ્મીરથી સંઘ લઈ ગિરનાર જઈ રહ્યા છે.
- હર્ષ ઘેલા બની બંને ભાઈ સંઘ સાથે પરમાત્માનો અભિષેક કરતા મૂર્તિ લેખ્યમય હોવાથી ગળી જાય છે.
- દુઃખિત થયેલા બંને ભાઈ ૨૧ દિવસ સુધી અન્નજલનો ત્યાગ કરી અંબિકાદેવીની આરાધના કરે છે.
- પ્રસન્ન થયેલી અંબિકા દેવી સંઘવીને નવી પ્રતિમા આપે છે.

પશ્ચિમદિશાના સ્વરૂઠ દેશમાં રૈવત પર્વત રાજનાં શિખર ઉપરથી નેમિનાથ ભગવાનનું ઉચ્ચ શિખરવાળું ભવન શોભે છે. ત્યાં પહેલાં ના કાળમાં નેમિનાથ ભગવાનની લેખ્યમય પ્રતિમા હતી.

એક વખત ઉત્તર દિશા ના આભૂષણ સમાન કાશ્મીર દેશથી અજીત અને રતન નામના બે ભાઈ સંઘપતિ બનીને ગિરનાર પર્વત ઉપર આવ્યા.

ત્યાં આગળ ઉતાવળમાં ઘટ્ટ કેસરના રસથી ભરેલા કળશો ઢારા પ્રતિમાનો અભિષેક કર્યો. ત્યારે શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની લેખ્યમયી પ્રતિમા ઓગળી ગઈ.

તેથી જ ખત પ્રત્યે ઘણો ખેદ શોક કરતાં તેઓએ આહારના પરચક્રખાણ કર્યાં. એકવીસ ઉપવાસ પછી ભગવતી એવી અંબિકા દેવી સ્વયં આવી. સંઘપતિ ને ઉઠાડ્યા. સંઘપતિ એ દેવીને દેખી ને જય જયકાર શબ્દ કર્યો.

તેથી દેવીએ કહ્યું આ બિંબ ને ગ્રહણ કરો પરંતુ પાછળ ના ખેશો. તેથી અજીત સંઘપતિએ એક તાંતણા વડે ખેંચીને રત્નમય શ્રી નેમિનાથ ની પ્રતિમાને કંચન બલાનક (અગ્રચોકી)માં લાવી. પ્રથમ ભવન ની દેરી ઉપર આરોપણ કરી ઘણાં જ હર્ષથી ભરેલાં સંઘપતિ વડે પાછળ ખેવાઈ ગયું. તેથી પ્રતિમા ત્યાં જ નિશ્ચલપણે સ્થિર થઈ ગઈ. દેવી વડે ફૂલ ની વૃષ્ટિ કરાઈ. જય જય શબ્દ કરાવો.

આ બિંબ ને વૈશાખ સુદ પૂનમ ના દિવસે પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખવાળા નવા કરાવેલા ભવનમાં સંઘપતિ વડે સ્થાપન કરાવ્યું. સનાત્ર મહોત્સવ કરીને અજીત પોતાના ભાઈ સાથે પોતાના દેશ તરફ ગયો. કલિકાલ માં દુષ્ટ ચિત્તવાળા માણસોને મળીને મલકલતા એવા મણિમય બિંબની કાંતિ ને અંબાદેવી ઢાંકી દીધી.

પહેલાં ગુજરાતના જયસિંહરાજ વડે ખંગાર રાખને હણીને સજ્જન ને દંડાધિપતિ તરીકે સ્થાપન કર્યો. તેણે નવા નેમિનાથ જિનેશ્વરનું નવું ભવન વિ.સં. ૧૧૮૫ માં કરાવ્યું.^૧

માલવદેશના મુખ ના મંડલ સમાન સજ્જન ભાવડ શેઠે સુવર્ણનું આમલસાર

૧. પ્રબંધકોશમાં (પૃ.૯૩) મદન અને પૂર્ણસિંહ નામ છે. પુરાતનપ્રબંધમાં (પૃ.૯૭) આ ઘટના વિ.સં. ૯૮૦ માં બન્યાનું જણાવ્યું છે. 'રૈવતગિરિ રાસુ' (રચના ઈ.સ. ૧૨૨૩) માં પણ આ પ્રસંગનું વર્ણન છે.

૨. 'રૈવતગિરિરાસુ' (૧/૯)માં પણ આ જ સંવત આપી છે. પ્રભાવક ચરિત્ર (પૃ.૧૯૫) પ્રમાણે વિ.સં. ૧૧૭૬ માં સજ્જનની દંડનાયક તરીકે નિમણુંક થઈ અને નવમા વર્ષે જિર્ણોદ્ધાર કર્યો. પ્રબંધચિંતામણિ (પૃ.૬૪) પ્રમાણે ત્રણ વર્ષના કરની આવક ઢારા કાષ્ઠમય મંદિરના સ્થાને પાષાણનું બનાવ્યું. શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ એ વિ.સં. ૧૩૨૦ માં રચેલ ગિરનાર કલ્પમાં જણાવ્યું છે કે પહેલા માળવાના યાકુટી મંત્રીએ જિર્ણોદ્ધારનો પ્રારંભ કરેલ. સજ્જને તે કાર્ય પૂર્ણ કર્યું. પ્રબંધ ચિંતામણિ પ્રમાણે યાકુટીએ ૧૩૫ વર્ષ પૂર્વે પ્રારંભ કર્યો હતો. અને સજ્જને વિ.સં. ૧૧૮૩ માં પૂર્ણ કર્યો. આજે આ જિનાલયમાં એક લેખ વિ.સં. ૧૧૭૬ નો મળે છે.

કરાવ્યું. શ્રી શ્રીમાલકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલાં ચૌલુક્ય વંશનાં ચક્રવર્તી સમાન **કુમારપાલ** રાજા વડે સ્થાપેલ સોરઠના દંડાધિપતિએ વિ.સં. ૧૨૨૦ વિક્રમ સંવતમાં પગથીયા કરાવ્યા.

તેની ભાવના અનુસાર ઘવલ વડે વચ્ચે વચ્ચે પરબો કરાવાઈ. પગથિયાં ચઢતાં માણસો વડે દક્ષિણ દિશામાં **લક્ષારામ** દેખાય છે.

અણહિલપુર પાટણ નગરમાં પોરવાલકુલ મંડણ **આસરાજ-કુમારદેવી** થી ઉત્પન્ન થયેલાં ગુર્જર ઘરાધિપતિ શ્રી **વીરઘવલ** રાજાનાં રાજ્યની ધુરા ચલાવનાર **વસ્તુપાલ-તેજપાલ** નામના બે ભાઈઓ શ્રેષ્ઠ મંત્રીવરો હતા. ત્યાં તેજપાલ મંત્રીએ ગિરનારની તળેટીમાં પોતાના નામથી અંકિત શ્રેષ્ઠ ગઢ મઠ પરબ-દેરાસર-બાગ-બગીચાથી સમણીય એવું **તેજલપુર** ગામનું નિર્માણ કરાવ્યું.

ત્યાં આગળ પિતાના નામથી અંકિત શ્રી **આસરાજવિહાર** નામનું શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ચૈત્ય કરાવ્યું. અને માતા નાં નામથી અંકિત **કુમર સરોવર** નામે સરોવર નું નિર્માણ કરાવ્યું.

તેજલપુર ની પૂર્વ દિશામાં **ઉગ્રસેન** નામનો દુર્ગ યુગાદિનાથ ના મુખ્ય જિનમંદિર થી સુશોભિત છે. તેનાં ત્રણ નામો પ્રસિદ્ધ છે. તે આ પ્રમાણે , ઉગ્રસેન દુર્ગ, ખંગાર દુર્ગ, જુનાગઢ.

ગઢની બહાર દક્ષિણ દિશામાં ચોરી, ચોતરંગ, લાડુ જેવા ઢગલાં (ઘોરાં) ઢોરોનો વાડો અશુવાટક (બગીચો) વિ. સ્થાનો રહેલાં છે.

ઉત્તર દિશામાં વિશાલ સ્તંભ, શાળાથી શોભિત **દસ દસાર મંડપ**, ગિરિદ્વાર પર અને પાંચમો વાસુદેવ દામોદર (કૃષ્ણ) આદિ સ્થાન **સુવર્ણરેખા** નદી ના તટ ઉપર છે.

તેજપાલ મંત્રીએ કાલમેઘ ની પાસે સેવા = અનુસરણ-વિનંતી કરીને સંઘને બોલાવ્યો, ઉજ્જયંત શિખરની અનુક્રમે જત્રા કરાવી. **વસ્તુપાલ** મંત્રીએ શત્રુંજ્યાવતારભવન અષ્ટાપદ મંડપ, કર્પદિયક્ષ મસ્જિદેવી પ્રાર્થા કરાવ્યો, અને તેજપાલમંત્રી વડે 'કલ્યાણક્રત્ય' ચૈત્ય કરાવ્યું, **દેપાલ** મંત્રી વડે ઈદ્ર મંડપનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

૧. શ્રી મધુસૂદન ઢાંકીએ એમના લેખ 'સાહિત્ય અને શિલ્પમાં કલ્યાણક્રત્ય' (નિર્ગથ ૧ ઈ.૧૯૯૫) માં 'કલ્યાણક્રત્ય' નો ઉદ્દેશ કરતાં વિવિધ ગ્રંથો, શિલાલેખોની વિગત આપી છે. આ લેખમાં લેખકશ્રી લખે છે કે 'વિશેષ પ્રમાણેના અન્વયે 'કલ્યાણક્રત્ય' વિષે અધિક નિષ્કર્ષ એ નીકળે છે કે, તે ચૈત્યની અંદર ગર્ભગૃહમાં કોઈ ત્રણ મજલાવાળી ચૌમુખ સ્થાના હતી. જેમાં ત્રણે માળની મળી મૂળનાયક નેમિનાથ ભગવાનની કુલ બાર મૂર્તિ હતી. અને વિશેષમાં નીચલે માળે રહેલી ચારે મૂર્તિઓ કાયોત્સર્ગરૂપે હતી. અને આ ત્રણે માળની પ્રતિમાઓ નેમિનાથના ગિરનાર સંદર્ભિત ત્રણ કલ્યાણકોના પ્રતીકરૂપે હતી.'

સમરસિંહ-માલદેવે (વિ.સં. ૧૪૯૪ માં) ઉદ્ધારાવેલ 'કલ્યાણક્રત્ય ચૈત્ય' ગિરનાર પર આજે પણ ઉભું છે. પણ તેનું મૂળ નામ વીસરાઈ જઈ, તે 'સંગરામ સોની' (સંગ્રામસિંહ સોની) ના મંદિરના નામે ખોટી રીતે ચડી ગયું છે. નિર્ગથ ૧ ગુજરાતી વિભાગ પૃ.૧૦૨

આ લેખના અંતે દેલવાડા, કુંભારિયા, રાણકપુર અને જેસલમેરના 'કલ્યાણક્રત્ય' ના ચિત્રો પણ આપવામાં આવ્યા છે.

એરાવણ-ગજપદ-મુદ્રાથી અલંકૃત ગજપદ કુંડ છે. ત્યાં આગળ ખત્રા કરવા માટે આવેલા લોકો અંગનું પ્રક્ષાલન કરીને દુઃખોને જલાંજલિ આપે છે. (નાશ પામે છે.)

છત્રશિલાની મેખલા ઉપર **સહસ્ત્રાંબ** નામનું વન છે. તે રથળે ખદવકુલ માં દીપક સમાન, **શિવા-સમુદ્ર** વિજયના પુત્ર, શ્રી **નેમિનાથ** ના દીક્ષા-કેવલજ્ઞાન અને મોક્ષ ત્રણ કલ્યાણક થયેલાં.

ગિરિશિખર ઉપર ચઢતાં **અંબિકાદેવી**નું મંદિર દેખાય છે. ત્યાંથી **અવલોકન** નામનું શિખર આવે છે. ત્યાં આગળ ઉભાં રહેલાં ને ખરેખર દશોદિશાઓથી નેમિનાથ ભગવાન દેખાય છે.

તેનાં પ્રથમ શિખર ઉપર **શાંબ** કુમારનું અને બીજા શિખર ઉપર **પ્રદ્યુમ્ન** નું બિંબ છે. એ પ્રમાણે પર્વતનાં રથાને રથાને દેરાસરોમાં રત્ન સુવર્ણમય જિનબિંબો પ્રતિદિન અભિષેક, પૂજથી પૂજીત થયેલાં દેખાય છે.

સુવર્ણવર્ણી ભૂમિ અનેક પ્રકારનાં ધાતુરસને ભેદવાવાળી, ચમકે છે. રાત્રીમાં દીવાની જેમ ઝલકલતી ઔષધીઓ દેખાય છે. વિવિધ પ્રકારનાં તરૂવર-વેલડી-પત્ર-હૂળ-ફુલ પગલે પગલે દેખાય છે. સતત ઝરતાં ઝરણાઓનો કલકલ અવાજ, ગુંજન કરતી મદોન્મત્ત કોચલ અને ભમરાનાં ઝંકારો સંભળાય છે.

આ ઉજ્જયંત મહાતીર્થ કલ્પનો લેશ શ્રી જિનપ્રભચૂરિ વડે જેવી રીતે સંભળાયો તેવી રીતે લખાયો છે. ॥૧૧॥

॥ રૈવત ગિરિ કલ્પ ॥ ગ્રંથાગ્ર. શ્લો. ૧૬૧ અક્ષર ૨૭

सुर, असुर, भेयर, किन्नर, ज्योतिष ना समूहथी व्याप्त, त्रण लुवन नी लक्ष्मी ना धर समान, जिनेश्वरनां चरण कमलने नमस्कार करं छुं. ॥११॥

नहि विचारी शकाय सेवां कल्पनी मध्ये देव, मनुष्य, नामकुमारना स्वामी वडे पूजित, श्री पार्श्वनाथना चरित्र ने पूर्व मुनिओनां समुदाय वडे जे प्रमाणे कहेवायुं ते प्रमाणे कहीश ॥२॥

विविध विषयथी मिश्रित, शास्त्रमांथी चित्तनी वृत्ति मन जेनुं नीकणी गयुं छे, उभकी गयुं छे ते धर्माजनो नां संतोष माटे श्री पार्श्वनाथनां कल्पने लेशमात्रथी हुं कहीश ॥३॥

संसाररूपी दुःखनां लारथी भरेला अंगवाणा प्राणीओने लवना भ्रमणने छेदवा आ कल्पने संक्षेपथी हुं कहीश तो तमे सांभणो ॥४॥

विजया, जया, कमठ, पद्मावती, पार्श्वयक्ष, वैरोट्या, धरणेन्द्र अने सोण विद्या देवीओ जेना अधिष्ठायक देवो छे. ॥५॥

प्रतिमानी उत्पत्तिनुं कारण कल्पमां कहेलुं जेदायेलुं छे. परंतु ग्रंथना गौरवना भयथी, अहीं संकलन कर्युं नथी. कारण के पाछणथी आने कोर जणसे नहि. ॥६॥

हवे समुद्रने अंजलि समान करी शकाय, ताराना विमानो नी संप्या गणाय, तो पण श्री पार्श्व जिनेश्वरना महिमाने कहेवा माटे कोर समर्थ नथी. (तेनो क्यारेय पार आवतो नथी.) ॥७॥

उपसर्गने शमाववा वाणी आ प्राचीन-प्रतिमा अनेक स्थानोमां स्थापन करार छे. भेयर, देव, मनुष्य वडे पूजयेली छे.

तो पण मनुष्यना मणना भावने निश्चल करवा माटे पार्श्वनाथ नी प्रतिमा नो र्द्धादि वडे करायेला महिमा अने कीर्ति ने हुं कहीश ॥८॥

सुर असुर वडे वंदायेल चरण कमणवाणा, श्री मुनिबुध्रत स्वामी रूपी सूर्य होते छते आ भरतक्षेत्र रूपी सरोवरमां लविक लुवरूपी कमलो ने जोध आपते छते ॥९०॥

संपा नगरीमां आ श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनी प्रतिमा सेढी (नदीना किनारे) ज्योतिष वर्णवाणी हती. ॥९१॥

रुद्रना **कार्तिक**ना भवमां व्रत ग्रहण कर्या पछी आ प्रतिमाना ध्यानथी सो अभिग्रहो सिद्धिने पामेला. ॥९२॥

सौधर्मेन्द्र ते प्रतिमाना माहात्म्य ने अवधिज्ञान वडे जणीने त्यां रहेली प्रतिमा ने दिव्य महाविभूति वडे पूजे छे ॥९३॥

❁ શ્રી સ્તમ્ભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ: ❁

- કાંતિ નગરીનાં ધન સાર્થવાહનું વાહણ સમુદ્રમાં સ્તંભી જાય છે.
- પદ્માવતીદેવી આવીને કહે છે કે તારા વાહણ નીચે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા રહેલી છે તેને તું ગ્રહણ કરી નગર તરફ લઈ જા.
- ધન સાર્થવાહ પ્રતિમાને લઈ જઈ ભવ્ય જિનાલય બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે.
- ઘણાં સમય પછી નાગાર્જુનયોગી તે પ્રતિમાને પોતાની સિદ્ધિ માટે ત્યાંથી ઉદ્ધવી આકાશ માર્ગે લઈ જઈ પોતાનું કામ પરિપૂર્ણ થતાં અટવીમાં નાંખે છે.

એ પ્રમાણે કાલ પસાર થાય છે. **રામચન્દ્રજી** ઘણાં વર્ષો સુધી વનવાસ ગાળી રહ્યા હતા. લોકોને રાઘવ નો પ્રભાવ દેખાડવા માટે ઈન્દ્રના વચનથી ॥૧૪॥

સ્તનજડિત ખેચરથી યુક્ત દેવ-યુગલે **દંડકારણ્ય**માં ઘોડા સહિત રથ ઉપર બિરાજમાન પ્રતિમા **રામભદ્ર**ને આપી. ॥૧૫॥

સાત મહિના ને નવ દિવસે સીતાએ લાવેલા કૂલો વડે ભક્તિ થી ભરેલા એવા રામ વડે પૂજ કરાઈ. ॥૧૬॥

રામના પ્રબલ-કર્મને અને નહિ ઓલંઘી શકાય એવી અવશ્યભાવી દુઃખની આપત્તિ ખણીએ, દેવતાઓ ફરીથી તે પ્રતિમાને તે જ સ્થાને લઈ ગયા. ॥૧૭॥

ઈન્દ્ર પણ ફરીથી પ્રફુલ્લ ભક્તિપૂર્વક, દિવ્ય ભોગો વડે તે પ્રતિમાની પૂજ કરવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે ભક્તિ કરતાં ૧૧ લાખ વર્ષે સંપૂર્ણ થયા ॥૧૮॥

તે કાલે યદુવંશમાં **બળદેવ, કૃષ્ણ** અને **નેમનાથ** અવતર્યા. યુવાનપણા ને પ્રાપ્ત થયા. કેશવે રાજ્યને પ્રાપ્ત કર્યું. ॥૧૯॥

કૃષ્ણે જરાસંઘના યુદ્ધમાં પોતાનાં સૈન્યને ઉપસર્ગ આવ્યે છતે વિઘ્નના વિનાશનો ઉપાય નેમિનાથ ભગવાનને પૂછ્યો ॥૨૦॥

તેથી શ્રી નેમિકુમાર આદેશ આપે છે કે હે પુરુષોત્તમ ! મારા મોક્ષગમન પછી ૮૩,૭૫૦ વર્ષ પછી પાર્શ્વનાથ અરિહંત થશે. વિવિધ અધિષ્ઠાયક દેવોથી નમાયેલાં ચરણ કમલવાળા, જેનાં તે પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાના અભિષેકનાં પાણીનાં સિંચન થી લોકમાં ઉપદ્રવ શાંત થાય છે. ॥૨૧-૨૨॥

હે સ્વામી ! અત્યારે તે જિનેશ્વરની પ્રતિમા ક્યાંય પણ રહેલી છે ? એ પ્રમાણે કૃષ્ણે પૂછ્યું ત્યારે ઈન્દ્ર વડે પૂજાયેલી તે પ્રતિમાને નેમિકુમારે બતાવી. ॥૨૩॥

અહીં નેમિકુમાર અને કૃષ્ણનાં મનોગત ભાવને ખણીને **માતલિ** નામના સારથીથી યુક્ત એક સ્થને તથા પ્રતિમાને ઈંદ્રે મોકલી. ॥૨૪॥

કૃષ્ણ ખુશ થયા, પ્રતિમાને ઘટ્ટસાર વાળા કેસરના પાણી વડે સ્નાન કરાવે છે. અને સુગંધીદાર નિર્મલ ચંદન વડે અને સુંદર કૂલો વડે પ્રતિમાને પૂજે છે. ॥૨૫॥

પછડાચી ગયેલાં, દીન બનેલાં સૈન્યને શ્રીપાર્શ્વનાથ સ્વામીના સ્નાત્ર જળથી સીંચે છે. જેથી ખેગિઓ ના ચિત્ત જેમ વિલય = નાશ પામે તેમ પ્રાણીઓનાં ઉપસર્ગો (સૈન્યના બધાજ) નાશ પામી ગયા છે. ॥૨૬॥

પછી યુદ્ધમાં પ્રતિવાસુદેવ ઘણાં દુઃખનાં વન સમાન એવા મરણને પામ્યો અને ખદવરાખનાં ભડવીર સૈન્યમાં જયજયરાવ થયો. ॥૨૭॥

નવી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને સ્થાપન કરીને શંખપુર નગરથી યુક્ત તે જ વિજય સ્થાનમાં નેમિકુમાર ના આદેશથી જિનાલયનું નિર્માણ કરાવ્યું. ॥૨૮॥

આ પ્રતિમાને ગ્રહણ કરીને પોતાના નગર તરફ ગયેલા કૃષ્ણનો રાજાઓ વડે વાસુદેવપણાનો અભિષેકઉત્સવ કરાયો ॥૨૯॥

કૃષ્ણ રાજા વડે મણિ, કંચન, રત્નથી રચિત જિનપ્રાસાદમાં તે પ્રતિમા ને સ્થાપી ને ૭૦૦ વર્ષ સુધી પૂજા ॥૩૦॥

જ્યારે દેવ દ્વારા દ્વારિકાનો દાહ અને જાદવ જાતિનો નાશ થવા છતાં સ્વામીના પ્રભાવથી દેવાલયમાં અગ્નિ લાગ્યો નહિ. ॥૩૧॥

સમુદ્ર વડે ત્યારે નગરની સાથે સુંદર મંદિરથી યુક્ત પાર્શ્વનાથ ભગવાનની (પ્રતિમા) અપલ તરંગરૂપી હાથ દ્વારા પાણીમાં લવાયા ॥૩૨॥

મનોહર સ્ત્રીઓની સાથે રમવા માટે લાવેલ તક્ષક નાગેન્દ્ર વડે ત્યાં પાપનો નાશ કરવાવાળી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમા દેખાઈ ॥૩૩॥

તેથી પ્રમુદિત મન વાળા નાગેન્દ્ર વડે અને નાગવધુઓ વડે કરાયેલી નાટ્યસુંદર ગીતોના ગાન પૂર્વક મોટા મહોત્સવ વડે તે પ્રતિમાની ૮૦૦૦૦ વર્ષ સુધી પૂજા કરાચી ॥૩૪॥

તે વખતે સાગર ને સાફ કરતાં શ્રેષ્ઠ દિગ્પાલ વરૂણે તક્ષક દ્વારા પૂજાતી ત્રિભુવન પતિ એવાં પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને જોઈ. ॥૩૫॥

આ તે સ્વામી છે, જે પહેલાં ઈંદ્ર વડે પૂજાયેલાં, અત્યારે મારે પણ સ્વામી ના ચરણની સેવા કરવી યોગ્ય છે ॥૩૬॥

જે જિનેશ્વર ને નિરંતર સેવે છે. તેના મનોવાંછિત પૂર્ણ થાય છે તે પ્રતિમા ચાર હજાર વર્ષ સુધી ત્યાં રહી. ॥૩૭॥

હવે તે સમયે આ બાજુ લોકના તિલક સમાન ભરતક્ષેત્રમાં શ્રીવર્ધમાન સ્વામી રૂપી મેઘ અવિરલ દેશનારૂપી-પૂર વડે ભવ્યભવોરૂપી ધાન્ય ને સિંચી રહ્યા છે ત્યારે ॥૩૮॥

કાંતિની કલા થી કલુષિત કરી છે દેવ નગરીની શોભા જેણીએ તેવી કાંતિ નગરીમાં પ્રશસ્ત બાહુવાળો ઘનેશ્વર નામનો શુભ સાર્થવાહ વસે છે ॥૩૯॥

તે શેઠ એક દિવસ વહાણ દ્વારા યાત્રા માટે ગયેલા અને સાયંત્રિક અન્ય મુસાફરોની સાથે સિંહલદ્વીપ પહોંચ્યો. ॥૪૦॥

ત્યાં આગળ માલ વેચી કરિયાણા ને મેળવી ને જલ્દી પાછા આવતાં એવાં એનું વહાણ સમુદ્રની મધ્યે અચાનક = એકાએક થંભી ગયું ॥૪૧॥

દુઃખિત મનવાળો સાર્થવાહ જેટલામાં વિચાર કરે છે, તેટલામાં **પદ્માવતી** નામની શાસનદેવી પ્રગટ થઈને બોલે છે, 'હે વત્સ ! તું કર નહિ ! મારી વાત સાંભળ. ॥૪૨॥

વરૂણદેવે નિર્માપિત કરેલી, ઘણા મહિમાવાળી- પૃથ્વી જનોનાં મોહનાં ઉત્કર્ષને મર્દન કરવાવાળી શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અહીં આગળ પાણી નીચે છે તેને તું પોતાના સ્થાનમાં લઈ જ !' ॥૪૩॥

‘હે દેવી ! સમુદ્રના પાણીના તળમાંથી જિનેશ્વરને ગ્રહણ કરવામાં મારી શોકિત ક્યાંથી?’ એ પ્રમાણે ઘનેશ્વરે કહ્યે છતે શાસનદેવી બોલે છે ॥૪૪૪॥

‘મારી પીઠ ઉપર લાગીને પ્રવેશ કર, અને કાચા સૂતરના તાંતણા વડે પ્રભુની પ્રતિમાને બહાર કાઢ. પછી શ્રેષ્ઠ જહાજ માં આરોપણ કરીને હે શ્રાવક ! સ્વસ્થ રીતે પોતાના નગર તરફ જા !’ ॥૪૪૫॥

એ પ્રમાણે બધું કરીને ત્રણ લોકના નાથને ગ્રહણ કરીને, ઉત્પન્ન થયેલાં હર્ષના ઉત્કર્ષથી પુલકિત અંગવાળો મહાસ્ત્વશાળી ક્ષણ માત્રમાં પોતાના સ્થાને ગયો. ગામની બહાર તંબુઓ સ્થાપ્યા, હવે શેઠ જ્યાં રહેતો હતો ત્યાં માણસોના ટોળાં આવ્યા. ॥૪૪૬-૪૪૭॥

ગંધર્વ ગીત, વાણંત્રો વાગવા લાગ્યા, સૌભાગ્યવંતી નારીઓ ઘવલગીતો વડે બહેરી કરી દીધી છે. દિશાઓ દાન ને આપતો શેઠે નાથનો ભવ્ય પ્રવેશ કરાવ્યો ॥૪૪૮॥

હવે તે ઘનેશ્વર શેઠ કાંતિનગરમાં છાયાવાણું જિનમંદિર કરાવીને તેમાં ત્રણભુવનના ગુરુ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને સ્થાપન કર્યાં. હવે દરરોજ ભક્તિ વડે પ્રભુને પૂજે છે ॥૪૪૯॥

કાલક્રમે ઘનેશ્વર સ્વાર્થવાહ મરણ પામે છે. શ્રેષ્ઠ નાગરિકો વડે હજારો વર્ષો સુધી તે પ્રતિમાની પૂજા થાય છે ॥૪૫૦॥

ત્યારે ત્રણે કાલની કલાઓ બણનાર એવા પાદલિપ્તસૂરિ ના ઉપદેશથી નાગાર્જુન યોગીએ પરિકરરહિત એવી દેવાધિદેવની મૂર્તિને કાંતિ નગરીમાંથી મેળવી ને સ્થાપના થંભણ નિમિત્તે આકાશ માર્ગે પોતાના સ્થાનમાં આણી. ॥૪૫૧-૪૫૨॥

યોગીને પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ થયું એટલે નાથને અટવીમાં છોડીને ચાલ્યો ગયો. સ્થાનું સ્થંભન થયું હોવાથી સ્તંભન નામનું તીર્થ થયું. ॥૪૫૩॥

ઉદ્ભિન્ન વાંસની ઝાડીની વચ્ચે રહેલ સુગંધી દૂધથી સ્નાન કરાયેલા અંગ વાળી, આ કંઠ સુધી ભૂમિ માં ડુબેલી નાથની પ્રતિમાનું માણસો વડે ‘જક્ષ’ એ પ્રમાણે નામ કરાયું. ॥૪૫૪॥

તેવી અવસ્થામાં રહેલી જિન પ્રતિમા ને લોકો ૫૦૦ વર્ષ સુધી પૂજશે. ત્યાર પછી ઘરણેન્દ્ર વડે નિર્મિત કરાયેલ સ્નાનિધ્યવાળા બણ્યો છે શ્રુત નો સાર જેણે દૂર થયો છે રોગનો સંઘાત જેનો એવા શ્રી અભયદેવસૂરિ ઘણાં મહાત્મ્ય થી દીપતા એવા તીર્થને પ્રગટ કરશે. ॥૪૫૫-૪૫૬॥

ઘણાં પ્રકારનાં નગરોમાં મોટા મોટા મહાત્મ્યથી દીપતાં ભગવાન ફરી કાંતિપુરીમાં જશે અને ત્યાર પછી સમુદ્રમાં જશે. ॥૪૫૭॥

જેના મુખમાં લાખો જીભો હોય અને હજાર મુખ હોય તો પણ અતીત-અનાગત પ્રતિમાઓના સ્થાનોને કહેવા માટે કોણ સમર્થ છે ? ॥૪૫૮॥

પાવાપુરી, ચંપાપુરી, અષ્ટાપદ, રૈવત, સમેતશિખર, કાશી, નાચિક, મિથિલા,

રાજગૃહી, પ્રમુખ તીર્થમાં યાત્રા કરવાથી, પૂજા કરવાથી, દાન કરવાથી જે ફળ થાય છે, તેટલું ફળ આ પાર્શ્વજિનેશ્વર ના દર્શન માત્રથી પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૫૯-૬૦॥

પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કરવાની બુદ્ધિ ભાવનાથી માસક્ષમણ ના ફળને અને પ્રતિમાના દર્શન કરવાથી છ માસના તપ ફળને તે પામે છે ॥૬૧॥

જે માણસ પ્રભુજી ની દષ્ટિમાં આવે તે પુત્ર વિહીણો હોય તોય ઘણાં પુત્રવાળો થાય, ઘન વગરનો કુબેર સરખો થાય, દૌર્ભાગ્યવાળો સૌભાગ્યને પામે ॥૬૨॥

પ્રભુની પ્રતિમાને નમસ્કાર કરવાવાળા પુરુષોને બીજા ભવમાં મૂર્ખપણું, ખરાબસ્ત્રીવાળામાં જન્મ, ખરાબકુલ, કુખતિમાં જન્મ, કુરૂપ, દીનપણું વિ. યતાં નથી ॥૬૩॥

અડસઠ તીર્થની યાત્રા માટે મુઘ્ધ લોકો કેમ ભમે છે ? તેનાથી અનંતગણા ફળને શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામી આપે છે ॥૬૪॥

એક પણ ફુલ વડે જે ભાવિક પ્રતિમાને તીવ્રભાવથી પૂજે છે તેના ચરણ કમળમાં રાખઓના સમૂહના (મુગુટો નમસ્કાર કરે છે, તે ચક્રવર્તિ બને છે) મૃગજળ બરાબર છે ॥૬૫॥

જે માણસ પરમભક્તિ વડે પ્રતિમાની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે છે તેને દેવેન્દ્રાદિની પદવી હસ્તકમળમાં રહેલી થઈ જાય છે ॥૬૬॥

જે માણસ શ્રેષ્ઠ મુગુટ, કુંડલ, કેયૂર આદિ પ્રતિમાના કરાવે છે તે ત્રણ ભુવનમાં મુગુટ સમાન બનીને જલદી શિવસુખ ને મેળવે છે ॥૬૭॥

ત્રણ ભુવનના ચૂડામણિ રત્ન સમાન, માણસોના ચક્ષુને અમૃત-અંજન કરવામાં શલાકા સમાન આ પ્રતિમા જેના વડે દેખાઈ નથી, તેનું મનુષ્યપણું નિરર્થક છે ॥૬૮॥

આ પ્રતિમાનો શ્રી સંઘદાસ મુનિ વડે આ લઘુકલ્પ નિર્મિત કરાયો, અને મારા વડે ગુરૂકૃપાથી આ સંઘ નો કાર્ધક લેશમાત્ર ઉદ્ધાર કરાયો. ॥૬૯॥

આ કલ્પને જે ભણે છે, સાંભળે છે, વિચાર કરે છે, તે માણસ કલ્પવાસી દેવલોકમાં નાથ બનીને સાતમા ભવે સિદ્ધિ ને પ્રાપ્ત કરે છે ॥૭૦॥

ગૃહચૈત્યમાં પુસ્તકમાં લેખેલા આ કલ્પને જે પૂજે છે તે લાંબા કાળ સુધી સમ્યક્ત્વને ટકાવી રાખનારો નારક તિર્થચમાં નિયમા જતો નથી ॥૭૧॥

આ કલ્પને દિવસે ભણનારના સિંહ, સમુદ્ર, અગ્નિ, હાથી, રોગ, ચોર, સાપનો ઉપદ્રવ, ગ્રહ, શત્રુ, પ્રેત-વૈતાલ, શાકિની આદિના ભયો નાશ પામે છે ॥૭૨॥

ભવ્ય જીવોને પૂર્ણ શોભાવાળું પાણીથી વ્યાપ્ત હૃદય સ્થાને પણ વિલાસકરત્નો કલ્પવૃક્ષની જેમ આ કલ્પ વાંછિત આપવા વાળો છે ॥૭૩॥

જ્યાં સુધી પૃથ્વીના તળીયે સમુદ્ર-જલરૂપી તૈલવાળો મેરૂરૂપી દીવો મનુષ્યક્ષેત્રને ઉદ્યોતીત કરે છે, ત્યાં સુધી આ કલ્પ જય પામો ॥૭૪॥

❀ શ્રી સ્તમ્ભન પાર્શ્વનાથ કલ્પ: ❀

- દેવી અભયદેવસૂરિને વિનંતી કરે છે કે અટવીમાં પડેલી મૂર્તિનો ઉદ્ધાર કરો જેથી આપના રોગો દૂર થશે.
- ચતુર્વિધિ સંઘ સાથે પલાસ વૃક્ષ પાસે જઈ જયત્રિભુવન સ્તોત્રની રચના કરી મૂર્તિને બહાર કાઢી સ્તમ્ભનનગરમાં સ્થાપના કરે છે.

॥ स्तम्भन कल्पः ॥

ढढ व्याधि थी विघुरित अंगवाणा = अशक्त शरीरवाणा अनशन ग्रहण करवाणी भावनावाणा आ अलयदेवसूरि म.सा.अे संघने जोलाच्यो.

प्रकाशति = अहेर करी छे रात्रे देवीअे सूत्रोनी गुत्थि सूलखाववा टीका जनाववा विनंती करे छे. नवांगवृत्तिरचनानी वातशी प्रभकेला आचार्यश्री पोतानी अशक्ति अहेर करे छे. देवीअे रथंभनपार्श्वनाथनी वंदना-स्तुति द्वारा आरोग्य प्राप्तिनो उपाय बताच्यो.

संभाषाथी नीकणी घवलककपुर थर्ष पगे आलीने स्तंभन नगरमां आच्या. त्यां **सेठी** नदी ना तट उपर लुर्षा भाजराना (पलास) वनमां पहोरया. ॥३॥

त्यां गायनुं दूध उरवाणा कारणे ओणभायेली लूमि उपर **जय त्रिभुवन** स्तोत्र नो प्रारंभ कर्यो अडधुं जनतां सुधीमां श्री पार्श्वनाथ भगवाननी प्रतिमा प्रत्यक्ष थर्ष, पछी स्तवण पूर्ण कर्युं. स्तोत्रनी प्रभावशाणी जे गाथाने गोपवी दीधी. ॥४॥

अेवा नवांगवृत्ति रचवा वाणा, रोगमुक्त जनेला **अलयदेवसूरि**अे संघे करावेला शैत्यमां पार्श्वनाथ नी प्रतिमानी प्रतिष्ठा करी. ते अलयदेवसूरि जय पामो ॥५॥

जन्म पहेलां पण थार हजर वर्ष सुधी देवालयमां ँढ्ढ, वासुदेव, वरुण वडे देवलोकमां अने समुद्रनी मध्ये, **कांति** नगरमां **धनेश्वर** ँढ्य वडे अने महान **नागार्जुन** वडे जे पार्श्वनाथ स्वामि (प्रतिमा) पूजया.

स्तम्भनपुरमां रहेला ते श्री पार्श्वनाथ जिनेश्वर तमाडे रक्षाण करो. ॥६॥

॥ ँति श्री स्तम्भन^१ कल्पः ॥ अं.१००

१. गुजरातमां जेडा जिहाना आणंद तालुकानुं 'थामणा' गाम ते ज प्राचीन स्तंभन तीर्थ मनाय छे. अत्यारे अहीं कोर्ष जिनालय नथी. जै.ती.अै. अ. प्र.रु.४.

તણે ભુવનના સૂર્ય સમાન એવા અને જગતમાં પ્રગટ પ્રભાવી શ્રીપાર્શ્વનાથસ્વામીને નમસ્કાર કરીને અહિષ્ટ્રા^૧ નામના કલ્પને જેવી રીતે સાંભળ્યો તેવી રીતે કહીશ. ॥૧૧॥

આ જંબુદ્વીપ ના ભરતક્ષેત્રનાં મધ્યખંડ માં કુરુમંગલ દેશમાં ચિદ્ધિ સમૃદ્ધિથી પૂર્ણ શંખાવતી નામની નગરી છે. ત્યાં પાર્શ્વનાથ સ્વામી છન્નરથપણે વિચરતા કાઉચગ્ગમાં સ્થિત રહ્યા ! પૂર્વે બાંધેલા વૈરના કારણે કમઠાસુરે સતત પડતી ધારાના પ્રવાહથી વરસતા એવા વાદળાઓને વિકુર્ચ્યા. તેથી સકલ પૃથ્વીમંડલ જળ-બંબાકાર થયું. ભગવાન પાર્શ્વપ્રભુ ગળા સુધી પાણીમાં ડૂબ્યા. અવધિજ્ઞાન વડે ધરણેન્દ્રે આ જાણ્યું. પંચાગ્નિ સાધનામાં ઉદ્યત થયેલાં કમઠ તાપસ પાસેથી બહાર કઢાવી લાકડા ના ફાડ ની અંદર બળતા એવા સાપને બચાવ્યો સાપ ભવના કરેલા તે ઉપકાર ને યાદ કરતા એવા ધરણેન્દ્ર નાગરાજ અગ્રમહિષીઓ ની સાથે આવીને મણિરત્નથી જડિત, હજાર સંખ્યાવાળા હ્ણાના મંડલ છત્રને સ્વામીની ઉપર કરીને નીચે કુંડલાકારે હ્ણા વડે ગ્રહણ કરીને તે ઉપસર્ગ દૂર કર્યો.

તેથી તે નગરીનું અહિષ્ટ્રા એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

ત્યાં કિષ્કા બનાવનારા કારીગરોએ સાપ રૂપ ને ધારણ કરવાવાળો ધરણેન્દ્ર (વાંકી-ચૂંકી) કુટિલગતિથી જે રીતે આગળ સરક્યો તે જ રીતે ઈંટોની ગોઠવણ કરી છે.

આજે પણ તેવો જ ત્યાં (પ્રાકાર રત્ન) દેખાય છે.

શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્વામીનું ચૈત્ય શ્રી સંઘે કરાવ્યું.

ચૈત્યની પૂર્વ દિશા માં ઘણાં જ મધુર સુદર = નિર્મલ પાણીવાળા કમઠ મેઘમાળી એ વર્ષાવેલ પાણીથી ભરેલાં સાત કુંડો છે.

તે જલમાં સ્નાન કરવાવાળી નિંદૂક (મરણ પામતાં પુત્રવાળી સ્ત્રી) સ્થિર પુત્રવાળી થાય છે. તે કુંડોની માટીથી ઘાતુસિદ્ધિ થવાનું ઘાતુવાદીઓ કહે છે.

પાષાણશિલાથી મુદ્રિત કરાયેલા મુખવાળી અહીં આ સિદ્ધિ રસકૂપિકા દેખાય છે.

આ રસકૂપિકાઓ ઉઘાડવાનાં મ્લેરછ રાજઓના અગ્નિ આપવો વિગેરે અનેક પ્રકારના ઉપાય ત્યાં નિષ્ફલ ગયા.

તે નગરીમાં અંદર અને બહાર કૂવા અને વાવડીઓ પ્રત્યેક સવા લાખ સવા લાખ છે.

મધુર પાણીથી પાર્શ્વનાથ સ્વામીના ચૈત્યમાં સ્નાન ને કરાવતાં જત્રાળુને આજે પણ કમઠ પ્રચંડ વાયુથી મેઘાચ્છાદિત દુર્દિન, વૃષ્ટિ, ગર્જના અને વિદ્યુત આદિ ને દેખાડે છે.

મૂલચૈત્યની નજીક ચિદ્ધક્ષેત્રમાં ધરણેન્દ્ર-પન્નાવતીથી એવિત પાર્શ્વનાથનું ચૈત્ય છે.

૧. આહિષ્ટ્રા નગરીનું સ્થાન વર્તમાનમાં વરેલી જિલ્લાના આંબલા તાલુકાના રહેલ રામનગરનો પ્રદેશ ગણાય છે. હમણાં થયેલા ઉત્ખનનમાં પણ આ સ્થળેથી પ્રાચીન અવશેષો મળ્યા છે.

કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહેલા પાર્શ્વનાથને કમઠાસુર વાઢળા વિકુર્વાસમસ્ત પૃથ્વી મંડળને જલબંબાકાર કરી ગળા સુધી ડૂબાડી ઘોર ઉપસર્ગ કરે છે.

કિલ્લાની પાસે શ્રી નેમિનાથની મૂર્તિ સહિત, સિદ્ધ-બુદ્ધથી યુક્ત હાથમાં આંખાની લુંબવાળી સિંહ ઉપર બેઠેલી અંબિકાદેવી રહેલી છે.

ચંદ્રના કિરણ સરખા નિર્મલ પાણીથી ભરેલી **ઉત્તરા** નામની વાવડી છે. તેની અંદર સ્નાન કરવાથી, માટીનો લેપ કરવાથી કોઢીઓનો કોઢ રોગ નાશ પામે છે.

ધન્વંતરી કૂવાની પીળી વર્ણવાળી માટીથી ગુરૂઉપદેશ વડે ગુરૂની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાથી સોનું થાય છે.

બ્રહ્મકુંડના તટ ઉપર ઉગેલી **મંડૂકબ્રાહી** નામના વૃક્ષના પાંદડાના ચૂર્ણને એક વર્ણ વાળી ગાયના દૂધ સાથે પીનાર પ્રજ્ઞાબુદ્ધિથી સંપન્ન, રોગ રહિત, અને કિન્નર સરખો સ્વરવાળો થાય છે.

ત્યાં પ્રાય ! કરીને ઉપવનોમાં સર્વ વૃક્ષોની ઔષધી ઉપલબ્ધ થાય છે. અને તે ઔષધિઓ તે તે કાર્યોને સિદ્ધ કરે છે.

તથા જયંતી, નાગદમની, સહદેવી, અપરાજિતા, લક્ષણા, ત્રિવર્ણી, નકુલી, સકુલી, સપક્ષી, સુવર્ણશિલા, મોહણી, સામલી, રવિભતા, નિર્વિષી, મોર શિખા, સરલા, વિસરલા નામની મોટી ઔષધિઓ આ રચળે છે.

હરિ, હર, હિરણ્યગર્ભ, ચંડિકા ભવન, બ્રહ્મકુંડાદિ વિ. અનેક લૌકિક તીર્થો અહીં છે. તથા આ નગરી મહાતપસ્વી, શ્રેષ્ઠ માણસો ઢ્ઢારા નામ લેવા યોગ્ય **કૃષ્ણ** ઋષિની જન્મભૂમિ છે.

તેના ચરણ કમલ ના પરાગ કણ પડવા વડે આ ભૂમિ પવિત્ર કરાયેલી છે. પાર્શ્વનાથ સ્વામીનું સ્મરણ કરવાથી અહીં રહેલા માણસોની આદિ, વ્યાદિ, સર્પ, વિષ, સિંહ, હાથી, રણ, ચોર, પાલી, અગ્નિ, રાખ, દુષ્ટ-ગ્રહ, મારિ, ભૂત-પ્રેત, શાકિની વિ. ક્ષુદ્ર ઉપદ્રવો ભવિષ્યવોને ટળી જાય છે.

એ પ્રમાણે આ નગરી ભવ્યજનો ને વિશેષથી સકલ અતિશયનું નિધાન છે.

પન્નાવતી-ધરણેન્દ્ર અને કમઠને પ્રિય એવો આ અહિંછત્રા નામનો કલ્પ શ્રી **જિનપ્રભસૂરિ** વડે સંક્ષેપ થી કહેવાયો.

॥ અહિંછત્રા કલ્પ સમાપ્તઃ ॥

૧. બે કે ચરિત્રગ્રંથો (પાસાળહચરિયં ૩/૧૯૧ વગેરે) માં 'આશ્રમપદ'માં ઉપસર્ગ થયાનું વર્ણન બેવા મળે છે. પરંતુ આચાર્યસૂત્રની ટીકા (ભા.૨ પૃ.૪૧૮) માં સ્પષ્ટતથા 'અહિંછત્રા' નો ઉલ્લેખ છે.
૨. અહિંછત્રાતીર્થનો ઉલ્લેખ 'જ્ઞાતાધર્મકથા' 'આવશ્યકનિર્થુક્તિ' વગેરે માં મળે છે. જ્ઞાતાધર્મકથા મુજબ ચંપા નગરીથી ઉત્તર-પશ્ચિમમાં અહિંછત્રા આવી છે. (અભિધાન રાજેન્દ્રકોશ)

'પ્રખ્યાત ખગોળવેત્તા ટોલેમી ઈ.સ. ની બીજી શતાબ્દિમાં અહીં આવ્યો હતો. (મૅક કીડલ એશ્યન્ટ ઈન્ડિયા નામથી પરિચય કરાવ્યો છે. ત્યાંનો જૂનો કિલ્લો આદિકોટ તરીકે ઓળખાય છે.

વર્તમાનમાં અહીં જિનાલય-ધર્મશાળા આદિ નિર્માણાદીન છે. સિકંદરાબાદ પાઠશાળાના અધ્યાપ : જિતેન્દ્રકુમાર કાપડિયા વગેરે તેમાં રસ લઈ રહ્યા છે.

श्री आदिनाथ અને નેમિનાથ અરિહંતોને નમસ્કાર કરીને મહાન પર્વત શ્રી અર્જુન સંબંધી કલ્પને લેશથી હું કહીશ. ॥૧૧॥

શ્રીમાતાદેવીની ઉત્પત્તિ શરૂઆતમાં જેવી રીતે સાંભળી તે રીતે કહીશ. તેનાં અધિષ્ઠાનથી ખરેખર આ પર્વત પ્રસિદ્ધ થયો. ॥૧૨॥

શ્રી રત્નમાલ નગરમાં રત્નશેખર નામનો રાજા થયો. તે પુત્ર વિનાનો હોવાથી દુઃખી થયેલો તેણે શકુનશાસ્ત્રના નિષ્ણાતોને બહાર મોકલ્યા ॥૧૩॥

કાષ્ટના ભારાવાળી દુર્ગત-સ્ત્રીના મસ્તક ઉપર રહેલી દુર્ગાને ખેંચને શાકુનિકોએ રાજાને જણાવ્યું કે તારા પદે આનો પુત્ર આવશે. ॥૧૪॥

તે સ્ત્રીને મારવા માટે રાજાએ આદેશ કર્યો. રાજાના માણસોએ રાત્રિમાં તે સ્ત્રીને ખાડામાં નાંખી, શરીર-ચિંતાના બહાનાથી ખાડાથી તે બહાર નીકળી. ॥૧૫॥

ભયથી પીડાયેલી એવી તેણીએ જલ્દીથી પુત્રને પ્રસવ્યો. અને ઝાડી વચ્ચે મૂક્યો. તે વૃત્તાંતને નહિ જણતા એવા માણસો વડે ખાડામાં લાવી તેણી મરાઈ. ॥૧૬॥

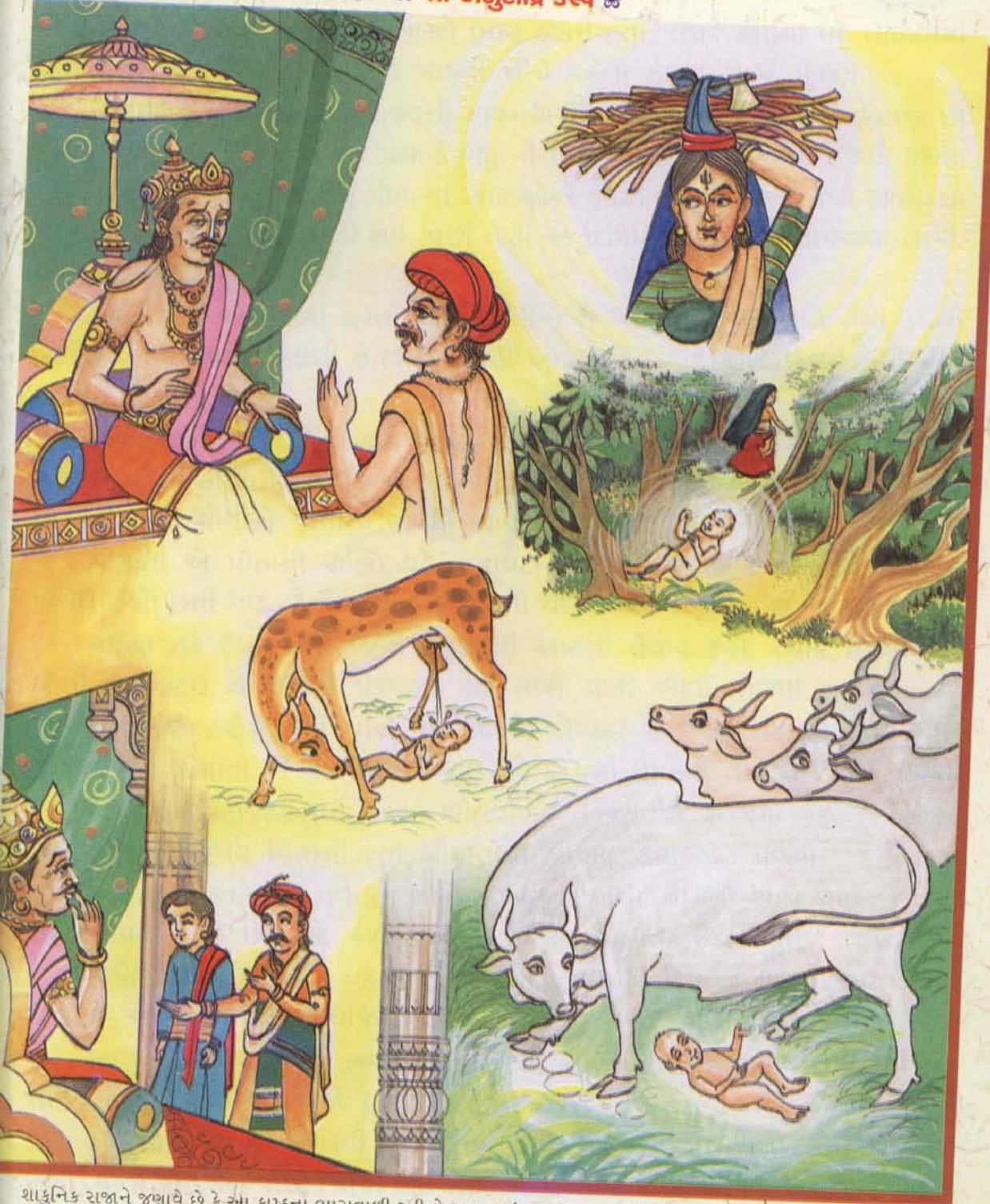
તે બાળકના પુણ્યથી પ્રેરિત હરણી તે બાળકને બંકે સંઘ્યા સમયે દૂધ પીવડાવે છે. આ પ્રમાણે વૃદ્ધિ પામ્યે છતે એક દિવસ મહાલક્ષ્મીની સેવા ટંકશાળા નવું નાણું બહાર પાડે. ॥૧૭॥

તેમ હરણીના ચાર પગોની વચ્ચે બાલકરૂપે નવું નાણું નવા નાણા સાથે બાલકરૂપ ઉત્પન્ન થયેલું સાંભળી લોકમાં વાર્તા ફેલાણી કે ઓ ! કોઈ નવો રાજા થયો છે. એ પ્રમાણે સાંભળીને રાજાએ તેના વધ માટે સૈનિકોને મોકલ્યા. સૈનિકોએ તેને ખેંચ્યો પરંતુ બાલહત્યાના ભયથી સાંજે નગરના દરવાજાની પાસે ગાયના ઘણા આવવાના માર્ગમાં છોડી દીધો. તેજ રીતે રહેલા તે બાળકના ભાગ્યથી પ્રેરાયેલ એક બળદ જે આગળ ચાલતો હતો તેણે બાળક પાસે આવી અને તેને ચાર પગની વચ્ચે તે બાળકને રાખીને બચાવ્યો. તે વાત સાંભળીને મંત્રીના સમજવવાથી રાજાએ હર્ષથી પોતાના વારસદાર તરીકે તેને મૂક્યો ॥૮-૯-૧૦-૧૧॥

અનુક્રમે તે બાળક શ્રી પુંજ નામનો રાજા થયો. તેને રૂપ સંપન્ન એવી શ્રીમાતા નામાની પુત્રી થઈ પરંતુ તેનું મુખ વાંદરા જેવું હતું ? ॥૧૨॥

તે વૈરાગ્યથી વિષયવિમુખ થયેલી ખતિર-મરણવાળી પુત્રી શ્રીમાતાએ પિતાને નિવેદન કર્યું. કે પહેલાના ભવમાં હું વાનરી હતી. ॥૧૩॥

૧. મહાભારત અને પુરાણોમાં પણ નામકરણ માટે આવી વાત આવે છે. મહાભારત કી નામાનુક્રમણિકા પૃ.૨૪.

શાકુનિક રાજાને જણાવે છે કે આ કાષ્ઠના ભારાવાળી સ્ત્રીનો પુત્ર તારાં પદ ઉપર આવશે. રાજા માણસો પાસે સ્ત્રીને ખાડામાં ઉતારે છે. સ્ત્રી પુત્રને જન્મ આપી ભાગી જાય છે. બાલકના પુણ્યથી પ્રેરાઈ એક હરણી બંને ટાઈમ તે બાલકને દૂધ પીવડાવે છે. ફરીથી સૈનિકો તે બાલકને મારવાના બહાને ગાયોનાં સમૂહ વચ્ચે છોડીને આવી જાય છે. પુણ્યવાન બાલકનું કોઈક બળદ પોતાના ચાર પગો વચ્ચે રાખી તે બાલકનું રક્ષણ કરે છે તેથી રાજા આશ્ચર્ય પામી બાલકને હર્ષપૂર્વક પોતાના મહે સ્થાપે છે.

અર્બુદગિરિ ઉપર ઝાડની શાખાઓ ઉપર ફરતી હતી, ત્યારે કોઈના વડે તાળવામાં વીંધાવાથી મૃત્યુ પામી. મારૂં ઘડ ઝાડની નીચે રહેલા કુંડમાં પડ્યું ॥૧૪॥

તે કામિત તીર્થકુંડના માહાત્મ્યથી મારૂં શરીર મનુષ્ય જેવું થયું. અને મરતક તો કુંડની બહાર પડ્યું હોવાથી તેજ પ્રમાણે રહ્યું. તેથી હું વાંદરા જેવા મુખવાળી થઈ. ॥૧૫॥

શ્રીપુંજે પોતાના માણસોને મોકલ્યા. માણસોએ કુંડમાં મરતક નાખ્યું તેથી રાજકન્યા શ્રીમાતા મનુષ્ય જેવા મુખવાળી થઈ. પછી તેણી અર્બુદગિરિ ઉપર તપશ્ચર્યા કરવા લાગી. ॥૧૬॥

એક વખત આકાશમાં ફરતા એવા યોગીએ તે શ્રીમાતાને જોઈ અને તેના રૂપથી મોહિત બન્યો. આકાશમાંથી ઉતરીને પ્રેમથી બોલ્યો કે - 'હે શુભે ! મને કેવી રીતે વરીશ.' ॥૧૭॥

તેણી બોલી : 'રાત્રિનો પ્રથમ પહોર વીતી ચૂક્યો છે. અત્યારથી કુકડાનો અવાજ થાય તે પહેલાં કોઈક વિદ્યા વડે બે આ પર્વત ઉપર સુંદર એવા બાર રસ્તાઓ કરશો તો વરીશ. તે યોગીએ પોતાના સ્વેપકો દ્વારા બે પ્રહરમાં રસ્તાઓ કર્યા. ॥૧૮-૧૯॥

શ્રીમાતા એ પોતાની શક્તિ વડે બનાવટી કુકડાનો અવાજ કર્યો. અને પરણવા નિષેધ કર્યો. છતાં પણ, તેની માયાને ન બણતો યોગી પરણવા માટે ત્યાં આવ્યો. ॥૨૦॥

નદીના તટ ઉપર તેની બહેને વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરી. ત્યારે તે શ્રીમાતા બોલી કે ત્રિશૂલ ને છોડીને પરણવા માટે મારી પાસે આવો. ॥૨૧॥

તે પ્રમાણે કરીને તેની પાસે આવેલા તે યોગીના પગવચ્ચે તોફાની કૂતરાઓને છોડ્યા અને શ્રીમાતા એ યોગીનાજ ત્રિશૂલ વડે હૃદયમાં ઘા કરી તેનો વધ કર્યો. ॥૨૨॥

એ પ્રમાણે આજન્મચુઘી અખંડ શીલવાળી, તે ચ્યવીને સ્વર્ગમાં ગઈ. તે શિખર ઉપર શ્રીપુંજે શિખર વિનાનો ત્યાં શ્રીમાતાનો પ્રાસાદ કરાવ્યો.^૧ ॥૨૩॥

છ માસના અંતે આ પર્વતના નીચેના ભાગમાં અર્બુદ નામનો સાપ ચાલે છે તેથી પર્વત કંપવા લાગે છે. માટે સર્વ પ્રાસાદો શિખર વિનાના છે. ॥૨૪॥

લૌકિકો આમ કહે છે કે પહેલાં હિમાલયનો પુત્ર આ નંદિવર્ધન નામનો પર્વત હતો. કાલક્રમે અર્બુદ નાગથી અધિષ્ઠિત થવાના કારણે 'અર્બુદ' નામ પડ્યું. ૧ ॥૨૫॥

આ પર્વત ઉપર ઘનથી ભરપૂર બાર ગામો રહેલાં છે. અને ગોગલિકા રાષ્ટ્રિકા વિ. હજારો તપસ્વીઓ અહીં હતા. ॥૨૬॥

એવું કોઈ વૃક્ષ નથી, એવી કોઈ વેલડી નથી, એવું કોઈ ફૂલ નથી, એવું કોઈ ફળ નથી, એવો કોઈ કનદ નથી, એવી કોઈ ખાણ નથી, કે જે અહીં આગળ ન દેખાય. ॥૨૭॥

૧. આજે 'કુંવારી કન્યા' નું મંદિર દેલવાડાના જિનાલયો પાછળ છે. તે આ શ્રી માતાનું હોવાનું મનાય છે. (આબુ ભા.૧ પૃ.૨૦૫, લે. મુનિ જયંત વિજય)

અહીં રાત્રિમાં દીવડાની જેમ મોટી ઔષધિઓ જ્વાજ્વલ્યમાન થાય છે. સુગંધવાળા અને રસવાળા બે પ્રકારના અહીં વનો છે. ॥૨૮॥

અહીં વહેતી મંદાકિની નામની નદી સ્વચ્છ રીતે ઉછળતી સ્વચ્છ પાણીની ઉર્મિઓ વાળી, કાંઠે આવેલા વૃક્ષોના કુલોથી ચુકત, તરસ્યાને આનંદ આપનાર શોભે છે ॥૨૯॥

ઉંચા એવા હજારો શિખરો અહીં શોભે છે. જે થોડીવાર માટે તો સૂર્ય ના માર્ગને પણ રખલના કરે છે. ॥૩૦॥

ચંડાલી, વજ્રતેલ, ઈભકન્દ આદિ તે તે કાર્યને સાધવાવાળી કન્દની ખતિઓ અહીં આગળ ડગલે ને પગલે દેખાય છે ॥૩૧॥

તે તે આશ્ચર્યને કરવાવાળા કુંડો વડે, ધાતુની ખાણો વડે, અમૃત સરખા પાણી જેવા ઝરણા વડે અહીં ના પ્રદેશો સુંદર છે. ॥૩૨॥

કોકૂચિતકુંડથી ઉંચો બેરદાર કોકૂચિત અવાજ થયે છતે પાણીના પૂરનો ખલખલારાવ (અવાજ) પ્રગટ થાય છે. ॥૩૩॥

શ્રીમાતા અચલેશ્વર, વશિષ્ઠાશ્રમ અને મંદાકિની આદિ લૌકિક તીર્થો અહીંયા છે ॥૩૪॥

આ મોટા પર્વતનાં નાયકા પરમાર વંશના રાજાઓ લક્ષ્મીના ભંડાર સ્વરૂપ **ચંદ્રાવતી** નામની રાજધાની નગરી (આબુની તળેટીમાં) હતી. ॥૩૫॥

વિમલબુદ્ધિવાળા **વિમલ** નામના મંત્રી દંડનાયકે પિત્તલની પ્રતિમાવાળું શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું ચૈત્ય અહીં કરાવેલ. ॥૩૬॥

પુત્ર સંપદા ની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાવાળી અંબાદેવીની આરાધના કરીને તીર્થ સ્થાપનાની પ્રાર્થના કરી, ચંપકવૃક્ષની પાસે, સુંદર એવી પુષ્પમાળા ગોબરમય ગોમુખ ને દેખીને શ્રીમાતાના ભવનની પાસે દંડનાયકે પૃથ્વીને ગ્રહણ કરી ॥૩૭-૩૮॥

રાજા શ્રી ઘાન્ધૂક ઉપર ક્રોધે ભરાયેલા ગુર્જરેશ્વરને ભક્તિ વડે ખુશ કરીને તેના કહેવાથી શ્રીચિત્રકૂટથી અહીં લાવીને, વિહમ સંવત ૧૦૮૮ માં ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચી **વિમલવસહિ** નામનું શ્રેષ્ઠ જિનચૈત્ય બનાવ્યું ॥૩૯-૪૦॥

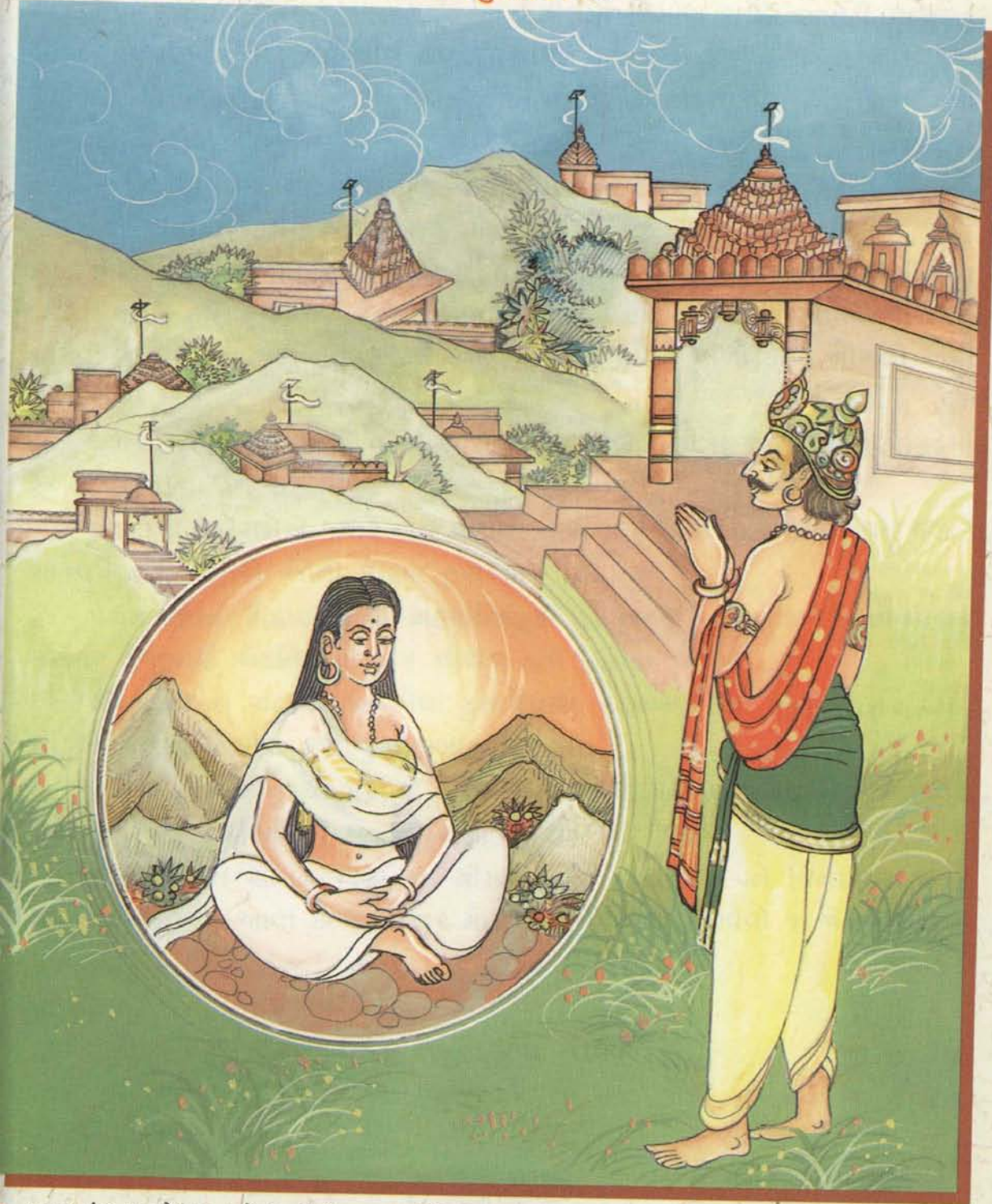
વિવિધ વિધિ વડે પૂજાયેલી **અંબિકાદેવી** યાત્રા માટે આવેલા સંઘના વિધનને સતત નાશ કરે છે ॥૪૧॥

યુગાદિદેવનાં ચૈત્યની સામે શિલ્પી વડે એક રાત્રિમાં ઘડાયેલો પાષાણનો ઉત્તમ ઘોડો છે ॥૪૨॥

વિહમ સંવત^૨ ૧૨૮૮ માં **લૂણીગવસહિ** નામનું શ્રી નેમિનાથ ભગવાનનું જિનાલય મંત્રીશ્વરે કરાવ્યું. ॥૪૩॥

૧. આ નિર્માણ વિ.સં. ૧૦૮૮ માં થયું છે, અર્જુનપ્રાર્થીન જેન લેખ સંગ્રહ - મુને જયંત વિ. લેખાંક ૧, શ્લો.૧૧
૨. ઉપરોક્ત અર્જુન પ્રા.લે.સં. લેખાંક ૨૫૧ માં વિ.સં. ૧૨૮૭ માં બનાવ્યાનું લખ્યું છે.

❁ શ્રી અર્બુદગિરિ કલ્પ ❁

- બાળક પુંજ નામનો રાજા બને છે. એની માતા અર્બુદગિરિ ઉપર તપસ્યા કરે છે.
- છ માસના અંતે આ પર્વત નીચે રહેલો સાપ ડોલાયમાન થાય તેથી પર્વત કંપવા લાગે તેના કારણે આબુ ઉપરનાં સર્વ પ્રાસાદો ઉઘા શિખર વિનાના છે.

નેત્રને અમૃતજું અંજન કરનારૂં, સ્તાંભન તીર્થમાં નિર્માણ થયેલ કસોટી પત્થરનું બિંબ, તેજપાલ મંત્રીએ આ તીર્થ ઉપર સ્થાપન કરેલ. ॥૪૪॥

શ્રી સોમરાજના સૂચનથી પૂર્વજેની મૂર્તિ, સહિતની હસ્તિશાલા આ જિનાલયમાં (પાછળ) કરાવી.

અરે ! સૂત્રધાર માં શિરોમણિ એવા **શોભનદેવે** ત્યાં આગળ રહેલાં ચૈત્યની સ્થળાથી પોતાના નામને યથાર્થ કર્યું. ॥૪૫॥

પૌરાણિક કથા અનુસાર આ અર્બુદગિરિના લઘુ-બંધુ મૈનાકપર્વતનું સમુદ્રે ઈન્દ્રના વજ્રથી રક્ષણ કર્યું. (પહેલા પર્વતો પાંખવાળા હોવાથી ઉડા-ઉડ કરતાં હોવાથી પૃથ્વીનું સમતોલન પણ ખોરવાતું હતું. એટલે ઈન્દ્રે વજ્રથી પર્વતોની પાંખો કાપી નાખ્લી એવી પુરાણકથા છે.)

જ્યારે આ અર્બુદગિરિએ તો સમુદ્ર (મંત્રિમુદ્રાવાળા) મંત્રિયુગલને સંસારસમુદ્રમાં ડૂબતા બચાવ્યા છે. ॥૪૬॥

કમભાગ્યે 'મ્લેચ્છોએ જ્યારે બંને તીર્થનો નાશ કર્યો ત્યારબાદ વિક્રમસંવત ૧૨૪૩ માં વર્ષે બંને મંત્રીએ આનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. ॥૪૭॥

પ્રથમ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર **મહાસિંહનો** પુત્ર **લહલ** અને બીજા તીર્થનો ઉદ્ધાર કરનાર વ્યાપારી **ચંડસિંહનો** પુત્ર **પીથડ** હતો. ॥૪૮॥

ચૌલુક્યકુલમાં ચંદ્ર સમાન એવાં **કુમારપાલ** રાજાએ આના ઉંચા શિખર ઉપર શ્રી વીરચૈત્યનું નિર્માણ કરાવ્યું. ॥૪૯॥

તે તે પ્રકારના કૌતુકથી ભરપુર, તે તે ઔષધિઓથી મનોહર અનેક તીર્થોથી પાવન ધરાવાળા આ અર્બુદતીર્થને ઘન્ય પુરુષો જ દેખે છે. ॥૫૦॥

કાળને અમૃત સમાન એવા આ શ્રીમદ્ અર્બુદ નામના કલ્પને જિનપ્રભસૂરિ એ શબ્દ દેહ આપ્યો, આવા કલ્પનું ચતુર માણસોએ પરિચય મેળવવો જ જોઈએ. ॥૫૧॥

॥ ઇતિ અર્બુદ કલ્પ: સમાપ્ત: ॥

જગતના જનોના શરણસમા સ્વાતમા અને તેવીસમાં જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને ભવિક જંગલને મંગલ કરનારા એવા મથુરા કલ્પને હું કહું છું. ॥૧૧॥

શ્રી સુપાર્શ્વનાથનું શાસન વર્તી રહ્યું હતું ત્યારે **ધર્મરૂચિ** અને **ધર્મઘોષ** નામનાં નિઃસંગ બે મુનિઓમાં સિંહ સમાન હતા. ॥૨૧॥

બન્ને મુનિવરો છટ્ઠ, અટ્ઠમ, ચાર ઉપવાસ, પાંચ ઉપવાસ, પાસ, ખમણ, માસખમણ, બે માસી, ત્રિમાસી, ચાર માસી વિ. તપશ્ચર્યાઓ કરતાં તેમજ ભવ્યલવોને પ્રતિબોધ કરતાં કરતાં ક્યારેક મથુરા નગરીમાં પધાર્યા.

ત્યારે મથુરાનગરી બાર બેજન લાંબી, નવ બેજન વિસ્તારવાળી, નિકટવર્તી, યમુનાના ન્વાણીથી પ્રક્ષાલિત કરાયેલા શ્રેષ્ઠ કિલ્લાથી વિભૂષિત, ઘવલગૃહ, દેવલ, વાવડી કૂવા અને જલાશય, જિનભવન, દુકાનોથી સુશોભિત હતી. તેમાં વિવિધ રીતે ચાર પ્રકારની વિદ્યા બ્રાહ્મણોનો સમૂહ ભણી રહ્યો હતો.

તે મુનિવરો મથુરાના અનેક પ્રકારના ઝાડ-ફૂલ-ફળ તથા લતા-વેલડીઓથી ચારે બાજુથી ભરપૂર **ભૂતરમણ** નામના ઉપવનમાં અવગ્રહની અનુજ્ઞા લઈને ચાર મહિનાના ઉપવાસ કરીને વર્ષાવાસ (ચોમાસું) રહ્યાં.

તેઓના સ્વાધ્યાય, તપ, ચારિત્ર, પ્રશમાદિગુણો વડે ઉપવનની સ્વામીની કુબેરદેવી આકર્ષિત થઈ ગઈ.

તેથી તે દેવી રાત્રિમાં પ્રગટ થઈને બોલી : 'તમારા ગુણો વડે હું ઘણી જ પ્રસન્ન થઈ છું, તેથી તમે કોઈ પણ વરદાન માંગો.'

સાધુઓ કહે છે : 'અમે નિરસંગ છીએ, અમારે કશુંયે બેઈતું નથી.' પછી ધર્મને સંભળાવી ને તે દેવીને અવિરત સમ્યક્દ્રષ્ટિવાળી બનાવી.

એક દિવસ કારતક સુદ આઠમના દિવસે રાત્રિમાં આ દેવી શય્યાતરિ હોવાથી મુનિવરોએ કુબેરોને પૂછ્યું કે...

વર્તમાનબેગે ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરીને અમે પારણા માટે બીજા ગામમાં વિહાર કરીશું. હે શ્રાવિકા ! દ્રઢ સમ્યક્ત્વવાળી અને જિનવંદન પૂજનમાં ઉપયોગવાળી થજે.

તે દેવી શોકમગ્ન બનીને બોલી 'હે ભગવન્ ! આ ઉપવનમાં સર્વકાલ સુધી ન રહો?' ત્યારે સાધુઓ કહે છે :

'સાધુ ભગવંતોની, પંખીઓની, ભ્રમરકુલોની, ગાય, ભેંસ વગેરે ચોપગા પ્રાણીઓની અને શરદઋતુઓના વાદળાઓની અનિયત વસતિ હોય છે.'

❀ શ્રી મથુરાનગરી કલ્પ ❀

● ચાર માસનાં ઉપવાસી સાધુઓને દેવી વિનંતી કરે છે મને કાંઈક સેવા ફરમાવો ?

● સાધુના વચન પ્રમાણે દેવી મથુરામાં એક સુવર્ણમય સ્તૂપનું નિર્માણ કરે છે.

● અચાનક સ્તૂપ ઉભો થવાથી દરેક ધર્મવાળા પરીક્ષા માટે પોતપોતાના ધર્મનાં પટો લઈને ઉભા છે.

● મધ્યકર વાવાઝાડું આવવાથી બધા પટો ઉડી જાય માત્ર સુપાર્શ્વનાથનો પટ રહે તેથી જૈનધર્મનો સ્તૂપ પ્રસિદ્ધ થાય છે.

દેવી વડે વિનંતી કરાઈ ! જે સ્થિતિ આ પ્રમાણે છે તો ધર્મકાર્ય હરમાવો જ. જે રીતે કહો તે રીતે હું સંપાદન કરું. કારણ કે દેવ દર્શન અમોઘ હોય છે !'

સાધુઓ બોલ્યા.. 'જે તારી શક્તિ હોય તો સંઘ સહિત અમને મેરૂપર્વત ઉપર લઈ જઈને ચૈત્યોને વંદાવ.'

દેવીએ કહ્યું - તમને જે જણાને હું ત્યાંના દેવોને વંદાવીશ.

મથુરાથી સંઘ સહિત જઈએ તો મિથ્યાદષ્ટિ દેવો ક્યારેક વચ્ચે વિઘ્ન કરે છે. સાધુ બોલ્યા 'અમોએ તો આગમબલ વડે મેરૂને સાક્ષાત્ દર્શન કરેલ છે. જે સંઘને લઈ જવાની શક્તિ તમારામાં ન હોય તો અમારા બેને ત્યાં જવાથી સર્ચું.' તેથી વિલખી થયેલી દેવી કહ્યું. 'જે આ પ્રમાણે છે તો પ્રતિમાઓથી સુશોભિત મેરૂનો આકાર કરીને ખતાવું. તેથી સંઘ સહિત તમે પ્રભુ પ્રતિમાઓને વંદન કરો'.

સાધુઓએ તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો. તેથી તે દેવીએ રાત્રિમાં સુવર્ણથી ઘડેલા રત્નોથી જડેલો અનેક દેવ-પરિવારોથી સુકત, તોરણ, ઘખ, માળાથી અલંકૃત શિખર ઉપર ત્રણ છત્રથી શોભિત ત્રણ મેખલાથી મંડિત સ્તૂપનું નિર્માણ કર્યું.

એક એક મેખલામાં ચારે દિશામાં પંચવર્ણવાળી, રત્નમય-પ્રતિમાની સ્થાપના કરી. ત્યાં મૂલ-નાયક ભગવાન શ્રી સુપાર્શ્વનાથ સ્વામિ પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવ્યા.

સવારમાં લોકો જગ્યા અને તે સ્તૂપ ને બેઠો. ત્યારે પરસ્પર કણ્યો કરવા લાગ્યા. કેટલાક કહે છે, 'વાસુકીના લાંછનવાળો આ સ્વયંભૂ દેવ છે'.

બીજા લોકો કહે છે 'શેષ નાગની શર્યા ઉપર સ્થિત આ નારાયણ છે'.

એ પ્રમાણે બ્રહ્મ, ઘરણેન્દ્ર, સૂર્ય, ચંદ્ર આદિની કલ્પના થવા લાગી. બૌદ્ધો કહે છે 'આ કોઈ સ્તૂપ નથી, પરંતુ બુદ્ધ દંડ છે'.

ત્યારે મધ્યસ્થ પુરુષોએ કહ્યું કે : 'ઝઘડો રહેવા દો.

આ તો દેવથી નિર્મિત છે, તેથી આનો સંશય દેવ જ ભાંગશે.

માટે પોતપોતાના દેવને પટમાં આલેખીને પોતાની મંડળી સાથે ઉભા રહો.

જેના દેવ હશે તે એકનો જ પટ સ્થિર રહેશે.

બીજા પટના દેવો ભાગી જશે.'

જૈન સંઘે પણ શ્રીસુપાર્શ્વનાથ સ્વામીનો પટ આલેખ્યો.

ત્યારે આ સર્વ દર્શનના લોકો પોત પોતાના દેવના પટો આલેખી પોતાની મંડળી સાથે પૂજ કરીને નવમીની રાત્રિએ ગીતો ગાતા ઉભા રહ્યાં.

મધ્ય રાત્રિએ ઘાસ, કાંકરાને પત્થરાને ઉડાડતા પ્રચંડ પવનવાળું વાવાઝોડું ફૂંકાયું.

ત્યારે તે વાવાઝોડું બધા જ પટોને તોડીને લઈ ગયું.

પ્રલય-કાળની ગર્જનાથી માણસો દરે દિશામાં ભાગભાગ કરતા નાહા.

એક માત્ર શ્રીસુપાર્શ્વનાથનો પટ અડીખમ ટકી રહ્યો. લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા. આ તો અરિહંત દેવ છે. તે પટને સમગ્ર નગરમાં ફેરવ્યો.

ત્યારથી પટ-યાત્રા પ્રવર્તી ! ત્યારપછી અભિષેક સ્નાન ની શરૂઆત થઈ.

પહેલો અભિષેક કરવા માટે શ્રાવકો કળયો કરવા લાગ્યા. ત્યારે માધ્યસ્થ = પ્રતિષ્ઠિત પુરુષોએ નામ-ગર્ભિત ગોલીમાં (જેમાં દરેક શ્રાવકોના નામ વાળી ચિઠ્ઠીઓ છે તેવી ગોલીમાં)થી જેનું પહેલું નામ કુમારીના હાથમાં આવે, ભલે તે દરિદ્ર હોય કે શ્રીમંત હોય, પરંતુ પ્રથમ અભિષેક તે કરશે. એ પ્રમાણે દશમીની રાત્રે વ્યવસ્થા થઈ.

તેથી અગ્યારસના દિવસે દૂધ-દહીં-ધી-કુંકુમ ચંદનાદિ ચુકત હજારો કળશો વડે શ્રાવકો એ ભગવાનનો અભિષેક કર્યો.

ગુપ્ત રીતે રહેલા દેવો પણ અભિષેક કરે છે. આજે પણ જત્રા માટે આવે છે. અનુક્રમે તે બધા અભિષેક કરીને ક્ષણ, ધૂપ, વસ્ત્ર, મહાદ્યુત આભરણાદિ આરોપણ કરે છે.

સાધુઓને વસ્ત્ર-ધી-ગોલ આદિ વહોરાવે છે. બારસની રાત્રે માલા ચડાવી એ પ્રમાણે મુનિવરોએ દેવને વાંદી સકલ સંઘને આનંદિત કર્યો. ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરીને બીજા ગામે પારણું કરીને, તીર્થની પ્રભાવના કરી, કર્મોનો નાશ કરી અનુક્રમે મુનિવરો સિદ્ધિને પામ્યા.

ત્યાં સિદ્ધક્ષેત્ર તીર્થ થયું.

ત્યારે મુનિના વિયોગથી દુઃખી થયેલી તે દેવી દરરોજ જિનપૂજમાં મસ્ત બનેલી અર્ધપલ્લોપમનું આયુષ્ય ભોગવીને ચ્યવીને મનુષ્યપણું પામીને ઉત્તમપદને પામી.

તેના સ્થાને જે જે ઉત્પન્ન થાય છે તે **કુબેરા** કહેવાય છે. તે દેવીઓ વડે રક્ષણ કરાતો સ્તૂપ ઘણાં સમય સુધી, જ્યાં સુધી પાર્શ્વનાથ સ્વામી ઉત્પન્ન થયા ત્યાં સુધી ઉઘાડો રહ્યો.

આ આંતરામાં મથુરાના રાજાએ લોભના વશ પોતાના માણસો ને બોલાવીને કહ્યું કે : 'આ સુવર્ણમણિ થી નિર્મિત થયેલો સ્તૂપ કાઢીને મારા ભંડારમાં નાંખો !'

તેથી મજબૂત તીક્ષ્ણ કુહાડી વડે લોકો જ્યારે કાઢવા માટે પ્રહાર કરે છે ત્યારે તે કુહાડાઓ લાગતા નથી.

ઘા કરનારાઓનાં અંગમાં જ ઘા લાગે છે. હવે તે વાતમાં વિશ્વાસ ન પડતાં રાજા ખતે જઈને ઘા કરવા લાગ્યો. એ વખતે કુહાડી ઉછળી, અને રાજાનું મસ્તક છેદાઈ ગયું.

ત્યારે કોપાયમાન થયેલી દેવી પ્રગટ થઈને માણસોને બોલી : 'રે પાપીઓ ! આ તમે શું આદર્યું છે. જેવી રીતે રાજા મર્યો તેવી રીતે તમે પણ મરશો.'

તેથી ડરેલા લોકો એ ધૂપ, કડછી હાથમાં લઈને દેવીને ખમાવી. (ક્ષમા માંગી) !

દેવીએ કહ્યું : 'જે જિનચૈત્યને પૂજશો તો તમે ઉપસર્ગ થી મુક્ત થશો.'

જે જિન પ્રતિમાને, કે સિદ્ધાચલને પૂજશે, તેનું ઘર સ્થિર રહેશે.

બીજાનું પડી જશે એ કારણથી **મંગલચૈત્ય**ની પ્રરૂપણા વખતે 'કલ્પ'^૧ નામના છેદગ્રંથમાં મથુરાના ભવનોને દાખલા તરીકે નિર્દેશ કરવામાં આવ્યા છે. પ્રતિવર્ષે જિનેશ્વર નો પટ નગરમાં ભમાવવો.

'**કુહાડ છઠ્ઠી**' કરવી. જે અહીં રાખ થશે તેણે જિન પ્રતિમાની **પ્રતિષ્ઠા** કરાવીને જમવું. નહિ તો જીવશે નહિ.

તે સર્વે દેવતાના વચનને કરવા માટે લોકો વડે શરૂઆત કરાઈ.

બીજા દિવસે પાર્શ્વનાથ સ્વામી કેવલિપણામાં વિચરતા મથુરા નગરી પધાર્યા. પ્રભુ સમવસરણમાં ધર્મને સંભળાવે છે. ભવિષ્યમાં થનારાં દુષ્કાળના ભાવને કહે છે.

ત્યાર પછી ભગવંતે બીજે ઠેકાણે વિહાર કર્યો. ત્યારે કુબેરાએ સંઘને બોલાવીને કહ્યું કે : 'સ્વામી વડે દુષ્કાળ નજીકમાં આવવાની વાત કરાઈ છે. જેથી લોકો અને રાજાઓ લોભથી ગ્રસ્ત બનશે. હું પણ પ્રમાદી અને અલ્પાયુષી થઈશ. તેથી ખુદ્ધા સ્તૂપને સર્વકાળ સુધી રક્ષણ કરવાની મારી તાકાત નથી. તેથી સંઘના આદેશ હોય તો આ સુવર્ણ સ્તૂપ ને ઈંટ વડે ઢાંકુ.

તમારે પણ બહાર પડેલી પાષાણની પાર્શ્વનાથની મૂર્તિને પૂજવી.

જ્યાં આગળ મારું બેસણું (સ્થાન) છે, ત્યાં બીજી દેવી થશે, તે અંદર રહેલ પ્રતિમાની પૂજ કરશે.'

ત્યારે દેવની આ સૂચના ઘણી ગુણવાળી બણીને સંઘે સ્વીકાર કરી. દેવી પણ એ પ્રમાણે કર્યું.

શ્રી વીર પ્રભુ મોક્ષે ગયા પછી તેરસો વર્ષથી અધિક વર્ષ ગયા પછી શ્રી બપ્પભટ્ટિસૂરિ ઉત્પન્ન થયા. તેમના વડે પણ આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાયો.

પાર્શ્વ જિનેશ્વરની પૂજ કરાવાઈ. શાશ્વત પૂજ કરવા માટે બગીચા, ફૂઆ, કોટ વિ. કરાવ્યા. ચોરાસી હરણીઓ આપી.

સ્તૂપની ઈંટો ખસતી બણીને સંઘે જ્યારે પત્થર વડે સ્તૂપને ઢાંકવા, સ્તૂપને ઉઘાડવાનો પ્રારંભ કર્યો.

દેવી સ્વપ્નમાં ના કહી. આ સ્તૂપને ઉઘાડવો નહિ. તેથી દેવતાના વચનથી ખુદ્ધો ન કર્યો. માત્ર સારા ઘડેલા પત્થરો વડે ઢાંક્યો.

આ સ્તૂપનું આજે પણ દેવતાઓ વડે રક્ષણ કરાય છે. ઘણી પ્રતિમાઓથી યુક્ત હજારો દેરીઓ વડે, આવાસના પ્રદેશોથી અને મનોહર ગંધપુટી વડે **ચિહ્નણા, અંબિકા** અનેક **ક્ષેત્રપાલો**થી યુક્ત આ જિનેશ્વર ભવન શોભે છે.

૧. બૃહત્કલ્પભાષ્ય ગા.કરણ્ય માં અને પ્રવચનસારોદ્ધાર ગા. ત્રી ટીકામાં આ ઉલ્લેખ છે.

આ નગરીમાં ભાવિ તીર્થકર શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવનો જન્મ થયેલ.

કાળધર્મ પામી યજ્ઞ બનેલા આર્ય મંગૂનામના આચાર્યનું કંડિકચક્ષ, ચોરનો ભવ કંડિકચક્ષનું દેવાલય આ નગરમાં છે.

અહીં આગળ પાંચ સ્થળો છે. (૧) અર્કસ્થલ (૨) વીરસ્થલ (૩) પદ્મસ્થલ (૪) કુસસ્થલ (૫) મહાસ્થલ

અહીં આગળ બાર વનો છે. (૧) લોહ જંઘવન (૨) મધુવન (૩) બિલ્વવન (૪) તાલવન (૫) કુમુદવન (૬) વૃંદાવન (૭) ભંડીરવન (૮) ખદિર વન (૯) કામિકવન (૧૦) કોલિતવન (૧૧) બહુલાવણ (૧૨) મહાવન

અહીંયા પાંચ 'લૌકિક તીર્થો' છે. તે આ વિશ્રાંતિક તીર્થ, અસિકુંડ તીર્થ, વૈકુંઠ તીર્થ, કાલિજર તીર્થ, અને ચક્ર તીર્થ.

આચાર્ય બપ્પભટ્ટસૂરિ કે જેઓ શત્રુંજય ઉપર ઋષભદેવને, ગિરનાર ઉપર નેમિનાથને, ભરૂચમાં મુનિસુવ્રત સ્વામીને, મોઢેરામાં મહાવીર સ્વામીને અને મથુરામાં સુપાર્શ્વનાથ સ્વામીને, નમસ્કાર કરીને સોરઠ દેશમાં ભમતાં વિહાર કરીને ગોપાલગિરિમાં જે ગોચરી વાપરે છે. વળી આમ રાજ જેમના ચરણ-કમલને ચૂમે છે. એવા શ્રી બપ્પભટ્ટસૂરિ એ વિક્રમ સંવત ૮૨૬માં શ્રી મહાવીરના બિંબને મથુરા નગરીમાં સ્થાપન કર્યું.

અહીં શ્રીવર્ધમાનસ્વામીના ભવ વિશ્વભૂતિએ ઘણો બલવાન થવા માટે નિચાણું કરેલ.

અહીં વદ્રયમુન રાજ વડે હણાયેલા દંડ અણગારનો કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે છતે ઈદ્ર અહીં આવીને મહિમા કરેલ.

અહીં આ મથુરામાં મસાના રોગથી પીડાયેલા પોતાના શરીર વિષે પણ નિઃસ્પૃહ જિતશત્રુરાજના પુત્ર કાલવેસિક મુનિએ મુગ્ગિલગિરિ ઉપર ઉપસર્ગો ને સહન કર્યાં.

અહીં શંખ રાજર્ષિના પ્રભાવને જોઈ સોમદેવ બ્રાહ્મણે, ગજપુર માં દિક્ષાને ગ્રહણ કરીને, સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી કાશીનગરમાં દેવને, પણ પૂજ્ય હરિકેશબલઋષિ થયા.

અહીં આગળ રાધાવેદ કરનાર સુરેન્દ્રદત્તાની સ્વયંવરા નિવૃત્તિ નામના રાજકન્યા ઉત્પન્ન થયેલી.

અહીં આગળ કુબેરદત્તા સાધવીએ કુબેરસેના માતા અને કુબેરદત્તા ભાઈને અવધિજ્ઞાન વડે બણીને અઢાર નાતરાથી (૧૮ સંબંધો વડે) પ્રતિબોધ પમાડ્યા.

અહીં આર્યમંગૂ શ્રુતસાગરમાં પારંગત હોવા છતાં ઋહિદ્ધ, રસ અને સાતાગારવના કારણે યજ્ઞપણામાં ઉત્પન્ન થયા. (પ્રતિમાની) ભુભ બહાર કાઢવા ઢ્વારા સાધુઓ ને અપ્રમત્ત થવા પ્રતિબોધ ઉપદેશ આપ્યો.

અહીં કંબલ-સંબલ નામના બે વાછરડાઓએ જિનદાસ શેઠ નાં સંસર્ગથી

૧. આના વિષે હિંદુ-ધર્મસાહિત્યમાં પણ ઉલ્લેખ મળે છે. જુઓ 'ધર્મ શાસ્ત્રકા ઈતિહાસ' લે. પી.વી. કાણે ભા.૩. પૃ.૧૪૦૦ થી ૨૫૦૫.

પ્રતિબોધ પામી નાગકુમાર થયા. તેઓએ નાવ ઉપર આરૂઢ થયેલા વીરપ્રભુના ઉપસર્ગને દૂર કરેલ. અહિં **અર્ષિકાપુત્રાચાર્યે પુષ્પચૂલાને** દીક્ષા અપાવીને સંસાર સાગરથી પાર ઉતારેલી.

અહીં ગવાક્ષમાં બેઠેલા મિથ્યાદ્રષ્ટિ **ઈદ્દત** બ્રાહ્મણે નીચે રહેલા સાધુના મસ્તકની ઉપર પગ કર્યા, ત્યારે ગુરૂ ઉપર ભક્તિવાળા શ્રાવકે તેને પગ વગરનો કર્યો.

અહીં **ભૂતગૃહમાં** રહેલા આર્યરક્ષિતસૂરિને નિગોદના સ્વરૂપ અને પોતાનાં આયુષ્યને પૂછીને સંતુષ્ટ થયેલા ઈન્દ્રે વાંઘા અને ઉપાશ્રય તું ઢ્વાર બીજી દિશા તરફ બદલ્યું.

અહીં લબ્ધિ સંપન્ન **વસ્ત્ર પુષ્યમિત્ર, ધૃતપુષ્યમિત્ર** અને **દુર્બલિકાપુષ્યમિત્ર** વિચરેલા.

અહીં આગળ બાર વર્ષનો દુરસહ દુષ્કાલ વીત્યે છતે સકલ સંઘને ભેગો કરીને આગમ અનુચોગની વાચના **સ્કંદિલ** નામના આચાર્યે પ્રવર્તાવી.

અહીં દેવ નિર્મિત સ્તૂપ સમક્ષ ૧૫ દિવસના ઉપવાસ ઢ્વારા દેવની આરાધના કરીને **જિનભદ્રગણિ** ક્ષમાશ્રમણે ઉઘઈથી ભક્ષણ કરાલેયા તુટેલા ભાંગેલા, પાઠવાળા એવા પુસ્તકના પાનાવાળા **મહાનિશિથ** ગ્રંથનું અનુસંધાન કર્યું.

અહીં ક્ષાપક ના તપ વડે ખુશ થયેલી શાસનદેવીએ અન્ય બૌદ્ધતીર્થીકો વડે ગ્રહણ કરાવેલાં આ તીર્થને સંઘના વચનથી અરિહંતનું તીર્થ કર્યું.

દેવીએ ઘણા લોભને કારણ ભાવિના માણસોથી બેખમ બણીને સુવર્ણવાળા સ્તૂપને ગુપ્ત રીતે ઈટમય બનાવ્યો. ત્યારબાદ આચાર્ય બપ્પભટ્ટિસૂરિના વચનથી આમ રાખ વડે સ્તૂપ ઉપર પત્થરની શિલાઓ મઢવામાં આવી.

અહીં **શંખરાજ** અને **કલાવતી** પાંચમાં ભવમાં **દેવસીંહ** અને **કનકસુંદરી** નામના શ્રાવક-શ્રાવિકા બની રાજ્યલક્ષ્મીને ભોગવેલ.

એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના સંવિધાનોની સુંદર ઘટનાઓની આ નગરી ઉત્પત્તિ ભૂમિ કે ખાણ છે.

અહીં નરવાહના **કુબેરા**, સીંહવાહના **અંબિકા** અને કુતરાના શ્વાન વાહનવાળો **ક્ષેત્રપાલ** આ તીર્થનું રક્ષણ કરે છે.

આ મથુરાનો કલ્પ **જિનપ્રભસૂરિ**એ વર્ણવ્યો છે. આ લોક અને પરલોક ના સુખર્થી ભવ્યજનો એ હંમેશા આ કલ્પ ભણવો બેઈએ.

મથુરા તીર્થની યાત્રાથી ભવ્યજનોને જે પુણ્યરિદ્ધિ થાય છે. તે સાવધાન મનથી આ કલ્પને સાંભળવા માત્રથી થઈ બચ છે.

૧. મથુરામાં કરવામાં આવેલા ખોદકામ દર્શનિયાન એક સ્તૂપ અને બે માંદેરના અવશેષો મળ્યા છે. મોટી સંખ્યામાં મૂર્તિઓ, આચાગપટ્ટો મળ્યા છે. ઈ.સ.પૂર્વે ૧ શતાબ્દિથી ઈ.સ.ની ૧૧ મી સદી સુધીના લેખો મળ્યા છે. કુષાણ સંવત ૭૮ (વિ.સં.૨૧૨) ના લેખમાં 'દેવનિર્મિતવોદ્ધસ્તૂપ' એવું આ સ્તૂપનું નામ અપાયું છે. (જૈન શિલાલેખ સંગ્રહ ભા.૨ લેખાંક ૫૮ વિજયમૂર્તિ)

परोपकारમાં રસિક કૃષ્ણ-કાંતિવાળા શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામીને નમસ્કાર કરીને અશ્વાવજોધ તીર્થના કલ્પને હું કહીશ.

સર્વજ્ઞ પ્રભુ શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી વિચરતાં વિચરતાં એક વખત પ્રતિષ્ઠાનગરથી એક રાત્રિમાં સાઠ થોજન ઓળંગીને શરૂઆત કરાઈ છે અશ્વમેધ યજ્ઞના પ્રારંભક જિતશત્રુ રાજ વડે પોતે જેના ઉપર બેસતાં તે સર્વ લક્ષણથી સંપન્ન ઘોડાને હોમવા માટે તૈયારી કરવામાં આવી હતી.

ઘોડો આર્તદયાનથી મરી દુર્ગતિમાં ન જાય એ માટે અશ્વને પ્રતિબોધ કરવા માટે લાટેદેશનાં મંડન સમાન, નર્મદાનદીથી અલંકૃત ભરૂચ નગરમાં કોરિંટવન પહોંચ્યા.

સમવસરણમાં લોડો વંદન કરવા માટે ગયા. રાજ પણ હાથી ઉપર આરૂઢ થઈને ભગવંતને નમસ્કાર કરવા માટે આવ્યો.

આ દરમિયાન તે ઘોડો પોતાની ઈચ્છાથી ચાલતો ચાલતો નિયુક્ત પુરુષોની સાથે ત્યાં ગયો. અપ્રતિમરૂપવાળા એવા સ્વામિના રૂપને જોતો નિશ્ચલ થઈને ઊભો રહ્યો. પ્રભુની ધર્મદેશના સાંભળી ભગવાને તેનો પૂર્વભવ કહી બતાવ્યો.

પૂર્વભવમાં જંબુદ્વીપના પશ્ચિમવિદેહ ના પુષ્કલવિજય ના ચંપાનગરીમાં સુરસિદ્ધ નામનો હું રાજ હતો. મતિસાર નામનો તું મારો પરમ મિત્રમંત્રી હતો.

મે નંદન ગુરૂના ચરણકમલમાં દીક્ષા સ્વીકાર કરી અને પ્રાણત દેવલોકમાં ગયો. ત્યાં વીસ સાગરોપમ જેટલું આયુષ્ય પાળીને ત્યાંથી સ્વર્ગને હું તીર્થંકર થયો.

તું પણ મનુષ્યનું આયુષ્ય ઉપાર્જન કરીને ભરતક્ષેત્રમાં પક્ષિનિખંડ નગરમાં સાગરદત્ત નામનો સાર્થવાહ થયો. મિથ્યાદષ્ટિ પણ નમ્ન હતો. એક દિવસ તેં શિવાલય કરાવ્યું. તેની પૂજા માટે બગીચો બનાવ્યો. તેની સાર-સંભાળ કરવા માટે એક તાપસને નિયુક્ત કર્યો. તે તાપસ ગુરૂના આદેશથી બધી જ ક્રિયાને બરાબર પાળતો હતો. હવે એકદા જિનધર્મ નામના શ્રાવકની સાથે તારે પરમ મૈત્રી થઈ.

એક દિવસ તું તેની સાથે સાધુ ભગવાન પાસે ગયો. સાધુ ભગવાને દેશનામાં કહ્યું કે ..

જે માત્ર અંગુઠાના પર્વ જેટલી પણ જિન-પ્રતિમાને કરાવે તે તિર્યચ નરક ગતિના દ્વાર ને બંધ કરે છે.

એ પ્રમાણે સાંભળીને તેં ઘેર આવીને સુવર્ણમય જિનેશ્વરની પ્રતિમા ભરાવી. પ્રતિષ્ઠા કરાવીને ત્રણેયકાળ પૂજવાની શરૂઆત કરી.

❁ શ્રી અશ્વાવબોધતીર્થ કલ્પ ❁

- અશ્વમેધ યજ્ઞમાં રાજાનો ઘોડાને હોમવાની તૈયારી કરે છે.
- એ વખતે એક જ રાત્રિમાં ૬૦ યોજનનો વિહાર કરી મુનિસુવ્રત સ્વામી ઘોડાને પ્રતિબોધવા આવે છે.
- મુનિસુવ્રતસ્વામી ઘોડાનો પૂર્વભવ સંભળાવે છે. ઘોડો મરી દેવલોકમાંથી જઈ સમવસરણ રચી અશ્વાવબોધ તીર્થની સ્થાપના કરે છે.

એક દિવસ માહમાસ માં લિંગ પૂરણપર્વ આવ્યો છતે તે પર્વની આરાધના માટે તું શિવાલય માં ગયો. ત્યાં આગળ જટાધારી તાપસો વડે ઘણાં સમયથી એકઠા કરેલા ધીની કુંડી ઘડામાંથી લિંગ પૂરવા માટે ધી નીકાળ્યું. ત્યાં લાગેલી ધામેલાને નિર્દયતાપૂર્વક તાપસો વડે પગથી ચગદાતી દેખીને તું માથું ઘૂણાવી ખેદ કરવા લાગ્યો. 'અરે ! આ દાર્શનિકો ની આવી નિર્દયતા છે. તો અમારા જેવા ગૃહસ્થો કેવી રીતે લુવદયાને પાળશે ?' તેથી પોતાના કપડાના છેડાથી પ્રમાર્જના કરવાની શરૂઆત કરી. ત્યારે તે જટાધારીએ તારી નિર્ભર્ત્સના કરી. ઘૂલકાર્યો : 'રે ધર્મ-શંકર ! કાતર ! અરિહંતના પાખંડીઓ વડે તું ઠગાયો છે. તેથી તું સર્વ-ધર્મથી વિમુખ બન્યો. ઘણો જ કંજુસ ધર્મ-રસિક લોકની હાંસી ઉડાવતો માયાના આરંભ વડે તિર્ચચ આયુષ્ય બાંધીને ભવભમીને તું રાજનો વાહન = ઘોડો બન્યો.

તને જ પ્રતિબોધ કરવા માટે હું અહીં આવ્યો છું.

એ પ્રમાણે સ્વામીના વચન સાંભળીને તે અશ્વને ખતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. તેણે સમ્યક્ત્વ-મૂલ દેશવિરતિ સ્વીકારી.

સચિત્ત્યાગનું પરચક્ષણ કર્યું. માત્ર પ્રાચુક ધારસ અને પાણીને જ ગ્રહણ કરે છે.

છ મહિના સુધી નિયમને પાળી મરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં મોટી ઋદ્ધિવાળો દેવ થયો.

તે દેવે અવધિજ્ઞાન વડે પૂર્વભવ જાણ્યો. અને સ્વામીના સમવસરણના સ્થાનમાં સ્તનમય ચૈત્ય બનાવ્યું. તથા શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામી ભગવાન ની પ્રતિમાને અને પોતાના અશ્વરૂપને સ્થાપિત કરીને દેવલોકમાં ગયો. તેથી અશ્વાવબોધ^૧ તીર્થ પ્રસિદ્ધ થયું. તે દેવ સંઘ ચાત્રિકોના વિઘ્નનો નાશ કરવા દ્વારા તીર્થની પ્રભાવના કરતો અનુક્રમે મનુષ્યભવ પામી સિદ્ધ થયો.

કાલાંતરે શકુનિકાવિહાર (સમળી વિહાર) એ પ્રમાણે તીર્થનું નામ પ્રસિદ્ધ થયું. કેવી રીતે ? આ જબુલ્લીપના સિંહલલ્લીપમાં સ્તનાસમ દેશનાં શ્રીપુર નગરમાં ચંદ્રગુપ્ત નામે રાજ થયો. તેને ચંદ્રલેખા નામની પત્ની હતી. તેણીને સાત પુત્રો ઉપર નરદતા દેવીની આરાધના કરવા થી સુદર્શના નામની પુત્રી થઈ.

સમસ્ત કલા-વિદ્યાનો અભ્યાસ કરી યૌવન વય પામી. એક દિવસ સભામાં પિતાના ખોળામાં બેસેલી હતી. ત્યારે તે સભામાં ધનેશ્વર નામનો વ્યાપારી ભરૂચ નગરથી આવ્યો.

ત્યારે વૈદ્યની પાસે રહેલી ઘણીજ કડવી કટુ ગંધથી વેપારીને છીંક આવી એટલે 'નમો અરિહંતાણં' એ પ્રમાણે તેણે ઉચ્ચાર કર્યો.

૧. આ તીર્થ અંગે સ્યાદવાહસ્તનાકર (૧૧૧૨) ત્રિશષ્ટિ શલાકા પુરુષ સચિત્ર (૫૭૧) કુમારપાલપ્રતિબોધ ૫૧૦, અષ્ટોત્તરીતીર્થમાલા, પ્રભાવકચરિત્ર, પ્રબંધચિંતામણિ, પુરાતનપ્રબંધસંગ્રહ, કુમારપાલપ્રબંધ, ઉપદેશસમ્પત્તિ (૨૨), વસ્તુપાલચરિત્ર પ્ર.૫ વગેરે ઘણા ગ્રંથોમાં વિગતો આવે છે.

તે સાંભળી ને સુદર્શના મૂર્છા પામી. તેથી વેપારીને કુટવામાં આવ્યો. સુદર્શના ભાનમાં આવી. તેણીને ખતિરમરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તે વેપારીને દેખી “આ તો મારો ધર્મ બંધુ છે.” એમ કહી મુક્ત કરાવ્યો. રાજ એ મુર્છા નું કારણ પૂછ્યું ? તેણી બોલી, જ્યારે હું પૂર્વભવમાં ભરૂચના નર્મદાના કાંઠા ઉપર કોરિંટ વનમાં વડવૃક્ષમાં શકુનિકા (સમળી) હતી. વર્ષાકાળમાં સાત રાત-દિવસ સુધી સતત મહાવૃષ્ટિ થઈ. આઠમાં દિવસે ભૂખથી પીડાયેલી હું નગરમાં ભમતી હતી. ત્યારે શિકારીના ઘર આંગણથી માંસને ગ્રહણ કરીને ઉડી. અને વડની શાખા ઉપર બેઠી ત્યારે મારો પીછો કરતાં શિકારીએ તીર વડે વિંધી નાંખી. મારા મુખથી પડતાં માંસ અને બાણને ગ્રહણ કરીને તે શિકારી પોતાનાં સ્થાને ગયો. ત્યાં કડણ ચીસ પાડતી ઉંચી નીચી થતાં હું એક આચાર્ય વડે દેખાઈ. તેઓએ પાત્રમાં રહેતું પાણી મારા ઉપર છાંટ્યું. પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર આપ્યો. નવકાર મંત્ર સંભળાવ્યો. મેં તે મંત્ર ઉપર શ્રદ્ધા કરી. મરીને હું આપની પુત્રી પણે ઉત્પન્ન થઈ.

હવે વિષયમાં વિરક્ત થયેલી તે રાજકુમારીએ ઘણાં આગ્રહથી પિતાને પૂછી સમજાવીને રજા લઈ તે વ્યાપારીની સાથે સાતસો વાહનોની સાથે ભરૂચ તરફ પ્રયાણ કર્યું.

તેમાં સો વાહનો વસ્ત્રોના, સો વાહનો દ્રવ્યના, બાકીના ચારસો વાહનોમાં ચંદન અને અગરું નું લાકડું, ઘાન્ય, જલ, ઈંદણ વિ. તથા ઘણા પ્રકારનાં પડવાનો, ફળો, શસ્ત્રોના એ પ્રમાણે છ સો વાહનો સાથે સમુદ્ર કાઠે પહોંચી.

હવે ભરૂચના રાજાએ તે વાહનોના સમૂહને દેખીને ‘ચિંહલેશ્વર’ આક્રમણ કરવા આવી રહ્યો છે, એવી શંકા વડે ચૈત્યને તૈયાર કર્યું. નગરના ક્ષોભ ને નિવારવા માટે જઈને ભેટણું ઘર્યું. સુદર્શના આગમનની સાગર મુસાફર તે વ્યાપારી એ રાજાને વિનંતી કરી.

તેથી તે સામે ગયો. ભેટણું આપીને કન્યાને પ્રણામ કર્યો. પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. તેણીએ તે ચૈત્યને બેયું. વિધિપૂર્વક વંદન પૂજન કર્યું. તીર્થ આશ્રયીને ઉપવાસ કર્યો. રાજાએ આપેલા મહેલમાં સુદર્શના રહી. રાજાએ આઠ બંદરો, આઠસો ગામો, આઠસો કિલ્લાઓ અને આઠસો નગરો સુદર્શનાને આપ્યા. એક દિવસમાં ઘોડો જેટલી ભૂમિ ચાલે તેટલી પૂર્વદિશામાં એકદિવસમાં જેટલી હાથી ભૂમિ ચાલે તેટલી પશ્ચિમ દિશાની જગ્યા આપી. રાજાના આગ્રહથી બધું સ્વીકાર્યું.

એક દિવસ તે જ આચાર્ય પાસે પોતાના પૂર્વભવને પૂછે છે : ‘હે ભગવંત ! કયા કર્મથી હું સમળી બની ? તે શિકારીએ મને કેમ હણી ?’

આચાર્યે ભગવાન એ કહ્યું : ‘હે ભદ્રે ! વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તરશ્રેણીમાં સુરમ્યા નામની નગરી આવી છે. ત્યાં વિદ્યાધરપતિ શંખ નામનો રાજા છે. તેની તું વિજયા નામની પુત્રી હતી. એક દિવસ દક્ષિણ શ્રેણીમાં આવેલા મહિષ નામના ગામમાં જતી એવી તારા વડે નદીના તટ ઉપર કુર્કુટ સર્પને દેખ્યો. તેને તે રોષથી મરાવી નંખાવ્યો. પછી નદીના કાંઠે જિનમંદિર બેયું. પરમભક્તિને વશ થયેલી તેં પ્રભુ પ્રતિમાને વાંદી. ઘણો જ આનંદ થયો.

તે ચૈત્યની બહાર નીકળી માર્ગના પરિશ્રમથી થાકેલી તેં સાદવીલને બેચા. તેઓના ચરણે તેં વંદન કર્યા. સાદવીલએ તને ધર્મમાં બેડી. તેં પણ તે સાદવીલની સેવા-સુશ્રુષા કરી. લાંબો સમય પસાર થયા પછી તું ઘરે આવી, અનુક્રમે મૃત્યુ પામીને આર્તદયાનમાં તત્પર તું આ કોરંટવનમાં શકુની (સમળી) થઈ.

તે કુકુટ સાપ મરીને શિકારી થયો. તેણે પૂર્વભવના વેરથી શકુનીના ભવમાં તને બાણ વડે વીંધી.

પૂર્વ ભવમાં કરેલી જિન-ભક્તિ અને ગ્લાનની સેવાથી તને અંત સમયે સમકિત પ્રાપ્ત થયું. અત્યારે પણ તું જિનેશ્વરે કહેલા દાનાદિ ધર્મને કર. એ પ્રમાણે ગુરુના વચન સાંભળીને તેણી સર્વ દ્રવ્યને સાત ક્ષેત્રમાં વાપરે છે. ચૈત્યના ઉદ્ધારને કરાવે છે. ચોવીશ દેવકુલિકાઓ- પૌષઘશાળા, દાનશાળા, અધ્યયન શાળા = પાઠશાળા કરાવે છે.

એથી તે તીર્થનું પૂર્વભવના નામથી 'શકુનિકા વિહાર' એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ છે. અંત સમયે દ્રવ્ય-ભાવ બંને ભેદથી સંલેખનાને કરીને અણશન કરી વૈશાખ સુદ પંચમીના દિવસે ઈશાન દેવલોક માં ગઈ.

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ના મોક્ષ ગમન પછી ૧૧-૮૪-૪૧૭ વર્ષ પસાર થયા. પછી **વિક્રમાદિત્ય** સંવત્સર પ્રગટ થયો.

જીવંત મુનિસુવ્રત સ્વામીની અપેક્ષા એ ૧૧ લાખ, ૨૮ વર્ષ ન્યૂન, ૮૫ હજાર વર્ષ પસાર થયા પછી વિક્રમ સંવત્સર થશે.

એ પ્રમાણે 'શકુનિકા વિહાર' ની ઉત્પત્તિ દર્શાવી^૧.

આ ભરૂચ તીર્થમાં અનેક લૌકિક તીર્થો વર્તે છે.

ઉદયનના પુત્ર બાહડ દેવ વડે **શત્રુંજય પ્રાસાદ** નો ઉદ્ધાર કરાવેલ. તેના નાના ભાઈ **અંબડ** વડે પિતાના પુણ્ય માટે શકુનિકા વિહારનો ઉદ્ધાર કરાવેલ.^૨

મિથ્યાદષ્ટિ **સિંધવા** દેવીએ પ્રાસાદના શિખર ઉપર નારાયતા એવા અંબડ ને ઉપસર્ગ કરેલ. આચાર્ય શ્રી **હેમચંદ્રસૂરિ** એ તે ઉપસર્ગ ને વિદ્યાબલ થી નિવારણ કરેલ.

અશ્વાવબોધ નામના આ તીર્થ ના કલ્પને શ્રી જિનપ્રભસૂરિ એ સંક્ષેપથી કહ્યો. ભવ્યજનોએ ત્રણે કાલ ભણાવો બેઈએ.

૧. આ પૂર્વે જિનાલય લાકડાનું હતું. (પ્રભાવકચારિત્ર) આ ઉદ્ધાર વિ.સં. ૧૨૧૬ માં થયો હતો. જૈન પરંપરાનો સંક્ષિપ્ત ઈતિહાસ, મો.ક.દેસાઈ આ પછી તેજપાળે વિ.સં. ૧૨૭૮ થી ૧૨૮૬ વચ્ચે શકુનિકા વિહારની રૂપ દેરી ઉપર સોનાના ઘજ ઠંડ ચડાવ્યા હતા. (જૈન તીર્થોંકા ઐતિહાસિક મહત્વ ડો. શિવપ્રસાદ પૃ.૨૧૫)

૨. વિદ્વાનોનું માનવું છે કે આજે ભરૂચમાં નર્મદા કાંઠે આવેલી જમા મસ્જિદ તે 'શકુનિકા વિહાર' નું જ રૂપાંતર છે. ગયાસુદ્ધિન તગલખ ના રાજ્યકાળ (વિ.સં. ૧૩૫૫ થી ૧૩૬૦) માં ગુજરાતમાં એના સુબા મોહમ્મદ વુતુગરીના શાસનકાળમાં આ મંદિરનું મસ્જિદમાં રૂપાંતર થયું છે. ડૉ. શિવપ્રસાદ 'જૈન તીર્થોંકા ઐતિહાસિક અધ્યયન' પૃ.૨૧૫

સંક્ષેપ રૂચિવાળા માણસોના સંતોષ માટે આ **વૈભારગિરિ** નામનો કલ્પ શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે સ્તવન રૂપે કહેવાય છે. ॥૧૧॥

વૈભારગિરિના ગુણના સમૂહને વર્ણન કરવામાં નિર્ભર = ત્યાં અમારું શું ગળું ? બુદ્ધિને સ્વસ્વતી ધારણ કરે છે. તેની બુદ્ધિને ભાર પડે છે. ત્યાં આગળ અમે શું ? ॥૧૨॥

તીર્થની ભક્તિ વડે ઉદય થયેલા તો પણ પ્રસરેલા ગુણો વડે શોભતા એવા તે તીર્થરાજની જડ એવા અમે કંઈક સ્તુતિ કરીએ છીએ. ॥૩॥

અહીં આગળ દારિદ્રને નાશ કરવાના સ્વરૂપવાળી રસકૂપિકા અને તપેલા ઠંડા અને ગરમ પાણીના કુંડો કોને કૌતુક ન કરે ? ॥૪॥

ત્રિકુટ, ખંડકાદિ શિખરો અહીંયા શોભી રહ્યા છે. સંપૂર્ણ **કરણ** ગામના ઉપવનો અને વનો શોભે છે. ॥૫॥

વિવિધ પ્રકારની વ્યાધિ નો નાશ કરવા. ઈત્યાદિ ગુણોથી શોભિત ઔષધિઓ અને મનોહર પાણી વાળી સ્વસ્વતી આદિ પવિત્ર = સ્વસ્વ નદીઓ અહીં આગળ શોભે છે. ॥૬॥

અહીં મગધ-લોચનાદિ ઘણાં લૌકિક તીર્થો છે. અહીં આગળ ચૈત્યમાં ઉપદ્રવને નાશ કરવાવાળા અરિહંતના બિંબો છે. ॥૭॥

મેરૂપર્વતના ચાર ઉદાનોની પુષ્પ સંખ્યાને જે જાણી શકે, તે માણસ આ પર્વત ઉપર સર્વ તીર્થોના પ્રમાણને જાણે. ॥૮॥

આ તીર્થ ઉપર તપેલી શિલા ઉપર, કાઉસગ્ગ કરતાં શાલિભદ્ર અને ઘન્યકુમાર મહામુનિના દર્શન કરનાર પુરુષોના પાપનો નાશ કરે છે. ॥૯॥

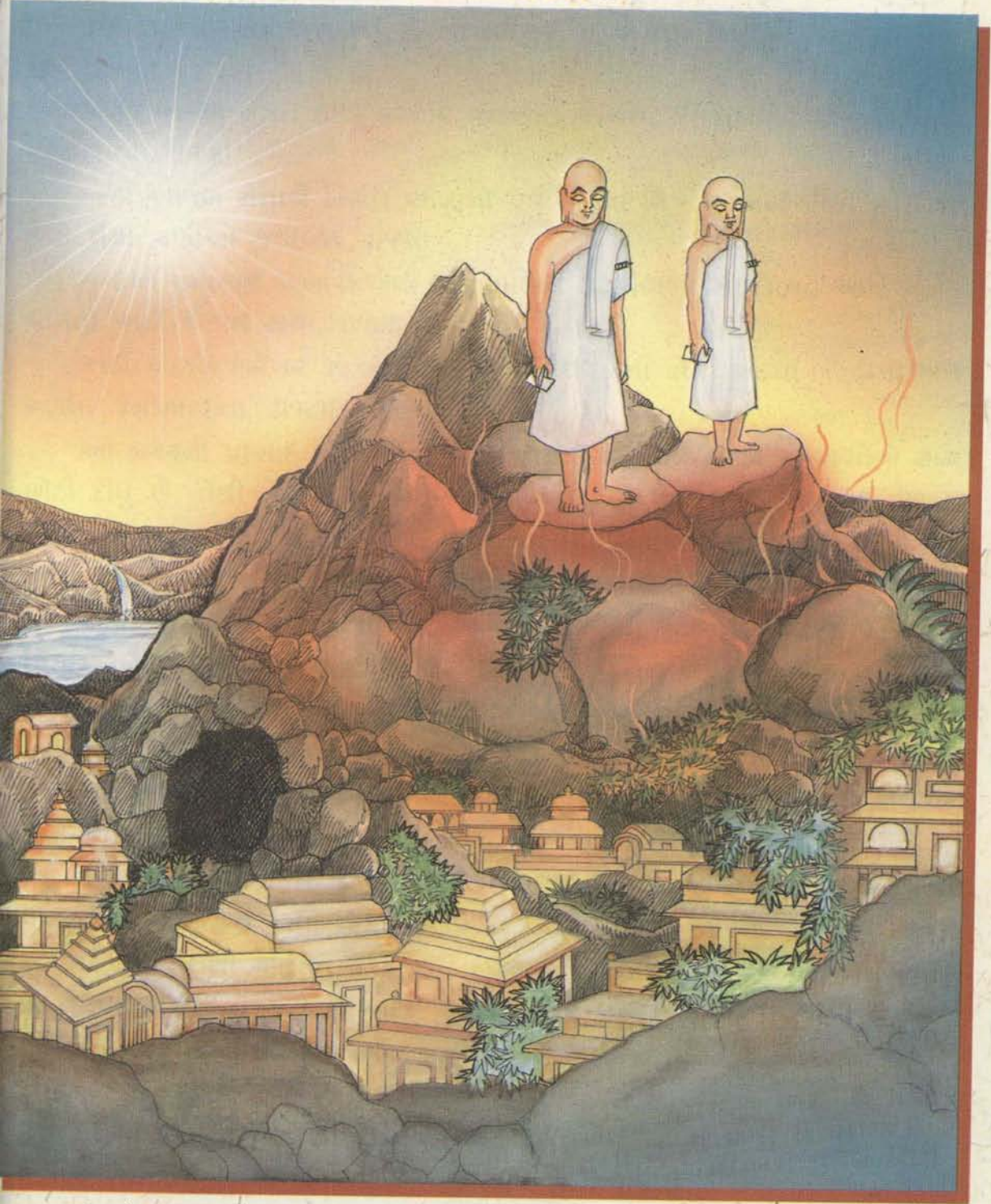
સિંહ, શરભ, રીંછ, જંગલી ભેંસા વિગેરે જંગલી પશુઓ આ તીર્થના મહાત્મ્યથી ક્યારેય ઉપદ્રવ કરતા નથી. ॥૧૦॥

અહીં આગળ બૌદ્ધના વિહારો ઠેકાણે ઠેકાણે દેખાય છે. તે તે મહર્ષિઓ આ પર્વત ઉપર વિહારોમાં ચઢીને નિર્વાણને પ્રાપ્ત થયા. ॥૧૧॥

રૌહિણેય આદિ વીર પુરુષો પહેલાં અહીં આગળ નિવાસ કરતાં એમ સંભળાય છે. અંધકારના સમૂહવાળી, દુઃખે પ્રવેશ કરી શકાય તેવી ગુફાઓ અહીં છે. ॥૧૨॥

આ પર્વતની નીચે તળેટી ઉપર **રાજગૃહ** નામનું નગર શોભી રહ્યું છે. જુના કાળમાં તેના ત્યારે **ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત** આદિ નામો પ્રચલિત હતા. ॥૧૩॥

❁ શ્રી વૈભારગિરિ કલ્પ ❁

- રાજગૃહીનાં વૈભારગિરિ પહાડ ઉપર શાલિભદ્ર અને ઘન્નાજી કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઊભા છે.
- રોહિણીય ચોરની ગુફા આ જ પહાડ ઉપર રહેલ

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠિત, ચણક્યપુર, ઋષભપુર, કુશાગ્રપુટ અનુક્રમે રાજગૃહ નામ થયું. ॥૧૪॥

અહીં આગળ નેત્રને ઠંડક કરનાર ગુણશીલ ચૈત્યમાં શ્રી મહાવીર પ્રભુ ઘણીવાર સમવસર્યા. ॥૧૫॥

અહીં આગળ **મેતાર્યે** નિર્મલ સોનાનો પૂર્વભવ ના મિત્રદેવ પાસે કિલ્લો કરાવ્યો. અને તેમાં મણીઓ જડાવ્યા. ॥૧૬॥

જગતને ચમત્કાર કરનારી એવી ભોગશાલિની લક્ષ્મીવાળા **શાલિભદ્ર** આદિ અનેક શ્રીમંતો અહીં ઉત્પન્ન થયા. ॥૧૭॥

અહીં આગળ ખરેખર ૩૬,૦૦૦ વેપારીઓના ઘર હતા. તેમાં અડધા ખૌદ્દોના અને અડધા જૈનોના હતા. ॥૧૮॥

આ નગરની પ્રાસાદ પંક્તિઓની અતિશય શોભા જોઈને દેવના આવાસોએ માન છોડી દીધું છે. તેથી તે દેવના આવાસો નામને પામ્યા છે એવું હું માનું છું. ॥૧૯॥

સુમિત્ર વંશ રૂપી કમલ માટે સૂર્ય સમાન જગતના મિત્ર એવા **અશ્વાવબોધ** તીર્થના પ્રતનું પાલન કરનારા તે પ્રગટ કરતાં આ **મુનિસુવત** સ્વામી ઉત્પન્ન થયેલા ॥૨૦॥

અહીં આગળ શ્રીમાન્ **જરાસંઘ, શ્રેણિક, કોણિક, અભય, મેઘકુમાર, હલ્લ, વિહલ્લ, નંદિષેણ** વગેરે અહીં જન્મેલાં. ॥૨૧॥

જંબુસ્વામી, કૃતપુણ્ય, શર્યંભવ વિ. મુનીશ્વરો અહીં આગળ થયા. પતિપ્રતા નંદા આદિ સતીઓ પણ અહીં થયેલી. ॥૨૨॥

અહીં આગળ શ્રીમહાવીર સ્વામીના અગ્યાર ગણઘર એક મહીનાના પાદપોગમન અણસન કરીને સિદ્ધ વાસને પ્રાપ્ત થયેલા. ॥૨૩॥

ગણઘરોના સ્વામી શ્રી વીરપ્રભુનાં અગ્યારમાં પ્રભાસ નામના ગણઘરનો જન્મ પોતાનાં નામ ભૂમિમાં થયો હતો. ॥૨૪॥

અહીં નાલંદાથી અલંકૃત જે ભૂમિમાં (પાડામાં) શ્રી વીરપ્રભુ ચૌદ ચોમાસા રહ્યા, તો તે પાવન કેમ ન હોય ? એટલે કે આ ભૂમિ પવિત્ર જ છે. ॥૨૫॥

કમલ સમાન નયનોની લક્ષ્મીભૂત જે પાડામાં અનેક તીર્થો છે, ભવ્યજનોને આનંદ આપનાર તે નાલંદા અમારું રક્ષણ કરો. ॥૨૬॥

યુદ્ધના મેદાનમાં શત્રુઓના સમૂહ માટે રુદ્ધુરક્ષાદ વાળો, નાદથી જગનારો, ક્ષેત્રપાલનો અગ્રણી **મેઘનાદ** પુરુષોની કચી-કચી ઈચ્છાને નથી પૂરતો ? ॥૨૭॥

કલ્યાણસ્તૂપની પાસે શ્રી **ગૌતમસ્વામી**નું મંદિર છે. નમસ્કાર કરતાં આત્માઓની પ્રીતિને દર્શન કરવા માત્રથી પુષ્ટ કરે છે.

શ્રી વિક્રમ સંવત ૧૩૬૪ વર્ષે હે કલ્પવૃક્ષ ! સેવા કરવાવાળાઓને તમે લક્ષ્મી આપો ! તે તીર્થ.

તીર્થના મુગુટ સમાન, દેવતાઓથી સેવાયેલા, ગુણના સમુહને કહેવાનાં વ્યાપારવાળી વ્યાપ્ત વૈભાર પર્વતના કોમલ, નિપુણતાવાળા પદોવાળી શ્રીજિનપ્રભસૂરીની આ સૂક્તિ, ભક્તિથી ચુકત ધીર બુદ્ધિવાળા માણસોએ ભણવી જોઈએ, વાંચવી જોઈએ, સૂક્તિ નો પાઠ કરવો જોઈએ.

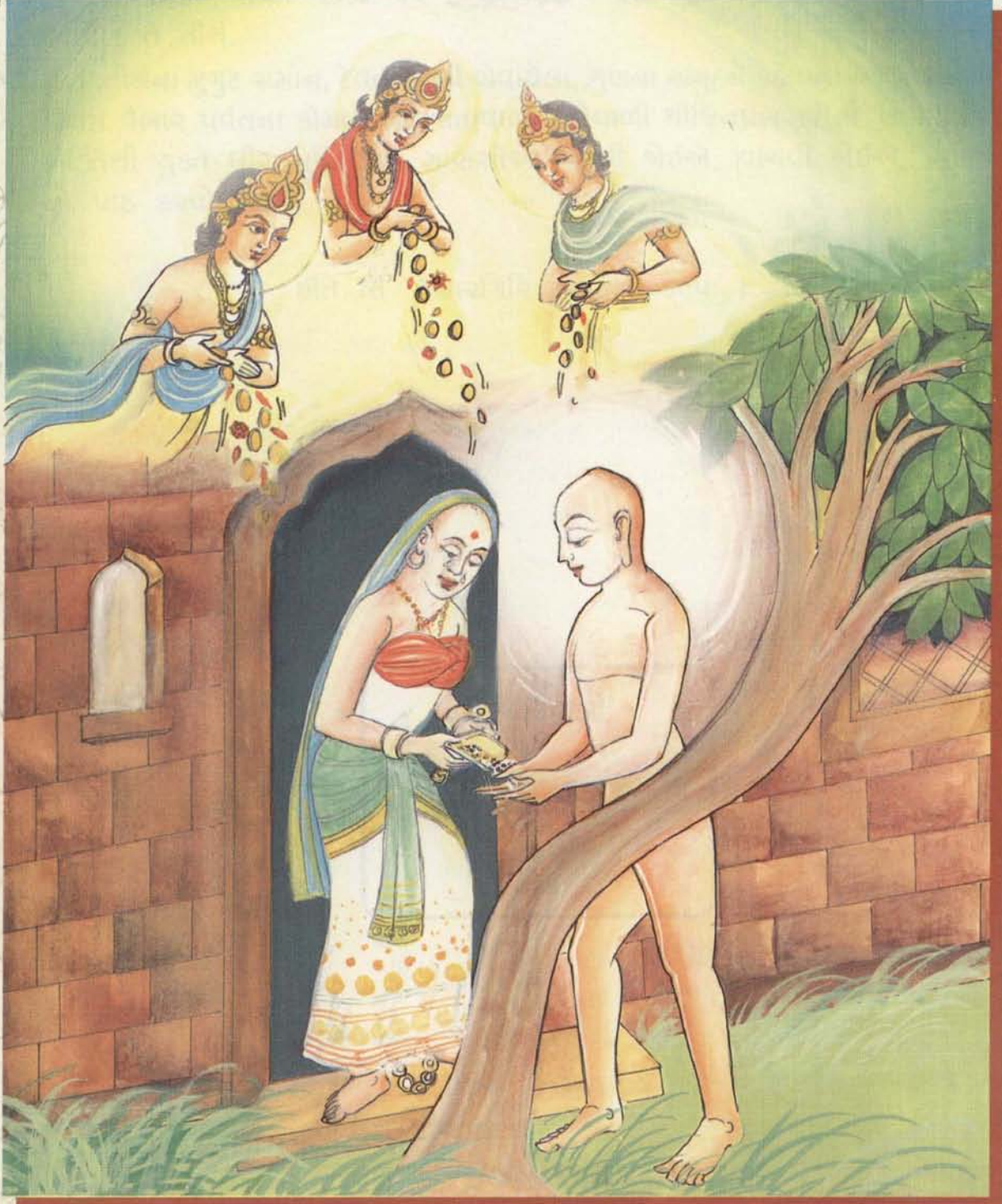
ઇતિ શ્રી વૈભારગિરિ મહાતીર્થ કલ્પ: ।

૧. બિહારના નાલંદા જિલ્લામાં આ તીર્થ આવ્યું છે. વૈભારગિરિ ઉપરાંત અન્ય ચાર પહાડો ઉપર પણ જિનાલય છે.

❁ શ્રી કૌશાંબીનગરી કલ્પ ❁

● ચરમતીર્થકર મહાવીરે પ્રભુને ચંદન બાળા અડદના બાકળાં આ જ નગરીમાં વહોરાવે છે. એ વખતે આકાશમાંથી પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થાય છે.

વત્સદેશમાં કોશાંબી નામની નગરી છે. જ્યાં આગળ ચંદ્ર, સૂર્ય પોતાના મૂળ વિમાન સાથે શ્રીવર્ધમાનસ્વામીને નમસ્કાર કરવા માટે આવેલા.

તે વખતે તે વિમાનના ઉદ્યોત વડે સમયને નહિ જણતી આર્યામૃગાવતી સમવસરણમાં (સૂર્યાસ્ત પછી) બેસી રહી. ચંદ્ર, સૂર્ય પોતાનાં સ્થાને ગયે છતાં આર્યાચંદનાદિ સાધવીઓની આવશ્યકક્રિયાઓ પતી ગયા પછી મૃગાવતી ઉપાશ્રયમાં જલ્દીથી આવી. આર્યાચંદનાએ ઠપકો આપ્યો. પોતાના અપરાધને ખમાવતી પગે પડતી તે કેવલજ્ઞાનને પામી.

જ્યાં આગળ ઉજ્જેણીથી પુરૂષની પરંપરાથી લાવેલી ઈંટો દ્વારા મૃગાવતીમાં આસક્ત થયેલા પ્રદ્યોતન રાજાએ દુર્ગ કરાવ્યો. તે આજે પણ ત્યાં વિદ્યમાન છે.

જ્યાં આગળ મૃગાવતીની કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલો ગંધર્વ વેદમાં ત્રિપુણ શતાનીકનો પુત્ર ઉદયન વત્સ દેશનો અધિપતિ બન્યો.

જ્યાં જિનાલયોમાં દર્શન કરનાર માણસોની આંખને અમૃતનું અંજન કરનારી જિનપ્રતિમાઓ છે.

જ્યાંના વનોને કાલિદિ (ગંગા) નદી પાણીના તરંગો દ્વારા આલિંગન કરે છે.

જ્યાં આગળ પોષવદી એકમના દિવસે સ્વીકારેલા અભિગ્રહ વાળા શ્રી મહાવીરસ્વામીને ચંદનબાલાએ પાંચદિવસ ન્યૂન છ મહિને સુપડાના ખૂણામાં રહેલાં અડદના બાકુલા વડે પારણું કરાવેલ. અને દેવો વડે સાડા બાર કોડ પ્રમાણ વસુધારાની વૃષ્ટિ કરાઈ. એથી નગરીની નજીક વસુધાર એ નામ પ્રસિદ્ધ થયેલું ગામ વસેલું છે. પંચ દિવ્યો પ્રગટ થયા. એથી જ તે દિવસથી માંડીને સ્વામીના પારણાના દિવસે જેઠ સુદ દસમીએ તીર્થ, સ્નાન, દાન આદિ આચારો આજે પણ લોકો કરે છે.

જ્યાં પ્રહ્નપ્રભસ્વામીના સ્વપન, જન્મ, દિક્ષા અને કેવલજ્ઞાન કલ્યાણક થયેલાં.

જ્યાં સ્નિગ્ધ છાયાવાળા કોસંબ નામના વૃક્ષો મોટા પ્રમાણમાં દેખાય છે.

જ્યાં શ્રીપ્રહ્નપ્રભસ્વામિના દેરાસરમાં પારણા કરાવાની અવસ્થાવાળી સારી રીતે ઘડાયેલી ચંદનબાલાની મૂર્તિ દેખાય છે.

જ્યાં આગળ આજે પણ તે જ ચૈત્યમાં પ્રશાંતમૂર્તિ વાળો સિંહ આવીને ભગવાનની ભક્તિ કરે છે.

તે 'કોરાંબી નગરી જિનેશ્વરના જન્મોથી પવિત્ર થયેલી મહાતીર્થ ભૂમિ છે. શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે સ્તુતિ કરાતી (આ નગરી) અમને મોક્ષને આપો.

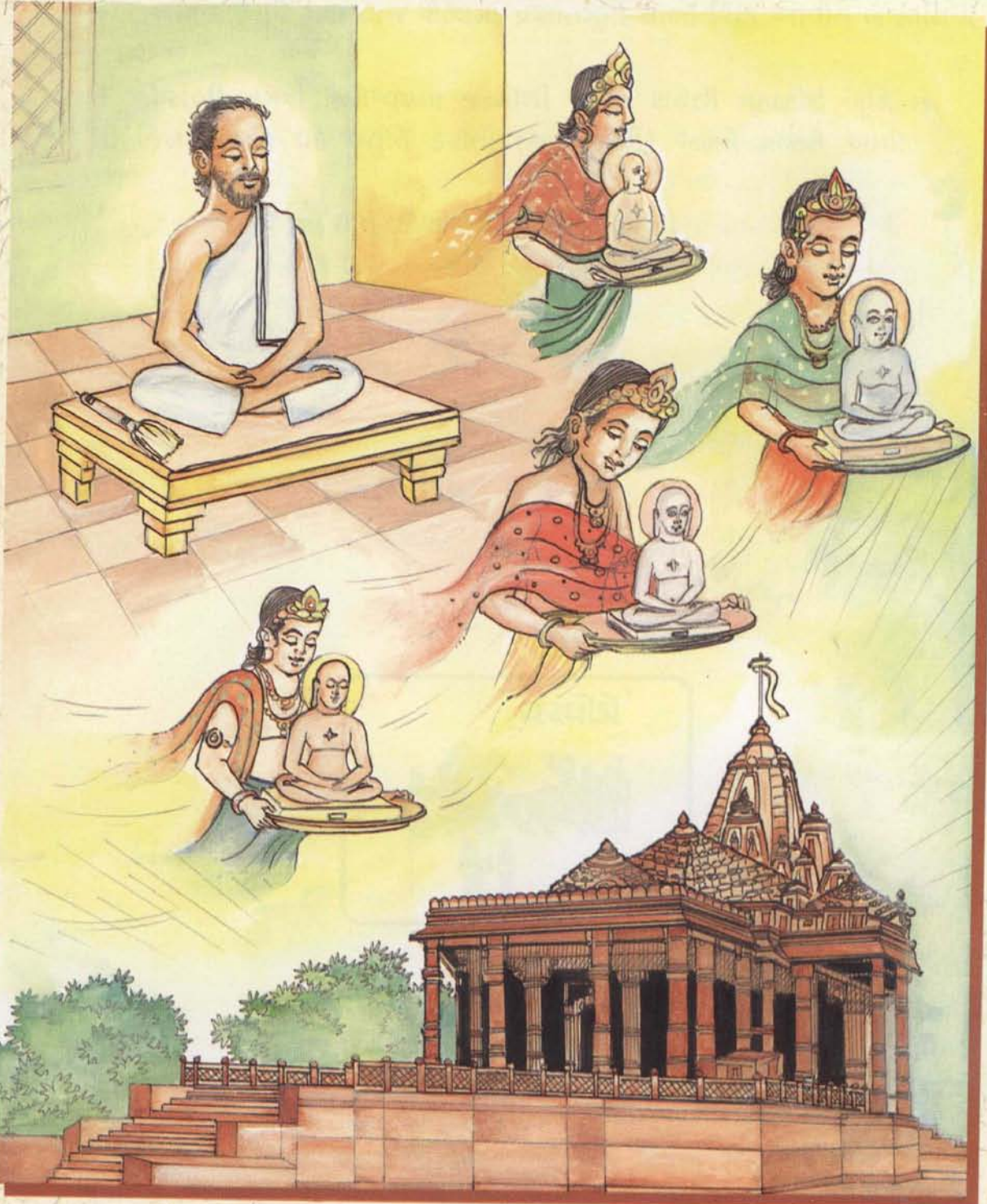
ઇતિ કૌશામ્બી નગરી કલ્પ: ।

૧. ઉત્તરપ્રદેશના ઈલાહાબાદથી દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં ૩૦ માઈલના અંતરે આવેલ કોરામ નામનું ગામ પ્રાચીન કૌશામ્બીનું સ્થળ હોવાનું મનાય છે. કોરામ અને આજુ-બાજુના પ્રદેશમાંથી મોટી સંખ્યામાં જિનપ્રતિમાઓ, માનસ્તંભ, તોરણ, આચાગપટ્ટ મળી આવ્યા છે. મોટા ભાગના સ્થાનિક સંગ્રહાલયમાં રાખ્યા છે. ૮ થી ૧૨મા સૈકાના પુરાવશેષો લેખો મળી આવ્યા છે. એક જમાનાની જહોજલાલીવાળી આ તીર્થભૂમિને ધર્માધ મુરિલમોએ ખંડેર બનાવી દીધી છે.

❀ શ્રી અયોધ્યાનગરી કલ્પ ❀

● આચાર્ય દેવેન્દ્રસૂરિજી પોતાની દિવ્યશક્તિ દ્વારા આ નગરીથી ચાર મહાબિંબોની આકાશમાર્ગે સેરીસા તીર્થમાં લઈ જાય છે.

અયોધ્યાના એકાર્થક નામો જેવી રીતે અયોધ્યા-અવધ્યા-કોસલા, વિનિતા, સાકેત, ઈક્વાક ભૂમિ, રામપુરી, કોસલ એ પ્રમાણે છે.

આ નગરી શ્રીઋષભદેવ અજિતનાથ, અભિનંદનરવામી, સુમતિનાથ, અનંતનાથ તથા શ્રી વીરપ્રભુના નવમા ગણધર અચલભાતા ની જન્મભૂમિ છે.

રઘુવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાં દશરથ-રામ-ભરતાદિ વિ. નું આ રાજ્યસ્થાન છે. વિમલવાહનાદિ સાત કુલકરો અહીં ઉત્પન્ન થયેલા.

શ્રીઋષભરવામીના રાજ્યાભિષેક વખતે યુગલિકોએ કમલનાં પાંદડામાં પાણી લઈ આપ્યા. અને ભગવાનના ચરણોમાં અભિષેક કર્યો. તેથી “આ સજ્જન પુરુષો વિનિત છે” એ પ્રમાણે ઈદ્રે કહ્યું, તેથી “વિનિતા” એ પ્રમાણે આ નગરીનું નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

જ્યાં મહારસતી સીતાએ પોતાની શુદ્ધ માટે પોતાના શીલબલથી અગ્નિને જલના પૂર રૂપે કરી દીધો. નગરીને ડૂબાવતા તે જલપૂરથી પોતાના મહાત્મ્ય વડે સીતાએજ રક્ષણ કર્યું.

જે અર્ધભરતની ગોલાકાર ભૂમિના મધ્યે રહેલી છે. અને નવ યોજન વિસ્તારવાળી અને બાર યોજન લાંબી છે.

જ્યાં આગળ રત્નમય દેરાસરમાં રહેલી ચક્રેશ્વરીની પ્રતિમા અને ગોમુખ યક્ષ સંઘના વિઘ્નને હરે છે.

જ્યાં આગળ ઘર્ષરહદ (ઘાઘરાઘાટ), સરયૂ નદી સાથે મળી “સ્વર્ગ દ્વાર”^૧ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ પામેલ છે.

જ્યાંથી ઉત્તરદિશામાં બાર યોજન દૂર અષ્ટાપદ પર્વત છે. જ્યાં ભગવાનશ્રી આદિનાથ સિદ્ધ થયેલા. જ્યાં આગળ ભરત રાજાએ સિંહનિષદ્યા નામનું મંદિર ત્રણ ગાઉ ઉંચું કરાવ્યું હતું. પોત પોતાનાં વર્ણ અને સંસ્થાનોથી યુક્ત ચોવીશ જિનેશ્વરોનાં બિંબો સ્થાપન કર્યા હતા.

ત્યાં આગળ પૂર્વ દ્વારમાં ઋષભદેવ અજિતનાથ જે. દક્ષિણ દ્વારમાં સંભવનાથ આદિ ચાર. પશ્ચિમ દ્વારમાં સુપાર્શ્વનાથ આદિ આઠ. ઉત્તર દ્વારમાં ધર્મનાથ આદિ દસ જિનબિંબો છે. ભાઈઓના નિમિત્તે સો સ્તૂપો પણ ભરતે કરાવ્યા.

જે નગરીમાં વસનારા માણસો અષ્ટાપદની તળેટીમાં કીડા કરતા હતા.

૧. ‘સ્વર્ગદ્વાર’ પ્રાચીન ઘાટ તરીકે આજે પણ પ્રસિદ્ધ છે.

જ્યાંથી સોરિસપુરમાં (સેરીસા તીર્થમાં) નવાંગી ટીકાકારની શાખામાં ઉત્પન્ન થયેલાં શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ^૧ ચાર મહાબિંબોને દિવ્યશક્તિ વડે આકાશ માર્ગે લાવ્યા.

જ્યાં આગળ આજે પણ નાભિરાખનું મંદિર છે.

જ્યાં આગળ પાર્શ્વનાથવાડી સીતાકુંડ અને સહસ્ત્રધાર છે.

જ્યાં આગળ કિલ્લામાં મત્તગજેન્દ્ર નામનો યક્ષ રહેલો છે. આજે પણ જેની આગળ હાથીઓ ચાલતા નથી, જે ચાલે છે તે મરે છે.

ગોપદરાજ વિ. અનેક તીર્થો જ્યાં વર્તે છે.

સરયૂના પાણીથી જેના કિલ્લાની ભૂમિ સિંચાઈ રહી છે. અને જિનશાસ્ત્ર સમ્પત્તીર્થ યાત્રાથી પવિત્રિત માણસોવાળી આ અયોધ્યા નગરી જય પામો.

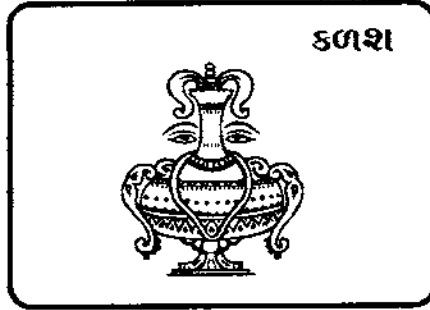
દેવેન્દ્રસૂરિ અયોધ્યા નગરીથી ચાર બિંબો કેવી રીતે લાવ્યા ? તે આ પ્રમાણે દર્શાવેલ છે.

સેરીસા નગરમાં વિચરતાં પદ્માવતી, ધરણેન્દ્રના આરાધક છત્રાપદ્મીય ગરબના શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ ઉત્કટ (ઉકડું) આસનમાં કાઉસગ્ગ કરતાં હતા. એ પ્રમાણે ઘણીવાર કાઉસગ્ગ કરતાં દેખી શ્રાવકોએ પૂછ્યું ? ભગવાન્ ! આ કાઉસગ્ગ કરવામાં વિશેષ શું છે ? સૂરિવડે કહેવાયું - અહીં આગળ પાષાણહલક (પત્થર) છે. તેમાંથી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા કરાવો. તે પ્રતિમા અધિષ્ઠાયક દેવોના સાંનિઘ્યવાળી બનશે. પછી શ્રાવકોના કહેવાથી ગુરૂએ પદ્માવતીની આરાધના માટે ત્રણ ઉપવાસ કર્યા. દેવી આવી, તેણી કહ્યું : સોપારક નગરમાં અંધ સૂત્રધાર રહે છે. તે બે અહીં આવીને અટકમ કરે અને સૂર્ય અસ્ત થતાં પત્થર ઘડાવાની શરૂઆત કરે અને સૂરજ ઉગતાં પહેલા પૂર્ણ કરે તો પ્રતિમા તૈયાર થાય. તેથી શ્રાવકોએ તેને બોલાવવા માટે સોપારક નગરમાં પુરુષો મોકલ્યા. તે આવ્યો, તે પ્રમાણે ઘડવાની શરૂઆત કરી. ધરણેન્દ્ર વડે ધારણ કરાવેલી પ્રતિમા નિષ્પન્ન થઈ. પ્રતિમા ઘડતો હતો ત્યારે પ્રતિમા ના હૃદય ઉપર મસો પ્રગટ થયો. તેની ઉપેક્ષા કરી ઉત્તરાર્ધ કાચા ઘડી. ફરીથી પ્રતિમાને સમારતાં મસો દેખાયો. ટાંકણા લગાડ્યા, લોહી નીકળવા લાગ્યું. ત્યારે સૂરિએ કહ્યું ! તમે આ શું કર્યું ? આ મસો રાખ્યો હોત તો આ પ્રતિમા ઘણી જ આશ્ચર્યવાળી અને શ્રેષ્ઠ પ્રભાવવાળી થાત. ત્યાર પછી અંગુઠાવડે ચાંપીને લોહી અટકાવ્યું. એ પ્રમાણે તે પ્રતિમા નિષ્પન્ન

૧. આ કક્કસૂરિ દ્વારા વિ.સં. ૧૩૮૩ માં રચાયેલા 'નાભિનંદનજિનોદ્ધાર પ્રબંધ'માં નાગેન્દ્રગરબીય દેવેન્દ્રસૂરિ દ્વારા (અયોધ્યાથી નહીં પણ,) કાંતીપુરીથી સોરિસા લાવ્યાનું જણાવ્યું છે. શ્રી અભયદેવસૂરિલની શાખામાં આ દેવેન્દ્રસૂરિલનો ઉલ્લેખ નથી. જ્યારે નાગેન્દ્રગરબીય આ દેવેન્દ્રસૂરિલનું વિ.સં. ૧૨૬૪ માં રચેલું શ્રી ચંદ્રપ્રભચરિત્ર મળે છે.

થયે છે તે બીજા ચોવીશ બિંબો ખાણમાંથી લાવીને સ્થાપ્યા. ત્યાર પછી દિવ્યશક્તિ વડે અયોધ્યાનગરથી ત્રણ મોટા બિંબો એક રાત્રિમાં આકાશ માર્ગ વડે લાવ્યા. ચોથું બિંબ લાવતા રાત્રિ પૂરી થવા આવી. **ધાનસેનક** ગામમાં ખેતરની મધ્યે તે બિંબ અટકી ગયું. ચૌલુક્ય વંશના ચક્રવર્તી શ્રી **કુમારપાલરાજ**એ તે ચોથું બિંબ ભરાવીને સ્થાપન કરાવ્યું. એ પ્રમાણે સેરીસામાં મહાપ્રભાવશાળી પાર્શ્વનાથ આજે પણ સંઘ વડે પૂજાય છે. મ્લેચ્છો પણ ઉપદ્રવને કરવા સમર્થ નથી. ઉત્સુકતાથી ઉતાવળથી ઘડાઈ હોવાથી અવયવો લાવણ્યયુક્ત દેખાતા નથી. તે ગામમાં તે બિંબ આજે પણ ચૈત્યઘર માં પૂજાય છે.

ઈતિ અયોધ્યાપુરિ કલ્પ: ॥

સિદ્ધાર્થ વણિકના કહેવાથી વનમાં ખરક નામના સુંદર વૈદ્યે અભ્યંજન^૧ કરવાની દ્રોણિમાં (સ્નાનના મોટા ટબ જેવી) બેસેલા વીર પ્રભુના બન્ને કાનમાંથી ખીલા કાઢ્યા ત્યારે તીવ્ર પીડાથી પીડાયેલા ચરમ જિનેશ્વરના અદ્ભૂત આશ્ચર્યકારી બેરદાર ચીત્કારથી ભેદાયેલી ગિરિ-ગુહાઓ જે નગરીના નજીકના ભાગમાં આજે પણ દેખાય છે. ॥૧૧॥

આ નગરીમાં જૈનિકા નગરીથી મહસેન નામના વનની નજીક રાત્રિમાં આવીને ચરમ જિનેશ્વરે વૈશાખ સુદી અપ્યારસના દિવસે તીર્થ પ્રવૃત્તિને કરી, શિષ્યો સહિત ગૌતમાદિ અપ્યાર ગણધરોને દીક્ષા આપી. તે ગણધરોએ ત્રિપદી ઢ્વારા ભવસમુદ્રને તરવામાં નાવડી સમાન ઢ્વાદશાંગીને ગુંથી. ॥૧૨॥

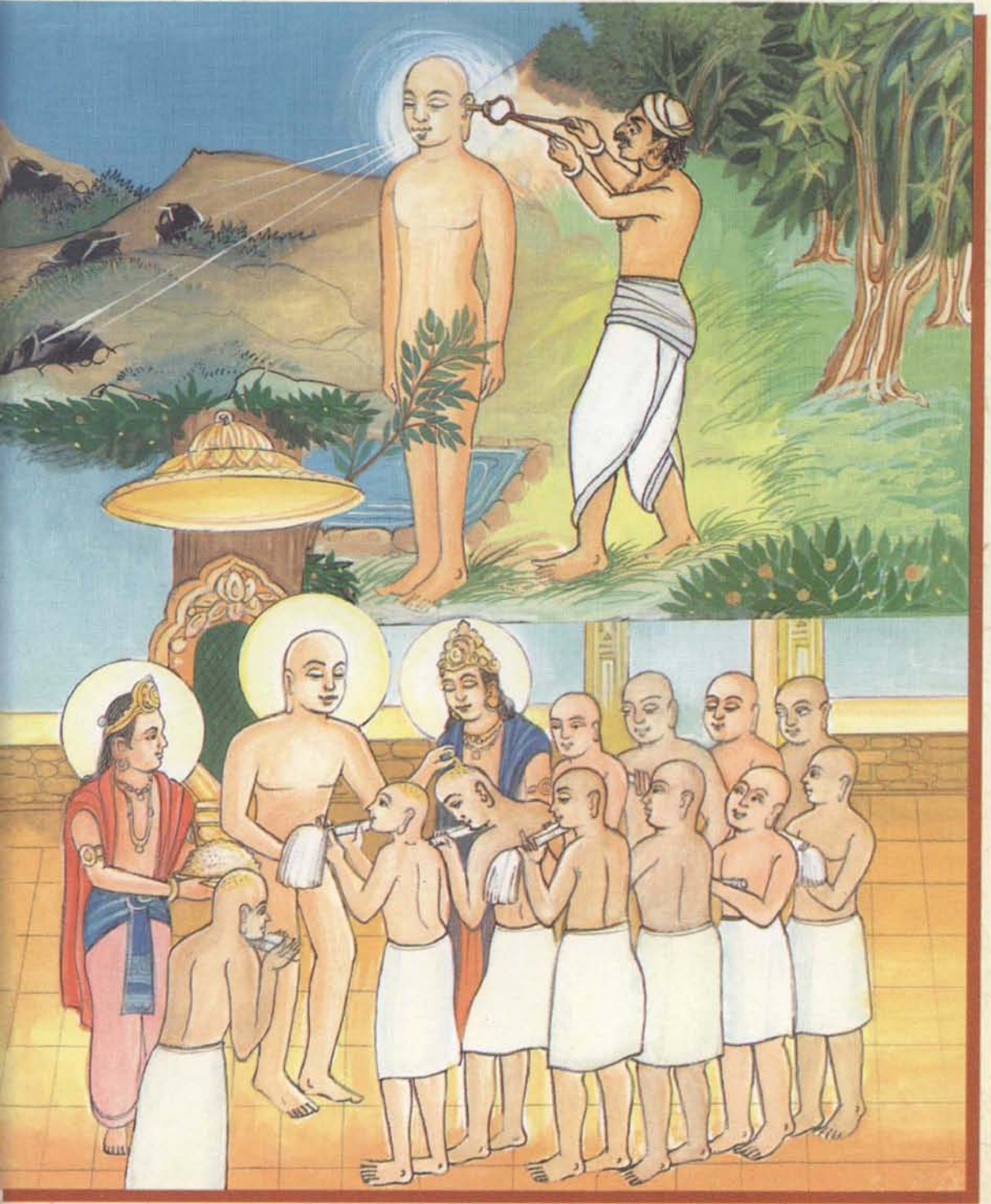
જે નગરીમાં શ્રી વર્ધમાનસ્વામીએ બે દિવસ છટક કરી બે દિવસ અન્તિમ દેશના વૃષ્ટિ કરીને હસ્તિપાલ નામના રાજાની શુલ્ક શાળાને અલંકૃત કરી. અમાવસ્યાના તિથિએ રાત્રિમાં સ્વાતિ નક્ષત્રમાં નિરૂપમ લક્ષ્મીનું ઘર એવા મોક્ષને પ્રાપ્ત કર્યું. નગરીમાં શ્રેષ્ઠ તે અપાપા નગરી માણસોને પાપરહિત કરો. ॥૧૩॥

જે નગરીમાં આજે પણ નાગકુમાર સાપો પ્રભાવને દેખાડે છે. તે અમાવસ્યાની રાત્રિમાં તેલ વિનાનાં પાણીથી ભરેલાં કોડીયામાં દીપક બળે છે. ઘણાં જ આશ્ચર્યની ભૂમિ, ચરમ જિનેશ્વરના સ્તૂપથી સ્મ્ય સ્વરૂપવાળી, મધ્યમ શબ્દો છે આદિમાં જેને = મધ્યમપાપા નામાની તે શ્રેષ્ઠ નગરી યાત્રિકોને વિભૂતિ માટે થાઓ. ॥૧૪॥

॥ ઇતિ શ્રી અપાપાકલ્પઃ ॥

૧. બિહારના નાલંદા જિલ્લામાં આવેલ પાવપુરી અપાપાપુરી હોવાનું પ્રસિદ્ધ છે. આગમોમાં આવતાં પાવાપુરીના ઉલ્લેખો મુજબ તે મલ્લોના રાજ્યમાં આવી હતી. આજે કેટલાક વિદ્વાનો ઉત્તરપ્રદેશના દેવરિયા જિલ્લાની ઉત્તરે આવેલ સાહિયાવ નામના ગામને પ્રાચીન પાવાપુરી માને છે. (ધી એન્ટીકવેરિયન રમેન્સ ઈન બિહાર પૃ. ૪૨૧ પાવા સમીક્ષા લે. સરાવગી કે. એલ.)

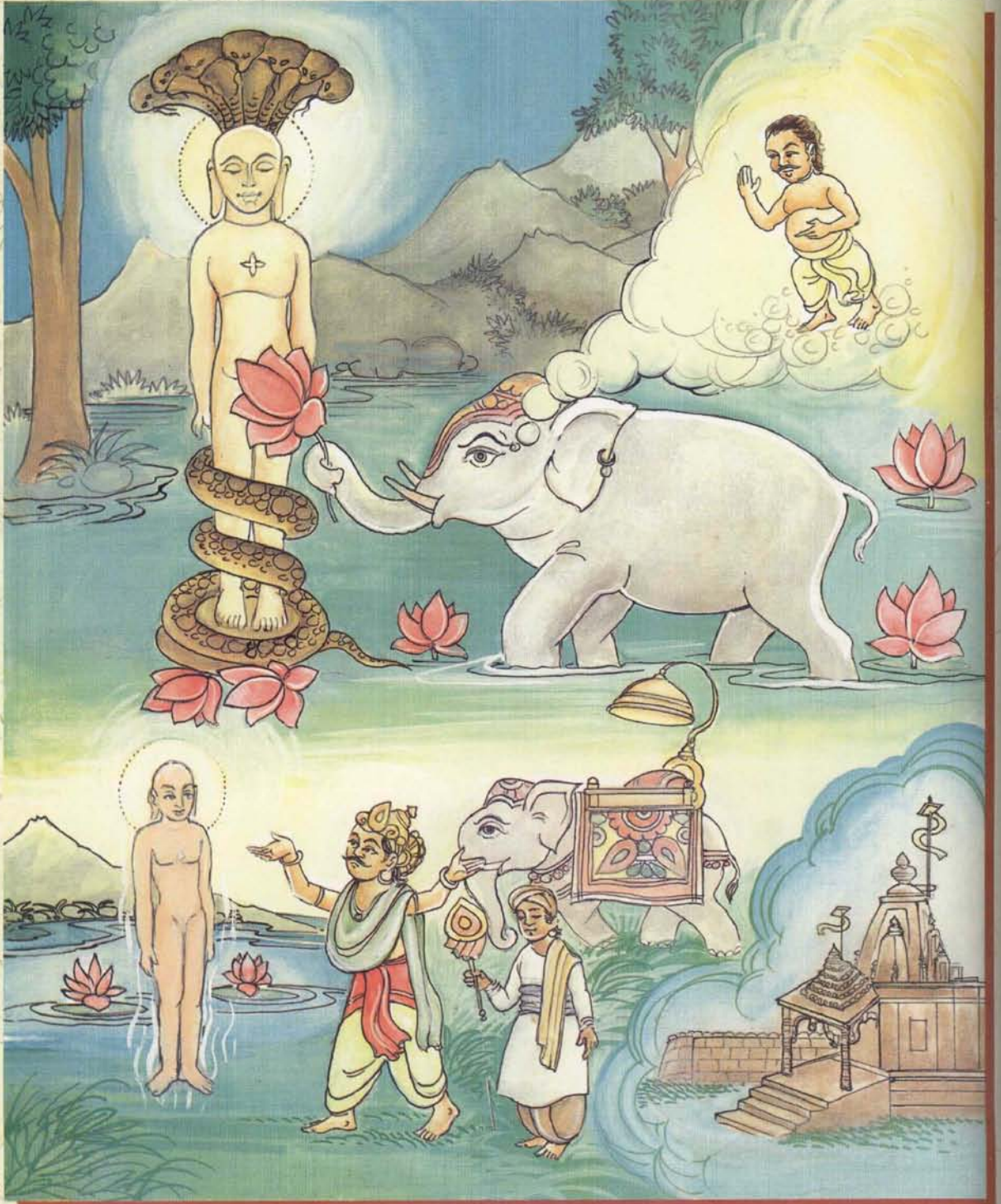
❁ શ્રી અપાપાપુરી સંક્ષિપ્ત કલ્પ ❁

- ખરક નામનો વૈદ્ય વીરપ્રભુનાં કાનામાંથી ખીલાને કાઢે છે. તે વખતે તીવ્ર ખીડા થવાથી પ્રભુનાં મુખથી ચપડેલી ચીસથી ગિરિ-ગુફાઓ ભેદાયી. જે આજે પણ એ જ રીતે દેખાય છે.
- મહસેન વનમાં વૈશાખ સુદ-૧૧નાં દિવસે ગૌતમાદિ ૧૧ ગણધરોને વીરપ્રભુ દીક્ષા આપે છે.

- કલ્પિ પર્વત અને કુંડ સંરોવરની પાસે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ કાઉસગ્ગ ધ્યાને ઊભા છે એ વખતે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન વડે જાણી હાથી ત્યાં આવી પ્રભુનાં અંગે કમલકુલ ચડાવે છે.
- કરકુંડ રાજાને ખબર પડતાં રાજા ત્યાં જાય છે એ વખતે પ્રભુ તો ત્યાંથી નીકળી જાય છે. રાજાને પશ્ચાતાપ થવાથી ૯ હાથની પ્રતિમા પ્રગટ થાય છે. રાજા ત્યાં નવું જિનમંદિર બનાવે છે.

અંગ દેશમાં કરકુંડુ રાજથી પાલન કરાતી ચંપાનગરીની નજીક કાદંબરી નામની અટવી હતી. ત્યાં કલિ નામનો પર્વત, તેની નીચે કુંડ નામનું સરોવર હતું. અને યુથાધિપતિ મહિધર નામનો હાથી હતો.

એક દિવસ છન્નરથ અવરથામાં શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી કલિકુંડની પાસે કાઉસગ્ગ ધ્યાને સ્થિત રહ્યા. તે યુથનાથ હાથી પ્રભુને જોતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તે વિચારે છે કે 'જ્યારે હું વિદેહમાં હેમંધર નામનો વામન (હીંગણો) હતો, યુવાનો અને વીરપુરુષો મારી હાંસી કરતા, તેથી દુઃખી થયો. નમેલી શાખાવાળા વૃક્ષની શાખામાં લટકીને મરવાની ઈચ્છાવાળો હું સુપ્રતિષ્ઠિત નામના શ્રાવક વડે દેખાયો. તેણે કારણ પૂછ્યું ? મેં જેવી હકીકત હતી તે કહી. તે મને સદ્ગુરુ પાસે લઈ ગયો. ઉપદેશ દ્વારા સમ્યક્ત્વ ગ્રહણ કરાવ્યું. અંત સમયે અનશન કર્યું ત્યારે મેં નિચાણું કર્યું. કે ભવાંતર માં હું ઉંચી કાયાવાળો થાઉં. પછી મરીને આ વનમાં હું હાથી થયો. તેથી હવે આ ભગવંતની સેવા કરું.' એ પ્રમાણે વિચારીને સરોવરમાંથી કમલો લાવીને તે કમલો વડે જિનેશ્વરનું પૂજન કર્યું.

પૂર્વે ગ્રહણ કરેલાં સમ્યક્ત્વનું પાલન કરનારો, તે હાથી અનશન કરીને મોટી ઋદ્ધિવાળો વ્યંતર દેવ થયો. આ આશ્ચર્યભૂત બિના ને ગુપ્તચર દ્વારા સાંભળી કરકુંડુ રાજ ત્યાં આવ્યો. પણ સ્વામી જોવા ન મળ્યા. રાજ ઘણો જ પરતાવો કરે છે. તે હાથીને ઘન્ય છે જેના વડે ભગવાન પૂજયા. હું અઘન્ય છું. એ પ્રમાણે શોક કરતાં તેની સામે ઘરણેન્દ્ર ના પ્રભાવથી નવ હાથ પ્રમાણવાળી પ્રભુ પ્રતિમા પ્રગટ થઈ. તેથી રાજ ખુશ થયો. 'જય જય' કાર કરતો પ્રભુને પ્રણામ કરે છે. પૂજ કરે છે. અને ત્યાં આગળ ચૈત્ય કરાવે છે. ત્યાં ત્રણે સંધ્યા પુષ્પ, નૈવેદ્ય, સ્તુતિ, પૂજ અને નાટક = નાચ ગાન કરવા વડે રાજએ કલિકુંડ તીર્થને સિદ્ધ કર્યું. તે હાથી માંથી બનેલ વ્યંતર સ્નાનિધ્ય કરે છે. પરચા પૂરે છે. નવયંત્રી પ્રમુખ યંત્રો, કલિકુંડ મંત્ર, છ કર્મકાર્ય ચમત્કાર ને પ્રકાશિત કરે છે. જેવી રીતે ગ્રામમાં રહેનારા ગ્રામિણ કહેવાય એ પ્રમાણે કહેવાય છે તેમ કલિકુંડમાં રહેનારા જિનેશ્વર પણ કલિકુંડ પાર્શ્વનાથ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા.

આ કલિકુંડ તીર્થની ઉત્પત્તી.

પહેલાં પાર્શ્વનાથ સ્વામી છન્નરથપણામાં રાજપુરીમાં કાઉસગ્ગમાં રહ્યા તે વખતે ઘોડા ખેલવાં જતાં તે નગરના સ્વામી ઈશ્વર નામના રાજનો બાણાર્જુન નામનો

બંદી ભગવંતને દેખીને ગુણકીર્તન કરે છે. આ દેવ તો **અશ્વત્થો** રાજાનો પુત્ર જિનેશ્વર છે. તે સાંભળીને રાજા હાથી ઉપરથી ઉતર્યો. પ્રભુને ખેતાં મૂર્ચિત થયો. ચેતના પ્રાપ્ત થતા, મંત્રીએ કારણ પુછ્યું ત્યારે રાજા પૂર્વભવ કહે છે કે - 'હું ચાડદત્ત થઈને પૂર્વજન્મમાં **વસંતપુર** નગરમાં પુરોહિતનો પુત્ર **દત્ત** હતો. કુષ્ઠાદિ રોગથી પીડાયેલો મરણ માટે હું ગંગામાં પડી રહ્યો હતો ત્યારે ચારણ ઋષિ એ મને બોધ આપ્યો. તેમના ઉપદેશથી અહિંસાદિ પંચવ્રતનું પાલન, ઈદ્વિયોનું શોષણ, કષાયોનો જપ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ ચૈત્યધર માં આવેલો હું જિનપ્રતિમાને નમસ્કાર કરતો હતો ત્યારે પુષ્કલિ શ્રાવક વડે દેખાયો. તેણે **ગુણસાગર** મુનિ ને પૂછ્યું : 'હે ભગવાન ! આ કોઢીને જિનાલયમાં આવવામાં દોષ ખરો કે નહીં ? મુનિએ કહ્યું, દૂરથી દેવને નમસ્કાર કરવામાં કયો દોષ ? હજી પણ આ કુકડો થશે. એ પ્રમાણે તે સાંભળીને હું ખેદ કરવા લાગ્યો, ત્યારે ફરીથી મને ગુરૂએ બોધ આપ્યો. મને સમજાવ્યો કે, તું ખતિરમરણ જ્ઞાનવાળો અનરસન કરી મરીને રાજગૃહીને અનુક્રમે હવે રાજા થયો છું. પ્રભુને દેખીને ખતિરમરણ જ્ઞાન થયું.' એ પ્રમાણે મંત્રીને કહીને ભગવાનને નમસ્કાર કરીને ત્યાં સંગીતનો કાર્યક્રમ કરાવે છે. પ્રભુએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. ત્યાં આગળ રાજાએ જિનાલય બનાવ્યું તેમાં બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. પૂર્વભવમાં કુકડાના રૂપને ધારણ કરનારા એવા ઈશ્વર રાજાએ આ બનાવેલ હોવાથી "કુકકુટેશ્વર" એ નામથી તીર્થ પ્રસિદ્ધિને પામ્યું.

તે રાજા અનુક્રમે કર્મ ખપાવી સિદ્ધ થશે.

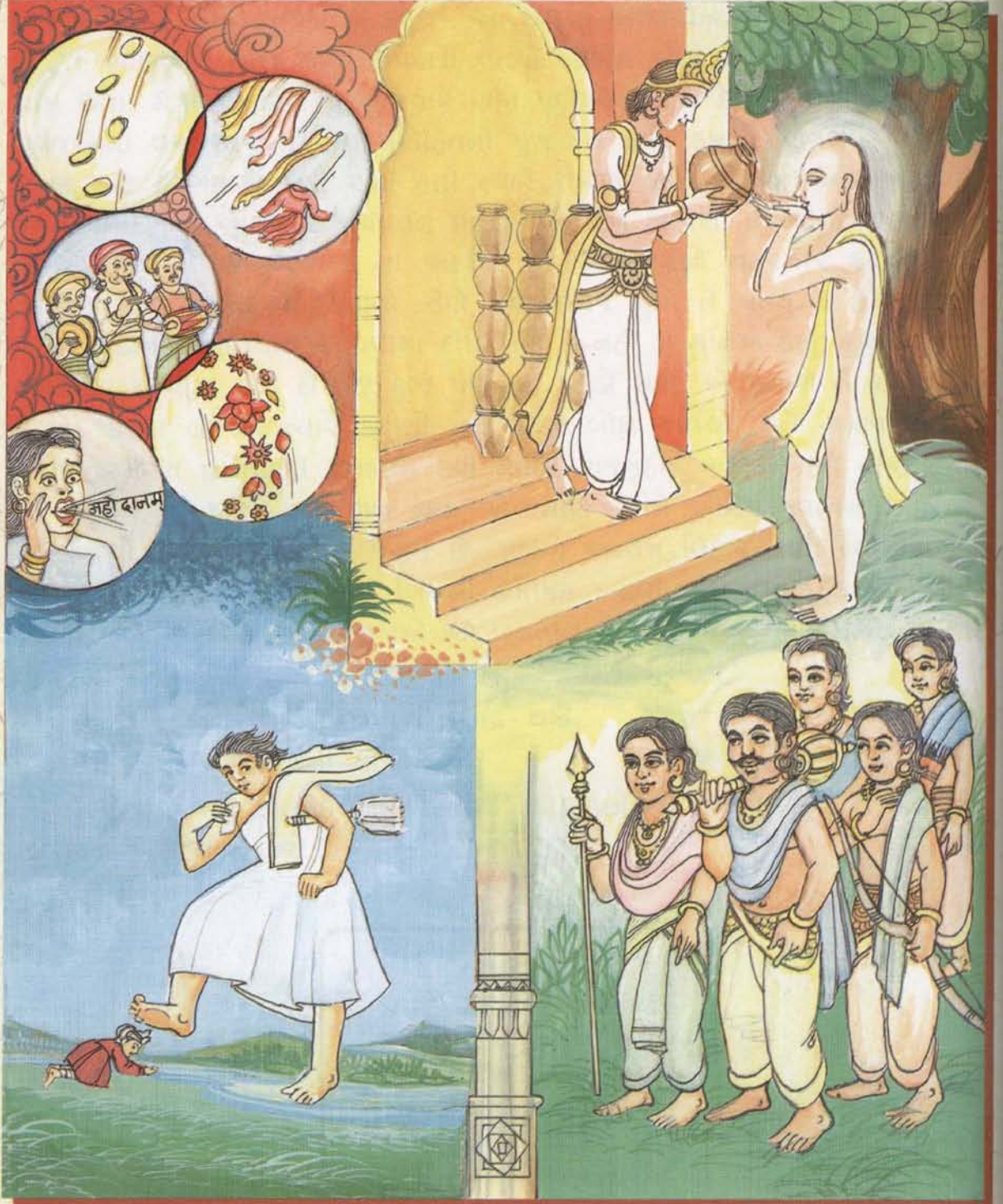
આ 'કુકકુટેશ્વર' તીર્થની ઉત્પત્તિ છે.

કુકકુટેશ્વર અને કલિકુંડ આ બે તીર્થ ના કલ્પને શ્રી જિનપ્રભસૂરી વર્ણવ્યો તે ભવ્યજનોનું કલ્યાણ કરો.

૧. મધ્યપ્રદેશમાં મનાસા પાસે 'કુકકુટેશ્વર' નામનું નગર છે. તે આ તીર્થનું સ્થળ હોવાનું ત્યાંના લોકો માને છે.

- બાહુબલીજીનો પૌત્ર શ્રેયાંસ ઋષભદેવને ઈક્ષુ રસથી પારણું કરાવે છે. એ વખતે આકાશમાંથી પાંચ દિવ્ય પ્રગટ થાય છે.
- વિષ્ણુકુમાર લાખ યોજન પ્રમાણ શરીર બનાવી નમુચિને શિક્ષા આપે છે. પાંચ પાંડવોની જન્મભૂમિ આ જ નગરી છે.

ગજપુરમાં રહેલાં શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મધિનાથ સ્વામીને નમસ્કાર કરીને હસ્તિનાપુર તીર્થના કલ્પને સંક્ષેપથી કહું છું.

શ્રી આદિ તીર્થકરના ભરતેશ્વર અને બાહુબલિ નામના બે પુત્રો હતા. ભરતના અટ્ટાણું^૧ ભાઈઓ હતા. દીક્ષા સ્વીકારતી વેળાએ ભગવાને ભરતને પોતાના પદે સ્થાપ્યો. બાહુબલિ ને તક્ષશિલા^૨ આપી. એ પ્રમાણે બાકીના પુત્રોને તે તે દેશના રાજ્યો આપ્યા. અંગકુમાર નામથી અંગદેશ ઉત્પન્ન થયો. કુરૂ નામના રાજકુમારથી કુરૂક્ષેત્ર પ્રસિદ્ધ થયું. વંગ-કલિંગ-સૂરસેન, અવંતિ આદિ એ પ્રમાણે નામો રાજકુમારના નામ ઉપરથી પ્રસિદ્ધ થયા. કુરૂરાજનો પુત્ર હસ્તી નામનો રાજા થયો. તેણે હસ્તિનાપુર^૩ વસાવ્યું.

ત્યાં આગળ ભાગીરથી^૪ નામની મહાનદી પવિત્ર પાણીથી ભરેલી વહે છે.

ત્યાં આગળ શ્રી શાંતિનાથ-કુંથુનાથ-અરનાથ અનુક્રમે સોલમા-સત્તરમાં-અઢારમાં જિનેશ્વરો થયા. તેઓ અનુક્રમે પાંચમા-છઠ્ઠા-સાતમા ચક્રવર્તી થઈને છખંડ ભરતક્ષેત્રની સિદ્ધિને ભોગવવા વાળા પણ થયા.

તેઓની દીક્ષા અને કેવલજ્ઞાન પણ ત્યાં હસ્તિનાપુરમાં જ થયાં. ત્યાં આગળ એક વર્ષના ઉપવાસ વાળા ત્રિભુવન ગુરૂ ભગવાન ઋષભસ્વામીના દર્શનથી બાહુબલિ ના પૌત્ર શ્રેયાંસને^૫ જાતિરમરણ ઉત્પન્ન થયું. તેનાથી દાનની વિધિ જણનાર શ્રેયાંસકુમારે અક્ષયતૃતીયાના દિવસે ઈશ્વરસ વડે પ્રથમ પારણું કરાવ્યું. ત્યાં આગળ પંચદિવ્યો પ્રગટ થયા. ભગવાનશ્રી મહીનાથ પણ તેજ નગરમાં સમવસરેલા.

૧. 'જૈન સત્યપ્રકાશ' વર્ષ ૩ અંક ૪ માં મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી નો હસ્તિનાપુરકલ્પનો અનુવાદ પ્રગટ થયો છે. એજ માસિકના અંક ૨-૩ માં 'શ્રીહસ્તિનાપુર તીર્થ' નામે લેખ પણ આ જ લેખકનો પ્રગટ થયો છે.

૨. તક્ષશિલા અત્યારે પાકિસ્તાનના સવલપિંડીથી સ્વ માઈલ ઉત્તરે ખડેરૂપે છે. ખોદકામમાં સમ્રાટ સંપ્રતિના સ્તુપ વગેરે જૈન સ્તુપો નિકળ્યા છે. આ નગરના 'ઉચ્ચાનાગર પાડા' ઉપરથી ઉચ્ચાનાગરી શાખા નીકળી હતી.

૩. બ્રાહ્મણ પરંપરા અનુસાર ભરતદૌષયંતિના પુત્ર હસ્તિન્ ઉપરથી હસ્તિનાપુર નામ પડ્યું છે. પુરાણવિષયાનુક્રમણિકા પૃ.૪૭૬

૪. આજે આ નદી ને બુડગંગા કહે છે. મુખ્ય ગંગા પાંચમાઈલ દૂર છે.

૫. શ્રેયાંસકુમાર બાહુબલીના પુત્ર સોમપ્રભના પુત્ર હોવાની વાત પ્રચલિત છે. આવશ્યક મલયઠ વૃત્તિ (પૃ.૨૧૭) માં પણ આ પ્રમાણે છે. અહીં બાહુબલિના પુત્ર તરીકે બતાવ્યા છે.

આવશ્યકસૂરિમાં (ભા.૧ પૃ.૧૬૨) મરહસ પુત્રો સેજંસો ભરતનો પુત્ર શ્રેયાંસ હોવાનું જણાવ્યું છે.

ત્યાં આગળ તપશક્તિથી લાખ બેજન પ્રમાણ શરીર વિકુર્વી ને વિષ્ણુકુમાર મહાઋષિ એ ત્રણ પગ વડે ત્રણ લોકને આકાંત કરીને = ઘેરી નાખીને નમૂચિને શિક્ષા આપી.

તે નગરમાં સનત્કુમાર મહાપદ્મ-સૂભૂમ-પરશુરામ આદિ મહાપુરુષો ઉત્પન્ન થયેલાં.

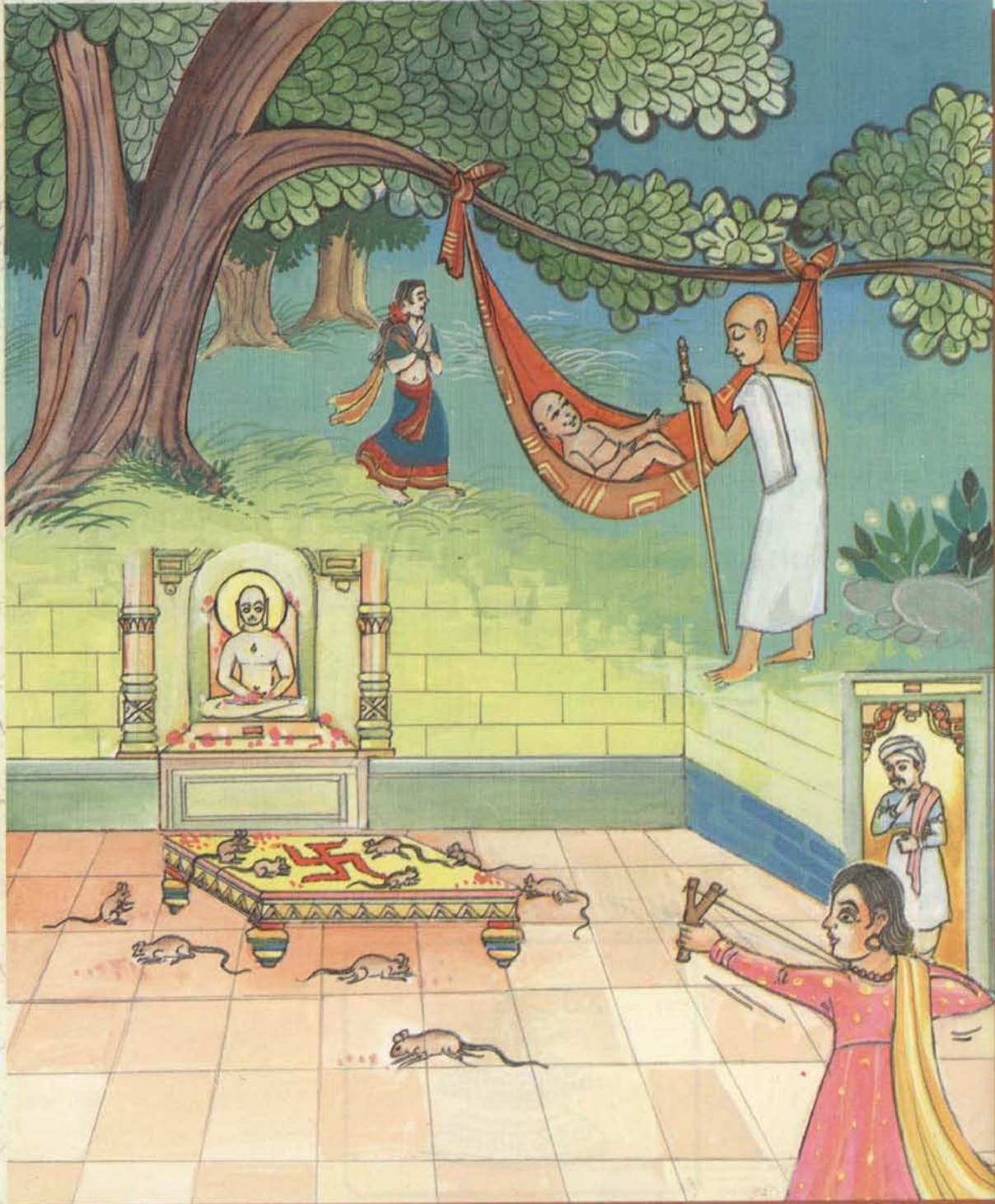
ત્યાં આગળ ચરમશરીરી ઉત્તમ પુરુષો પાંચ પાંડવ થયા છે. દુર્યોધન વગેરે મહાબલવાન અનેક રાજાઓ જ્યાં થયા. તથા સૌધર્મેન્દ્રનો ભવ ત્યાં આગળ ૭ કોડ સુવર્ણ નો સ્વામી ગંગદત્ત શેઠ રાજનાભિયોગ વડે પરિવ્રાજક ને પીરસવાનું કરીને વૈરાગ્ય વડે હજારો વ્યાપારીઓથી પરિવરેલા કાર્તિક શેઠે શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધેલ.

તે મહાનગરમાં શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મહીનાથ જિનેશ્વરોનાં મનોહર ચૈત્યો છે. અને અંબાદેવીનું દેવાલય છે.^૧ એ પ્રમાણે અનેક હજારો આશ્ચર્યોનું ભંડાર આ મહાતીર્થ માં જેઓ જિનશાસનની પ્રભાવના કરતાં વિધિપૂર્વક ખત્રા મહોત્સવોનું આયોજન કરે છે. તે કેટલાક ભવમાં કર્મ-ક્લેશ ઘોઈ સિદ્ધિ માં જશે.

નાનો એવો આ શ્રી હસ્તિનાપુરતીર્થનો કલ્પ સજ્જનોના સંકલ્પની સંપૂર્તિ માટે કલપવૃક્ષની ઉપમા ધારણ કરો.

- મંડોવરનગરનો રાજા યુદ્ધમાં મરણ પામવાથી તેની સગર્ભા રાણી વૃક્ષ નીચે આવી પુત્રને પ્રસવી ઝોલીમાં બાંધીને ઉભી છે.
- એ વખતે આચાર્ય જગિજગસૂરિ બાલકને શુભ લક્ષણવાળો પુણ્યશાળી જાણી નવકારમંત્ર શીખવી. જિનાલયમાં નિયુક્ત કરે છે.
- બાલક ચપલતાનાં કારણે ધનુષ દ્વારા અક્ષતપટ (ભંડાર) ઉપર આવતાં ઉદરડાઓને મારે છે. તેથી તે બાલકને કાઢી મૂકે છે.

શ્રી બ્રહ્મશાંતિ ચક્ષથી સેવાયેલા એવા શ્રીમહાવીર જિનેશ્વર દેવને પ્રણામ કરીને જેવી રીતે સાંભળ્યું તેવી રીતે સત્યપુર તીર્થના કલ્પને કહીશ. ॥૧૧॥

તેરમા સૈકામાં સત્યપુરમાં શ્રી કાન્યકુબ્જ નગરના રાજા વડે બનાવેલા દેવદારઝાષ્ટમય જિનભવનમાં વીર જિનેશ્વર જય પામો. ॥૧૧॥

આ ભરતક્ષેત્રમાં મરુમંડલમાં સત્યપુર નામનું નગર છે. ત્યાં આગળ નાહડરાજા વડે કરાવેલ ગણધર શ્રી જજ્જિગસૂરિ વડે પ્રતિષ્ઠિત થયેલ પિત્તલમય શ્રી મહાવીર ભગવાનની પ્રતિમા જિનાલયમાં છે. કેવી રીતે નાહડ રાજા વડે તે કરાઈ તેની ઉત્પત્તિ કહે છે.

પહેલાં નદૂલ મંડલના અલંકાર સમાન મંડોવર નગરના અધિપતિ રાજાને બલવાન ગોત્રીય પુરુષો એ મરાવીને તે નગરને કબજે કર્યું. તેની સગર્ભા રાણી મહાદેવી ભાગીને બંભાણપુર ગઈ. ત્યાં આગળ સકલ લક્ષણથી સંપૂર્ણ એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેથી નગરની બહાર એક વૃક્ષ ઉપર તે બાળક ને ઝોળીમાં સ્થાપન કરીને પોતે નજીકમાં કાંઈક કામ કરવા લાગી. ત્યારે ત્યાં દેવ યોગે શ્રી જજ્જિગસૂરિ આવ્યા.

વૃક્ષની છાયા ખેઈને 'આ પુણ્યવંત થશે' એ પ્રમાણે બણીને લાંબા સમય સુધી બાળકને ખેતા સ્થિર રહ્યાં. ત્યારે તે રાજપત્ની એ આવીને સૂરિને પૂછ્યું : 'હે ભગવાન ! શું આ પુત્ર ! કુલક્ષણ વાળો - કુલનો ક્ષય કરવા વાળો દેખાય છે ?' સૂરિ કહે : 'આ મહાપુરુષ થશે ! તેથી સર્વયત્ન પૂર્વક એનું પાલન કરવું ખેઈએ.' પછી તેના ઉપર અનુકંપાથી ગુરુની પ્રેરણા વડે જિનાલયમાં કામ કરવા માટે નિયુક્ત કરાઈ. તે પુત્રનું નાહડ નામ રાખ્યું. ગુરૂ પાસે તે પંચપરમેષ્ઠિ નમરકાર શીખ્યો. તે સપલતાના કારણે ઘનુષ-બાણ લઈ અક્ષયપટ (સાથીયો કરવાના પાટ) ની ઉપર આવતા ઉંદરને અચૂક નિશાન બાજ તે મારે છે. તેથી શ્રાવકોએ જિનાલયમાંથી તેને કાઢ્યો. પછી તે માણસોની ગાયોનું રક્ષણ કરે છે. એક દિવસ કોઈ પણ બેગી એ નગરની બહાર ભમતા તેને બેયો. બત્રીશ લક્ષણ વાળો છે એ પ્રમાણે બણ્યું. તેથી તેની સુવર્ણપુરુષ તૈયાર કરવામાં સહાયતા લેવા માટે તેની પાછળ પાછળ ગયો. તેની માતાની અનુજ્ઞા લઈને ત્યાં જ તે યોગી રહ્યો.

અવસર પામીને બેગીએ કહ્યું : 'હે નાહડ ! જ્યાં આગળ ગાયોની રખેવાળી કરે છે ત્યાં તું લાલ દૂધ વાળું કુલિસ વૃક્ષ (થોર) બેવામાં આવે તો ત્યાં ચિન્હ કરીને મને કહેજે. બાળકે તહત્તિ કહી સ્વીકાર કર્યો. એક દિવસ દૈવયોગે તે પ્રમાણે બેઈને યોગીને જણાવ્યું. બંને ત્યાં ગયા. ચથોક્ત વિધિ વડે અગ્નિ ને પ્રજ્વલિત કરીને તે લાલ દૂધ ને (ખીરને) તે અગ્નિમાં નાંખીને બેગીએ પ્રદક્ષિણા આપી. નાહડે પણ અગ્નિને પ્રદક્ષિણા કરી.

કોઈ પણ રીતે યોગીની દુષ્ટવૃત્તિને રાજપુત્ર (નાહડ) ખણી ગયો. તેણે પંચ પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્ર યાદ કર્યો. તે નવકારના પ્રભાવથી બેગી પ્રભાવ વગરનો થઈ ગયો. ત્યારે તેણે બેગીને ઉપાડીને અગ્નિમાં નાંખ્યો. તેથી તે સુવર્ણપુરુષ થયો. નાહડે વિચાર્યું. અહો મંત્રનો પ્રભાવ ! કેવી રીતે નવકાર આપનાર તે ગુરૂના ઉપકાર નો બદલો વાળીશ. એમ વિચારતો આવીને ગુરૂને નમ્યો. તે સર્વ હકીકત કહી. હે ભગવાન ! મને કાંઈક કામ બતાવો. પછી તેણે ગુરૂના વચનથી ઉંચા એવા ચોવીશ ચૈત્યો કરાવ્યા. અનુક્રમે ઘણી રાજ્યલક્ષ્મીને તે પામ્યો. મોટા સૈન્ય સાથે જઈને પિતાના સ્થાનને (પિતાના નગરને) પણ ગ્રહણ કર્યું.

એક વખત તેના વડે શ્રી જ્ઞિગસૂરિને વિનંતી કરાઈ, હે ભગવાન ! મને કોઈક એવા કામનો આદેશ કરો, જેના વડે તમારી અને મારી કીર્તિ લાંબા સમય સુધી ફેલાય. તેથી ગુરૂએ જ્યાં ગાય ચારેય આંચળ દ્વારા દૂધ ઝરાવે છે તે ભૂમિને અભ્યુદયવાળી ખણીને તે સ્થાન રાખને બતાવ્યું. તેણે ગુરૂના આદેશ થી વીરપ્રભુના મોક્ષ નિર્વાણથી ૬૦૦ મા વર્ષે ગગનચુંબી શિખરબંધી સત્યપુરમાં જિનાલય કરાવ્યું. તેમાં પિતલમય શ્રી વીરપ્રભુની પ્રતિમાને જ્ઞિગસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી. ત્યારે પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે આચાર્ય ભગવંતે પ્રયાણ કર્યું. ત્યારે વચ્ચે એક ઉત્તમ લગ્નમાં નાહડ રાખના પૂર્વ પુરુષ વિંધ્યરાખની અશ્વ ઉપર આરૂઢ થયેલી મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

બીજા કોઈ લગ્ન વિશેષમાં મીણ જેવી પૃથ્વી નગર થતાં શંખ નામના શિષ્યે ગુરૂના આદેશથી દંડઘાત દ્વારા કુઓ બનાવ્યો. તે આજે પણ શંખકુવા તરીકે ખણીતો છે. તે કૂવો બીજા દિવસોમાં સૂકો હોય તો પણ વૈશાખ સુદ પૂનમના દિવસે પાણીથી પૂર્ણ ભરાય છે.

ત્રીજા લગ્નમાં શ્રી વીરપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તે જ લગ્નમાં દૂર્ગાસૂત ગામમાં એક વચણપ (બેણપ) ગામમાં સાધુ અને શ્રાવકના હાથમાં મોકલેલ વાસક્ષેપ વડે શ્રી વીરપ્રભુની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

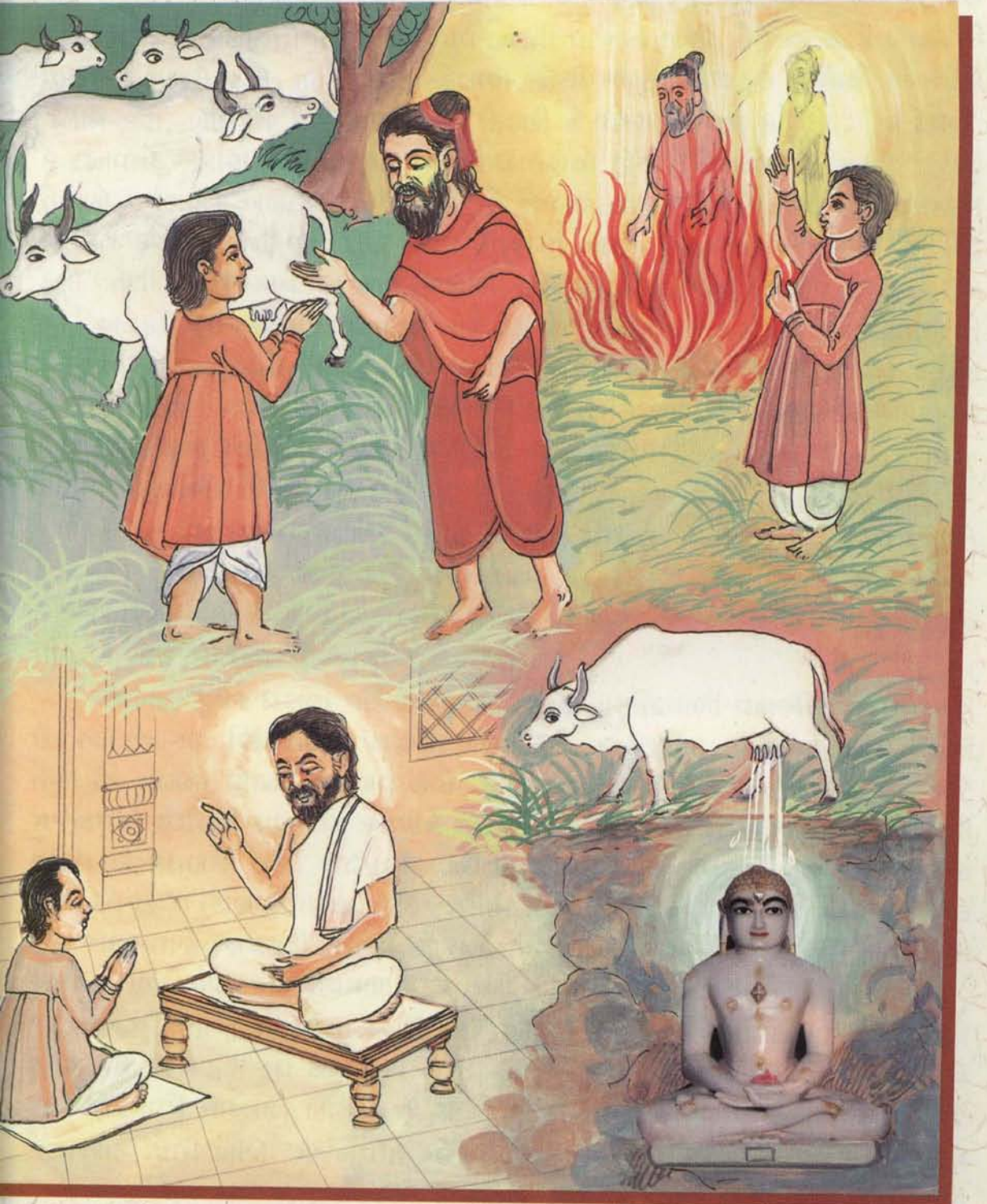
તે વીર પ્રતિમાને દરરોજ રાખ પૂજ કરે છે. એ પ્રમાણે નાહડ રાખ વડે તે બિંબને કરાવ્યું.

તે વીરપ્રભુની દરરોજ સતત સાંનિઘ્ય વાળો અધિષ્ઠાયક બ્રહ્મશાંતિ ચક્ષ પર્યુપાસના કરે છે. તે પહેલાં ધનદેવ શેઠનો બળદ હતો.

તેણે વેગવતી નદીમાંથી પાંચસો ગાડાના સમૂહને બહાર કાઢેલો. તેના સાંઘા તૂટી ગયા. તેથી શેઠે ચારા-પાણી આદિના હેતુ એ વેતન આપીને વર્ધમાન ગામના લોકોને સમર્પિત કર્યો. તે ગામ-લોકોએ પૈસા તો લઈ લીધા, પરંતુ તે બળદની ચિંતા

૧. નાહડરાય ઈતિહાસકારો પ્રતિહાર રાખ નાગભટ્ટ પ્રથમ (આઠમી સદી) છે. ('રાજસ્થાન થુ ઘ એલસ' પૃ.૧૨૨)

❁ શ્રી સત્યપુરતીર્થ કલ્પ ❁

તે બાલકને એક યોગી જંગલમાં લઈ જઈ સુવર્ણ પુરૂષની પ્રાપ્તિ માટે તેને હોમવાનો પ્રયત્ન કરે છે. બાલક તે યોગીની દુષ્ટવૃત્તિ જાણી નવકાર મંત્રનો યાદ કરી તે યોગીને આગમાં નાંખે છે તેથી સુવર્ણ પુરૂષ થઈ જાય છે. સુવર્ણ પુરૂષની પ્રાપ્તિ પછી તે બાલક નાહડ નામે રાજા બની ગુરૂ પાસે જઈ વિનંતિ કરે છે. મને કાંઈક સુંદર અવસર આપો. ગુરૂનાં કહેવાથી નાહડ જ્યાં આગળ આંચળથી દૂધ ઝરાંવે ત્યાં જઈ પીતલની પ્રતિમા બહાર કાઢી સત્યપુરમાં બિરાજમાન કરે છે.

કરી નહીં. તેથી તે અકામ નિર્જરાથી મરીને વ્યંતરપણામાં **શૂલપાણી** નામનો યજ્ઞ થયો. વિભંગજ્ઞાનથી ઉપયોગ મૂક્યો. પૂર્વજન્મની ઘટનાને જાણી. તે ગામ પ્રત્યે બંધાયેલી ઈર્ષ્યા વાળા તે યજ્ઞે મારિ મરકી ફેલાવી. તેથી આકુલ વ્યાકુલ થયેલાં ગામલોકો રનાન કરી, બલિકર્મ કરી હાથમાં ધૂપ કડછી ને ધારણ કરતાં કહે છે : 'જે દેવનો, કે દાનવનો અમારા વડે કાંઈ પણ અપરાધ કરાયો હોય તે અમને માફ કરજો.' ત્યારે તે યજ્ઞે પૂર્વભવના બળદનો વૃતાંત કહ્યો. તે જ બળદના હાડકાના પુંજની ઉપર લોકોએ દેવાલય કરાવ્યું. તેની પ્રતિમા કરાવી. **ઈદ્રશર્મા** નામના પૂજારીને પૂજા માટે સ્થાપિત કર્યો. તેથી તે વર્ધમાનગામ **અસ્થિગ્રામ** તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું. ઉપદ્રવ દૂર થયો.

અનુક્રમે **દૂર્જજંતા** તાપસના આશ્રમથી ભગવાન વર્ધમાનસ્વામી છન્નસ્થપણામાં વિચરતાં ચોમાસામાં તે ગામમાં આવ્યા. ગામની (ગ્રામજનોની અનુજ્ઞા મેળવીને) પાછળ તે જ દેવાલયમાં સત્રિમાં કાઉસગ્ગ, ધ્યાને રહ્યા. તે મિથ્યાદષ્ટિ દેવે ભયંકર અદ્વહાર્ય હાથી-ભૂત-નાગ આદિરૂપો વડે ઉપસર્ગો કરી અને મરતક-કાન-નાક-દાત-નખ-આંખ-પીઠમાં વેદનાઓ વિકુર્વી.

બધા ઉપસર્ગોમાં ભગવાનને ક્ષોભ વિનાના નિશ્ચલ જાણીને ઉપશાંત થયેલો તે દેવ ગીત-નૃત્ય-સ્તુતિ આદિ વડે પર્યુપાસના કરે છે.

ત્યારથી માંડી તે યજ્ઞનું **બ્રહ્મશાંતિ** એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું. તે દેવ સત્યપુરના વીર સૈત્યમાં પ્રતિષ્ઠા વિશેષથી વસે છે.

આ બાજુ ગુર્જર ઘરાના પશ્ચિમ ભાગમાં ચિદ્ધિ-સમૃદ્ધિવાળી **વલ્લભી** નામની નગરી છે. ત્યાં આગળ **શિલાદિત્ય** નામનો રાજા હતો. રત્નજડિત કાંકચીમાં લુબ્ધ બનેલ તેણે **ચંક** નામના શેઠનો પરાભવ કર્યો. કુપિત થયેલો તે શેઠે તેની સાથે યુદ્ધ માટે **ગર્જનપતિ હમીર**ને ઘણું દાન આપીને મોટા સૈન્ય સાથે લાવ્યો. તે અવસરે વલ્લભીથી **અંબા-ક્ષેત્રપાલ**થી યુક્ત **ચંદ્રપ્રભ**સ્વામીની પ્રતિમા અધિષ્ઠાયકના બળ વડે આકાશ માર્ગે દેવપટ્ટણ (પ્રભાસપાટણ) લઈ જવાઈ. સ્થ ઉપર આરૂઢ થયેલી દેવતાના બલ વડે અદૃશ્યપણે સંચરતી આસો માસની પૂર્ણિમાના દિવસે ભીનમાલ (શ્રીમાલ)માં આવી. બીજા પણ અતિશયવાળા દેવતાઓ ઉચિત સ્થાને ગયા.

નગર દેવતાએ શ્રીવર્ધમાનસૂરિ ને જણાવ્યું કે જ્યારે ભિક્ષામાં પ્રાપ્ત થયેલું દૂધ લોહી બને અને ફરી દૂધ થાય ત્યાં સુધી સાધુઓએ અહીં રહેવું. હમીરની તે સેનાએ ટકાવ વિક્રમવર્ષે વલ્લભીને ભાંગીને તે રાખને માર્યો. પછી હમીર પોતાના સ્થાને ગયો.

ત્યાર પછી બીજે **ગર્જનપતિ** મ્લેચ્છરાજ ગુજરાતને ભાંગી ત્યાંથી પાછો વળતો

૧. પં. ઘનપાલે પણ આ ઘટનાનો ઉલ્લેખ 'શ્રી સત્યપુરમહાવીર જિનોત્સાહ' માં કર્યો છે. આક્રમણકાર મહમદ ગિઝની હતો તેમ ઈતિહાસકારો કહે છે. 'ધી સ્ટ્રગલ હોર એંપાયર' પૃ.ક.

સત્યપુરમાં વિક્રમવર્ષે ૧૦૮૧ માં આવ્યો. ત્યાં મનોહર વીરભવન બેચું. મારો કાપો એમ બોલતાં મ્લેચ્છોએ મંદિરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાર પછી શ્રી વીર પ્રભુની પ્રતિમાને હાથી વડે ખેંચી પણ લેશ માત્ર પણ ચલાયમાન ન થઈ. તેથી બળદને ખેતર્યા. ત્યારે પૂર્વભવના (બળદ અવસ્થાના) રાગથી બ્રહ્મશાંતિ યજ્ઞે ચાર અંગુલ જેટલા ચલાયમાન કર્યા. ગર્જનપતિએ પોતે પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ જગન્નાથ નિશ્ચલ થઈને સ્થિત રહ્યા.

મ્લેચ્છનાથ વિલખો થયો. ત્યારે સ્વામી ઉપર ઘણા ઘા કર્યા (પરંતુ), ઘા બેગમોને લાગવા માંડ્યા, તેથી તલવાર ના પ્રહાર કર્યા, તે પણ નિષ્ફળ થતાં મ્લેચ્છોએ વીરની આંગળી કાપી. તે ગ્રહણ કરીને ચાલવા માંડ્યા. ત્યારે ઘોડાની પૂંછો બળવા લાગી. પાછા વળતાં મ્લેચ્છો મૂરછા પામવા લાગ્યા. તેથી ઘોડા છોડીને પગે ચાલીને જવા માંડ્યા. પણ ઘસ દઈને ભૂમિ ઉપર પડ્યા. રહેમાનને યાદ કરતાં, વલવલતા, દીન બનેલા તે બધા બળથી ક્ષીણ થઈ ગયા ત્યારે આકાશમાં એ પ્રમાણે અદૃશ્ય દેવ વાણી થઈ.

વીરની આંગળી લાવીને તમો જીવના જોખમમાં પડ્યા છો. તેથી **ગર્જનાધિપતિ** વિસ્મિત મન વાળો માથું ઘુણાવતો શિલ્પીઓને આદેશ કરે છે, કે જેવી રીતે આંગળીને લઈ આવ્યા તેવી રીતે સ્થાપન કરો.

તેથી ડરેલા તેઓ આંગળી પાછી લાવ્યા. તે આંગળી ઝટ દઈને સ્વામીના હાથ પર લાગી ગઈ. તે આશ્ચર્ય ને દેખીને મુસ્લિમ લોકો ફરીથી ક્યારે પણ સત્યપુર તરફના શુકનને પણ માંગતા નથી. ચતુર્વિધ સંઘ ખુશ થયો.

શ્રી વીરભગવાનના જિનાલયમાં પૂજા-મહિમા-ગીત-નૃત્ય-વાલંત્ર-દ્રવ્યનાદાદિ વડે પ્રભાવનાને કરે છે. એમ ઘણો કાળ પસાર થયા પછી **માલવાનો** રાજા **ગુજરાતનો** ભંગ કરી સત્યપુરની સીમાએ પહોંચ્યો. ત્યારે બ્રહ્મશાંતિ યજ્ઞે ઘણું સૈન્ય વિકુર્વિને તેના સૈન્યને ભાંગ્યું. તેના રહેવાના આવાસોમાં તંબુઓમાં વજાગ્રિ લાગ્યો. માલવાનો રાજા કોશ કોષ્ટાગાર આદિને છોડીને કાગડાની જેમ ભાગી ગયો.

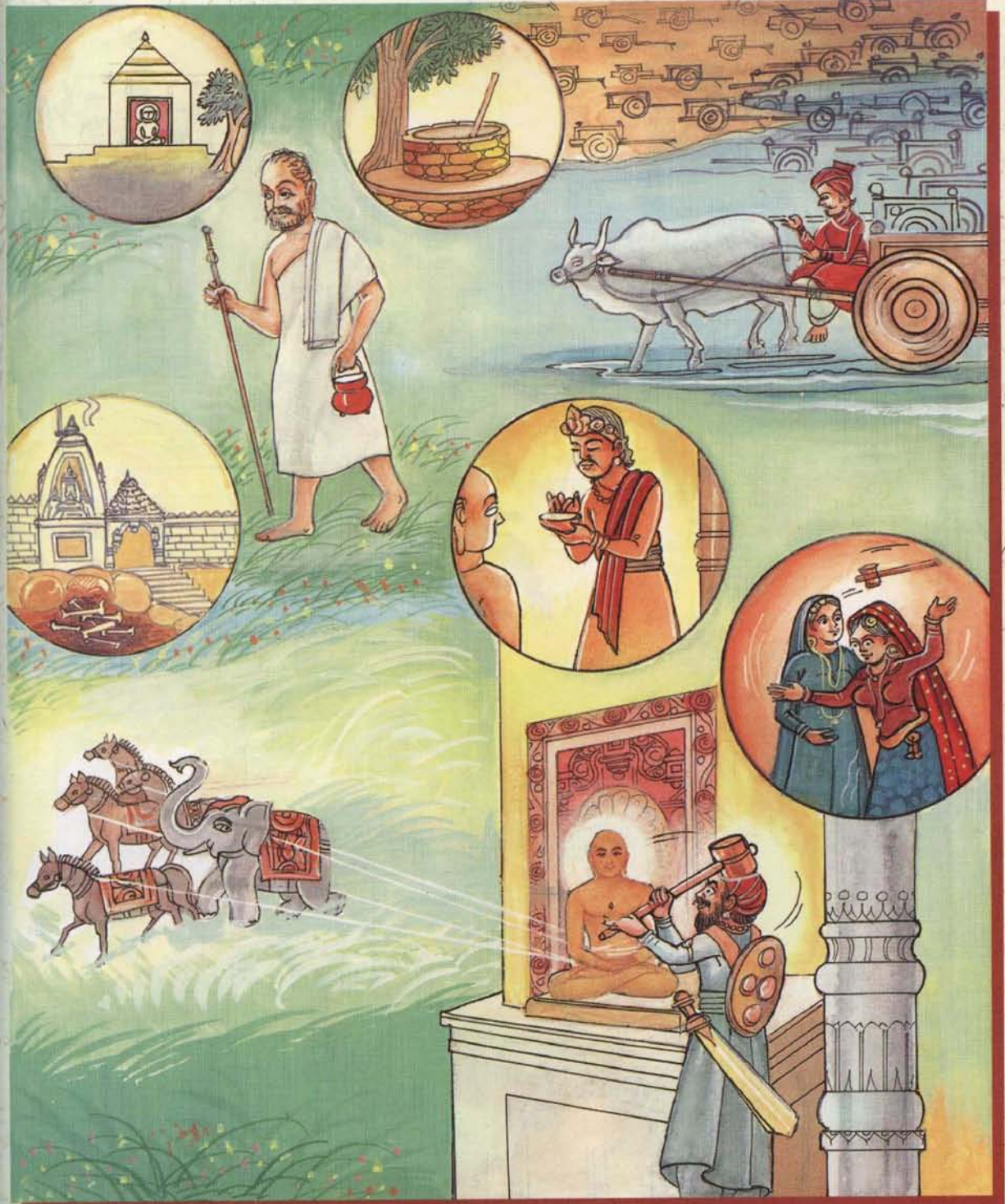
હવે ૧૧વિક્રમવર્ષ ૧૩૪૮ વર્ષે મોટા કાફર સૈન્યે દેશ ભાંગ્યો. નગર, ગામ ભાંગ્યા, નાશ કર્યા, જિનભવનના ઢ્ઢાર ઢાંકી દેવામાં આવ્યા. ત્યારે ચારે યોજનચુધી ચારે બાજુ બ્રહ્મશાંતિના મહાત્મ્યવડે અનાહત ગંભીર સ્વર વાળા તુંબડાના ચક્રના અવાજે સંભળાવા લાગ્યો. ત્યારે શ્રી **સારંગદેવ** મહારાજના સૈન્યથી આગમનની શંકા કરીને મોગલ સૈન્ય ભાગી ગયું. સત્યપુરની સીમાને પણ તેઓ સ્પર્શ્યા નહિ.

હવે વિક્રમ સંવત^૨ ૧૩૫૬ વર્ષે **ઉલૂખાન** નામના મંત્રી માદ્રવથી પ્રેરાયેલ **આદ્યાઉદ્ધન**

૧. વિ.સં. ૧૩૪૨ આસપાસ મંગોલો ભારત પર ચડી આવ્યા હતા. તેની આ વિગત હશે એમ કેટલાક લોકોનું માનવું છે. આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિ વિ.સં. ૧૩૪૧ માં ૨૩ વર્ષની વયે આચાર્યપદ પામ્યા ત્યાર પછી તરતની આ ઘટના છે.

૨. મુસ્લિમ ઇતિહાસ લેખકોએ પણ આ જ સંવત આપી છે. ('દિલી સલ્તનત' પૃ.૧૮, પૃ.૩૩)

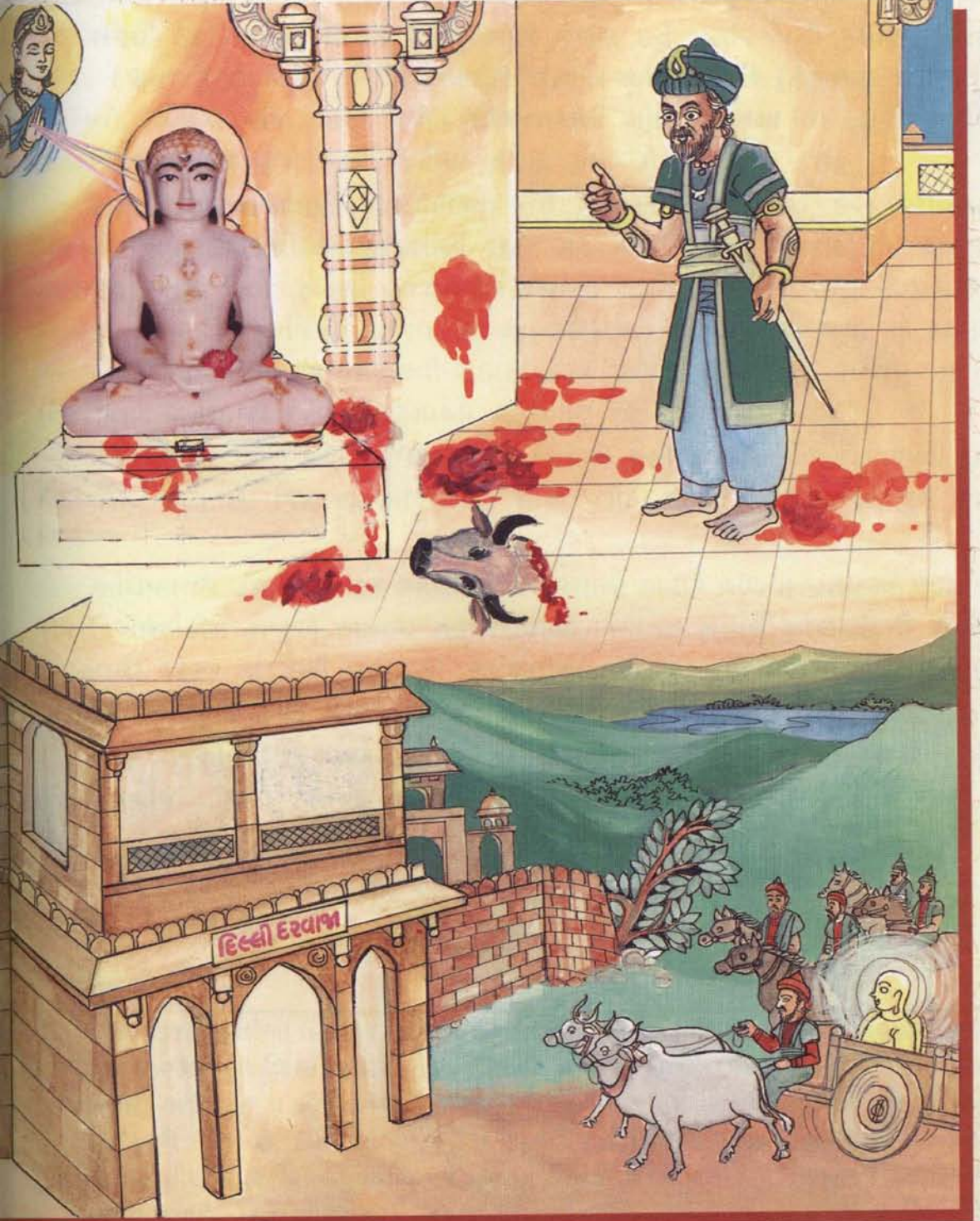
❁ શ્રી સત્યપુરતીર્થ કલ્પ ❁

- જે લગ્નમાં સત્યપુરની પ્રતિષ્ઠા હતી તે જ લગ્નમાં એક સાધુ મોકળી શંકુવા તથા બેશપનાં જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવેલ.
- વેર્ગવતી નદીમાં ૫૦૦ ગાડાને ખેંચી થાકેલો બળદ ત્યાં જ મરી શુલપાણી યજ્ઞ થાય છે.
- નગરમાં ઉપદ્રવ થવાથી નગરવાસીઓ તે બળદનાં હાડકા ઉપર દેરી બનાવે છે.
- તે નાહડ દરરોજ મહાવીર સ્વામીની જિનપૂજા કરે છે.
- દિલ્હીનો ગર્જનાપતિ તે મૂર્તિને ઘા મારે છે. હાથી-ઘોડા વડે ખેંચાવે છે તે વખતે રાજાની બેગમોને માર પડે છે.

❁ શ્રી સત્યપુરતીર્થ કલ્પ ❁

વિ. સં. ૧૩૬૭માં એલ્લાઉદ્દીન ખીલજી સત્યપુરનાં જિનાલયમાં ગાયનું માંસ, લોહી વિ. નાંખી આશાતના કરી પ્રતિમાને ગાઠમાં આરોપણ કરી દિલ્લીમાં લઈ જઈ ઘોર આશાતના કરે છે.

સુલતાનના નાના ભાઈએ દિલ્હીથી ગુજરાત તરફ પ્રયાણ કર્યું. ચિત્રકૂટના અધિપતિ **સમરસિંહે** દંડ આપીને **મેવાડ** દેશનું ત્યારે રક્ષણ કર્યું. ત્યાર પછી હમીર યુવરાજ ત્રાગડ દેશના મુઠ્ઠા વગેરે સેંકડો નગરોને ભાંગીને **આસાપદ્મી** (અસારા-કર્ણાવતી) નહોંર્યો. **કર્ણદેવ** રાજ ભાગી ગયો. **સોમનાથ**ની મૂર્તિને ઘણા ઘા ઢારા ભાંગીને યાડામાં આરોપણ કર્યા અને દિલ્હીમાં પ્રવેશ કરાવ્યો.

હરીથી **વામનરથલી** (વંથાળી)માં જઈ મંડલિકરાજને દંડિત કરી **સોરઠ**માં પોતાની આણ પ્રવર્તાવી. આસાપદ્મીમાં રહ્યો. મઢ-મંદિર દેવ વગેરે બાળે છે. અનુક્રમે **સપ્તશત** દેશમાં ગયો. ત્યાંથી સત્યપુરમાં આવ્યો ત્યારે તેવી રીતે તેવા જ પ્રકારના બનાહત તંબુક = વાજિંત્રો, વાગવા લાગ્યા. મ્લેચ્છોનું સૈન્ય ભાગી ગયું. એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના સ્વચ્છ કાર્યો પૃથ્વી મંડલ પ્રકાર થયેલા = પ્રસિદ્ધ સત્યપુરના શ્રી ત્રીરત્નુના ચમત્કારો, સુંદર ઘટનાઓ સંભળાય છે.

હવે ભવિતવ્યતાને ઓળંધી શકાતી ન હોવાથી અને દૂષમકાલના વિલાસથી દેવો મીડા પ્રિય હોય છે. જિનભવનમાં ગાયનું માંસ, લોહી છાંટવાથી દેવતાઓ દૂર થાય છે.

અધિષ્ઠાયક બ્રહ્મશાંતિ ચક્ષે સાંનિધ્ય ન કરવાના કારણે અથવા પ્રમાદમાં પડવાના કારણે અઘાઉદ્દીન રાજાએ અનલ્પ મહાત્મ્યવાળી ભગવાન **મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ**ને વેક્રમવર્ષ^૧ ૧૩૬૭ માં દિલ્હી લઈ ગયો. આશાતના કરી. અનુક્રમે હરીથી બીજી પ્રતિમા ત્રગટ પ્રભાવશાળી અને પૂજને યોગ્ય થશે.

હે ભવ્યજનો શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે કરાચેલા અગણિત મહિમાવાળો આ સત્યપુર કલ્પ દરરોજ વાંચવો ખેઈએ. જે વાંચિત ફળની સિદ્ધિ માટે થાય છે.

॥ શ્રી 'સત્યપુર કલ્પ સમાપ્ત ॥

૧. વિ.સં. ૧૩૬૭ સુધી આ તીર્થ બહોજલાલીની ટોચ ઉપર હતું. અહીંથી વિ.સં. ૧૨૨૫, વિ.સં. ૧૨૪૨, વિ.સં. ૧૨૫૭ અને વિ.સં. ૧૩૨૨ ના શિલાલેખો આદિ મળ્યા છે. (જૈન લેખસંગ્રહ લેખાંક ૯૩૨, જૈનતીર્થ સર્વસંગ્રહ પૃ.૩૦૫ વગેરે) મૂળરાજ પ્રથમનું વિ.સં. ૧૦૫૨ એક દાનપત્ર મળે છે. તેમાં સત્યપુરનો ઉલ્લેખ છે. (ઈપિગ્રાફિયા ઈંડિકા ભા.૧૦ પૃ.૭૮) વિ.સં. ૧૨૮૮ આસપાસ વસ્તુપાળે ગિરનાર તીર્થ ઉપર 'સત્યપુરીયાવતાર' નામનું જિનાલય બનાવ્યું હતું. (સુકૃતકીર્તિકલ્પોલિન્યાદિ વસ્તુપાલ પ્રશસ્તિ સંગ્રહ પૃ.૪૪-૪૮)

રાજસ્થાનના ખલોર જિલ્લામાં આવેલું સાંચોર તે જ પ્રાચીન સત્યપુર છે. આજે પણ ભવ્ય છ જિનાલયોથી સાંચોર રળિયામણું છે.

શ્રેષ્ઠ ધર્મ કીર્તિમાં ઋષભ સમાન અને આનંદના આશ્રયસ્થાન પવિત્રતાવાળા દેવેન્દ્રોથી વંદાયેલ તે **અષ્ટાપદગિરિરાજ** જય પામે છે. ॥૧૧॥

જેમાં આઠ પદો છે, જ્યાં અષ્ટાપદ જુગાર વગેરે લાખ દોષને હરવાવાળા, સોના જેવી કાંતિવાળા ઋષભદેવ ભગવાન છે તે **અષ્ટાપદ ગિરિરાજ** જય પામે છે. ॥૧૨॥

ઋષભદેવના પુત્ર બાહુબલિ વિગેરે નવ્વાણું શ્રેષ્ઠ શ્રમણો આ પર્વત ઉપર અજરામર પદ પામ્યા (એટલે મોક્ષમાં ગયા) તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૩॥

પ્રભુના વિયોગથી ડરનારા એવા દશ હજાર ઋષિઓ જ્યાં પ્રભુની સાથે નિવૃત્તિ યોગથી જોડાયા. તે અષ્ટાપદગિરિ જય પામે છે. ॥૧૪॥

શ્રી ઋષભદેવની સાથે નવ્વાણું પુત્રો અને આઠ પૌત્રો એક જ સમયે, એક જ સાથે જે પર્વત ઉપર મોક્ષને પામ્યા. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૫॥

બણે સાક્ષાત્ ત્રણ રત્ન ન હોય એવા ત્રણ રત્નૂપો ઈન્દ્રે ત્રણ ચિત્તાના સ્થાને જ્યાં બનાવ્યા. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૬॥

સિદ્ધાચતન સરખું **સિંહ-નિષદા** નામનું, ચાર ખંડ વાળું ચૌમુખી ચૈત્ય ભરતે જ્યાં બનાવ્યું. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૭॥

જ્યાં એક યોજન લાંબુ, અડધો યોજન પહોળું, અને ત્રણ ગાઉ ઉંચું ચૈત્ય શોભે છે. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૮॥

જ્યાં ભરતે ભાઈની પ્રતિમા અને ચોવીશ જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ પોતાની પ્રતિમા બનાવેલ, તે **અષ્ટાપદ ગિરિ** જય પામે છે. ॥૧૯॥

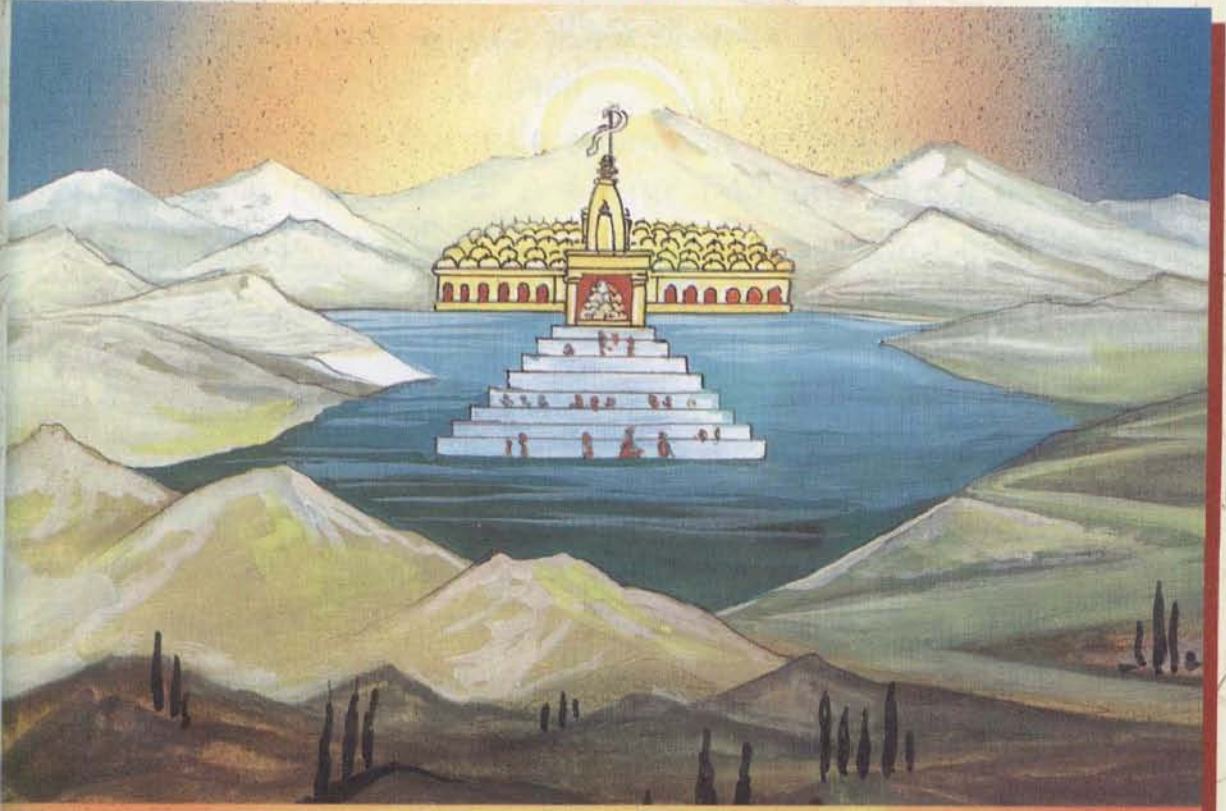
પોત પોતાની આકૃતિ, પ્રમાણ, વર્ણ, લંછન આદિથી યુક્ત વર્તમાન ચોવીસીના જિનબિંબો ને ભરતે જ્યાં બનાવેલા, તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૦॥

પ્રતિમા યુક્ત નવ્વાણું ભાઈઓના નવ્વાણું રત્નૂપો અને એક અરિહંતનો રત્નૂપ જ્યાં આગળ ચક્રીએ રચ્યા છે. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૧॥

ભરત વડે મોહરૂપી સિંહને હણવા માટે અષ્ટાપદ નામનું પ્રાણી જેવા અથવા અષ્ટાપદ ઉપર શોભે છે. અથવા આઠ પગથિયાવાળો આઠ બેજન પ્રમાણ વાળો પર્વત કર્યો. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૨॥

જે પર્વત ઉપર ભરત ચક્રવર્તી આદિ અનેક કોટિ મહર્ષિઓ સિદ્ધિને પામ્યા. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૩॥

ભરત રાજના વંશના ઋષીઓ આ પર્વત ઉપરથી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં અને

● ઋષભદેવની સાથે તેમનાં ૯૯ પુત્રો, ૮ પૌત્રાઓ એક જ સાથે એક જ સમયે અષ્ટાપદગિરિ ઉપર મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે.

મોક્ષમાં ગયા છે, એ પ્રમાણે **સુબુદ્ધિ** મંત્રિએ એ **સગર** ચક્રીના પુત્રોની આગળ કહેલ તે **અષ્ટાપદ** ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૪૧॥

જે પર્વત ઉપર સાગર જેવા ગંભીર આશયવાળા સગરચક્રીના વંશજેએ ચારે બાજુ રક્ષા માટે પરિખા (ખાઈ) ને કરી તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૫૧॥

જે જૈન તીર્થ (અષ્ટાપદ) નો પોતાન પાપોને ધોવા માટે સતત ઉછળતા હાથરૂપી તરંગોવાળી ગંગાએ ચારે તરફથી આશ્રય કર્યો છે તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૬૧॥

જે પર્વત ઉપર જિનેશ્વરને તિલક દાનથી દમચંતીએ પણ તેના અનુરૂપ કુળ = સ્વરૂપ પોતાના ભાલ ઉપર સ્વાભાવિક તિલક મેળવ્યું તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૭૧॥

જે અષ્ટાપદ પર્વતને સાગરમાં કોંઈથી નાંખવા તૈયાર તયેલા **રાવણ**ને **વાલિ**ક્રષિ એ પગથી હલાવ્યો, તેથી તેણે તરત જ ખેરદાર અવાજ કર્યો. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૮૧॥

હાથની નસ વડે જિનેશ્વરના મહોત્સવને કરતાં લંકેન્દ્રે રાવણે જ્યાં આગળ ઘરણેન્દ્ર પાસેથી **અમોઘ વિજયા** નામની શક્તિને પ્રાપ્ત કરી, તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૧૯૧॥

જે પર્વત ઉપર **ગૌતમ** ગણધરે ચાર, આઠ, દસ અને બે જિનગિંબો ને પશ્ચિમાદિ ચારે દિશામાં વાંઘા, તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૦૧॥

પોતાની શક્તિથી જે માણસ આ પર્વત ઉપર રહેલા જિનેશ્વરો ને વાંટે છે તે અચલ બને છે. (મોક્ષને મેળવે છે) એ પ્રમાણે વીરપ્રભુએ જેનું વર્ણન કરેલ છે, તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૧૧॥

ગૌતમ પ્રભુએ જે પર્વત ઉપર ભાખેલાં **પુંડરીક અધ્યયન**ના શ્રવણ અને અધ્યયન થી દશપૂર્વીઓમાં પુંડરીક સમાન **વજ્રસ્વામી** થયા, તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૨૧॥

જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરી પાછા ફરેલા, શ્રી ગૌતમ ગણધરે જ્યાં તાપસોને દીક્ષા આપેલી. તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૩૧॥

સુવર્ણમય ચિરસ્થાયી એવા જે અષ્ટાપદ મહાતીર્થનું વર્ણન અહીં કરાયું તે અષ્ટાપદ ગિરિ જય પામે છે. ॥૨૪૧॥

શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ વડે રચાયેલી અષ્ટાપદ તીર્થ કલ્પ નામની આ કૃતિ સમાપ્ત થઈ.

દેવો વડે નમસ્કાર કરાયેલા શ્રી મહિનાથ-નમિનાથ જિનેશ્વરો ના ચરણકમલને નમસ્કાર કરીને મિથિલા મહાનગરીના કલ્પને લેશ માત્રથી કહીશ. ॥૧૧॥

આજ ભરતક્ષેત્ર ના પૂર્વ દેશના વિદેહ નામનો દેશ છે. જે અત્યારના વર્તમાન કાળમાં 'તીરહુત' દેશ એ પ્રમાણે કહેવાય છે. જ્યાં આગળ પ્રત્યેક ઘરમાં મધુર, મંજુલ ફળના ભારથી નમેલા કેળના વનો દેખાય છે. મુસાફરો = વટેમાર્ગુ પણ સુગંધી દ્રવ્યોથી વડો અને દૂધથી તૈયાર થયેલી ચિવિડક વાનગી અને ખીરને ખાય છે. કગલે ને પગલે મધુર પાણીવાળી વાવડી, ફૂવા તલાવ અને નદીઓ છે. સામાન્ય માણસો પણ સંસ્કૃતિ ભાષાને બોલવામાં વિશારદે હોશિયાર અનેક પ્રકારના પ્રશસ્ત શાસ્ત્રોમાં નિપુણ હોય છે.

ત્યાં આગળ રિદ્ધિ થી સમૃદ્ધ એવી સમૃદ્ધિવાળી મિથિલા નામની નગરી હતી. અત્યારે જગઈ નામ થી પ્રસિદ્ધ છે. આ નગરીની નજીક જનક મહારાજ ના ભાઈ કનકનું નિવાસસ્થાન કનકપુર છે.

અહીં મિથિલા નગરીમાં કુંભરાજ અને પ્રભાવતી રાણીથી ઉત્પન્ન થયેલા સ્ત્રી તીર્થંકર ભગવાન મહિનાથનાં અને વિજયરાજ-વપ્રાદેવીના પુત્ર નમિ જિનેશ્વરનાં સ્થવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન આદિ કત્યાણકો થયેલા છે.

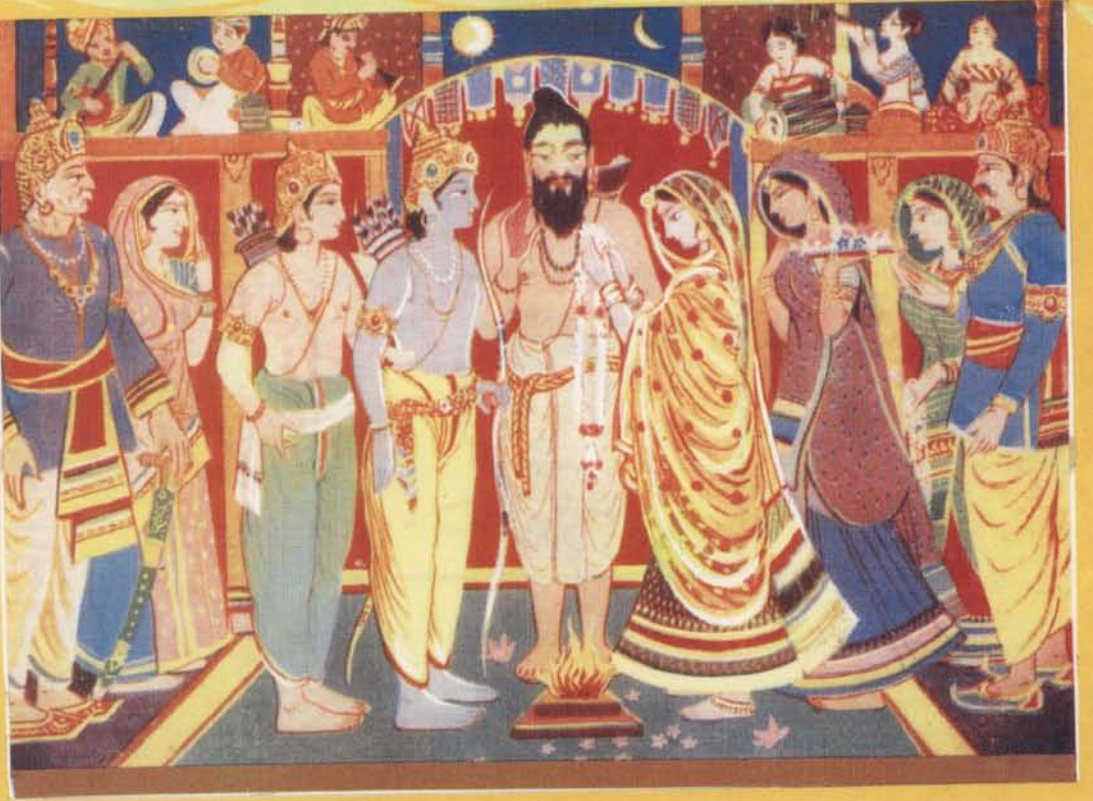
અહીં શ્રી વીર ભગવાનના આઠમા ગણઘર અકંપિત નો જન્મ થયેલો.

અહીં આગળ યુગબાહુ -મદનરેખાનો પુત્ર નમી નામનો મહારાજ બંગડીના અવાજની ઘટનાદી 'પ્રત્યેક બુદ્ધ' થયા. સૌધર્મેન્દ્ર વડે પરીક્ષા કરી એમના વૈરાગ્યનો નિશ્ચય કરાયો.

અહીં શ્રી વીર નિવાર્ણથી ૨૨૦ વર્ષ વીત્યે લક્ષ્મીઘર ચૈત્યમાં આર્ય મહાગિરિના શિષ્ય કૌંડિન્ય ગૌત્રવાળા, અશ્વમિત્રે છતે અનુવાદ પૂર્વમાં નિપુણિક નામની વસ્તુને ભણતાં ભણતાં પરિણામ હીન બની સામુચ્છેદિક દષ્ટિ ને પ્રવર્તાવી. પ્રાવચનિક જૈન શાસનના સ્થવીરો વડે અનેકાંતવાદની ચુક્તિ વડે નિવારવાં છતાં તે ચોથો નિન્હવ થયો.

૧. અત્યારના બિહારનો ઉત્તર ભાગ પ્રાચીનકાળમાં વિદેહ જનપદ અંતર્ગત હતો. ગુપ્તકાળથી એનું નામ 'તીરભુક્તિ' (એટલે કે નદી-કાંઠાવાળો પ્રદેશ) પ્રસિદ્ધ થયું. આજે પણ આ પ્રદેશ તિરહુત તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.

૨. આવશ્યકચૂર્ણિ (ભા.૧ પત્ર ૪૨૨) પ્રમાણે આર્યમહાગિરિના શિષ્ય કૌંડિન્ય અને તેમના શિષ્ય અશ્વમિત્ર ચોથા નિન્હવ થયા.

- મહાસતી સીતાનાં જન્મસ્થાને અહીં આગળ એક મોટુ વડવૃક્ષ રહેલું છે.
- રામ-સીતાનું વિવાહસ્થાન સાલ્લકુંડ નામે આ નગરમાં પ્રસિદ્ધ છે.

શ્રી મહાવીરસ્વામીના ચરણ કમલથી પવિત્રિત થયેલાં જળથી બાણગંગા અને ગંડકી નદીના મિલનથી આ નગરી પવિત્ર થયેલી છે.

અહીં ચરમ તીર્થકર ચૌમાસું રહેલા. અહીં જનકની પુત્રી મહારસતી (સીતા)ના જન્મભૂમિસ્થાન ઉપર મોટું વડવૃક્ષ પ્રસિદ્ધ છે.

અહીં આગળ શ્રી રામ-સીતાનું વિવાહસ્થાન સાકલ્લકુંડ એ નામે લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. અને પાતાલલિંગાદિ અનેક લૌકિક તીર્થો રહેલા છે.

અહીં આગળ મઘીનાથનાં ચૈત્યમાં વૈશ્વદેવી-દુર્ગેશ્વર્યક્ષ અને નમિ-જિનેશ્વરના ચૈત્યમાં ગંધારી દેવી, ભૂકુટી યક્ષ, આરાધક માણસોનાં વિઘ્નને દૂર કરે છે.

આ મિથિલા કલ્પને જિનેશ્વરનાં માર્ગમાં સ્થિત રહેલા જે સાંભળે છે, વાંચે છે, તેના કંઠમાં મુક્તિ લક્ષ્મી નામની મહિલા વરમાલા ને નાંખે છે.

૧. બિહારના દરભંગા જિલ્લાની ઉત્તરે નેપાળની સરહદ ઉપર આવેલ જનકપુર મિથિલા હોવાનું મનાય છે.

રત્નવાહુ નગરમાં રહેલા શ્રીધર્મનાથ ભગવાનને નમસ્કાર કરીને તે જ શ્રેષ્ઠ-ઉત્તમ નગરના કલ્પને વિશે કાંઈક હું કહીશ. ॥૧૧॥

આ જ જંબુદ્વીપ ના ભરત ક્ષેત્રમાં કોશલ-દેશમાં વિવિધ ખતિના ઘણાં જ ઉંચા અને ઘણી મોટી શાખા વાળા વૃક્ષોના વિપુલ પ્રમાણમાં ફૂલ ફળોવાળા સૂર્યના કિરણો ઢાંકનાર એવા ગહનવનથી શોભિત અને શીતલ, નિર્મલ અને વિપુલ પાણીના ઝરણાવાળા ધર્મરનાદથી મનોહર એવું રત્નવાહુ નામનું નગર છે.

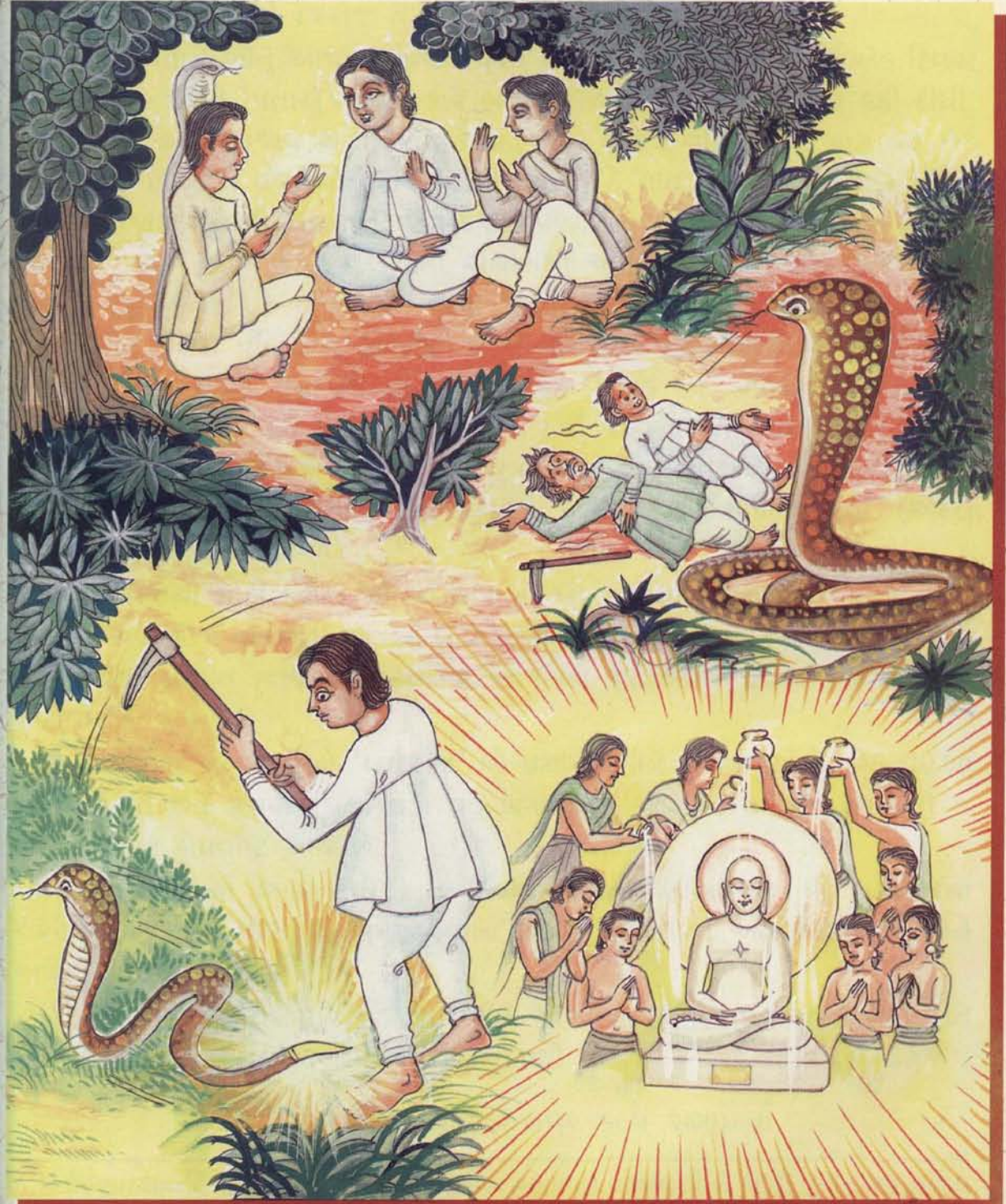
ત્યાં આગળ ઈક્ષ્વાકુ કુલમાં દીપક સમાન, ચમકતા સોનાજેવી મનોહર કાન્તિવાળા, વજ્રના લંછનવાળા ૪૫ ધનુષની કાયાવાળા એવા ૧૫ માં તીર્થપતિ શ્રી વિજયવિમાન થી અવતરીને શ્રી ભાનુરાખના ઘરમાં સુવ્રતાદેવીની કુક્ષીમાં પુત્રપણે અવતર્યા. અનુક્રમે ગુરુજનોએ ધર્મનાથ નામ રાખ્યું. તેમના જન્મ-દીક્ષા-કેવલજ્ઞાન કલ્યાણક ત્યાંજ થયેલા. અને તેઓ મોક્ષ સમેતશિખર ઉપર પામ્યા. તે જ નગરમાં માણસોની આંખને શીતલતા ઉત્પન્ન કરનાર નાગકુમાર દેવથી અધિષ્ઠિત એવું ધર્મનાથ ભગવાનનું ચૈત્ય થયું.

તે જ નગરમાં એક શિલ્પકાર (કુંભકાર) પોતાની કળામાં હોંશીયાર હતો. તેનો યુવાન પુત્ર ક્રીડાના દુર્વિલાસથી ત્યાં મનોહરતાને ભજનારા ચૈત્યમાં ઘેરથી આવીને પોતાની ઈચ્છા મુજબ જુગારાદિ તે તે પ્રકારની ક્રીડાને કરનારા માણસોની સાથે કરતો હતો.

ત્યાં એક નાગકુમાર ક્રીડાપ્રિય હોવાથી મનુષ્ય શરીર બનાવી તે કુંભારના છોકરાની સાથે દરરોજ રમવા લાગ્યો. કુલક્રમથી આવતાં કુંભારના કાર્યો ને નહિ કરતો હોવાથી તેના પિતા તે પુત્રને દરરોજ તેને કઠોર વાણીથી ઠપકો આપતા.

પરંતુ આ પિતાના વચનને સ્વીકારતો નથી. તેથી પિતાએ ખેરદાર મારપીટ કરી બળ જબરીથી માટી ખોદાવવી, ખેંચવી, લાવવી વગેરે પોતાના કાર્યો કરાવવા લાગ્યો. છટકબારી મેળવી ફરીથી તે ચૈત્યમાં જઈને વચ્ચે વચ્ચે તે જ નાગકુમારની સાથે રમવા લાગ્યો.

નાગકુમાર વડે પૂછ્યું ? કયા કારણથી તુ પહેલાની જેમ નિરંતર રમવા નથી આવતો ? તેણે કહ્યું : મારા ઉપર પિતા ગુસ્સે થાય છે. વચ્ચે પોતાના કામ ધંધા કર્યા વિના કેવી રીતે પેટનો ખાડો પૂરી શકાય ? તે સાંભળી તે નાગકુમાર બોલ્યો : 'જે આ પ્રમાણે છે તો રમતના અંતે પૃથ્વી-પીઠ ઉપર આળોટીને હું સાપ થઈશ. ત્યારે માત્ર ચાર અંગુલ જેટલી મારી પૂંજ ને માટી ખણવાના ઉપકરણ વડે લોહવડે છેદીને તારે લઈ લેવી. તે સુંદર સોનાની બની જશે. તે સોના વડે તારા કુટુંબની આલવીકા ચાલશે. એ પ્રમાણે મિત્રપણાથી નાગકુમારે કહ્યું.

- નાગકુમાર દેવતાની સાથે કુંભારનો બાલક દરરોજ રમવા જાય છે.
- દેવ પુશ થઈને કહ્યું કે તારે દરરોજ મારા પૂંજનો છેલ્લો ભાગ કાપવો એટલું તારે સુવર્ણ થશે અને તારી આજીવિકા ચાલશે.
- બાપને લોભ જાગવાથી આખા સાપને મારવા જતા સાપ બંનેને ખાઈ જાય છે.
- આ નગરમાં ધર્મનાથ ભગવાનને હજારો ઘડા વડે અભિષેક નગર વાસીઓ કરે ત્યારે વિશિષ્ટ મેઘવૃષ્ટિ થાય છે.

તે કુંભકારનો પુત્ર દરરોજ તે પ્રમાણે કરવા લાગ્યો.

અને પિતાને સોનું આપવા લાગ્યો. પરંતુ તેના રહસ્યને કહેતો નથી. એક દિવસ ઘણો આગ્રહ કરીને પિતાએ પૂછ્યું ત્યારે ભયથી તેને સાચે સાચી હકીકત કહી દીધી. તેથી સ્મિત અને આશ્ચર્ય સાથે પિતાએ કહ્યું : 'રે મૂર્ખ ! ચાર અંગુલ માત્ર કેમ છેદે છે ? ઘણું છેદવાથી ઘણું સોનું થશે.' તેણે કહ્યું : 'હે તાત ! આનાથી વધારે છેદવા માટે હું ઉત્સાહિત નથી. કારણ કે એમ કરતાં પરમમિત્રના દેવતાઈ વચનનોના ઉલ્લંઘન કરવાનો પ્રસંગ આવે છે. હવે લોભના સંક્ષોભથી આકુલિત થયેલા મન વાળા પિતા પણ તે પુત્ર ક્રીડા માટે તે ચૈત્યમાં ગયા. પછી ગુપ્ત રીતે તેની પાછળ ગયા. જ્યારે ક્રીડા કરીને પૃથ્વી પીઠ ઉપર આળોટી ને તે નાગકુમાર સાપ બન્યો, ત્યારે કુંભકારે બિલમાં પ્રવેશ કરતાં તેના અડધા શરીરને કુહાડી વડે છેદી નાખ્યું. તેથી ક્રોધના આરોપથી નાગકુમાર દેવે કહ્યું : 'રે પાપિષ્ઠ ! તેં રહસ્યભેદને કર્યો છે. એ પ્રમાણે ઘણો જ થુત્કારી થુત્કારી ને તે નાગકુમારે પુત્રને અને પિતાને દાઢના સંપ્રટ વડે દંશીને મારી નાંખ્યા. રોષના પ્રકર્ષથી સંપૂર્ણ કુંભકારના કુળને કાળનો કોળિયો કર્યો. (એટલે કે કુલનો નાશ કરી નાંખ્યો).

તે દિવસથી માંડી કુંભકાર જાતિના માણસો આ નગરમાં ક્યારે પણ વસતા નથી. ઘડા વિ. પણ બીજા સ્થાનથી માણસો લાવે છે. તેથી ત્યાં આગળ નાગમૂર્તિથી પરિવરેલી **ધર્મનાથ**ની પ્રતિમા આજે પણ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ વાળા યાત્રિકજનો ઢારા અનેક પ્રકારે પ્રભાવપૂર્વક પૂજાય છે.

આજે પણ અન્યધર્મીઓ '**ધર્મરાજ**' એ પ્રમાણે કહીને વર્ષાઋતુમાં ક્યારેક વાદળા નહિ વરસતે છતે હજારો દૂધના ઘડા વડે ભગવાનનો અભિષેક કરે છે. ત્યારે તે જ ક્ષણે વિશિષ્ટ મેઘવૃષ્ટિ થાય છે.

કંદર્પા નામની શાસનદેવી અને **કિંનર** નામનો શાસનયક્ષ શ્રી ધર્મનાથના ચરણકમલની સેવા કરવામાં ભ્રમર સમાન છે. તે માણસોના અનર્થોનો નાશ અને અર્થની પ્રાપ્તિ અહીં કરાવે છે.

એ પ્રમાણે જિનપ્રભસૂરિ વડે જેવી રીતે સાંભળ્યો (શ્રુતજ્ઞાન પ્રમાણે) તેવી રીતે રત્નપુર નામનો '**રત્નવાહ** નામનો કલ્પ કરાયો.

ઈતિ ધર્મનાથ જન્મભૂમિ રત્નપુર કલ્પ સમાપ્ત ॥

૧. ઉત્તરપ્રદેશના કૈંબાબાદ-બારાબંકી રેલમાર્ગ ઉપર સોહાવલ સ્ટેશનથી બે કી.મી. દૂર સરચૂ નદીના કાંઠે આવેલ રોનાહી ગામ 'રત્નવાહ' હોવાનું મનાય છે. શ્રી જયસાગરજીએ (૧૭ મી સદી) અહીં એક જિનાલયમાં ૩ પ્રતિમા અને એકમાં ચરણપાદુકા હોવાનું જણાવ્યું છે. શ્રી સૌભાગ્યવિજયજીએ (૧૭ મી સદી) પણ આ તીર્થનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. (પ્રાચીનતીર્થમાલા પૃ.૩૭)

શ્રીવીરપ્રભુને નમસ્કાર કરીને વીરપ્રભુના સિદ્ધિગમનથી પવિત્ર થયેલ પાવાપુરીનાં કલ્પને અને તેની સાથે બેડાયેલા દીર્ઘાળીપર્વની ઉત્પત્તિ ને કહીશ. ॥૧

ગૌડ દેશમાં પારલિપુર નગરમાં ત્રણ-ખંડનો અધિપતિ, પરમ શ્રાવક સંપ્રતિરાજ નમસ્કાર કરી આર્યસુહસ્તિ સૂરિજીને પૂછે છે કે : 'હે ભગવાન્ ! લોક અને લોકોત્તરમાં ગૌરવવંતુ આ 'દિવાળી પર્વ' કેવી રીતે પ્રગટ થયું ?'

હવે ગુરુ કહે છે કે હે રાજન્ ! સાંભળ.

તે કાલે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રાણત કલ્પમાં રહેલાં પુષ્પોત્તર વિમાનમાં વીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. આ અવસર્પિણીનો ત્રીજો આરો વીત્યો અને ચોથો આરો-૭૫ વર્ષ ને સાડા-આઠ મહિના બાકી રહ્યો ત્યારે આઘાઢ સુદ છઠના દિવસે ઉત્તર હાલ્ગુની નક્ષત્રમાં માહણકુંડગ્રામ નગરમાં ઋષભદત બ્રાહ્મણની પત્ની દેવાનંદાની કુક્ષિમાં ત્યાંથી ચ્યવન થતાં ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત સિંહ-હાથી-વૃષભ આદિ ચૌદ મહારવખોથી સૂચિત વીરપ્રભુ અવતર્યા. ત્યાં બ્યાંસી અહોરાત્ર પછી ઈંદ્રના આદેશથી હરિણગમેષી દેવે આસોવદ તેરસના દિવસે તેજ નક્ષત્રમાં ક્ષત્રિય કુંડગ્રામ નગરમાં સિદ્ધાર્થ રાજની રાણી ત્રિશલાદેવી ના ગર્ભને બદલાવીને ત્યાં (પ્રભુનું) ગર્ભમાં સંક્રમણ કર્યું. માતાના રનેહને જણીને સાતમા મહિને 'માત-પિતાના જીવવા છતાં હું શ્રમણ નહિં થાઉં.' એ પ્રમાણે અભિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો. નવ મહિના ને સાડા સાત દિવસને અંતે ચૈત્ર-સુદ-તેરસના મધરાતમાં તે જ નક્ષત્રમાં ભગવાન જન્મ પામ્યા.

માતા-પિતાએ વર્ધમાન નામ પાડ્યું. પ્રભુ દ્વારા મેરૂ પર્વત કંપાવવો; દેવના ગર્વનો નાશ કરવો, ઈંદ્ર પાસે વ્યાકરણને પ્રરૂપવું ઈત્યાદિ ઘટનાઓ પ્રસિદ્ધ છે. આવા સુંદર-આચરણવાળા, યુક્ત અને ભુક્ત ભોગી(વીરપ્રભુ), માતા-પિતા દેવલોકમાં ગયા ત્યારે ત્રીસ-વરસસુધી ઘરમાં વસીને, વરસીદાન આપીને ચંદ્રપ્રભા નામની શિબિકામાં બેસીને એકલા ભગવાને એક દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર સાથે માગસર વદી દશમના દિવસે ઉત્તર હાલ્ગુની નક્ષત્રમાં છટ્ઠ ભકતપૂર્વક દિવસના છેલ્લા પહોરમાં જ્ઞાતખંડ વનમાં દીક્ષા લીધી.

બીજા દિવસે બહુલ બ્રાહ્મણે ખીર વડે પારણું કરાવ્યું, પંચદિવ્ય પ્રગટ થયા. ત્યાર પછી બાર વર્ષને તેર પખવાડીયા સુધી મનુષ્ય-દેવ તિર્થચે કરેલા ઉપસર્ગો સહન કરીને, અને ઉગ્ર તપ તપીને જૂંભક ગામમાં ઋષુવાલિકા નદીના કાંઠે ગોદોહિકા આસને છટ્ઠભકત સાથે તે જ ઉત્તર હાલ્ગુના નક્ષત્રમાં વૈશાખ સુદી દશમી ના દિવસે ત્રીજા પ્રહરમાં કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

આ પાવાપુરી હાલ બિહારમાં છે. અહીં આગલ મહાવીર સ્વામી નિર્વાણ પામેલા. (મોકે ગયેલા)

વૈશાખ સુદ અગ્યારસના દિવસે મધ્યમ પાપામાં મહસેન વનમાં તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું. પરિવાર સહિત ઈન્દ્રભૂતિ પ્રમુખ ગણધરોને દીક્ષા આપી. તથા દિવસથી માંડી ભગવાનના બેતાલીસ ચાતુર્માસ થયા. તે એ પ્રમાણે એક અસ્તિક ગ્રામમાં ત્રણ ચંપાને પૃષ્ઠ-ચંપામાં, બાર વૈશાલીના વાણિજ્ય ગામમાં ચૌદ રાજગૃહીના નાલંદાપાડામાં છ મિથિલામાં, બે ભદ્રિકામાં, એક આલંબિકા નગરીમાં, એક પ્રણીતભૂમિમાં, એક શ્રાવસ્તી નગરીમાં, છેલ્લું મધ્યમપાપાના હસ્તિપાલ રાજની, ઉપયોગમાં નહિ આવતી સુંક = શુષ્ક શાળામાં થયું. ત્યાં શેષ આયુષ્યનો અંત જણાતાં વીર સ્વામીએ સ્વોળ પહોર સુધી દેશના આપી.

પુણ્યપાલ રાજને આવેલા આઠ સ્વપ્નોનું ફળ

ત્યાં આગળ વંદન કરવા માટે આવેલા પુણ્યપાલ રાજ પોતે જોયેલ આઠ સ્વપ્નોના ફળને પૂછે છે. ભગવાન કહે છે તે સ્વપ્નફળ આ પ્રમાણે :-

(૧) પ્રથમ સ્વપ્નમાં જીર્ણશાળામાં હાથીઓ રહે છે. તે શાળા પડવા જેવી છતાં પણ તેમાંથી હાથીઓ નીકળતા નથી. જે નીકળ્યા હતા તે ફરીથી ત્યાં આગળ પાછા જાય છે. તેથી તે શાળા પડવાથી બધા નાશ પામે છે.

આ સ્વપ્નનું ફળ આ પ્રમાણે :- દૂષમ ગૃહવાસ તે જીર્ણશાળા જણાવી. સંપદા, સ્નેહ અને નિવાસો અસ્થિર હોવાથી અહો ! દૂષમ કાલમાં દુઃખે જીવી શકાય. દ્રવ્યજીવી ઈત્યાદિ વચનથી ધર્મર્થી શ્રાવકો હાથી રૂપ જણાવા.

અને પરદર્શનના ગૃહસ્થોની અપેક્ષાએ પ્રધાન હોવાથી તે ગૃહસ્થો દેશભંગાદિથી દેશથી સર્વથી વગેરે ભાંગાના અનુસારે ગૃહવાસમાં પડે છે. છતાં પણ નીકળવા ઈચ્છતા નથી. વ્રત-ગ્રહણ દ્વારા જે નીકળે છે તેઓ પણ અવિધિથી નિકળતા હોવાથી નાશ પામે છે. ગૃહસ્થ લોકોના સંકલેશમાં પડીને તેઓ ભગ્ન પરિણામવાળા થાય છે. કોઈક વિરલા સુસાધુ થઈને, ગૃહસ્થના સંકલેશમાં પડવા છતાં પણ આગમના અનુસાર તેને અવગણીને કુલીનપણાથી સાધુ જીવનનું પાલન કરશે. એ પ્રમાણે સ્વપ્નનો અર્થ થયો.

(૨) બીજા સ્વપ્નનો અર્થ આ પ્રમાણે :- ઘણા વાંદરાઓની મધ્યે ચૂથાધિપતિઓ છે. તે અશુચિ દ્વારા પોતાને લીપે છે. બીજા વાંદરાઓ તેમ કરે, તેથી લોકો હસે છે. ત્યારે તેઓ કહે છે. આ અશુચિ નથી પરંતુ, ગોશીર્ષ-ચંદન છે. વિરલા વાનરો વિલેપન કરતા નથી, તે વાનરોની વિલેપન કરતાં વાંદરાઓ નિંદા કરે છે, તેઓ ઉપર બીજાય છે..

આ સ્વપ્નનું ફળ આ પ્રમાણે :- વાનરના સ્થાને અહીં ગચ્છગતસાધુઓ જણાવા. તેઓ અપ્રમત્ત ભાવવાળા અને ચલ પરિણામ વાળા થશે. ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય તે ચૂથાધિપતિ જણાવા. અશુચિનું વિલેપન તે આઘાકર્માદી સાવધનું સેવન જણાવું. અન્ય

વિલેપન તે = બીજા પણ તેમ કરે છે. તે કારણથી લોકો હાંસી કરે છે. તેઓની અનુચિત પ્રવૃત્તિ હોવાથી પ્રવચનની હીલના થાય છે. ત્યારે તે કહે છે. આ નિંદા કરવા યોગ્ય નથી. પરંતુ આ ધર્મનું અંગ છે. વિરલ સાધુઓ એવા હોય છે જે આચાર્યાદિ દ્વારા અનુરોધ કરવા છતાં પણ સાવધમાં પડશે નહીં, તેઓ (આઘાકર્માદિવાળા) સુસાધુઓની નિંદા કરશે. જેમ કે આ મુનિ ગીતાર્થ જણાતા નથી. અકિંચિત્કર = જકામા છે વગેરે, એ પ્રમાણે બીજા સ્વપ્નનો અર્થ થયો. ॥૨૧॥

(૩) ત્રીજું સ્વપ્ન અને તેનો હિતાદેશ આ પ્રમાણે : શ્રેષ્ઠ છાયાવાળા ક્ષીરવૃક્ષ ની નીચે સિંહના પ્રશાંતરૂપ વાળા ઘણાં બચ્યા રહેલા છે. તે સિંહના બચ્યાની લોકો પ્રશંસા કરે છે. અને આવ જ કરે છે. અને બાવળના ઝાડ નીચે કુતરા છે.

આ સ્વપ્નનું ફળ આ પ્રમાણે :- ખીર વૃક્ષના સ્થાને સાધુને પ્રયોગ્ય ક્ષેત્રો અથવા શ્રાવકો જે સાધુઓ ઉપર ભક્તિબહુમાન વાળા, ધર્મ ઉપકરણ આપવા વાળા, શ્રેષ્ઠ સાધુઓનું રક્ષણ કરવામાં પરાયણ હોય છે. તે ક્ષેત્રોને ઘણાં સિંહના બચ્યા સરખા નિત્યવાસી પાસતથા અવસન્નાદિ દ્વારા સંકલિષ્ટપણાથી ઘેરશે. તે પાસતથાદિ વિગેરે પોતાને માણસોને ખુશ કરવા માટે પ્રશાંત દેખાડે છે. તેના વચનને માનવા વાળા તેવા પ્રકારના કૌતુકી લોકો તેમની પ્રશંસા કરે છે. આવજ કરે છે. તેમનું કહ્યું કરે છે. ત્યાં ક્યારેક કોઈક ધર્મશ્રદ્ધાવાળા હોય છે. અથવા વ્યવહારનો પરિહાર કરનારા દુઃખી થશે. તેઓની અને તેઓથી ભાવિત મનવાળાઓની કૂતરા સમાન, અવર્ણવાદ, હાંસી કરશે. આખો દિવસ શુદ્ધ ધર્મ કરવા દ્વારા ભર્યા કરે છે. જે કુલોમાં ધર્મશ્રદ્ધાતુઓ દુઃખી થાય, અવજ્ઞાથી ઉપહાસ કરાય તે સાધુનું કુલ બાવળ સમાન સમજવું. દુષ્કાળના યોગથી ધર્માચાર્ય સિંહના બચ્યાની જેમ ભરશે. ॥૩૧॥

(૪) ચોથું સ્વપ્ન આ પ્રમાણે : કેટલાક તરસ્યા થયેલાં કાગડાઓ વાવડીના તટ ઉપર ઝાંઝવાના જળને = માયા સરોવરને દેખીને ત્યાં જવા માટે પ્રવૃત્ત થયા. કોઈકે નિષેધ કર્યો. આ તો પાણી નથી. તે વાત પર અશ્રદ્ધા કરતાં ત્યાં ગયા, તેથી નાશ પામ્યા.

તેનું ફળ આ પ્રમાણે :- વાવડી જેવી શ્રેષ્ઠ સાધુઓની પરંપરા. તે સાધુઓ ઘણા જ ગંભીર અને સારી રીતે અર્થને ભાવવાવાળા ઉત્સર્ગને અપવાદ સમજવામાં કુશલ, મૂર્ખ નહીં હોવા છતાં મૂર્ખ બનેલ રાખના દ્રષ્ટાંતથી કાલને ઉચિત ધર્મમાં નિરત, અનિશ્ચિત આશ્રયવાળા છે. ઘણાંજ વાંકા અને જડ, અનેક પ્રકારના કલંકથી ઉપહત થયેલાં ધર્માર્થી કાગડા જેવા જણાવા. તે આર્થધર્મ શ્રદ્ધા વડે અભિભૂત થયેલાં છે. અને ઝાંઝવાના જળ જેવા છે. જ્યારે પૂર્વે કહેલાથી વિપરીત આચારવાળાં એવા ધર્માચાર્યો ઘણાંજ કષ્ટકારી અનુષ્ઠાનમાં નિરત હોવા છતાં પણ પરિણત જ હોવાના કારણે ઉપચારહિતમાં પ્રવૃત્ત થયેલા હોવાથી કર્મબંધના હેતુભૂત છે. તેઓને દેખીને મૂઢ ધર્મવાળા ત્યાં જશે. ત્યારે ગીતાર્થ વડે કહેવાશે, આ ધર્મ માર્ગ નથી પરંતુ આ તો ધર્મઆભાસ છે. તો પણ શ્રદ્ધા નહીં કરતાં કેટલાક ત્યાં જશે સંસારમાં પડશે, નાશ પામશે. જેઓ

વળી તેઓના વચનથી અટકી જશે તે કુશળ ધર્મસાધકો થશે. અચૂક શુદ્ધ ધર્મના સાધક બનશે. ॥૪૧॥

(૫) પાંચમું સ્વપ્ન આ પ્રમાણે : અનેક પ્રકારના જંગલી પ્રાણીઓનાં સમૂહથી વ્યાપ્ત વિષમવનની મધ્યે મરેલો સિંહ પડેલો છે. પરંતુ તેને કોઈપણ શિયાળીઆઓ વગેરે નાશ કરવા હિમ્મત કરી શકતાં નથી. અનુક્રમે તે મરેલા સિંહના કલેવરમાં કીડાઓ ઉત્પન્ન થયા. તે કીડાઓ કલેવરને ખાઈ રહ્યા છે તે દેખીને શિયાળીઆઓ પણ ઉપદ્રવ કરે છે.

તેનું ફળ આ પ્રમાણે :- જિનશાસન પરવાદી મતોથી અપરાજેય હોવાથી જિનપ્રવચન એ સિંહ રૂપ છે. સારી રીતે ધર્મની પરીક્ષા કરનારા કોઈક વિરલ ચુપરીક્ષક ધર્મજતવાળું ભરતક્ષેત્ર વન જેવું સમજવું. પરતીર્થીકાદિ એ જંગલી પશુઓ જેવા સમજવા. તેઓ એ પ્રમાણે માને છે. આ જૈન પ્રવચન અમારા પૂજ, સત્કાર, દાનાદિનો ઉરછેદ કરનારું છે. તેથી વિષમ અને પક્ષપાતી માણસોની ભરપૂર છે. જેમ તેમ કરીને ગમે તે રીતે નાશ પામો. તે નાશખામેલું તે પ્રવચન મરેલું છે. એટલે અતિશય દૂર થવાથી નિષ્પ્રભાવવાળું થશે. તો પણ શત્રુઓ ભયથી તેને ઉપદ્રવ કરશે નહીં. કારણ બે તેઓ માને છે કે = ખરેખર આ પ્રવચન પરસ્પર સંગતિવાળું છે. અને સુસ્થિત છે. કાલના દોષથી ત્યાં આગળ કીડા સરખા પ્રવચન ને નાશ કરનારા મતાંતરીયો ઉત્પન્ન થશે. તેઓ પરસ્પર નિંદા કુથળી, કલ્પો વિગેરેથી શાસનની લઘુતા (હિલના) કરશે. તેને દેખીને શત્રુઓ પણ કહેશે કે એઓને પરસ્પર મેળ નથી. માટે નિશ્ચયથી આ પણ પ્રવચન વિશેષતા વગરનું છે. એમ માની નિર્ભયતાથી નિંદારત પણે પ્રવચનને ઉપદ્રવ કરશે. ॥૫૧॥

(૬) છઠ્ઠું સ્વપ્ન આ પ્રમાણે : પક્ષાકર = કમળોથી યુક્ત હોય તે સરોવર, કમલો વિનાનું અને ગદ્ભક-છીછરથી યુક્ત સરોવર છે. પક્ષો તો ઉકરડામાં છે. તે પણ થોડા અને મનોહર નથી.

તેનું ફળ આ પ્રમાણે :- પક્ષ સરોવર સમાન ધર્મક્ષેત્રો અથવા શ્રેષ્ઠકુલો, તેમાં ધર્મને કરનારા, કમલો સરખા સાધુ અથવા શ્રાવક સંઘો નથી, જે પણ ધર્મને કરશે, સ્વીકારશે તે પણ કુશીલ સાધુ-શ્રાવકના સંગથી શિથીલ-લોલુપ પરિણામવાળા થશે. ઉકરડા સરખા, હલકા કુલો અથવા નીચકુલોમાં ધર્મ પ્રવર્તશે. તેની પણ અસ્થાને ઉત્પન્ન થવાના દોષના કારણે લોકો નિંદા કરશે. આથી ઈર્ષ્યાદિ દોષથી દુષ્ટ થવાથી, તેઓ સ્વકાર્ય ને સાધી શકશે નહિ.

(૭) સાતમું સ્વપ્ન આ પ્રમાણે : કોઈક જડ જેવો ખેડૂત બળેલા, ઘુણ નામના કીડાથી ખવાયેલા, ઉગવા માટે અયોગ્ય બીજાદિ ને સારા બીજ માની ખરીદે છે. અને ઉખર ભૂમિમાં વાવે છે. તે બીજમાં આવેલાં શુદ્ધ બીજને દૂર કરે છે. અને સારા ક્ષેત્રને (ખેતર ને) છોડી દે છે.

આનું ફળ આ પ્રમાણે :- ખેડૂત સરખા દાન-ધર્મરૂચિવાળા દાતારો તે જ્ઞાનના ખોટા અભિમાન વાળા, પોતાને જ્ઞાની માનતાં અપ્રાયોગ્ય સંઘને ભક્તાદિ દાન વિગેરેને પ્રાયોગ્ય માને છે. અને તે પણ અપાત્રમાં આપે છે. આ ચાર ભંગી છે. એક શુદ્ધ અપ્રાયોગ્યની મધ્યે કાંઈ પણ શુદ્ધ આવે છે. તેને દૂર કરે છે. અથવા આવેલા પ્રાપ્ત થયેલ સુપાત્રોને દૂર કરે છે. આવા પ્રકારના દાન આપનારા અને ગ્રહણ કરનારા પણ થશે. આ સ્વપ્નની બીજા લોકો બીજી રીતે વ્યાખ્યા કરે છે. અબીજ એટલે અસાધુ તેઓને પણ સાધુ છે એ બુદ્ધિથી જ્ઞાનના ખોટા અભિમાન વાળા ગ્રહણ કરશે. અસ્થાનમાં અવિધિથી સ્થાપન કરશે. જે જ્ઞાનના ખોટા અભિમાનવાળો કોઈક ખેડૂત અબીજને બીજા અને બીજેને અબીજ માનતો તેવા પ્રકારે ત્યાં સ્થાપન કરે છે, વાવશે. કે જે સ્થાને તે બીજા ને કીડા આદિ ખાઈ ખાય અને ચોપગા (રનેહવાળા) વિનાશ કરે, અથવા બીજી રીતે નકામા ઉગેલાને લણવામાં આવતા નથી. બાલવાવાળા થાય છે. એ પ્રમાણે અજ્ઞાન-ધર્મશ્રદ્ધાળુઓ પાત્રને પણ અવિધિ-અબહુમાન-અભક્તિ આદિથી એવી રીતે કરશે કે જેથી તે પુણ્ય પેદા કરવામાં અસમર્થ થશે.

(૮) આઠમું સ્વપ્ન આ પ્રમાણે : પ્રાસાદ શિખર ઉપર ક્ષીરોદધિ થી ભરેલાં, સૂતર વિગેરેથી અલંકૃત ગ્રીવા, (કાના) વાળા કેટલાક કળશો રહેલાં છે. અને બીજા ભૂમિમાં બોડા.. અનુક્રમે તે શુભ કળશો પોતાના સ્થાનથી ચલાયમાન થઈને બાંડા ઘડા ઉપર પડ્યા. તેથી તે બંને ભાંગી ગયા.

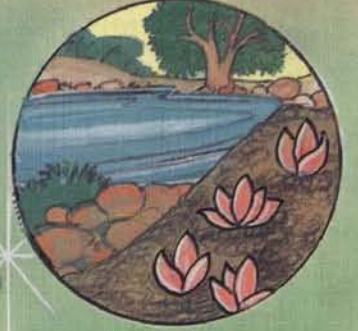
તેનું ફળ આ પ્રમાણે :- સારા કળશ સરખા સુસાધુઓ, પહેલા ઉગ્ર વિહાર વડે વિચરતાં પૂજ્ય થઈને કાલાદિ દોષથી પોતાનાં સંચય સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થયેલ અવસર બનેલ શિથિલ થઈને શિથિલ વિહારવાળા પ્રાય: થશે. બીજા પણ પાર્શ્વસ્થાદિ ભૂમિ પર રહેલાં ભૂમિની ઘૂળ ઉગાલ સમાન સ્કેડો અસંચય સ્થાનથી ચુકત બોડા ઘડા સરખા નિષ્ઠ પરિણામ વાળા થશે. તે સુસાધુ વિચરતા બીજા વિહાર ક્ષેત્રના અભાવથી બોડા ઘડા સરખા પાર્શ્વસ્થાદિ ના ક્ષેત્રમાં જવું તેમને પીડા કરશે. તેઓને તકલીફ કરશે. તેઓ પોતાના ક્ષેત્ર ઉપર આક્રમણ થવાથી ખેંચાતું દેખી પીડાયા છતાં નિર્ધવસ પરિણામના કારણે ઘણા જ તેઓ પ્રત્યે સંકલેશવાળા થશે. તે પરસ્પર વિવાદને કરતાં બંને પણ સંચયથી ભ્રષ્ટ થશે.

એક તપના ગારવવાળા બીજા ધર્મક્રિયામાં શિથિલ, બંને પણ ઈર્ષ્યાના વશથી અપુષ્ટ ધર્મવાળા (પોલા ધર્મવાળા) થશે.

વળી કેટલાક નહીં મુર્ખ (ડાહ્યા હોવાં) છતાં મૂર્ખ રાખના દષ્ટાંત વિધિથી કાલાદિ દોષમાં પણ પોતાનો નિર્વાહ કરનારા થશે. તે દ્રષ્ટાંત પૂર્વાચાર્યો આ પ્રમાણે વર્ણવે છે.

પહેલાં ખરેખર પૃથ્વીપુર નગરમાં પુણ્ય નામનો રાખ હતો. તેને સુબુદ્ધિ નામનો મંત્રી હતો. એક વખત લોગદેવ નામનો નૈમેત્તિક આવ્યો. તેને સુબુદ્ધિ મંત્રીએ ભવિષ્યકાલ પૂછ્યો. તેણે કહ્યું : 'એક મહિના પછી અહીં આગળ વરસાદ વરસશે. તેના પાણીને જે

❁ શ્રી અપાપા બૃહત્કલ્પ ❁

● પુણ્યપાલ રાજાને આવેલા આઠ સ્વપ્નો (૧) જીર્ણશાળા પડે છે છતાં હાથીઓ બહાર નથી નીકળતા. (૨) વાંદરાઓ અશુચિનું વિલેપન કરે છે. (૩) ક્ષીરવૃક્ષ નીચે સિંહના બચ્ચા અને બાવળનાં ઝાડ નીચે કુતરાઓ છે. (૪) કાગડાઓ ઝાંઝવાના જલને છોડી માયા સરોવરમાં જતાં મરણ પામે છે. (૫) સિંહના કલેવરમાં હજારો કીડાઓ પડેલા છે. (૬) ઉપરભૂમિમાં કમળોના ફૂલ ઉગ્યા છે. (૭) ખેડૂત કોવાયેલા બીજોને ઉપરભૂમિમાં વાવે છે. (૮) શુભકલ્પશો શિખર ઉપરથી પડી જાય છે.

પીશે, તે સર્વે પણ ગાંડા થશે. કેટલોક કાળ ગયા પછી સુવૃષ્ટિ થશે. તે પાણી પીવાથી માણસો પુનઃ સ્વસ્થ થશે. તેથી મંત્રીએ રાજને વિનંતી કરી અને રાજએ પણ પડદ વગડાવી પાણીનો સંગ્રહ કરવાનો માણસોને આદેશ આપ્યો. માણસોએ તેનો સંગ્રહ કર્યો. મહિના પછી મેઘ વરસ્યો. તે સંગ્રહ કરેલું પાણી અનુક્રમે પુરું થઈ ગયું. લોકોએ નવું પાણી પીવાની શરૂઆત કરી. તેથી ગાંડા થયેલા સર્વે લોકો અને સામંતાદિ ગાય છે, નાચે છે, અને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે ચેષ્ટાઓ કરે છે. માત્ર રાજ અને મંત્રી સંગ્રહ કરેલું પાણી પુરું ન થવાથી સ્વસ્થ રીતે રહે છે. ત્યારે ગાંડા થયેલા સામંતાદિઓ પોતાના કરતાં ભિન્ન (ગાંડપણ વિનાના) રાજ અને મંત્રીને જોઈને પરસ્પર મંત્રણા કરી કે આ રાજ અને મંત્રી મૂર્ખ છે. આપણાથી વિપરીત આચાર વાળા છે. તેથી એઓને દૂર કરીને બીજા આપણા જેવા રાજ અને મંત્રીને સ્થાપન કરીશું. હવે તેઓની આ મંત્રણા જણીને મંત્રી રાજને જાણ કરે છે. રાજએ કહ્યું 'કેવી રીતે એઓથી આપણું રક્ષણ કરવું ?' પ્રજા નો સમૂહ પણ ખરેખર રાજ જેવી શક્તિમાન હોય છે.' મંત્રીએ કહ્યું : 'મહારાજ ! મૂર્ખ નહીં છતાં આપણે મૂર્ખ થઈને રહેવું જોઈએ. બીજે કોઈ સ્વતંત્ર નથી.' તેથી કૃત્રિમ મૂર્ખ થઈને રાજ અને મંત્રી તેઓની વચ્ચે પોતાની સંપત્તિનું રક્ષણ કરતા રહે છે. તેથી તે સામંતાદિ ખુશ થયા. 'અહો ! રાજ અને મંત્રી આપણા જેવા થઈ ગયા.' એ પ્રમાણે ઉપાય વડે રાજ અને મંત્રીએ પોતાનું રક્ષણ કર્યું. ત્યાર પછી ઘણા સમય પછી સુવૃષ્ટિ થઈ. નવું પાણી પીવાથી સર્વે લોકો મૂળ સ્વભાવને પામ્યા અને સ્વસ્થ થયા.

એ પ્રમાણે દૂષમકાલમાં ગીતાર્થો કુલિંગીઓની સાથે સરખા થઈને વર્તતા રહીને પોતાના ભાવિ સમયની પ્રતિક્ષા કરતાં પોતાનો નિર્વાહ કરશે. એ પ્રમાણે ભાવિ દૂષમ કાલના વિલાસ ને સૂચવતા આઠ સ્વપ્નોના ફળને સ્વામીના મુખથી સાંભળીને **પુણ્યપાલ રાજ દીક્ષા લઈને મોક્ષમાં ગયો.**

આ દૂષમ સમયના વિલાસ ને લૌકિકો પણ કલિકાલ શબ્દથી વર્ણવે છે. પહેલાં ખરેખર વ્હાપર યુગમાં ઉત્પન્ન થયેલાં રાજ યુધિષ્ઠિર કોઈક પ્રસંગે રાજવાટિકામાં ગયા, તે પ્રદેશમાં **વાઘરડીને ધાવતી ગાયને જોઈ.** તે આશ્ચર્ય જોઈને રાજએ બ્રાહ્મણોને પૂછ્યું: 'આ શું છે ?' બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે 'હે દેવ ! આગામી કલિયુગનું આ સૂચક છે. આ આશ્ચર્યનું ફળ આ પ્રમાણે છે - કલિયુગમાં માતા-પિતા પોતાની કન્યાને કોઈક રિદ્ધિ સંપન્નવાળાને આપીને તેની પાસેથી દ્રવ્યને ગ્રહણ કરીને પોતાનો નિર્વાહ કરશે.' ત્યાર પછી આગળ ચાલતાં રાજએ માર્ગમાં બીની રેતીથી દોરીને વણતાં કેટલાક લોકોને જોયા. ક્ષણમાત્ર પછી તે દોરી વાયુના સપાટાથી ટૂટી ગઈ. ત્યારે રાજએ કારણ પુછ્યું. બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે 'હે મહારાજ ! આનું ફળ આ પ્રમાણે : જે દ્રવ્યને લોકો મહેનત કરીને ઉપાર્જન કરશે તે દ્રવ્ય કલિયુગમાં ચોર, અગ્નિ, રાજદંડ દાયક આદિ વડે નાશ

પામશે.' વળી આગળ ચાલતાં યુધિષ્ઠિરે અવાડામાંથી ઉછળી કુવામાં પડતું પાણી જોયું. ત્યારે પણ બ્રાહ્મણોએ કહ્યું કે 'હે મહારાજ ! આનું ક્ષણ આ પ્રમાણે : જે દ્રવ્યને પ્રજા અશ્વિ-મષિ-કૃષિ આદિના વ્યાપાર વડે ઉત્પન્ન કરશે તે સર્વ દ્રવ્ય રાજકુલમાં જશે. બીજા યુગોમાં ખરેખર રાજા પોતાનાં દ્રવ્યને આપી લોકોને સુખી કરતા હતાં.' વળી આગળ જતાં રાજાએ રાજચંપક વૃક્ષ અને ખીજડાનું ઝાડ બંને એકજ ઠેકાણે દેખ્યા. તે ખીજડાના ઝાડને વેદિકા બાંધવી. સુશોભન ગંધ, માલાથી પૂજ કરવી, ગીત નૃત્ય આદીથી મહિમા કરવા દ્વારા માણસો પૂજે છે. જ્યારે બીજા છત્ર આકાર (ઘટાદાર) ના મોટા ક્ષલકૂલોથી યુક્ત એવા રાજચંપક વૃક્ષની વાર્તાને પણ કોઈ પૂછતું નથી. (વાતપણ કરતું નથી) તેનું ક્ષણ બ્રાહ્મણો એ કહ્યું કે 'તે રીતે ગુણવંતોની, મહાપ્રભાવવાળા સજ્જનોની પૂજ થશે નહિ. અને રિદ્ધિ પણ નહીં થાય. પ્રાયઃ નિર્ગુણી પાપી એવાં દુર્જનોના પૂજ સત્કાર અને રિદ્ધિ કલિયુગમાં થશે.'

વળી આગળ ચાલતાં એક શિલા સૂક્ષ્મ છિદ્રમાં બંધાયેલા વાળ જેવા પાતળા આલંબન વડે આકાશમાં સ્થિત રહેલી જોઈ. ત્યાં પણ રાજાએ પૂછ્યું ત્યારે બ્રાહ્મણોએ કહ્યું - 'હે મહાભાગ ! કલિકાલમાં શિલાતુલ્ય ઘણું પાપ થશે. વાળના અગ્રભાગ સરખો અલ્પ ધર્મ થશે. પરંતુ તેવા પ્રકારના ધર્મનાં મહાત્મ્યથી કેટલોક કાલ લોકો પસાર કરશે. તે વાલાગ્ર સરખો ધર્મ ટૂટતાં જ બધું ડૂબી જશે.

દૂષમકાળમાં પૂર્વસૂરિએ લૌકિકની અપેક્ષાએ કલિયુગનું માહાત્મ્ય આ પ્રમાણે કહ્યું. અહીં આપેલી ત્રણ ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે - કૂવો અવાડાથી ભવે છે. કૂવા સરખો રાજા બણવો. બ્રહ્મ-ક્ષત્રિય-વૈશ્ય-શુદ્ર સર્વે પણ પોષવા યોગ્ય અવાડા તુલ્ય છે. કલિયુગના દોષથી રાજા તેમની પાસેથી અર્થ ગ્રહણ કરશે.

જેવી રીતે ક્ષણ નિમિત્તે વૃક્ષનો છેદ વધ થશે. ક્ષણ તુલ્ય પુત્ર ઘન-પત્ર-લેખનાદિ માટે વૃક્ષ તુલ્ય પિતાને વધ જેવો ઉદ્દેગ કરશે.

વાછરડા તુલ્ય કન્યાને વેચવા દ્વારા ગાય તુલ્ય માતા ધાવન તુલ્ય આશુવીકા કરશે.

સુગંધી તેલ-ઘી-પાક આદિ માટે ઉચિત લોહમયી કડાઈ નો વિપર્યાસ એટલે કે કલિમલનો વિપર્યાસથી ખોટાપણાથી કડાઈમાં કલિમલના માંસઆદિનો પાક થશે. પોતાની ખતિવર્ગને છોડી જેનીસાથે કંઈ સંબંધ નથી, એવા બીજા માણસોમાં અર્થદાનની પ્રવૃત્તિ થશે. એવો ભાવ છે.

સાપ સરખા નિર્દય ધર્મ વગરનાનો દાનસત્કારાદિ થશે. અને ગરૂડ સરખા પૂજ્ય ધર્મ કરનારાઓની પૂજ નહીં થાય.

બે અંગુલિ વડે હાથનું ઘટ્ટણ અને સ્થાપન થશે. હાથ તુલ્ય પિતાનું બે અંગુલિ તુલ્ય ઘણા પુત્રો જપ ધર દ્વારા, ઝઘડા કરવા દ્વારા ઘટ્ટણ અવમૂલ્યન (માન-મોભાનો લોપ) થશે.

હાથીને વહન કરવા યોગ્ય અંબાડીને ગઘેડાઓ વહન કરશે. જે મર્યાદારૂપી અંબાડીને વહન કરવા યોગ્ય એવા હાથી સમાન ઉચ્ચકુલમાં ઝઘડો અને પુનર્વિવાહ (નાતરા) થશે. અને બીજા ગઘેડાં સરખાં નીચ કુલોમાં મર્યાદા અને નીતિ પ્રવર્તશે.

વાળથી બંધાયેલી શિલા ધારણ થશે. અને સ્થાપન થશે. નાના સુક્ષ્મતર વાળ સરખો શાસ્ત્રાનુસારી પ્રાય: શુદ્ધ ધર્મ શિલા તુલ્ય પૃથ્વીપર વસવાવાળા લોકોની સ્થિતિનો નિર્વાહ થશે.

જેમ રેતીથી બનાવેલી દોરીને પકડી શકાતી નથી. એ પ્રમાણે આરંભથી પણ વેપાર કૃષિ સેવા આદિ મહેનતને અનુરૂપ વિશિષ્ટ ફળને પામશે નહિ.

શેષ બે ગાથાનો અર્થ કથાનકથી બણવો : તે આ પ્રમાણે. **દુર્યોધન, દુ:શાસન** આદિ સો ભાઈ, **દૂષણ-ગાંગેય-દ્રોણાચાર્ય** આદિ સંગ્રામમાં હણાયા અને પાંચ પાંડવોએ લાંબાકાળ સુધી રાજ્ય પાળ્યું. કલિયુગની પ્રારંભવેળાએ કોઈક મહાપથમાં પ્રયાણ કર્યું. અને કોઈક વનદેશમાં પહોંચ્યા. તેથી રાત્રિમાં **યુધિષ્ઠિરે ભીમાદિ**ને એક એક પહોર માટે પહેરેદાર તરીકે નિયુક્ત કર્યા. ત્યાર પછી **ધર્મપુત્રાદિ** સુઈ ગયા, ત્યારે પુરુષરૂપ કરીને **કલિ** ભીમની પાસે આવ્યો.

તે કલિએ કહ્યું : 'રે ભીમ ! ભાઈ-ગુરૂ-પિતામહ આદિને મારીને અત્યારે ધર્મ કરવા નીકળ્યો છે. આ વળી તારો કેવો ધર્મ ?' તેથી રોષે ભરાયેલ ભીમ તેની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. જેમ જેમ ભીમ યુદ્ધ કરે છે તેમ તેમ કલિ વધે છે. તેથી કલિ વડે ભીમ જીતાયો. એ પ્રમાણે બીજા પ્રહરમાં અર્જુન, ત્રીજા-ચોથા પ્રહરમાં નકુલ, સહદેવને પણ તે પ્રમાણે કલિએ કર્યું. તેઓ ગુસ્સે થયા અને હાર્યા. ત્યાર પછી બાકી રહેલી રાત્રીમાં યુધિષ્ઠિર ઉઠ્યો ત્યારે કલિયુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો. ક્ષમાથી જ રાજાએ કલિને જીત્યો. યુધિષ્ઠિરે કલિ સંકોચીને કોડીયામાં બેસાડી દીધો. સવારમાં ભીમાદિએ દેખ્યો. જેનાથી તમે હાર્યા તેજ આ કલિ છે. એ પ્રમાણે ૧૦૮ દષ્ટાંતો કલિયુગની સ્થિતિ વાળા **વ્યાસ** ઋષિએ **મહાભારત**માં બતાવ્યા છે. આ પ્રસંગ વડે બસ.

૪. ત્યાર પછી બણવા છતાં શ્રીગૌતમસ્વામી પૂછે છે, હે, ભગવાન ! તમારા નિર્વાણ પછી શું શું થશે ? પ્રભુએ કહ્યું : 'હે ગૌતમ ! મારા મોક્ષ પછી ત્રણ વર્ષને સાડા આઠ મહિના પછી દૂષમ નામનો **પાંચમો આરો શરૂ** થશે.

મારા મોક્ષ ગમનથી ૬૪ વર્ષ પછી છેદા કેવલી **જંબૂર**-વામી મોક્ષમાં જશે. તેની સાથે મન: પર્યવજ્ઞાન, પરમ-અવધિજ્ઞાન, પુલાકલબ્ધિ, આહારકશરીર, ક્ષપકશ્રેણિ, ઉપશમ શ્રેણિ, જિનકલ્પ, પરિહારવિશુદ્ધિ, સુક્ષ્મસંપરાય, યથાખ્યાતચારિત્ર, કેવલજ્ઞાન, અને મોક્ષગમન એ પ્રમાણે બાર સ્થાનો ભરતક્ષેત્રમાં વિરછેદ પામશે. આર્ય **સુધર્મા**થી માંડી **દુષ્પહસહ** સૂરિ સુધી ૨૦૦૪ યુગપ્રધાન આચાર્યો થશે.

વીરનિર્વાણથી ૧૧૭ વર્ષે **ચ્યુલિભદ્ર** સ્વર્ગે ગયા પછી છેલ્લા ચાર પૂર્વ, સમચતુરસ્ર સંસ્થાન, વજ્રઋષભનારાચ સંઘચણ, અને મહાપ્રાણધ્યાન વિરછેદ પામશે.

વીરનિર્વાણથી પાંચસો વર્ષ પછી આર્ય**વજ્રસ્વામી** સ્વર્ગે ગયા પછી દશમું પૂર્વ અને ચાર સંઘચણ નાશ પામશે.

મારા મોક્ષ ગમન પછી **પાલક-નંદ-ચંદ્રગુમાદિ** રાજ થયે છે તે ૪૭૦ વર્ષે વિહ્વાદિત્ય રાજ થશે. તેમાં ૬૦ વર્ષ પાલકનું રાજ્ય, ૧૫૫ વર્ષ નંદનું રાજ્ય, ૧૦૮ વર્ષ મૌર્યવંશોનું, ૩૦ વર્ષ પુષ્યમિત્રનું, ૬૦ વર્ષ **બલમિત્ર, ભાનુમિત્ર**નું, ૪૦ વર્ષ **નરવાહન** રાજનું, ૧૩ વર્ષ, **ગદંભિલ્લ**નું, ૪ વર્ષ **શક**નું, ત્યાર પછી વિહ્વાદિત્ય થયો. તે વિહ્વાદિત્યે સુવર્ણ પુરુષ સાધીને પૃથ્વીને ઋણ વગરની કરીને પોતાનો સંવત્સર પ્રવર્તાવ્યો.

ગુણ-શત યુક્ત અને શ્રુતમાં પ્રવૃત્ત એવા કાલિકાચાર્ય વીરનિર્વાણ સંવત ૨૫૩માં વર્ષ ગદંભિલ્લનો નાશ કરશે. વીર નિર્વાણ સંવત ૪૫૩ વર્ષે સેંકડો ગુણોથી યુક્ત, શ્રુત પ્રવૃત્તિવાળા, ગદંભિલ્લ રાજનો છેદ કરવા વાળા **કાલકાચાર્ય** થશે.

દૂષમકાલનો પ્રભાવ વધ્યે છે તે ૧. નગરો ગામ સરખાં થશે. ૨. ગામડાઓ સમશાનરૂપ થશે. રાજઓ ચમદંડ સમાન થશે. ૩. કુટુંબીઓ દાસ સરખા થશે. ૪. અધિકારીઓ લાંચને ગ્રહણ કરવામાં તત્પર થશે. ૫. સ્વામીના દ્રોહ કરવાવાળા નોકરો થશે. ૬. સાસુ કાલરાત્રિ તુલ્ય થશે. ૭. સાપ તુલ્ય વહુઓ થશે. ૮. કુલાંગનાઓ કટાક્ષપૂર્વક દેખનારી, ૯. લાજ-શરમ વિનાની, વેશ્યાઓનો આચાર શીખેલી થશે. ૧૦. પુત્રો અને શિષ્યો સ્વચ્છંદપણે વિચરવાવાળા થશે. ૧૧. વરસાદ અકાલે વરસશે. ૧૨. દુર્જનો સુખી અને ઋદ્ધિ સભાનના ભાજન બનશે. ૧૩. સજ્જનો દુઃખી અને અપમાનના પાત્ર તથા અલ્પઋદ્ધિવાળા થશે. ૧૪. દેશો પરચકનો ઉપદ્રવ અને દુર્ભિક્ષથી દુઃખિત થશે. ૧૫. પૃથ્વી ઘણાં ક્ષુદ્ર સત્પવાળી થશે. ૧૬. બ્રાહ્મણો સ્વાધ્યાય વગરના અને અર્થલુબ્ધ થશે. ૧૭. શ્રમણો ગુરુકુલ વાસને તજનારા, મંદ ધર્મવાળા, કષ્ટાયથી કલુષિત મનવાળા થશે. ૧૮. સમ્યગ્દષ્ટિ સત્પુરુષો અલ્પબલવાળા થશે. ૧૯. મિથ્યાદ્રષ્ટિઓ વિશિષ્ટ બલવાળા થશે. ૨૦. દેવતાઓ દર્શન આપશે નહિ. ૨૧. વિદ્યા મંત્રો તેવા પ્રકારના પ્રગટ પ્રભાવવાળા નહિ રહે. ૨૨. ઔષધીઓ-ગોરસ-કર્પૂર-સાકર આદિ દ્રવ્યોના રસ-વર્ણ-ગંધની હાની થશે.

૨૩. મનુષ્યોના બલ-બુદ્ધિ-આયુષ્યમાં ઘટાડો થશે.

૨૪. માસકલ્પ યોગ્ય ક્ષેત્રો રહેશે નહિ. ૨૫. પ્રતિમારૂપ શ્રાવક ધર્મ વિરછેદ પામશે. ૨૬. આચાર્યો પણ શિષ્યોને સમ્યક્ શ્રુત આપશે નહિ. ૨૭. ભરત વગેરે ૧૦ ક્ષેત્રોમાં બધા શ્રમણો કલહકરનારા, ઉપદ્રવકરવાવાળા, અસમાધિકરનારા, અશાંતિકરનારા થશે.

૨૮. તે દિવસથી મુનિઓ વ્યવહાર, મંત્ર, તંત્ર આદિમાં ઉદ્યત અનર્થમાં લુબ્ધ બનશે. અને આગમના અર્થને ભૂલવા માંડશે.

૨૯. રાજના વારસદાર કુટુંબીઓની જેમ સાધુઓ ઉપકરણ, વસ્ત્ર, પાત્ર-વસતિ અને શ્રાવક આદિ માટે યુદ્ધ કરશે.

ઘણું કહેવા વડે શું ? ૩૦. માથું મુંડાવનાર ઘણા અને શ્રમણો અલ્પ થશે. કેટલાકો તે પૂર્વાચાર્યની પરંપરામાં આવેલી સમાચારીને છોડીને પોતાની મતિથી કલ્પેલી સમાચારીને "આ સત્ય ચારિત્ર છે." એ પ્રમાણે કહેતાં તેવાં પ્રકારનાં મુઘજનોને મોહમાં પાડતા, ઉત્સૂત્ર બોલવાવાળા, સ્વપ્રશંસા અને પરનિંદામાં પરાયણ થશે. મિથ્યાત્વી મ્લેચ્છ રાજઓ બલવાન અને હિંદુ રાજઓ અલ્પબલવાળા થશે.

૧૯૧૪ વર્ષ વીત્યે છતે વિક્રમ સંવત વર્ષ ૧૪૪૪ પાટલિપુત્રમાં ચૈત્ર સુદ આઠમના દિવસે અર્ધરાત્રિએ વૃષ્ટિકરણ મકર લગ્ન ચાતું હતું. ત્યારે મતાંતરે જશનાયેર મગદણ નામનાં ચાંડાલકુલના ગ્રહમાં યશદેવીનાં ઉદરમાં કલ્કિરાજનો જન્મ થશે.

કેટલાક લોકો આ પ્રમાણે કહે છે.

વીર ભગવાનથી ૧૯૨૮ વર્ષ પાંચ મહિના પછી ચાંડાલકુલમાં કલ્કિરાજ થશે.

તેના ત્રણ નામો થશે. તે આ પ્રમાણે રૂદ્ર, કલ્કી, ચતુર્મુખ. તેના જન્મ વખતે મથુરામાં રામ અને દુષ્ણાનું ભવન જે કોઈક ઠેકાણે ગુપ્ત રીતે રહેતું હતું તે પડી જશે. દુર્ભિક્ષ, ઉપદ્રવ અને રોગોવડે માણસોને પીડા ઉત્પન્ન થશે. ૧૮ વર્ષની ઉંમરે કાર્તિક મહિનાના સુદ પક્ષમાં કલ્કિનો રાજ્યાભિષેક થશે. લોકમુખેથી નંદરાજનાં પાંચ સોનાના રતૂપને ખણીને તે ગ્રહણ કરશે. ચામડાનું નાણું પ્રવર્તાવશે.

દુષ્ટનું પાલન કરશે. સજ્જનોનો નિગ્રહ કરશે. પૃથ્વીને સાધીને છત્રીસમાં વર્ષે ત્રણ ખંડનો ભરતાધિપતિ થશે.

ચારે બાજુથી નિધાનોને ખોદાવી ખોદાવીને ગ્રહણ કરશે. તેના ભંડારમાં નવાણું કોડાકોડી સુવર્ણ, ચૌદ હજાર હાથીઓ, સત્યાસી લાખ ઘોડાઓ, હિંદુ તુર્ક કાઠ્ઠરાદિનું પાંચ કોડ પાચદલ હશે. તે કલ્કીનું રાજ્ય એક છત્રી થશે.

દ્રવ્ય માટે રાજમાર્ગને ખોદતાં પાષાણમય લવણદેવી નામની ગાય પ્રગટ થઈને ગૌચરી માટે ફરતાં સાધુઓને શિંગડા વડે મારશે. તેઓ પ્રતિપાત નામનાં આચાર્ય ને કહેશે ત્યારે તે આચાર્યશ્રી આ નગરમાં જલનો ઉપસર્ગ ઘણો થશે એ પ્રમાણે તેઓને ખણ કરશે. તેથી કેટલાક સાધુઓ બીબ બીબ ઠેકાણે વિહાર કરશે. કેટલાક વસતીને વિષે આસક્તિવાળા તે વસતિનો કંબળે ખળવી રાખવા માટે ત્યાંજ રહેશે. પછી સત્તર દિવસ વૃષ્ટિ થવાથી સર્વે નિધાનો પ્રગટ થશે. ત્યાર પછી ગંગાના પૂરથી સમગ્ર નગર પ્લાવિત (પાણીમય) થઈ જશે, ડૂબી જશે. રાજ અને સંઘ ઉત્તર દિશામાં રહેલાં મોટા ઉંચા સ્થલ પર ચઢીને બચી જશે. રાજ ત્યાં જ નવું નગર વસાવશે. સર્વે પણ પાખંડીઓને તે કલ્કિ દંડ કરશે. સાધુઓ પાસેથી ભિક્ષાનો છટ્ટો ભાગ માંગશે. સંઘે કાઉસગ્ગ ઢ્ઠારા બોલાવેલી શાસનદેવી તેનું નિવારણ કરશે. પચાસ વર્ષ સુધી સુભિક્ષ

સુકાળ થશે. એક દ્રમ વડે એક દ્રોણ પ્રમાણ ધાન્ય પ્રાપ્ત થશે. એ પ્રમાણે નિષ્કંટક રાજ્યને ભોગવતાં છ્યાસી માં વર્ષે ફરીથી બધાં પાખંડીઓને દંડ આપીને સર્વે લોકોને નિર્ધન બનાવીને ભિક્ષાનો છટ્ઠો ભાગ સાધુઓ પાસે માંગશે. ભિક્ષાનો છટ્ઠો ભાગ નહિ આપતાં તે સાધુઓને જેલમાં નાંખશે. તેથી પ્રતિપાત આચાર્ય પ્રમુખ સંઘ શાસનદેવીને મનમાં ધારીને કાઉચ્ચગમાં રહેશે. તે દેવીએ સમજાવવા છતાં જ્યારે કલ્કિ માનશે નહિ, ત્યારે આસનકંપથી હકીકતને જણીને ઈંદ્ર બ્રાહ્મણ રૂપે આવશે. જ્યારે તેના વચનને પણ નહિ માને ત્યારે ઈંદ્ર તમાચો મારશે. તેથી મરીને નરક માં જશે. ત્યાર પછી તેના પુત્ર **ધર્મદત્ત** ને રાજ્ય ઉપર રચાપશે.

સંઘની સ્વરચતા રાખવાનો આદેશ આપી ઈંદ્ર પોતાના રચાને જશે. અને દત્તરાજ બોતેર વર્ષ સુધી પૃથ્વીને પ્રતિદિન જિનચૈત્યથી મંડિત કરશે. અને લોકોને સુખી કરશે. દત્તનો પુત્ર **જિતશત્રુ** તેનો પુત્ર **મેઘઘોષ** થશે. કલ્કિ પછી **મહાનીશિચસૂત્ર** રહેશે નહિ. બે હજાર વર્ષની સ્થિતવાળા ભસ્મરાશિગ્રહની પીડા દૂર થતાં દેવતાઓ પણ દર્શન આપશે. વિદ્યા અને મંત્રો અલ્પ જાપ વડે પ્રભાવને દેખાડશે. અવધિજ્ઞાન-જતિસ્મરણજ્ઞાન આદિ ભાવો કાંઈક પ્રગટ થશે. ત્યાર પછી ઓગણીસ હજાર વર્ષ સુધી જૈનધર્મ જ્યવંતો રહેશે. દૂષમકાલના અંતે બાર વર્ષે દીક્ષા લીધેલ બે હાથની કાયાવાળા દશવૈકાલિક આગમધરવાવાળા સાડા ત્રણ શ્લોક પ્રમાણ ગણધર મંત્ર = સૂરિમંત્રનો જાપ કરવાવાળા ઉત્કૃષ્ટથી છઠ્ઠ તપ કરવાવાળા **દુષ્પસહ** નામના આચાર્ય ચરમ યુગપ્રધાન થશે. આઠ વર્ષ શ્રમણપણું પાલીને વીસ વર્ષના આયુષ્યવાળા અહમભક્ત વડે અનશન કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં પત્યોપમના આયુષ્ય વાળા એકાવતારી દેવ થશે. દુષ્પસહસૂરિ, ક્લુગુશ્રી સાધવી, નાગિલ શ્રાવક, સત્યશ્રી શ્રાવિકા, આ છેલ્લો સંઘ **પૂર્વાણ્હ**માં ભરત ક્ષેત્રમાં અરત પામશે. મધ્યાણ્હમાં **વિમલવાહનરાજ** અને **સુમુખમંત્રી** મૃત્યુ પામશે. છેલ્લા પહોરમાં અગ્નિ જશે. એ પ્રમાણે ધર્મ અને રાજનીતિ પાકાદિનો વિરહોદ થશે. એ પ્રમાણે પાંચમો દૂષમ આરો સંપૂર્ણ થશે.

ત્યાર પછી દૂષમ-દૂષમ નામનો છઠ્ઠો આરો પ્રવૃત્ત થશે, ત્યારે પ્રલય વાયુ વાશે. ઝેરી વરસાદ વરસશે. બાર સૂર્ય સરખો સૂર્ય તપશે. ચંદ્ર ઘણો જ ઠંડક આપશે. **ગંગા** અને **સિંધુ** નદીના તટ ઉપર **વૈતાલ્ય** પર્વતના બોતેર બિલોમાં છ ખંડ ભરતના વાસી મનુષ્ય-તિર્યચો રહેશે. વૈતાલ્યની આજુબાજુ પૂર્વ-પશ્ચિમ ગંગાના તટ ઉપર નવ-નવ બિલો છે. એ પ્રમાણે વૈતાલ્યની બીજી બાજુ પણ નવ-નવ બિલો છે. એ પ્રમાણે છત્રીસ બિલો થયા. એ જ પ્રમાણે સિંધુના તટ પાસે છત્રીસ જાણવા. સર્વે મળીને બોતેર બિલો થયા. રથમાર્ગ પ્રમાણ પ્રવાહ વાળી ગંગા-સિંધુ નદીના પાણીમાં થયેલાં માછલાઓને નીકળવું મુશ્કેલ હશે. સૂર્યના કિરણમાં પડેલાં તે માછલાઓને બિલવાસીઓ રાત્રિમાં કાઢશે. દિવસે ભયંકર તાપના કારણે બહાર નિકળી શકશે નહીં. સૂર્યના તાપથી પાકી ગયેલી (સંઘાઈ ગયેલી) માછલીઓને ખાશે ઔષધિ-વૃક્ષ-ગામ-નગર-જલાશય-પર્વતાદિ

(વૈતાલ્ય પર્વત અને ઋષભકૂટને છોડીને) કોઈ નિવાસ સ્થાન પણ નહિ દેખાય. છ વર્ષની સ્ત્રીઓ ગર્ભને ધારણ કરશે. સોળ વર્ષની નારીઓ અને વીસ વર્ષના પુરુષો પુત્ર, પ્રપુત્રને દેખશે. હાથ પ્રમાણ શરીરવાળા, કાળા, કદરૂપા, ઉગ્ર કષાયવાળા, લગભગ નગ્ન અને નરકગામી, બિલવાસીઓ એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી થશે. એ પ્રમાણે છઠ્ઠા આરાનો અવસર્પિણીકાળ સમાપ્ત થયે છતે ઉત્સર્પિણી નો પ્રથમ આરો એજ પ્રમાણે બણવો (વર્તશે.) તે સમાપ્ત થયે છતે બીજા આરાના પ્રારંભમાં સાત સાત દિવસ પાંચ પ્રકારના મેઘો ભરતક્ષેત્રમાં વરસશે. તે આ પ્રમાણે - પહેલો પુષ્કરાવર્ત મેઘ તે તાપને દૂર કરશે. બીજે ક્ષીર સરખા પાણીવાળો મેઘ તે ધાન્યની ઉત્પત્તિ કરશે. ત્રીજે ઘી સરખા પાણીવાળો મેઘ તે રનેહને કરશે. ચોથો અમૃત સરખા પાણીવાળો મેઘ તે ઔષધિને ઉત્પન્ન કરશે. પાંચમો રસ સરખા પાણીવાળો મેઘ તે ભૂમિ ઉપર રસને ઉત્પન્ન કરશે. તે સમયે-સમયે વધતાં શરીર અને આયુષ્યવાળા બિલવાસીઓ પૃથ્વીને સુખકારીણી દેખીને બિલમાંથી નીકળશે. ધાન્ય અને ફળને આરોગતાં માંસાહારને છોડી દેશે.

ત્યારપછી મધ્ય દેશમાં (મધ્યખંડમાં) સાત કુલકરો થશે. તેમાં પ્રથમ **વિમલવાહન**, બીજે **સુદામ**, ત્રીજે **સંગ**, ચોથો **સુપાર્શ્વ**, પાંચમો **દત્ત**, છઠ્ઠો **સુમુખ**, સાતમો **સંમુચી** ખતિસ્મરણ જ્ઞાન વડે **વિમલવાહન** નગરાદિની રચના કરશે. અગ્નિ ઉત્પન્ન થતાં અગ્નપાક શિલ્પ કલા અને લોક વ્યવહારને સર્વ ઠેકાણે પ્રવર્તાવશે.

ત્યાર પછી ઉત્સર્પિણીનો બીજે આરા ઉપર નેવ્યાસી પખવાડીયા પસાર થતાં પુંડવર્ધન દેશમાં, શાતલ્દાર નગરમાં સમુચ્ચિ રાખની રાણીની કુક્ષીમાં ચૌદ સ્વપ્નથી સૂચિત શ્રેણીક રાખનો જીવ રત્નપ્રભાના **લોલુ બધક પ્રસ્તર**થી ૮૪૦૦૦ વર્ષના આયુષ્યને પૂર્ણ કરીને ત્યાંથી નીકળીને પુત્ર પણે ઉત્પન્ન થશે.

વર્ણ, પ્રમાણ, લંછન- આયુષ્ય, ગર્ભાપહાર છોડીને પાંચે કલ્યાણકો માસ-તિથિ-નક્ષત્ર આદિ જેવી રીતે મારા થયા તેવી રીતે થશે.

હકત નામ વડે **પદ્મનાભ**, **દેવસેન**, **વિમલવાહન** ત્રણ નામ થશે.

ત્યાર પછી **સુપાર્શ્વ**નો જીવ **સુરદેવ** નામે બીજા તીર્થકર થશે.

૧૬દારીનો જીવ **સુપાર્શ્વ** નામે ત્રીજે તીર્થકર થશે.

પોટિલનો જીવ **સ્વયંપ્રભ** નામે ચોથા તીર્થકર થશે.

દઠાચુનો જીવ **સર્વાનુભૂતિ** નામે પાંચમા તીર્થકર થશે.

કાર્તિકનો જીવ **દેવશ્રુત** નામે છઠ્ઠા તીર્થકર થશે.

શંખનો જીવ **ઉદય** નામે સાતમા તીર્થકર થશે.

૧. ત્રિષષ્ટિ ૧૦૫ પર્વ સર્ગ ૧૨૨શ્લોક ૧૯૦ મુજબ પોટિલનો જીવ ત્રીજા તીર્થકર સુપાર્શ્વ અને દઠાચુનાં જીવ ચોથા તીર્થકર સ્વયંપ્રભ થશે.

આનંદનો જીવ પેઢાલ નામે આઠમા તીર્થંકર થશે.
 સુનંદનો જીવ પોટિલ નામે નવમા તીર્થંકર થશે.
 શતકનો જીવ શતકિર્તિ નામે દશમા તીર્થંકર થશે.
 દેવકીનો જીવ મુનિસુવત નામે અધ્યારમા તીર્થંકર થશે.
 કૃષ્ણનો જીવ અમમ નામે બારમા તીર્થંકર થશે.
 સત્યકિનો જીવ નિષ્કધાય નામે તેરમા તીર્થંકર થશે.
 બળદેવનો જીવ નિષ્પુલાક નામે ચૌદમા તીર્થંકર થશે.
 સુલસાનો જીવ નિર્મમ નામે પંદરમા તીર્થંકર થશે.
 રોહિણીનો જીવ ચિત્રગુપ્ત નામે સોળમા તીર્થંકર થશે.

કેટલાક કહે છે. કે કલ્કિનો પુત્ર દત્ત વિક્રમ સંવત ૧૫૭૩માં વર્ષે શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરાવશે. પૃથ્વીને જીવભવનથી મંડિત કરશે. તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કરી સ્વર્ગમાં જશે. અને ચિત્રગુપ્ત નામના તીર્થંકર થશે. એ અહીં પ્રમાણે બહુશ્રુતો સમ્માતિ મળે તે પ્રમાણે જણવું.

રેવતીનો જીવ સમાધિ નામે સત્તરમાં તીર્થંકર થશે.
 શતાલીનો જીવ સંવર નામે અઠારમાં તીર્થંકર થશે.
 યશોધરનો જીવ યશશ્વર નામે ઓગણીસમાં તીર્થંકર થશે.
 કર્ણનો જીવ વિજય નામે વીસમાં તીર્થંકર થશે.
 નારદનો જીવ મહા નામે એકવીસમાં તીર્થંકર થશે.
 અંબડનો જીવ દેવ નામે બાવીસમાં તીર્થંકર થશે.
 અમરનો જીવ અનંતવીર્ય નામે ત્રેવીસમાં તીર્થંકર થશે.
 ચોવીસમાં તીર્થંકર બુદ્ધ નો જીવ ભદ્રંકર નામે સ્વાતિબુદ્ધ તીર્થંકર થશે.
 આ ૨૪ તીર્થંકરોની વચ્ચે પશ્ચાન્નુપૂર્વી એ જેવી રીતે વર્તમાન જિનેશ્વરના વચ્ચે ચક્રી થયા તેમ ૧૨ ચક્રવર્તી થશે તે આ પ્રમાણે.

દીર્ઘદંત, ગૂઢદંત, શુદ્ધદંત, શ્રીચંદ્ર, શ્રીભૂતિ, શ્રી સોમ, પદ્મ, નાયક, મહાપદ્મ, વિમલ, અમલવાહન, અને અરિષ્ટ.

નવભાવી વાસુદેવો - તે આ પ્રમાણે નંદી, નંદીમિત્ર, સુંદરબાહુ, મહાબાહુ, અતિબલ, મહાબલ, બલ વ્દિપૃષ્ઠ, ત્રિપૃષ્ઠ.

નવભાવી પ્રતિવાસુદેવ - તિલક, લોહજંઘ, વજ્રજંઘ, કેશરી, બલી, પ્રભરાજ, અપરાજીત, ભીમ, સુગ્રીવ:

નવ ભાવી બળદેવ આ પ્રમાણે - જયંત, અજિત, ધર્મ, સુપ્રભ, સુદર્શન, આનંદ, નંદન, પદ્મ, સંકર્ષણ.

એકસઠ શલાકા પુરુષો ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરામાં થશે. છેલ્લા તીર્થકર અને છેલ્લા ચક્રવર્તિ બે ચોથા આરામાં થશે.

ત્યાર પછી દસ માતંગાદિ કલ્પવૃક્ષો ઉત્પન્ન થશે.

૧૮ કોડાકોડી સાગરોપમ નિરંતર યુગલિકધર્મ પ્રવર્તશે.

ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલચક્રો અનંતીવાર ભૂતકાળમાં થયા, અનંતગુણા ભાવિમાં પણ થશે.

એ પ્રમાણે બીજા પણ ભવિષ્યકાળના સ્વરૂપને કહીને કોઈક ગામમાં દેવશર્મા બ્રાહ્મણના બોધ માટે ગૌતમ સ્વામીને ભગવાને મોકલ્યા. જેથી એમનો પ્રેમબંધ તુટી જાય, અને ત્યાર પછી ત્રીસ વરસ ઘરમાં રહીને, સાડા બાર વરસ છન્નસ્થ અવસ્થામાં, તેર પખવાડીયાન્યૂન, ત્રીસ વર્ષ કેવલીપણામાં વિચરીને, બોતેર વર્ષનું સર્વ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને કાર્તિક અમાવસ્યાની રાત્રિના છેલ્લા પ્રહર માં ચંદ્ર નામના બીજા વર્ષમાં, પ્રીતિવર્ધનમાસમાં નંદિવર્ધન પખવાડીયામાં દેવાનંદારાત્રિમાં, ઉપશમદિવસમાં નાગકરણમાં, સર્વાર્થસિદ્ધ મુહૂર્તમાં, સ્વાતિ નક્ષત્રમાં, પર્યકાસને બેહેલા સ્વામીને ઈદ્રે વિનંતી કરી કે : 'હે ભગવાન! બે હજાર વર્ષની સ્થિતિવાળો ભરમરાશિ નામનો ત્રીસમો અતિ ક્ષુદ્ર ગ્રહ આપના જન્મ નક્ષત્રમાં આવી સંક્રાંત થઈ રહ્યો છે. તેથી મુહૂર્તમાત્ર પ્રતીક્ષા કરો. તો તેની નજરની અસર ટળી જાય. અન્યથા આપના તીર્થને લાંબા કાળ સુધી પીડા થશે.' ભગવાને કહ્યું : 'હે દેવરાજ! અમે પૃથ્વીને છત્ર અને મેરૂને દંડ કરવા અને એક જ ઝાટકે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરવા માટે અને લોકને અલોકમાં નાંખવા માટે સમર્થ છીએ, પરંતુ આયુષ્ય કર્મને વધારવા કે ઘટાડવા માટે સમર્થ નથી. અવશ્ય ભાવિભાવનો ફેરફાર થતો નથી. તેથી બે હજાર વર્ષ અવશ્ય તીર્થ (શાસનને)ને પીડા થશે.

સ્વામીએ પંચાવન અધ્યયન કલ્યાણક્ષણના વિપાકસ્વરૂપ અને પંચાવન અધ્યયન પાપક્ષલવિપાકો સ્વરૂપ કહીને અને છત્રીસ નહીં પૂછેલાં પ્રશ્નોનો જવાબ કહીને પ્રધાન નામનાં અધ્યયનને કહેતાં કહેતાં શૈલેષી કરણ દ્વારા યોગ નિરોધ કરી સિદ્ધ કર્યા છે પાંચ અનંત જેમણે એવા પ્રભુ એકલા સિદ્ધિ ગતિને પામ્યા.

અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત સમ્યક્ત્વ, અનંત આનંદ, અનંત વીર્ય એ પ્રમાણે પાંચ અનંતા જણવા.

ત્યારે નહિ ઉદ્ધરી શકાય, એવા કુંથુ નામના સૂક્ષ્મ જીવોની ઉત્પત્તિને દેખીને આજથી માંડી સંયમની આરાધના પાળવી મુશ્કેલ થઈ જશે. એમ વિચારી ઘણા શ્રમણ શ્રમણીઓએ ભક્ત પરચક્રાણ = અણસણ કર્યું.

વળી, બીજા કાશી અને કોશલદેશનાં નવ મઘી નવ લચ્છી વિ. અઢાર ગણ રાજઓ અમાવસના દિવસે પૌષઘ ઉપવાસને પારીને ભાવ ઉઘોત જતાં દ્રવ્ય ઉઘોતને કરીશું એ પ્રમાણે વિચારીને સ્તનમય દીવા વડે ઉઘોતને કર્યો. કાલક્રમે અગ્નિના દીવા વડે તે થવા લાગ્યો એ પ્રમાણે દીવાળીની ઉત્પત્તિ થઈ. આવતાં જતાં દેવદેવીઓ વડે તે રાત્રિ ઉઘોતમયી અને કોલાહલ થી વ્યાપ્ત થઈ. ભગવાનના શરીરને દેવોએ સંસ્કારિત કર્યું. ભરમગ્રહની પીડાનો પ્રતિઘાત કરવા માટે દેવ-મનુષ્ય એટલે મૃતક કે શ્રેષ્ઠ મનુષ્ય એવો અર્થ કરવો પડે. ગાય, વૃષભ આદિની માણસોએ પૂજા કરી નિરાભના = આરતી કરી. તે કારણથી 'મેરાયુ પ્રવૃત્ત થયું. વળી, શ્રી ગૌતમસ્વામી તે બ્રાહ્મણને પ્રતિબોધીને જ્યારે ભગવાનને વંદન કરવા માટે પાછા વળે છે ત્યારે દેવતાના સંભાવને સાંભળે છે કે ભગવાન કાલઘર્મ પામ્યા. તેથી ઘણીજ અઘૃતિ પામ્યા, 'અરે ! મારા જેવા ભક્ત ઉપર પણ સ્વામી કેવા સાવ સ્નેહ વગરના કે જેથી મને અંત સમયે પાસે ન રાખ્યો. વીતસાગને સ્નેહ ક્યાંથી ? એથી જ્ઞાત પુત્ર ભગવાન ઉપર થી પ્રેમબંધ છૂટી જતાં તે શ્રી ગૌતમસ્વામી પણ તે જ ક્ષણે કેવલી બન્યા. ઈન્દ્ર વડે કાર્તિક સુદી એકમના દિવસે કેવલીનો મહિમા કરાવ્યો. ગૌતમસ્વામીને હજારો સોનાના શતદલ કમલ ઉપર બેસાડીને આગળ પુષ્પોનો ઢગલો કરીને અષ્ટમંગલ આલેખ્યા. દેશના સાંભળી. એથી એકમના દિવસે આજે પણ મોટો મહોત્સવ પ્રવર્તે છે. સૂરિમંત્ર ગૌતમસ્વામીથી પ્રણીત છે. તેથી તેનાં આરાધકો, સૂરીઓ ગૌતમસ્વામીની કેવલ ઉત્પત્તિના દિવસે સમવસરણમાં આચાર્ય (સ્થાપનાચાર્ય)ની નહવણ પૂજા કરે છે. ભગવાન મોક્ષમાં જતાં હવે સર્વ વિધિઓમાં શ્રુતજ્ઞાન જ પ્રધાન છે તેથી શ્રાવકો શ્રુત પૂજા કરે છે.

ભગવાનના મોટા ભાઈ **નંદિવર્ધન** રાજ ભગવાનનું મોક્ષગમન સાંભળીને ઘણો જ શોક કરતાં હતા. એકમના દિવસે તેમણે ઉપવાસ કર્યો. કાર્તિક સુદ બીજના દિવસે સુદર્શના બહેને સમખવીને પોતાના ઘરમાં આમંત્રણ આપીને ભોજન કરાવ્યું. તંબોલ વસ્ત્રાદિ આપ્યા. તે દિવસથી '**ભાઈબીજ**' પર્વની પ્રસિદ્ધિ થઈ. એ પ્રમાણે દીપોત્સવનો વ્યવહાર શરૂ થયો.

જે દીપોત્સવમાં ચૌદસ-અમાવસ-છટક કરીને અષ્ટપ્રકારની પૂજાથી શ્રુતજ્ઞાન ને પૂજીને પચાસ હજાર પરિવારવાળા શ્રી ગૌતમસ્વામીને સુવર્ણકમલમાં સ્થાપીને, ધ્યાન ધરીને, દરેક જિનેશ્વરના પચાસહજાર અક્ષતો, એ પ્રમાણે બારલાખ શોખાઓ શોવીસ પટની આગળ ધરીને તેના ઉપર અખંડ દીપક પ્રગટાવી ગૌતમસ્વામીને જે આરોધે છે તે પરમપદ = મોક્ષલક્ષ્મીને પામે છે. દીપોત્સવના અમાવસ્યાના દિવસે **નંદીશ્વર તપની** શરૂઆત કરાય છે. તે દિવસે નંદીશ્વરપટની પૂજા પૂર્વક ઉપવાસ કરીને એક વરસ અથવા સાત વરસ સુધી દરેક અમાવસે ઉપવાસ કરવો. વીર નિર્વાણ કલ્યાણક કારતક

૧. દિવાળીમાં છોકરા ઉંબાડિયા જેવો હાથમાં ઝાલવાના ડોમાવાળો દીવો કરે છે તે.

અમાવસના દિવસે ઉજમણું કરવું બેઈએ. ત્યાં નંદીશ્વરના બાવન જિનાલયમાં શકેન્દ્ર ન્હવણાદિ પૂજને કરી અથવા નંદીશ્વરના પટની આગળ આરીસામાં સંક્રાન્ત થયેલ જિનબિંબો ઉપર રનાનાદિ કરી બાવન વસ્તુ, બાવન પ્રકારના પડવાન ભેદ, નારંગી, જંબીર, કેળા, નાળિયેર, સોપારી, શેલડીના સાંઠા, ખજૂર, દ્રાક્ષ વરસોલક, ખીર આદિના થાળો, દીપક ઈત્યાદિ ચઢાવવા. બાવન કંચોલી અને તંબોલ આદિ શ્રાવિકાઓને આપવું.

બીજા એમ કહે છે કે દીપોત્સવ વિના પણ અમાવસના દિવસે નંદીશ્વરતપની શરૂઆત કરાય છે.

હવે વળી **આર્યસુહસ્તિસૂરિને સંપ્રતિરાજ** પૂછે છે કે : 'હે ભગવાન્ ! આ દીપાલીકા પર્વમાં વિશેષ કરીને ઘરોની શોભા અક્ષવસ્ત્રાદિનો વિશિષ્ટ પરિભોગ, પરસ્પર જુહાર કરવો વગેરે પ્રવૃત્તિ માણસોમાં કયા કારણથી દેખાય છે ?' આના પ્રત્યુત્તરમાં **આર્ય સુહસ્તિ સૂરિ** મહારાજ કહે છે : 'પૂર્વે **ઉજજૈની** નગરીનાં ઉદ્યાનમાં શ્રી **મુનિસુપ્રતસ્વામી**ના શિષ્ય **સુપ્રતાચાર્ય** સમવસર્યા.

તેઓને વંદન માટે શ્રી **ધર્મરાજ** ગયો. **નમુચિ**મંત્રી પણ ત્યાં ગયો. નમુચિએ સૂરિની સાથે વિવાદને કર્યો. ક્ષુદ્રક મુનિએ તેને પરજિત કર્યો. રાજની સાથે મંત્રિ પોતાના ઘરમાં ગયો. રાત્રિમાં ખુદી તલવારે મુનિને હણવા માટે ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યારે દેવતા વડે સ્તંભિત કરાયો. સવારમાં આશ્ચર્ય પામેલા રાજ વડે ક્ષમા માંગીને મુક્ત કરાયો. તેથી નમુચિ લજ્જા પામી **હસ્તિનાપુર**માં નાસી ગયો. ત્યાં **પન્નોતર** રાજ હતો. **જવાલા** તેની રાણી છે. તેને બે પુત્ર **વિષ્ણુકુમાર** અને **મહાપદ્મ**. વિષ્ણુકુમારની ઈચ્છા ન હોવાથી **મહાપદ્મ**ને યુવરાજપદ પિતાએ આપ્યું. **નમુચિ** તેનો મંત્રી થયો. તેણે યુદ્ધમાં **સિંહરથ** રાજને ભુલ્યો. તેથી મહાપદ્મ ખુશ થયો. વરદાન આપ્યું. **નમુચિ**એ વરદાન અનામત રખાવ્યું. એક દિવસ **જવાલા દેવી** વડે અરિહંતનો રથ કરાવ્યો. તેની શૌક્ય પત્ની મિથ્યાદષ્ટિ લક્ષ્મીએ 'બ્રહ્મરથ' કરાવ્યો. પહેલો રથ કોણ કાઢે એ પ્રશ્ને બંને દેવીઓમાં વિવાદ થતાં રાજએ બંને રથનું નિવારણ કર્યું. માતાનું અપમાન દેખીને, **મહાપદ્મ** રીસાઈને દેશાંતર ગયો. અનુક્રમે **મયણાવળી**ને પરણીને છપંડ ભરતમય સાધી **ગજપુર**માં આવ્યો. પિતાએ રાજ્ય આપ્યું. **વિષ્ણુકુમાર**ની સાથે **પન્નોતર** રાજ **સુપ્રતાચાર્ય**ની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને મોક્ષમાં ગયો. વિષ્ણુકુમારને ૬૦૦૦ વર્ષ સુધી તપ તપતાં અનેક લઙ્ઘિઓ ઉત્પન્ન થઈ. મહાપદ્મ ચક્રીએ પૃથ્વીને જિનભવનથી મંડિત કરી અને રથયાત્રા કરીને માતાના મનોરથ પૂરા કર્યા. નમુચિએ ચઙ્ગ કરવા માટે ચક્રી પાસે થાપણ તરીકે મૂકેલા વરદાનમાં રાજ્ય માંગ્યું. સત્યપ્રતિજ્ઞા વાંળા ચક્રીએ તેને રાજ્ય આપીને અંત:પુરમાં રહ્યો.

સુપ્રતાચાર્ય વિચરતાં વિચરતાં **હસ્તિનાપુર**માં ચાતુર્માસ રહ્યા. સર્વે પાખંડીઓ નવા રાજને દેખવા માટે આવ્યા. **સુપ્રતાચાર્ય** ન આવ્યા. તેથી ક્રોધિત થયેલો **નમુચિ** કહે છે, મને ખેવા ન આવ્યા માટે મારી ભૂમિમાં તમારે સાત દિવસથી વધુ ન રહેવું. નહિતો મારી નાંખીશ. તેથી સૂરિએ સંઘને પૂછીને ગમનગામીવિદ્યાથી સંપન્ન એક સાધુને મેરૂ ચૂલિકા ઉપર રહેલા વિષ્ણુકુમારને બોલાવવા માટે મોકલ્યા.

તે સાધુએ વિનંતી કરી : 'ભગવાન ! મારી જવા માટેની શક્તિ છે. પરંતુ આવવા માટે નહિ.' ગુરૂએ કહ્યું : 'તે વિષ્ણુકુમાર મુનિ જ તને અહીં લાવશે.' તેથી તે મુનિ મેરૂની ચૂલા ઉપર પહોંચ્યો. વંદન કરીને સર્વ સ્વરૂપ મહર્ષિ ને કહ્યું. તે જ ક્ષણે વિષ્ણુકુમાર મુનિ સાધુની સાથે આકાશ માર્ગે ઉપડ્યા. અને ગજપુરના રાજકુલમાં આવ્યા. નમુચિ સ્તિવાચના સર્વ રાજઓએ તેમને વંદન કર્યું. નમુચિને ઓળખ્યો. સમજાવ્યો છતાં પણ સાધુને રહેવા દેવા તૈયાર થતો નથી. તેથી તે વિષ્ણુકુમાર મુનિએ ત્રણ ડગલાં ભૂમિ માંગી. તેણે આપી. અને કહ્યું જે કોઈ પણ પગની બહાર દેખાશે તેને હું મારી નાંખીશ. હવે તે વિષ્ણુ ઋષિએ વૈક્રિય લઘ્વિ વડે લાખ યોજન પ્રમાણ શરીરવાળા, મુગુટ, કુંડલ, ગદા, ચક્ર, ઘનુષ્ય આદીને ધારણ કરવાવાળા થયા. તેમની એડીમાં પ્રહાર વડે પૃથ્વી કંપવા લાગી, સાગરો ક્ષોભ પામ્યા. ખેચરો કુત્કાર કરતાં નાસવા લાગ્યા. નદીઓ ઉલ્ટા માર્ગે વહેવા લાગી. નક્ષત્ર ગણો ધૂમવા લાગ્યા. મોટા પર્વતો ડોલવા લાગ્યા. પૂર્વ-પશ્ચિમ સમુદ્રમાં બે પગ મુકીને, ત્રીજે પગ નમૂચિના મસ્તકે મૂકી મહાત્મા ઉભા રહ્યા. ત્યારે અવધિજ્ઞાન વડે જાણીને ઈંદ્રે મોકલેલી દેવાંગનાઓ મધુર સ્વરે ક્ષાંતિ, શાંતિ, ક્ષમા, ઉપસમ, ગર્ભિત, ગીતો કાનની પાસે ગાય છે. ચક્રવર્તી વગેરે પણ આ દુકીકત જાણી મુનિને પ્રસન્ન કરવા માટે પગે પડે છે. પગ દાબે છે. તેથી ઉપશાંત પામેલા મહર્ષિ મૂળ રૂપમાં આવ્યા. ચક્રવર્તી અને સંઘને ખમાવ્યા. ચક્રવર્તીએ વિષ્ણુકુમાર પાસેથી બિચારા નમૂચિને છોડાવ્યો. ત્યારે ચોમાસાનાં, ચોથા મહિનાના પખવાડિયાનો સંધિ (કારતક વદ અમાવસ્યા) દિવસ હતો. તે ઉત્પાત ઉપશાંત થયે છતે લોકો વડે, પોતાને ફરી જન્મ મળ્યો, એ પ્રમાણે મનમાં માનતાં પરસ્પર જુહાર કરાવ્યો. વિશિષ્ટતર શોભા, ભોજન, મંડપ બાંધવાની, તંબોલ આદિનું પરિભોગ કરવાની, પ્રવૃત્તિ ચાલુ થઈ. તેથી તે દિવસથી માંડી આ દિવસે પ્રતિવર્ષ તે જ વ્યવહારો ચાલે છે.

અનુક્રમે વિષ્ણુકુમાર કેવલી થઈ મોક્ષમાં ગયા. મહાપદ્મ ચક્રવર્તી પણ મોક્ષમાં ગયા.

દશપૂર્વીના મુખ થી એ પ્રમાણે સાંભળીને **સંપ્રતિ** રાજ વિશેષ કરીને પર્વ દિવસોમાં જિનપૂજમાં રક્ત થયો.

પહેલાં **મધ્યમપાવાપુરી**નું **અપાપાપુરી** એ પ્રમાણે નામ હતું.

ઈન્દ્ર વડે તેનું **પાવાપુરી** એ પ્રમાણે નામ કરાયું. કારણ કે મહાવીર સ્વામી અહીં નિર્વાણ પામ્યા.

આ જ નગરીમાં વૈશાખસુદ અગ્યાસના દિવસે જૈનિક ગ્રામથી સત્રિમાં બાર યોજન, વિહાર કરીને આજ નગરીની પૂર્વદિશામાં આવેલા **મહાસેન** વનમાં ભગવાને પંડિતગણોથી પરિવરેલા ખુશ થયેલાં શ્રી**ગૌતમાદિ** ગણધરોને દીક્ષા આપી. તેઓને ગણની અનુજ્ઞા અપાઈ. તે ગણધરોએ ત્રણ નિસિંહી વડે ઉત્પાદ, વ્યય, ધ્રુવ સ્વરૂપ ત્રિ-પદી સ્વામી પાસેથી મેળવીને તે જ ક્ષણે દ્વાદશાંગી સ્ત્રી હતી.

આ જ પાવાપુરી નગરીમાં ભગવાનના કાનમાં રહેલાં ખીલાઓ **સિદ્ધાર્થ** વાણિકની સૂચનાથી **ખરકવૈદ્ય** વડે બહાર કઢાયા. તે ખીલા બહાર કાઢતી વખતે બેરદાર વેદનાના કારણે ભગવાન વડે બેરદાર સીસ પડાઈ. તે અવાજ વડે નજીકમાં રહેલાં પર્વતોનાં બે ભાગ થયા. આજે પણ ત્યાં અંતરાલ સંધિ માર્ગમાં ક્ષાડ પડેલી દેખાય છે.

તથા આજ નગરીમાં કાર્તિક અમાવસ્યાની સત્રિમાં ભગવાનના નિર્વાણસ્થાનમાં મિથ્યાદ્રષ્ટિઓ વડે શ્રી **વીરસ્તૂપ**નું સ્થાન આપીને નાગ મંડપમાં આજે પણ ચારેય વર્ણના લોકો ખત્રા મહોત્સવને ફરે છે.

તે જ એક સત્રિમાં દેવતાના અનુભાવથી કૂવા માંથી કાઢેલા પાણીથી પૂર્ણ સરાવડામાં તેલ વિના દીવો બને છે.

પૂર્વોક્ત અર્થો ભગવાન વડે આજ નગરમાં કહેવાયા. આજ નગરીમાં ભગવાન મોક્ષમાં ગયેલા. ઈત્યાદિ અત્યંત આશ્ચર્યભૂત સંવિધાનનું સ્થાન પાવાપુરી મહાતીર્થ છે.

શ્રી દેવગિરિ નગરમાં રહેલાં શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે દીપોત્સવની ઉત્પત્તિને કહેવામાં સમ્પ્રદાય આ પાવાપુરી કલ્પ કરાયો.

વિક્રમ સંવત ૧૩૮૭ વર્ષે ભાદરવા વદ બારસના દિવસે કલ્યાણ કરવા વાળો આ કલ્પ પૂરો કરાયો.

શ્રી અપાપાબૃહત્કલ્પ અથવા દીપોત્સવ કલ્પ પૂરો થયો.

ઘણાં ગુણનાં સમૂહવાળાં અને સુરગિરિ જેવાં ધીર એવાં શ્રી મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર કરીને કન્યાનયનીયમાં રહેલી તે ભગવાન મહાવીર ની પ્રતિમા સંબંધી કલ્પને કાર્ષક હું કહીશ !

જે પ્રતિમા ચૌલુક્ય દેશના ભૂષણ સમાન કન્યાનયનીય નગરમાં વિક્રમપુરમાં વસનારા શ્રી જિનપતિસૂરિનાં કાકા સજ્જન માનદેવ દ્વારા કરાયેલી હતી અને વિ.સં. ૧૨૩૩ અષાઢ સુદ ૧૦ ગુરૂવારના દિવસે અમારા પૂર્વાચાર્ય જિનપતિ સૂરિ વડે તે પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાઈ હતી. મમ્માણ પર્વતમાં ઉદ્ભવેલ ઉગ્ર જ્યોતિવાળા પાષાણમાંથી નખસૂક્તિ લાગવા માત્રથી ઘંટ સરખા અવાજ નીકળતો હતો એવી શ્રી મહાવીરપ્રભુની પ્રતિમાના અધિષ્ઠાયક સ્વપ્નનાં આદેશ મુજબ અનકવાલ નામની પૃથ્વી ધાતુ વિશેષનાં સ્પર્શ કરવાથી પ્રત્યક્ષ થતા હતા. તે શ્રી મહાવીર ભગવાનની પ્રતિમા શ્રાવકસંઘ વડે લાંબા કાળ સુધી પૂજાઈ.

વિ.સં. ૧૨૪૮ વર્ષે ચૌહાણકુલમાં દીપકસમાન શ્રી પૃથ્વીરાજ રાજ વડે સુરત્રાણ શાહાબુદ્દીન મરાયે છતે રાજ્યનાં પ્રધાન પ્રથમશ્રાવક શેઠ રામદેવે શ્રાવક સંઘને લેખ મોકલ્યો કે તુર્કોનું રાજ્ય થઈ ગયું છે.

શ્રી મહાવીરભગવાનની પ્રતિમા ગુપ્તપણે ધારવી જોઈએ. સંભાળીને રાખજો. તેથી શ્રાવકો વડે દાહિમકુલમાં મંડાન સમાન કચવાસ નામના મંડલિકના નામથી અંકિત કચવાસ સ્થલમાં ઘણી રેતીના ઢગલામાં પ્રતિમા છૂપાવી. તે પ્રતિમા ત્યાં રહી.

જ્યારે ૧૩૧૧ વિક્રમ સંવત આવ્યો ત્યારે ઘણા જ ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો ત્યારે નિર્વાહ ન કરી શકવાથી જોજક નામનો સૂત્રધાર (સુથાર) આલવીકા નિમિત્તે સુકાળવાળા દેશ તરફ કુટુંબ સહિત કન્યાનયનીયથી ચાલ્યો. પ્રથમ પ્રયાણ થોડું કરવું જોઈએ. એ પ્રમાણે જાણીને કચવાસ સ્થલમાં તે રાત્રિ રહ્યો. અર્ધરાત્રિએ દેવતાએ તેને સ્વપ્ન આપ્યું. તું અહીં જ્યાં સુતો છે, તેની નીચે ભગવાન મહાવીરની પ્રતિમા આટલા હાથ નીચે રહેલી છે. તારે પણ દેશાંતર જવું જરૂરી નથી અહીં જ તારો નિર્વાહ થશે.

તે આશ્ચર્ય સહિત જાગ્યો. તે સ્થાનને પુત્ર આદિ વડે ખોદાવ્યું. તે પ્રતિમા દેખાઈ તેથી રાજાનો રેડ થયે નગરમાં જઈને શ્રાવક સંઘને નિવેદન કર્યું. શ્રાવકોએ મહોત્સવપૂર્વક પરમેશ્વરનો પ્રવેશ કરાવ્યો. અને ચૈત્ય ઘરમાં સ્થાપન કર્યાં.

ત્રણેકાળ પ્રતિમાની પૂજા થાય છે. અનેકવાર તુર્કો ના ઉપદ્રવો થી બચ્યા. શ્રાવકો વડે તે સૂત્રધારની આલવીકાનો નિર્વાહ કરાયો. પ્રતિમાનું પરિકર શોધવા છતાં પણ પ્રાપ્ત થયું નથી. કોઈપણ સ્થલમાં રહેલું છે. તેનાં ઉપર પ્રશસ્તિ વર્ષ આદિ લખેલું

- આકમણ આવવાનાં કારણે શ્રાવકો પ્રતિમાને રેતીમાં ઢાંકે છે.
- જોજક નામના સુથારને સ્વપ્ન આવે છે કે તું જ્યાં સુતો છે ત્યાં જિનપ્રતિમા રહેલી છે. સુથાર પ્રતિમા કાઢીને પૂજે છે.
- ઘણાં સમય પછી સિકંદર તે પ્રતિમાને ગાડામાં લઈ જઈ દિલ્લીના ભંડારમાં ૧૫ મહિના સુધી મૂકી રાખે છે.
- આ જિનપ્રતિમાને બાદશાહ સાથે મૈત્રી કરી તે પ્રતિમાને બહાર કઢાવી જિનમંદિરમાં સ્થાપે છે.

હોવાનો સંભવ છે. એક વખત પ્રહ્લાદ કરાચે છતે ભગવાનના શરીરમાં પરચેવો ફેલાતો દેખાયો. સાફ કરવા છતાં પણ અટક્યો નહિ, ત્યારે વિદ્વાન શ્રાવકો વડે જણાવ્યું કે કોઈ પણ ઉપદ્રવ અહીં આગળ અવશ્ય થશે.

જ્યારે પ્રભાતમાં જેઠવા રાજકુલનાં ઘાડપાડુઓ આવ્યા. નગરને ચારે બાજુથી ઘેર્યું.

એ પ્રમાણે પ્રગટ પ્રભાવવાનાં સ્વામી વિક્રમસંવત ૧૩૮૫ સુધી પૂજાયા. તે વર્ષે આવેલાં અહલવિઅ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાં આસીનગરનાં સિકંદર વડે ઘોર પરિણામથી શ્રાવક અને સાધુઓને બંદી બનાવી વિડંબના કરી શ્રી પાર્શ્વનાથની પાષાણ પ્રતિમાને ભાંગી.

વળી અખંડિત એવી મહાવીરની પ્રતિમાને ગાડામાં આરોપણ કરીને દિહીપુરમાં લાવી શ્રી સુરત્રાણ આવ્યે છતે જે પ્રમાણે આદેશ કરશે તે પ્રમાણે કરશું, એ વિચારથી તુગુલકા બાદમાં રહેલાં સુરત્રાણનાં ભંડારમાં રાખી. પછી દેવગિરિ નગરીથી શ્રી મહમ્મદ સુરત્રાણ યોગીનીપુર (દિહી)માં જ્યારે આવ્યો. ત્યાં સુધી તે પ્રતિમા ૧૫ મહીના સુધી તુર્કોની બંદીમાં રહી.

એક વખત શ્રી ખરતરગરછના અલંકાર સ્વરૂપ શ્રી જિનસિંહસૂરિની પાટે પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં શ્રી જિનપ્રભસૂરિ બહારનાં દેશથી વિહાર દરીને દિહીનાં શાખાપુરમાં પહોંચ્યા. હવે મહારાજની સભામાં પંડિતોની ગોષ્ઠી પ્રસ્તુત થયે છતે "કોણ વિશિષ્ટતર વિદ્વાન પંડિત છે." એ પ્રમાણે રાજરાજેશ્વર વડે પૂછાયે છતે ધારાધર નામના જ્યોતિષી આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિ ની ગુણસ્તુતિ પ્રારબ્ધ કરી. તેથી મહારાજએ તેને મોકલીને બહુમાનપૂર્વક પોષ સુદ ૨ નાં દિવસે સંધ્યાના સમયે જિનપ્રભસૂરિને બોલાવ્યા તે જિનપ્રભસૂરિ અને મહારાજ ભેટ્યા. નજીકના આસન ઉપર બેસાડ્યા. કુશલાદિ વાર્તા પૂછી સૂરિએ અભિનવ કાવ્યથી આશીર્વાદ આપ્યા. એકાંતમાં અર્ધરાત્રિ સુધી બંનેએ ગોષ્ઠી કરી.

રાત્રે ત્યાં જ સુવડાવ્યા. રાત્રિ ત્યાંજ પ્રસાર કરી સવારમાં ફરીથી બોલાવ્યા. ખુશ થયેલો રાજ ૧૦૦૦ ગાય, દ્રવ્યોનો સમૂહ, શ્રેષ્ઠ ઉદ્યાન, ૧૦૦ વસ્ત્ર, ૧૦૦ કંબલ, અગરૂ, ચંદન, કર્પૂરાદિ ગંધ દ્રવ્યો આપવા લાગ્યો ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું 'સાધુઓને આ ન ખપે' એ પ્રમાણે મહારાજએ સમજાવીને, સર્વવસ્તુ નો નિષેધ કર્યો. અને રાજધિરાજને અપ્રીતિ ન થાય એ માટે કાંઈક કાંબલ-વસ્ત્ર અગરૂ આદિ રાખના આગ્રહથી ગ્રહણ કર્યા.

ત્યારપછી વિવિધ દેશોથી આવેલાં પંડિતોની સાથે વાદ ગોષ્ઠી કરાવી પછી મદથી ઝરતાં બેઠાથી મંગાવ્યા. એક હાથી ઉપર ગુરૂ જિનપ્રભસૂરિને અને બીજા હાથી પર જિનદેવ આચાર્ય ને બેસાડ્યા. આઠ શાહીમદન ભેરીઓ વાગવા લાગી. યમલશંખો,

મૃદંગ, માદલ, કંસાલ, ઢોલ આદિના શબ્દો ચારેબાજુ ફેલાઈ ગયા. ભાટ સમુદાય બિરૂદાવળી બોલાવા લાગ્યો. આ રીતે ચારેય વર્ણના લોકોથી યુક્ત ચતુર્વિધસંઘ થી યુક્તસૂરિને પૌષ્ઠશાળા તરફ પ્રયાણ કરાવ્યું. શ્રાવકો વડે પ્રવેશ મહોત્સવ કરાયો. મોટા દાનો અપાયા.

વળી બાદશાહે સકલ શ્વેતામ્બર સંઘ ને ઉપદ્રવો થી રક્ષણ કરવામાં સમર્થ એવું ફરમાન પત્ર સમર્પણ કર્યું. ગુરૂ વડે ચારે દિશાઓમાં તેની પ્રતિકૃતિ મોકલાઈ. શાસન ની ઉક્લિતિ થઈ.

એક વખત સૂરિએ શ્રી શત્રુંજય ગિરનાર ફલોધી આદિ પ્રમુખ તીર્થો માટેનું રક્ષણ નું ફરમાન માંગ્યું. રાજાએ તેજ ક્ષણે તે આપ્યું. તે ફરમાન તીર્થોમાં મોકલ્યું. ગુરૂનાં વચનથી તરત જ અનેક બંદીજનોને રાજાએ મુક્ત કર્યા. ફરી પણ ગુરૂ જિનપ્રભસૂરિ સોમવારનાં દિવસે વરસાદ વર્ષતે છતે રાજકુલમાં આવ્યા. સુરત્રાણને મળ્યા. કાદવ માં ખરડાવેલાં ગુરૂના પગોને મલ્લિકાદર પાસે શ્રેષ્ઠ કપડાનાં ટુકડાથી રાજાએ લુછાવ્યા. ત્યારપછી આચાર્યે આશીર્વાદ આપ્યા. વર્ણનવાળા કાવ્યોની વ્યાખ્યા કરી રાજા ઘણોજ સમત્કાર પામ્યો.

યોગ્ય અવસર ખણીને સર્વ સ્વરૂપ કહેવાપૂર્વક ભગવાન મહાવીરની પ્રતિમા માંગી. એક છત્રી સામ્રાજ્યવાળા રાજાએ તે તે સુકુમાર ગોષ્ઠી કરીને તે પ્રતિમા આપવા ઠા પાડી.

તુગલકાબાદના ભંડારથી મંગાવી. ત્યાર પછી ઈર્ષ્યા કરનારાં મહ્લીકોનાં ખંભે ઉપડાવીને સકલસભાની સમક્ષ પોતાની આગળ મંગાવી. બધાને દર્શન કરાવી ગુરૂને સમર્પિત કરી.

ત્યારપછી મહોત્સવ-પ્રભાવના પૂર્વક પાલખી ઉપર રાખીને મલિકતાજદીન સરાયમાં આવેલા ચૈત્યમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ગુરૂ વડે વાસક્ષેપ કરાયો મહાપૂજ વડે પ્રતિમાની પૂજ થવા લાગી.

ત્યારપછી મહારાજના આદેશથી પોતાનાં સ્થાને શ્રી જિનદેવસૂરિને દિલ્હીમાં સ્થાપીને ગુરૂએ મહારાષ્ટ્ર દેશ તરફ પ્રસ્થાન કર્યું. રાજધિરાજ વડે શ્રાવક સંઘની સાથે ગુરૂને બળદ, ઉંટ, હાથી, ઘોડા, કવચ, અલંકાર વિ.થી સજાવેલા સુખાસન (પાલખી) આદિ સામગ્રી આપી.

વચ્ચેનાં નગરોમાં પ્રભાવનાંને કરતાં કરતાં પગલે પગલે સંઘ વડે સન્માન કરાતા. પ્રાચીન અપૂર્વ તીર્થોને નમસ્કાર કરતા. સૂરિ અનુક્રમે દેવગિરિ નગરમાં પહોંચ્યા. સંઘ વડે પ્રવેશ મહોત્સવ કરાયો અને સંઘપૂજ થઈ પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં શ્રી જીવીતસ્વામી,

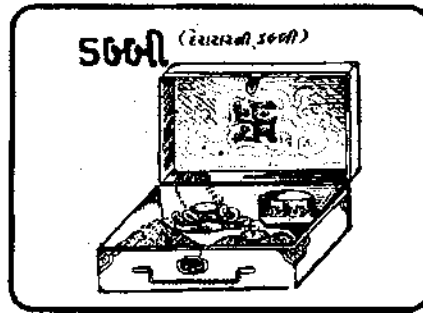
મુનિસુવ્રતસ્વામિની પ્રતિમા છે. ત્યાં સંઘપતિ-જગસિંહ-સાહણ-મહલદેવ પ્રમુખ સંઘ સાથે જત્રા કરાવી.

પાછળથી દિલ્હીના વિજયકટકમાં શ્રી જિનેદેવસૂરિ અને મહારાજ મળ્યા. બહુમાન અપાયું એક સરાય (ઘર્મશાળા) આપી. 'સુરત્રાણ સરાય' એ પ્રમાણે નામ રાખ્યું. ત્યાં આગળ ચારસો શ્રાવક કુલોને રહેવા માટે આદેશ કરાયા. ત્યાં કલિકાલચક્રવર્તી સુલતાને પૌષ્ઠશાળા અને ચૈત્ય કરાવ્યું શ્રી મહાવીરદેવને તેમા સ્થાપન કર્યા. ત્યાં ત્રણે કાળ સુંદર પૂજનાં ઉપકરણો વડે. પરતીર્થિકો શ્વેતામ્બર ભકતો, દિગંબર ભકતો અને શ્રાવકો ભગવંતને પૂજે છે.

એ પ્રમાણે મહમ્મદ શાહ દ્વારા કરાયેલી શાસનની ઉન્નતિને દેખીને આ પંચમકાલ પણ ચોથો કાલ છે. એ પ્રમાણે માણસો માનવા લાગ્યા.

પાપને ઘોવાવાળા ઉપદ્રવને નાશ કરવાવાળા એવા વીર જિનેશ્વરનું બિંબ (ચાવચ્યન્દ્ર-દિવાકરૌ) સદા મન અને આંખ ને આનંદ કરનારા જ્ય પામે છે.

કન્યાનયનીય નગરમાં રહેલા મહાવીરદેવની પ્રતિમાનો આ કલ્પ શ્રી જિનસિંહ મુનીન્દ્રનાં શિષ્ય વડે (જિનપ્રભસૂરિ વડે) લખાયો.

ગોદાવરી નદીથી પવિત્ર થયેલ મહારાષ્ટ્રરૂપી લક્ષ્મીનાં મુગટસમાન જીવવાનાં સ્વભાવવાળું અને શીતળતા આપનાર ચૈત્યો અને હવેલીઓ વડે મનોહર એવું પ્રતિષ્ઠાન નગર જય પામો.

અહીં આગળ કટ લૌકિકતીર્થો અને બાવનવીરો થયેલાં. આ વીરક્ષેત્ર હોવાથી અહીં આગળ પ્રૌઢ તેજથી સૂર્ય સમાનએવાં બીબ રાખઓ પ્રવેશ પામી શકતા નથી. ॥૨ા॥

આ નગરથી રાત્રિમાં સાઠ યોજનનો માર્ગ ઓળંગીને ઘોડાને પ્રતિબોધવા માટે કાચબાના લાંછનવાળા મુનિસુવ્રતસ્વામી ભરૂચ ગયા હતા. ॥૩ા॥

શ્રીવીર જિનેશ્વરનાં મોક્ષથી ૯૯૩ વર્ષ વ્યતીત થયે છે તે આર્યકાલકે (કાલિકાચાર્યે) ભાદરવાસુદ ચોથનાં દિવસે સંવત્સરી પર્વ કરેલ^૧ ॥૪ા॥

અહીં આગળ તેવા તેવા પ્રકારની જિનમંદિરોની હારમાળાને જેવાથી વિચક્ષણ માણસો પણ તે જ ક્ષણે દેવતાઓનાં વિમાનની પંક્તિને જેવાનાં કુતુહલને છોડી દે છે (એટલે અહીંના જિનાલયો દેવવિમાનને પણ ભૂલાવે એવાં અતિસુંદર છે.) ॥૫ા॥

આશ્ચર્યકારી ચરિત્રોવાળા શાતવાહન પ્રમુખ રાખઓ અહીંયા થયેલ. ઘણાં પ્રકારનાં દેવતાઓ વડે અધિષ્ઠિત એવાં આ નગરમાં ઘણાં પ્રકારની દાનશાળાઓ છે. ॥૬ા॥

કપિલ, આત્રેય, બૃહસ્પતિ અને પંચાલે અહીં આગળ રાખના આગ્રહથી પોતે રચેલા ચાર લાખ શ્લોક પ્રમાણ ગ્રન્થનાં અર્થનો અભિપ્રાયનો એક જ શ્લોકમાં સમાવેશ કર્યો. ॥૭ા॥

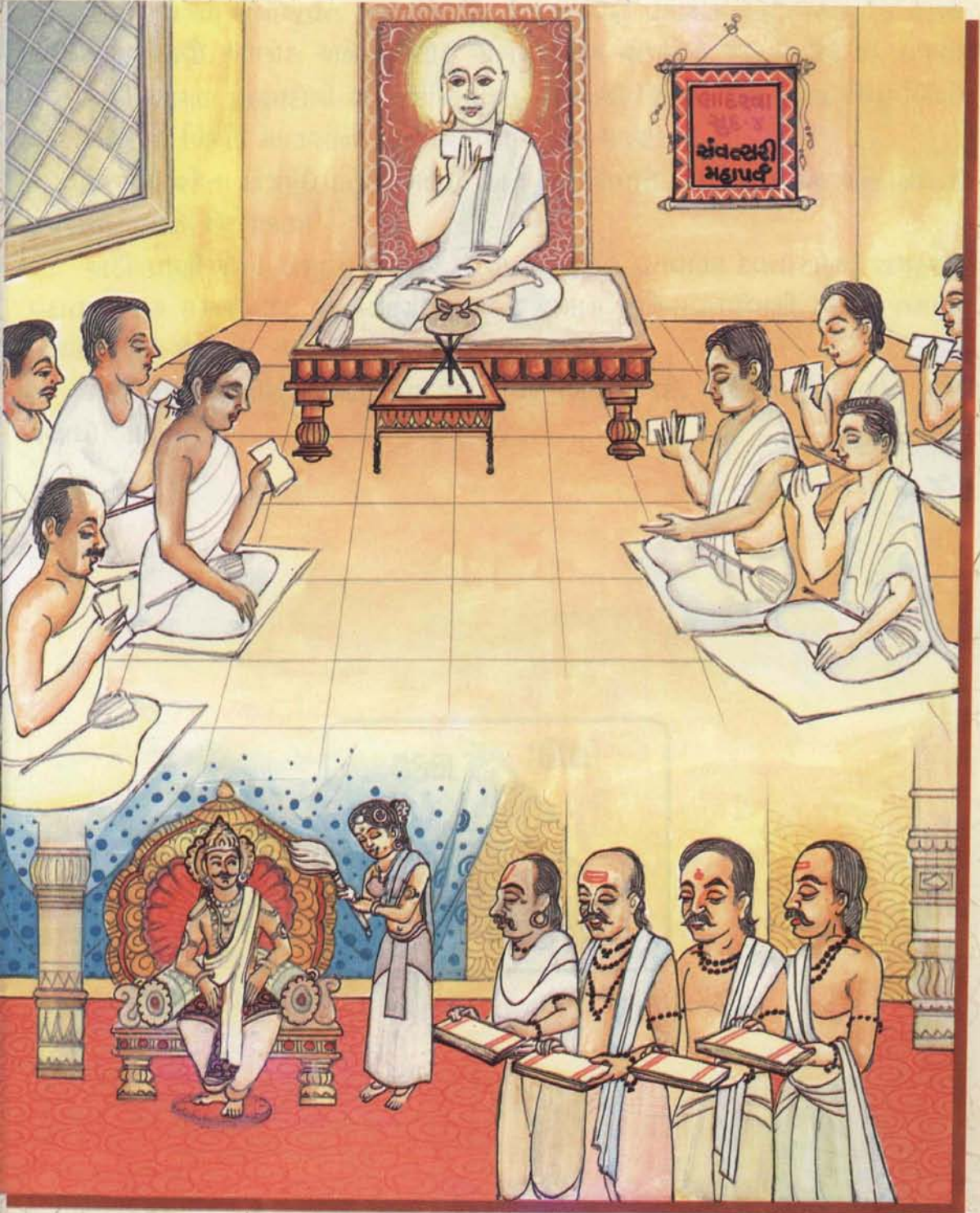
આ રહ્યો શ્લોક - આત્રેયનું કહેવું છે કે પચી બચ ત્યારે ભોજન કરવું. કપિલનું કહેવું છે કે પ્રાણીઓ પર દયા કરવી. બૃહસ્પતિનું કહેવું છે કે કોઈ પર વિશ્વાસ ન કરવો અને પંચાલનું કહેવું છે કે સ્ત્રીઓ પ્રત્યે કોમલતા રાખવી. ॥૮ા॥

અહીં આગળ આંખોને અમૃત છાંટનારી, સમ્યગ્દષ્ટિ રૂપી મોરો માટે મેઘસમાન એવી જીવીત સ્વામી મુનિસુવ્રત સ્વામીની લેપ્યમયી પ્રતિમા જય પામે છે. ॥૯ા॥

અગ્યારલાખ, એસીઠખર, આઠસોને છપ્પન વર્ષ જેટલો કાલ મુનિસુવ્રત સ્વામીના નિર્વાણને થયેલો. ॥૧૦ા॥

(૧) આ નગરનું એક નામ બ્રહ્મપુરી પણ છે. યક્ષ, વીર, બ્રહ્મ, પર્યાયો હોવાનું બણીતું છે. પ્રાચીન ભારતીય લોકધર્મ પૃ.૧૨૩. (૨) આ બાબતે પં. કલ્યાણ વિજયભનો મત બણવા જુઓ - વીર નિ. સં. ઔર જૈન કાલગણના પૃ.૪૬, ૪૭.

❁ શ્રી પ્રતિષ્ઠાન કલ્પ ❁

- વીરપ્રભુનાં ૯૯૩ વર્ષે પસાર થાય પછી કાલકાચાર્ય ભાદરવા સુદ-૪ની સંવત્સરી પર્વ આ જ નગરમાં ઉજવેલ.
- અહીં આગળ રાજાનાં આગ્રહથી કપિલ, આત્રેય, બૃહસ્પતિ, પંચાલે ૪ લાખ શ્લોક પ્રમાણ ગ્રંથના અર્થનો અભિપ્રાય એક જ શ્લોકમાં કહેલ.

અહીં આગળ મુનિસુપ્રત સ્વામીનાં ચૈત્યમાં વિવિધ પ્રકારનાં મહોત્સવપૂર્વક યાત્રા કરીને ભવ્યજ્વલો આલોક અને પરલોક સંબંધી સુખ સંપતિને એકઠી કરે છે. ॥૧૧૧॥

અહીં આગળ પ્રાસાદોમાં સુંદર કાંતીવાળા લેપ્યમયી જિનેશ્વરોનાં સુંદર એવા બિંબો શોભે છે. જે બિંબો માણસોની પ્રીતિને વધારે છે. ॥૧૧૨॥

ચૈત્યમાં રહેતા ક્ષેત્રાધિપતિ અંબાદેવી અને યજ્ઞાધિપતિ કપર્દી યજ્ઞ આ બંને સંઘના ઉપસર્ગોને હણે છે. ॥૧૧૩॥

અહીં પ્રાણીઓનાં સમૂહને ઉપકાર કરવાના નિશ્ચલ વ્રતવાળા દેવતાઓનાં સમૂહવડે વંદાતા ચરણ કમલવાળા, ચૈત્યલક્ષ્મીનાં મુકુટ સમાન મુનિસુપ્રતસ્વામી હંમેશા તમારા કલ્યાણ માટે થાઓ. ॥૧૧૪॥

શ્રી પ્રતિષ્ઠાન તીર્થ નામનો આ કલ્પ જિનપ્રભસૂરિ વડે સજ્જનોની વિભૂતિ માટે રચાયો. ॥૧૧૫॥

દેવેન્દ્રોથી વંદાયેલા ચરણકમલ વાળા, જિનેશ્વરોને આરાધીને વિશ્વને પાવન કરવાવાળા, નંદીશ્વર ઢીપનાં કલ્પને હું કહીશ. ॥૧૧॥

દેવલોક સરખો નંદીશ્વર નામનો આઠમો ઢીપ છે. તે ઢીપ નંદીશ્વર નામનાં સમુદ્રથી ઘેરાયેલો છે. ॥૧૨॥

આનો ગોળ વિષ્કલ એકસો ત્રેસઠ કોડ ને ૮૪ લાખ યોજન છે. ॥૩૧॥

આ ઢીપ વિવિધ પ્રકારની રચનાયુક્ત ઉદાનોવાળો દેવોની ભોગભૂમિ અને જિનેશ્વરની પૂજામાં સંસ્કૃત મશગુલ દેવોનાં સમૂહોથી સુંદર છે. ॥૪૧॥

આ ઢીપનાં મધ્યભાગમાં અનુક્રમે પૂર્વાદિ ચારે દિશામાં અંજન વર્ણવાળા ચાર અંજન પર્વતો રહેલાં છે. ॥૫૧॥

તેઓ ભૂમિતલમાં દશહજાર યોજનથી અધિક વિસ્તારવાળા, હજાર યોજન ઉંચા, નાના મેડ સરીખા ઉંચા પર્વતો છે. ॥૬૧॥

ત્યાં આગળ પૂર્વ દિશામાં દેવરમણ, દક્ષિણ દિશામાં નિત્ય ઉદ્યોત, પશ્ચિમ દિશામાં સ્વયંપ્રભ અને ઉત્તર દિશામાં રમણીય નામનો પર્વત છે. ॥૭૧॥

તેની ઉપર સો યોજન લાંબા તેનાથી પચાસ યોજન પહોળા બોતેર યોજન ઉંચા જિન ચૈત્યો છે. ॥૮૧॥

તે ચૈત્યોને સોલ યોજન ઉંચા ચાર અલગ અલગ ઢારો છે. તે પ્રવેશમાં (ઉંડા) આઠ યોજન અને (પહોળા) વિસ્તારમાં આઠ યોજન છે. ॥૯૧॥

તે ઢારો દેવકુમાર, અસુરકુમાર, નાગકુમાર અને સુવર્ણકુમાર દેવોનાં આશ્રય સ્થાનો છે. અને તેઓનાં નામથીજ તે ઢારો પ્રસિદ્ધ છે. ॥૧૦૧॥

અને તેની મધ્યે સોળ યોજન લાંબી તેટલીજ પહોળી અને આઠ યોજન ઉંચી મણિપીઠીકા છે. ॥૧૧૧॥

તે પીઠીકાઓની ઉપર પીઠીકાથી અધિક લંબાઈ વાળા અને ઉંચા સર્વરત્નમય દેવછંદો છે. ॥૧૨૧॥

ત્યાં પર્યટકારને રહેલી પોતપોતાનાં મનોહર પરિવાર વડે યુક્ત રત્નમયી ઋષભ, વર્ધમાન, ચંદ્રાનન અને વારિષ્ણ એવા એક એક નામની એકસો ને આઠ શાશ્વતા અરિહંતોની પ્રતિમાઓ છે. ॥૧૩૧॥

નાગ, યક્ષ અને ભૂતની કુંડને ધારણ કરતી અલગ અલગ બે બે પ્રતિમાઓ છે. અને પ્રતિમાઓની પાછળ છત્રને ધારણ કરવાવાળી એક એક પ્રતિમા છે. ॥૧૫૧॥

❁ શ્રી નંદીશ્વર દ્વીપ કલ્પ ❁

- આ દ્વીપની ગોળાઈ ૧૬૩ કરોડને ૮૪ લાખ યોજન છે. આ દ્વીપમાં ૧૦૮ શાશ્વતી જિન પ્રતિમાઓ છે. સર્વ ઋદ્ધિવાળા દેવો અરિહંતની પુણ્યતિથિનાં દિવસે અહીં આગળ અઢાઈ મહોત્સવ કરે છે.

તે કુંડોમાં ધૂપ, ઘટીકા, માળા, ઘંટા, અષ્ટમંગલ, ઘખ, છત્ર, તોરણ, ફૂલદાની, વરગ્રો અને આસનો છે. અને સોળપૂર્ણ કળશાદિ અલંકારો છે. ત્યાંની ભૂમિસુવર્ણ સમાન મનોહર રજ અને વાળુકાવાળી છે. સુવર્ણકાંતિ સમાન રજ અને વાળુકાવાળી ભૂમિ છે. ॥૧૬-૧૭॥

ચૈત્યનાં માપ પ્રમાણે મનોહર મુખમંડપો, પ્રેક્ષામંડપો, અક્ષ વાટિકાઓ અને મણી પીઠીકાઓ છે. અને અનુક્રમે મનોહર સ્તૂપ પ્રતિમાઓ, સુંદર ચૈત્યવૃક્ષો, ઈન્દ્રદવળ અને દિવ્ય વાવડીઓ છે. ॥૧૮-૧૯॥

ચારે દ્વારોનાં તે સ્તૂપોમાં ચારેબાજુ સોલ પ્રતિમા છે. અને પહેલાં ચૈત્યમાં બતાવેલી ૧૦૮ પ્રતિમા સાથે કુલ ૧૨૪ પ્રતિમાઓ છે. ॥૨૦॥

દરેક અંજનાદિ પર્વતોની ચારે દિશામાં લાખ યોજન ગયે છતે મત્સ્ય વિનાના સ્વરૂપ પાણી વાળી, હજાર યોજન ઉંચી, લાખયોજન વિસ્તારવાળી વાવડીઓ છે. અને તે સોળેના અનુક્રમે નામો આ પ્રમાણે છે ॥૨૧॥

નંદિષેણા, અમોઘા, ગોસ્તૂપ, સુદર્શના, નંદોત્તરા, નંદા, સુનંદા, નંદિવર્ધના, ભદ્રા, વિશાલા, કુમુદા, પુંડરિકિણિકા, વિજયા, વૈજયન્તી, જયન્તી અને અપરાજિતા ॥૨૨-૨૩-૨૪॥

દરેક વાવડીઓથી પાંચસો યોજન દૂર પાંચસો યોજન સુધીનાં વિસ્તારને ભજવાવાળા. ॥૨૫॥

લાખ યોજન લાંબા, અશોક સપ્તરૂપદક, સંપક, આમ્ર (આંબાવાડી) નામના મોટા ઉદ્યાનો ત્યાં છે. ॥૨૬॥

તે વાવડીઓની મધ્યે સ્વરૂપ, પલ્લ (પાલાના) આકારવાળા, લલામ વેદિ ઉદ્યાનાદિ ચિહ્નવાળા દધિમુખ પર્વતો છે. ॥૨૭॥

તે પર્વતો ૬૪૦૦૦ યોજન ઉંચા, હજાર યોજન ઉંડા, દશ હજાર યોજન ઉપર નીચે વિસ્તારવાળા છે. ॥૨૮॥

તે વાવડીઓની વચ્ચે બે બે રતિકર પર્વતો છે. તેથી કુલ ૩૨ રતિકર પર્વતો થયા. ॥૨૯॥

દધિમુખ અને રતિકર પર્વતોમાં શાશ્વતા અરિહંતના ચૈત્યો અંજનગિરિમાં છે. ॥૩૦॥

અને આ દ્વીપની વિદિશામાં ચાર રતિકર પર્વતો દશહજાર યોજનની લંબાઈ અને વિસ્તારવાળા છે. ॥૩૧॥

અને એકહજાર યોજનની ઉંચાઈથી શોભતા, સર્વરત્નમય 'દિવ્ય ઝલ્હરી'નાં આકાર ને ધારણ કરવાવાળા છે. ॥૩૨॥

ત્યાં આગળ દક્ષિણ દિશામાં રહેલાં બે રતિકર પર્વત ઉપર સૌધર્મેન્દ્રનાં અને ઉત્તર દિશામાં બે રતિકર પર્વત ઉપર ઈશાનેન્દ્રનાં અલગ અલગ આવાસ છે. ॥૩૩॥

આઠે મહાદેવીઓની લાખ યોજન વિસ્તારવાળી, લાખ યોજન પ્રમાણવાળી, જિનેશ્વરોનાં ચૈત્યોથી સુશોભિત રાજધાનીઓ છે. ॥૩૪॥

સુખતા, સૌમનસા, અર્ચિમાલી અને પ્રભાકરા, પદ્મા, શિવા અને શુચિ અંજના ચૂતા ચૂતવંસિકા છે. ॥૩૫॥

ગોરતૂપ અને સુદર્શના અમલા અપ્સરા નવમી રોહિણી તથા રત્ના, રત્નોચ્ચયા પણ છે. ॥૩૬॥

સર્વરત્ના, રત્નસંચયા, વસુ, વસુમિત્રિકા, વસુભાગા અને વસુધરા, નંદોતરા, નંદોતરાકુરૂ, દેવકુરૂ, કૃષ્ણા, ત્યારપછી કૃષ્ણરાણી રામા, રામરક્ષિતા પૂર્વનાં કમથી આ નામો જણવા છે. ॥૩૭-૩૮॥

સર્વ ઋદ્ધિવાળા દેવો પરિવાર સહિત અરિહંતોની પુણ્યતિથિનાં દિવસે ચૈત્યમાં અષ્ટાઠિહકા (અટ્ઠાઈ) મહોત્સવને કરે છે. ॥૩૯॥

પૂર્વ દિશાનાં અંજનગિરિ પર્વત ઉપર ઈન્દ્ર ચારે ઢ્ઠારનાં જિનાલયમાં રહેલી શાશ્વતી પ્રતિમાઓનો અષ્ટાઠિહકા મહોત્સવ કરે છે. ॥૪૦॥

તે ગિરિની ચારે દિશાઓની મોટી વાવડીઓમાં રહેલાં ચારે રક્ષટિકવાળા દધિમુખ પર્વતો પર રહેલા ચૈત્યમાં શાશ્વતી પ્રતિમાઓનાં વિધિપૂર્વક ચારે સૌધર્મેન્દ્રનાં દિગ્પાલો અષ્ટાઠિહકા મહોત્સવને કરે છે. ॥૪૧-૪૨॥

ઉત્તરદિશાનાં અંજનગિરિ ઉપર ઈશાનેન્દ્ર મહોત્સવ કરે છે. અને તેનાં લોકપાલો તે પર્વતની વાવડીમાં રહેતાં દધિમુખ પર્વતો પર મહોત્સવ કરે છે. ॥૪૩॥

દક્ષિણ દિશામાં રહેલાં અંજનગિરિ ઉપર ચમરેન્દ્ર ઉત્સવ કરે છે. અને તેની અંદર રહેલાં દધિમુખ પર્વત ઉપર દિકપતિઓ ઉત્સવ કરે છે. ॥૪૪॥

પશ્ચિમ દિશામાં રહેલાં અંજનગિરિ ઉપર બલીન્દ્ર મહોત્સવને કરે છે. અને તેનાં દિકપાલો તેની અંદર રહેલાં દધિમુખ પર્વતો પર ઉત્સવને કરે છે. ॥૪૫॥

નંદીશ્વર તપની ઉપાસના માટે દીવાળીનાં દિવસથી આરંભીને વર્ષ સુધી પ્રત્યેક અમાવસના દિવસે ઉપવાસ કરવાવાળો કલ્યાણકારી લક્ષ્મીને મેળવે છે. ॥૪૬॥

ભક્તિ વડે ચૈત્યોને વંદાવનાર સ્તુતિ સ્તોત્ર પાઠ સહિતનો નંદીશ્વર દ્વીપની ઉપાસનાને કરાવતો આ નંદીશ્વર કલ્પ પ્રાયઃ કરીને પહેલાંના પૂર્વાચાર્ય ઢ્ઠારા સ્વાયેલ લોકો વડે જ શ્રીજિનપ્રભસૂરિ વડે લખાયો. ॥૪૭-૪૮॥

❁ શ્રી કાપિલ્યપુર તીર્થકલ્પ ❁

- કૌમુદી મહોત્સવમાં સવારે જોયેલી ધજા સાંજે પગમાં ચગદાતી જોઈ વૈરાગ્ય પામી સંયમ લઈ દુર્મુખ રાજા પ્રત્યેક બુદ્ધ થયો.
- દ્રૌપદી મહાસતીએ આ જ નગરમાં પાંચ પાંડવોને વરમાળા પહેરાવેલ.

ગંગાના કાંઠે રહેલા શ્રી વિમલજિનેશ્વરનાં ચૈત્યની મનોહર લક્ષ્મીવાળા કાંપિલ્યપુર નામનાં કલ્પને હું સંક્ષેપમાં કહું છું. ॥૧૧॥

આજ જંબુદ્વીપનાં દક્ષિણ ભરતખંડની પૂર્વ દિશામાં પંચાલ નામનો દેશ છે. ત્યાં કાંપિલ્યપુર નગર છે. ગંગા નામની મોટી નદીનાં તરંગો ત્યાંના કિલ્લાની ભીંતને પખાળે છે.

ત્યાં આગળ ઈક્ષ્વાકુવંશના દીપક સમાન કૃતવર્મ નામનાં રાજાનો પુત્ર સોમાદેવીની કુક્ષી રૂપી છીપમાં મુક્તાહ્લ ભ્રમાન, વરાહ લંછન વાળા, જત્યસુવર્ણ વર્ણવાળા શ્રી વિમલનામનાં તેરમાં તીર્થકર ઉત્પન્ન થયાં.

ત્યાં તે જ તીર્થકર ભગવાનનાં ચવન, જન્મ રાજ્યાભિષેક, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાનાદિ પાંચ કલ્યાણકો થયા. એથી કરીને તેજ પ્રદેશનું પંચકલ્યાણક એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું. જ્યાં આગળ તે ભગવાનનાં લંછન સૂવ્વરન્ત દેવો વડે મહિમા કરાયો એટલે તે ક્ષેત્ર સૂઅર ક્ષેત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધિને પામ્યું.

તે જ નગરમાં દશમો ચક્રવર્તી હરિષેણ નામનો થયો તથા બ્રહ્મદત નામનો બારમો ચક્રી ત્યાંજ ઉત્પન્ન થયો.

તથા વીર જિનેશ્વરનાં નિર્વાણ પછી ૨૨૦ વર્ષે મિથિલા નગરીમાં લક્ષ્મીધર ચૈત્યમાં મહાગિરિ આચાર્યનો કોડિન્ય નામનો શિષ્ય થયો. તે કોડિન્યનો અશ્વમિત્ર નામનો શિષ્ય અનુપ્રવાહ નામનાં પૂર્વમાં નેઉણિણય વસ્તુનાં છિન્ન-છેદનકનું વર્ણન કરવાવાળા આલાવાની પ્રરૂપણા કરતો મિથ્યાત્વના ઉદયથી વિપરિણામ પામી ચોથો નિન્હવ થયો. સમુચ્છેદિક ઈષ્ટની પ્રરૂપણા કરતા આ કાંપિલ્યપુરમાં આવ્યો. ત્યાં આગળ ખંડક્ષ નામનાં શ્રમણો પાસકો હતાં તેઓ શુલ્કપાલો જકાત વગેરે કર લેનારા હતા. તેઓએ ભયથી યુક્તિ વડે નિન્હવ ને પ્રતિબોધિત કર્યો.

અહીં સંજય નામનો રાજા હતો. તે શિકાર માટે કેશર નામના ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં હરણ નો શિકાર કર્યો. ત્યાં આગળ જતાં ગર્દભાલિ નામનાં અણગારને ખેઈ સંવેગ પામ્યો. દીક્ષા લઈ સુગતિમાં ગયો.

આ જ નગરમાં ગાગલી નામનો કુમાર પૃષ્ઠચંપાધિપતિ સાલ-મહાસાલ રાજાનો ભાણેજ અને પિઠર-ચશોમતિનો પુત્ર હતો. તે ગાગલિને મામાએ આ નગરથી બોલાવીને પૃષ્ઠચંપાના રાજ્યમાં અભિષેક કર્યો. તે મામાઓએ ગૌતમસ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી અનુક્રમે ગાગલિ પણ માતા પિતાની સાથે ગૌતમસ્વામી પાસે જિનેશ્વરની દીક્ષાને સ્વિકારી સ્વિદ્ધ થયો.

આજ નગરમાં દુર્મુખ નામનો રાજા છે. દિવ્ય મુગુટના રત્નમાં પ્રતિબિંબિત થયેલાં મુખના કારણે પ્રસિદ્ધ દુર્મુખ નામથી પ્રસિદ્ધ થયો છે. કૌમુદી નાં વસંત મહોત્સવમાં અલંકાર ઢાંચા વિભૂષિત કરાયેલી ઈન્દ્રદવળ નો મહાજન ઢાંચા કરાયેલ ઋદ્ધિ સત્કારને ખેંચો અને દિવસનાં અંતે તે જ દવળ ભૂમિ પર પડેલાં પગ ઢાંચા ચગદાતી ખેંચને ઋદ્ધિ અને અઋદ્ધિનાં સ્વરૂપને વિચારીને દુર્મુખ રાજા પ્રત્યેક બુદ્ધ થયો.

આજ નગરમાં દુપદરાજાની પુત્રી દ્રૌપદી મહાસતીએ પાંચ પાંડવોનો સ્વયંવર કર્યો હતો.

આજ નગરમાં ધર્મરુચિ રાજા હતો. જિનેશ્વર ભગવાન નેજ નમવાનો નિયમ હોવાથી વીંટીના રત્નમાં કોતરેલા જિનેશ્વરનાં બિંબને નમસ્કાર કરતો. કાશીના રાખને કહેવાયું કે આ તમને નમતો નથી. એવાં દોષનાં ઉદ્ભવ ઢાંચા ચુગલખોરો વડે ક્રોધિત થયેલા કાશીનાથે ધર્મરુચિને કેદ કર્યો. ધર્મપ્રભાવથી વૈશ્રમણે સૈન્યસહિત વાહન અને પરચક ને ગગન માર્ગે કાશીમાં લઈ જઈને ધર્મરુચિને બચાવ્યો. અને તેનો જ સન્માન પાત્ર બન્યો.

એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારની સુંદર ઘટનાઓ રૂપી રત્નોનું ભંડાર આ નગર મહાતીર્થ છે. આ તીર્થની યાત્રા કરવા ઢાંચા ભાવિક લોકો જિનશાસનની પ્રભાવનાને કરતાં આલોક અને પરલોકનાં સુખને અને તીર્થકર નામ કર્મને ઉપાર્જન કરે છે.

કુકર્મ રૂપી શત્રુને પીલીને શ્રેષ્ઠ તીર્થ એવાં કાંપિલ્યપુર નાં કલ્પને અશઠ પુરુષો ભણો એ પ્રમાણે જિનપ્રભ સૂરિ કહે છે.

॥ ઇતિ શ્રી કાંપિલ્યપુર તીર્થ કલ્પઃ ॥

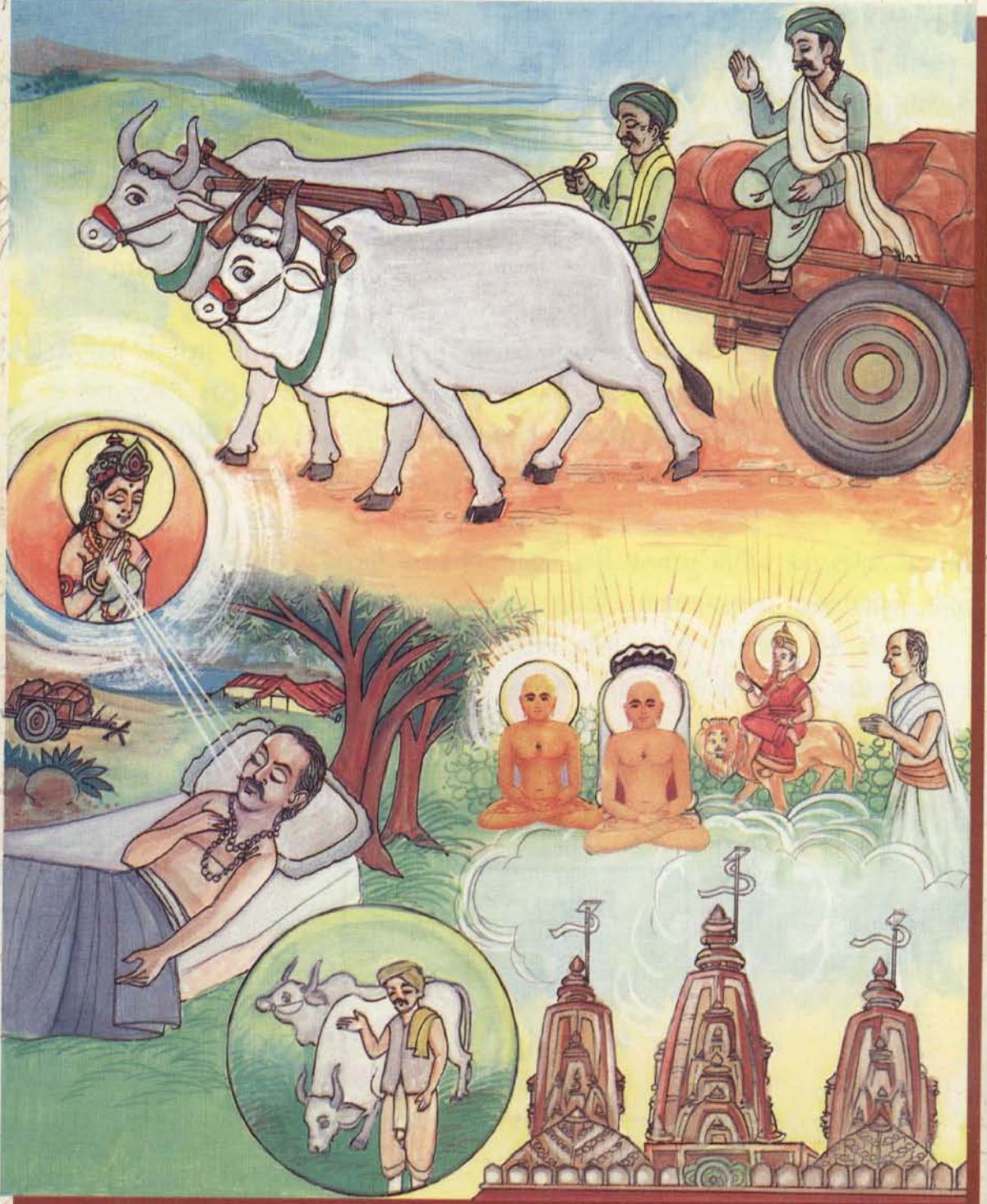

૧. આ પ્રસંગ અન્યત્ર દેખાતો નથી.

૨. વર્તમાનમાં આ તીર્થ ઉત્તર પ્રદેશના ફરુખાબાદ જિલ્લાના કાયમગંજ રેલ્વે સ્ટેશનથી ૮ કી.મી. દૂર આવેલી કંપિલ હોવાનું મનાય છે. ખોદકામમાં અહીંથી પુરાવશોષો મળ્યા છે. લખનઉ મ્યુઝિયમમાં રાખવામાં આવ્યા છે. (કાંપિલ્યકલ્પ પૃ.૮૦ બાજપેયી કૃષ્ણદત્ત)

- યજ્ઞ નામનો વ્યાપારી કરિયાણા લઈ ગુજરાત તરફ જાય છે. વચ્ચે નદી આંવાવાધી ચાતુર્માસ ત્યાં રહે. બળદો કયાંય જતા રહ્યા.
- રાત્રે દેવી સ્વપ્નમાં કહે છે જ્યાં આંગલ આંબલીનું વૃક્ષ છે ત્યાંથી ત્રણ પ્રતિમા કાઢ. તારા બળદો આવી જશે.
- વ્યાપારિએ ત્રણે પ્રતિમાને ચૈત્યમાં બિરાજમાન કરી.

અણહિલપુરપાટણનાં આભૂષણ સમાન શ્રી અરિષ્ટનેમિને નમસ્કાર કરીને જંભાણગર છ ની નિશ્રાવાળા શ્રી અરિષ્ટનેમિનાં કલ્પને હું કહીશ. ॥૧૧॥

પહેલાં શ્રી કન્નોજ નગરમાં ચક્ષુ નામનો મોટી ઋદ્ધિથી સંપન્ન વ્યાપારી હતો. તે એક દિવસ વ્યાપારનાં કાર્ય માટે મોટા બળદ વગેરે સાર્થની સાથે કરિયાણાને ગ્રહણ કરીને કન્નોજ નાં રાજની પુત્રી મહાનિકાને કંચુલિનાં (કાપડા તરીકે ભેટ) સંબંધમાં આપેલ કન્નોજ થી પ્રતિબદ્ધ એવાં ગુર્જર દેશ પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે લક્ષ્મીનામમાં સરસ્વતી નદીનાં તટ પાસે પહોંચ્યા.

પહેલાં અણહિલપુરપાટણનું તે નિવાસ સ્થાન હતું. ત્યાં સાર્થનો પડાવ રાખીને વ્યાપારી રહ્યાં. ચોમાસું આવ્યું. વાદળા વરસવા માંડ્યા.

એક વખત ભાદરવા માસમાં તે સર્વે બળદનો સાર્થ સમૂહ ક્યાંય પણ જતો રહ્યો. કોઈને ખબર નથી. સર્વ ઠેકાણે શોધ કરવા છતાં પણ મળ્યા નહીં. તેથી જાણે બધું નાશ પામ્યું ન હોય એમ ઘણાં જ ચિંતાતુર થયેલાં એવાં તેની પાસે રાત્રે સ્વપ્નમાં ભગવતી અંબિકાદેવી આવી. તે દેવીએ કહ્યું હે વત્સ ! જગે છે કે ઉઘે છે ! ચક્ષુશેઠે કહ્યું હે અંબામાતા ! મારે નિદ્રા ક્યાંથી ? જેનો સર્વસ્વ બળદનો સાર્થ નાશ પામ્યો હોય ! દેવી કહ્યું હે ભદ્ર ! આ લક્ષ્મીનામ માં આંબલીના વૃક્ષ નાં થડની નીચે ત્રણ પ્રતિમા રહેલી છે. ત્રણ પુરૂષ પ્રમાણ જેટલી ભૂમી ખોદાવી તે ગ્રહણ કર.

એક પ્રતિમાશ્રી અરિષ્ટનેમિસ્વામિની, બીજી શ્રી પાર્શ્વનાથની, ત્રીજી શ્રી અંબિકાદેવીની છે. ચક્ષુ કહ્યું. 'હે ભગવતિ ! આંબલીના ઝાડ તો ઘણાં છે. તો તે પ્રદેશ કેવી રીતે ખણવો ?' દેવીએ કહ્યું : 'ઘાતુમય મંડલ અને કૂલોનો ઢગલો જ્યાં તુ દેખે તે જ સ્થાન ત્રણ પ્રતિમાનું ખણવું.' તે ત્રણ પ્રતિમાને બહાર કાઢી પૂજ કરવાથી તારાં બળદો પોતાની મેળે આવી જશે. સવારમાં તે ચક્ષુ શેઠે ઉઠીને બલિવિધાનપૂર્વક તેમ કર્યે છતે ત્રણ પ્રતિમાઓ પ્રગટ થઈ. વિધિપૂર્વક પૂજ કરી ક્ષણમાત્રમાં અચાનક જ બળદો આવ્યા. વ્યાપારી ખુશ થયો. અનુક્રમે ત્યાં જિનચૈત્ય બનાવ્યું તેમાં પ્રતિમાઓ સ્થાપી.

એક વખત વર્ષાકાળ વીત્યે છતે અગ્રહાર (અગ્રહાર) ગામથી ૧૮૦૦ પટશાલિકોના ઘરોથી અલંકૃત જંભાણ ગરછના મંડળ સમાન શ્રી ચશોભદ્રસૂરિ જંભાત નગર તરફ વિચરતા ત્યાં આવ્યા. લોકોએ વિનંતિ કરી હે ભગવાન ! તીર્થને ઓળંગીને આગળ જવું ન કલ્પે તેથી તે સૂરિશ્વર વડે ત્યાં તે પ્રતિમાઓને નમસ્કાર કરાયા. માગશર સુદ પૂનમનાં દિવસે દવજરોપણ મહોત્સવ કર્યો. તે દવજરોપણ મહોત્સવ વિક્રમ સંવત ૫૦૨ વર્ષ વીત્યે છતે થયો હતો.

ત્યાર પછી વિહમ વર્ષ ૮૦૨ માં અણહિલ ગોવાલમાં પરિક્ષિત પ્રદેશમાં લક્ષારામ સ્થાનમાં ચૌલુક્ય વંશના ચાવડા વંશમાં મુક્તાફળ સમાન વનરાજ રાજાએ પાટણ વસાવ્યું. ત્યાં આગળ વનરાજ, બેગરાજ ક્ષેમરાજ, ભૂવડ, વચરસિંહ, રતનાદિત્ય સામંતસિંહ નામનાં સાત રાજાઓ ચાવડા વંશમાં થયા. ત્યારપછી તે જ નગરમાં ચૌલુક્ય વંશમાં મૂલરાજ, ચામુંડરાજ, વહાભરાજ, દુર્લભરાજ, ભીમદેવ, કર્ણ, જયસિંહદેવ, કુમારપાલદેવ, અજયદેવ, બાલમૂલરાજ, ભીમદેવ નામના અગ્યાર રાજાઓ થયા.^૧

ત્યારપછી વાઘેલા વંશમાં લૂણપ્રસાદ, વીરઘવલ, વીરલદેવ, અર્જુનદેવ, સારંગદેવ, કર્ણદેવ રાજાઓ થયા.

ત્યારપછી અણાઉદ્દીન સુરત્રાણ ની આજ્ઞા ગુજરાતની ઘરતી ઉપર પ્રવર્તી.

તે અરિષ્ટ નેમિસ્વામી કોહંડી અંબિકા દ્વારા કરાયેલા સાંનિઘ્યવાળા આજે પણ તે જ પ્રમાણે પૂજાય છે.

પૂર્વ પુરૂષોનાં મુજથી સાંભળીને શ્રી જિનપ્રભ સૂરિવડે લખાયેલો અરિષ્ટનેમિ નામનો કલ્પ તમારા કલ્યાણ માટે થાઓ.

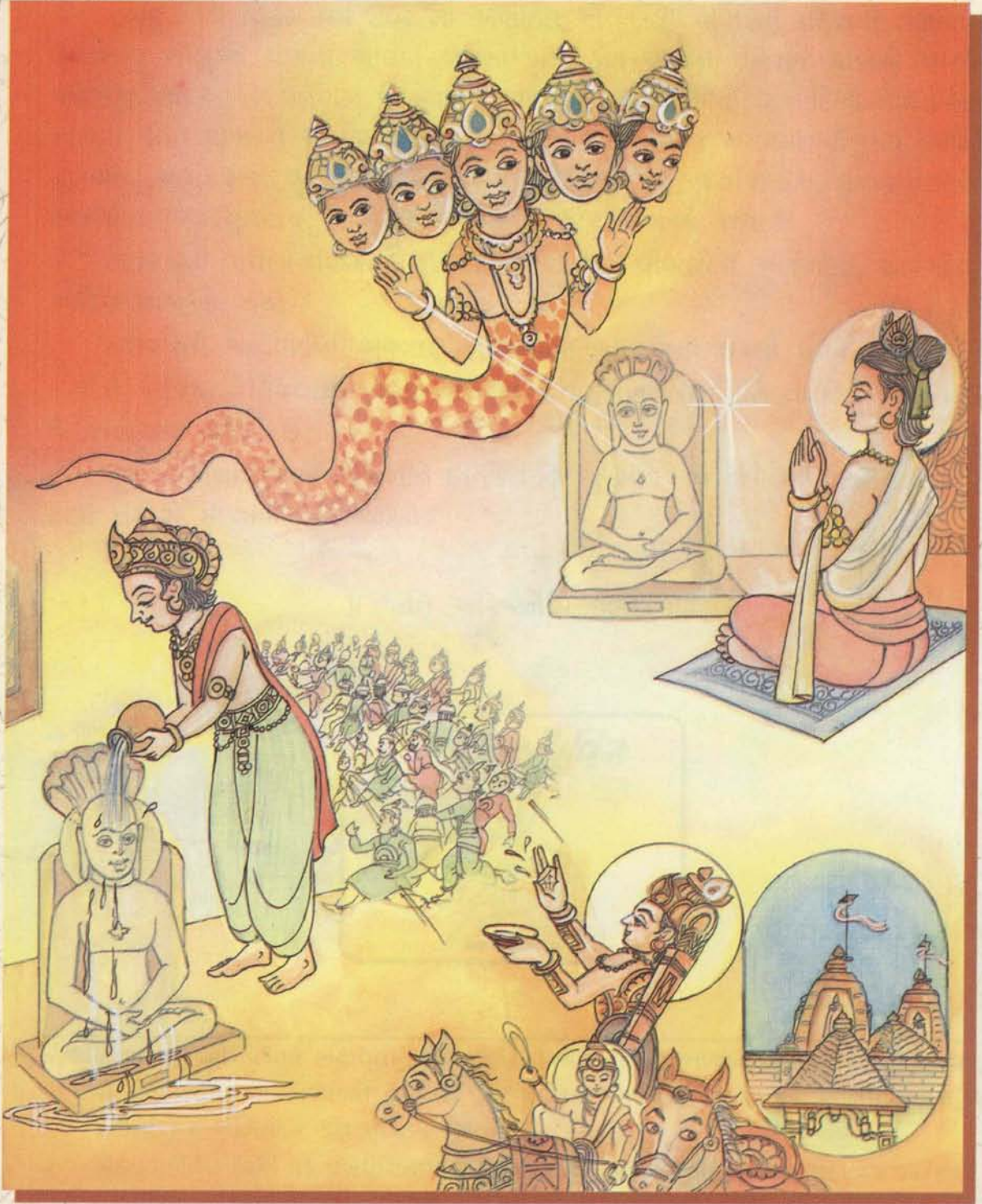
॥ ઈતિ અરિષ્ટનેમિ કલ્પ: ॥

૧. બ્રહ્માણગચ્છની ઉત્પત્તિ જીવલતાતીર્થ પાર્શ્વેના વરમાણાતીર્થમાં આચાર્ય યશોભદ્રસૂરિથી ૧૧ મા સૈકામાં થયાનું ઇતિહાસકારો માને છે. ('શ્વેતાંબર શ્રમણો કે ગચ્છો પર સંક્ષિપ્ત પ્રકાશ') યતીન્દ્રસૂરિ અભિનંદન ગ્રંથ પૃ.૧૩૫-૧૩૫.
૨. સુકૃતસંકીર્તન (સર્ગ ૧) પ્રબંધચિંતામણિ (પૃ.૧૫) વિચારશ્રેણિ પૃ.૯ ધર્મારણ્યમહાત્મ્ય ૬૬/૮૭-૮૭ વગેરેમાં ચાવડાઓની વંશાવલી ભિન્ન રીતે જોવા મળે છે. પણ ઇતિહાસકારો આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિએ અહીં આપેલી વંશાવલીને વધુ મહત્વની માને છે. (ગુજરાતનો રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસ ભા.૪ પૃ.૫૬૦)

❁ શ્રી શંખપુર પાર્શ્વનાથ કલ્પ ❁

- કૃષ્ણ નાગદેવતાની આરાધના કરે છે તેમાંથી પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ પ્રગટ થાય છે. તે પ્રતિમાને કૃષ્ણ પ્રક્ષાલન કરી તે જલને સૈન્ય ઉપર છાંટવાથી સૈન્ય શૂરવીર બને છે.
- તે દિવસથી ઘરણેન્દ્ર-પન્નાવતીનાં સાન્નિધ્યથી વિઘ્નો દૂર થવા લાગ્યા.

વર્ષો પહેલાં નવમા પ્રતિવાસુદેવ જરાસંઘ રાજગૃહી નગરથી સમગ્ર સૈન્યનાં સમૂહની સાથે નવમા વાસુદેવ કૃષ્ણ સાથે યુદ્ધ માટે પશ્ચિમ દિશા તરફ ચાલ્યો.

કૃષ્ણ પણ સમગ્ર સૈન્ય તથા સામગ્રી સાથે દ્વારિકાથી નીકળી તેની સામે દેશની સીમા ઉપર ગયો.

ત્યાં ભગવાન **નેમિનાથે** પંચજન્ય શંખ ફૂંક્યો.

ત્યાં **શંખેશ્વર** નામનું નગર સ્થાપન કરાયું. તે શંખના નાદથી ક્ષુભિત થયેલાં જરાસંઘે જરા નામની કુલદેવીને આરાધીને કૃષ્ણનાં સૈન્ય ઉપર જરા વિકુર્વી, તેથી ખાંસી-શ્વાસ આદિ રોગો વડે પીડાતાં પોતાનાં સૈન્યને ખેઈને વ્યાકુલ ચિત્તવાળા કૃષ્ણે ભગવાન **અરિષ્ટનેમિરવામી**ને પૂછ્યું : 'હે ભગવાન ! કેવી રીતે મારું સૈન્ય નિરુપદ્રવી થશે ? કેવી રીતે મને વિજયલક્ષ્મી હાથ લાગશે.' ત્યારે ભગવાને અવધિજ્ઞાન વડે ખણીને કહ્યું કે 'પાતાળમાં નાગદેવતાઓ વડે પૂજાતી એવી ભાવિ અરિષ્ટ શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા રહેલી છે. તે પ્રતિમાને પોતાનાં દેવપૂજનાં અવસરે તારા વડે પૂજાશે તો તારું સૈન્ય નિરુપદ્રવી થશે. અને વિજયલક્ષ્મી મળશે.' તે સાંભળીને કૃષ્ણે સાતમાસને ત્રણ દિવસ, (મતાંતરે માત્ર ત્રણ દિવસ) આહાર-રહિત ઉપવાસપૂર્વક વિધિ વડે આરાધીને **નાગદેવતા**ની આરાધના કરી. અનુક્રમે **વાસુકી** નાગરાજ પ્રત્યક્ષ થયો. ત્યારપછી ભક્તિ-બહુમાન-પૂર્વક તે પ્રતિમાને માંગી. નાગરાજે અર્પણ કરી.

ત્યારપછી મહોત્સવ પૂર્વક લાવીને પોતાની દેવ પૂજામાં (પોતે પૂજા કરતી વખતે તેને પણ પૂજે છે) સ્થાપન કરી. અને ત્રણે કાળ વિધિપૂર્વક પૂજા કરવા લાગ્યો. ત્યાર પછી તે પ્રતિમાનાં રનાનનાં પાણી (નમણ) વડે સકલ સૈન્યને સિંચન કર્યું. જરા, રોગ, શોક આદિ વિઘ્ન દૂર થયો. કૃષ્ણનું સૈન્ય સમર્થ બન્યું. અનુક્રમે જરાસંઘ પરાજિત થયો. **લોહાસુર, ગદાસુર, બાણાસુર** આદિ જિતાયા. તે દિવસથી **ધરણેન્દ્ર, પદ્માવતી**નાં સાનિઘ્યથી તે પ્રતિમા સકલવિઘ્નને દૂર કરનારી, સકલ ઋષિને ઉત્પન્ન કરનારી થઈ. તે જ **શંખપુર**માં પ્રતિમા સ્થાપન કરી. અમુક સમય પછી તે પ્રતિમા ગુપ્ત થઈ ગઈ. અનુક્રમે **શંખ** કૂવામાંથી પ્રગટ થઈ. આજ પણ તે પ્રતિમા ચૈત્યઘરમાં સકલસંઘ વડે પૂજાય છે. અનેક પ્રકારનાં પરચા ને ચમત્કાર પૂરે છે. તુર્કક રાખઓ

પણ તેના મહિમાને કરે છે.

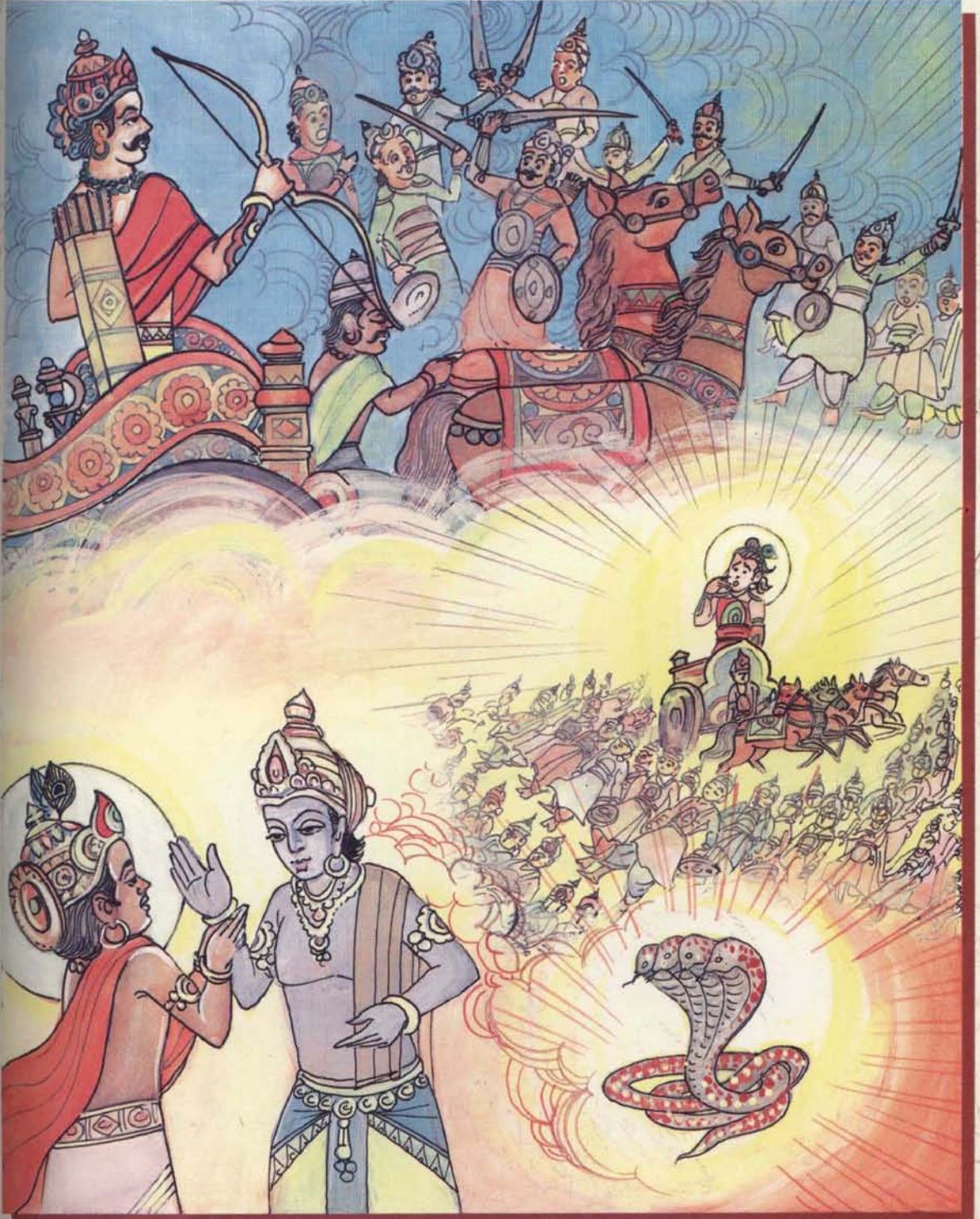
શંખપુરમાં રહેલી મૂર્તિવાળા કામિત તીર્થનાં જિનેશ્વરનો આ કલ્પ મારા વડે શ્રુતજ્ઞાનનાં અનુસારે લખાયો.

શંખેશ્વર તીર્થનાં અધિપતિ કલ્યાણકારી કલ્પવૃક્ષસમાન પાર્શ્વનાથ દેવ ભવ્યાત્માઓનાં ઘરમાં પણ સતત લક્ષ્મીને આપો.

૧. નામિનંદન જિનોદ્ધાર પ્રબંધ (રચના વિ.સં. ૧૩૯૩) માં પણ આ કલ્પની વિગતો છે. ચઉપત્તા મહાપુસ્તકચરિયં (રચના વિ.સં. ૮૨૫) નેમિનાહચરિય, ત્રિશષ્ટિ શા.પુ.ચ. પાંડવચરિત્ર (દેવપુખ સૂરિકૃતમાં) શંખપુરના રથને 'આનન્દપુર' વસાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

❁ શ્રી શંખપુર પાર્શ્વનાથ કલ્પ ❁

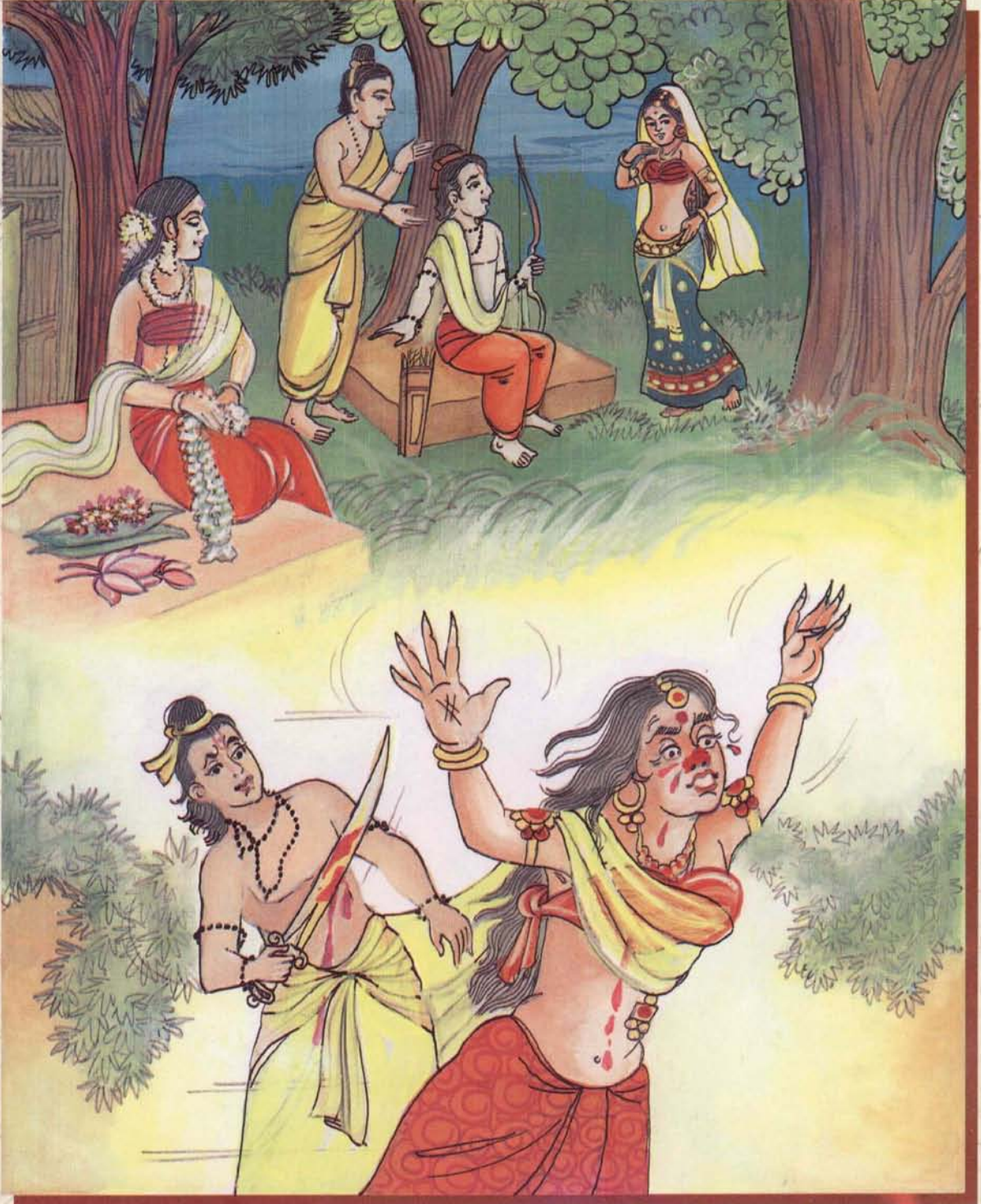
- જરાસંઘ અને કૃષ્ણાનું ભયંકર યુદ્ધ થાય છે. જરાસંઘ જરા વિદ્યા દ્વારા કૃષ્ણાના સૈન્યને રોગવાળુ કરે છે.
- કૃષ્ણા નેમિકુમારને પૂછે છે કે મારું શું થશે ત્યારે નેમિકુમારે કહ્યું પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા મેળવી તેના ન્હવણ જલથી સૈન્યનિરૂપદ્રવી થશે.

❀ શ્રી નાસિક્યપુર કલ્પ ❀

- રાવણની બહેન સૂર્યેષાબા રાગવશ બની રામ-લક્ષ્મણ પાસે પ્રાર્થના કરે છે.
- લક્ષ્મણે તલવારથી તેની નાસિકા છેદી ત્યારથી નાસિક્યપુર નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

ભવનાં ભયને નાશ કરવાવાળાં એવાં શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામીને વંદન કરીને કલિકાળના પાપમળનાં સમૂહને નાશ કરનારા એવાં નાસિક્યપુરનાં કલ્પને હું કહીશ.

નાસિક્યપુર તીર્થની ઉત્પત્તિને બ્રાહ્મણાદિ પરતીર્થીકો એ પ્રમાણે વર્ણન કરે છે કે - પહેલાં ખરેખર નારદ ઋષિવડે એક દિવસ ભગવાન કમલાસન (બ્રહ્મા) ને પૂછ્યું : 'પુણ્યભૂમિનું સ્થાન ક્યાં ?' બ્રહ્માએ કહ્યું : 'જ્યાં આગળ મારું આ કમળ પડે તે પવિત્ર સ્થાન બણવું.'

એક દિવસ બ્રહ્મા વડે તે કમળ મૂકાયું તે કમળ અરૂણા-વરૂણા-ગંગા મહાનદીઓથી શોભિત અને ઘણાં પ્રકારની વનરુપતિઓથી મનોહર દેવભૂમિ સરખાં મહારાષ્ટ્રદેશની ભૂમિ પર પડ્યું. ત્યાં આગળ બ્રહ્મા વડે પદ્મપુર નગર વસાવ્યું. ત્યાં કૃતયુગમા બ્રહ્મવડે યજ્ઞ આરંભ કરાવ્યો. સર્વે દેવો મળ્યા. અસુરો ને જોલાવવા છતાં પણ દેવોનાં ભયથી આવ્યા નહિં. અસુરો કહે છે : 'એ ભગવાન ચંદ્રપ્રભસ્વામી વચ્ચે આવે તો અમને વિશ્વાસ પડે અને ત્યાં આવીએ. તેથી ચમત્કૃત ચિત્તવાળો બ્રહ્મા જ્યાં આગળ ચંદ્રપ્રભસ્વામી વિચરે છે. ત્યાં જઈને નમસ્કાર કરીને અંજલિ બેડી વિનંતી કરે છે : 'હે ભગવન્ ! આપ ત્યાં પધારો કે જેથી મારું કાર્ય સિદ્ધ થાય.' ચંદ્રપ્રભસ્વામી એ કહ્યું : 'મારા પ્રતિબિંબ વડે તારું કાર્ય સિદ્ધ થઈ જશે.' તેથી બ્રહ્માણ ચન્દ્રકાન્ત મણિમય બિંબને સૌધર્મેન્દ્ર પાસેથી ગ્રહણ કરીને ત્યાં લાવ્યાં. દાનવો આવ્યા.

યજ્ઞ મહોત્સવ પ્રારંભ કર્યો અને તે સિદ્ધ થયો. ત્યાં પ્રજપતિ બ્રહ્માએ "શ્રી ચંદ્રપ્રભ વિહાર" કરાવ્યો. નગરનાં દ્વાર ઉપર શ્રીસુંદરદેવને નગર રક્ષણ માટે સ્થાપન કર્યો.

એ પ્રમાણે કૃતયુગમાં 'પદ્મપુર' એ પ્રમાણે તીર્થ પ્રસિદ્ધ થયું.

ત્રેતાયુગમાં દાશરથી (દશરથનાં પુત્ર) રામ-સીતા-લક્ષ્મણની સાથે પિતાની આજ્ઞાથી વનવાસમાં ગયા. ત્યારે ગૌતમ ગંગા કાંઠે પંચવાટિકાશ્રમમાં લાંબાકાળસુધી વનનાં ફળનાં આહાર કરતાં રહ્યા હતા.

એ દરમિયાન રાવણની બહેન સૂર્પણખા ત્યાં આવી. રામને દેખીને રાગ વશ બનીને પ્રાર્થના કરવા લાગી. રામે ના કહી તેથી લક્ષ્મણ પાસે ગઈ. લક્ષ્મણે તેની નાસિકા છેદી. તેથી તે સ્થળે નાસિક્યપુર થયું. અનુક્રમે સીતાનું રાવણે હરણ કર્યું. રામની સાથે યુદ્ધમાં રાવણ મરાયો. બીભીષણને લંકાનું રાજ્ય અપાયું.

ત્યારપછી પોતાની નગરી તરફ પાછા ફરતાં રામે ચંદ્રપ્રભસ્વામીનાં ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો.

એ પ્રમાણે આ રામનો ઉદ્ધાર નાસિકપુર નામ પ્રસિદ્ધ થતાં થયો. કાલાંતરે આ પુણ્યભૂમિને બણીને **મિથિલા** નગરીથી **જનકરાજ** આવ્યો. તેનાં વડે ત્યાં દસ યજ્ઞ કરાયા. તેથી જનકસ્થાન એ પ્રમાણે નગર પ્રસિદ્ધ થયું.

એક વખત જનકસ્થાન નગરમાં શુક્રમહાગ્રહની પુત્રી **દેવયાની** રમતી રમતી દંડક રાજ વડે બેવામાં આવી. રૂપવતી હોવાથી બલાત્કારે તેના શીલનો ભંગ કર્યો. તે સ્વરૂપને બણી શુક્ર મહાગ્રહે રોષથી શાપ આપ્યો. 'આ નગર દંડકરાજ સહિત સાત દિવસની અંદર ભરમીભૂત થશે.' તે નારદ ઋષિએ બણ્યું અને દંડકરાજને કહ્યું. તે વૃત્તાંત ને સાંભળીને ઘભરાયેલાં દંડકરાજએ બધા માણસોની સાથે ચંદ્રપ્રભ સ્વામીનું શરણ સ્વીકાર્યું. અને છૂટી ગયો. તે દિવસથી યજ્ઞ સ્થાન 'જણથાણ' (જનસ્થાન) એ પ્રમાણે તે નગરનું નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

એ પ્રમાણે પરતીર્થિકો પણ જે તીર્થનાં માહાત્મ્યને વર્ણવે છે તે તીર્થને અરિહંતનાં ભક્તો કેમ ન વર્ણવે ?

એ દરમિયાન ઢ્વાપરયુગમાં **પંડુરાજની** પત્ની **કુંતી** દેવીનો પ્રથમપુત્ર **યુધિષ્ઠિરે** ચંદ્રપ્રભસ્વામીનાં ચૈત્યને ભૂણે દેખીને તેનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો. અને પોતાનાં હાથે ત્યાં બિલ્વવૃક્ષ વાવ્યું. તેનું **કુંતી વિહાર** એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

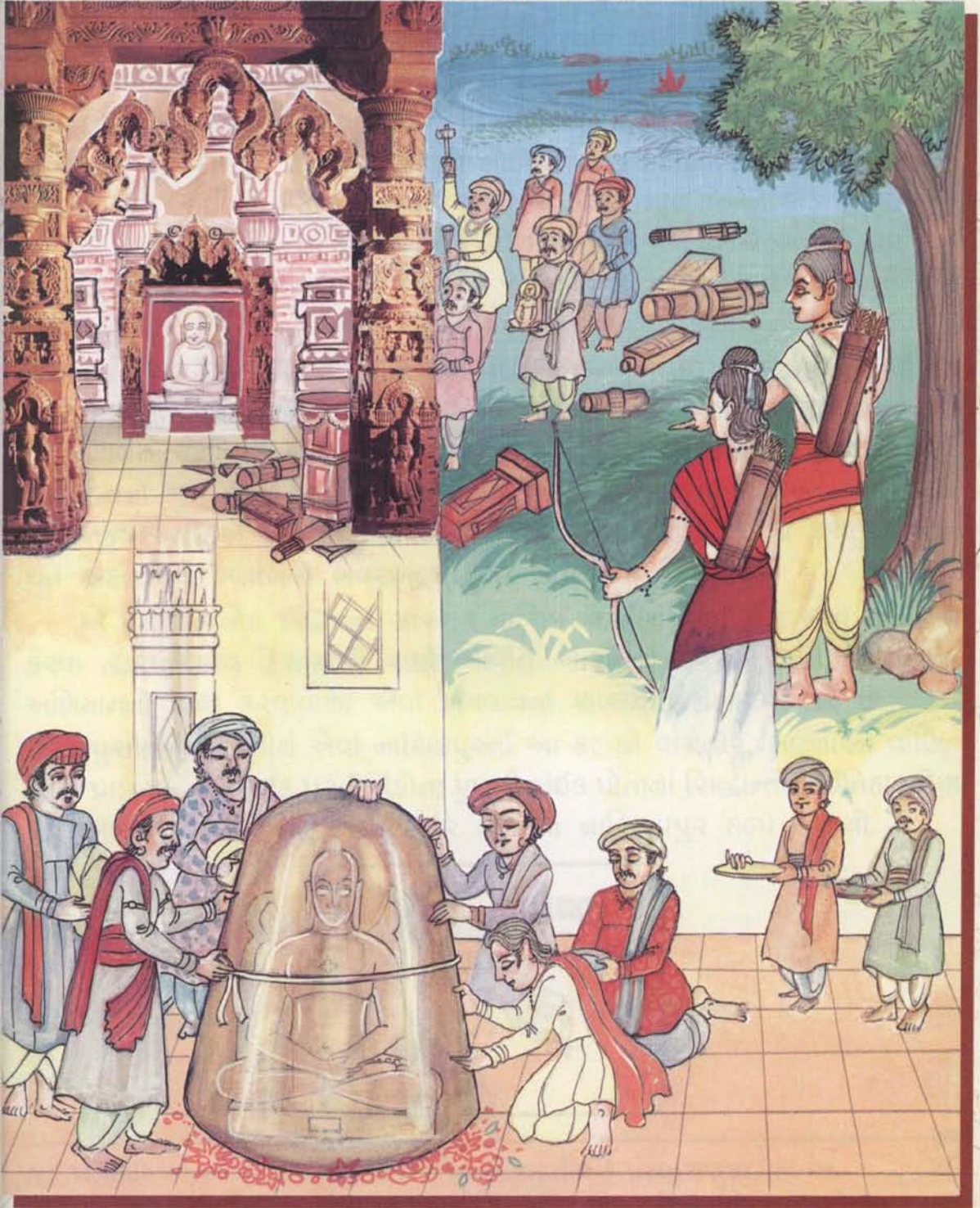
આ બાજુ **ઢ્વીપાયન** ઋષિ વડે **ઢ્વારિકા** નગરી બાળી નંખાઈ. ત્યારે ક્ષીણ પ્રાયઃ થયેલા યાદવવંશમાં **વ્રજકુમાર** નામનો યાદવક્ષત્રિય હતો. તેની પત્ની ગર્ભવતી હતી. તે પત્નીએ ઢ્વારિકા બળતી હતી ત્યારે ઘણી ભક્તિ પૂર્વક ઢ્વીપાયન ઋષિ પાસેથી છુટકારો મેળવીને શ્રીચંદ્રપ્રભ સ્વામીને શરણે આવી.

ગર્ભસમય પૂર્ણ થયો. ત્યાં જ પુણ્યવંત પુત્રને જન્મ આપ્યો. **દઢપ્રહારી** એ પ્રમાણે તેનું નામ કર્યું. અને બાલભાવને ઓળંગી ચૌવનવયને પામેલો તે મહારથી થયો. એકલો પણ લાખો સુભટોની સાથે યુદ્ધ કરવાં સમર્થ થયો.

એક વખત ચોરો વડે ત્યાં ગાયો હરણ કરાઈ. તે સર્વે ગાયોને એકલા હાથે દઢપ્રહારીએ ચોરોને ભૂતીને પાછી વાળી. તેથી ઘણાં પ્રચંડ પરાક્રમવાળો દેખીને બંભણાદિ નગરનાં લોકોએ તેને તલારક્ષક પદ આપ્યું. તેણે ચોર ડાકુઓનો નિગ્રહ કર્યો. અનુક્રમે તે દઢપ્રહારી તેજ નગરીનો મહારાજ થયો.

યાદવવંશના બીજનો ત્યાં ઉદ્ધાર થયો એથી બહુમાનપૂર્વક ચંદ્રપ્રભસ્વામીનાં ભવનનો તેનાં વડે ઉદ્ધાર કરાયો. એ પ્રમાણે ત્રીજયુગમાં ઉદ્ધાર થયો. એ પ્રમાણે અનેક ઉદ્ધારો ત્રણયુગમાં તે ચૈત્યનાં થયા.

અત્યારે કલિકાલમાં શ્રી **શાંતિસૂરિ** વડે ઉદ્ધાર કરાવાયો. પહેલાં ખરેખર **કલ્યાણકટક** નગરમાં **પરમદિર્ઘ** નામનો રાજ રાજ્ય કરતો હતો. જિનભક્ત એવા તે રાજાએ તે

- યુદ્ધ કરીને પાછા ફરતાં રામ-લક્ષ્મણ આ નગરનાં શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામીનાં જિનાલયનો ઉદ્ધાર કરાવે છે.
- પરમાર્દ્રિ રાજા વિચારે કે આ ચંદ્રકાન્તમણિની પ્રતિમાને મારા ઘેર લઈ જાઉં આ વાત નગરજનો સાંભળતા પ્રતિમાને તાંબાના સંપુટમાં બંધ કરે છે.

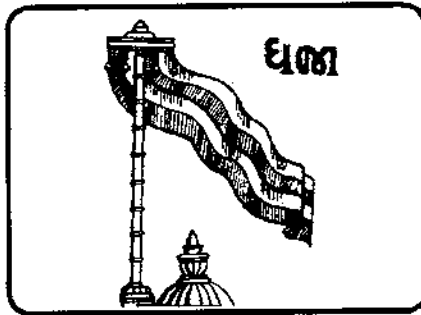

પ્રાસાદમાં ચન્દ્રકાન્ત મણિમય બિમ્બ છે તેમ સાંભળી તેણે વિચાર્યું કે હું આ બિંબને પોતાનાં ઘરે લાવીને દેવપૂજનાં અવસરે પૂજશ. ત્યાર પછી કોઈ પણ રીતે તે વાતને ખણીને નાસિકનગરના લોકોએ તાંબાના સંપુટમાં તે બિંબને મુકીને તેનાં ઉપર લેપ કરી દીધો. તે પ્રતિમા લેપમયી થઈ ગઈ. ત્યારપછી જિનમંદિરમાં આવેલાં તે રાજાને તે જિનબિંબ ન દેખાણું. લોકોને પૂછ્યું. તે લોકોએ સત્ય હકીકત નિવેદન કરી. રાજાએ વિચાર્યું અરે ! હું કેવી રીતે આ લેપમય પ્રતિમાને ભેદીને મૂળ બિંબને કાઢું ? (લેપમય પ્રતિમા ભેદવી તે યોગ્ય ન કહેવાય એવું વિચારીને) રાજાએ તે ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કરી સોવીસ ગામો દેવને આપ્યા. તે ગામોમાં જે દ્રવ્ય ઉપજે તેનાંથી દેવાદિદેવની પૂજ કરાચ છે.

ત્યાર પછી કેટલોક કાળ પસાર થયા પછી નજીકમાં વર્તતાં ત્ર્યમ્બકમાં દેવાધિષ્ઠિત મહાદુર્ગ બ્રહ્મગિરિમાં મહાદેવ ક્ષત્રિય જાતિનો વાઈઓ નામનો ડાકૂ રહેતો હતો. તેણે તે જિનાલય પાડી નાંખ્યું. તે સાંભળી પછીવાલ કુલભૂષણ સજ્જન ઈશ્વરનાં પુત્ર માણિક્યનો પુત્ર અને નાતુદેવીની કુક્ષીરૂપી સરોવરમાં રાજહંસ સમાન પરમશ્રાવક સજ્જનકુમારસીંહએ ફરી નવો પ્રાસાદ કરાવ્યો અને ન્યાયથી ઉત્પન્ન થયેલું પોતાનું ઘન સફળ કર્યું. આત્માને ભવસમુદ્રથી પાર ઉતાર્યો.

એ પ્રમાણે અનેક ઉદ્ધારનાં સારભૂત નાસિક મહાતીર્થ આજે પણ જાત્રા મહોત્સવ કરવા દ્વારા ચારેય દિશામાંથી સંઘો આવીને આરાધના કરે છે. અને કલિકાલનાં અભિમાનનો નાશ કરવાવાળાં એવાં ભગવાનનાં શાસનની પ્રભાવનાં કરે છે.

પુરાણોનું પરમતીર્થ એવાં નાસિકપુરનાં આ કલ્પને વાંચનાર, ભણનારને વાંછિત રિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. કાંઈક પરતીર્થિકોના મુખથી કાંઈક પોતાનાં સિદ્ધાન્તોનાં ઈતિહાસવેતા નાં મુખથી સાંભળીને શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે આ નાસિક્યપુર કલ્પ લખાયો.

૧. બ્રહ્મગિરિ પર્વતથી ગોદાવરી નિકળે છે. ત્યાં ત્ર્યંબકેશ્વર તીર્થ છે. બ્રહ્મપુરાણ ૭૪/૨૫-૨૬.
૨. વસ્તુપાલ તેજપાળે ૧૩મી સદીમાં પેથડશાના પુત્ર ઝાંઝણે નાસિકમા જિનાલયો બનાવ્યા છે. (વસ્તુપાલ તેજપાલની પ્રવૃત્તિઓ સ્વાધ્યાય ૪૩૫-૩૦૫ જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઈતિહાસ પૃ. ૪૦૫)
૩. નારદીયપુરાણ ૨૧૭૩૧-૧૫૨, ૨૬૬૫ પુરાણ ૪૬૨૨.

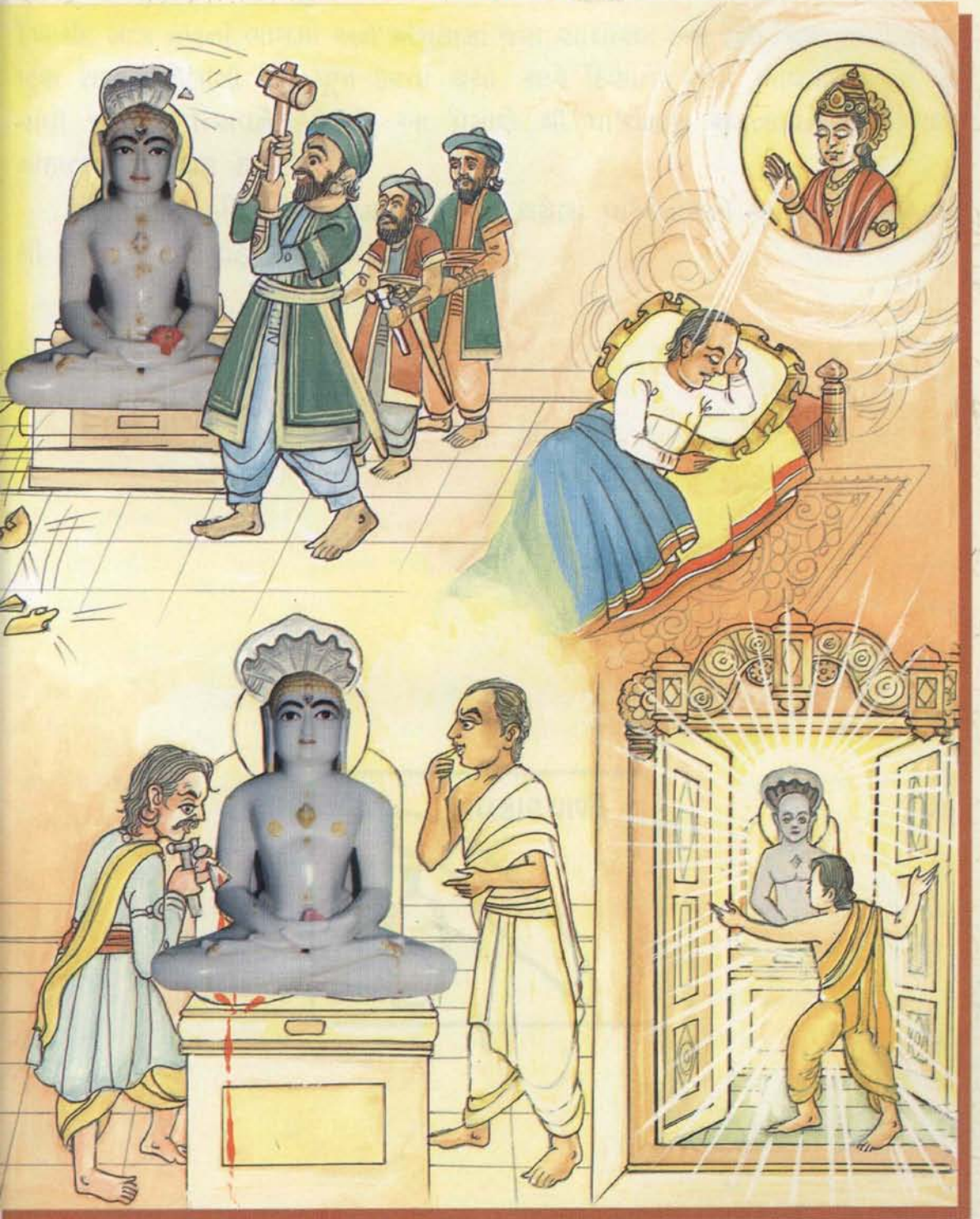
હરિકંપી નગરનાં ચૈત્યમાં રહેલાં પાર્શ્વજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને કલિકાલનાં અભિમાનને નાશ કરનાર તેનાં કલ્પને સંક્ષેપથી હું કહું છું.

ગુજરાતની ધરતી ઉપર હરિકંપી નામનું સુંદર ગામ છે. ત્યાં આગળ ઉંચા શિખર વાળા જિનભવનમાં અધિષ્ઠાયકોથી સેવાતી શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે. ભાવિકજનો ત્રણે કાળ વિવિધ પૂજા વડે પૂજે છે.

એક વખત ચૌલકુચવંશમાં દીપકસમાન શ્રી **ભીમદેવ**નાં રાજ્યમાં તુર્ક (તુર્ક) તુર્કિસ્થાનથી મંડળથી સબળ સૈન્ય વાહન સાથે આવેલાં **અતનુબુક્કા** નામનાં સહાર વડે (સરદાર વડે) અણહિલપુર પાટણનગરનાં ગઢને ભાંગીને પાછા વળતાં હરિકંપી ગામનાં ચૈત્યને દેખ્યું. નગર મધ્યે પ્રવેશ કરીને પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને ભાંગી. ત્યાર પછી ગામને ઉપદ્રવ કરીને સહાર પોતાનાં સ્થાન પ્રતિ ચાલ્યો. ફરીથી ગામ વસ્યું. પૂજા કરનારાં શ્રાવકો આવ્યા. ભંગાયેલાં અંગવાળા ભગવાન ને જોઈને અરસા પરસા કહેવા લાગ્યા. 'અરે ! મોટા માહાત્મ્ય વાળા ભગવાનનો ભંગ મ્લેચ્છો વડે કેવી રીતે કરાયો ? વળી ભગવાનનો તેવાં પ્રકારનો કળા-પ્રભાવ ક્યાં ગયો ?'

ત્યારપછી સૂતેલાં એવા પૂજા કરનારાઓને સ્વપ્નમાં અધિષ્ઠાયક દેવ વડે આદેશ કરાયો કે, આ પ્રતિમાનાં સર્વે ખંડો એકઠા કરીને ગભારામાં સ્થાપન કરીને દરવાખનાં બંને કપાટો બંધ કરીને તાલું આપીને છ મહીના સુધી બંધ રાખવું. ત્યાર પછી દરવાખને ઉઘાડીને પ્રતિમા જોવી તે સંપૂર્ણ અંગોપાંગવાળી દેખાશે.

પૂજારીઓએ ભોગ આદિ કરીને તે પ્રમાણે કર્યું. પાંચ મહિના વીત્યાં. છટ્ટા મહીનાનાં પ્રારંભમાં ઉતાવળ થઈને પુજારીઓએ ઢ્વાર ઉઘાડ્યું. જેટલામાં દેખ્યું તો ભગવાન સંપૂર્ણ અંગોપાંગ વાળા દેખાયા. પરંતુ સ્થાને સ્થાને મસા ભરેલાં દેખાયા. તેથી તેઓએ સત્ય હકીકત ને વિચાર્યા વિના સૂત્રધાર ને બોલાવ્યો. તે સૂત્રધારે ટાંકણાવડે મસા છેદવા માટે પ્રયત્ન કર્યો. ત્યારે મસામાંથી લોહી નીકળવા લાગ્યું. તેથી પુજારીઓ કરી ગયા. પૂજા-ભોગાદિ વડે પ્રસન્ન કરવા માટે પ્રારંભ કર્યો. ત્યાર પછી રાત્રિમાં સ્વપ્ન માં અધિષ્ઠાયક દેવે આદેશ કર્યો. તમે આ સારું ન કર્યું. કારણ કે તમે છ મહીના પૂરા થતાં પહેલાં જ ઢ્વાર ઉઘાડ્યું. અને ઉપર થી ટાંકણા માર્યા. હજુ પણ તમે મારા ઢ્વારને ઢાંકો. જ્યાં સુધી છેલ્લો મહીનો પૂરો થાય. તેઓએ તે પ્રમાણે કર્યું. છ મહીના પછી ઢ્વાર ઉઘાડ્યે છતે ઉપદ્રવ રહિત અખંડ અંગોપાંગવાળી પાર્શ્વનાથસ્વામીની પ્રતિમા

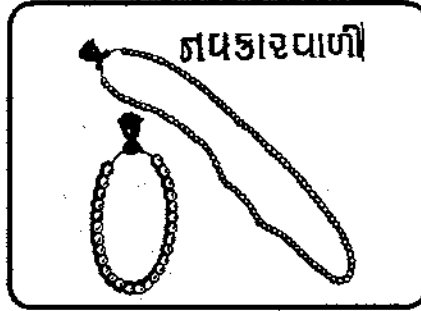

- અતનુબક્કા સરદાર મૂર્તિ ભાંગીને નીકળી જાય.
- રાત્રે પૂજારીને સ્વપ્ન આવે કે મૂર્તિના ટૂકડા એકઠાં કરી ગભારો છ માસ સુધી બંધ રાખવો જેથી મૂર્તિ અખંડ થશે.
- પુજારી ઉતાવળો થઈ છ માસ પહેલા ગભારો ખોલે તેથી મસા રહી ગયા. તે મસાને કારીગર પાસે તોડાવે છે તે વખતે લોહી નીકળે છે.
- ફરીથી દેવનાં કહેવાથી ગભારો બંધ કરી છ માસનાં અંતે ખોલવાથી સંપૂર્ણ અંગવાળી મૂર્તિ દેખાઈ.

દેખાથી. માત્ર નખનાં ભાગમાં અને અંગુઠામાં જરા સાધારણ ડાઘ હતા. પૂજ કરનારાઓ ખુશ થયા. પહેલાંની જેમ પૂજ કરતાં થયા. ચારે દિશાના સંઘો આવવા લાગ્યા. તે સંઘો જત્રા મહોત્સવને કરે છે. આ પ્રમાણે શ્રી પાર્શ્વનાથ ચમત્કારને કરવાવાળા માહાત્મ્યના ભંડાર હતા.

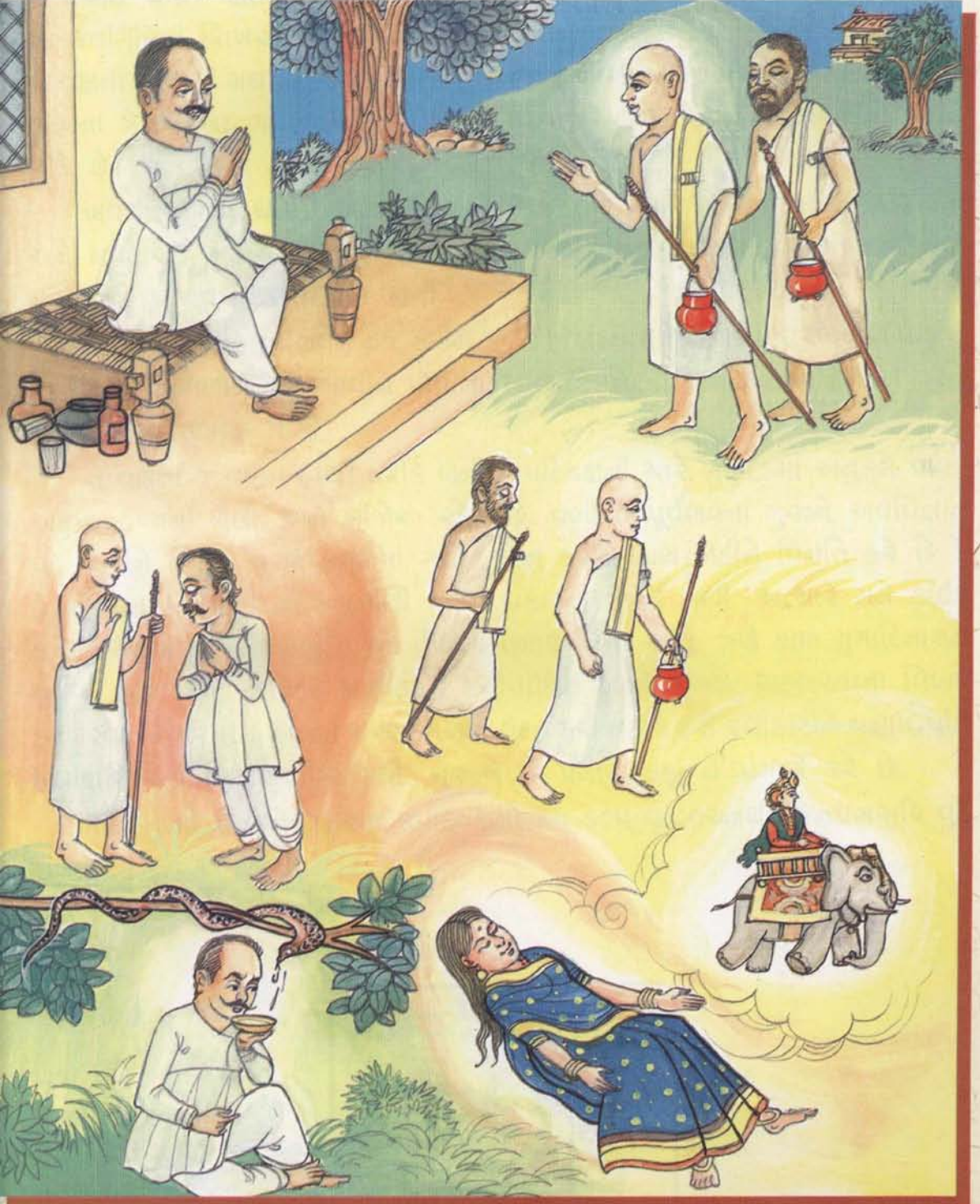
આ પ્રમાણે હરિકંખી નગરમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં પાર્શ્વનાથનો આ કલ્પ સંક્ષેપથી શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે કરાવ્યો.

શ્રી શત્રુંજયના શિખર ઉપર પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં ઋષભદેવને નમસ્કાર કરીને તેમનાં જ સેવક કપર્દિયક્ષના કલ્પને હું કહીશ.

અહીં આગળ વાલકકદેશમાં (સોરઠદેશમાં) પાલીતાણા નામનું નગર છે. ત્યાં આગળ કપર્દિ નામનો ગામનો મુખીયો હતો. તે મદિરા, માંસ, મદ્ય, જીવહિંસા, ખુદુ બોલવું, ચોરી, પરસ્ત્રીગમન વગેરે પાપરથાનોમાં આસક્ત ચિત્તવાળો હતો. અણધી નામની નામ જેવાં ગુણવાળી પત્નીની સાથે ભોગોને ભોગવતો કાળને પસાર કરે છે. એક વખત તે માંચા ઉપર બેઠેલો હતો. ત્યારે તેનાં ઘેર સાધુ યુગલ આવ્યું. તે મુખીએ પણ દષ્ટિપ્રણામ કરીને હાથ બેડી વિનંતી કરી 'હે ભગવાન્ ! તમારે અહીં આવવાનું કારણ શું ? અમારા ઘરે દૂધ, દહીં, ઘી, છાસ આદિ ઘણાં છે. તમારે જેનું કાર્ય હોય તે આદેશ ફરમાવો ?' બે સાધુઓએ કહ્યું : 'અમે ભિક્ષા માટે નથી આવ્યા પરંતુ અમારા ગુરુ પરિવાર સહિત શત્રુંજયની યાત્રા માટે આવ્યા છીએ. અત્યારે વર્ષાકાળ આવી ગયો છે. તેથી સાધુઓને વિહાર કરવો કલ્પે નહિ. એથી તમારી પાસે ઉપાશ્રયને માંગવા માટે આવ્યા છીએ. જ્યાં સૂરિ પરિવાર સહિત રહી શકે. મુખીયાએ વિનંતિ કરી : 'હું ઉપાશ્રય આપું છું. સૂરીશ્વર ભલે પધારે ! એમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ રહે. માત્ર પાપમાં આસક્ત એવાં અમોને ધર્મનો ઉપદેશ ન આપે.' સાધુઓએ કહ્યું ? એ ભલે, એ પ્રમાણે થાઓ. પછી ગુરુ આવ્યા. ચાર માસ સુધી ચોમાસુ રહ્યા. સતત સ્વાધ્યાય કરે છે. છટ્ઠ અઠ્ઠમાદિ વડે પોતાનાં શરીરને શોષે છે. અનુક્રમે વર્ષાકાળ પૂરો થયે છે તે ગુરુએ મુખી પાસેથી રજ માંગી. તે મુખી સાધુઓની સત્ય પ્રતિજ્ઞાથી ખુશ થયો અને પોતાનાં નગરની સીમા સુધી વળાવવા માટે ગયો. સીમાડા સુધી પહોંચ્યા પછી સૂરિ બોલ્યા : 'હે મુખી ! અમને ઉપાશ્રયનું દાન આપીને તમે ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. એથી અત્યારે કાંઈક ધર્મનો ઉપદેશ આપીએ તો પ્રત્યુપકાર થાય. મુખીએ કહ્યું મારા વડે નિયમ બીજે પળાશે નહિં કાંઈક મંત્રાક્ષર આપો ! તેથી સૂરિએ અનુકંપાથી પંચપરમેષ્ટી નમસ્કાર મહામંત્ર શીખવાડ્યો. અને તેનો પાણી, અગ્નિ, સ્તંભાદિ પ્રભાવ વર્ણવ્યો. ફરીથી ગુરુએ કહ્યું ' દરરોજ શત્રુંજયની દિશા તરફ તમારે પ્રણામ કરવો. મુખી તહત્તિ કહી સ્વીકારીને ગુરુને પ્રણામ કરીને પોતાના ઘેર આવ્યો. સૂરિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. અનુક્રમે તે મુખી પંચ પરમેષ્ટીને જપતો નિયમને પાળતો કાળને પસાર કરે છે.

❀ શ્રી કપર્દિયક્ષ કલ્પ ❀

- કપર્દિ પાસે બે સાધુ ચૌમાસા માટે વસતિ માંગે છે.
- ચૌમાસા પછી વિહાર વેળાએ સાધુ ભ.કપર્દિને નવકારમંત્ર શીખવી દરરોજ શત્રુંજયની દિશા તરફ પ્રણામ કરવાનો નિયમ આપે છે.
- ઘરમાં ઝથડે થતાં કપર્દિ હાથમાં મદિરાપાત્ર લઈ નીકળી જાય છે.
- શત્રુંજયમાં વૃક્ષ નીચે મદિરા પીએ છે ત્યાં સાપનું જેર પડવાથી મદિરા પાત્ર ફેંકી અનશન કરી શત્રુંજયને યાદ કરતો કપર્દિ યક્ષ બન્યો.
- તેની પત્ની પણ ત્યાં જ મરણ પામી તેનાં વાહન રૂપે હાથી બને છે.

એક વખત પોતાની પત્નીએ ઝઘડો કરીને ઘરમાંથી મુખીને કાઢી મુક્યો. તે શત્રુંજયગિરિનાં શિખર ઉપર ચઢવા લાગ્યો. મઘનું ભરેલું ભાજન હાથમાં ધારણ કર્યું. વટવૃક્ષની છાયામાં મઘપાન કરવા માટે બેઠો. તેટલામાં ગીઘડાના મુખરૂપી ગુફામાં રહેલાં સાપનાં ઝેરનું ખિંદુ મઘભાજનમાં પડેલું દેખાયું. તે દેખીને વિરક્ત મનવાળો તે મઘને છોડે છે.

ભવથી વિરક્ત થયેલો અનશન કરીને તે જ ક્ષણે આદિ જિનેશ્વરનાં ચરણકમળને અને નવકારને યાદ કરતો શુભ ધ્યાન વડે મરણ પામ્યો. તીર્થનાં માહાત્મ્યથી અને નવકારનાં પ્રભાવથી **કર્પદિયક્ષ** થયો.

અવધિજ્ઞાન વડે પૂર્વભવને યાદ કરીને આદિ જિણંદને પૂજે છે. તેની ઘરવાળી (પત્ની) તે બીનાને સાંભળીને ત્યાં આવીને પોતાનાં આત્માને નિંદતી અનશન કરીને જિનેશ્વરને યાદ કરતી કાળઘર્મ પામી.

તે યક્ષના જ વાહન **હાથી** તરીકે બની. કર્પદિયક્ષનાં ચારે ભુખંડમાં અનુક્રમે પાશ, અંકુશ, દ્રવ્યની શૈલી, અને બીબેરું રહેલું છે. વળી તે પૂર્વભવનાં ગુરૂને અવધિજ્ઞાન વડે ખણીને તેમના ચરણ કમળમાં ગયો. વંદન કરીને હાથ બેડીને વિનંતિ કરે છે કે હે ભગવાન્ ! તમારી મહેરબાનીથી આવાં પ્રકારની ઋદ્ધિ મળી. અત્યારે મને કાંઈક કૃત્ય કરમાવો. ગુરૂએ કહ્યું : 'આ તીર્થમાં તમારે નિત્ય રહેવું. ત્રણે કાળ યુગાદિનાથને પૂજવા. ખત્રા માટે આવેલાં ભાવિકોનાં મનોવાંછિત ફળને પૂરવા. સકલસંઘના વિઘ્નો દૂર કરવા.' ત્યારપછી ગુરૂનાં ચરણકમળમાં વંદન કરી તહત્તિ કરી સ્વીકારીને યક્ષાધિપતિ **વિમલગિરિનાં** શિખર ઉપર ગયો. ગુરૂએ જે પ્રમાણે કહ્યું તે પ્રમાણે કરે છે.

આ અંબાદેવી અને યક્ષરાજ કર્પદિયક્ષનો આ કલ્પ વૃદ્ધવચનથી જિનપ્રભસૂરિ વડે લખાયો.

પહેલાં ખરેખર અયોધ્યા નગરીમાં દશરથરાજનો પુત્ર શ્રી પદ્મ નામનો આઠમો બળદેવ પરમ સમ્યગ્દષ્ટિ હતો. તેણે અનેક વખત સમત્કારને દેખાડવા વાળી અનેક પ્રકારનાં વિધનોને નાશ કરવાવાળી ભાવી જિનેશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથની રત્નમય પ્રતિમાને પોતાનાં દેવપૂજનાં અવસરે લાંબા કાળ સુધી પૂજા કરી.

કાળક્રમે પૂર્વદેશમાં પદ્માકર સરોવરો અપદ્મા કમળવિહોણા થશે. અર્થાત્ દુર્ભિક્ષ થશે. ઈત્યાદિ ઉદાહરણથી ધર્મપ્રવૃત્તિ દૂષમ સમયમાં ઓછી થશે એમ જાણીને અધિષ્ઠાયક દેવતાએ આકાશ માર્ગ વડે સમશત દેશનાં શુદ્ધદંતી નગરમાં લાવીને ભૂમિધરમાં (ભોંયરામાં) રાખી.

વિષમકાળ જાણીને રત્નમયતાને હટાવીને પ્રતિમાને પાષાણમય કરી. ઘણો કાળ વ્યતીત થયાં પછી સોઘતિવાલ ગરબનાં વિમલસૂરિ નામનાં આચાર્ય થયા. તે આચાર્યને સ્વપ્નમાં આદેશ થયો કે 'અહીં શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અમુક પ્રદેશમાં ભોંયરામાં રહેલી છે. તે કાઢીને પૂજાવો.' ત્યારે તે આચાર્યે તે પ્રમાણે શ્રાવક સંઘને આદેશ કર્યો. શ્રાવકસંઘે તે પ્રતિમા ભોંયરામાંથી બહાર લાવી જિનાલય બંધાવ્યું. ત્યાં પ્રતિમા સ્થાપન કરી. ત્રણે કાળ પૂજવા લાગ્યા. કાળવશથી નગરી ઉજ્જડ થઈ. એક વખત અધિષ્ઠાયક દેવોનાં પ્રમાદના કારણે પ્રસંગપાત ત્યાં આવેલાં તુર્કોએ ભગવાન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા દેખી અનાર્થચર્ચાવાળા તે તુર્કોએ મસ્તક ઉતારીને જમીન પર પાડીને ચાલ્યા ગયા.

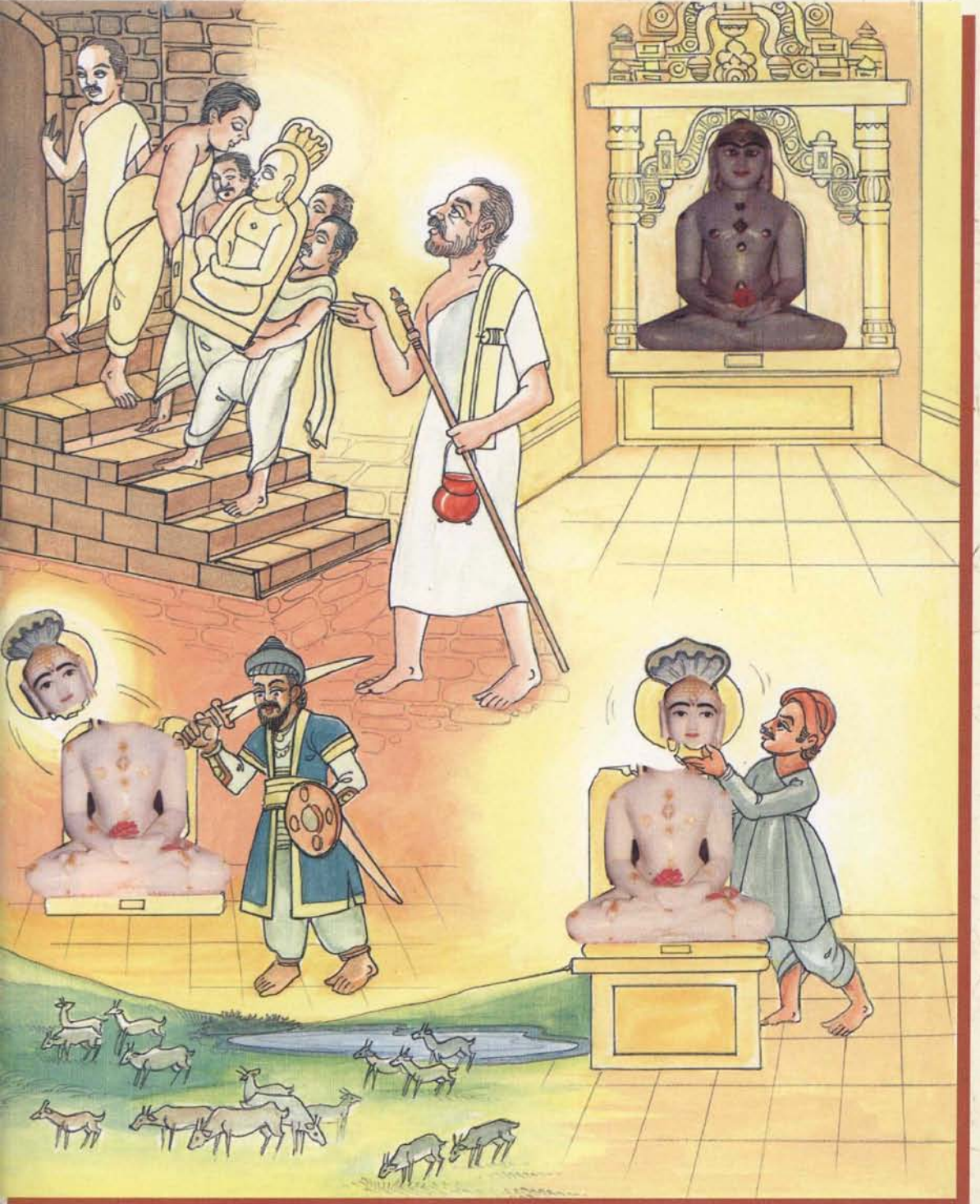
ત્યારપછી બકરીઓ ચરાવવા માટે આવેલાં એક ગોવાળીયા વડે તે દેવનું મસ્તક જમીન પર પડેલું દેખાયું. ઘણો શોક કરીને સ્વામીનાં શરીર ઉપર ચડાવ્યું.

ત્યારે તે સાંઘા વિના લાગી ગયું. તે દેવતાના અનુભાવથી આજે પણ તેજ રીતે રહેલી છે. અને પૂજાય છે. આ શુદ્ધદંતી નગરમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ દેવનો આ કલ્પ જેવી રીતે સાંભળ્યો તેવી રીતે વર્ણવ્યો.

॥ ઈતિશ્રી દંતિદંતરથેદ શુદ્ધયશસઃ શ્રી શુદ્ધદંતિ પાર્શ્વનાથ કલ્પઃ ॥

૧. શુદ્ધદંતી નગરી અત્યારે રાજસ્થાનમાં ખેઘપુર જિલ્લામાં આવેલ સોજત રોડ રેલ્વે સ્ટેશનથી ૭ કી.મી. દૂર આવેલ સોજત હોવાનું મનાય છે. આજે અહીં ૧૦ જિનાલયો છે. આ સિદ્ધસેનસૂરિભૈયે વિ.સં. ૧૧૨૩ માં રચેલ 'સકલ તીર્થસ્તોત્ર'માં, આચાર્ય હેમહંસસૂરિ દ્વારા વિ.સં. ૧૪૭૭ માં રચાયેલા 'માતૃકાક્ષરતીર્થમાલા' માં આ તીર્થનો ઉલ્લેખ છે. અકબરના આમંત્રણથી લાહોર જતી વખતે આચાર્ય જિનચન્દ્રસૂરિ આ નગરમાં રોકાણા હતા. (ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ પૃ.૭૭)

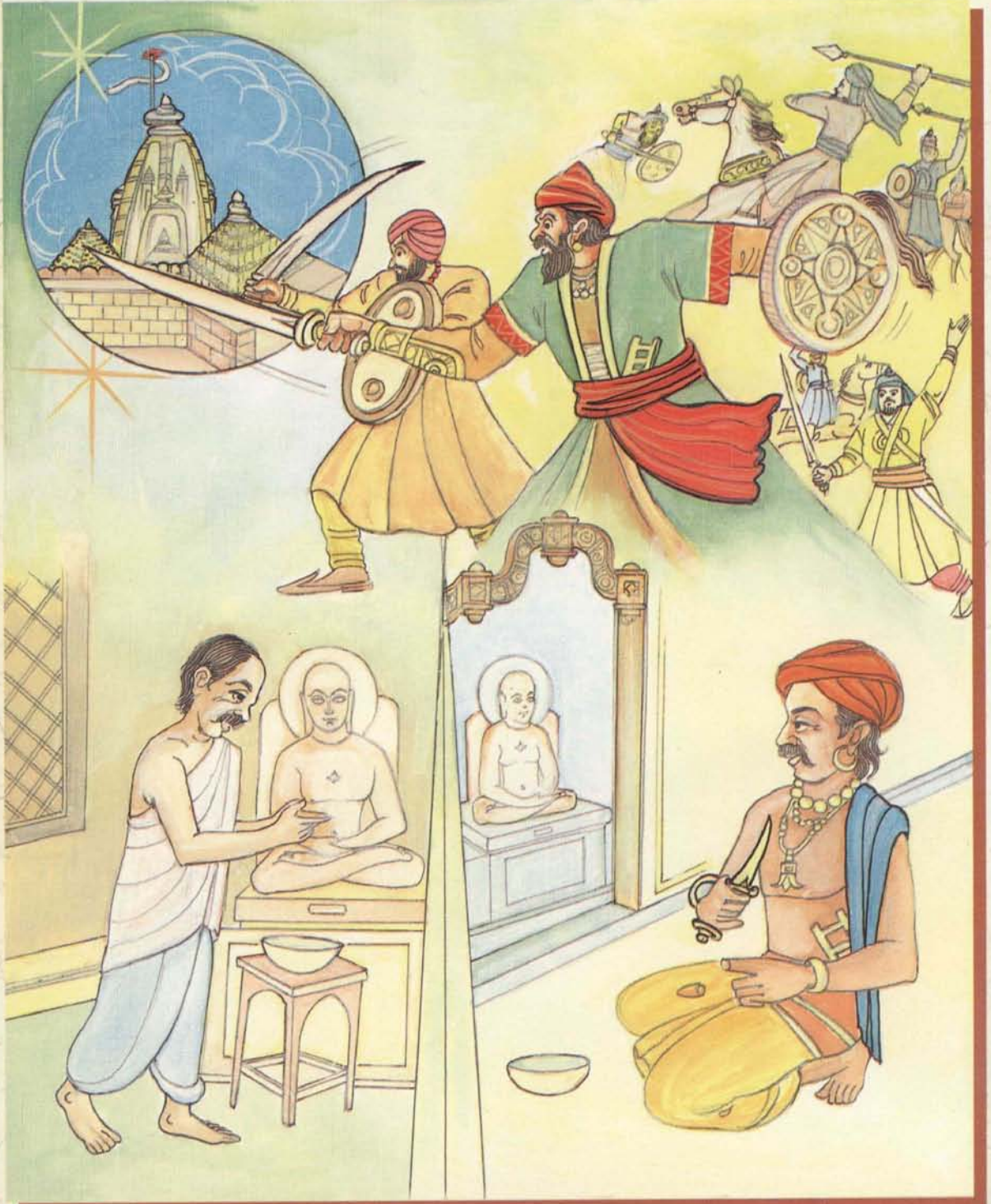
❀ શ્રી શુક્લદેવતી સ્થિત પાર્શ્વનાથ કલ્પ ❀

- આ. વિમલસૂરિને સ્વંખ આયવાથી ભોંયરામાં રહેલી પ્રતિમા શ્રાવકો પાસે બહાર કઢાવે છે.
- ભવ્ય જિનમંદિર બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે.
- ઘણાં સમય પછી નગરી ઉજ્જડ થવાથી તુકડં લોકો આવી પ્રભુનાં મસ્તકને ઉડાડી દે છે.
- બકરી ચરાવવા ગયેલાં ગોવાળીયા ને મસ્તક પ્રાપ્ત થતાં પ્રભુ ઉપર મુકે છે તરત જ સાંધા વિના લાગી જાય છે.

- અભિનંદન સ્વામીનો જિનાલયને મ્લેચ્છો તોડી રહ્યા છે. પ્રતિમા પણ ભંગાઈ જાય છે.
- એક વાણીયો ચંદનના લેપ વડે બિંબ સાંધે છે તેથી મૂર્તિ અખંડ થઈ જાય છે.
- એક સેવક અભિનંદન ભ.ના નામથી અંગુલીકાપી ચંદનલેપથી સાંધે તરત સંઘાઈ જાય તેથી તે આંગુલીવર્ધિત સેવક કહેવાયો.

અવન્ટિમાં પ્રસિદ્ધ સિદ્ધ-ચમત્કારપૂર્ણ **અભિનંદન દેવ**ના કલ્પને લેશમાત્રથી હું કહીશ.

અહીં આગળ ઈક્ષ્વાકુવંશમાં મુકતામણિ સમાન શ્રી **સંવરરાજા**ના પુત્ર **સિદ્ધાર્થારાણી**ની કુક્ષીરૂપી સરોવરમાં રાજહંસ સમાન કપિલાંછનવાળા, સુવર્ણકાંતિવાળા પોતાના જન્મથી **કોશલાપુર**ને (અયોધ્યા) પવિત્ર કરનાર સાડા ત્રણસો ઘનુષ ઉંચી કાયાવાળા ચોથા તીર્થંકર શ્રી અભિનંદનદેવનું ચૈત્ય **માલવદેશ**ની અંદર વર્તતા **મંગલપુર**ની નજદીક આવેલી મહાટવીમાં **મેદપદ્મી** હતું. ત્યાં વિચિત્ર પ્રકારનાં પાપ કર્મોને નિર્માણ કરવામાં કર્મઠતામાં કમર કસવામાં તનતોડ-મહેનત કરવામા નિર્વેદ નહિં પામેલાં અનાર્યો રહે છે.

એક વખત તુરછ મ્લેચ્છનાં સૈન્યો ત્યાં આવ્યાં. અધિષ્ઠાયક દેવનાં પ્રમાદપણાથી જિનચૈત્યને ભાંગ્યું. કલિકાલની દુષ્ટ ચેષ્ટા દુર્ઘટનાની કલ્પના પણ કરી શકાતી નથી. તે ચૈત્યનાં અલંકારભૂત પ્રણામ કરનારાં માણસોના ઉપદ્રવોનો નાશ કરનાર ભગવાનશ્રી અભિનંદનદેવનાં પણ નવ ટુકડા કરાયા. કેટલાક સાત ખંડો થયા એ પ્રમાણે કહે છે. તે સર્વે ખંડોને મનમાં ખેદ પામેલાં મેદ લોકોએ અનાર્યો વડે ભેગાં કરીને એક ઠેકાણે રાખ્યા.

એ પ્રમાણે ઘણો સમય વીત્યે છતે શંકરનો તિરસ્કાર કરનાર એવાં ગુણોનાં સમૂહથી મનોહર વર્ણનામનો એક વાણીચો **ધારોડ** ગામથી આવીને દરરોજ પોતાની કલામાં હોંશીયાર ત્યાં લેવડ દેવડ રૂપે વ્યાપારને કરતો હતો.

તે અરિહંતનો પરમભક્ત હોવાથી ઘરે આવીને દરરોજ દેવને પૂજતો. તે ખરેખર દેવપૂજ વિના ક્યારેય પણ જમતો ન હતો.

ત્યારપછી એક વખત પદ્મીમાં આવેલાં તે શ્રાવકને અનેક ભયંકર કાર્યોને કરવાવાળા એવાં તે અનાર્યો એ પૂછ્યું કે તમે શા માટે દરરોજ અહીંથી અવર જવર કરો છો (અહીં જ કેમ રહેતા નથી ?)

વાણીયાને ઉચિત ભોજનથી પૂર્ણ એવી કલ્પવેલી સમાન આ જ પદ્મીમાં ભોજન કેમ કરતાં નથી. ત્યારે વાણીયાએ કહ્યું કે હે ક્ષત્રિયો ! હે ઠાકુરો ! ત્રણે ભુવનથી સેવાયેલાં એવા દેવાધિદેવ અરિહંતના જ્યાં સુધી દર્શન થાય નહિં ત્યાં સુધી હું ભોજનને કરતો નથી.

અનાયો (ભિલોએ) એ કહ્યું : બે દેવ પ્રત્યે આવાં પ્રકારનો નિશ્ચય છે દઢશ્રદ્ધા છે તો તમારે માન્ય એવાં દેવતાને અમે દેખાડીએ. વાણીયાએ કહ્યું 'તથાસ્તુ' ભલે. ત્યાર પછી તે ભીલોએ નવ અથવા સાત ખંડોને યથાયોગ્ય અંગોમાં મૂકવાપૂર્વક બેડાણ કરીને ભગવાન અભિનંદન દેવનાં બિંબને દેખાડ્યું.

પવિત્ર મમ્માણી પત્થરનાં ઘડાયેલાં તે બિંબને બેઈને વણિક ખુશ થયો. સ્વરળમનવાળા તે શ્રેષ્ઠ વાણીયાએ અતિ ઉદ્ધાસથી તિરસ્કાર કર્યો છે દુઃખોનાં સમૂહને એવાં એ ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો. પુષ્પાદિ વડે પૂજા કરી અને ચૈત્યવંદન કર્યું. ત્યારપછી નિયમમાં દઢ એવા તે વાણીયાએ ત્યાં જ ભોજન કર્યું.

એ પ્રમાણે દરરોજ નિષ્ઠાપૂર્વક જિનપૂજને કરતો તે વાણીયો ત્યાં રહેલો છે. એક દિવસ વધતાં અવિવેકનાં અતિરેકથી તેની પાસેથી કોઈ પણ રીતે કેટલુંક ઘન મેળવવાની લાલચથી તે અનાયોએ બિંબનાં ખંડોને એકઠા કરી કોઈ પણ ઠેકાણે છુપી રીતે મુકી દીધા.

જ્યારે પૂજનાં અવસરે તે પ્રતિમાને નહિં બેઈને તેણે ખાધું નહિં. ખેદિત થયો. તે વાણીયાએ ચોવિહાર ત્રણ ઉપવાસ કર્યા. હવે તે અનાયો વડે પૂછાયું ? તમે કેમ ખાતા નથી ? તે વાણીયાએ સ્વત્ય રવરૂપ કહ્યું. તેથી અનાયો એ કહ્યું : બે અમને ગોળ આપો તો તમને દેવ દેખાડીએ. વાણીયાએ કહ્યું ચોક્કસ આપીશ. તેથી તે અનાયોએ સકલ નવ અથવા સાત ખંડ પૂર્વની જેમ બેડીને તે બિંબ પ્રગટ કર્યું. તે વાણિકને બેડેલું સાંઘાવાળું તે બિંબ દેખાયું. તેથી તે શ્રાવકવર્ષ ઘણોજ વિષાદ રૂપી ભીલના સ્પર્શથી કલુષિત હૃદયવાળો થયો.

ત્યારપછી તે વાણીયાએ સાત્ત્વિકપણથી 'જ્યાં સુધી આ બિંબ અખંડ ન થાય ત્યાં સુધી મારે ભોજન કરવું નહિ' એવો અભિગ્રહ કર્યો. એ પ્રમાણે દરરોજ ઉપવાસ કરે છે. તે બિંબનાં અધિષ્ઠાયકે સ્વપ્નમાં કહ્યું : 'આ બિંબનાં નવખંડોનાં સાંઘા સંદનના લેપ વડે પૂરવા. તેથી આ બિંબ અખંડ થશે.'

અત્યંત હર્ષિત વણિક સવારમાં જાગ્યો. તેણે તે પ્રમાણે કર્યું. ભગવાન અખંડ શરીરવાળા થયાં. સંદનનાં લેપમાત્રથી સર્વે સાંઘા મળી ગયા. તરત જ ભગવાનને વિશ્વુદ્ધ શ્રદ્ધા વડે પૂજને ભોજન કર્યું અને તે વ્યાપારી ઘણોજ હર્ષ પામ્યો અને અનાયો ભીલોને મેદોને ગોળ આપ્યો. ત્યારપછી જણે રત્નનો રાશિ પ્રાપ્ત થયો હોય તેમ તે બિંબને પ્રાપ્ત કરીને હર્ષ પામેલા તે વાણીયાએ શૂન્યસ્થાનવાળા પિપ્પત વૃક્ષની નીચે વેદિકા પીઠ બાંધીને તે પ્રતિમા ને સ્થાપન કરી.

તે દિવસથી શ્રાવકસંઘ અને ચારે વર્ણનાં લોકો ચારે બાજુથી આવીને યાત્રા ઉત્સવને કરવા લાગ્યા.

ત્યાં આગળ **અભયકીર્તિ-ભાનુકીર્તિ-આંબા-રાજકુલા** આદિ મઠપતિ આચાર્યો ચૈત્યની ચિંતાને કરે છે. સાર સંભાળ રાખે છે.

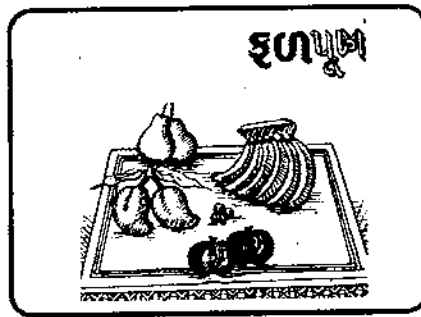
હવે પોરવાડ વંશમાં અલંકાર સમાન **ચેહાનો** પુત્ર સજ્જન **હાલાશાહ** અપુત્રિયા હતાં. પુત્રનાં અર્થે તેણે માનતા કરી કે 'જે મને પુત્ર ઉત્પન્ન થશે તો હું અહીં ચૈત્યને કરાવીશ. અનુક્રમે અધિષ્ઠાયક દેવનાં સાન્નિધ્યથી તેને **કામદેવ** નામનો પુત્ર થયો. તેથી ઉંચા શિખરવાળું ચૈત્ય સજ્જન હાલાકે કરાવ્યું. અનુક્રમે ભાવડશાની પુત્રી કામદેવને પરણાવી. પિતા વડે પણ **ડાહા** ગામથી **મલયસિંહાદિ** પુખરીઓ જોલાવીને સ્થાપન કર્યાં. **મહણીય** નામનો અનાર્થે પોતાની અંગુલી ભગવાનનાં ઉદ્દેશથી (શ્રદ્ધાથી) કાપી.

ખરેખર હું આ ભગવાનનો **આંગુલીવર્દિત** સેવક છું. ભગવાનનાં વિલેપનનું ચંદન લાગવાથી તેની આંગુલી ફરી નવી બની ગઈ. તેવાં પ્રકારનાં અતિશયને સાંભળીને રઝૂરાયમાન ભક્તિનાં સમૂહથી દેદીપ્યમાન અન્તકરણવાળો **જયસિંહદેવ માલવેશ્વરે** સ્વામીને પૂજ્યા અને દેવપૂજ માટે **૨૪ હળ** ખેડી શકાય તેટલી ભૂમિ મઠપતિને આપી. અને **બાર હળ** વહન કરી શકાય તેટલી ભૂમિ પુખરીઓને અવન્તિપતિએ આપી.

આજે પણ દિશાઓનાં મંડળમાં ફેલાયેલા પ્રભાવ અને વૈભવવાળા ભગવાન અભિનંદન દેવનો ત્યાં તેવી રીતે જ પૂજાય છે.

અભિનંદન દેવનો આ કલ્પ જેવી રીતે સંભળાયો તેવી રીતે શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે અલ્પ રીતે કરાયો. સંક્ષેપમાં રચાયો.

એ પ્રમાણે સંપૂર્ણ પૃથ્વી પર રહેનારાં લોકોને આનંદ આપનારો આ અભિનંદન દેવનો કલ્પ છે.

૧. આજે આ તીર્થ વિચિછન્ન થયું મનાય છે. મંગલપુરના જિનાલયનો મ્તેરછ લોકોએ ભંગ કર્યાનો ઉદ્દેખ શાસનચતુસ્ત્રિશિકા શ્લો.૩૪/નિર્વાણકાંડ, તીર્થવન્દના વગેરે દિગંબર ગ્રંથોમાં પણ મળે છે. આક્રમણ કરનાર મ્તેરછ તે ગુલામવંશીય ઈલ્તુમિત્સ હોવાનું ઈતિહાસકારો માને છે. સ્ત્રગિલહોર એંપાયર પૃ. ૭૧. આ તીર્થ માટે ભૂમિ આપનાર માલવેશ્વર જયસિંહદેવ તે પરમાર નરેશ દેવપાલ (ઈ.સ. ૧૨૧૮-૩૯) ના ઉત્તરાધિકારી જયસિંહબીખે (ઈ.સ. ૧૨૩૯-૫૫) હોવાનું ઈતિહાસકારો કહે છે. (સાંદબાઈ અભિનંદનગ્રંથ પૃ. ૪૦૭-૪૦૮)

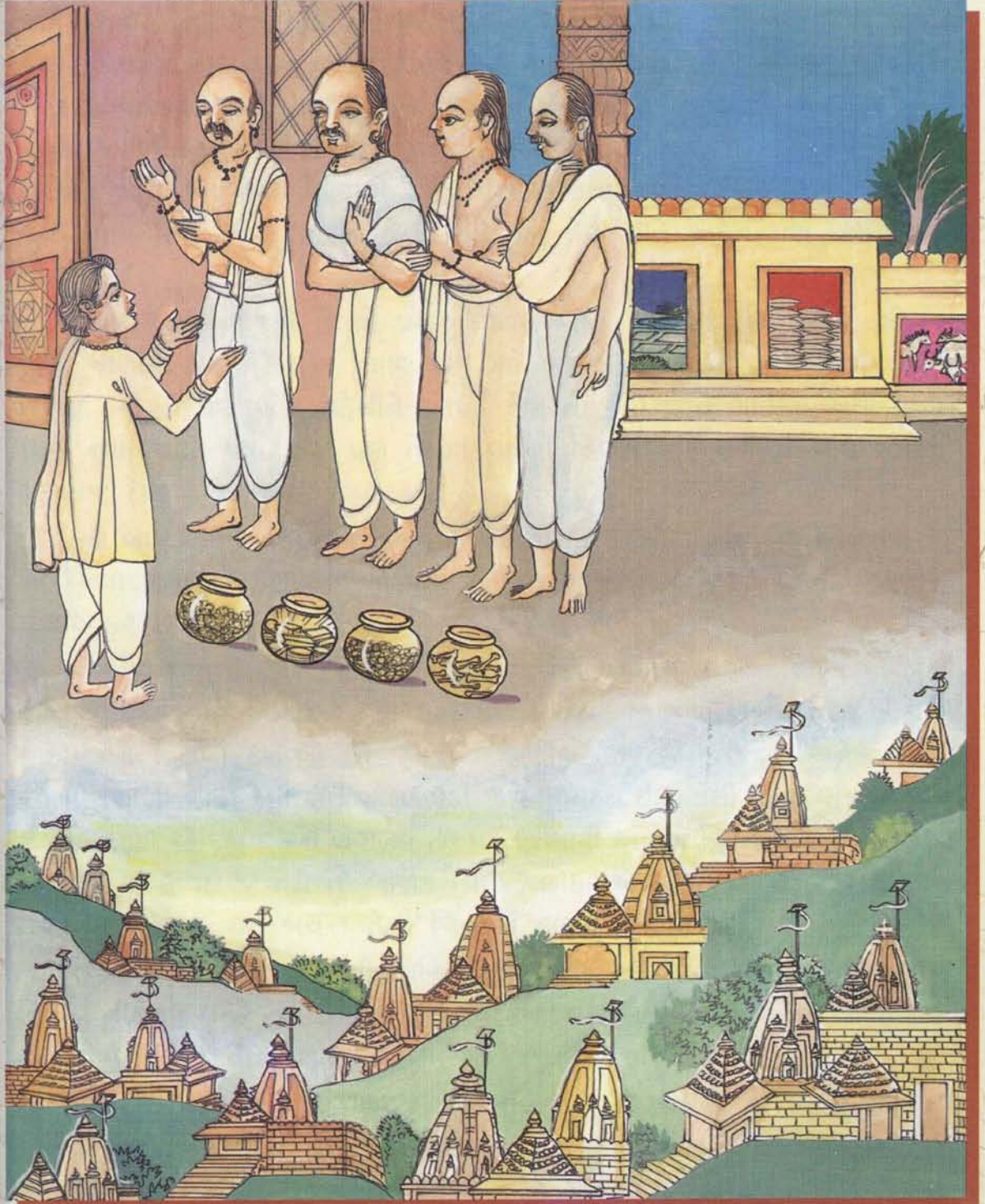
શ્રી સુપ્રતજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને પૃથ્વી પર પ્રતિષ્ઠાને પ્રાપ્ત થયેલાં પ્રતિષ્ઠાનપુર કલ્પને જેવી રીતે સાંભળ્યો. તેવી રીતે કહીશ.

આ ભારત દેશનાં દક્ષિણખંડનાં મહારાષ્ટ્રદેશમાં અલંકાર સમાન શ્રી પ્રતિષ્ઠાન નામનું નગર છે. પોતાની વિભૂતિ વડે ઈન્દ્રપુરીને પરાજિત કરવાવાળું પણ તે નગર કાલાન્તરે નાના ગામડા જેવું થઈ ગયું તે નગરમાં એક વખત બે વિદેશી બ્રાહ્મણો આવીને પોતાની વિધવા બેનની સાથે કોઈક કુંભારની શાળામાં રહ્યા. દાણા ભેગાં કરીને દાણાઓ પોતાની બેનને આપતાં. તે દાણા વડે કરેલી સ્વચ્છતા સમયને પસાર કરતા હતા.

એક વખત તે બે બ્રાહ્મણોની બેન પાણી લેવા માટે ગોદાવરી નદીએ ગઈ, તેનાં અપ્રતિમરૂપને દેખીને કામમાં પરવશ થયેલો સ્વરોવરની અંદર રહેતો શેષ નામનો નાગરાજ સ્વરોવરથી નીકળ્યો. મનુષ્યનું શરીર બનાવી તે નાગરાજે તેણીની સાથે બલાત્કાર થી સંભોગક્રીડા કરી. ભવિતવ્યતાનાં યોગે તેનું શરીર સાતઘાતુ રહિત હોવા છતાં પણ તેની દિવ્ય શક્તિ વડે શુક્ર પુદ્ગલનાં સંચારથી તે બેનને ગર્ભને ધારણ કરવાવાળી થઈ. પોતાનું નામ બતાવી દુઃખ સંકટમાં મને યાદ કરજે એ પ્રમાણે કહીને નાગરાજ પાતાલ લોકમાં ગયો. તે બેન પોતાનાં ઘર તરફ ગઈ. લજ્જાથી પીડાતી તે બેને પોતાનો વૃત્તાંત પોતાનાં ભાઈઓને નિવેદન કર્યો. કાળક્રમે બંને ભાઈઓએ ગર્ભનાં ચિન્હોને જોઈને તેને ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો છે. એ પ્રમાણે જાણ્યું.

મોટાભાઈનાં મનમાં શંકા થઈ કે આ ખરેખર નાના ભાઈ સાથે ભોગવાઈ લાગે છે. કેમકે શંકા કરવા યોગ્ય બીજો કોઈ છે નહિં. નાના ભાઈનાં મનમાં સંકલ્પ થયો કે આ ખરેખર મોટાભાઈ દ્વારા શીલ ભંગ કરાઈ લાગે છે. એ પ્રમાણે પરસ્પર કલુષિત આશયવાળા તે બેનને એકલી છોડીને અલગ અલગ દેશ તરફ બંને ભાઈ ચાલ્યા ગયા. તે બેન પણ વધતાં ગર્ભવાળી બીજા ઘરોમાં કાર્યોને કરતી આજીવિકાને ચલાવે છે. અનુક્રમે ગર્ભકાળ પૂર્ણ થયે છતાં સર્વ લક્ષણોથી યુક્ત અંગવાળા પુત્રને પ્રસવ્યો. તે પુત્ર અનુક્રમે શરીર અને ગુણવડે વૃદ્ધિ પામતો પોતાનાં સ્વરૂપ વચવાળા બાળકોની સાથે ક્રીડા કરતો. તેમાં પોતે રાજ થઈને તે બાળકોને કૃત્રિમ વાહન, હાથી, ઘોડા રથાદિનું દાન કરતો ‘સન’ ધાતુ દાન અર્થવાળો હોવાથી લોકો વડે સાતવાહન એ પ્રમાણે નામ અપાયું. પોતાની માતાવડે પાલન કરાતો સુખેથી રહે છે.

આ બાજુ ઉજ્જૈનીમાં અવન્તિપતિ શ્રી વિક્રમાદિત્યની સભામાં કોઈક નૈમેત્તિકે એ પ્રમાણે ભાષ્યું કે પ્રતિષ્ઠાનપુરનો સાતવાહન ભાવિ રાજ થશે. હવે આ જ નગરીમાં

- નાનો બાલક સાત વાંદન ચાર બ્રાહ્મણ પુત્રોને પિતાએ આપેલા ધનાદિનો ન્યાય આપે છે તેથી બ્રાહ્મણ પુત્રો ખુશ થાય છે.
- આ જ નગરમાં ૫૦ વીરોએ પોત પોતાના નામના ૫૦ જિનમંદિરો બનાવી પ્રભુ ભક્તિ કરેલ.

એક રથવિર બ્રાહ્મણે પોતાનાં આયુષ્યનો અંત જાણીને પોતાનાં ચાર પુત્રોને બોલાવીને કહ્યું કે વત્સો! મારા પરલોક ગયાં પછી મારી શર્યાનાં મરતકબાજું ઓશિકાથી દક્ષિણ તરફથી આરંભીને ચારે પાયાની નીચે ચાર નિધિ કળશ છે. તમારે મોટાભાઈ નાં ક્રમથી ચારેય જણાએ અનુક્રમથી તે ગ્રહણ કરવા. તેનાથી તમારો નિર્વાહ થશે. પુત્રો વડે તદ્દત્ત કરીને પિતાનો આદેશ રવીકારાયો. પિતા પરલોક ગયા. અગ્નિસંસ્કાર વિ. ક્રિયા કરીને તેર દિવસ પછી પૃથ્વી ખોદીને જેવી રીતે કહ્યું તેવી રીતે ચારેય પણ નિધિકળશો ગ્રહણ કર્યા.

જ્યારે ઉઘાડીને જુએ છે તો પ્રથમ ઘડામાં સોનું, બીજામાં કાળી માટી, ત્રીજામાં ભુંશુ, ચોથામાં હાડકા દેખાયા. ત્યાર પછી ત્રણે ભાઈઓ મોટાભાઈ સાથે વિવાદ કરવા લાગ્યા. 'અમને પણ સોનું વહેંચીને આપ.' તેણે ના આપ્યું. તે ભાઈઓ અવન્તિપતિ પાસે ન્યાય માટે ગયા. ત્યાં પણ તેમનાં વાદનો નિર્ણય નહિં થવાથી ચારે ભાઈઓ મહારાષ્ટ્ર દેશ તરફ ગયા.

આ બાજુ સાતવાહનકુમાર કુંભારની માટીથી હાથી, ઘોડા, રથ, સુભટોને દરરોજ નવા નવા બનાવતો કુંભારની શાળામાં દુર્લભિત બાલકીડામાં મરત રહેતો સમય તે પસાર કરે છે.

તે બ્રાહ્મણ પુત્રો પ્રતિષ્ઠાનપુર આવ્યા. આવીને ચારે બાજુ ફરતાં તે જ કુંભારની શાળામાં રહ્યા. ઈંગિત આકાર જણવામાં કુશળ એવાં સાતવાહને કહ્યું : 'હે બ્રાહ્મણો ! કેમ તમે વિલખા દેખાઓ છો ?' તે બ્રાહ્મણોએ કહ્યું હે 'જગતમાં અનેક અખેડ સૌભાગ્યશાળી તમને કેવી રીતે ખબર પડી ? સાતવાહન ઈશારાથી ઢ્વારા શું ન જણાયું ? તે બ્રાહ્મણો એ કહ્યું : 'આ બરાબર છે. પરંતુ તમારી આગળ ચિન્તાનું કારણ નિવેદન કરવાથી શું ફાયદો ? તમે તો બાળક છો ?' છોકરાએ કહ્યું : 'કદાચ મારાથી પણ તમારું કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય ! તેથી ચિન્તાનું કારણ જણાવો !'

ત્યારે તે બાળકનાં વચનની વિચિત્રતાથી હરણ કરાયેલાં હૃદયવાળાં બ્રાહ્મણોએ નિધિનું નીકળવું વગેરે ત્યાંથી માંડીને માલવદેશની સભામાં વિવાદનો નિર્ણય નહિ થવા સુધીની બધીજ પોતાની બીના તે બાળકને જણાવી.

સ્મિતથી સુશોભિત હોઠવાળો કુમાર બોલ્યો કે 'હે બ્રાહ્મણો હું તમારા ઋઘડાનો નિર્ણય કહીશ. સાવધાન થઈને સાંભળો.

પિતા વડે જેને સોનાનો કળશ અપાયો તે તો તેના વડે જ નિર્વૃત્ત થઈ ગયો. તેનાથી તેનું કામ સરી ગયું છે.

જેના કળશમાં કાળી માટી નીકળી તે ખેતર ક્યારા વગેરેને ગ્રહણ કરે.

જેનાં કળશમાં ભુંશું નીકળ્યું તેને કોઠારમાં રહેલાં સર્વ ધાન્યોને ગ્રહણ કરવા. જેના કળશમાં ઠાડકાઓ નીકળ્યાં તેને ઘોડા, ગાય, પાડા, દારા, દારી આદિ ગ્રહણ કરવા. આ તમારાં પિતાનો આશય છે.

એ પ્રમાણે બાળકે કહેલું સાંભળીને વિવાદ ઉકલી જવાથી બ્રાહ્મણો તેનાં વચનને સ્વીકારીને તે બાળકની આજ્ઞા સંઈને પોતાની નગરી તરફ ગયા.

તે વિવાદનાં નિર્ણયની કથા નગરીમાં ફેલાઈ. રાજાએ પણ બોલાવીને પૂછ્યું : 'શું તમારા વાદનો નિર્ણય થઈ ગયો.' તેઓએ કહ્યું : 'હા સ્વામી ! કોને નિર્ણય કરી આપ્યો ?' એ પ્રમાણે રાજાએ પૂછ્યું. ત્યારે સાતવાહનનું સત્ય સ્વરૂપ જેવી રીતે બન્યું તેવી રીતે બધું કહ્યું. એ પ્રમાણે સાંભળીને તે બાળકની બુદ્ધિવૈભવ વિચારતાં અને નૈમિત્તકે પહેલા કહ્યું હતું કે તે સાતવાહનનું પ્રતિષ્ઠાનગરમાં રાજા થશે.' એ વાતને યાદ આવી. આથી તે રાજા સાતવાહનને પોતાનો શત્રુ માનીને ક્ષુભિત મનવાળો થયો. હવે રાજા તેને મારવાનો ઉપાય લાંબા કાળ સુધી કરતો રહ્યો. ગુપ્ત પ્રયોગ વડે તેને મારવાથી અપયશ થશે. અને ક્ષત્રિય વૃત્તિનો નાશ થશે. એ પ્રમાણે વિચારીને તૈયાર કરેલા ચતુરંગ સૈન્યનાં સમૂહ સાથે અવન્તિપતિએ પ્રયાણ કર્યું. એમ સ્વેચ્છાએ પ્રતિષ્ઠાનપુરને ઘેર્યું. તે જણીને ત્રાસ પામેલા તે ગામવાસીઓ વિચાર કરવા લાગ્યા, કોની ઉપર કોઠિત થયેલાં માલવેશનો આટલો બધો રોષ છે, અહીં કોઈ રાજા નથી, રાજાનો પુરૂષ ઠાકોર નથી અથવા તેવાં પ્રકારનો વીર નથી. અથવા દુર્ગાદિ નથી.' એ પ્રમાણે વિચાર કરતાં હતા. માલવેશે મોકલેલો દૂત આવ્યો. સાતવાહનને કહ્યું ભોકુમાર ! તારા ઉપર રાજા કોઠિત થયેલો છે. સવારમાં તને મારશે. એથી યુદ્ધાદિનાં ઉપાયની વિચારણા તમારે સાવધાન થઈને કરવી જોઈએ! અને તે દૂતે કહેલી વાત સાંભળવા છતાં ભય વગરનો બાળ સાતવાહન મરતીથી સમવા લાગ્યો.

એ અંતરામાં જાણ્યો છે પરમાર્થ જેને એવા તે બે (બ્રાહ્મણો) મામાઓ પરસ્પર નષ્ટ શંકાવાળા ફરી પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં આવ્યા. પરચક્રને દેખીને બેનને કહ્યું કે બેન ! જે દેવ વડે તને આ પુત્ર અપાયો છે તે જ દેવને તું યાદ કર. તે જ આ બાળકની સહાયતા કરશે.

તે બહેન પણ બે ભાઈના વચનથી પૂર્વે કરેલાં નાગપતિનાં વચનને યાદ કરીને માથે ઘડો મૂકીને ગોદાવરીનાં નાગના સરોવરમાં જઈને, સ્નાન કરીને તે જ નાગ નાયકને આરાધ્યો. તે જ ક્ષણે નાગરાજે પ્રત્યક્ષ થઈને બ્રાહ્મણીને કહ્યું : કે કયા હેતુથી હું તારા વડે યાદ કરાયો ? તે બ્રાહ્મણીએ નમસ્કાર કરીને બધી હકિકત જણાવી. ત્યારે શેષરાજ બોલ્યો મારો પ્રતાપ હોતે છતે કોણ તારા પુત્રને પરાભવ કરવા સમર્થ છે ? એ પ્રમાણે

કહીને તેનાં ઘડાને લઈને સરોવરની અન્દર ડુબાવીને અમૃતકુંડમાંથી અમૃત વડે ઘડાને ભર્યો. અને તે બ્રાહ્મણીને આપ્યો. અને કહ્યું - આ અમૃત વડે સાતવાહને કરેલાં માટીનાં હાથી, ઘોડા, રથ, પાચદળ આદિનો સમૂહને સિંચવાથી તે સલ્પ થઈને શત્રુસૈન્યને ભાંગશે.

તારાપુત્રનો પ્રતિષ્ઠાનપુરનાં રાજ્ય ઉપર આજ અમૃતઘટ અભિષેક કરશે. કામ પડ્યે ફરીથી મને યાદ કરજે. એ પ્રમાણે કહીને પોતાનાં સ્થાને પાછો તે નાગરાજ ગયો.

તે બ્રાહ્મણી પણ અમૃતનાં ઘડાને લઈને પોતાનાં ઘેર આવીને તે બાબક વડે બનાવેલાં માટીનાં સૈન્યને દીનતા વિના સિંચ્યું. સવારમાં દિવ્ય પ્રભાવથી તેનું સૈન્ય સલ્પ થઈને સામે જઈને વિક્રમના સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કર્યું. તે સાતવાહનાં સૈન્યે અવન્તિપતિનું સૈન્યને ભાંગ્યું. વિક્રમરાજ પણ ભાગીને અવન્તિમાં ગયો. ત્યારપછી સાતવાહનનો રાજ્ય ઉપર અભિષેક કરાયો.

તે સાતવાહને પ્રતિષ્ઠાનપુરને ફરીથી પોતાની વિભૂતિ વડે દેવલોકનાં નગરને પણ પરાજિત કર્યું. અને ઘવલગૃહ, દેવગૃહ, હાટની પંકિત, રાજમાર્ગ કિલ્લો, ખાઈ, આદિ વડે નગર સુશોભિત થયું. સાતવાહને પણ અનુક્રમે દક્ષિણ દિશાને ઋણ વિનાની કરીને તાપીનાં તટચુદી ઉત્તરદિશાને સાધીને પોતાનો સંવત્સર પ્રગટાવ્યો. અને તે જૈન થયો. માણસોનાં આંખને ઠંડક આપનારું જિનચૈત્ય કરાવ્યું. અને પચાસ વીરોએ પણ દરેકે પોતપોતાનાં નામથી અંકિત નગરની અન્દર જિનભવનો કરાવ્યા.

॥ ઇતિ પ્રતિષ્ઠાન પત્તન કલ્પ: ॥

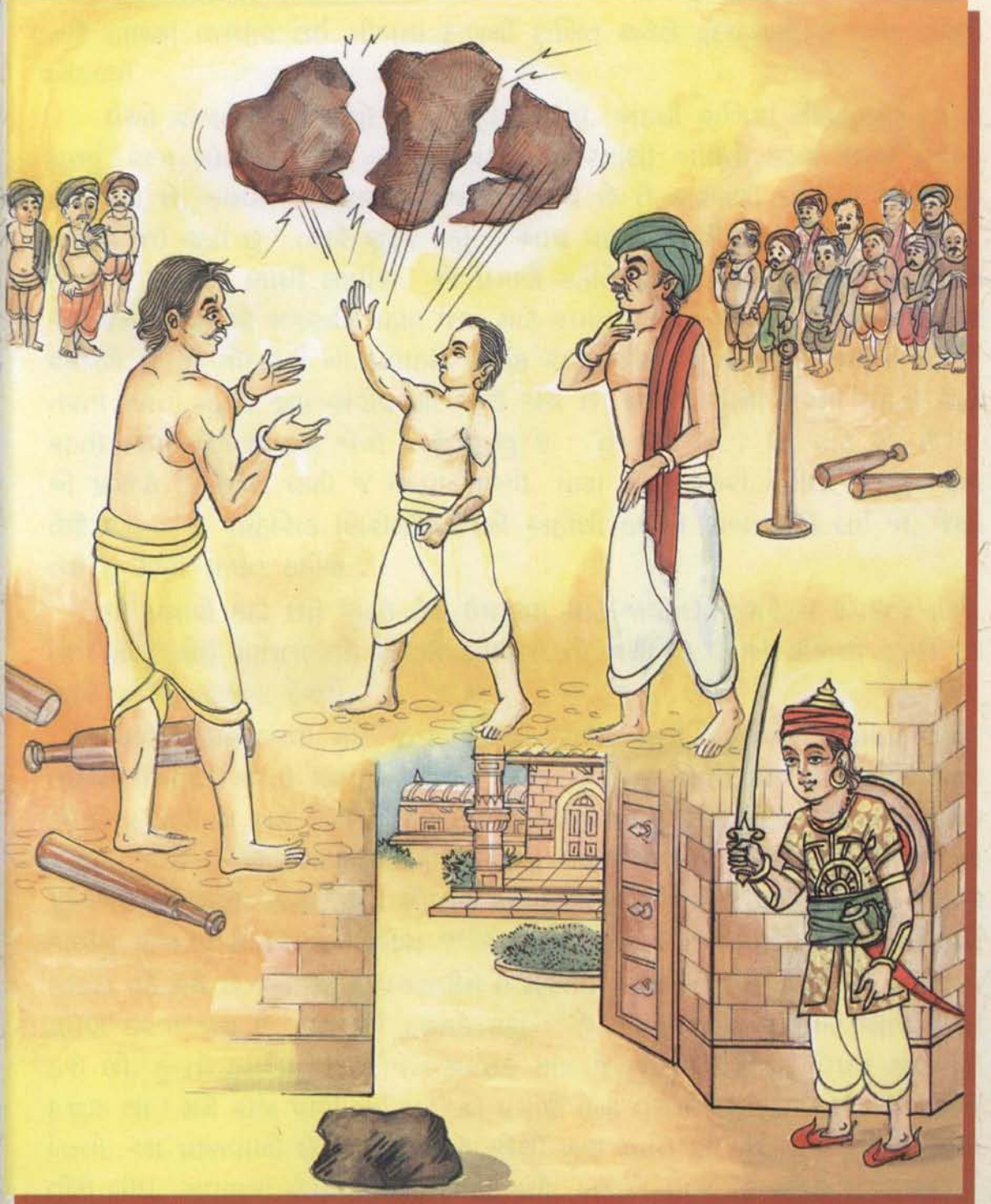
હવે પ્રસંગથી પરસ્પરમય (જૈનેત્તર શાસ્ત્રમાં) અને લોકમાં પ્રસિદ્ધ એવું સાતવાહનનું ચરિત્ર બાકી રહેલું કાંઈક કહેવાય છે.

શ્રી સાતવાહન પૃથ્વીનું રક્ષણ કરતો હતો ત્યારે પચાસ વીરો પ્રતિષ્ઠાન નગરની અંદર વસતા હતા. અને પચાસ વીરો નગરની બહાર રહેતા હતા. આ બાજુ તે જ નગરમાં એક અભિમાનથી ઉદ્ભવ થયેલો શુદ્ધક નામનો બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો. તે બાબક અભિમાનથી યુદ્ધનો પ્રયત્ન કરતો હતો, ત્યારે પોતાના કુળને આ અનુચિત છે એ પ્રમાણે માનીને પિતાએ નિષેધ કર્યો છતાં તે અટક્યો નહિ.

એક વખત સાતવાહન રાજા બાપલા, ખુંદલાદિ નગરની અંદર રહેલા પચાસ વીરોની સાથે પર (બાવન) હાથ પ્રમાણવાળી શિલા કસરત માટે ઉપાડતો હતો. ત્યારે પિતાની સાથે જતાં એવાં બાર વર્ષના શુદ્ધકે રાજાને જોયો. કોઈ વીરે ચાર અંગુલ, કોઈક છ અંગુલ કે આઠ અંગુલ પ્રમાણ ભુમિથી શિલા ઉપાડી શકતા. રાજા ઢીંચણ બનુ સુધી ઉંચે શિલાને લઈ ગયો. એ પ્રમાણે દેખીને રઠ્ઠુરાચમાન બળવાળો શુદ્ધક બોલ્યો : 'અરે ! તમારી મધ્યે આ શિલાને મસ્તક સુધી ધારણ કરવા માટે કોઈ સમર્થ નથી ?' તે વીરો પણ ઈર્ષ્યાપૂર્વક બોલ્યા : 'જે તુ પોતાને સમર્થ માનતો હોય તો તુંજ ઉપાડને !' તે સાંભળીને તે શુદ્ધકે તે શિલાને એવી રીતે આકાશમાં ઉછાળી કે તે દૂર ઊંચી જતી રહી, ફરી શુદ્ધક વડે કહેવાયું : 'જે તમારામાં કોઈ શક્તિશાળી હોય તો આ પડતી એવી શીલાને ગ્રહણ કરો.' ત્યારે ભયથી ઉભ્રાંત થયેલા લોચનવાળા સાતવાહનાદિ વીરોએ વિનયપૂર્વક કહ્યું કે : 'હે મહાશક્તિશાળી ! અમારા પ્રાણોનું રક્ષણ કરો.' તે શુદ્ધકે ફરીથી પડતી એવી શિલાને મુઠ્ઠી વડે એવી રીતે પ્રહાર કર્યો કે તેના ત્રણ ટુકડા થઈ ગયા. એક ટુકડો ત્રણ ચોજન ઉપર પડ્યો. બીજે ટુકડો નાગસરોવરમાં પડ્યો અને ત્રીજે ચાર રસ્તાની મધ્યે પોળના દરવાજા પાસે પડ્યો. આજે પણ તે જ રીતે પડેલો માણસો વડે દેખાય છે. તે શુદ્ધક ના બલના વિલાસથી ચમત્કૃત થયેલાં ચિત્તવાળા રાજા એ શુદ્ધકનો ઘણો સત્કાર કરીને નગરનો રક્ષક બનાવ્યો.

બીજા શસ્ત્રોનો નિષેધ કરીને રાજાએ તેને દંડજ શસ્ત્ર તરીકે રાખવા જણાવ્યું. તે શુદ્ધક અનર્થનાં નિવારણ માટે બહાર ફરતાં વીરોને નગરની મધ્યે પ્રવેશ પણ કરવા દેતો ન હતો.

એક વખત પોતાનાં મહેલની ઉપર સૂતેલો સાતવાહન રાજા અડધી રાત્રે શરીરની ચિંતા માટે ઉઠ્યો. નગરની બહાર પાદરમાં કડણ રૂદન સાંભળીને તેની માહિતી મેળવવા

- भावन हाथ प्रमाणावांगी शिला शूद्रके उपाडीने ठीकी करी तेथी तेनां त्रण टुकडा थया. पहिलो टुकडो - त्रण योजन दूर पड्यो.
- बीजा टुकडो - नाग सरोवरमां पड्यो. त्रीजो टुकडो पोण पासे पड्यो.
- राजांभे भुश थई ते शूद्रकने (सातवाहनने) नगर रक्षक बनाव्यो.

માટે હાથમાં તલવાર લઈ બીજાનાં દુઃખથી દુઃખિત થયેલે હૃદયવાળો તે રાજ ઘરેથી નીકળ્યો.

વરચે રાજને શુદ્ધકે બેયો. વિનયપૂર્વક નમ્યો. અડધી રાત્રિમાં નીકળવાનું કારણ પૂછ્યું. રાજ બોલ્યો : 'આ નગરની બહાર પાદરમાંથી આવતો કડ્ડા કંદનો અવાજ સંભળાય છે. કાનમાં જે કડ્ડા અવાજ સંભળાય છે તે કારણથી પ્રવૃત્તિને (માહિતી) ખણવા જઈ રહ્યો છું.' ત્યારે શુદ્ધકે કહ્યું : 'આપ પાછા પધારી મહેલ ને અલંકૃત કરો. હું જ તે પ્રવૃત્તિને શોધી લાવીશ.' એ પ્રમાણે કહીને રાજને પાછો વાળી પોતે રડતાં અવાજનાં અનુસારે નગરની બહાર જવા માટે રવાના થયો. આગળ જતાં કાન માંડીને સાંભળે છે તો ગોદાવરી નાં પ્રવાહમાં કોઈક રડતું સંભળાયું. તેથી કેડ બાંધી નદીમાં તરતો તરતો શુદ્ધક જ્યાં સરોવરની મધ્યે બચ છે. ત્યાં પાણીનાં પૂરમાં વહેતો અને રડતો એવો એક માણસ બેયો. તેને પૂછ્યું કે : 'તું કોણ છે ? શા માટે રડે છે ?' એ પ્રમાણે કહેતા તે ઘણો જ રડવા લાગ્યો. ઘણાં આગ્રહ કરી ફરીથી પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું : 'હે સાહસિક શિરોમણિ ! મને અહીંથી કાઢીને રાજ પાસે લઈ જા. જેથી ત્યાં હું મારો વૃત્તાંત કહીશ.'

એ પ્રમાણે કહ્યે છતે શુદ્ધકે તેને ઉપાડવા માટે બચ છે. ત્યારે તે ઉપડતો નથી. તેથી નીચે કોઈ માછલા વડે ધારણ કરાયેલો તો નથી ને ? એ શંકાથી જલ્દી થી શુદ્ધકે નીચે તલવાર ફેરવી.

ત્યારે ઉદ્ધાર કરવા માટે જતાં શુદ્ધકનાં હાથમાં માત્ર તેનું મસ્તક આવી ચઢ્યું. લોહીનાં ધારથી ઝરતાં મસ્તકને દેખીને શુદ્ધક ઘણો જ વિષાદ પામ્યો. અને વિચાર કરે છે : 'નિશરત્ર અને નિર્દોષને હણવાવાળાં એવા મને ઘિક્કાર.હો ! શરણે આવેલાંનો મેં ઘાત કર્યો !' એ પ્રમાણે આત્માને નિંદતો વજ્રથી હણાયો હોય તેમ ક્ષણમાત્ર માં મૂર્ચિત થઈ ગયો. ત્યાર પછી વિચાર કરવા લાગ્યો. 'હું કેવી રીતે પોતાનાં ખરાબ કાર્યોનું રાજ પાસે નિવેદન કરીશ ?' એ પ્રમાણે લજ્જિત મનવાળો ત્યાં જ ચિતાને લાકડા વડે રચે છે. ત્યાં અગ્નિ પ્રગટાવીને તે મસ્તક ને સાથે લઈને જ્યાં ઉંચી જવાલામાં પ્રવેશ કરવા બચ છે. તેટલામાં મસ્તકે કહ્યું : 'હે મહાપુરુષ ! શા માટે આપ આમ કરો છો. હું તો હંમેશા રાહુની જેમ મસ્તક માત્ર જ છું. તેથી હોગટ વિષાદ કર નહિ ! ખુશ થા ! મને રાજ પાસે લઈ જા !' એ પ્રમાણે તેનાં વચનને સાંભળીને આશ્ચર્યચકિત બન્યો. આ પ્રાણવાળો છે અને જીવે છે. એથી ખુશ થઈને શુદ્ધકે તે મસ્તકને કપડામાં વીંટી લીધું. સવારમાં સાતવાહનની પાસે ગયો. રાજએ પૂછ્યું 'હે શુદ્ધક ! આ શું ?' તે પણ બોલ્યો : 'હે દેવ ! જેનો કડ્ડા અવાજ રાત્રિમાં આપનાં વડે સંભળાયો તે આ હતો !' એ પ્રમાણે કહીને પૂર્વે કહેલું તેનું સકલ વૃત્તાંત કહ્યું ! ફરીથી રાજએ તે જ

મસ્તક ને પૂછ્યું : 'હે ! તું કોણ છે ? શા માટે તમારું અહીં આગમન થયું ?' તે મસ્તક વડે કહેવાયું : 'હે મહારાજ ! તમારી કીર્તિને બંને કાને સાંભળીને કરૂણ રડવાનું બહાનાથી પોતાને જણાવીને તમારી પાસે હું આવ્યો છું. આપના દર્શન થવાથી આપ મારી આંખો કૃતાર્થ થઈ.' 'તું કઈ કલાને સારી રાતે રાણે છે ?' એ સાંભળીને તે વડે પૂછાયે છતે તેનાં વડે કહેવાયું : 'હે દેવ ! ગીત કલાને ખણું છું.' ત્યાર પછી રાખની આજ્ઞા વડે શાંત વાતાવરણમાં ગીત ગાવાની શરૂઆત કરી. અનુક્રમે સર્વે પણ રાખ પ્રમુખસભાજનો તેની ગાયન કલાથી મોહિત થઈ ગયા.

તે માયાસુર નામનો દેવ માયાનું નિર્માણ કરીને મનોહરરૂપવાળી રાખની પટ્ટરાણીને હરણ કરવાની ઈચ્છાથી આવ્યો હતો. પણ પહેલાં કોઈને ખબર પડી નહીં. લોકોએ મસ્તક માત્ર ખેવાથી તેનું લોકભાષામાં **સીપુલા**એ પ્રમાણે નામ કર્યું. ત્યાર પછી દસ ગાંધર્વનાં ગીતોથી ચડિયાતા ઘણાંજ મધુર ગીતો ગાય છે. મહાદેવીએ તેનું સ્વરૂપ સાંભળ્યું.

દાસી પાસે રાખને વિનંતિ કરાવીને તે મસ્તકને પોતાની પાસે અણાવ્યું. રાણી દરરોજ તેની પાસે ગીત ગવડાવે છે. બીજા દિવસે રાત્રિમાં અવસરને પ્રાપ્ત કરીને તે મહાદેવીનું **માયાસુર** નામનાં દેવે જલ્દીથી અપહરણ કર્યું.

અને **ઘંટાવિલમ્બી** નામનાં પોતાનાં વિમાનમાં લઈ ગયો. રાણીએ કરૂણ રૂદન ની શરૂઆત કરી : 'અરે ! હું કોના વડે હરણ કરાઈ ? અહીં કોઈ વીર છે ? જે મને પૃથ્વી ઉપર લઈ જાય ?'

ખુંદલ નામનો વીર આ સાંભળીને દોડીને આકાશમાં ઉડ્યો. તે વિમાનની ઘંટાને હાથ વડે મજબૂતીથી પકડ્યું તે હાથની પકડના કારણે સ્તંભિત થયેલ તે વિમાન આગળ ચાલી શક્યું નહિ. તેથી માયાસુરદેવે વિચાર કર્યો. વિમાન આગળ કેમ સરકતું નથી. જ્યારે હાથથી પકડેલી ઘંટાવાળા તે વીરને દેખ્યો ત્યારે તલવાર વડે તે વીરના બંને હાથ છેદી નાંખ્યા. તે વીર પૃથ્વી ઉપર પડ્યો. તે અસુર આગળ ચાલ્યો.

ત્યારપછી ખણ્યો છે દેવીનો વૃત્તાંત જેને એવા રાખએ ઓગણપચાસ વીરોને આદેશ કર્યો : 'પટ્ટરાણીની તપાસ કરો, કોના વડે તે હરણ કરાઈ છે ?' પહેલાંથી પણ તે વીરોને શુદ્ધક પ્રત્યે ઈર્ષ્યા હતી જ. તેઓ બોલ્યા : 'મહારાજ ! શુદ્ધક ખણે છે, કારણ કે તે જ મસ્તકને લાવ્યો હતો. અને તે મસ્તક વડે જ તે દેવી હરણ કરાઈ છે. તેથી કુપિત થયેલા રાખએ શુદ્ધકને શૂલીએ ચઢાવવાની આજ્ઞા કરી. ત્યાર પછી દેશના રિવાજ મુજબ શુદ્ધકને લાલ રંગના ચંદનનું અંગમાં વિલેપન કરી ગાડામાં સૂવડાવીને તે ગાડા સાથે બરોબર બાંધીને શૂલી તરફ પુરૂષો લઈ જાય છે. ત્યારે પચાસવીરોએ આવીને શુદ્ધકને કહ્યું હે મહાશક્તિશાળી ! શા માટે વિધવાની જેમ તમે મરો છો. 'અશુભ હોય

ત્યાં કાળ પસાર કરવો' એ ન્યાયથી રાજની પાસે કેટલાક દિવસની અવધિ માંગો, અને સર્વ ઠેકાણે બધે દેવીનાં અપહરણકારને શોધો.

શા માટે અકાળે પોતાની વીરપણાની કીર્તિનો નાશ કરો છો ? તેણે કહ્યું 'તો રાજની પાસે જાઓ અને અવધિ આપવા રાજને વિનંતિ કરો.'

તે વીરોએ તે પ્રમાણે કર્યું. રાજએ શુદ્ધકને પાછો બોલાવ્યો. તે શુદ્ધકે પણ પોતાનાં મુખે વિનંતી કરી કે : 'મહારાજ ! અવધિ આપો, જેથી દેવીને તથા તેનાં અપહર્તાને દરેક દિશામાં શોધું.' રાજએ દશ દિવસની અવધિ આપી.

શુદ્ધકનાં ઘરમાં તેનાં સહચારી બે કૂતરા હતા. રાજ બોલ્યો : 'આ કૂતરાનાં યુગલને સાક્ષી તરીકે અમારી પાસે મૂકી દો. અને તમે પોતે દેવીની જાણકારી માટે પૃથ્વી મંડળ ઉપર ફરો.' તે શુદ્ધકે પણ : 'આ આદેશ પ્રમાણ છે.' એ પ્રમાણે કહીને શક્તિશાળી શુદ્ધકે પ્રયાણ આદર્યું. ઈન્દ્ર સમાન રાજએ કૂતરાનાં યુગલને પોતાની શર્યામાં પાયામાં સાંકળથી બાંધ્યા. શુદ્ધક પણ ચારે બાજુ ભમતાં જ્યારે ક્યાંય પણ પ્રસ્તુત અર્થની વાર્તા માત્ર પણ પ્રાપ્ત ન કરી શક્યો. ત્યારે ચિંતા કરવા લાગ્યો : 'અહો ! મારો આ અપચરણનો ઉદય થયો છે કે થશે કે આણે સ્વામીદ્રોહી થઈને દેવીને હરણ કરાવી. ક્યાંય પણ દેવીની શોધ પ્રાપ્ત ન થવાથી તેથી તે શુદ્ધકે : 'મારે મરણ જ શરણ છે.' એ પ્રમાણે વિચાર કરીને લાકડા વડે ચિતાને રચી. અગ્નિને પ્રગટ કરીને જેટલામાં અગ્નિ મધ્યે પ્રવેશ કરે છે. તેટલામાં દેવતાથી અધિષ્ઠિત એવાં બે કૂતરાને પણ થઈ કે અમારા સ્વામી મરણને શરણ જઈ રહ્યા છે. તેથી દેવશક્તિ વડે સાંકળને ભાંગીને વિલંબ વિના તે બે કૂતરાઓ શુદ્ધકે રચેલી ચિતા પાસે આવ્યા. દાંતો વડે વાળોને ખેંચીને શુદ્ધકને બહાર કાઢ્યો. તે શુદ્ધક અચાનક તે બે કૂતરાને દેખીને વિસ્મિત મનવાળો બોલ્યો : 'રે પાપી ! અશુભ એવાં તમારા વડે આ શું કરાયું ? રાજના મનમાં વિશ્વાસનો ભંગ થશે. કે બે સાક્ષીઓ પણ પોતાની સાથે લઈ ગયો. કૂતરા વડે કહેવાયું. ધીરા થાઓ, અમારી બતાવેલી દિશાને અનુસરો ! ઉતાવળ કરીને ચિતામાં કેમ બળો છો ? એ પ્રમાણે કહીને આગળ થઈને તેની સાથે પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે **કોઘાપુર**માં આવ્યા. ત્યાં આગળ રહેલાં **મહાલક્ષ્મી** દેવીનાં ભવનમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યારે ત્યાં શુદ્ધકે તે દેવીને પૂછને ડાભનાં આસન ઉપર ત્રણ ઉપવાસ કર્યા. ત્યાર પછી પ્રત્યક્ષ થઈને ભગવતી મહાલક્ષ્મી બોલી : 'હે વત્સ ! શું શોધે છે ?' શુદ્ધક વડે કહેવાયું : 'હે સ્વામિની ! સાતવાહન રાજની પટરાણીની શુદ્ધિને કહો ! તે ક્યાં છે ? અને કોના વડે હરણ કરાચી છે ?' શ્રી દેવી વડે કહેવાયું : 'સર્વે ચક્ષ-રાક્ષસ ભૂતાદિ દેવતાનાં સમૂહને મેળવીને તેની તપાસ કરી હું નિવેદન કરીશ. પરંતુ તે દેવતાના સમૂહ માટે તારે બલી ભેટણાં

આદિ તૈયાર કરીને રાખવું. જ્યાં સુધી તેઓ તૃપ્ત થઈને બલિ આદિ ભોગવીને જ્યાં સુધી ખુશ-તૃપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તારે વિઘનનું રક્ષણ કરવું.’

ત્યાર પછી શુદ્ધકે તે દેવતાઓને ખુશ કરવા માટે કુંડ રચ્યો. હોમની શરૂઆત કરી. બધાં દેવતાનાં સમૂહો મળ્યાં. પોતપોતાની ભક્તિને સામે મુખે ગ્રહણ કરી. તે હોમનો ઘુમાડો ત્યાં સુધી પ્રસર્યો કે જ્યાં માયાપુરનું સ્થાન હતું. લક્ષ્મીદેવીનાં આદેશથી શુદ્ધકે હોમની શરૂઆત કરી છે તે બલી માયાસુર નામનાં તે દેવે **કોહ્યાસુર** નામનાં પોતાનાં ભાઈને હોમમાં વિઘન કરવા માટે મોકલ્યો. પોતાની સ્નેહાની સાથે કોહ્યાસુર નામનો દેવ આકાશમાં આવ્યો. દેવતાનાં સમૂહે તેને દેખ્યો અને તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા. ત્યાર પછી બે કૂતરાઓ દૈવી શક્તિથી લડવા લાગ્યા. દૈત્યોએ તેમને માર્યા. ત્યારપછી શુદ્ધક સ્વયં યુદ્ધ કરવા માટે આવ્યો. અન્યશસ્ત્રનો અભાવ હોવાથી દંડ વડે જ ઘણાં અસુરોને માર્યા. ત્યારપછી રાક્ષસોએ તેનાં જમણાં હાથને કાપી નાખ્યો. ત્યારે ફરીથી ડાબા હાથ વડે દંડથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. તે ડાબો પણ હાથ છેદાયે છતે જમણાં પગ દ્વારા દંડથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. તે પણ રાક્ષસોએ છેદ્યો. ત્યારપછી ડાબા પગથી તે લાકડીથી યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. તે પણ કેમે કરીને દેવોએ છેદ્યો. ત્યાર પછી દાંતો વડે દંડને લઈને યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. તેથી રાક્ષસોએ મસ્તક છેદ્યું. હવે આકંઠ સુધી તૃપ્ત થયેલાં દેવસમૂહો ભૂમિ પર પડેલાં શુદ્ધકનાં મસ્તકને દેખીને અરે! અમને ભુક્તિ (બલિ-બાકળા) આપનાર બિચારાને શું થયું ? એ પ્રમાણે ક્રોધિત થયેલાં દેવો યુદ્ધ કરવા માટે તૈયાર થયાં, અને કોહ્યાસુરને માર્યો. ત્યાર પછી **શ્રીદેવી**એ અમૃતથી સીંચીને યથાવસ્થિત અંગવાળો શુદ્ધકને ફરીથી જીવીત કર્યો. બંને કૂતરાઓ પણ ફરીથી જીવતા થયા. અને પ્રસન્ન થયેલી દેવીએ તે શુદ્ધકને ખડ્ગરત્ન આપ્યું અને કહ્યું કે : ‘આના વડે તું અજય થઈશ.’ એ પ્રમાણે વરદાન આપ્યું. ત્યારપછી મહાલક્ષ્મી આદિ દેવતાનાં સમૂહની સાથે સાતવાહનની રાણીની શુદ્ધિ માટે સમગ્ર ભુવનભમીને તે શુદ્ધક સમુદ્રમાં પહોંચ્યો.

ત્યાં એક ઉંચા એવા વટવૃક્ષને દેખીને આરામ માટે ઉપર ચઢ્યો. ત્યાં તેણે વૃક્ષની શાખામાં લટકતાં ઉંઘા મસ્તક વાળો, પગમાં લાગેલી કાષ્ઠની ખીલીવાળો, એક પુરૂષ જોયો. તેને જીભ ફેલાવા દ્વારા પાણીની અંદર ફરતા જલચર પ્રાણીઓને ખાતો તેણે જોયો. શુદ્ધક વડે પૂછાયું. : ‘તું કોણ ? શા માટે અહીં લટક્યો છે ?’ તેના વડે કહેવાયું : ‘હું માયાસુર દેવનો નાનો ભાઈ છું. કામથી ઉન્મત્ત થયેલા મારા મોટા ભાઈએ પ્રતિષ્ઠાનનાં રાજ સાતવાહનની પટ્ટરાણીની સાથે ક્રીડા કરવાની ઈચ્છાથી હરણ કર્યું છે. જેમ રાવણે સીતાનું હરણ કર્યું હતું તેમ, પરંતુ તે પતિવ્રતા રાણી તેને ઈચ્છતી

નથી. તેથી મેં મોટાભાઈને કહ્યું : 'પરદારાનું અપહરણ કરવું તારે માટે યોગ્ય નથી. પરાક્રમથી આક્રાંત કર્યું છે સંપૂર્ણ વિશ્વ જેને એવો રાવણ પણ પરસ્ત્રીમાં કીડા કરવાની ઈચ્છાના કારણે કુલનો ક્ષય કરીને મરીને નરકમાં ગયો.'

ઈત્યાદિ વાણીથી નિષેધ કર્યો ત્યારે મારા ઉપર ક્રોધિત થયેલા માયાસુરે આ વટવૃક્ષની શાખા ઉપર લટકાવીને મારી આવાં પ્રકારની વિડંબના કરી. અને હું જીભ ફેલાવી પાણીની અંદર ફરતાં જલચર પ્રાણીઓને ખાતો આલુવિકા કરું છું.

એ પ્રમાણે સાંભળીને શુદ્ધ બોલ્યો : 'હું તે સાતવાહન રાજનો જ શુદ્ધ નામનો નોકર છું. તે દેવીને જ શોધવા માટે આવ્યો છું.' તેનાં વડે કહેવાયું : 'જે આ પ્રમાણે છે તો મને છોડાવ જેથી હું તારી સાથે થઈને તે માયાસુર તથા તે દેવીને દેખાડીશ.' તે માયાસુરે પોતાની ચારે બાજુ લાક્ષ (લાખ)નો દુર્ગ કર્યો છે. તે દુર્ગ નિરંતર જલતો રહે છે. તેથી તે દુર્ગને ઓળંગીને તેની મધ્યે પ્રવેશ કરી તે માયાસુરને પાડીને દેવીને પાછી લાવવી પડે.' એ પ્રમાણે સાંભળીને તે શુદ્ધે તલવાર વડે તેનાં કાષ્ઠ બંધનો છેદીને તેને આગળ કરીને દેવતાનાં સમૂહો સાથે પ્રયાણ કર્યું. કિલ્લાને ઉઠાંધીને તે માંચાસુરનાં સ્થાનમાં પ્રવેશ્યો. દેવતાનાં સમૂહને દેખીને માયાસુરે પોતાનું સૈન્ય યુદ્ધ માટે છોડ્યું. તે સૈન્ય મરણ પામ્યે છતે પોતે યુદ્ધ કરવા માટે તૈયાર થયો.

ત્યારપછી અનુક્રમે શુદ્ધે પોતાની તલવાર વડે તે માયાસુરનો વધ કર્યો. ત્યારપછી ઘંટાવલંબી નામનાં વિમાનમાં સારી દેવતાનાં સમૂહની સાથે આરોપણ કરીને પ્રતિષ્ઠાન નગર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

આ બાજુ દશ દિવસની અવધિ પૂરી થતી જણીને રાજ વિચાર કરવા લાગ્યો. : 'અરે ! મારે નથી મહાદેવી, નથી તે શુદ્ધકવીર, નથી તે બે કૂતરાઓ, કુબુદ્ધિ એવાં મારા વડે જ સર્વનાશ કરાયો.' એ પ્રમાણે શોક કરતા તેણે પરિવાર સહિત પ્રાણત્યાગ કરવાની ઈચ્છાથી ચંદનાદિ લાકડા વડે ચિતાને રચાવી, જેટલામાં સ્વજનો ચિતામાં અગ્નિને નાંખે છે. તેટલામાં દેવસમૂહમાંથી એક વધામણી આપનાર આવ્યો અને વિનંતી કરી : 'હે મહારાજ ! ભાગ્યથી તમે વૃદ્ધિ પામો ! મહાદેવીનું આગમન થઈ રહ્યું છે.' કાનને મનોહર તે શબ્દો સાંભળીને રાજ સ્ફૂરાયમાન આનંદથી વિકસિત હૃદયવાળો થયો. ઉચ્ચે નજર કરી તો દેવતાનો સમૂહ અને શુદ્ધ ને બેચા. શુદ્ધ પણ વિમાનથી ઉતરીને રાજનાં પગમાં પડ્યો. અને મહાદેવી પણ રાજને નમી. રાજએ શુદ્ધને આનંદપૂર્વક અભિનંદન આપ્યા. અને અડધું રાજ્ય આપ્યું. ઉત્સવપૂર્વક નગર ની અંદર પ્રવેશ કર્યો. શુદ્ધનાં સુંદર ચરિત્રને સાંભળતો પટ્ટરાણીની સાથે રાજ્યલક્ષ્મીને રાજ ભોગવવા લાગ્યો.

એ પ્રમાણે હાલ રાજનાં ઘણાં પ્રકારનાં ઉત્તમ દષ્ટાંતો છે. કેટલાં વર્ણવી શકાય ? આ રાજ વડે **ગોદાવરી** નદીનાં કિનારે મહાલક્ષ્મી દેવીની સ્થાપના કરાઈ. અને મંદિરમાં તે તે સ્થાનોમાં યથાયોગ્ય બીજા બીજા દેવદેવીઓની સ્થાપના કરાઈ. લાંબા કાળ સુધી રાજ મોટા રાજ્યને ભોગવી રહ્યો હતો ત્યારે એક વખત કોઈક કઠિયારો કોઈક વાણિયાની શેરીમાં દરરોજ સુંદર લાકડા લાવીને વેચતો હતો. બીજા દિવસે તે કઠિયારો આવ્યો નહિં, તેથી વાણિયાએ તેની બેનને પૂછ્યું : 'શા માટે તારો ભાઈ મારી શેરીમાં આવ્યો નહિ ?' તે બેન વડે કહેવાયું : 'હે શ્રેષ્ઠશ્રેષ્ઠિ ! મારો ભાઈ ત્યારે સ્વર્ગમાં રહેલો છે.' વાણીયો બોલ્યો : 'કેવી રીતે ?' તે બોલી : 'કંકણ બાંધવાનાં દિવસથી લગ્ન ન થાય ત્યાં સુધી તે તે ઉત્સવજેવાનાં કુતુહલ થી ચાર દિવસ માણસ પોતાને સ્વર્ગમાં રહેલાંની જેમ માને છે.

તે સાંભળીને રાજ પણ વિચાર કરવા લાગ્યો. 'અરે ! હું પણ સ્વર્ગમાં ચાર દિવસ શા માટે ન રહું. હું દર ચોથા દિવસે વિવાહ ઉત્સવને કરીશ.'

એ પ્રમાણે વિચારીને ચારેય વર્ણમાં રૂપાળી જે જે કન્યા અથવા યુવતિ ને દેખે છે અને સાંભળે છે તે તે કન્યા-યુવતિને ઉત્સવ સહિત પરણે છે. એ પ્રમાણે ઘણો કાળ પસાર થયે છે તે લોકોએ વિચાર કર્યો : 'અરે ! પુત્ર વિના બધા વર્ણો કેવી રીતે ટકશે. બે બધી કન્યાને રાજજ પરણશે તો સ્ત્રીનાં અભાવમાં સંતતિ ક્યાંથી થશે ?' એ પ્રમાણે લોકો વિધાદ પામ્યે છે તે **વિવાહવાટિકા** નામનાં ગામમાં રહેવાવાલાં એક બ્રાહ્મણે **પીઠબદેવી**ની આરાધના કરીને વિનંતી કરી : 'હે ભગવતી ! કેવી રીતે અમારા પુત્રોનો વિવાહ કાર્ય થશે ?' દેવી વડે કહેવાયું : 'હે બ્રાહ્મણ તારા મહેલમાં હું પોતાનું કન્યારૂપ કરીને અવતરીશ. અને જ્યારે મને રાજ પ્રાર્થના કરશે ત્યારે મને રાજને આપી દેવી. બાકીનું હું સંભાળી લઈશ !' તે જ પ્રમાણે રાજએ તે રૂપવતીને સાંભળીને બ્રાહ્મણ પાસે માંગી. બ્રાહ્મણ બોલ્યો. 'મારા વડે તે કન્યા અપાઈ, પરંતુ મહારાજ ! ત્યાં આવીને મારી કન્યાને પરણવી.' રાજ વડે સ્વીકાર કરાયું. જ્યોતિષીએ આપેલાં લગ્નમાં અનુક્રમે વિવાહ માટે ચાલ્યો. તે ગામમાં રાજ સાસરે પહોંચ્યો. દેશ આચારનાં અનુરોધથી વરવધૂની વચ્ચે પર્દો રાખ્યો. લગ્ન સમયે પર્દો દૂર કરીને જ્યારે ઉત્તમ ચોખાથી ભરેલીં અંજલિ એક બીજાનાં મસ્તક ઉપર ચોખાને વધાવવા માટે પ્રવૃત્ત થયા. ત્યાર પછી ખરેખર હસ્ત મેળાપની વિધિ કરાતી હોય છે. આ વખતે રાજએ તે કન્યાને રૂઢ રૂપવાળી રાક્ષસી જેવી દેખી અને તે ચોખાઓ કઠોર-પત્થર-કાંકરાં રૂપે બન્યા. રાજનાં મસ્તક ઉપર વાગવા લાગ્યા. રાજ પણ 'આ શું ગડબડ થઈ રહી છે ?' એ પ્રમાણે વિચારતો ભાગ્યો, ત્યારે પથરાનાં ટુકડાઓને વરસાવતી તે સ્ત્રી પાછળ ભાગી.

ત્યારપછી રાજાએ પોતાની જન્મભૂમિ નાગ સરોવરમાં પ્રવેશ કર્યો. અને ત્યાંજ મરણ પામ્યો.

આજે પણ તે પીઠગદેવી પોતાનાં મહેલનાં મુખ્ય દ્વારનાં પોળની (કિલ્લાની) બહાર પોતાનાં મંદિરમાં રહેલી છે.

અનુક્રમે કાલિકાદેવીએ બકરીના રૂપને વિકુલ્યું. વાવડીમાં પ્રવેશ કરવા માટે કડણ અવાજ વડે શુદ્ધકને પણ ઠયો. બિચારી બકરી અંદર પડી છે એમ ખણી તેને કાઢવા માટે શુદ્ધક પ્રવેશ કરવા ખરા છે ત્યારે તલવાર પડી ખચ છે. અને તેની તલવાર કુઆનાં દ્વાર ઉપર આડી પડવાથી અંગો છેદવાથી તે જરણને પામ્યો.

મહાલક્ષ્મી દેવી વડે વરદાન આપતી વખતે આજ તલવારથી તારું મરણ થશે. એ પ્રમાણે આદેશ કરાયો હતો. ત્યારપછી સાતવાહન રાજવંશના શકિતકુમારનો રાજ્ય અભિષેક કરાયો. તે દિવસથી આજે પણ કોઈ રાજ વીર ભૂમિ પ્રતિષ્ઠાનમાં પ્રવેશ કરતો નથી.

આ કલ્પમાં જે કાંઈક અસંભવિત કહેવાયું લાગે તો તે બીજાનાં આગમનું માનવું, કારણ જૈન આગમો અસંગત વાણીવાળા હોતા નથી.

એ પ્રમાણે જિનપ્રભસૂરિ વડે શ્રી પ્રતિષ્ઠાન કલ્પ અને પ્રસંગથી સાતવાહનનું ચરિત્ર લેશમાત્રથી રચાયું.

શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે પ્રતિષ્ઠાન કલ્પ અને પ્રસંગથી સાતવાહન રાજાની કથા સંક્ષેપથી કરાઈ.

૧. સાતવાહન રાજ આર્યકાલકસૂરિના સમકાલીન હતા. કેટલાક ઈતિહાસકારો વિક્રમના પ્રથમ સૈકામાં તેઓ થયા હોવાનું માને છે. (સુવર્ણભૂમિ મેં કાલકાચાર્ય પૃ.૨૮)

દુર્નયોનો ભંગ કરનાર એવાં અંગદેશનાં આભૂષણ સમાન અને તીર્થમાં અત્રેસર એવા ચંપાપુરીનાં કલ્પને હું કહીશ.

આ જ નગરીમાં બારમા જિનેશ્વર શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીના ત્રણે ભુવનનાં માણસોથી પૂજનીય સ્વપન, જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન અને નિર્વાણ સ્વરૂપ પાંચે કલ્યાણકો થયેલા છે. ॥૧૧॥

આ જ નગરીમાં શ્રી વાસુપૂજ્ય જિનેશ્વરનાં પુત્ર મધવરાજની પુત્રી લક્ષ્મીદેવીની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયેલી રોહિણી નામની કન્યા આઠ પુત્રોની ઉપર ઉત્પન્ન થઈ. તે કન્યાએ સ્વયંવરમાં અશોક રાજાનાં કંઠમાં વરમાળાને નાંખીને તેને પરણી અને તેની પટ્ટરાણી થઈ ॥૧૨॥

અનુક્રમે તે કન્યાને આઠ પુત્રો થયા અને ચાર પુત્રી થઈ. એક દિવસ શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીના શિષ્ય સ્વાયંકુંભ અને સ્વાર્ણકુંભનાં મુખથી રોહિણીએ દુઃખ ન દેખવું પડ્યું અને સુખ જ સુખ મળ્યું તેના કારણ પૂર્વજન્મનાં આચરેલાં રોહિણીતપ છે એમ સામળ્યું. ઉઘાપન (ઉજમણું) વિધિપૂર્વક તે તપનો મહિમા પ્રગટ કર્યો, આરાધ્યો, અને પરિવાર સહિત મુક્તિને વરી ॥૧૩॥

આ જ નગરીમાં કરકંડુ નામનો ભૂમંડલમાં ઈન્દ્રસમાન રાજા હતો. કાદંબરી અટવીમાં કલિપર્વતની નજદીક વર્તતાં કુંડ નામનાં સરોવર પાસે શ્રી પાર્શ્વનાથ છન્નસ્થ અવસ્થામાં વિચરતાં હતાં ત્યારે અને વ્યંતરનાં અનુભાવથી કલિકુંડ તીર્થ તરીકે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું. ॥૧૪॥

આ જ નગરીમાં સુભદ્રા મહારાસતીએ પત્યરમય વિકટ કપાટના સંપુટથી ઢંકાયેલાં ત્રણે દરવાજાને શીલ મહાત્મ્યથી કાચા સૂતરનાં દોરાથી વીંટળાયેલી ચારણીને કુઆમાંથી ખેંચીને તેના વડે સીંચીને પ્રભાવપૂર્વક ઉઘાડ્યા. અને એક ચોથો દરવાજો મારા જેવી બીજી કોઈ સુચરિત્રવાળી થશે તે ઉઘાડશે, એ પ્રમાણે કહને રાજાદે જનસમક્ષ તે જ રીતે બંધ રહેવા દીધો. તે દરવાજો તે દિવસથી આરંભીને લાંબા સમય સુધી બંધ અવસ્થામાં જનતા વડે દેખાય છે.

અનુક્રમે વિ.સં. ૧૩૬૦ વર્ષ વ્યતીત થયે છતે લક્ષણાવતી નગરીનો હમ્મીર શ્રી સુરત્રાણ સમસદીને શંકરપુરનાં દુર્ગ માટે જરૂરી પત્યરને ગ્રહણ કરવા માટે તે દરવાજો પાડીને કપાટ સંપુટ ને ગ્રહણ કર્યું. ॥૧૫॥

આ જ નગરીમાં દધિવાહન રાજા રાણી પદ્માવતીની સાથે દોહદને પૂર્ણ કરવા

૧. રોહિણીની કથા દિગંબર ગ્રંથોમાં પણ થોડા ફેરફાર સાથે આવે છે. બૃહત્કથાકોશ ૫૭/૨૦-૩૫.

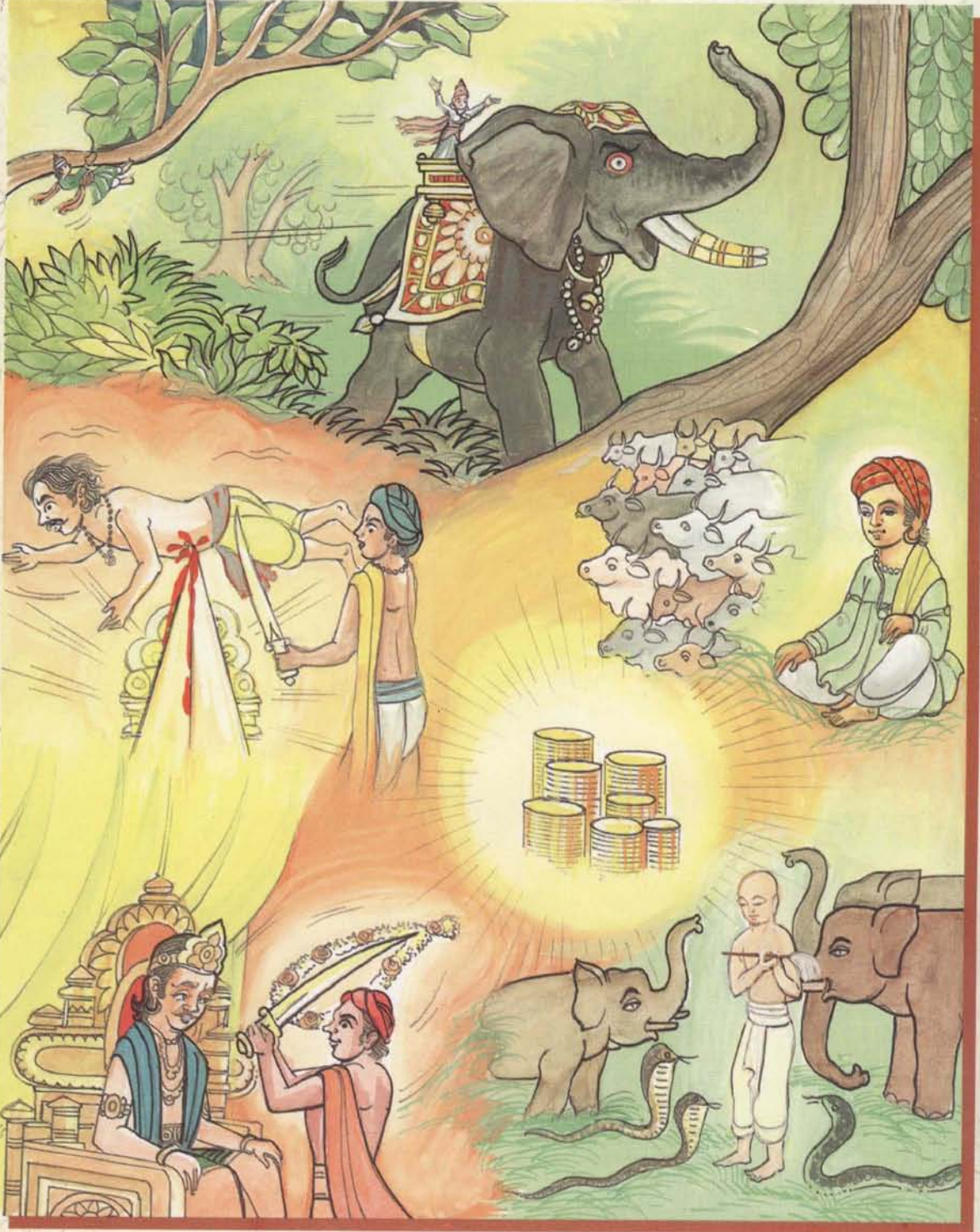
❀ શ્રી ચંપાપુરી તીર્થ કલ્પ ❀

- ચંપાપુરીમાં સુભદ્રામંહાસતી પોતાનાં શીલનાં પ્રભાવે સૂતરનાં તાંતણા વડે ચારણીમાં પાણી કુઆમાંથી કાઢી નગર બંધ દરવાજા ઉપર છાંટે છે તેથી તુરત ખુલી જાય છે.
- ત્રણ દરવાજા ખોલ્યા. એક બંધ રાખેલ જે અત્યારે પણ બંધ જ છે.

- હાથી ઉપર બેસીને જંગલ તરફ જતાં દધિવાહન અને પદ્માવતી.
- દધિવાહન ડાલી ઉપર લટકી જાય. પદ્માવતી અસમર્થ હોવાથી જંગલમાં ઉતરી પુત્રને પ્રસવે છે.
- આ જ નગરીમાં સુદર્શન શેઠની શૂલી સિંહાસન તલવાર ફૂલની માળા બને છે.
- આ જ નગરીમાં કામદેવ શ્રાવક પાસે ૧૮ કરોડ સોનામુહર, ૧૦,૦૦૦ ગાયો હતી.
- આ જ નગરમાં કામદેવને પૌપદમાં હાથી, સાંપ વિનો ઉપસર્ગ કહેલ.

માટે હાથી ઉપર ચઢેલાં ત્યારે સંચરતા યાદ કરાયો છે. જંગલનો વિહાર યાદ આવવાથી હાથીએ તે જંગલ બાજુ ભાગ્યો. રાજ પોતે ત્યાંથી વૃક્ષની શાખા ઉપર લટકીને રહ્યો. હાથી આગળ ચાલ્યો. રાજ પોતાની નગરી તરફ પાછો ફર્યો. રાણી ડાળી પકડવા અસમર્થ હોવાથી હાથી ઉપર બેઠેલી જંગલમાં ગઈ. ત્યાં જંગલમાં ઉતરીને અનુક્રમે પુત્રને પ્રસવ્યો. તે પુત્ર **કરકંડુ** નામનો રાજ થયો. **કલિંગ** દેશમાં પિતાની સાથે યુદ્ધ કરતો હતો ત્યારે પોતાની માતા સાધવી વડે નિષેધ કરાયો. અનુક્રમે મોટા બળઘના ચૌવન અને વૃદ્ધ પણાની દશાને દેખીને વૈરાગ્ય પામી પ્રત્યેક બુદ્ધ થયો અને મોક્ષમાં ગયો. ॥૫૫॥

આ જ નગરીમાં **દધિવાહન** રાજની પુત્રી **ચંદનબાલા** નો જન્મ થયો. જે ચંદનબાલાએ ભગવાન શ્રી **મહાવીર**ને સૂપડાનાં ખૂણામાં રહેલા બાકુલાઓ વડે પારણું કરાવેલ. છ મહીનામાં પાંચ દિવસ ઓછાહતા ત્યારે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવથી પ્રભુનો અભિગ્રહ કૌશાભીમાં પૂર્ણ થયો. ॥૬૫॥

આ જ નગરીમાં **પૃથ્થચંપા**ની સાથે શ્રીવીરપ્રભુએ ત્રણ ચૌમાસા કરેલ. ॥૭૫॥

આ જ નગરીના પરિસરમાં રાજ શ્રેણિકનો પુત્ર અશોકચંદ્ર જેનું બીજું નામ કોણિક હતું. તેણે પિતાના શોકના કારણે રાજગૃહ નગરી છોડી અહીં ચંપકવૃક્ષોથી શોભતી ચંપા નગરીને નવી રાજધાની બનાવી. ॥૮૫॥

આ જ નગરીમાં **પાંડવકુલ**નાં મંડનસમાન દાનવીરોમાં દષ્ટાંત સમાન શ્રી **કર્ણ**રાજએ રાજ્યલક્ષ્મીને ભોગવી. આજે પણ તે તે ઉત્તમ અવદાત રથાનો, શૃંગાર ચોકી વિ. આ નગરીમાં છે. ॥૯૫॥

આ જ નગરીમાં સમ્યાદષ્ટિવાળાઓમાં દષ્ટાંતરૂપ **સુદર્શન** શ્રેષ્ઠિ ને **દધિવાહન** રાજની રાણી **અભયા** વડે સંભોગ માટે ઉપસર્ગ કરાયો. રાજના વચન વડે વધ માટે લઈ જવાતા સુદર્શન શેઠની પોતાની અડગ શીલસંપત્તિનાં પ્રભાવથી આકર્ષિત થયેલ શાસન દેવતાના સામ્નિધ્યથી શૂલીને ચોનાનું સિંહાસન થયું અને તીક્ષ્ણ એવી તલવાર સુગંધિ, મનને આનંદ આપનારી ફૂલની માળા બની ગઈ. ॥૧૦૫॥

આ જ નગરીમાં **કામદેવ** શેઠ થઈ ગયો. જે વીરપ્રભુનો અગ્રણી ઉપાસક હતો. અઢાર કરોડ સુવર્ણનો સ્વામી, દશ હજાર ગાયોનું એક ગોકુલ એવાં છ ગોકુલનો સ્વામી, **ભદ્રા**નો પતિ હતો. પૌષ્ઠશાળા માં રહેલ તે કામદેવને મિથ્યાદષ્ટિદેવે પિશાચ હાથી, સાપનાં રૂપ કરી ઉપસર્ગ કરવા છતાં પણ ક્ષોભ ન પામ્યો. ભગવાને સમવસરણમાં તેની પ્રશંસા કરી ॥૧૧૫॥

આ જ નગરીમાં વિચરતા શ્રી **શર્યંભવસૂરિ** ઔદપૂર્વધરે **રાજગૃહી**થી આવેલા **મનક** નામના પોતાના પુત્રને દીક્ષા આપી. ગુરુએ શ્રુતજ્ઞાનનાં ઉપયોગ વડે તેનું માત્ર

છ માસ જેટલું આયુષ્ય બાકી જણીને તેને ભણવા માટે **દશવૈકાલિકસૂત્ર**ને પૂર્વમાંથી ઉદ્ધર્યું. ત્યાં આત્મપ્રવાદપૂર્વમાંથી ષડ્જલવનિકાય અધ્યયન, કર્મપ્રવાદપૂર્વમાંથી પિઠૈષણા અ. સત્યપ્રવાદ પૂર્વમાંથી વાક્યશુદ્ધિ અ. અને બાકીનાં અધ્યયનો પ્રત્યાખ્યાન પૂર્વનાં ત્રીજી વસ્તુમાંથી ઉદ્ધર્યા. ॥૧૨૩॥

આ જ નગરીમાં રહેનારો **કુમારનંદી** નામનો સોની થયો. પોતાની સંપત્તિના વૈભવથી તિરસ્કાર કર્યો છે. ઘનકુબેરનો જેણે એવો તે સોની જેરદાર ભડભડતી અગ્નિમાં પ્રવેશથી **પંચશીલ** વ્હીપનો અધિપતિ થયો. પૂર્વભવનાં મિત્ર અચ્યુત સ્વર્ગનાં દેવથી બોધ પામી સુંદર ગોશીર્ષ અન્દનમયી **હવીતસ્વામિની** અલંકાર સહિત દેવાધિદેવ શ્રી મહાવીરદેવની પ્રતિમાને નિર્માણ કરી ॥૧૨૩॥

આ જ નગરીમાં **પૂર્ણભદ્ર** ચૈત્યમાં શ્રી વીરપ્રભુએ કહેલ કે જે **અષ્ટાપદ** ઉપર (સ્વલબ્ધિથી) ચઢે છે તે તેજ ભવમાં મોક્ષે જાય છે. ॥૧૨૪॥

આ જ નગરીમાં **પાલિત** નામનો વીરપ્રભુનો ઉપાસક વણિક હતો. સમુદ્રયાત્રા દરમિયાન તેનો પુત્ર પ્રસવ્યો, એથી **સમુદ્રપાલ** નામ થયું વધ સ્થાને લઈ જવાતાં માણસને દેખીને પ્રતિબોધ પામ્યો અને મોક્ષ માં ગયો. ॥૧૨૫॥

આ જ નગરીમાં **સુનંદ** નામનો શ્રાવક સાધુનાં મેલ-દુર્ગંધની નિંદા કરીને મરણ પામ્યો અને **કૌશામ્બી** નગરીનો ઈભ્યપુત્ર થયો. વ્રતને ગ્રહણ કર્યું. દુર્ગંધનો ઉદય થયો. કાઉસગ્ગ વડે દેવતાને આકર્ષી પોતાના અંગમાં સુગંધ કરી ॥૧૨૬॥

આ જ નગરીમાં **કૌશિકાર્યનાં** શિષ્ય **અંગર્ષિ** અને **રૂદ્રકે** અભ્યાખ્યાન સંવિદાન અને સુખત પ્રિયંગુ આદિ પણ ઉત્તમ વિદ્યાનો થયા. ॥૧૨૭॥

એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનાં ઉત્તમ વૃત્તાંતોનાં રત્નને પ્રગટ કરવા દ્વારા વિવિધ પ્રકારનાં વૃત્તાંતોનાં ભંડાર રૂપ આ નગરી છે. પવિત્ર ઘનરસથી પૂરેલાં અન્તરાલવાળી શ્રેષ્ઠ નદી પોતાના કલાવતા તરંગો રૂપી હાથ વડે પ્રિયરમણીની જેમ આ જ નગરીના કિલ્લાની ભીંતને દરેક ક્ષણો સર્વ અંગે આલિંગન કરે છે. ॥૧૨૮॥

ઘણાં જ ઉત્તમ નરનારી રૂપી મુક્તામણિના જન્મ માટે શ્રેષ્ઠ છીપ સમાન વિવિધ પ્રકારનાં મનોહર અદ્ભુત વસ્તુવાળી આ નગરી જય પામે છે. ॥૧૨૯॥

તે વાસુપૂજ્ય સ્વામીની ભક્તિ વડે તે વાસુપૂજ્ય સ્વામીની જન્મભૂમિ પંડિતો વડે સ્તુતિ કરાય છે.

એ પ્રમાણે શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે આ ચંપાનો કલ્પ કહેવાયો.

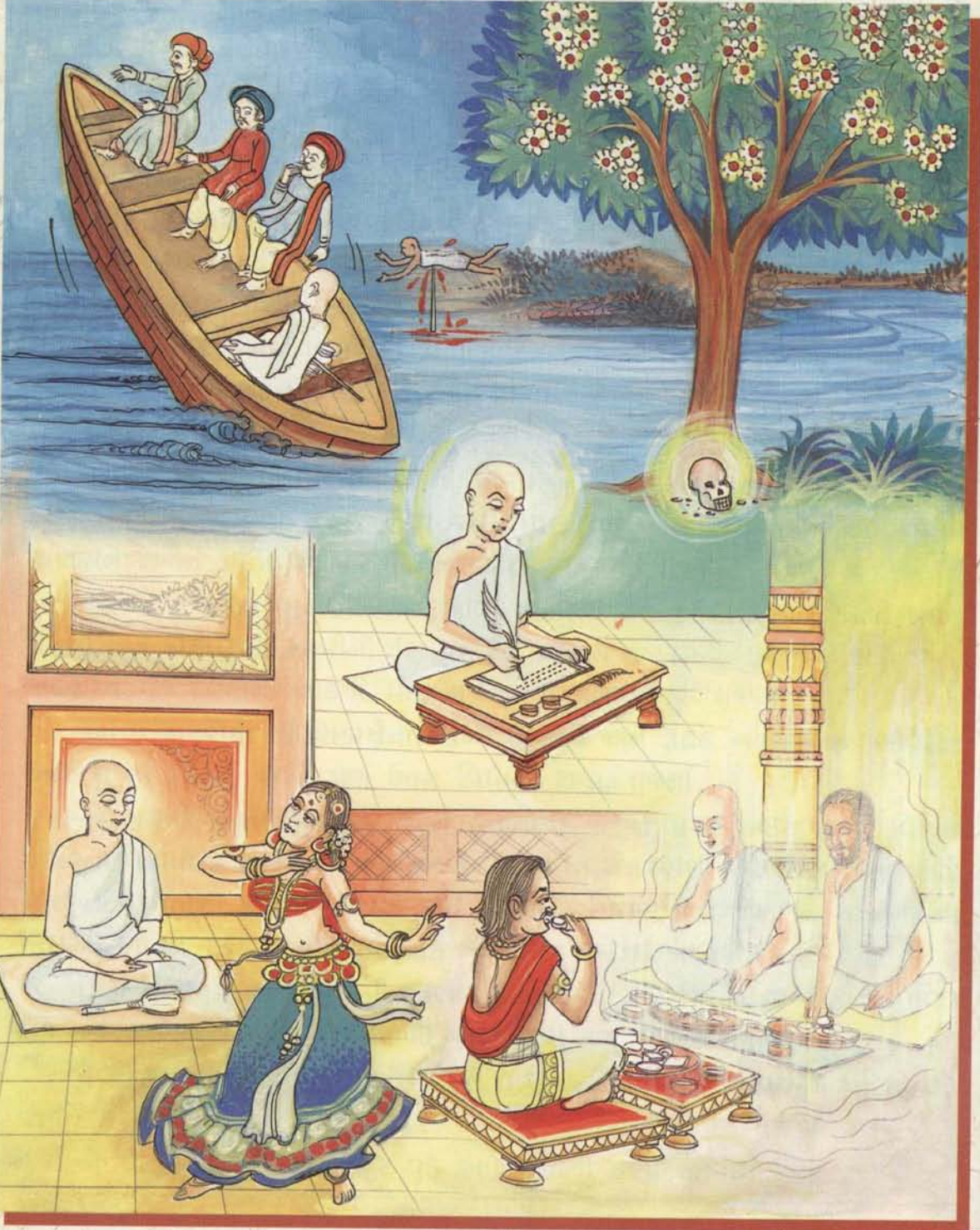
૧. આ પ્રસંગ અન્યત્ર એવા મળતો નથી.

૨. આ તીર્થ આજે બિહારના ભાગલપુર જિલ્લામાં, જિલ્લાના મુખ્યમથકથી ૩ માઈલ દૂર ગંગાના કાંઠે આવેલી ચંપાનગરી તરીકે જાણીતું છે.

❁ શ્રી પાટલિપુત્ર કલ્પ ❁

- અર્ષિકાપુત્રાચાર્યની ખોપડી ઉપર ઉગેલું પાટલા વૃક્ષનાં નામથી પાટલિપુત્ર બન્યું.
- અર્ષિકાપુત્રાચાર્ય ગંગા ઉતરવા માટે નાવમાં બેઠા જ્યાં બેસે તે બાજુથી નાવ ડૂબે તેથી નાવિકો ગંગા નદીમાં નાંખે.
- પૂર્વ ભવની પત્ની સાધુને શૂલી ઉપર આરોપે તે વખતે પૂનથી અપકાય

- જીવોની વિરાધના જાણી પશ્ચાતાપ કરતા આચાર્ય કેવલિ બન્યા.
- ઉમાસ્વાતિએ આ જ નગરમાં તત્વાર્થાધિગમસુત્રની રચના કરેલ.
- અહીં જ સ્થૂલભદ્રે કોશાને પ્રતિબોધી ૮૪ ચોવીશી સુધી નામ અમર કરેલ.
- અહીં જ સુસ્થિતાચાર્યનાં બે શિષ્ય અટ્ટશીકરણ વિદ્યાથી ચંદ્રગુપ્ત રાજાની સાથે ભોજન કરતા.

શ્રી નેમિજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને અનેક પુરુષરત્નોથી પવિત્ર થયેલા આ પાટલિપુત્ર નામનાં નગરનાં કલ્પને હું કહીશ. ॥૧૧॥

પહેલાં ખરેખર શ્રી શ્રેણિક મહારાજ દેવલોક ગયે છતે તેનો પુત્ર કુણિકે પિતાનાં શોકથી સંપાપુરીને વસાવી. તે કુણિક પણ મરણ પામ્યે છતે તેનો પુત્ર ઉદાયિ નામનો સંપાનો રાજ થયો. તે વઉદાયી પણ પોતાનાં પિતાના તે તે સભા, કીડારથાન, શયન આસનાદિ સ્થાનોને જેતો ઘણો જ શોક પામ્યો. ત્યારપછી મંત્રીની આજ્ઞાથી નવું નગર વસાવવા માટે શ્રેષ્ઠ નિમિત્તકોને સ્થાન શોધવા માટે આદેશ કર્યો. તેઓ પણ સર્વ ઠેકાણે તે તે પ્રદેશોને ખેતાં ગંગાતટ સુધી ગયા. ત્યાં ફુલોથી લાલ રંગવાળા પાટલવૃક્ષને દેખીને તેની શોભાથી ચમત્કાર પામ્યા. તે વૃક્ષની શાખા ઉપર બેઠેલાં ચાષ નામનાં પક્ષીનાં મુખમાં પોતાની મેળે આવી પડતાં કીડાનાં સમૂહને ખેયો. મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે : 'અરે ! જેવી રીતે ચાષ પક્ષીના મુખમાં પોતાની મેળે કીડાઓ આવીને પડે છે, તેવી રીતે આ સ્થાનમાં નગર વસાવ્યે છતે આ રાજને પોતાની મેળે લક્ષ્મી આવશે.' તેથી નૈમિત્તકોએ રાજને બણ કરી. તે રાજ પણ ઘણો જ ખુશ થયો. ત્યારે એક વૃદ્ધ નૈમિત્તિક બોલ્યો : 'હે રાજન્ આ પાટલવૃક્ષ કોઈ સામાન્ય નથી. પૂર્વે પણ જ્ઞાની વડે કહેવાયું છે કે : કોઈ મહામુનિ ની ખોપડી ઉપર ઉગેલું આ વૃક્ષ પવિત્ર છે. આ વૃક્ષનો મૂલ જીવ એકાવતારી છે. એ આની વિશેષતા છે.'

રાજ વડે કહેવાયું : 'કયા તે મહામુનિ ?' ત્યાર પછી નૈમિત્તકે કહ્યું : 'હે રાજન્ સાંભળો ! ઉત્તર મથુરામાં રહેનારો દેવદત્ત નામનો વાણિયો વિદેશ યાત્રા માટે દક્ષિણ મથુરા તરફ ગયો. ત્યાં તેને જયસિંહ નામનાં વણિકપુત્ર સાથે મિત્રતા થઈ. એક વખત તેનાં ઘરમાં ભોજન કરતાં થાળીમાં ભોજનને પીરસીને પંખો વીંટતી મનોહર રૂપવાળી અર્ણિકાનામની તેની બહેનને ખેઈને તેનાં ઉપર અનુરાગ થયો. બીજા દિવસે નોકરોને મોકલીને જયસિંહની બેનની માંગણી કરી. ત્યારે જયસિંહ બોલ્યો : હું તેને જ બહેન આપું જે જ્યાં સુધી બહેનને પુત્ર ન થાય ત્યાં સુધી મારા ઘરથી દૂર ન થાય. દરરોજ હું તે બેન તથા બનેવીને ખેઈ શકું. પુત્ર ઉત્પન્ન થાય ત્યાં સુધી મારા ઘરમાં રહેશે તેને જ હું બેન આપીશ. દેવદત્તે પણ હાં એ પ્રમાણે કહી શુભ દિવસે તેને પરણ્યો. તેની સાથે ભોગોને ભોગવતાં એક વખત માતા-પિતા વડે લેખ મોકલાયો. તે લેખને વાંચતા દેવદત્તની આંખમાં આંસુ આપ્યા. તેથી તેની પત્નીએ તેનું કારણ પૂછ્યું. પણ

૧. બૌદ્ધ સાહિત્યમાં પાટલીપુત્રની સ્થાપના અખતશત્રુ (કોણિકે) કર્યાનો ઉલ્લેખ છે. (પાલી પ્રોષરનેમ્સ ભા.૧ પૃ.૧૬૮)

જોલ્યો નહિ. ત્યારે તેખને લઈને પોતે વાંચ્યો. તેમાં આ પ્રમાણે વડિલો વડે (માતા-પિતા વડે) લખ્યું હતું કે: 'હે વત્સ ! અમે બંને વૃદ્ધો મરણની નજદીક આવ્યા છીએ. બે અમને બંનેને ભવતા દેખવા ઈચ્છતો હોય તો જલ્દીથી આવી જ. તેથી અર્ષિકા પતિને આશ્વાસન આપીને પોતાનાં ભાઈ પાસેથી પરાણે રજા મેળવી. ગર્ભવતી અર્ષિકાએ ભરતારની સાથે ઉત્તર મથુરા તરફ પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે માર્ગમાં પુત્રને પ્રસવ્યો. 'આનું નામ માતા-પિતા કરશે.' એ પ્રમાણે દેવદત્તે કહ્યું છતાં પરિવારે તે બાળકને અર્ષિકાપુત્ર કહીને બોલાવવા લાગ્યો. અનુક્રમે દેવદત્ત પોતાની નગરીમાં પહોંચ્યો. માતાપિતાને પ્રણામ કરીને બાળકને અર્પણ કર્યો. સન્ધીરણ એ પ્રમાણે માતાપિતાએ તે પૌત્રનું નામ કર્યું. તો પણ અર્ષિકાપુત્ર એ પ્રમાણે નામ જ પ્રસિદ્ધ થયું. વધતો એવો તે ચૌવનને પ્રાપ્ત થયો. છતાં પણ ભોગોને તૃણની જેમ છોડીને તેણે જયસિંહ આચાર્યની પાસે દીક્ષા ને ગ્રહણ કરી. ગીતાર્થ થયાં આચાર્યપદને પામ્યા. એક વખત વૃદ્ધપણામાં ગરબ સાહિત વિહાર કરતાં ગંગાના તટ ઉપર રહેલાં પુષ્પભદ્રનગરમાં ગયાં.

ત્યાં પુષ્પકેતુ રાજની દેવી પુષ્પવતીએ યુગલને જન્મ આપ્યો. પુત્ર પુષ્પચૂલ અને પુત્રી પુષ્પચૂલા થઈ. તે બન્ને સાથે વૃદ્ધિ પામતાં ક્રીડા કરતાં પરસ્પર પ્રીતિવાળા થયા. રાજ વિચાર કરવા લાગ્યો : 'બે આ બે ભાઈ બેનને જુદા પાડીએ તો ભૂલી શકે તેમ નથી. અને હું પણ આનાં વિરહને સહન કરવા માટે સમર્થ નથી, તેથી આ બન્ને નોજ પરસ્પર વિવાહ કરું.' એ પ્રમાણે વિચાર કરીને મંત્રી મિત્ર તથા નગરજનોને છલકપટથી પૂછ્યું : 'ભો ! જે રત્ન અંત:પુરમાં ઉત્પન્ન થાય તેનો સ્વામી કોણ ?' તેઓ વડે વિનંતી કરાઈ : 'હે દેવ ! અંત:પુરમાં ઉત્પન્ન થયેલાની તો શું વાત કરવી પણ આખા દેશ મધ્યે રત્ન ઉત્પન્ન થાય તેને રાજ પોતાની ઈચ્છા મુજબ બેડી શકે. અહીં કયો વાંધો છે ?' તે સાંભળીને પોતાનાં અભિપ્રાયને જણાવ્યો. રાણીએ સોકવા છતાં પણ રાજએ બેઉનો સંબંધ બેડ્યો. પુષ્પવતી રાણીએ વૈરાગ્યથી વ્રતને ગ્રહણ કરીને સ્વર્ગમાં દેવ થઈ. તે બંને દંપતી ભોગોને ભોગવે છે.

એક વખત પુષ્પકેતુ મરણ પામ્યે છતાં પુષ્પચૂલ રાજ થયો. તે (રાણીનો ભવ) દેવે અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી તે બેઉનાં અકૃત્યને જાણ્યું સ્વપ્નમાં પુષ્પચૂલાને નરકનાં દુ:ખો દેખાડ્યા. તે પુષ્પચૂલા જગી. કરેલી એણીએ પતિને સર્વ કહ્યું. પતિએ પણ શાંતિ કર્મ કરાવ્યું. તે દેવ દરબોજ રાત્રિમાં તેને નરક દેખાડે છે. રાજએ સર્વ તીર્થીકોને બોલાવીને પૂછ્યું : 'નરકો કેવા પ્રકારની હોય ?' કેટલાકે કહ્યું : 'ગર્ભવાળી,' કેટલાકે ગુપ્તવાસ, કેટલાકે દરિદ્રવાળી અને બીજાએ પરતંત્રવાળી નરકોને કહી. રાણીએ મુખને મરડ્યું. તેઓને વિસંવાદી જણીને વિદાય કર્યાં.

હવે રાજએ અર્ષિકાપુત્રાચાર્યને બોલાવીને તેઓને જ પૂછ્યું. તે આચાર્યે જેવા પ્રકારની દેવીએ દેખાડી હતી તેવા પ્રકારની નરકનું વર્ણન કર્યું. પુષ્પચૂલાએ પૂછ્યું :

'ભગવન્ શું? આપના વડે પણ સ્વપ્ન દેખાયું છે?' નહીતો કેવી રીતે આ કહ્યું?' સૂરિ બોલ્યા: 'હે ભદ્રે! જિનાગમથી બધું જણાઈ જાય.' પુષ્પચૂલા બોલી: 'હે ભગવન્! કયા કર્મ વડે તે નરક પ્રાપ્ત થાય?' ગુરુ બોલ્યા: 'હે ભદ્રે! મહાઆરંભ, પરિગ્રહ, ગુરુનો દ્રોહ, પંચેન્દ્રિયનો વધ અને માંસના આહારથી નરકમાં પ્રાણીઓ પડે છે.'

અનુક્રમે તે દેવે તેને સ્વપ્નમાં સ્વર્ગ દેખાડી રાજએ તે જ પાપંડીઓને પૂછ્યુ તેઓને વ્યભિચારી (વિસંવાદી) વાણી પરસ્પર વિસંવાદી અને રાણીને આવેલા સ્વપ્ન બેડે મેળ ખાતી ન હોવાથી તેઓને વિસર્જન કરી રાજએ તે જ આચાર્ય મ. ને સ્વર્ગનું સ્વરૂપ પૂછ્યુ: 'તે આચાર્ય વડે પણ યથાવસ્થિત સ્વર્ગનું સ્વરૂપ કહેવાયું. સ્વર્ગ પ્રાપ્તિનું કારણ રાણીએ પૂછ્યું. તેથી સૂરિએ સમ્યક્ત્વ મૂલવાળા ગૃહસ્થધર્મ અને યતિધર્મ ની વાત કરી. તે લઘુકર્મવાળી પ્રતિબોધ પામી. દીક્ષા માટે રાજની અનુજ્ઞા માંગી. રાજ બોલ્યો: 'જે મારા ઘરથી ભિક્ષા ગ્રહણ સ્વીકારે તો દીક્ષા લે.' રાજના વચન પુષ્પચૂલાએ સ્વીકાર્યા. તે પુષ્પચૂલા ઉત્સવપૂર્વક આચાર્યની શિષ્યા થઈ અને ગીતાર્થ થઈ.

એક વખત શ્રુત ઉપયોગથી ભાવી દુર્ભિક્ષ જણીને સૂરિએ ગરછને દેશાન્તરમાં મોકલ્યો. પોતે જંઘાબાળ ક્ષીણ થવાથી ત્યાંજ રહ્યા. અને પુષ્પચૂલાઆર્યા અન્તપુરથી ગૌચરી લાવીને આપતા. અનુક્રમે તે આર્યાગુરુની સેવાની ભાવનાનાં પ્રકર્ષથી ક્ષપકશ્રેણી ઉપર ચડવાથી કેવલજ્ઞાન પામી. તો પણ ગુરુનાં વૈયાવચ્ચથી નિવૃત્ત ન થઈ. જ્યાં સુધી આ કેવલિ છે એ પ્રમાણે ગુરુ વડે ન જણાય ત્યાં સુધી પૂર્વે પ્રયુજેલાં વિનયને કેવલી પણ ઓળંઘતા નથી. તે આર્યા પણ ગુરુને જે જે મનોહર અને ઉચિત અન્નાદિ હોય તે તે લાવીને પુરું પાડે છે. એક વખત વરસાદ વરસવા છતાં પણ સાઘવીશ આહારને લાવ્યા. ગુરુ વડે કહેવાયું: 'તું શ્રુતને ભણવાવાળી હોવા છતાં પણ શા માટે વરસાદમાં ગૌચરી લાવી?' તે આર્યા બોલી: 'હે ભગવાન્! જે માર્ગ અચિત-અપકાયવાળો હતો તે માર્ગથી હું આવી છું. પછી પ્રાયશ્ચિત્તની આપત્તિ કયાં?' ગુરુ બોલ્યા: 'તું છન્નસ્થ હોવાથી કેવી રીતે જાણ્યું?' તે આર્યા બોલી: 'મને કેવલજ્ઞાન થયું છે.' આ સાંભળી આચાર્યશ્રી એ આર્યા (કેવલી) ને કહ્યું 'તો મારું મિચ્છામિ દુઃસ્કન્ધ થાઓ. કેવલીની આશાતના થઈ' એ પ્રમાણે બોલતાં ગરછાધિપતિએ પૂછ્યું: 'હું સિદ્ધ થઈશ કે નહિં?' કેવલિ બોલ્યા: 'અદૃતિ ન કરો! ગંગા ઉતરતા તમને પણ કેવલજ્ઞાન થશે.' તેથી ગંગાનદીને ઉતરવા માટે લોકોની સાથે નાવમાં સૂરિ ચઢ્યા. જ્યાં જ્યાં સૂરિ બેસે તે તે બાજુની નાવ ડૂબવા માંડે છે. ત્યાર પછી મુનિ મધ્યભાગમાં બેઠા ત્યારે નાવ બધી બાજુથી ડૂબવા માંડી. તેથી લોકોએ આ દુર્ભાગ્યશાળી છે. એમ કહી સૂરિને પાણીમાં નાંખી દીધા. હવે અહીં તરછોડેલી પૂર્વભવની પત્ની વ્યંતરી થયેલી હતી. તેણીએ પાણીની અંદર પડતાં સૂરિને શૂલીમાં આરોપણ કર્યા. શૂલીમાં આરોપણ

થયેલાં સૂરિ : 'આ અપકાય જીવોની વિરાધના થાય છે.' એ પ્રમાણે શોક કરવા લાગ્યા. પોતાને થતી પીડાનો શોક ન કર્યો. ક્ષપક શ્રેણી ઉપર ચડતાં અન્તકૃત્ કેવલી બની સિદ્ધ થયા. નજીક રહેલાં દેવો વડે નિર્વાણ મહિમા કરાવ્યો. એથી તે તીર્થ પ્રયાગ એ પ્રમાણે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયું. પ્રયાગ પ્રકૃષ્ટપૂજા અહીં છે એ પ્રમાણે પ્રયાગ નામ પ્રમાણે ગુણવાળું છે. શૂલી પર આરોપણ થવાથી ગતાનુગતિક બીજા દર્શની લોકો આજે પણ કરવતને પોતાનાં અંગ ઉપર ત્યાં આગળ મુકાવે છે. ત્યાં આગળનું વટવૃક્ષ તુર્કો વડે ઘણીવાર છેદાવા છતાં પણ વારંવાર ઉગે છે.

સૂરિની ખોપડી જલચર પ્રાણી વડે તોડાઈ. તે પણ જલના તરંગો વડે નદીનાં કાંઠે લવાઈ. આમ આળોટતી નદીનાં કિનારે ક્યાંક ગુપ્ત વિષમ પ્રદેશમાં પડી રહી. તે ખોપડીની ઠીકરીની અંદર ક્યારેક પાટલા વૃક્ષનું બીજ પડ્યું. અનુક્રમે ખોપડીની ઠીકરીને ભેદીને જમણાં જડબા બાજુથી પાટલાનું વૃક્ષ નીકળ્યું. અને વિશાળ બન્યું. તેથી અહીં પાટલા વૃક્ષનાં પ્રભાવથી ચાષપક્ષીનાં નિમિત્તથી નગરને વંસાવો. શિયાળનો અવાજ પહોરે ત્યાં સુધી (ચારેબાજુ) સૂતરને આપો. તેથી રાજ વડે આદેશ કાર્યેલાં નૈમિત્તકો પાટલા વૃક્ષથી પૂર્વથી કરી પશ્ચિમ બાજુ ત્યારપછી ઉત્તર બાજુ ત્યારપછી વળી પૂર્વ બાજુ ત્યાર પછી દક્ષિણ બાજુ શિવા શબ્દની અવધિ બણીને સૂતરને પાડ્યું. એ પ્રમાણે ચારખૂણા વાળું નગરને ત્યાં રચ્યું. નિશાની કરેલાં ભાગમાં નગરને રાજએ કરાવ્યું. ત્યાર પછી પાટલા નામ ઉપરથી **પાટલિપુત્ર** નગર બન્યું. અને ઘણાં પ્રકારનાં ફૂલોની બહુલતાથી **કુસુમપુર** એ પ્રમાણે નામ પણ પ્રસિદ્ધ થયું. તે નગરની મધ્યે **નેમિનાથ** ભગવાનનું જિનાલય રાજએ બનાવ્યું. ત્યાં નગરમાં ગજશાળા, અશ્વશાળા, રથશાળા, પ્રાસાદ, મહેલ, કિલ્લા, ગોકુલ, બખર, દાનશાળા, પૌષધશાળા આદિથી ચુકતમનોહર રાજ્યને બખર એ જૈનધર્મને લાંબા સમય સુધી ઉદાયી રાજએ પાડ્યું. એકદા ઉદાયી રાજએ પૌષધ રવીકાર્યે છતે **વિનયરતને** ઉદાયીરાજને મારી નાંખ્યા. નાઈ-ગણિકાનો પુત્ર **નંદ** શ્રી વીરપ્રભુનાં મોક્ષથી સાઠ વર્ષ વ્યતીત થયે છતે રાજ બન્યો. તેના વંશમાં સાત નંદ રાજઓ થયા. નવમાં નંદ રાજનો મંત્રી પરમ આર્હત **કલ્પક** વંશનો શકટાલ મંત્રી થયો. તેનો પુત્ર **ચ્યૂલભદ્ર** અને **શ્રીચક** થયો. અને સાત પુત્રીઓ-**ચક્ષા-ચક્ષદતા, ભૂતા-ભૂતદતા, સેણા-વેણા-રેણા** નામની અનુક્રમે એકથી સાત વખત સુધી ભણવાવાળી થઈ. તેજ નાગરમાં **કોશા** વેશ્યા અને તેની બેન **ઉપકોશા** થઈ.

તેજ નગરમાં **ચાણાક્ય** નામનો મંત્રીએ નંદને મૂલમાંથી ઉખેડીને **મૌર્ય**વંશના શ્રી **ચંદ્રગુપ્ત**રાજને રાજ્યમાં રથાપન કર્યો. તેનાં વંશમાં **બિન્દુસાર અશોક, શ્રી કુણાલ** તેનો પુત્ર ત્રણ ખંડનો અધિપતિ પરમ અરિહંતનો ભક્ત અનાર્ય દેશમાં પણ સાધુનાં વિહારને પ્રવર્તાવવા વાળો **સંપ્રતિ** મહારાજ થયો.

સકલ કલામાં હોંશીયાર **મૂલદેવ**, અચલ નામનો મોટા ઘનવાન અને ગણિકામાં શ્રેષ્ઠ **દેવદત્તા** નામની વેશ્યા પહેલા આજ નગરમાં વસ્યા.

ઝૈલીષણ ગોત્રવાળા, પાંચસો સંસ્કૃત પ્રકરણના રચયિતા **ઉમાસ્વાતિ** વાચકે તે જ નગરમાં **તત્વાર્થાધિગમસૂત્ર**ની ભાષ્ય સહિત રચના કરી.

વિદ્વાનોમાં સંતોષ માટે તે જ નગરમાં ચોરાશી વાદશાળાઓ રચાવી.

તે જ નગરમાં ઉંચા તરંગવાળી ગગનનાં આંગણને આલિંગન કરતી મહાનદી **ગંગા** હો છે.

તે જ નગરમાં ઉત્તર દિશામાં નજીક જ મોટો રેતીનો ઢગલો હતો જેનાં ઉપર ચઢી **કલ્કી** રાજા અને **પ્રાતિપદ** નામનાં આચાર્ય પ્રમુખ સંઘ પાણીથી બચવા માટે રહ્યા.

તે જ નગરમાં કલ્કિ રાજાનો **ધર્મદત-જિતશત્રુ** અને **મેઘઘોષાદિ** તેના વંશના થશે.

તે જ નગરમાં નંદરાજાનાં નવાણું કરોડ દ્રવ્ય ભૂમિની અંદર વિદ્યમાન છે. અને પાંચ સ્તૂપો છે જેમાં ઘનની ઈચ્છા શ્રી **લક્ષણાવતી**નાં સુરત્રાણે તે તે પ્રયોગો કર્યા તે બધા પ્રયોગો તેના જ સૈન્યને ઉપદ્રવ માટે થયાં.

તેજ નગરમાં શ્રી **ભદ્રબાહુ-મહાગિરિ-સુહસ્તિ-વજ્રસ્વામી** આદિ યુગપ્રવરો વિચર્યા હતા અને હવે પ્રાતિપદ વગેરે આચાર્યો વિચરશે.

તે જ નગરમાં મહાઘનવાળા **ધન** નામનાં શ્રેષ્ઠીની પુત્રી **રૂકિમણી** શ્રી વજ્રસ્વામીને પતિ તરીકે માનતી હતી. તેને નિર્લોભ ચૂડામણિ વજ્રસ્વામીએ દીક્ષા આપી.

તે જ નગરમાં **અભયારણી** વ્યંતરી થઈને **સુદર્શન** શેઠને મોટો ઉપસર્ગ કર્યો. છતાં ક્ષોભ ન પામ્યાં.

તે જ નગરમાં સ્થૂલભદ્ર મહામુનિ 'છ' રસવાળા આહારમાં તત્પર કોશાની ચિત્રશાળામાં કામદેવનાં અભિમાનને નાશ કરી ચોમાસું કર્યું.

તે સ્થૂલભદ્રની સ્પર્ધા કરવાની ઈચ્છાવાળા **ચિંહ ગુહાવાસી** મુનિ પણ ત્યાં જ તેણે લાવેલી સ્તનકંબલને કોશા વડે **ચંદનિકા** ગદ્દરમાં નાંખવા દ્વારા પ્રતિબોધીને ફરી સુંદરતર ચારિત્રરૂપી લક્ષ્મીને અંગીકાર કરાવી.

તે જ નગરમાં બાર વર્ષનો દુર્ભિક્ષ પડ્યે છતે ગરછને દેશાંતર મોકળ્યે છતે **સુસ્થિતાચાર્ય**નાં બે નાનાં શિષ્ય અદશીકરણઅંજનને આંખમાં નાખી **ચંદ્રગુપ્ત** રાજાની સાથે કેટલાક દિવસ ભોજન કર્યું. ત્યાર પછી ગુરુએ વિષ્ણુગુપ્તને ઠપકો આપવાથી **વિષ્ણુગુપ્તે** તે બે મુનિનો નિર્વાહ કર્યો.

તે જ નગરમાં વજ્રસ્વામી નગરની સ્ત્રીઓના મનનાં સંક્ષોભને રક્ષણ કરવા માટે પ્રથમ દિવસે સામાન્યરૂપ વિકુર્વાને રહ્યા. તેથી બીજા દિવસે દેશનાનાં રસથી હરણ

કાર્યેલાં હૃદયવાળા માણસોનાં મુખથી અરે ! આ તો ગુણને અનુરૂપ રૂપવાળા નથી એ પ્રમાણે સંલાપોને સાંભળીને અનેક લબ્ધિવાળા સ્વભાવિક અનુપમ રૂપને વિકુર્વીને સોનાનાં સહસ્રપત્ર ઉપર બેસીને દેશનાને આપી રાજદિ જનતાને ખુશ કરી.

તે જ નગરની મધ્યે અતિશય પ્રભાવવાળા (માતૃદેવતા) કુળદેવી હતાં. તેનાં અનુભાવથી બીજા દુરાગ્રહીઓ પણ તે નગરને ગ્રહણ કરવા માટે શક્યમાન ન થયાં. પછી ચાણક્યનાં વચનથી માણસો વડે માતૃદેવતાને ઉપાડયે છતે ચંદ્રગુપ્ત અને પર્વતકે તે નગરી ગ્રહણ કરી.

એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનાં ઉત્તમ અવદાતોનાં ભંડાર રૂપ તે નગરમાં અઢાર વિદ્યા, સ્મૃતિ, પુરાણમાં અને બોત્તર કલામાં, ભરત-વાત્સ્યાયન-ચાણક્ય સ્વરૂપ ત્રણ રત્નમાં, મંત્ર-તંત્ર-ચંત્રમાં, સ્વવાદ-ઘાતુ-નિધિવાદ, અંજન-ગુટિકા-પાદપ્રલેપ-રત્નપરીક્ષા-વાસ્તુવિદ્યા-પુરુષ-સ્ત્રી-હાથી-ઘોડા-બળદ-વૃષભાદિનાં લક્ષણ પ્રતિપાદક અને ઈન્દ્રજલાદિ સ્વરૂપ જણાવનાર ગ્રંથોમાં અને કાવ્યોમાં નિપુણતાવાળાં તેના પ્રકારનાં પુરૂષો સવારમાં કીર્તન કરવા યોગ્ય - નામ લેવા યોગ્ય અનેક હતાં.

તે જ નગરમાં આર્યરક્ષિત પણ ચૌદ વિદ્યાનો અભ્યાસ કરીને દશપુરમાં આવ્યા હતા.

ત્યાં એવાં પ્રકારનાં ઘનાઢય વસતા હતા કે હજાર યોજન સુધી જેટલાં હાથીનાં પગલાં પડે તે દરેક પગલાંને હજાર સોનામહોરથી પૂરવા માટે શક્તિમાન હતાં.

અને બીજા ઘનાઢય એવા હતા કે આઠક (પ્રમાણ) તલ વાવ્યે છતે ઉગીને જેટલાં તલો સાથે તેટલાં તલ પ્રમાણ હજાર સોનામહોર એનાં ઘરમાં હતી.

બીજાપણ વર્ષાનાં પ્રવાહથી પર્વતની નદીનાં પૂરને એક દિવસમાં ઉત્પન્ન થયેલાં ગાયનાં માખણ દ્વારા ભીંતને સ્પર્શીને અટકાવવા માટે શક્તિમાન હતાં.

બીજાપણ જાત્યવંત નવા ઘોડાનાં બરચાનાં સંકંઘ પ્રદેશના ઉદ્ધાર કરેલા વાળ વડે પાટલિપુત્રને ચારે બાજુથી ઘેરવા માટે શક્તિમાન હતાં.

બીજાનાં ઘરમાં બે સાલિરત્ન હતાં એક સાલિ નવા નવા શાલીબીજને આપતી હતી. બીજા ગદીભિક નામની સાલિ વારંવાર કાપવા છતાં ઉગતી હતી.

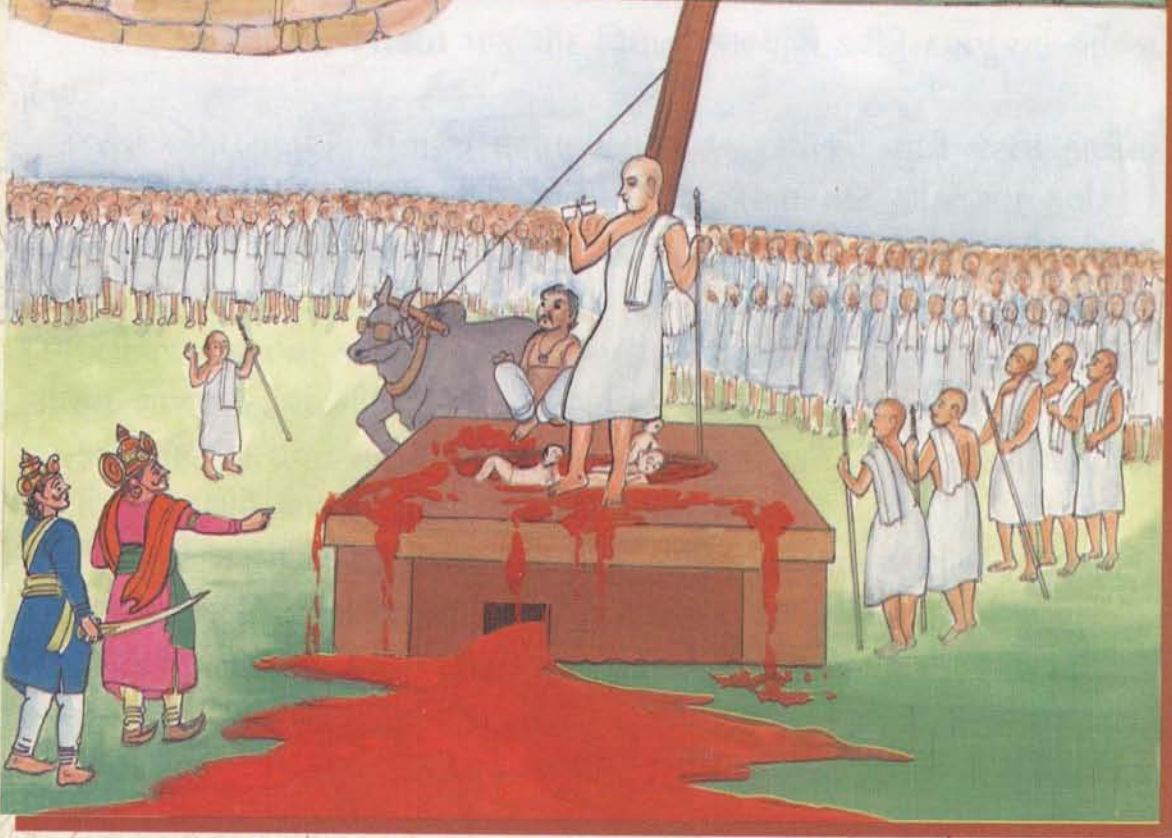
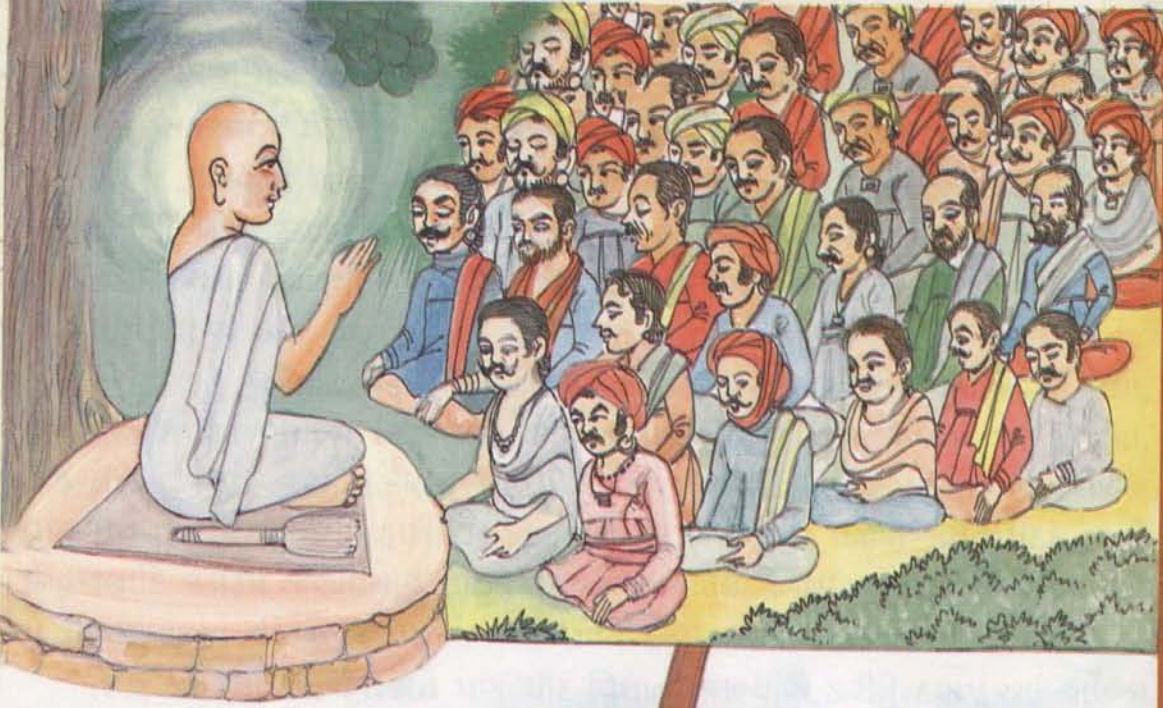
ગૌડ દેશનાં ભૂષણ સમાન પાટલિપુત્રનાં કલ્પને આગામાનુસાર શ્રી જિનપ્રભસૂરિએ રચ્યો.

૧. પાટલીપુત્ર આજે બિહારનું પાટનગર પટણા છે. અહીં બે શ્વેતાંબર જિનાલય અને પાંચ દિગમ્બરીય અને ગુલબરબાગ મહોદ્દામાં શ્રેષ્ઠિ સુદર્શન અને આર્ય સ્થૂલભદ્રલજ્ઞા સ્મારક છે. (તીર્થદર્શન ખંડન પૃ. ૪૮-૫૧)

❀ શ્રી શ્રાવસ્તિ નગરી કલ્પ ❀

- કપિલકેવલિ ૫૦૦ ચોરને પ્રતિબોધી રહ્યા છે.
- આ જ નગરમાં ઉત્પન્ન થયેલાં સ્કંધકાર્યાર્ય ૫૦૦ શિષ્યોને સાથે કુંભકાર નગરમાં જઈ ઘાણીમાં પીલાણા. આચાર્યભગવંત ઉભા છે. પાલક એક એક સાધુને કૂરતા પૂર્વક ઘાણીમાં પીલી રહ્યો છે. નીચે લોહીની નદી વહી રહી છે.

દુઃખ રૂપી સરિતાને તારવા માટે નાવડી સમાન સંપૂર્ણ સુખને ઉત્પન્ન કરનારી સાવત્થી નગરી છે. સંભવ જિનેશ્વરને નમસ્કારી કરીને તે સાવત્થી નગરીમાં કલ્પને લેવો. હું કહું છું.

આ જ દક્ષિણાર્ધ ભરત ક્ષેત્રના અગણિત ગુણોનાં સમૂહવાળા કુણાલદેશમાં સાવત્થી નામની નગરી છે. અત્યારે મહેઠિ એ પ્રમાણે નામથી પ્રસિદ્ધ થયેલી છે.

જ્યાં આજે પણ ઘનઘોર વનની મધ્યે રહેલાં શ્રી સંભવનાથની પ્રતિમાથી શોભિત ગગનચૂંબી શિખરવાળું જિનાલય છે. તે આજુબાજુમાં રહેલી શ્રી જિનબિંબોથી મંડિત દેવકુલિકાથી અલંકૃત છે અને તેની ચારેબાજુ કિલ્લો છે.

તે ચૈત્યનાં ધ્વારની પાસે વેલડીઓથી ઉદ્ભવિત-ઘણાં પાંદડાવાળું, ચિન્નઘ છાયાવળું, મોટી શાખાઓથી સુંદર લાલ અશોકવૃક્ષ દેખાય છે.

તે જિન ચૈત્યનાં જે દરવાજાનાં કપાટ સંપુટ માણીભદ્ર યજ્ઞનાં અનુભાવથી સૂર્ય અસ્ત થતે પોતાની મેળે બંધ થતા અને સૂર્ય ઉદય થતે પોતાની મેળે ઉઘડી જતાં.

એક વખત કલિકાલની દુર્લભિતાનાં વશથી અઘ્નાઉદીન સુરત્રાણનો સૂબો 'હવ્વસે વહસાદિત્યં' નગરથી આવીને કિલ્લાની ભીંત, કપાટો અને કેટલાક બિંબોને ભાંગ્યા. ખરેખર દુષ્કાળમાં અધિષ્ઠાયકો મંદ પ્રભાવવાળા હોય છે.

તથા જત્રા કરવા માટે આવેલાં સંઘ વડે કરાતાં સ્નાત્રાદિ મહોત્સવ પ્રસંગે આવેલો એક ચિત્તો ચૈત્યનાં શિખરમા બેસે છે. કોઈને તે ભય ઉત્પન્ન કરતો નથી. જ્યારે મંગલદીવો થાય ત્યારે તે પોતાનાં સ્થાને જતો રહે છે.

આ જ નગરીમાં બુદ્ધનું ચૈત્ય રહેલું છે. સમુદ્રવંશનાં કરાવણ નામનાં રાજાનાં કુળથી ઉત્પન્ન થયેલાં રાજાઓ બુદ્ધ ભક્ત હતાં જે આજે પણ પોતાનાં દેવની આગળ મોટા મૂલ્યવાળા પલાણથી ચુકત શોભાયમાન મોટા ઘોડાને અર્પણ કરે છે.

આ જ નગરીમાં બુદ્ધ વડે પોતાની સંપત્તિથી મહાપ્રભાવકવાળી અંગુલીવિદ્યા પ્રકાશિત કરેલ.

આ જ નગરીમાં વિવિધ પ્રકારની શાલીઓ ઉત્પન્ન થાય છે. જેમાં સર્વ શાલી, ખતિનાં એક એક કણ નાંખ્યે છતે મોટું ખોરડું શિખા સુધી ભરાઈ ખય છે.

૧. આ ઘટના ગ્રંથકારની સમકાલીન હોવાથી ઐતિહાસિક દષ્ટિએ અગત્યની મનાય છે.

આ જ નગરીમાં ભગવાન સંભવરવામીનાં સુરાસુરનર ભવનપતિના મનુ ને રંજન કરનારાં સ્વપન જન્મ દીક્ષા અને કેવલજ્ઞાન કલ્યાણકો થયા.

આ જ નગરીમાં કૌશાંબીપુરમાં ઉત્પન્ન થયેલો જિતશત્રુ રાજના મંત્રી કાસવનો પુત્ર અને જક્ષા કુક્ષીથી ઉત્પન્ન થયેલો કપિલ નામનો મહર્ષિ પિતા મરણ પામ્યે છતે પિતાના મિત્ર ઈંદ્રદત્ત ઉપાધ્યાયની પાસે વિદ્યા ભણવા માટે આવ્યો હતો. શાલીભદ્ર શેઠની દાસીનાં વચન વડે બે માસા પ્રમાણ સોના માટે ગયો. અનુક્રમે સ્વયંબુદ્ધ થયો. અને પાંચસો ચોરોને પ્રતિબોધીને સિદ્ધ થયો.

આ જ નગરીમાં તિંદુક ઉદ્યાનમાં પાંચસો સાધુ અને એક હજાર સાધવીજીથી પરિવરેલો પ્રથમ નિઠ્ઠવ જમાલિ રહ્યા હતા.

ઠંક નામનો કુંભાર વડે પ્રથમ પોતાની શાળામાં રહેલી ભગવાનની પુત્રી પ્રિયદર્શના સાધવીજીનાં કપડાનાં એક ભાગમાં અંગારો મૂકવાના પ્રયોગ દ્વારા કરાતું કરાચ છે' એ પ્રમાણે મહાવીરનાં વચનને માન્ય કરાયા. પ્રિયદર્શનાએ બાકી રહેલી સાધવીજી તથા સાધુઓને પ્રતિ બોધીને સ્વામીની પાસે મૂક્યા. એક જ જમાલિ જ આગ્રહવાળો રહ્યો.

આ જ નગરીમાં તિંદુક ઉદ્યાનમાં કેશીકુમાર શ્રમણ ગણધર ભગવાન પાસે ગૌતમ સ્વામી કોષ્ઠક ઉદ્યાનથી આવ્યા. પરસ્પર સંવાદ કરીને (કેશીગણધરને) પાંચ મહાવ્રથો રૂપી ધર્મ અંગીકાર કરાવ્યો.

આ જ નગરીમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર 'ખંડ પ્રતિમા' દ્વારા ચૌમાસુ રહ્યા હતા. અને વિવિધ પ્રકારનાં તપકર્મને કર્યા હતા. ઈન્દ્રે તેમની પૂજા કરી હતી.

આ જ નગરીમાં જિતશત્રુ-ધારિણીનો પુત્ર રકંધકાર્ય ઉત્પન્ન થયેલો. જે પાંચસો શિષ્યની સાથે કુંભકાર નગરમાં પાલક વડે યંત્રમાં (ઘણીમાં) પીલાયા.

આ જ નગરીમાં જિતશત્રુ રાજનો ભદ્ર નામનો પુત્ર દીક્ષા લઈ પ્રતિમા સ્વીકારી વિચરતો શત્રુ રાજ્યમાં પહોંચ્યો. ત્યારે 'આ ચોર છે' એથી કરીને રાજપુરુષોએ પકડ્યો. તેનાં અંગને છોલીને તેમાં ખાર નાંખી કર્કશ દાબના ધારસ વડે વીંટળીને મૂકાયો તે સિદ્ધ થયો.

રાજગૃહી વગેરે નગરીની જેમ આ નગરીમાં પણ બ્રહ્મદત્તનું પરિભ્રમણ થયેલ.

આ જ નગરીમાં અજિતસેન આર્યનો શિષ્ય ક્ષુદ્રકુમાર જનની, મહત્તરા, આચાર્ય ઉપાધ્યાયના નિમિત્તથી બારબાર વર્ષ સુધી દ્રવ્ય ચારિત્રમાં રહેલ. નાટકમાં સુટહુગાઈઅં સુટહવાઈએ એ પ્રમાણે ગીતને સાંભળીને પુરરાજ સાર્થવાહની ભાર્યા. મંત્રી અને મહાપતની સાથે પ્રતિબોધ પામ્યો.

એ પ્રમાણે અનેક ઉત્તમવૃત્તાંતો રૂપી રત્નોની ઉત્પત્તિ માટે આ નગરી રોહણ ગિરિની ભૂમિ છે.

શ્રાવત્થી મહાતીર્થનો આ કલ્પ વિદ્વાનો વડે ભણવો જોઈ. જિનપ્રવચનની ભક્તિ વડે જિનપ્રભસૂરિ આ કલ્પને કહે છે.

૧. 'કવિવર સૌભાગ્યવિજયલ લખે છે કે - શ્રાવત્થી નગરીને સ્થાને આજે એક ગામડું છે, ચારે બાજુ ગાઢ જંગલ છે. અહીં જિનાલયમાં જિનપ્રતિમા અને પગલાં પૂજાય છે. પાલક પાપીના પાપે આ દંડકદેશ બળી ગયો છે. આજે આ પ્રદેશમાં કડુ અને કરિયાતું વધુ પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (તીર્થમાળા, જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભા.૧ પૃ.૫૯૭)

ઉત્તરપ્રદેશના ગોંડા જિલ્લામાં રામ્પી (અચિરાવતી) ના કાંઠે રહેલી આ નગરી આજે 'સહેઠ-મહેઠ' ના નામે ઓળખાય છે.

અહીં શ્રાવત્થીમાં સંભવનાથ ભગવાનના ચાર કલ્યાણકો થયા છે. ત્રિપુટી મહારાજ લખે છે - 'અહીં સોભનાથ (સંભવનાથ) ભગવાનના દેરાસરનું ખંડેર છે. તેનું ચોગાન ૬૦ ફૂટ લાંબુ, ૫૦ ફૂટ પહોળું છે. અહીં ખોદાણમાંથી ૩ જિન પ્રતિમાઓ અને ૨ શિલાલેખો મળ્યા છે, જે વિક્રમની બારમી સદીના છે, જે આજે લખનૌના મ્યુઝિયમમાં સુરક્ષિત છે.' (જર્નલ ઓફ ધી રોયલ એસિયાટિક સોસાયટી, ઈ.સ. ૧૯૦૮) જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભા.૧ પૃ.૫૯૭-૫૯૮

તત્પને કહેવાવાળાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથને તથા વિઘ્નોનાં સમૂહને નાશ કરવા વાળાં પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરીને સત્ય કલ્પનાથી ચુકત વારાણસી તીર્થરત્નનાં કલ્પને હું કહીશ.

આ જ દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રમાં મધ્યખંડમાં કાશી દેશના આભૂષણ સમાન ઉત્તર દિશા તરફ વહેનારી ગંગા નદીથી અલંકૃત ઘન-સુવર્ણ-રત્નથી સમૃદ્ધ વારાણસી નામની નગરી અદ્ભુત ગૌરવનું નિધાન છે.

વરણા અને અસિ નામની બે નદીઓ જે ગામમાં મળે છે તેથી નિર્ચુક્ટિવાળું વારાણસી એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

આ જ નગરીમાં સાતમા જિનેશ્વર શ્રી સુપાર્શ્વરવામી ઈક્ષ્વાકુવંશમાં પ્રતિષ્ઠરાજની પટરાણી પૃથ્વીદેવીની કુક્ષીમાં અવતર્યા અને જન્મ્યા.

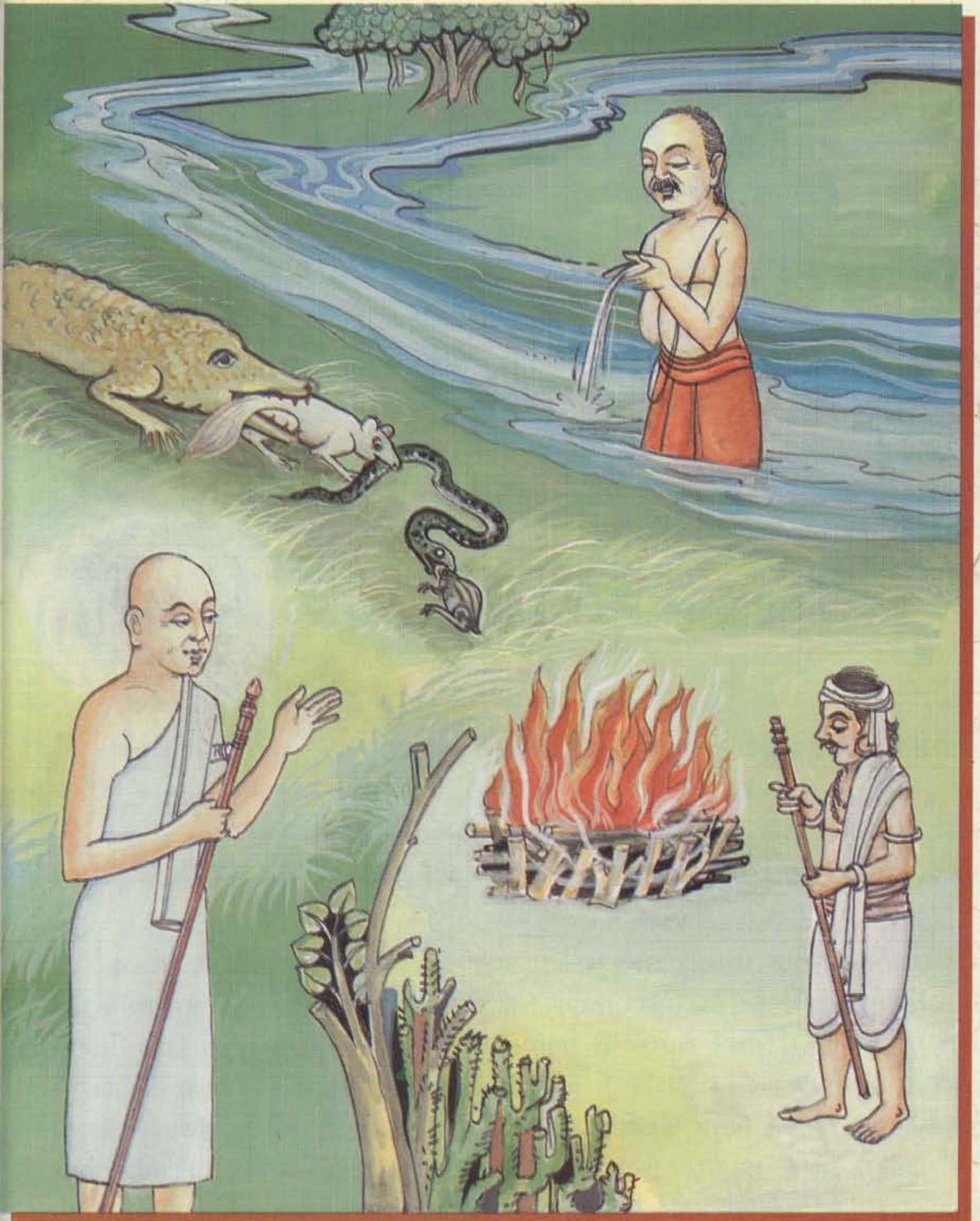
ત્રણે ભુવનમાં માણસો વડે વગાડાયો છે યશ પડહ જેનો એવા સુપાર્શ્વનાથ સ્વસ્તિક લાંછનવાળા, બસો ઘનુષ, ઉંચી અને સુવર્ણમય કાયાવાળા હતા. અનુક્રમે મોટી રાજ્યલક્ષ્મીને અનુભવીને પછી સાંવત્સરિક દાન આપીને સહસ્રામ્રવનમાં દીક્ષાનો સ્વીકાર કર્યો. નવ મહીના સુધી છન્નસ્થ અવસ્થામાં વિચરીને નિર્મળ કેવલજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યું. સમેતશિખર ગિરિ ઉપર જઈને મોક્ષ પામ્યા.

ત્રેવીશમાં જિનેશ્વર શ્રી પાર્શ્વનાથ ઈક્ષ્વાકુવંશના અશ્વત્થેન રાજાનો પુત્ર વામાદેવીની કુક્ષીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા હતા. સાપનાં લાંછનવાળા નવ હાથ ઉંચી અને નીલવર્ણની કાયાવાળા ભગવાન અહીં જન્મ્યા અને આશ્રમપદ નામમાં ઉદ્યાનમાં કુમારપણામાં જ ચારિત્રભારને વહન કર્યો. કેવલજ્ઞાન પામીને તે જ સમેતશિખર પર્વત ઉપર શૈલેષીકરણ કરીને મોક્ષે ગયાં. આ નગરીમાં જ આ ભગવાનકુમારકાળમાં હોતે છતે મણિકણિકામાં પંચાગ્રિતપને તપવાથી કમઠઋષિ સ્યવેછતે પોતાની ભાવિની વિપદાને ખણતા લાકડાની વચ્ચે અગ્નિની જવાલા વડે અર્ધ બળેલા સર્પને માતાને માણસોને દેખાડીને કુપથ મથન કર્યું.

આ જ નગરીમા કાશ્યપ ગૌત્રવાળા, ચતુર્વેદી છ કર્મને કરવામાં કર્મઠ બેડિયાભાઈ જયઘોષ અને વિજયઘોષ નામનાં બે શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ થયાં. એક વખત જયઘોષ સનાન કરવા માટે ગંગામાં ગયો ત્યાં આગળ સાપ વડે કોળીયો કરાતા એક દેડકાને બેયો.

૧. પુરાણો વ.માં નામકરણનું આ જ કારણ બતાવ્યું છે. પુરાણ વિષયાનુક્રમણિકા પૃ. ૩૮૫-૬, હિન્દુ ધર્મકોશ પૃ. ૫૮૬.

❁ શ્રી વારાણસી કલ્પ ❁

- વરણા અને અસિ નાંમની બે નદી ભેગી થવાથી વારાણસી નગરી બની.
- જયઘોષ ગંગામાં સ્નાન કરતા ચંદન ઘો નોળીયાને, નોળીયો સાપને, સાપ દેડકાને ખાતા જોઈ વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગયો.
- આ જ નગરીમાં હરિશ્ચંદ્ર, સુતારાદેવી, રોહિતાશ્ચે સત્વની પરીક્ષા માટે સ્માશાન આદિ ભૂમિનાં રક્ષણ માટે રહ્યા હતા.

અને એ સાપને નોળીયા એ ઉઠાવીને ભૂમિ પર નાંખ્યો. નોળીયો સાપને જ્યારે પકડી રહ્યો હતો. ત્યારે ચંદન ઘો વડે નોળીયા ઉપર આહમણ કર્યું. નોળીયા ને વશ થયેલો પણ સાપ ચિત્કરા કરતાં એવાં દેડકાને ખાતો હતો તે ખેઈને જયઘોષ પ્રતિબોધ પામ્યો. ત્યાં દીક્ષા લઈને એક રાત્રિવાળી પ્રતિમાને સ્વીકારી વિચરતાં ફરી આ નગરીમાં આવ્યા, માસખમણનાં પારણે **ચક્ષુ પાટક**માં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં ભિક્ષા નહિ આપવાની ઈચ્છાવાળા બ્રાહ્મણોએ નિષેધ કર્યો.

તેથી શ્રુતમાં કહેલી ચર્ચાને ઉપદેશીને ભાઈ અને બ્રાહ્મણોને પ્રતિબોધ પમાડ્યો. વિજયઘોષે વિરક્ત થઈને દીક્ષા લીધી અને ભાઈ મોક્ષમાં ગયા.

આ જ નગરમાં **નંદ** નામનો નાવિક નાવનાં ભાડાને લેવાની ઈચ્છાવાળો **ધર્મરૂચિ** મુનિને હેરાન કરીને. તે મુનિનાં ઠુંકાર વડે ભરમીભૂત થયેલ મરીને સભામાં (ગરોળી) પછી ગંગાનાં તીરે હંસ, અને પછી અંજનગિરિ પર સિંહ અનુક્રમે થઈને તે જ અણગારની તેખેલેશ્યા વડે મરીને આ જ નગરીમાં બાળક થયો. ત્યાં જ મરણ પામીને આ જ નગરીનો રાજ થયો. ખતિ સમરણનાં જ્ઞાન વડે ખણી દોઢ શ્લોકની સમરચા બનાવી. એક વખત ત્યાં સમરચાને પૂરવા દ્વારા તે અણગારને આવેલાં ખણીને અભય યાચના પૂર્વક માફી માંગીને રાજ અરિહંતનો પરમભક્ત થયો. અનુક્રમે ધર્મરૂચિ મોક્ષે ગયો.

તે સમરચા આ પ્રમાણે -

ગંગામાં નંદ નાવિક, સભામાં ગરોળી, ગંગાનાં તીરે હંસ,

અંજન પર્વત ઉપર સિંહ, વારાણસીમાં બાલક, ત્યાં જ રાજ થયો. (સમરચાની પૂર્તિ) 'એઓને ઘાત કરવાવાળો જે છે તે જ અહીં આવ્યો છે.'

આ જ નગરીમાં **સંવાહન** રાજાને હજારથી અધિક કન્યા થયે છે તે પણ બીજા રાજાની સેનાથી નગરી ઘેરાયે છે તે રાજ્યલક્ષ્મીનું ગર્ભમાં રહેલાં પણ અંગવીરે રક્ષણ કર્યું.

આ જ નગરીમાં મૃતગંગાના તીરે જન્મ પામેલા **બલ** નામનાં માતંગ ખતિનાં ઋષિ **તિંદુક** ઉદાનમાં રહ્યા. **ગંડીતિંદુક** નામના ચક્ષુને ગુણના સમૂહ વડે આકર્ષિત થયો. **કૌશલિ** રાજાની પુત્રી **ભદ્રા** મલથી ખરડાયેલા અંગવાળા તે ઋષિને દેખીને પોકાર કર્યો તેથી તે ચક્ષુ વડે ભદ્રા અધિષ્ઠિત અંગવાળી કરાઈ અને તે જ ચક્ષુ મુનિનાં શરીરમાં સંક્રમીને ભદ્રાને પરણ્યો. મુનિએ છોડી દીધી. તેથી **રૂદ્રદેવ** વડે ચક્ષુ પત્ની કરાઈ. માસખમણનાં પારણે ભિક્ષા માટે આવેલાં માતંગ મુનિનો બ્રાહ્મણોએ ઉપહાસ અને કદર્થના કરી ત્યારપછી તે મુનિને દેખીને ભદ્રા ઓળખી ગઈ અને બધાને પ્રતિબોધિત કર્યા બ્રાહ્મણોએ તે મુનિને ખમાવ્યા. અક્ષપાનાદિ વહોરાવ્યા. દેવતાઓ વડે ગંધોદકની વૃષ્ટિ, પુષ્પની વૃષ્ટિ, દુંદભિનો નાદ અને વસુધારાની વૃષ્ટિ કરાઈ.

આ જ નગરીમાં વારાણસીનાં કોષ્ઠક ચૈત્યમાં પાર્શ્વ પ્રભુ પાસે ભદ્રસેનની પુત્રી નંદશ્રીએ દીક્ષા લીધી. ગોપાલિ સાધવીને સોંપી નંદશ્રી મરી પદ્મદ્રહમાં દેવી થઈ એમ રાજગૃહીમાં ભગવાન વીરે શ્રેણીકને કહ્યું.

વારાણસીનગરીમાં ધર્મઘોષ, ધર્મચશ અણગાર માસખમણનાં પારણે દેવતાએ અનુકંપાથી ગંગા પાર પામતાં ગોકુલ દેખાડ્યો.

આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં આ બે દષ્ટાંતો આ પ્રમાણે છે. આ જ નગરીમાં ભદ્રસેન નામનો છર્ષ શ્રેષ્ઠી છે. તેને નંદા નામની પત્ની તે બેઓને નંદીશ્રી નામની પુત્રી વર વિનાની છે. આ જ નગરીનાં કોષ્ઠક ચૈત્યમાં પાર્શ્વનાથ સ્વામી સમવસર્યા. નંદીશ્રીએ દીક્ષા લીધી. ગોપાલી નામની સાધવીને શિષ્યા તરીકે અર્પણ કરી.

તે સાધવી પૂર્વમાં ઉગ્રચારિત્ર પાળીને પાછળથી શિથિલ થઈ. હાથપગ ઘોવા લાગી. સાધવીઓએ અટકાવી ત્યારે અલગ વસતિમાં રહી. તેની આલોચના કર્યા વિના મરીને ક્ષુદ્રહિમવંતના પદ્મદ્રહમાં 'શ્રી દેવી' નામની દેવગણિકા થઈ.

ભગવાન શ્રી વીરપ્રભુ રાજગૃહીમાં સમવસર્યે છતે તેમની આગળ નાટકવિધિ દેખાડીને ગઈ. બીજા કહે છે. હાથીણી રૂપ કરી વાયુ છોડેલ. શ્રેણીક વડે તેનું સ્વરૂપ પૂછાયે છતે ભગવાને તેનાં પૂર્વભવનું શિથિલાચારનો વૃતાંત કહ્યો.

આ જ નગરીમાં ધર્મઘોષ-ધર્મચશ નામનાં બે અનગાર ચૌમાસા માટે એક મહિનાના ઉપવાસ વડે રહ્યા. તે બંને સોથા માસખમણનાં પારણે ત્રીજી પોરસીમાં ગૌચરી માટે ગયા. શરદઋતુનાં તાપથી પીડાતાં તૃષ્ણા પામેલા તે બંને ગંગાને ઉતરતાં આ પાણી અકલ્પનીય છે. એથી મનથી પણ પીવાની ઈચ્છા ન કરી. તેમનાં ગુણોથી ખેંચાયેલા દેવતાઓ ગંગાથી ઉતરતાં એવા તે બે અણગારોને ગોકુલ વિકુર્વીને દધિઆદિ માટે નિમંત્રણા આપવાથી તે બેઓએ જાણ્યું કે આ તો દેવમાયા છે. તેથી નિષેધ કર્યો. આગળ પ્રચાણ કરતાં તે બંને પર ભક્તિથી દેવતાઓએ વાદળા વિકુર્વીયા તે ભૂમિ ભીની અને શીતલ વાયુથી આહલાદિક થયે છતે ગામને પ્રાપ્ત કરીને ગવેષણાપૂર્વક શુદ્ધ ગૌચરી ગ્રહણ કરી.

શ્રી અયોધ્યા નગરીનાં ઈક્ષ્વાકુવંશનાં શ્રી ત્રિશંકુનો પુત્ર 'હરિશ્ચંદ્ર' મહાન્ રાજા ઉશીનર રાજની પુત્રી સુતારાદેવી અને રોહિતાશ્વ પુત્રની સાથે સુખને અનુભવતો લાંબા સમય સુધી પૃથ્વી ઉપર શાસન કર્યું. એક વખત સૌધર્માધિપતિએ દેવલોકમાં દેવોની સભામાં તે હરિશ્ચંદ્રનાં સત્ત્વનું વર્ણન કર્યું. તે વર્ણન ઉપર અશ્રિદ્વાને કરતાં ચન્દ્રચૂડ-મણિપ્રભ નામનાં બે દેવ પૃથ્વી પર અવતર્યા. તે બે દેવમાંથી એક દેવતાએ વનનાં ભૂડનું સ્વરૂપ વિકુર્વીને અયોધ્યાનાં પાદરમાં રહેલાં શકાવતાર નામનાં ચૈત્યાશ્રમને ખળભળાટ પૂર્વખ ભાંગવા લાગ્યો. તે વખત સભામાં સિંહાસન ઉપર રહેલાં હરિશ્ચંદ્ર રાજાએ ભુંડ ઢારા થયેલાં તે આશ્રમનાં ઉપદ્રવને સાંભળ્યો. ત્યાં જઈને બાણનાં પ્રહાર વડે તે ભુંડ બે હણ્યો.

૧. પુરાણોમાં પણ હરિશ્ચંદ્રની કથા આવે છે. 'પુરાણવિષાયનુક્રમણિકા' ભા-૧ પૃ. ૪૭૩.

તે ભૂંડ બાણસહિત અદશ્ય થયો. સુંદર ચરિત્રવાળો રાજા જેટલામાં તે પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરે છે. તેટલામાં પોતાનાં બાણથી હણાયેલી હરિણીને બેઈ. અને તે હરિણીનાં તરફડતાં અને ખરી પડેલાં ગર્ભને દેખી **કપિજલ-કુન્તાલ** નામનાં મિત્રની સાથે પર્યાલોચના કરી. ગર્ભ હત્યા કરનાર પોતાની ઉપર તિરસ્કાર કર્યો. પ્રાચશ્રિતને ગ્રહણ કરવા માટે કુલપતિની પાસે ગયો. નમસ્કાર કરી આશીર્વાદને ગ્રહણ કર્યાં તેટલામાં **વંચના** નામની કુલપતિની કન્યાએ ઘણો ડોલાહલ કર્યો. અને બોલી, 'હે તાત ! આ પાપીએ મારી હરણીનેહણી. તેનું મરણ થવાથી મારું અને મારી માતાનું મરણ થશે.' એ પ્રમાણે સાંભળીને કુલપતિ રાજા ઉપર ક્રુપિત થયો. તેથી રાજા કુલપતિનાં પગે પડીને બોલ્યો - 'હે પ્રભો ! સંપૂર્ણ પણે પૃથ્વીને ગ્રહણ કરીને મને આ પાપથી છોડાવો. અને વંચનાને મરણથી નિવારવા માટે એક લાખ સોનામહોર આપુ છું.' તે કુલપતિ વડે હાં એ પ્રમાણે સ્વીકાર કરાવ્યું. **ઠોટલ્ય** ઋષિને સાથે કરીને રાજા પોતાની નગરી તરફ આવ્યો. ત્યારપછી **વસુભૂતિ** મંત્રી અને **કુંતાલમિત્ર**ને તે સ્વરૂપ જણાવ્યું. ભંડારમાંથી એક લાખ સોનામહોર મંગાવી. તેથી હસીને **સાંગારક** તાપસ બોલ્યો - અમને સમુદ્ર સુધી આખી પૃથ્વી તેં આપી છે. તો પછી અમારી જ વસ્તુ અમને આપો. એમાં કયો જ્યાય ?

હવે વસુભૂતિ કંઈ પણ બોલવા જતાં કુલપતિ વડે શાપ આપીને પોપટ બનાવાયો અને કુંતાલને શીયાળ બનાવ્યો. તે બંને વન મધ્યે રહ્યા. અને રાજા એક મહીનાની મુદત માંગીને રોહિતાશ્વને અંગુલિમાં લગાડીને સુતારાની સાથે કાશી તરફ ચાલ્યો. અનુક્રમે આ નગરીને પ્રાપ્ત કરીને ચૌટામાં ઉભા રહ્યા. ત્યાં માથા ઉપર ઘાસને આપીને **વજ્રહૃદય** બ્રાહ્મણને હાથમાં દેવી અને કુમારને છ હજાર સોનામહોરમાં વેચ્યાં.

તે સુતારા દેવી એ ત્યાં આગળ ખાંડવુ-પીસવું વ. કાર્ય કરવાની શરૂઆત કરી અને પુત્ર ઈંધણ, પત્ર, ફળ, ફુલાદિને લાવતો હતો. રાજા ચિન્તાતુર હતો. કુલપતિ સોનું માગવા માટે આવ્યો. રાજાએ તેને છ હજાર સોનામહોર આપી. કુલપતિ 'આ થોડું છે.' એ પ્રમાણે કહી ક્રોધિત થયા છે અને અંગારક બોલ્યો : 'હે રાજા ! શા માટે પત્ની અને પુત્રને વેચી નાંખ્યા. અહીં આગળ **ચન્દ્રશેખર** રાજા પાસે લાખ સોનામહોર કેમ માંગતો નથી ? રાજાએ કહ્યું 'અમારા કુળમાં આ યોગ્ય નથી. ચાંડાલ ઘરમાં પણ કાર્ય કરીને હું લાખ સોનામહોર આપીશ.' પછી કાર્ય કરવા માટે ચંડાલે સમજાનમાં રક્ષણ કરવા નિયુક્ત કર્યો. ત્યાર પછી તે બે દેવોએ નગરીમાં મારી રોગ ઉત્પન્ન કર્યો.

જેવી રીતે રાજાનાં આદેશથી આણેલ માંત્રિક સુતારા રાક્ષસી છે એવો આરોપ કરી મંડલમાં લાવી ગઘેડા ઉપર બેસાડી.

આજ નગરીમાં વસુભૂતિનો જીવ પોપટ અગ્નિમાં પડવા છતાં પણ બળ્યો નહિ. સુતારા શુદ્ધ બની તથા સમજાનમાં વડનાં વૃક્ષ ઉપર લટકેલાં એક પુરુષને તથા સ્ત્રી એવી સુંદરીને બેઈ માણસ પાસેથી વિદ્યાઘરનાં અવહારના વૃતાંત સાંભળ્યો. તેને

છોડાવીને તેને સ્થાને હરિશ્ચંદ્ર પોતે બેડાઈને હોમ કુંડમાં પોતાનાં માંસના ટુકડા અર્પણ કરવા લાગ્યો.

આજ નગરીમાં જેવી રીતે કુંડ વચ્ચેથી મુખ નીકળ્યું શીયાળીઓ રડ્યા. તાપસે રાખનાં ઘા સંરોહણ ઔષધિ વડે પૂર્યાં. અને કૂલોને ગ્રહણ કરતાં રોહિતાશ્વને નિદંચ રીતે સાપે ડંખ્યો. તેને સંસ્કાર કરવા માટે લઈ ગયેલી સુનારાદેવી પાસેથી રાખએ કક્કળ માંગ્યું. એવી રીતે સત્વની પરીક્ષામાં પાર પામવાથી હરખાયેલ દેવે પોતાનું રૂપ પ્રકટ કરી પુષ્પવૃષ્ટિ અને જય જય ઘવનિનો નાદ કર્યો. અને આ સાત્ત્વિક શિરોમણી છે એ પ્રમાણે સર્વમાણસોએ પ્રશંસા કરી.

અને બહુમુખનાં મુખથી માંડી વરાહાદિથી પુષ્પવૃષ્ટિ સુધીની દિવ્યમાયાનો વિલાસ બણી જેટલામાં હરિશ્ચંદ્ર મનમાં ચમત્કાર પામ્યો. તેટલામાં પોતાની નગરીનાં મહેલમાં સિંહાસન ઉપર રહેલાં રાખએ પોતાનાં પરિવારને દેખ્યો.

- દેવી-કુમારને વેચવાદિથી માંડી દિવ્યપુષ્પવૃષ્ટિ સુધીનું સત્વની પરીક્ષા માટે કસોટી સમાન કરનાર માણસોને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનારું શ્રી હરિશ્ચંદ્રનું ચરિત્ર આ નગરીમાં જ થયું.

જે કાશી મહાત્મ્યમાં મિષ્ટવાત્વીઓ વડે કહેવાયું કે આ વારાણસીમાં કલિયુગનો પ્રવેશ નથી. તથા અહીં મરણને પ્રાપ્ત થયેલાં કીડા, પતંગીયા, ભ્રમરાદિ તેમજ અનેકવાર ચારે પ્રકારની હત્યાદિ પાપ કરનારાં પણ મનુષ્યો મોક્ષે જાય છે. આવી વાત અનુભવ અને ચુકતરહિત હોવાથી તેની અમારે શ્રદ્ધા કરવી પણ દુઃશક્ય છે. તો પછી કલ્પમાં કહેવાની તો વાત જ શું ? તેથી આની ઉપેક્ષા કરી છે.

આ જ નગરીમાં પરિવ્રાજક-જટાઘર-ચોગી-બ્રાહ્મણાદિ-ચતુર્વર્ણવાળા લોકોમાં ધાતુવાદ-રસવાદ-ખાણવાદ મન્ત્રવિદ્યામાં નિપુણ-શબ્દાનુશાસન-તર્ક-નાટક-અલંકાર-જ્યોતિષ-ચૂડામણિ-નિમિત્તશાસ્ત્ર-સાહિત્યાદિમાં નિપુણ એવાં અનેક પુરૂષો રસિક મનવાળાઓને ખુશ કરે છે.

આ નગરીમાં બધી કલાઓને ખણવા માટે કુતુહલથી ચારે દિશાનાં દેશાન્તર વાસી માણસો આવીને રહેલાં દેખાય છે.

આ વારાણસી નગરી ચાર ભાગમાં વિભાજિત થયેલી છે. તે આ પ્રમાણે છે. (૧) દેવવારાણસી - જ્યાં વિશ્વનાથનું પ્રાસાદ છે. તેની મધ્યે પત્થર ઉપર ચોવીશ જિનેશ્વરનો પટ પૂજા માટે રાખવામાં આવેલો આજે પણ વિદ્યમાન છે. (૨) રાજધાની વારાણસી - જ્યાં જનાં સમયે યવન પુરૂષો છે. (૩) મદન વારાણસી (૪) વિજય વારાણસી.

૧. અત્યારે વારાણસીનો 'અલઈપુર' વિસ્તાર તે રાજધાની વારાણસી હોઈ શકે. આજે પણ અહીં મુસ્લિમ વસ્તી વધુ છે. ૨. વારાણસીનો 'મદનપુર મહોલ્લો' હોવાનો સંભવ છે. ૩. છાવણી વિસ્તાર 'વિજય વારાણસી' હોવાનું અનુમાન થઈ શકે.

આ નગરીમાં લૌકિક તીર્થોને ગણવા માટે કોણ સમર્થ છે ?

જંગલની અંદર 'દાંતતી ખણેલાં' 'દંતખાત' તળાવની પાસે શ્રી પાર્શ્વનાથનું ચૈત્ય અનેક પ્રતિમાઓથી શોભાયમાન છે. જે તળાવમાં વિવિધ પ્રકારનાં કમળો ઉપર સ્વચ્છ સુગંધથી ખેંચાયેલાં ભમરાઓનો સમૂહ રહેલો છે.

આ જ નગરીમાં કોઈ પણ જાતનાં ભય વગરનાં પોતાની ઈચ્છા મુજબ ક્ષરતા વાંદરાઓ અને મૃગધૂર્તો (શિયાળો) એક જ ઠેકાણે રહેલાં છે.

આ જ નગરીથી ત્રણ ગાઉ દૂર 'ધર્મેક્ષા' નામનાં ગામમાં બૌદ્ધોનું ગગનચુંબી મંદિર છે.

આ જ નગરીમાં અઢી બેજન દૂર 'ચન્દ્રાવતી' નામની નગરી છે. જ્યાં આગળ સંપૂર્ણ ભુવનના માણસોને ખુશ કરનારાં ચન્દ્રપ્રભસ્વામીનાં ગર્ભાવતારાદિ ચારકલ્યાણકો થયાં.

ગંગાના પાણી વડે અને બે તીર્થકરનાં જન્મથી પ્રસિદ્ધ થયેલી આ કાશીનગરી કોના વડે વખણાઈ નથી ?

વિપુલ વિભૂતિવાળો આ નગરીનો કલ્પ પ્રસિદ્ધ મુનીન્દ્ર એવાં જિનપ્રભસૂરિ વડે રચાયો.

૧. અત્યારે ભેલુપુર મહોદ્ધામાં આવેલ પાર્શ્વનાથ જિનાલય, આ દંતખાત પાસેનું જિનાલય હોવું બેઈએ. અહીં જિર્ણોદ્ધાર માટે ખોદકામ કરતાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ભવ્ય પ્રતિમા તથા અન્ય પ્રતિમાઓ મળી હતી. (જૈન તીર્થોંકા ઐતિહાસિક વિવેચન પૃ.૧૦૯)
૨. અહીં વિશ્વેશ્વર મંદિરમાં શ્રી ચન્દ્રપ્રભ ભ.ની પ્રતિમા હોવાનું પણ આ જ ગ્રંથમાં ૪૫માં કલ્પમાં જણાવ્યું છે.
૩. આજે આ સ્તૂપ ઘમેખસ્તૂપ તરીકે ખણીતો છે. અને ૩ ગાઉ દૂર આવેલો છે.
૪. અત્યારે વારાણસી થી ઉત્તર-પૂર્વમાં ગંગાના પશ્ચિમ કાંઠે ૩૨ કી.મી. દૂર આવેલા વિશાળ ટેકરા ઉપર ચન્દ્રપુરી તે જ ચંદ્રાવતી હોય તેમ લાગે છે. પ્રાચીન તીર્થમાલા સંગ્રહ પૃ.૧૩-૧૪ માં પણ આ તીર્થનો ઉલ્લેખ છે. દિગંબર ચૈત્યપરિપાટીઓમાં આ તીર્થનો ઉલ્લેખ નથી મળતો. (જૈન તીર્થોંકા ઐતિહાસિક અધ્યયન પૃ.૯૩) ઈ.સ. ૧૯૧૨ માં પૂરના કારણે ટેકરો ધોવાઈ જવાથી પથ્થરની પેટી મળેલી. તેમાંથી બે તામ્રપત્રો મળેલા. વિ.સં. ૧૧૫૬ ના તામ્રપત્રમાં ચન્દ્રમાઘવ દેવાલયનો ઉલ્લેખ છે. (શ્વેતાંબર જૈન મંદિર ચંદ્રમાઘો તરીકે લોકોમાં પ્રસિદ્ધ છે.) ઈપિગ્રાફીકા ઈંડિકા ભા.૯ પૃ.૧૯૭-૯

જાતિથી બ્રાહ્મણ એવાં શ્રી વીરપ્રભુનાં અગિયાર ગણધર ભગવંતોને નમસ્કાર કરીને તે ગણધરોનાં કલ્પને સંક્ષેપથી આગમનાં અનુસારે કહીશ.

નામ, સ્થાન, પિતા, માતા, જન્મનક્ષત્ર, ગૌત્ર, ગૃહસ્થપર્યાય સંશય, વ્રતદિન, નગર, દેશ, કાલ, વ્રતપરિવાર, છન્દસ્થ અને કેવલ પર્યાયમાં વર્ષ સંખ્યા, રૂપ, લલિધિ, આયુષ્ય, મોક્ષ અને તપ એ પ્રમાણે ઢાલોને કહીશ.

(૧) ગણધરનાં નામ - ઈન્દ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ, વાયુભૂતિ, વ્યક્ત, સુધર્માસ્વામી, મંડિત, મૌર્યપુત્ર, અકંપિત, અચલભ્રાતા, મેતાર્ય, પ્રભાસ.

(૨) ઈન્દ્રભૂતિ આદિ ત્રણ ભાઈઓ મગધ દેશનાં ગોબર ગામમાં ઉત્પન્ન થયેલાં વ્યક્ત અને સુધર્માસ્વામી જે કોદાગ ગામમાં, મંડિત અને મૌર્યપુત્ર આ મૌર્યક ગામમાં, અકંપિત મિથિલાનગરીમાં અને અચલભ્રાતા કૌશલ્યા ગામમાં, મેતાર્ય વચ્છ દેશનાં તુંગીયાનગરીમાં અને પ્રભાસ રાજગૃહીનગરીમાં જન્મ પામેલ.

(૩) ઈન્દ્રભૂતિ આદિ ત્રણે ભાઈના પિતા વસુભૂતિ વ્યક્તનાં પિતા ધનમિત્ર આર્યસુધર્માના પિતા ધમ્મિલ, મંડિતનાં ધનદેવ, મૌર્યપુત્રનાં પિતા મોરિક, અકંપિતના પિતા દેવ, અચલભ્રાતાનાં પિતા વસુ, મેતાર્યનાં પિતા દત્ત, અને પ્રભાસનાં પિતા બલ હતા.

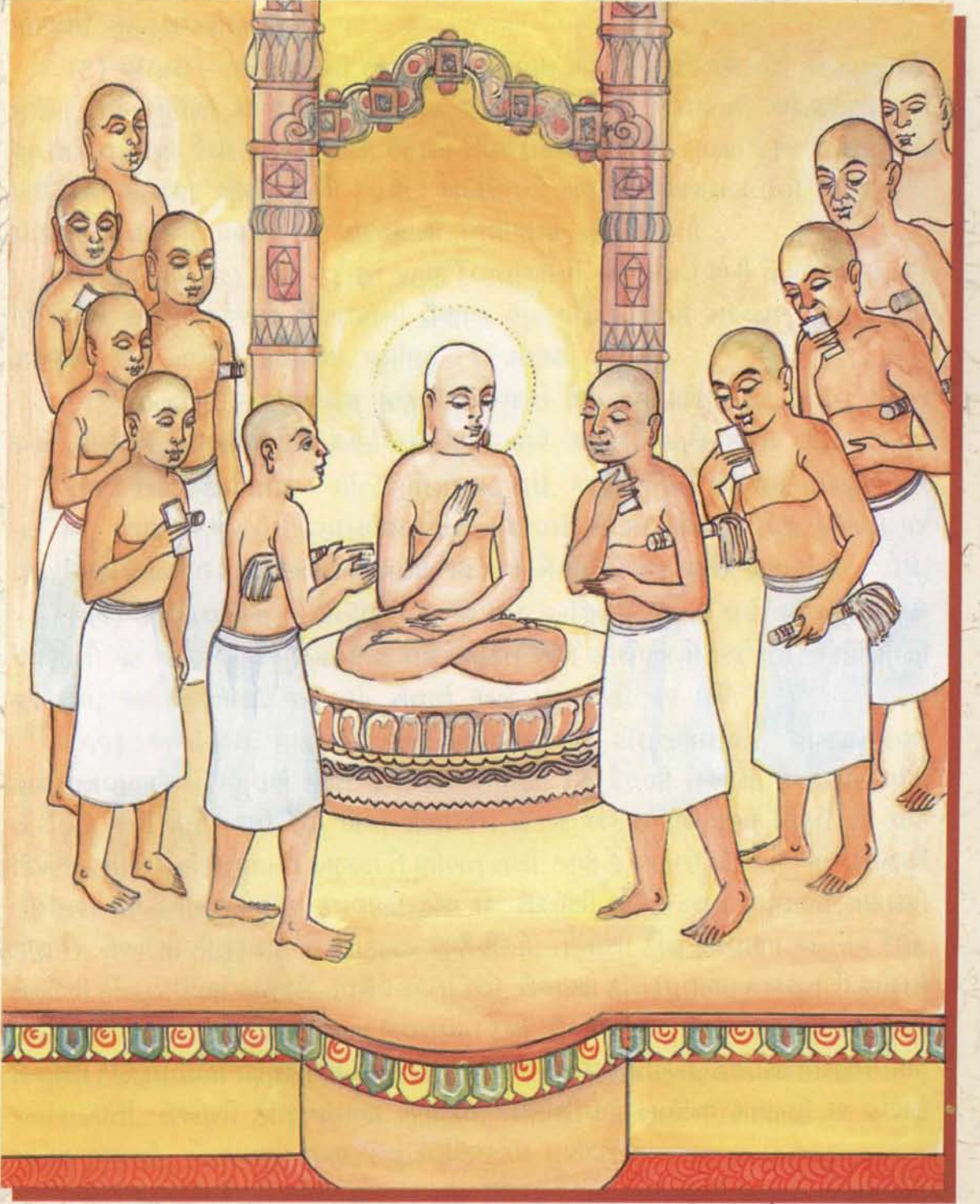
(૪) ઈન્દ્રભૂતિ ત્રણે ભાઈની માતા પૃથ્વી. વ્યક્તની વીરણી, સુધર્માની ભદ્રિલા, મંડિતની વિજયદેવી, મૌર્યપુત્રની પણ વિજયદેવી, કારણ કે જ્યારે ધનદેવ પરલોકમાં ગયો ત્યારે મૌર્યપુત્રે ગ્રહણ કરી હતી અને તે દેશમાં વિધવા વિવાહ અવિરોધ હતો. અકંપિતની જયંતી, અચલભ્રાતાની નંદા, મેતાર્યની વરુણદેવી અને પ્રભાસની અતિભદ્રા છે.

(૫) નક્ષત્ર - ઈન્દ્રભૂતિને જ્યેષ્ઠા, અગ્નિભૂતિને કાર્તિક, વાયુભૂતિ, ને સ્વાતિ, વ્યક્તને શ્રવણ, સુધર્માસ્વામીને ઉત્તરાશ્લાલ્ગુની મંડિતને મઘા, મૌર્યપુત્રને મૃગશિર, અકંપિતને ઉત્તરાષાઢા, અચલભ્રાતાને મૃગશિર, મેતાર્યને અશ્વિની અને પ્રભાસને પુષ્યનક્ષત્ર છે.

(૬) ઈન્દ્રભૂતિ આદિ ત્રણે ભાઈઓ ગૌતમગોત્રવાળા, વ્યક્ત ભારદ્વાજ ગોત્રવાળા, સુધર્મ-અગ્નિવૈશ્યાયન ગૌત્રવાળા મંડિત વશિષ્ઠ ગૌત્રવાળા, મૌર્યપુત્ર કાશ્યપ ગૌત્રવાળા અકંપિત ગૌતમ ગોત્રવાળા, અચલભ્રાતા હારિસ ગૌત્રવાળા, મેતાર્ય અને પ્રભાસ કૌંડિન્ય ગૌત્રવાળા હતા.

(૭) ગૃહસ્થપર્યાય - ઈન્દ્રભૂતિનો ૫૦ વર્ષ, અગ્નિભૂતિનો ૪૬ વર્ષ, વાયુભૂતિનો ૪૨ વર્ષ, વ્યક્તનો ૫૦ વર્ષ, સુધર્માસ્વામીનો ૫૦ વર્ષ, મંડિતનો ૫૩ વર્ષ, મૌર્યપુત્રનો ૬૫ વર્ષ, અકંપિતનો ૪૮ વર્ષ, અચલભ્રાતાનો ૪૬ વર્ષ, મેતાર્યનો ૩૬ વર્ષ, પ્રભાસનો

❁ श्री महावीर गणधर कल्प ❁

- ચરમ તીર્થંકર શ્રી મહાવીર પ્રભુનાં અગ્યાર ગણધરો.

૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થપર્યાય હતો.

(૮) **સંશય** - ઈન્દ્રભૂતિનો જીવમાં જે ભગવાન મહાવીર વડે છેદાયો. અગ્નિભૂતિનો કર્મમાં, વાયુભૂતિનો તે જ જીવન તે જ શરીર છે એમાં, વ્યક્તનો પંચમહાભૂતમાં, સુધર્મારવામીનો જેવા પ્રકારનો આ ભવમાં તેવાં પ્રકારનો બીજા ભવમાં હોય ? મંડિતનો બંધ અને મોક્ષમાં, મૌર્ય પુત્રનો દેવમાં, અકંપિતનો નરકમાં, અચલભ્રાતાનો પુણ્ય અને પાપમાં, મેતાર્યનો પરલોકમાં, પ્રભાસનો નિર્વાણમાં સંશય હતો.

(૯-૧૦-૧૧-૧૨) ઢ્ઠાર - દીક્ષા ગ્રહણ દેવાતાઓનાં આગમનને દેખી ચક્ષુવાટિકામાંથી ઉપસ્થિત થયેલાં અગ્યાર ગણધરોની વૈશાખ સુદ-૧૧નાં દિવસે **મધ્યમ પાવાપુરી**માં **મહસેન વન** નામના ઉદ્યાનમાં પૂર્વાર્ણ દેશ કાલમાં થયેલ.

(૧૩) ઈન્દ્રભૂતિ આદિ પાંચ ગણધરોએ ૫૦૦ શિષ્યો સાથે દીક્ષા લીધેલ મંડિત અને મૌર્યપુત્રે ૩૫૦ની સાથે અકંપિત આદિ ચારે ૩૦૦ની સાથે દીક્ષા લીધેલ.

(૧૪) **છન્નસ્થપર્યાય** - ઈન્દ્રભૂતિનો ૩૦ વર્ષ, અગ્નિભૂતિનો ૧૨ વર્ષ, વાયુભૂતિનો ૧૦ વર્ષ, વ્યક્તનો ૧૨ વર્ષ, સુધર્મારવામીનો ૪૨ વર્ષ, મંડિત અને મૌર્યપુત્ર દરેકનો ૧૪ વર્ષ, અકંપિતનો ૯ વર્ષ, અચલભ્રાતાનો ૧૨ વર્ષ મેતાર્યનો ૧૬ વર્ષ, પ્રભાસનો ૮ વર્ષ.

(૧૫) **કેવલિપર્યાય** - ઈન્દ્રભૂતિનો ૧૨ વર્ષ, અગ્નિભૂતિનો ૧૬ વર્ષ, વાયુભૂતિ અને વ્યક્તનો ૧૮ વર્ષ, આર્યસુધર્માનો ૮ વર્ષ, મંડિત અને મૌર્યપુત્રનો ૧૬ વર્ષ, અકંપિતનો ૨૧ વર્ષ, અચલભ્રાતાનો ૧૪ વર્ષ, મેતાર્ય અને પ્રભાસનો ૧૬ વર્ષ.

(૧૬) અગ્યારેય ગણધરો વજ્ર ઋષભનારાય સંઘચણવાળા, સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાનવાળા અને સુવર્ણ કાંતિ જેવા દેહવર્ણવાળા હતા. વળી તેઓની રૂપસંપદા પણ તીર્થકરો જેવી હતી. સર્વ દેવો ભેગાં મળી રૂપ ને જે અંગુષ્ઠ પ્રમાણમાં વિકુર્વે તો પણ જિનેશ્વરનાં પગનાં અંગુઠાની આગળ તે શોભતું નથી. જણે કે બળેલો કોલસો ! એ વચનથી તીર્થકરો અદ્વિતીય અનુપમ રૂપવાળા હોય છે. તેઓથી કાંઈક ન્યૂન રૂપવાળા ગણધરો હોય છે, તેઓથી હીનરૂપવાળા આહારક શરીરીઓ, તેઓથી હીન રૂપવાળા અનુતર દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા અનુક્રમે નવત્રૈવેચકનાં દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા અચ્યુતથી સૌધર્મ સુધીના દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા ભવનપતિ દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા જ્યોતિષી દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા વ્યંતર દેવો, તેઓથી હીનરૂપવાળા ચક્રવર્તીઓ, તેઓથી હીનરૂપવાળા અર્ધચક્રવર્તી, તેઓથી હીનરૂપવાળા બળદેવો, તેઓથી પણ બાકીનાં માણસો છ રથાન પતિત હોય છે. એ પ્રમાણે ગણધરોનું વિશિષ્ટરૂપ વર્ણવ્યું.

(૧૭) **શ્રુતજ્ઞાન**-ગૃહસ્થાવસ્થામાં ચૌદ વિદ્યાના પારગામી અને શ્રમણપણામાં સર્વે ગણધરો ઢ્ઠાદશાંગી ગણિપિટકવાળા હોય છે. કારણ કે સર્વે ગણધરો ઢ્ઠાદશાંગીનાં પ્રણેતા હોય છે.

(૧૮) લઙ્ઘિઓ - સર્વે ગણધરો સર્વ લઙ્ઘિથી સંપન્ન હોય છે તે આ પ્રમાણે - બુદ્ધિ લઙ્ઘિ ૧૮ પ્રકારે કેવલજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃ પર્યવજ્ઞાન, બીજબુદ્ધિ, કોષ્ઠકબુદ્ધિ, પદાનુસારિણી, સંભિન્નશ્રોતોલઙ્ઘિ, દૂરના (પદાર્થ)ને સ્વાદ કરવાનું સમાર્થ્ય, દૂરને સ્પર્શ કરવાનું સામર્થ્ય, દૂરનું દર્શન કરવાનું સામર્થ્ય, દૂરને સૂંઘવાનું સામર્થ્ય, દૂરના સાંભળવાનું સામર્થ્ય, દશપૂર્વી, ચૌદપૂર્વી અષ્ટાંગ મહાનિમિત્તનું સામર્થ્ય, પ્રજ્ઞાપણું, પ્રત્યેક બુદ્ધપણું, વાદીપણું.

ક્રિયાવિષયકલઙ્ઘિ બે પ્રકારની - ચારણ લઙ્ઘિ, આકાશગામિની લઙ્ઘિ.

વૈકલ્પિકલઙ્ઘિ અનેક પ્રકારની - અણિમા, મહિમા, લઘિમા, ગરિમા, પત્તિ, પ્રકામિત્વ, ઈશિત્વ, અપ્રતિઘાત, અંતર્ધ્યાન, અદશ્ય થવાની શક્તિ, કામરૂપિપણું, ઈચ્છામુજબ રૂપ બનાવવાની શક્તિ ઈત્યાદિ.

તપાતિશ્ચય લઙ્ઘિ સાત પ્રકારની ઉગ્રતપપણું, દિવ્યતપપણું, મહાતપપણું, ઘોરતપપણું, ઘોરપરાક્રમપણું, ઘોર બ્રહ્મચારીપણું, અઘોરગુણ બ્રહ્મચારીપણું.

બલ લઙ્ઘિ ત્રણ પ્રકારની - મનોબલ, વચનબલ, કાયબલ.

ઔષધિલઙ્ઘિ આઠ પ્રકારની - આમોર્ષધિ લઙ્ઘિ, ખેલોસહિ લઙ્ઘિ, જલોસહિ લઙ્ઘિ, મલોસહિ લઙ્ઘિ, વિપ્રોષધિ લઙ્ઘિ, સર્વોષધિ લઙ્ઘિ, આસીવિષ લઙ્ઘિ, દષ્ટિવિષ લઙ્ઘિ.

સ્વલઙ્ઘિ છ પ્રકારની - વચન વિષત્વ, દષ્ટિવિષત્વ, ક્ષીરાશ્રવિત્વ, મધુઆશ્રવિત્વ, રૂપિઆશ્રવિત્વ, અમૃતઆશ્રવિત્વ.

ક્ષેત્ર લઙ્ઘિ બે પ્રકારની - અક્ષીણમહાનસ્ત્વ, અક્ષીણમહાલયત્વ, આ સર્વે લઙ્ઘિઓથી સંપન્ન સર્વે ગણધરો હતા.

(૧૯) આયુષ્ય-ઈદ્રભૂતિનું ૨૨ વર્ષ, અત્રિભૂતિનું ૭૪ વર્ષ, વાયુભૂતિનું ૭૦ વર્ષ, વ્યક્તભૂતિનું ૮૦ વર્ષ, આયુસુધર્માનું ૧૦૦ વર્ષ, મંડિતનું ૮૩ વર્ષ, મૌયપુત્રનું ૯૫ વર્ષ, અકંપિતનું ૭૮ વર્ષ, અચલભતાનું ૭૨ વર્ષ, મેતાર્યનું ૬૨ વર્ષ, પ્રભાસનું ૪૦ વર્ષ.

(૨૦) સર્વે ગણધરો એક મહીનાનું પાદપોગામન અનશન સ્વીકારીને રાજગૃહી નગરીનાં વૈભાર પર્વત ઉપર મોક્ષે ગયેલા. પહેલાં અને પાંચમા ગણધર છોડીને બાકીના નવ ગણધરની વીરપ્રભુ ભવતે છતે મોક્ષે ગયેલાં, ગૌતમ અને આર્યસુધર્મા વીરપ્રભુના નિર્વાણપછી નિર્વાણ પામે છે તે મોક્ષમાં ગયા.

પ્રવચનરૂપી આંબાના વનમાં વસંતઋતુ સમાન શ્રેષ્ઠ માણસો વડે નામ લેવાં યોગ્ય ગૌતમસ્વામી આદિ ગણધરો મારા મોટા ઉદયને કરો.

જે માણસ પ્રસન્ન મન વડે આ ગણધર કલ્પને સવારમાં ભણે છે તેને હંમેશા કલ્યાણની પરંપરાહસ્તગત થાય છે.

વિક્રમસંવત ૧૯૩૮માં શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે જેઠ સુદ પાંચમના દિવસે કરાયેલો આ ગણધરકલ્પ લાંબા સમય સુધી જય પામે છે.

શ્રી મહાવીર પ્રભુના અગ્યાર ગણધરની માહિતી

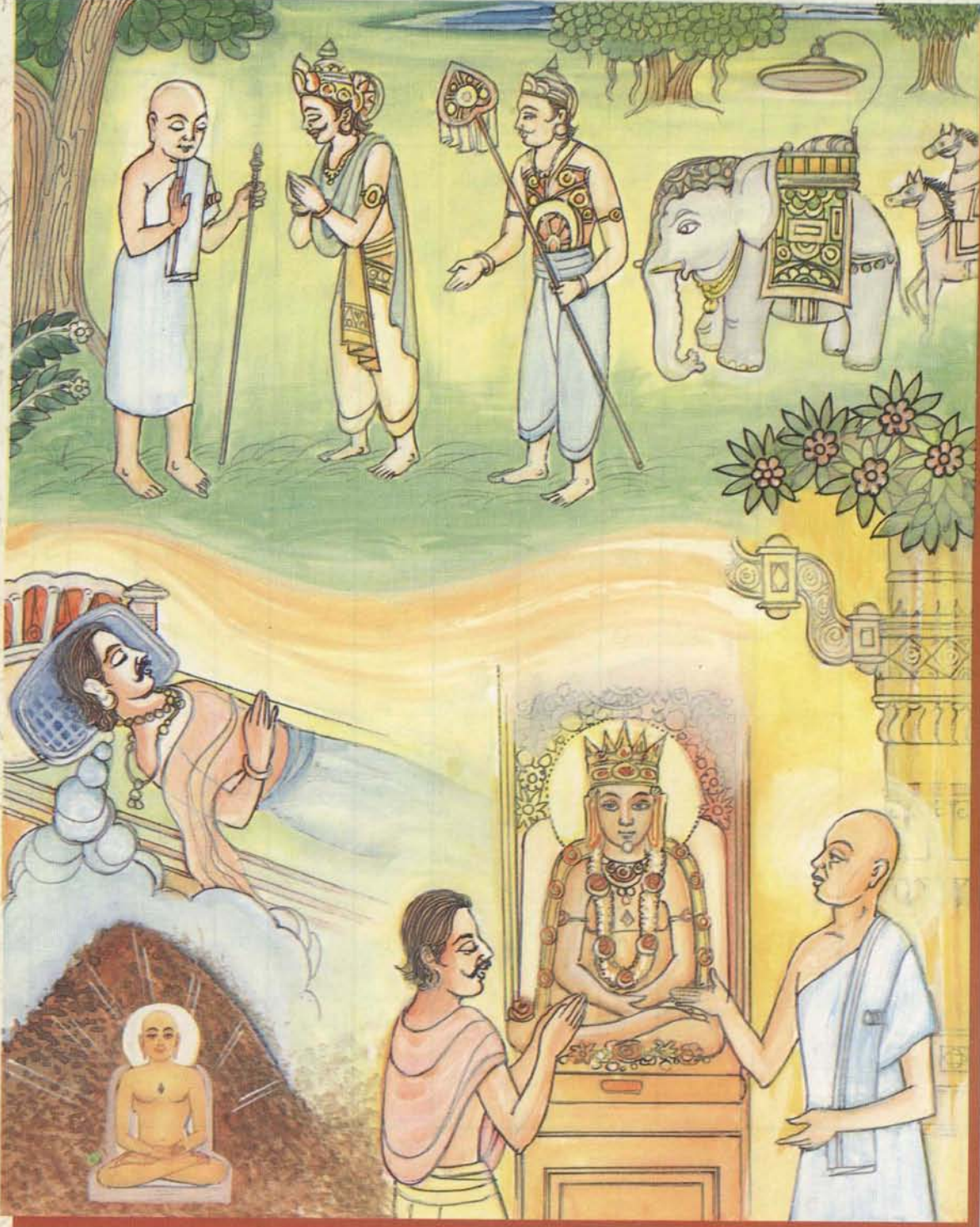
ક્રમ નં.	ગણધર નામ	જન્મ ભૂમિ	પિતા	માતા	નક્ષત્ર	ગૌત્ર	ગૃહસ્થ પર્યાય	સંશય	દીક્ષા નગરી	દીક્ષા દિન
૧	ઈન્દ્રભૂતિ	ગોબર	વસુભૂતિ	પૃથ્વી	જ્યેષ્ઠ	ગૌતમ	૫૦ વર્ષ	લવ છે કે નહિ	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૨	અગ્નિભૂતિ	ગોબર	વસુભૂતિ	પૃથ્વી	કર્તિક	ગૌતમ	૪૬ વર્ષ	કર્મમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૩	વાયુભૂતિ	ગોબર	વસુભૂતિ	પૃથ્વી	સ્વાતિ	ગૌતમ	૪૨ વર્ષ	તે જ લવ તે જ શરીર	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૪	વ્યક્ત	કેલ્લાગ	ધનમિત્ર	વીરૂણી	શ્રવણ	ભારદ્વાજ	૫૦ વર્ષ	પંચમહાભૂત	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૫	સુધર્મા-સ્વામી	કેલ્લાગ	ધમ્મિલ	ભદ્રિલા	ઉત્તરા-હ્વાલ્યુની	અગ્નિ વૈશ્યાચન	૫૦ વર્ષ	આભવ પરભવ સમાન	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૬	મંડિત	મૌર્યક	ધનસ્વ	વિજયેસ્વા	મઘા	વશિષ્ઠ	૫૩ વર્ષ	બંધ અને મોક્ષમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૭	મૌર્યપુત્ર	મૌર્યક	મોરિક	વિજયેસ્વા	મૃગશિર	સુશ્યપ	૬૫ વર્ષ	દેવમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૮	અર્ધપેત	મિથિલા	દેવ	જ્યંતી	ઉત્તરાષાઢ	ગૌતમ	૪૮ વર્ષ	નરકમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૯	અચલ-ભ્રાતા	કૌશલ્યા	વસુ	નંદ	મૃગશિર	હરિસ	૪૬ વર્ષ	પુત્ર્ય-પાપમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૧૦	મેતાર્થ	તુપીયા	દત્ત	વરુણેસ્વા	અશ્વિની	કૌંડિન્ય	૩૬ વર્ષ	પરલોકમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧
૧૧	પ્રભાસ	રાજગૃહી	બલ	અતિભદ્રા	પુષ્ય-નક્ષત્ર	કૌંડિન્ય	૧૬ વર્ષ	નિર્વાણમાં	પાવાપુરી	વૈશાખસુદ-૧૧

શ્રી મહાવીર પ્રભુના અગ્યાર ગણધરની માહિતી

ક્રમ નં.	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન
ક્રમ નં.	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન	વૈજ્ઞા ન
૧.	મહાવેળ	૩૦	૫૦૦	પ્રથમ	૧૨	ચૌદ વિદ્યા	દ્વદશાંગી ગણધર	૨૨	પાટપોગમન ૧ માસનું	રાજવૃહીની વૈભવગિરિ	વીરવૈભવ પછી
૨.	"	૧૨	૫૦૦	"	૧૨	"	"	૧૪	"	"	વીરપ્રભુની હાજરીમાં
૩.	"	૧૦	૫૦૦	"	૧૨	"	"	૧૦	"	"	"
૪.	"	૧૨	૫૦૦	"	૧૨	"	"	૧૦	"	"	"
૫.	"	૧૨	૫૦૦	"	૮	"	"	૧૦૦	"	"	વીરવૈભવ પછી
૬.	"	૧૪	૩૫૦	"	૧૨	"	"	૮૩	"	"	વીરપ્રભુની હાજરીમાં
૭.	"	૧૪	૩૫૦	"	૧૨	"	"	૮૫	"	"	"
૮.	"	૮	૩૦૦	"	૧૨	"	"	૧૨	"	"	"
૯.	"	૧૨	૩૦૦	"	૧૪	"	"	૧૨	"	"	"
૧૦.	"	૧૨	૩૦૦	"	૧૨	"	"	૧૨	"	"	"
૧૧.	"	૮	૩૦૦	"	૧૨	"	"	૪૦	"	"	"

❀ શ્રી કોકાવસતિ પાર્શ્વનાથ કલ્પ ❀

- જયસિંહ દેવ રાજા મંલિનવસ્ત્ર ધારી હેમચંદ્રસૂરિને હાથી ઉપરથી ઉતરી વંદન કરી 'મલધારી' બિરૂદ આપે છે.
- ત્રણ ઉપવાસ કરીને સુતેલા રામદેવને સ્વપન આવેલ કે જ્યાં ગહુંલી તથા અક્ષતનો ઢગલો દેખાય ત્યાંથી મૂર્તિને કાઢવી.
- વિ.સં. ૧૨૬૬ વર્ષે તે મૂર્તિને કાઢી મંદિરમાં બિરાજમાન કરી આ. દેવાનંદસૂરિ પાસે અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે.

પદ્માવતી અને નાગરાજથી સેવિત પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરીને કોકાવસતિ પાર્શ્વનાથનાં કાંઈક વક્તવ્યને હું કહીશ.

શ્રી પ્રશ્નવાહણ કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલાં હર્ષપુરીયગરઘનાં અલંકારભૂત શ્રી અભયદેવસૂરી હર્ષપુર ગામથી એકવખત ગામાનુગામ વિચરતાં શ્રી અણહિલપુર પાટણ આવ્યા. બહારનાં પ્રદેશમાં પરિવાર સહિત રહ્યા. એક વખત હાથીના હોદ્દે ચઢેલાં રાજવાટિકાએ આવતાં શ્રી જયચિંહ દેવ રાજાએ મલથી મલિન વસ્ત્રવાળા સૂરિને દેખ્યા.

રાજા હાથીના ઉપરથી ઉતરીને વંદન કર્યા દુષ્કરકારક છે એથી તેમનું મલધારી નામ પાડ્યું. રાજાએ પ્રાર્થના કરીને નગર મધ્યે લાવ્યા. ઘૃતવસતિની પાસે ઉપાશ્રય આપ્યો ત્યાં સૂરિ રહ્યા. તેમની પાટે અનુક્રમે અનેક ગ્રંથોનાં નિર્માણ કરનાર વિખ્યાત કિર્તિવાળા શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ થયા. તે સૂરિ દરરોજ ચાતુર્માસમાં ઘૃતવસતિમાં જઈને વ્યાખ્યાનને કરતાં. એક વખત ઘૃતવસતિમાં પુજરીઓ પિતા માટે બલિ વિસ્તારાદિ ઘૃતવસતિમાં ચૈત્યમાં કરવા લાગ્યા. તે વખતે હેમચંદ્રસૂરિ વ્યાખ્યાન કરવા માટે આવ્યા. પુજરીઓ એ નિષેધ કર્યો આજે અહીં વ્યાખ્યાન નહિ કરવું. અહીં બલિમંડાદિ હોવાથી જગ્યા નથી. તેથી સૂરિએ કહ્યું : “અમો આજે થોડું જ વ્યાખ્યાન કરીશું. ચૌમાસી વ્યાખ્યાનનો વિચ્છેદ ન થાય તે માટે ? તે વાત પુજરીઓએ માની નહિં. તેથી પરાભવથી વિલખા મનવાળા આચાર્ય ઉપાશ્રયમાં આવ્યા. ત્યારે દુઃખિતચિત્તવાળા ગુરૂને જાણીને સોની મોખદેવ-નાયગ નામનો શ્રાવકોએ બીજાવાર પણ બીજા ચૈત્યમાં એ પ્રમાણે અપમાન ન થાય માટે ઘૃતવસતિની પાસે ચૈત્ય કરાવવા માટે વસતિ માંગી. કયાંય પણ પ્રાપ્ત થઈ નહિં ત્યારે કોકા નામનાં શેઠની પાસે ભૂમિ માંગી.

ત્યારે ઘૃતવસતિનાં પુજરીઓએ ત્રણ ઘણું દ્રવ્ય આપવાની લાલચ આપવાની કોશીશ કરી પછી સંઘ સહિત સૂરિ કોકા શેઠના ઘેર આવ્યા. તે શેઠે પણ ભક્તિ કરીને યથોચિત મૂલ્ય વડે ભૂમિ આપી. પરંતુ (શરત કરી કે) મારા નામે ચૈત્ય કરવું. તેથી સૂરિ અને શ્રાવકો વડે તહત્તિ કરી સ્વીકાર કરાવું. તેથી ઘૃતવસતિની નજીક કોકાવસતિ નામનું ચૈત્ય કરાવ્યું. ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સ્થાપી જે ત્રણે કાલ પૂજય છે.

કાલક્રમે શ્રી ભીમદેવનાં રાજ્ય વખતે આલવરાજ વડે પાટણ ભંગાયે છતે શ્રી

૧. પ્રાકૃત ઢ્યાશ્રય ટીકામાં કર્ણદેવરાજાએ વિરુદ્ધ આપ્યું તેમ કહ્યું છે.

૨. દિલ્હીનો કુતુબુદ્દિન એબકે ઈ.સ. ૧૧૯૭માં ગુજરાત પર આક્રમણ કરેલ. પ્રતિમા ભંગ પણ તેણે કર્યો હતો.

પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પણ ભંગાઈ. ત્યાર પછી સોની નાયગનાં વંશના રામદેવ અને આસધર શેઠે ઉદ્ધાર કરવાની શરૂઆત કરી. આરાસણથી ત્રણ શિલા લાવી. પરંતુ તે નિર્દોષ ન હતી. તેથી ત્રણ બિંબ ઘડાયા પણ ગુરૂ અને શ્રાવકોને સંતોષ થયો નહિં. તેથી રામદેવે અભિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો. કે જ્યાં સુધી હું પાર્શ્વનાથનાં બિંબને કરાવું નહિં ત્યાં સુધી જમીશ નહિં. ગુરૂ પણ ઉપવાસ કરવા લગ્યા. ત્રણ ઉપવાસનાં અંતે રામદેવને દેવતાએ આદેશ કર્યો. જ્યાં આગળ કુલ અક્ષતથી યુક્ત ગહુંલી દેખાય તેની નીચે આ જ ચૈત્યની નજીકમાં આટલા હાથ નીચે શિલા રહેલી છે. ખોદાવીને શિલા પ્રાપ્ત કરી. નિરૂપમ રૂપવાળું પાર્શ્વનાથનું બિંબ કરાવ્યું. વિક્રમસંવત ૧૨૬૬ વર્ષે દેવાનંદસરિએ અંજનશલાકા-પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરી. અને ચૈત્યમાં ગાદી ઉપર સ્થાપન કરી. કોકાપાર્શ્વનાથ નામ પ્રસિદ્ધ થયું. રામદેવને તિહુનાગ અને જાજ નામનાં પુત્રો થયાં. તિહુનાગને મહલ નામનો પુત્ર થયો. તેનો પુત્ર દેહણ અને જયંતસિંહ થયો. તે સદા પાર્શ્વનાથને પૂજે છે.

એક વખત દેહણને શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથનાં અધિષ્ઠાયકદેવે સ્વપ્ન આપ્યું.

જ્યારે સવારમાં ચાર ઘડી સુધી હું કોકા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પાસે રહેલો છું ત્યાં સાનિધ્ય કરીશ. તે ચાર ઘડીમાં એક બિંબને પૂજતાં ખરેખર શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પૂજવાનો લાભ મળશે. તેવી જ રીતે લોકો વડે પૂજતાં કોકા પાર્શ્વનાથ પણ શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથની જેમ મનોરથને પૂરે છે.

શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ સંબંધી પૂજા-જાત્રા અભિગ્રહો માણસોનાં પાટણમાં પૂરાય છે. એ પ્રમાણે અધિષ્ઠાયક દેવોથી સ્વેવાતા ભગવાન કોકા પાર્શ્વનાથ તેત્રીસ પર્વ પ્રમાણે મૂર્તિ મલધારી ગરુડથી પ્રતિબદ્ધ હતી.

અણહિલપુર પાટણના મંડણ સમાન શ્રી કોકાવસતિ પાર્શ્વનાથનો આ કલ્પનો સંક્ષેપ માણસોનાં પાપને ઘોવા માટે થાઓ.

❀ શ્રી કોટિશીલાતીર્થ કલ્પ ❀

- મગધ દેશમાં કોટિશીલા નામનું તીર્થ છે. જે શીલા ઉપર કોડે મુનિવરો મોક્ષે ગયેલા. આ શિલા ૧ યોજન પહોળી, ૧ યોજના ઉંચી છે.
- આ શિલાને પ્રથમ વાસુદેવે મસ્તકની ઉપર છત્રની જેમ. બીજા વાસુદેવે મસ્તક સુધી. ત્રીજાએ ગ્રીવા સુધી, ચોથાએ વક્ષસ્થલ સુધી, પાંચમાએ પેટ સુધી, છઠ્ઠાએ કેડ સુધી, સાતમાએ સાથલ સુધી, આઠમાએ જાનુ સુધી અને નવમા કૃષ્ણ વાસુદેવે ચાર અંગુલ સુધી ઊંચી કરી.

શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને નમસ્કાર કરી શ્રેષ્ઠ પૂર્વપુરુષો રૂપી સિંહોના વાક્યના આધારે શ્રી જિનપ્રભસૂરિ આ કોટિશીલાના કલ્પને પ્રકાશે છે. ॥૧૧॥

આ ભરતક્ષેત્રની મધ્યે મગધદેશમાં કોટિશીલા નામનું તીર્થ છે. જે તીર્થ આજે પણ ચારણ શ્રમણ, સુર-અસુર યજ્ઞો વડે અને અર્ધ ભરતક્ષેત્રમાં રહેનારા અધિષ્ઠાયક દેવો વડે સતત પૂજ્ય છે. આ કોટિશીલા એક યોજન પહોળી અને એક યોજન ઉંચી છે. ॥૨૩॥

સર્વે ત્રિખંડાધિપતિ વાસુદેવો કોટિશીલાને સુર-નર-વિદ્યાધરની સમક્ષ ઉપાડીને પોતાના બાહુબલની પરીક્ષા કરે છે. ॥૪૧॥

પ્રથમ વાસુદેવે છત્રની જેમ ઉંચે કરી બીજા વાસુદેવે મસ્તક સુધી, ત્રીજા વાસુદેવે ત્રીજા સુધી ચોથા વાસુદેવે વક્ષસ્થલ સુધી, પાંચમા વાસુદેવે પેટ સુધી, છઠ્ઠા વાસુદેવે કેડ સુધી, સાતમા વાસુદેવે સાથળ સુધી કોટિશીલા ઉપાડી હતી. ॥૫૩॥

આઠમાં વાસુદેવે જનુ સુધી અને છેલ્લા વાસુદેવે કૃષ્ણે ચાર અંગુલ સુધી ડાબા હાથથી ઉપાડી હતી. ॥૭૧॥

અવસર્પિણી કાળના વશથી અનુક્રમે માનવનું બલહીન થતું જાય છે. સર્વે તીર્થકરોનું બલ એક સરખું હોય છે. ॥૮૧॥

જે કોટિશીલાને કરોડ સુભટો ઉપાડવા માટે શક્યમાન હોય છે. તે કારણથી કોટિશીલા કહેવાય. પરંતુ એકલો વાસુદેવ તેને ઉપાડી શકે છે. ॥૯૧॥

શાંતિનાથ ભગવાનનાં પ્રથમ ગણધર ચક્રાયુધ અનશન વિધિ કરીને કોટિશીલા ઉપર મોક્ષે ગયેલા. ॥૧૦૧॥

શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના શાસનમાં સંખ્યાતા કોડ મુનિઓ આ જ શિલા ઉપર સિદ્ધ થયેલાં અને એ પ્રમાણે શ્રી કુંચુનાથ ભગવાનના શાસનમાં પણ આ તીર્થ ઉપર સંખ્યાતા કોડ મુનિઓ સિદ્ધ થયેલાં. ॥૧૧૧॥

શ્રી અરનાથ ભગવાનના શાસનમાં બાર કોડ સાધુઓ અને મહીનાથ ભગવાનના શાસનમાં છ કોડ મુનિઓ સિદ્ધ થયેલાં ॥૧૨૧॥

શ્રી મુનિસુપ્રત સ્વામી ભગવાનનાં શાસનમાં ત્રણ કોડ સાધુઓ સિદ્ધ થયેલાં. શ્રી નમિનાથ ભગવાનના શાસનમાં એક કોડ સાધુઓ સિદ્ધ થયેલાં ॥૧૩૧॥

બીજા પણ અનેક મહર્ષિઓ આ શિલા ઉપર મોક્ષે ગયેલા. એથી પૃથ્વીમંડલમાં આ 'કોટિશીલા' તીર્થ તરીકે પ્રસિદ્ધિને પામ્યું ॥૧૪૧॥

પૂર્વાચાર્યોએ કાંઈક વિશેષ પણ કહ્યું તે આ પ્રમાણે - એક યોજન લાંબી પહોળી દશાર્ણ પર્વતની પાસે કોટિ શીલા છે. જ્યાં આગળ છ જિનેશ્વરનાં શાસનમાં અનેક કોડ મુનિઓ સિદ્ધ થયેલાં ॥૧૫॥

શાંતિનાથ ભગવાનના પ્રથમ ગણધર ચક્રાયુધ અનેક સાધુઓથી પરિવરેલાં મોક્ષે ગયા અને બત્રીસ યુગો સુધી (૩૨ પેઢી) ત્યાર પછી અનેક સંખ્યાતા કોડ મુનિવરો સિદ્ધ થયેલાં ॥૧૬॥

શ્રી કુંદુનાથ ભગવાનના શાસનમાં સંખ્યાતા કોડ મુનિઓ ૨૮ યુગ સુધી અને અરનાથ ભગવાનના શાસનમાં ચોવીશ યુગ સુધી બાર કોડ સાધુઓ સિદ્ધ થયેલાં છે. ॥૧૭॥

શ્રી મહીનાથ ભગવાનનાં શાસનમાં વીશ યુગ સુધી છ કોડ સાધુઓ મુનિસુવ્રત સ્વામી ભગવાનનાં શાસનમાં ત્રણ કોડ સાધુઓ નમિનાથ ભગવાનના શાસનમાં એક કોડ સાધુઓ સિદ્ધ થયેલાં તેથી કોટિશીલા કહેવાઈ ॥૧૮॥

છત્ર, મસ્તક, ત્રીવા, વક્ષસ્થલ, પેટ, કેડ, સાથલ અને જાનુ સુધી કોઈ પણ રીતે વાસુદેવ વડે લવાઈ ॥૧૯॥

આ કોટિશીલા તીર્થ ત્રણે ભુવનનાં માણસોને શાંતિ આપનાર થાઓ. સુર-નર ખેચરોથી પૂજીત ભવ્ય જનોનાં કલ્યાણને કરો ॥૨૦॥

૧. 'પૃથ્વચરિત્ર' ૪૮/૯૬-૧૦૯ કોટિશીલા સિદ્ધુદેશમાં સમેતશિખર પાસે હોવાનું જણાવ્યું છે. સિદ્ધુદેશનું તીર્થમુક્તિ (તિરહુત) તીર્થ સ્થળ હોવાનું કેટલાક માને છે. રાજગૃહીની કાલ શિલા એજ કોટિશીલા હોવાનું કેટલાક માને છે. જૈન સાહિત્ય ઔર ઇતિહાસ, નાથુરામ પ્રેમી પૃ.૪૪૮.

❀ શ્રી વસ્તુપાલ તેજપાલ મંત્રી કલ્પ ❀

- માંડલના રહેવાસી વસ્તુપાલ તેજપાલ ધોળકાનાં મહામંત્રી હતા.
- હડાલા ગામમાં ૧ લાખ સોનામહોર દાટવા જાય છે ત્યાંથી ધનનો ચરૂ નિકળે છે.
- બાજુમાં ઉભેલાં અનુપમા દેવી કહે છે કે ધન દાટો નહિ પરંતુ ગિરિ શિખર ચડાવો.
- બંને ભાઈઓ સાતે ક્ષેત્રમાં ઘણું ધન ખર્ચી ચુક્યાનો સંગ્રહ કરેલા.

શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલ નામનાં બે ભાઈ મંત્રી તરીકે પ્રસિદ્ધ હતા. તે બે ભાઈઓની કીર્તિ સંખ્યાને હું વર્ણવીશ.

પહેલાં ગુર્જર ઘરતીનાં આભૂષણ સમાન શ્રી મંડલી નામની મોટી નગરી (માંડલ) માં બે ભાઈ વસતા હતા. તેઓ શ્રી પાટણનાં રહેવાસી પોરવાલવંશના ઠાકુર શ્રી ચંડપ તેમનો પુત્ર ઠાકુર શ્રી આસરાજ ના પુત્રો કુમારદેવી ની કુક્ષીરૂપી સરોવરમાં રાજહંસ સમાન હતા. એક વખત શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલે શ્રી શત્રુંજય ગિરનારાદિ તીર્થયાત્રા માટે પ્રયાણ કર્યું.

હડાળા ગામ સુધી જઈને પોતાની સંપત્તિ નો વિચાર કર્યો. તેટલામાં ત્રણ લાખ જેટલું ધન થયું. ત્યારે સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ભય છે તેમ જાણીને એક લાખ ધનને ભૂમિમાં દાટવાનું નક્કી કર્યું. રાત્રિનાં સમયમાં મોટા વડવૃક્ષ નીચે ખોદવા માંડ્યું. તે બે ભાઈઓને ખોદતાં પહેલાં કોઈએ મૂકેલો સોનાથી ભરેલો તાંબાનો કળશ મળ્યો. તેને લઈને શ્રી વસ્તુપાલે શ્રી તેજપાલની પત્ની અનુપમા દેવીને પૂછ્યું. આ ધન ક્યાં મુકવું ? અનુપમા વડે કહેવાયું : ઉંચા ગિરિ શિખર ઉપર એને એવી રીતે સ્થાપન કરો કે જેથી (બધા બેઈ શકે પણ) આ નીકળેલા ધનની જેમ તે બીજના હાથમાં ન આવી શકે. તે સાંભળીને શ્રી વસ્તુપાલે તે દ્રવ્યને શ્રી ઉજ્જયંત - શત્રુંજયાદિ તીર્થ ઉપર ખર્ચ કર્યું. યાત્રા કરી પાછા ફરતાં ધોળકા આવ્યા.

એ દરમિયાન કાન્યકુબ્જેશ્વરની મહાદેવી નામની પુત્રી પિતાથી કન્યાદાનમાં, ગુજરાત ઘરતીને પ્રાપ્ત કરીને તેનાં અધિપત્યને ભોગવીને મરતી છતી તે જ દેવની અધિષ્ઠાત્રી દેવી થઈ.

એક વખત સ્વપ્નમાં વીરધવલ રાજાને તે દેવીએ કહ્યું કે ‘જે જે વસ્તુપાલ-તેજપાલ છે તેમને રાજ્યચિંતાનાં અગ્રેસર બનાવીને સુખચેનથી તું રાજ્યને પાળ’.

એ પ્રમાણે કરવાથી તારા રાજ્ય અને રાષ્ટ્રની વૃદ્ધિ થશે. એ પ્રમાણે આદેશ કહીને પ્રગટ થયેલી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

સ્વારમાં ઉઠીને રાજાએ વસ્તુપાલ-તેજપાલને બોલાવ્યા, મોટાભાઈ વસ્તુપાલને સ્તમ્ભન તીર્થ અને ધોળકાનું આધિપત્ય આપ્યું. તેજપાલને સર્વરાજ્ય વ્યાપારની મુદ્રા આપી. ત્યારપછી તે બે ભાઈઓ એ છ એ દર્શનમાં દાન વિવિધ પ્રકારનાં ધર્મસ્થાનો કરવા વડે એકડો સુકૃતોને ભેગાં કરતાં સમય પસાર કર્યો.

“વસ્તુપાલ-તેજપાલનાં સુકતો”

- (૧) સવાલાખ જિનમંદિરો કરાવ્યા.
- (૨) ૧૮ કરોડને ૯૬ લાખ દ્રવ્ય શત્રુંજય તીર્થ ઉપર વાપર્યું.
- (૩) ૧૨ કરોડને ૮૦ લાખ દ્રવ્ય ઉજ્જયંત શિખર ઉપર વાપર્યું.
- (૪) ૧૨ કરોડને ૫૩ લાખ દ્રવ્ય આબુ પર્વતનાં લુણિગવસહિમાં વાપર્યું.
- (૫) ૯૮૪ પૌષ્ઠશાળા બનાવી.
- (૬) ૫૦૦ હાથી દાંતના સિંહાસન બનાવ્યાં.
- (૭) ૫૦૫ લાકડાનાં (બહુમૂલ્યવાળા વસ્ત્રનાં) સમવસરણ બનાવ્યાં.
- (૮) ૭૧૭ બ્રહ્મશાળા બનાવી.
- (૯) ૭૦૦ દાનશાળા બનાવી.
- (૧૦) તપરવી-ભિક્ષુકોનાં મઠોમાં સર્વેને ભોજન-પાન આદિ આપતાં.
- (૧૧) ૩૦૨ માહેશ્વર (શંકર) નાં મંદિર બનાવ્યાં.
- (૧૨) ૧૩૦૪ શિખરબદ્ધ જિન ચૈત્યો બનાવ્યાં.
- (૧૩) ૨૩૦૦ જિનચૈત્યનાં ઉદ્ધાર કરાવ્યાં.
- (૧૪) ૧૮ કરોડ સોનાનાં વ્યય વડે ત્રણ સ્થાનમાં જ્ઞાનભંડારો ને સ્થાપ્યાં.
- (૧૫) જ્યાં આગળ ૫૦૦ બ્રાહ્મણો હંમેશા વેદપાઠને કરતાં.
- (૧૬) વર્ષ દરમ્યાન ત્રણ વાર સંઘપૂજન કરતાં.
- (૧૭) ૧૫૦૦ સાધુઓ દરરોજ ઘેર વહોરવા આપતાં.
- (૧૮) શિવભક્ત ભિક્ષુઓ હજારથી વધારે દરરોજ ભોજન કરતાં.
- (૧૯) સંઘપતિ બનીને તેર વખત તીર્થયાત્રા કરી.
- (૨૦) “સંઘયાત્રા ની વિગત”

- ૪૫૦૦ સર્યાપાલકનાં ગાડાઓ.	- ૭૦૦ પાલખીઓ.
- ૧૮૦૦ સુભટો.	- ૧૯૦૦ શોભાકારી પ્રતિહારીઓ.
- ૨૧૦૦ શ્વેતામ્બર સાધુઓ	- ૧૧૦૦ દિગમ્બર સાધુઓ.
- ૪૫૦ ગાયકો.	- ૩૩૦૦ ભાટ ચારણો.
- (૨૧) ૮૪ તળાવો બંધાવ્યાં.
- (૨૨) ૪૬૪ વાવડીઓ.
- (૨૩) ૩૨/૩૩ પત્થરમય દુર્ગો.
- (૨૪) ૨૪ સ્થો હાથી દાંતના.

(૨૫) ૨૦૦૦ સાગનાં લાકડાનાં રથો.

(૨૬) સરસ્વતી કંઠાભરણાદિ વસ્તુપાલનાં ૨૪ બિરુદો.

(૨૭) ૬૪ મરુદો કરાવી.

(૨૮) દક્ષિણ દિશામાં **શ્રી પર્વત** સુધી, પશ્ચિમદિશામાં **પ્રભાસ** પર્વત સુધી, ઉત્તર દિશામાં **કેદાર** પર્વત સુધી અને પૂર્વ દિશામાં **વારાણસી** નગરી સુધી તે બે ભાઈઓની કીર્તિ ફેલાયેલી હતી.

(૨૯) બધુ મળી ૩૦૦ કોડ, ૧૮ લાખ, ૧૮ હજાર, ૮૦૦ માં ત્રણ લોષ્ટિક ઓછુ દ્રવ્ય ખર્ચ કરેલ.

(૩૦) ૬૩ વખત ચુદ્ધમાં જયપત્ર મેળવેલ.

(૩૧) ૧૮ વર્ષ વ્યાપાર કરેલ.

એ પ્રમાણે તે બંને ભાઈઓ પુણ્યકાર્યને કરતાં કેટલાક કાળ પછી શ્રી **વીરધવલ** રાજા કાળઘર્મ પામ્યો. તેની ગાદી ઉપર તેના પુત્ર શ્રીમાન **વીસલદેવ**નો તે બે શ્રેષ્ઠ મંત્રીઓ વડે રાજ્ય ઉપર અભિષેક કરાયો.

તે રાજા સમર્થ હોવા છતાં પણ ખોટા અભિમાનનાં કારણે બીજા મંત્રીને નિયુક્ત કરીને મંત્રી **તેજપાલ**ને દૂર કર્યો. તે દેખીને રાજપુરોહિત **સોમેશ્વર** નામનાં મહાકવિએ રાજાને ઉદ્દેશીને આક્ષેપ પૂર્વકનું નવા કાવ્યની રચના કરી.

મહીનાઓ સુધી ગાઢ એવી ગુલાબનાં (પાટલાના) સુગંધને લીધે ચપલ થવાથી હે પવન ! તેં આ મોટો પ્રભાવ પામીને શું કર્યું ? બેકે - અંધકારને દૂર કરનારા આ સૂર્ય ચંદ્રને ઢાંકીને જે રજ સરણ સ્પર્શને યોગ્ય છે તે આકાશમાં સૂર્ય ચંદ્રને બદલે સ્થાપી દીધું.

તે બે પુરુષરત્નોનાં શેષ વૃત્તાંતને તથા શરૂઆતથી અંત સુધીના સ્વરૂપને લોક પ્રસિદ્ધિથી જાણવો.

શ્રેષ્ઠ ગાયક વડે ગવાતાં શ્રેષ્ઠ સૂડાથી જાણીને આ બે મંત્રી મુખ્યોની કીર્તિની સંખ્યા કહેવાઈ.

જ્યાં આગળ અરિહંત ભગવાન બિરાજમાન હોય તે તીર્થ કહેવાય. તે બે મંત્રીઓનાં ચિત્તમાં અરિહંત દરરોજ રહેલાં છે. તેથી ચુકિતવડે તીર્થરૂપ આ બે શ્રેષ્ઠ પુરુષોની કીર્તિની કીર્તન વડે કલ્પકૃતિ શું ન્યાયયુક્ત નથી ? એટલે કે છે જ.

હૃદયથી કરીને વસ્તુપાલ તેજપાલ મંત્રીનો કલ્પ સંક્ષેપથી શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ રચ્યો.

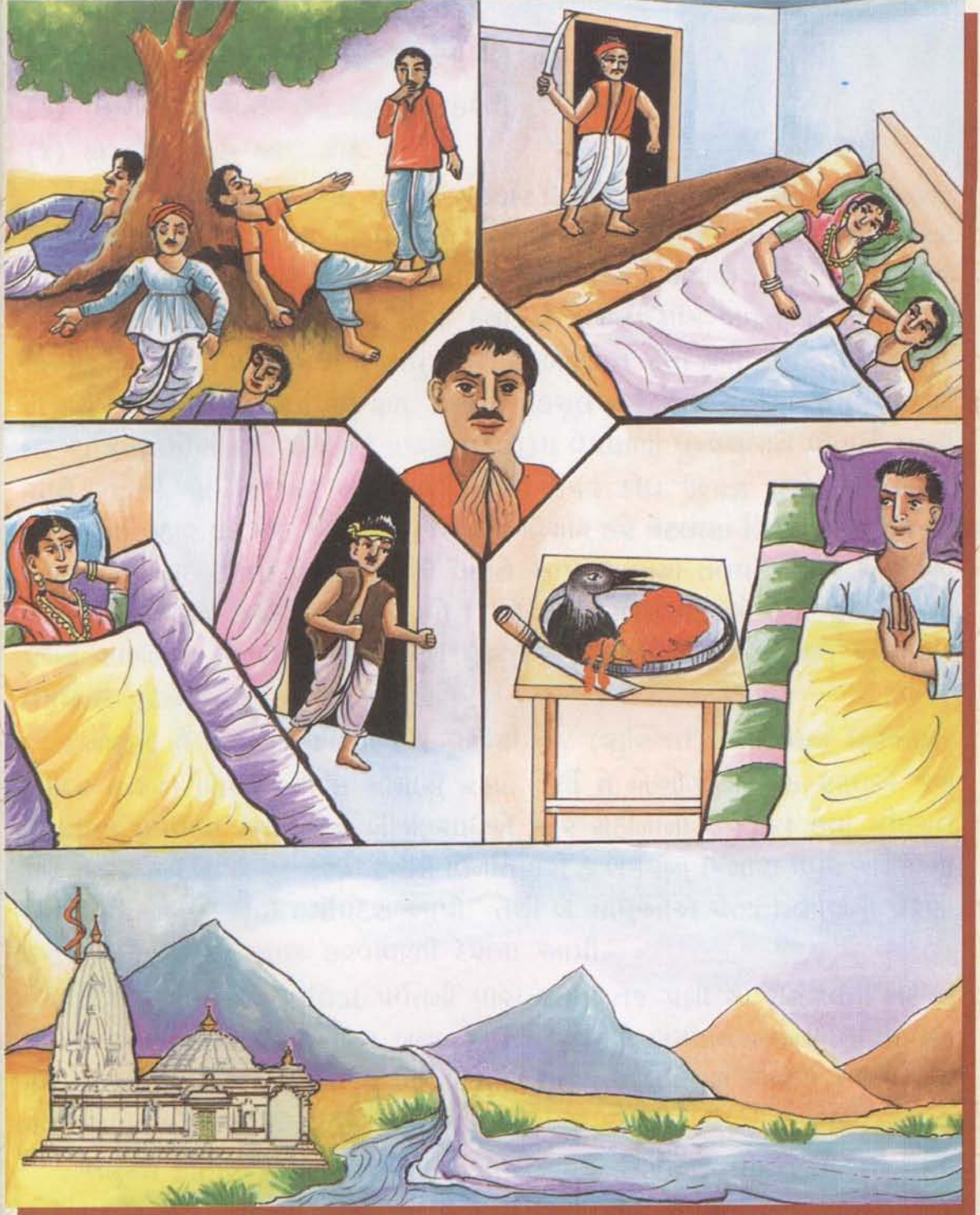
ચેલ્લણા નામનાં શ્રી પાર્શ્વનાથનું તથા શ્રી વીરપ્રભુનું ધ્યાન કરીને શ્રી ઢીપુરી તીર્થનાં કલ્પને જેવી રીતે સાંભળ્યો તેવી રીતે કહીશ.

પારેત દેશનાં ચર્મણાવતી મહાનદીનાં તટ ઉપર વિવિધ પ્રકારનાં અડાબીડ વનથી ગહન ઢીપુરી જય પામે છે.

આ જ ભારત દેશમાં વિમલચશ નામનો રાજા હતો. તેને સુમંગલાદેવીની સાથે વિષયસુખને અનુભવતાં અનુક્રમે યુગલનો જન્મ થયો. પુત્ર પુષ્પચૂલ અને પુત્રી પુષ્પચૂલા. અનર્થનાં સમૂહને ઉત્પન્ન કરતાં પુષ્પચૂલનું લોકો વડે વંકચૂલ એ પ્રમાણે નામ રખાયું. મહાજન વડે ઠપકો આપવાથી રોષિત થયેલાં રાજાએ વંકચૂલને નગર બહાર નિકાળ્યો. પોતાનાં પરિવાર તથા સ્નેહનાં વશથી સાથે આવેલી બહેનની સાથે ચાલ્યો. માર્ગમાં આગળ જતાં ભયંકર અટવીમાં પડ્યો. ત્યાં આગળ ભૂખ અને તૃષ્ણાથી પીડાતા તેને ભીંહોએ દેખ્યો. પોતાની પછીમાં લઈ ગયા. પૂર્વ પછીપતિ પદ ઉપર તેને સ્થાપિત કર્યો. પછીના રાજ્યને પાળવા લાગ્યો. ગામ નગર સાર્થ આદિને તુંટવા લાગ્યો.

એક વખત સુસ્થિત નામનાં આચાર્ય અર્જુનાચલથી અષ્ટાપદ તીર્થની યાત્રા માટે પ્રયાણ કરતાં તે જ સિંહગુફા નામની પછીમાં ગરછ સાથે આવ્યા. ત્યારે વર્ષા સમય આવ્યો. પૃથ્વી જીવાકુલ ઇર્ષ. સાધુની સાથે વિચાર કરીને વંકચૂલ પાસે વસતિને માંગી. તે જ પછીમાં સૂરિ રહ્યા. તે વંકચૂલે શરત કરી કે મારી સીમાની અંદર તમારે ધર્મકથાને કરવી નહિ. કારણ તમારી કથામાં અહિંસાદિ ધર્મ રહેલો છે. મારા લોકો તેને પાળશે નહિ. 'હા' એ પ્રમાણે સ્વીકાર કરીને ગુરુ ઉપાશ્રયમાં રહ્યાં. તે વંકચૂલે સર્વે પ્રધાન પુરુષોને કહ્યું : હું રાજપુત્ર છું તેથી મારી પાસે બ્રાહ્મણાદિ આવશે તે કારણથી તમારે જીવવધ, માંસ, મધ આદિનો પ્રસંગ પછીની મધ્યે નહિં કરવો. એ પ્રમાણે નિષેધ કર્યે છતે સાધુઓને પણ જુગુપ્સા વિનાનાં ભાત-પાણી કલ્પશે. તે પ્રધાનો વડે તે પ્રમાણે ચાર મહીના સુધી કરાચું. વિહાર સમય આવ્યો. વંકચૂલ પાસે સૂરિ વડે 'સમણાણં સઉણાણં' (પંખીની જેમ સાધુઓ અનિચત વિહારી હોય છે.) વાક્યો ઢ્વારા અનુજ્ઞા માંગી. ત્યાર પછી તે સૂરિની સાથે વંકચૂલ ચાલ્યો. પોતાની સીમાને પ્રાપ્ત કરીને તે વંકચૂલે વિનંતિ કરી : 'અમો બીખની સીમામાં પ્રવેશ કરતાં નથી'. સૂરિએ કહ્યું 'અમે પણ તારી સીમા છોડી બીજી સીમામાં આવ્યા. તેથી તને શું ઉપદેશ આપીએ ?' વંકચૂલે કહ્યું : 'જે મારા વડે નિર્વાહ થાય તે ઉપદેશ આપીને મારા ઉપર ઉપકાર કરો.' ત્યારે સૂરિએ ચાર નિયમ આપ્યા. તે આ પ્રમાણે :

❀ શ્રી ઢીપુરી તીર્થ કલ્પ ❀

- આચાર્યશ્રી સુસ્થિતસૂરિં પાસે વંકયૂલ ચાર નિયમ લે છે.
- (૧) અજાણ્યા ફળ ખાવા નહિ.
- (૨) કોઈનો ઘાત કરતાં સાત-આઠ ડગલાં પાછળ ખસીને કરવો.
- (૩) રાજાની પટરાણી સાથે રતિ-કીડા ન કરવી.

- (૪) કાગડાનું માંસ ખાવું નહિ.
- સાધુના ઉપદેશથી વંકયૂલ ધર્મપ્રેમી બની ચર્મણાવતી નદીનાં કિનારે શ્રી મહાવીરસ્વામીનું ભવ્ય જિનાલય બનાવી ઢીપુરી નામે તીર્થ પ્રસિદ્ધ કરે છે.

- (૧) અખણ્યા ફળોને ખાવા નહિં.
- (૨) સાત આઠ ડગલાં દૂર જઈને પછી જ ઘાત કરવો.
- (૩) પટરાણીની સાથે રતિ કીડા ન કરવી.
- (૪) કાગડાનું માંસ ખાવું નહિં.

વંકચૂલે તે સ્વીકાર કર્યો. ગુરૂને નમસ્કાર કરીને પોતાનાં ઘરે ગયો. એક વખત વંકચૂલ સાર્થની ઉપર ઘાઠ પાડવા માટે ગયો. પરંતુ શકુન ન થવાથી સાર્થ આવ્યો નહિ. તે વંકચૂલને ખાવાનું ખૂટી ગયું. પ્રધાન પુરૂષો ભૂખથી પીડાવા લાગ્યા. તે ભીલોએ કિંપાક વૃક્ષને ફળોલો ખેચો. ફળો ગ્રહણ કર્યા. તે ફળોનાં નામ જણતા ન હોવાથી તે વંકચૂલે ખાધુ નહિં. બીજા બધાએ ખાધું. કિંપાક ફળોથી તે બધા મરી ગયા. તેથી વંકચૂલે વિચાર્યું. અહો ! તે નિયમનું કેવું ફળ. પછી તે વંકચૂલ એકલો જ પહ્લીમાં ગયો. પોતાનાં ઘેર રાત્રિમાં પ્રવેશ કર્યો. દીપકનાં પ્રકાશ વડે પુરૂષ વેષવાળી પુષ્પચુલાને પોતાની પત્ની સાથે સૂતેલી જોઈ. (ખબર ન હોવાથી) તેનાં ઉપર ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો. આ બંનેને તલવારનાં પ્રહાર વડે છેદું. એ પ્રમાણે જેટલામાં વિચાર કરે તેટલામાં નિયમ યાદ આવ્યો. તેથી સાત-આઠ ડગલાં પાછળ ખરીને ઘાતને આપે તેટલામાં તલવાર ઉપર અડવાથી ખટ કરતો અવાજ થયો. 'વંકચૂલ છવો !' એ પ્રમાણે બેન વડે બોલાયું. પુષ્પચુલાનાં વચન સાંભળીને લજ્જા પામેલાં વંકચૂલે પૂછ્યું. 'આ શું ?' તે પુષ્પચુલાએ પણ (નટ વેષધારી લુંટારાઓનું) નટવૃત્તાન્ત કહ્યો.

અનુક્રમે તે રાજ્યને પાળતાં તેજ પહ્લીમાં તેજ (સુચિયત) આચાર્યનાં ધર્મશ્રધ્ધિ-ધર્મદત્ત નામના શિષ્ય ક્યારેક ચૌમાસુ રહ્યાં. તેથી તે બેઓમાંથી એક સાધુએ ત્રણ મહીનાનાં ઉપવાસ કર્યા. અને બીજા સાધુએ ચાર મહીનાનાં ઉપવાસ કર્યા. વંકચૂલે પણ તે આપેલાં ભાવિ શુભફળને દેખીને વિનંતિ કરી હે ભગવાન ! 'મારા ઉપર અનુક્રમ્પા કરીને કોઈક સુંદર એવો ધર્મોપદેશ આપો.' તેથી બે સાધુઓએ ચૈત્ય નિર્માણની પ્રેરણા કરતી અને કલેશને નાશ કરવાવાળી દેશના આપી.

તે વંકચૂલે પણ **શરાવિડા** પર્વતની પાસે વર્તતા તેજ પહ્લી માં ચમર્ણવતી નદીનાં તટ ઉપર ઉંચું એવું સુંદર ચૈત્ય બનાવ્યું. ત્યાં આગળ ભગવાન મહાવીરની પ્રતિમા સ્થાપન કરી. તીર્થ તરીકે તે સ્થળ પ્રસિદ્ધ થયું. ત્યાં આગળ ચારે દિશાઓમાંથી સંઘ આવે છે.

અનુક્રમે કોઈક વ્યાપારીએ પોતાની પત્ની સાથે સર્વશ્રદ્ધિ વડે તે તીર્થની યાત્રા માટે પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે **રન્તી** નદીને પ્રાપ્ત થયો. નાવ ઉપર ચઢેલાં પતિ પત્નિને ચૈત્યનું શિખર દેખાવા લાગ્યું. તેથી ઉતાવળાં થઈને સોનાનાં કચોળા (વાટકા) માં કુંકુમ, ચંદન, કર્પૂર, નાંખીને પાણી નાંખવાની વ્યાપારીની પત્ની શરૂઆત કરે છે. પ્રમાદથી

તે સોનાનું કચોળું (વાટકું) પાણીની અંદર પડી ગયું. તેથી વ્યાપારીએ કહ્યું : અરે ! આ વાટકું કોડો મૂલ્યવાળા રત્નથી જડેલું રાજ વડે થોડીવાર રાખવા માટે અર્પણ કરાયું હતું. તેથી (તે પાછું આપ્યા વિના) રાજ પાસેથી કેવી રીતે છૂટશું. એ પ્રમાણે લાંબા કાળ સુધી વિષાદ પામીને વેપારીએ પછીપતિ એવા વંકચૂલને વિનંતિ કરી કે આ રાજકીય વસ્તુની શોધ કરીને આપો. તે વંકચૂલ વડે આદેશ કરાયેલાં ભીલે શોધવા માટે પાણીમાં પ્રવેશ કર્યો. તે પાણીની અંદર શોધતાં તે ભીલ વડે સુવર્ણમય રથની અન્દર રહેલી તે પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા દેખાઈ.

જેટલામાં દેખે છે તેટલામાં તે બિંબના હૃદય ઉપર તે કચોળું (વાટકું) દેખાયું. ભીલ વડે કહેવાયું : 'આ બંને દંપતિને ઘન્ય છે કે જેમનાં કેસર ચંદન વિલેપન ને યોગ્ય એવા ભગવાનના વક્ષરથલ ઉપર કચોળું સ્થિત થઈ ગયું' તે ગ્રહણ કરીને તે વ્યાપારીને આપ્યું. તે વ્યાપારીએ તેને ઘણું ઘન આપ્યું. અને નાવિક વડે બિંબનું સ્વરૂપ કહેવાયું. તેથી વંકચૂલ વડે આદેશ કરાયેલાં શ્રદ્ધાવાળા તે જ ભીલે પાણીમાં પ્રવેશ કરીને તે બિંબને બહાર કાઢ્યું. સોનાનો રથ ત્યાં જ છોડી દીધો. પહેલાં ખરેખર સ્વપ્નમાં રાખને ભગવાન (ના અધિષ્ઠાયક) વડે જણાવેલ કે જ્યાં પુષ્પની માળા અટકે ત્યાં બિંબને શોધવું. તે અનુસારે બિંબને શોધીને લાવીને ભીલે રાખને અર્પણ કર્યું. તે વંકચૂલ રાખ વડે પણ જ્યાં સુધી આ પાર્શ્વનાથ માટે નવું ચૈત્ય ન થાય ત્યાં સુધી તે વીર પ્રભુનાં બિંબને બહાર મંડપની અન્દર સ્થાપન કરાયું. પછી બીજું નવું ચૈત્ય બનાવ્યું. સ્થાપન કરવા માટે જેટલામાં રાજકીય પુરુષો પ્રતિમા ઉત્થાપન કરે તેટલામાં તે બિંબ ઉઠતું નથી. દેવતાનાં અધિષ્ઠાનથી ત્યાં જ રહ્યું. આજે પણ તે જ રીતે રહેલું છે.

ભીલે ફરીથી પછીપતિ વંકચૂલને વિનંતિ કરી કે 'જ્યારે મારા વડે નદીમાં પ્રવેશ કરાયો ત્યારે બીજી પણ પ્રતિમા દેખાઈ હતી. તે બિંબને પણ બહાર લાવવું યોગ્ય છે. તે પૂજાને યોગ્ય થશે.' તેથી પછીપતિએ પોતાની સભાને પૂછ્યું : 'કોઈ પણ આ બે બિંબની ઘટનાને જણો છે. કોના વડે આ બે બિંબનો નદીનાં તળીયામાં મૂકાયેલ.' એ પ્રમાણે સાંભળીને એક ઈતિહાસને જણનારા વૃદ્ધ વડે કહેવાયું. 'હે દેવ ! એક નગરમાં પહેલાં એક રાજા હતો. તે સામે આવેલાં બીજા સૈન્યની સાથે યુદ્ધ કરવા માટે સકલ સૈન્યની સાથે તૈયાર થઈને ગયો. અને તેની રાણીએ પોતાનું સર્વસ્વ અને આ બે બિંબને સોનાનાં રથમાં મૂકીને 'આ જલદુર્ગ છે' એથી કરીને ચર્મણાવતી નદીમાં નાવડીમાં નાખી રહી હતી. લાંબા સમય સુધી યુદ્ધ ચાલ્યું. ત્યારે કોઈક દુર્જને આ પ્રમાણે રાણીને સમાચાર આપ્યા કે તમારા પતિ રાજા બીજા સૈન્યનાં રાજા વડે મરાયા છે. તે સાંભળીને દેવીએ નાવડીને ઓળંગી તે રથને પાણીની અંદર નાંખ્યો. અને પોતે પણ મરી ગઈ. પછી તે રાજા બીજા રાજાને જીતીને જેટલામાં પોતાનાં નગરમાં આવ્યો.

તેટલામાં દેવીનું પ્રાચીન પૂજાંત (નદીમાં ડૂબી મરવાનું) સાંભળીને સંસારથી વિરક્ત થયેલો પારમેશ્વરી દીક્ષાને ગ્રહણ કરી. ત્યાં એક બિંબ દેવ વડે બહાર લવાયું. અને પૂજાયું. બીજું પણ બહાર નીકળશે તેથી પ્રયત્ન કરો. તે સાંભળીને પરમાર્હત્ ચૂડામણિ વંકચૂલે તે ભીલને તે બિંબને લાવવા માટે નદીમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. અને કેડ સુધી શરીર જેમનું પાણીમાં છે, બાકીના અંગો બહાર છે તેવાં બિંબને નીકાળવા માટે અનેક ઉપાયો કર્યાં. તે નીકળતું નથી. દેવતાનાં પ્રભાવને અણીને ત્યાં આવીને રાખને સર્વ સ્વરૂપ નિવેદન કર્યું. આજે પણ તે બિંબ જળમાં તેજ પ્રમાણે રહેલું છે.

આજે પણ સંભળાય છે કે કોઈક વૃદ્ધ ભીલ ની નાવડી અટકી ત્યારે તેનાં કારણને શોધતાં તે સુવર્ણમય રથની ખીલી પ્રાપ્ત થઈ. તે સુવર્ણમયી ખીલી દેખીને લોભીયા એવાં તે વૃદ્ધે વિચાર્યું, ખે અનુક્રમે આ આખા રથને ગ્રહણ કરું તો ઋદ્ધિવાળો થઈશ. તેથી રાત્રિમાં નિદ્રા પણ મેળવી નહિ. કોઈક અદૃશ્ય પુરૂષ વડે કહેવાયું. 'આ ખીલી ત્યાં જ મૂકીને સુખેથી રહો. ખે આ પ્રમાણે નહિ કરે તો તને જલ્દીથી મારી નાંખીશ.' તે ભયથી પીડાતો ધૂંસરીની ખીલી ત્યાં જ મુકી દીધી. દેવતાથી અધિષ્ઠિત પદાર્થોમાં શું અસંભવ છે ?

સાંભળ્યું છે કે અત્યારનાં કાળમાં પણ કોઈક મ્લેચ્છ હાથમાં પત્થર લઈ શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને ભાંગવા માટે ઉપરિચિત થયો, તેટલામાં તેનાં બે હાથ સ્તમ્ભિત થઈ ગયા. મોટી પૂજા વિધિ કર્યે છતે તે સ્વસ્થ થયો. શ્રી વીર બિંબની અપેક્ષાએ શ્રી પાર્શ્વનાથનું બિંબ નાનું છે. એ પ્રમાણે આ મહાવીરનાં પુત્ર સ્વરૂપ છે. એમ સમજી ભીલોએ **ચેલ્લણ** એ પ્રમાણે નામ પ્રકાશિત કર્યું. ઘણાંજ પૂજાયેલાં અને માહાત્મ્યનાં ભંડાર સ્વરૂપ શ્રી **ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથ**ની આગળ (ધર્મઋષિ-ધર્મદત્ત) મહર્ષિઓ વડે શ્રી **સુવર્ણ મુકુટ મંત્ર**ના નામની આરાધના કરાયેલ અને ભવ્યો ને પ્રકાશિત કરેલ.

તે સિંહ ગુફા પહી કાળક્રમે ઢીંપુરી એ નામે પ્રસિદ્ધ નગરી થઈ. આજે પણ ભગવાન શ્રી મહાવીર અને ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથને સકલસંઘ તે જ નગરીમાં યાત્રાદિ ઉત્સવ ઢ્વારા આરાધે છે.

એક વખત વંકચૂલ **ઉજ્જૈની** નગરીમાં ખાતર પાડવા માટે ચૌર વૃત્તિથી કોઈક શેઠનાં ઘેર ગયો. અવાજ સાંભળીને પાછો વળ્યો. ત્યાર પછી ગણિકાઓનાં સમૂહમાં માણિક્ય સમાન **દેવદત્તા** ગણિકાનાં ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. તે ગણિકાને કોઢિઆની સાથે સૂતેલી ખેઈ. ત્યાર પછી ત્યાંથી નીકળીને નગર શેઠનાં ઘેર ગયો. ત્યાં **એક આનો** હિસાબમાં ખુટતો હોવાથી કઠોર વાણી વડે તિરસ્કાર કરી શેઠે પુત્રને કાઢી મુક્યો. આમ રાત્રિ પૂરી થવા આવી. જેટલામાં રાજકુલમાં જવાનો વિચાર કરે છે. તેટલામાં સૂર્ય ઉગી ગયો. વંકચૂલ નગરથી નીકળીને ચંદન ઘોળે ગ્રહણ કરીને વક્ષ નીચે દિવસ

શ્રીકલ્યાણસાગરચૂરિ જ્ઞાનમન્દિર

પૂરો કરીને રાત્રિમાં ગયો. રાજભંડારની બહાર ગોધાના પૂંછમાં લાગીને રાજ ભંડારમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં રોષ પામેલી રાજની રાણીએ બેયો. અને પૂછ્યું : 'તું કોણ છે.' તેનાં વડે કહેવાયું : 'હું ચોર છું.' પટ્ટરાણી વડે કહેવાયું : 'તું ડર નહિ મારી સાથે સંગમ કર.' તે બોલ્યો : 'તું કોણ?' તે રાણી બોલી : 'હું રાજની પટ્ટરાણી.' ચોર બોલ્યો બે આ પ્રમાણે છે તો તું મારી માં સમાન છે.

એથી હું ખઈ છું. એ પ્રમાણે નિશ્ચય કર્યો. તે રાણીએ પોતાના અંગોને નખ વડે ક્ષાડીને અવાજ કરી આરક્ષકોને બોલાવ્યા. આરક્ષકોએ ચોરને પકડ્યો. રાણીને મનાવવા માટે આવેલાં રાજએ તે બધું બેયું. અને રાજએ પોતાનાં પુરૂષોને કહ્યું : 'આને ગાઢ બાંધો નહિ.' આરક્ષકોએ તેનું રક્ષણ કર્યું. સવારમાં રાજએ પૂછ્યું : તેણે કહ્યું 'હે ભગવાન! મેં ચોરી કરવા માટે અહીં પ્રવેશ કર્યો હતો. પાછળથી ભંડારમાં દેવી દેખાઈ.' જેટલામાં આગળનું કશું નથી કહેતો, તેટલામાં બધો વૃતાંત જણનાર ખુશ થયેલાં રાજએ પુત્ર પણે તેનો સ્વીકાર કર્યો. અને મંત્રી પદે સ્થાપન કર્યો. રાજ વડે વિડંબના કરાતી દેવીનું વંકચૂલે રક્ષણ કર્યું. અરે ! કેવું નિયમોનું શુભહૂળ ! તેથી સતત આજ્ઞાપાલન કરવા લાગ્યો. એક વખત કામરૂપ રાજને સાધવા માટે રાજ વડે વંકચૂલ મોકલાયો. યુદ્ધમાં ગયો. ઘા વડે જર્જરિત થયેલો છતીને પોતાનાં સ્થાને આવ્યો. રાજએ વૈદ્યોને બોલાવ્યા. ઘાને ડુંઝવા છતાં વિકારસ પામવા લાગ્યો. વૈદ્યોએ કહ્યું : 'હે દેવ ! કાગડાનાં માંસ વડે સારો થશે.' તેને પહેલાં જિનદાસ શ્રાવક સાથે મૈત્રી હતી. તેથી તે જિનદાસ ને બોલાવવા માટે રાજએ પુરૂષ મોકલ્યો. જે કારણથી તેનાં વાક્યથી તે માંસ ભક્ષણ કરશે. ત્યારે બોલાવેલો જિનદાસે અવનતીમાં આવતાં વચ્ચે બે દિવ્ય દેવીઓ રડતી દેખી. તેણે પૂછ્યું : 'કેમ રડો છો ?' ત્યારે બે દેવીઓએ કહ્યું : 'અમારો પતિ સૌધર્મ દેવલોકથી સ્વયી ગયો છે એથી રાજપુત્ર વંકચૂલની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ. પરંતુ તારા જવાથી તે માંસને ખાશે અને મરીને દુર્ગતિમાં જશે તેથી રડીએ છીએ.' જિનદાસ વડે કહેવાયું : 'તેવી રીતે કરીશ જેથી તે માંસ ભક્ષણ નહિ કરે.' ત્યાં ગયો રાજના આગ્રહથી વંકચૂલને કહ્યું 'આ માંસને ગ્રહણ કર. સારો થયા પછી એનું પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ લેજે.' વંકચૂલ બોલ્યો : 'તું જણે છે કે અકાર્ય કર્યા પછી પ્રાયશ્ચિત્ત ગ્રહણ કરવું તેનાં કરતાં પહેલાથી આચરણ ન કરવું તે કલ્યાણકારી છે.' (કાદવનું પ્રક્ષાલન કરવું તેનાં કરતાં દૂરથી સ્પર્શ ન કરવું શ્રેષ્ઠ છે.) આ વાક્યથી રાજને નિષેધ કર્યો, પ્રતિજ્ઞાનું વિશેષ રીતે પાલન કરવાથી અચ્યુત દેવલોકમાં ગયો.

પાછા હરતાં તે જિનદાસ વડે તે બે દેવીઓને રડતી દેખીને કહ્યું શા માટે રડો છો. તેણે માંસ ગ્રહણ નથી કર્યું, ત્યારે બે દેવીઓ બોલી : 'તે ખરેખર અધિક આરાધના કરવાથી અચ્યુતને પ્રાપ્ત થયો. અમારો પતિ થયો નહિ.' એ પ્રમાણે જિનધર્મ ના પ્રભાવને

લાંબા સમય સુધી વિચારીને જિનદાસ પોતાનાં આવાસે ગયો. એ પ્રમાણે જગતનાં આનંદને ઉત્પન્ન કર્યો છે. જેને એવાં વંકચૂલ આ તીર્થનો નિર્માતા બન્યો છે.

‘ઢીંપુરી તીર્થનાં કલ્પને જેવી રીતે સાંભળ્યું તેવી રીતે આ જિનપ્રભસૂરિએ કાંઈક રચના કરી.

૧. વંકચૂલની કથા ધર્મોપદેશમાલા વિવરણ (કર્તા આ.જયસિંહસૂરિ રચના વિ.સં. ૮૧૫) આદિ અનેક ગ્રંથોમાં મળે છે.

ઢીંપુરી તીર્થ વિષે - પ્રબંધ કોશમાં (પૃ.૭૫ થી ૭૮) (રચના વિ.સં. ૧૪૦૫, કર્તા : આ. રાજશેખરસૂરિ) પણ લખ્યું છે કે : ‘આજે પણ સકલસંઘ તે જ ઢીંપુરીમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામિ અને ચેલણા પાર્શ્વનાથની યાત્રા પૂજા અને ઉત્સવો કરે છે.’

ત્રિપુટી મહારાજ ઉમેરે છે કે - ‘આ રીતે ઢીંપુરી એ પ્રાચીન તીર્થ છે, જે આજે સંભવતઃ માળવામાં ચંબલ નદીના કાંઠે ધુમ્નારની ગુફા પાસે ચંદ્રાવતીના ખંડેરો તરીકે વિદ્યમાન છે.’ જેન પરંપરાનો ઇતિહાસ, ભા.૧ પૃ.૨૦૮

ઉચ્ચા વિવિધ પ્રકારનાં, પત્થરની શુભ છાયાવાળા પર્વતો વડે શોભતી અને શ્રી વીરપ્રભુ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ, શ્રી મુનિસુવ્રતરવામી અને યુગાદિદેવના બિમ્બોથી યુક્ત અને (અટલ) નિયમવાળા વંકચૂલની પછી તરીકે પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ હતી. તે ઢીપુરી નગરી લાંબા કાળ સુધી વિભૂતિ વડે અદ્ભુત મહિમાને પ્રાપ્ત કરો. ॥૧૧॥

ગગનચુંબી શિખરવાળા, મનોહર, રન્તિનદીનાં તટ ઉપર રહેલાં ચૈત્યને દેખીને યાત્રાળુઓ પોતાના આંખને જલ્દીથી ઠંડક આપે છે. સુંદર લેપથી ઘડાયેલી શ્રેષ્ઠ વિશાળ મૂર્તિ અન્તિમ જિનેશ્વર મૂલનાયક અને જમણી બાજુ ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથ, ઉત્તર દિશા તરફ બીજા પાર્શ્વનાથ, એક બાજુ આદિ જિનેશ્વર, બીજી બાજુ મુનિસુવ્રતરવામી એ પ્રમાણે અનેક જિનેશ્વરની મૂર્તિઓ વાળું જિનાલય ચમકતા વાદળાની જેમ શોભે છે. ॥૩૩૪॥

અહીં આગળ દ્વારની નજીક રહેલી અંબિકાદેવી અને છ ભુખઓથી શોભિત ક્ષેત્રપાલ સર્વજ્ઞ જિનેશ્વરનાં ચરણ કમળની સેવનાં કરવા માટે ભ્રમર સમાન છે. તે બન્ને ક્ષણ માત્રમાં સંઘનાં વિઘ્નનાં સમૂહનો નાશ કરે છે. ॥૫૫॥

પોષ વદી દશમનાં દિવસે લોક સમૂહથી કરાતાં યાત્રા ઉત્સવનો મેળો ખેઈને ભવ્યજનો કલ્પના કરે છે કે કલિકાલનાં ઘરમાં 'કૃત-યુગ' જરૂરથી મહેમાન રૂપે આવ્યો છે. ॥૬૩॥

દેવતાઓથી પૂજાયેલાં આ તીર્થને ભક્તિ વડે આરાધીને સંપૂર્ણ ઈચ્છાઓ, સફળ કરતાં ભવ્યો સર્વભયોને છૂટે છે. અથવા ઘણી સુગંધથી યુક્ત (શીતલ) ચંદનને પ્રાપ્ત કરીને તાપથી વ્યાપ્ત (તપતાં) અંગને કોણ સહન કરે ? ॥૭૧॥

વંદન કરવા યોગ્ય અને પાપને દઢ રીતે હણવાવાળું, ઢીપુરી તીર્થરત્ન આનંદ પામો, ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી દ્વારા સદા સેવાતાં ચરણ કમળવાળાં કલ્પવૃક્ષની જેવા મનોવાંછિત ફળ આપનારા કાઉસગ્ગ મુદ્રામાં રહેલાં ચેલ્લણ પાર્શ્વનાથ બિરાજમાન છે. ॥૮૧॥

શક સંવત ૧૨૫૧ (બારસો એકાવન) માં દીપાવલી પર્વનાં દિવસે શ્રી સંઘથી યુક્ત આ નગરીમાં આવીને પ્રભાવનાં આગર સમાન ઢીપુરી તીર્થનાં સ્તોત્રને મુદિત મનવાળા જિનપ્રભસૂરિએ રચ્યું. ॥૯૧॥

॥ ઇતિ ઢીપુરી સ્તોત્રમ્ ॥

પાપનો નિગ્રહ કરનાર એવાં પંચ-પરમેષ્ઠીની ઉપાસના કરીને. શાસ્ત્રને ખણવા-વાળાઓથી જ્ઞાત ચોરાશી તીર્થનાં જિનેશ્વરનાં નામ સંગ્રહને કરું છું.

તે આ પ્રમાણે શત્રુંજય ઉપર ભુવનનાં દીવાસમાન શ્રી વજ્રસ્વામીથી પ્રતિષ્ઠિત શ્રી આદિનાથ તથા પાંડવ વડે સ્થાપેલાં મૂલનાયક આનંદને વધારનારા (નંદીવર્ધન) શ્રી આદિનાથ, શ્રી શાન્તિ વડે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલાં પુંડરીકસ્વામી તથા શ્રી કળશ અને બીજા શ્રી વજ્રસ્વામી વડે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલા પૂર્ણ કળશ.

સુધાકુંડનાં સ્ત્રીત સ્વામી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન.

પ્રથમસિદ્ધ થયેલાં શ્રી મરૂદેવી માતા.

ઉજ્જયંતમાં પુણ્યનાં કળશ સ્વરૂપ કામદેવની મૂર્તિ સમાન શ્રી નેમિનાથ.

કાંચનબલાનકમાં અમૃતનાં ભંડાર સમાન શ્રી અરિષ્ટનેમિ.

પાપામઠમાં અતીત ચોવીશીની મધ્યનાં પુણ્યનાં ભંડાર સમાન શ્રી નેમિશ્વર વગેરે આઠ અનિલ, ચશોધર, કૃતાર્થ, જિનેશ્વર, શુદ્ધમતિ, શિવંકર, રચનદન, સંપ્રતિ વિગેરે.

કાશહૃદમાં ત્રિભુવનમાં મંગલ કળશ સમાન શ્રી આદિનાથ.

પારકર દેશમાં શ્રી આદિનાથ.

અયોધ્યામાં શ્રી ઋષભદેવ.

કોલાપુરમાં વજ્રદેવી મજબૂત માટીનાં બનેલાંશ્રી ભરતેશ્વરથી પૂજાયેલાં ભુવનમાં તિલક સમાન શ્રી યુગાદિદેવ.

૧. કાશહૃદ : ગુજરાતના અમદાવાદથી દક્ષિણ પશ્ચિમમાં ૨૦ કી.મી. દૂર આવેલ 'કાર્શીદરા' તેનું પ્રાચીન નામ કાશહૃદ છે. (ગુજરાતનો રાજકીય અને સાર્વજનિક ઇતિહાસ ભા.૧, પૃ.૩૮૧) આ ગામની બાજુના ગામમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું જિનાલય છે.

આબુની તલાટીમાં પણ 'કાચંદ્રા' ગામ છે. જેનું પ્રાચીન નામ કાશહૃદ છે. અહીં શાંતિનાથ ભગવાનના જિનાલયમાં વિ.સં. ૧૦૯૧ નો લેખ છે. 'કાશહૃદગચ્છ' અહીંથી નિકળ્યો છે. (જૈન તીર્થ સર્વસંગ્રહ ભા.૧, પાંડ-૨, પૃ.૨૬૧) ચતીન્દ્રસૂરિ અભિનંદનગ્રંથ પૃ.૧૩૫-૧૩૬)

શાહબુદ્દિન ઘોરી ગુજરાત ઉપર આક્રમણ કરવા ચડી આવ્યો ત્યારે (ઈ.સ. ૧૧૭૮ માં) ગુજરાતના ચૌલુક્ય શાસકો (મૂલરાજ બીબે) એ આબુ પાસેના કાશહૃદમાં એને પરણિત કરીને ભગાડ્યો હતો. (ફાઉન્ડેશન ઓફ મુસ્લિમરુલ ઈન ઈન્ડિયા પૃ.૫૩) અને આજ કાશહૃદ પાસે દિધીના કુતુબુદ્દીન એબકે (વિ.સં. ૧૮૯૭) માં ગુજરાતના રાજા 'ભીમ' બીબને હરાવ્યો હતો. (ઉત્તરભારતકા રાજનૈતિક ઇતિહાસ, પૃ.૫૪૭-૭) અહીં વિવિધ તીર્થકલ્પમાં સૂચિત કાશહૃદ ઉપરોક્ત બેમાંથી કોઈ એક હશે.

૨. કોલાપુરક : મહારાષ્ટ્રમાં આવેલું કોલાપુર પ્રસિદ્ધ શહેર છે. અહીં મહાલક્ષ્મીનું મંદિર આજે પણ છે. (ધર્મશાસ્ત્રકા ઇતિહાસ ભા.૩, પૃ.૧૪૨૫)

૧. સોપારકમાં ભુવીતરવામી શ્રી ઋષભદેવની પ્રતિમા.
૨. નગરમહારથાનમાં શ્રી ભરતેશ્વરે કરાવેલ આદિનાથ.
૩. દક્ષિણભારતમાં ગોમટદેવ શ્રી બાહુબલી.
- ઉત્તરભારતમાં કલિંગદેશમાં ગોમટ શ્રી ઋષભદેવ.
૪. ખંગારગઢમાં શ્રી ઉગ્રચેનથી પૂજાયેલાં પૃથ્વીનાં મુકુટસ્માન શ્રી આદિનાથ.
- મહાનગરીનાં ઉદંડવિહારમાં શ્રી આદિનાથ.
- પુરિમતાલમાં શ્રી આદિનાથ.
- તક્ષશીલામાં બાહુબલી વડે કરાવેલ શ્રી ધર્મચક્ર.
- મોક્ષતીર્થમાં શ્રી આદિનાથની પાદુકા.
- કોલ્લપાક વતનમાં માણિક્યદેવ શ્રી આદિનાથ.
- મંદોદરીથી દેવતાનાં અવસરે પૂજાયેલ ગંગા-યમુના નદીનાં સંગમમાં શ્રી આદિકરનું મંડળ છે.
- અયોધ્યામાં શ્રી અભુતનાથ.
- ચંદેરીમાં શ્રી અભુતનાથ.

૧. સોપારક : મુંબઈથી ૩૭ કી.મી. ઉત્તરે આવેલી કોંકણ જનપદની રાજધાની તરીકે સૂર્યારક (સોપારક) બંધીતી છે. અશોકનો એક શિલાલેખ અહીંથી મળ્યો છે. અહીં ભુવંત ઋષભદેવમિની પ્રતિમા હોવાનો ઉલ્લેખ ઘણાં ગ્રંથોમાં મળે છે. (અષ્ટોત્તરી તીર્થમાલા, મુનિપ્રભસૂરિકૃત, જૈન સત્યપ્રકાશ વર્ષ, ૧૯, પૃ.૬૪-૬૬)
૨. નગરમહારથાન : ઉત્તરગુજરાતનું વડનગર તે નગરમહારથાન હોવાનું મનાય છે. પહેલાં એનું નામ આનંદપુર હતું. વીર નિ.સં. ૮૮૦ કે ૮૮૩ માં પ્રથમવાર કલ્પસૂત્ર અહીં સભાસમક્ષ વંચાયું. સકલતીર્થ સ્તોત્ર (આ. સિદ્ધસેનસૂરિકૃત) માં આનો ઉલ્લેખ છે. અત્યારે અહીં ૬ જિનાલય છે. શ્રી આદિનાથ ભગવાનના જિનાલયમાં વિ.સં. ૧૨૩૪ નો જિર્ણોદ્ધાર સૂચવતો શિલાલેખ છે. (ધી સ્ટ્રક્ચરલ ટેમ્પલ્સ ઓફ ગુજરાત પૃ.૧૫૦-૧)
૩. દક્ષિણાપથ ગોમ્મદેશ્વર બાહુબલી : કર્ણાટક માં ૩ સ્થળે ગોમ્મટ પ્રતિમા છે. ૧ શ્રવણબેલગોલા, ૨ કારકલ, ૩ વેણૂરુ. અહીં શ્રવણ-બેલગોલા સમજવાનું છે. ઈ.સ. ૮૮૩ માં સેનાપતિ ચામુંડરાયે આ પ્રતિમા ભરાવેલી.
૪. કલિંગ દેશ : ગોમ્મટ ઋષભદેવ ભગવાન ઓરીસ્સામાં આ તીર્થ આવ્યું છે. આના વિષે અન્યત્ર ઉલ્લેખ મળતો નથી.
૫. ખંગારગઢ : ગુજરાતના જુનાગઢ (જિર્ણદુર્ગ) નું નામ ખંગારગઢ પણ છે. 'રેવંતગિરિરાસુ' (ગાથા ૧૧) માં અહીં આદિનાથ જિનાલયનો ઉલ્લેખ છે. જુનાગઢના મ્યુઝિયમમાં બે પ્રતિમાઓ આ જિનાલયની હોવાનો લેખ છે. (સ્વાધ્યાય વર્ષ ૧ અંક ૪, પૃ.૪૨૯-૩૧)
૬. ચંદેરી : મધ્યપ્રદેશના ગુના જિલ્લામાં બેતવા નદીના કાંઠે આ સ્થળ આવેલું છે. ચેદિ જનપદની રાજધાની ચંદેરી હોવાની લોકમાન્યતા છે. (પ્રાચીન ભારતકા રાજનૈતિક ઇતિહાસ પૃ.૧૦૦-૧૦૧).

૧. તારંગાતીર્થનાં વિશ્વકોટિ શિલામાં શ્રી અજીતનાથ.

અંગદિકામાં શ્રી અજીતનાથ અને શાંતિનાથની બે મૂર્તિ બ્રહ્મેન્દ્ર દેવ વડે પૂજાયેલી (તેનાં દેરાસરની છે.)

શ્રાવસ્તિમાં ખંગુલી વિદ્યાનાં અધિપતિ શ્રી સંભવનાથ ભગવાન.

સેગમતી ગામમાં શ્રી અભિનંદન દેવ. તેમનાં પગમાંથી નર્મદા નિકળી.

કૌંચદ્વીપમાં સિંહલદ્વીપમાં, અને હંસદ્વીપમાં શ્રી સુમતિનાથ દેવની પાદુકા.

૨. આંબુરિણી ગામમાં શ્રી સુમતિનાથ.

૩. માહેન્દ્ર પર્વતની કૌશાંબી નગરીમાં શ્રી પદ્મપ્રભરવામી.

મથુરાનગરીમાં મહાલક્ષ્મીથી નિર્મિત શ્રી સુપાર્શ્વનાથનો સ્તૂપ.

ગ્રીક ઇતિહાસકારોએ સંભવતઃ આ જ નગરીનો સંદ્રાવતી (સંદ્રાવતી) તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો છે. ('જ્યોગ્રાફિકલ એસાયક્લોપીડિયા ઓફ એશ્યેટ એન્ડ મીડીએવલ ઈન્ડિયા' પૃ.૮૭) આ પ્રદેશમાંથી જૈનપ્રતિમાના પુરાવશોધો મળ્યા છે. (જૈન કલા અને સ્થાપત્ય ખંડ ૨, પૃ.૩૫૬) ચંદેરીથી ૮ કી.મી. દૂર બૂઢીચંદેરીમાં પાંચ પ્રાચીન મંદિરોના ખંડો છે. (આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયા, રિપોર્ટ ભા.૨ પૃ.૪૦૩, ગાર્ડ ટુ ચંદેરી પૃ.૪) ચંદેરીની નજીકમાં 'ગુરિલ'નો પહાડ અને 'ખંડારપહાડી' માંથી પણ જિનાલય અને જિનપ્રતિમાના અવશેષો મળ્યા છે. આજે પણ ચંદેરીમાં બે દિગંબર અને એક શ્વેતાંબર જિનાલય છે. (ગ્વાલિયર પુરાતત્વ રિપોર્ટ (૧૯૨૪-૨૫) પૃ.૧૨) ચંદેરીને જૈન તીર્થ તરીકે ઉલ્લેખ આ. જિનપ્રભસૂરિ પૂર્વે કોઈએ પ્રાયઃ કર્યો નથી.

૨. તારણ : ગુજરાતના મહેસાણા જિલ્લામાં આવેલું પ્રસિદ્ધ તીર્થ તારંગા તે જ 'તારણ' છે.

પ્રભાવકચરિત્ર (પૃ.૨૦૭) મુજબ - કુમારપાળે પાટણના અજિતનાથ ભગવાનની માનતા કરી અને અણોરાજને જીત્યા પછી તારણગિરિ ઉપર ૨૪ ગજ ઉંચું જિનાલય બનાવ્યું ૧૦૧ આંગળની અજિતનાથ ભગવાનની પ્રતિમા બિરાજિત કરી.

પુરાતનપ્રબંધ (પૃ.૪૭) મુજબ અજયપાળ તારંગા મંદિર તોડવા જતો હતો. ત્યારે અમ્મટ શ્રાવક અને 'શીલનાગ' નામના અધિકારીના પ્રયાસોથી મંદિર બચાવાયું હતું. આ જિનાલયમાં એક ગોખલો વસ્તુપાળ-તેજપાળે બનાવેલો. (વિ.સં. ૧૨૮૫માં) (સુકૃતકીર્તિકલ્પોલિન્યાદિ૦ પૃ.૭૫) વિ.સં. ૧૪૭૯ માં આ જિનાલયનો ઉદ્ધાર ઈડરના ગોવિંદશેઠે કરાવ્યો. આચાર્ય સોમસુંદરસૂરિના હાથે અજિતનાથ ભગવાનનું નવું બિંબ ભરાવ્યું. અત્યારે આ જ બિંબ પૂજાય છે. (સોમ સૌભાગ્ય કાવ્ય સર્ગ - ૭, જૈન સાહિત્યનો સં. ઇતિહાસ પૃ.૪૫૩)

૨. અંબુરિણીગ્રામ : ગુજરાતના ખમનગર જિલ્લામાં આવેલ 'આમરણ' ગ્રામ અંબુરિણી હોવાનું મનાય છે. (ગુજરાતનો રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસ ભા.૧, પૃ.૩૩૬) આજે અહીં મુનિસુવ્રતસ્વામિનું જિનાલય છે.

૩. માહેન્દ્ર પર્વત : ઓરિસ્સાના ગંખમ જિલ્લામાં આ નામની પહાડી આવેલી છે. ૫૬મચરિઉં ૩૦૧૧૯ માં આનો ઉલ્લેખ આવે છે.

૧દશપુરનગરમાં સ્ત્રીતાદેવીથી પૂજાયેલાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથ.

૨પ્રભાસમાં ચંદ્રનાં લંછનવાળા, ચંદ્રકાંતમણીથી બનેલાં જ્વાલામાલિની વડે પૂજાયેલાં શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી.

૩ગૌતમસ્વામીથી પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં, ૪વહ્નભીથી આવેલાં, ૫નંદીવર્ધન વડે કરાવેલાં શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી.

૬નાસિકપુરમાં શ્રી હૃવીતસ્વામી ત્રિભુવનમાં તિલકસ્માન શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી.

૭ચન્દ્રાવતીમાં મંદિરનાં મુકુટ સમાન શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી.

૮વારાણસીમાં જિનેશ્વરની મધ્યે શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી.

૯કાયાવ્ધારમાં શ્રી સુવિધિનાથ.

૧૦પ્રયાગતીર્થમાં શ્રી શીતલનાથ.

૧. દશપુર : મધ્યપ્રદેશમાં શિવના નદીના કાંઠે આવેલું મન્દરસોર (જિહ્વાનું મુખ્ય મથક) તે જ પ્રાચીન દશપુર છે. હૃવીતસ્વામિની પ્રતિમા લેવા ગયેલા અને ચંદ્રપ્રદોતને કેદ કરીને પાછા ફરતાં ઉદાયી રાખએ આ નગરની સ્થાપના કરી હતી. (નિશીથસૂર્ણિ ભા.૩ પૃ.૧૪૭, આવશ્યકસૂર્ણિ ભા.૧ પૃ.૪૦૧) શ્રીઆર્યરક્ષિતભૂનો જન્મ દશપુરમાં વીરનિ.સં. ૫૨૨ માં, તેઓનો સ્વર્ગવાસ વી.નિ.સં. ૫૮૭ માં દશપુરમાં થયો. (આ.સ્વ.સૂ.પૃ.૪૦૦-૪૦૧, ૪૦૬-૪૧૧) દશપુરની આજુબાજુના પ્રદેશોમાંથી ઘણાં જૈન પુરાવશેષો મળ્યા છે. (મધ્યપ્રદેશકે પુરાતત્ત્વકા સંદર્ભગ્રંથ પૃ.૨૭૨-૩૧૬)
૨. પ્રભાસ (પાટન) : જુનાગઢ જિલ્લામાં આવેલ પ્રભાસપાટણ સોમનાથ તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ છે. આ ઘનેશ્વરસૂરિ રચિત 'શત્રુજય માહાત્મ્ય' માં પણ અહીં શ્રીચન્દ્રપ્રભજિનાલય હોવાનું જણાવ્યું છે. વહ્નભીભંગ વખતે ત્યાંની પ્રતિમા અહીં દેવપતનમાં લાવ્યાના ઉલ્લેખો મળે છે. (પ્રબંધ ચિંતામણિ પૃ.૧૦૮-૮, પુરાતનપ્રબંધ પૃ.૮૩) કુમારપાળે અહીં પાર્શ્વનાથ ભ.નું જિનાલય બનાવ્યું હતું. (પ્રાક્ત-ધ્યાશ્રય પૃ.૬૩૭) જુનાગઢ મ્યુઝિયમના લેખ મુજબ ભીમ બીખના સમયમાં હેમસૂરિ દ્વારા જિર્ણોદ્ધાર કરાવાયો હતો. (સ્વાધ્યાય વર્ષ ૩, અંક ૩, પૃ.૩૨૦-૪૧) વસ્તુપાળે અહીં અષ્ટાપદ પ્રાસાદ કરાવેલો. (વસ્તુપાલચરિત ૬/૫૩૭) અને તેજપાળે આદિનાથ જિનાલયનું નિર્માણ કરાવેલું. (સ્વાધ્યાય) પેથકશાહે અહીં યાત્રા કરી અને જિનાલય બનાવ્યું. (ઉપદેશતરંગિણી) આજે અહીંની જુમા મસ્જિદ, માર્ઘપુરી, મસ્જિદ અને કાલની મસ્જિદમાં જિનાલયના અવશેષ દેખાય છે. (સ્વાધ્યાય)
૩. વલભી : ગુજરાતના ભાવનગર જિલ્લામાં આવેલું વહ્નભીપુર ઘણું પ્રાચીન નગર છે. આ દેવર્ધિગણિક્ષમાશ્રમણની નિશામાં અહીં વી.નિ.સં. ૯૮૦ (અથવા ૯૯૩) માં આગમવચના થયેલી. વિ.સં. ૬૬૬ માં લખાયેલી વિશેષાવશ્યકની પ્રતમાં વલભીનો ઉલ્લેખ છે. આ મહાવાદિસૂરિભૂએ અહીં શાસ્ત્રાર્થ કરી બૌદ્ધોને હરાવ્યા હતા. (પ્રભાવકચરિત ૭૭-૭૮) વહ્નભીના ભંગ વખતે અહીંથી પ્રતિમાઓ દેવપતન લઈ જવાઈ. (પુરાતન પ્ર.સં. પૃ.૮૨)
૪. 'પ્રયાગ' તીર્થનો ઉલ્લેખ ૩૬મા પાટલીપુત્ર કલ્પમાં આવે છે. તે મુજબ આ તીર્થ પાટલીપુત્ર (પટણા) પાસે છે. કેટલાક ગ્રંથકારો પુરિમતાલને પ્રયાગ કહે છે. પણ આવશ્યક નિર્થુક્તિ (૩૪૨) અને ટીકા વગેરેમાં વિનીતા નગરીની બહાર રહેલા ઉદ્યાન 'પુરિમતાલ'માં ઋષભદેવ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયાનું જણાવ્યું છે. (જૈન તીર્થોકા ઐતિહાસિક અધ્યયન પૃ.૮૭)

વિન્ધ્યપર્વતનાં મલયગિરિમાં શ્રી શ્રેયાંસનાથ.

ચંપામાં વિશ્વનાં તિલક સમાન શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી.

કાંપિણ્યનાં ગંગામૂલમાં અને ^૧સિંહપુરમાં શ્રી વિમલનાથ.

મથુરાના ચમુના સરોવરમાં તથા સમુદ્રમાં ^૨દ્વારિકામાં અને શાલપાણિ મધ્યે શ્રી અનંતનાથ.

અયોધ્યાની પાસે રત્નવાહ નગરમાં નાગદેવતાથી પૂજાયેલાં શ્રી ધર્મનાથ.

^૩કિષ્કિંધામાં લંકામાં, પાતાલ લંકામાં, ત્રિકુટગિરિમાં, શ્રી શાન્તિનાથ.

ગંગા-ચમુનાના સંગમાં શ્રી કુંથુનાથ-અરનાથ.

શ્રીપર્વત ઉપર મહિનાથ.

ભરૂચમાં મહામૂલ્યવાન શ્રી મુનિસુપ્રતસ્વામી.

પ્રતિષ્ઠાનપુરનાં અયોધ્યામાં, ^૪વિન્ધ્યાચલમાં, અને માણિક્ય દંડમાં શ્રી મુનિસુપ્રતસ્વામી.

અયોધ્યાનાં મોક્ષતીર્થમાં નમિનાથ ભગવાન.

શૌર્યપુરનાં ^૫શંખ જિનાલયમાં ^૬પાટલાનગરમાં, મથુરામાં, દ્વારિકામાં, સિંહપુરમાં, ^૭સ્તંભતીર્થમાં, પાતાલલિંગમાં, શ્રી નેમિનાથ.

૧. સિંહપુર : ગુજરાતના ભાવનગર જિલ્લાનું સિંહોર તે પ્રાચીન સિંહપુર છે. (ગુજરાતનો રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ઇતિહાસ ભા.૧, પૃ.૩૫૪-૫)
૨. દ્વારકા : ગુજરાતમાં આવેલ દ્વારકા પ્રસિદ્ધ સ્થળ છે. વસ્તુપાળે અહીં જિનાલય બનાવેલું (વસ્તુપાળ ચરિત જિનહર્ષગણિ ચરિત પૃ.૧૦૨)
૩. કિષ્કિંધા : કર્ણાટક પ્રદેશમાં બેલારી જિલ્લામાં આવેલ પંખા (અત્યારનું હંપી) કિષ્કિંધા હોવાનું મનાય છે.
૪. વિન્ધ્યાચલ : વર્તમાનમાં મીરજાપુર (ઉત્તરપ્રદેશ) થી ૩ કી.મી. દૂર પહાડી છે ત્યાં વિન્ધ્યવાસિની દેવીનું મંદિર છે. આ મંદિરની આસપાસથી અનેક જિનપ્રતિમાના ભગ્નાવશેષો મળ્યા છે. (બોજકી પગદંડિયા પૃ.૨૨૨-૨૭)
૫. શંખજિનાલય : કર્ણાટક રાજ્યના ધારવાડ જિલ્લામાં લક્ષ્મેશ્વરતીર્થમાં આવેલ 'શંખવસતિ' તે શંખ જિનાલય મનાય છે.
૬. પાટલાનગર : મહેસાણા જિલ્લામાં શંખેશ્વર તીર્થની નજીક પાડલા ગામ છે. તે પ્રાચીન પાટલાનગર છે. આ ગામમાં એક પ્રાચીન જિનાલય હવું. જૈનોની વસ્તી ન હોવાથી આ જિનાલયના બધા પત્થરો બનાસકાંઠાના વાવ તાલુકાના બેણપ ગામમાં સ્થળાંતર કરી ત્યાં એ જ પત્થરોમાંથી જિનાલય બનાવેલું, જે આજે પણ વિદ્યમાન છે. પ્રતિમાઓ પણ અન્યત્ર લઈ જવામાં આવી છે. આ બખ્ખભટ્ટીસૂરિના ગુરુ આ.સિદ્ધસેનસૂરિ અહીં રહેતા હતા. (પ્રભાવકચરિત્ર પૃ.૮૦) શત્રુંજય યાત્રા કરી સમરાશા (વિ.સં. ૧૩૭૧માં) અહીં આવ્યા હતા. (નાભિનંદન-જિનોદ્ધાર પ્રબંધ ૫/૨૪૨)
૭. સ્તંભતીર્થ : ગુજરાતનું પ્રસિદ્ધ ખંભાત તીર્થ તે જ સ્તંભતીર્થ છે. વિ.સં. ૧૧૫૪ માં આ. દેવચન્દ્રસૂરિના હસ્તે સાંગદેવની દીક્ષા થઈ. એમનું નામ મુનિ સોમચંદ્ર પડ્યું અને તેઓ. કલિકાલસર્વજ્ઞ આ.ભ.હેમચન્દ્રસૂરિ મ.સાં. તરીકે વિખ્યાત થયા. અહીં અનેક જિનાલયો અને જ્ઞાનભંડારો છે.

૧ અખહરામાં શ્રી નવનિધિ પાર્શ્વનાથ.
 સ્તંભનમાં શ્રી ભવભય પાર્શ્વનાથ.
 ફલોદિમાં વિશ્વકલ્પલતા નામનાં શ્રી પાર્શ્વનાથ.
 ૨ કરહેટકમાં શ્રી ઉવસગ્ગહરં પાર્શ્વનાથ.
 અહિછામાં શ્રી ત્રિભુવન પાર્શ્વનાથ.
 કલિકુંડ અને ૩ નાગહૃદમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ.
 કુક્કુટેશ્વરમાં વિશ્વગજ (પાર્શ્વનાથ).
 માહેન્દ્ર પર્વતમાં છાયા પાર્શ્વનાથ.
 ૪ ઓંકાર પર્વતમાં સહસ્રહ્રણી પાર્શ્વનાથ.
 વારાણસીની દંડખાતમાં ભવ્યપુષ્કરાવર્તક પાર્શ્વનાથ.
 મહાકાલમાં પાતાલચક્રવર્તી પાર્શ્વનાથ.
 મથુરામાં કલ્પદ્રુમ પાર્શ્વનાથ.
 ચંપાનગરીમાં અશોક પાર્શ્વનાથ.

૧. અખહરા : જુનાગઢ જિલ્લામાં ઉના થી ૫ કી.મી. દૂર આવેલ આ તીર્થ અત્યારે 'અખરા' તરીકે જાણીતું છે. રાજસ્થાનમાં સિરોહી જિલ્લામાં પિંડવાડા પાસે આવેલું 'અખરા' પણ ભવ્ય બાવન જિનાલય અને સરસ્વતીદેવીની પ્રાચીન મૂર્તિના કારણે જાણીતું છે. રાણકપુરના વિ.સં.૧૪૯૬ ના લેખમાં અખરાના જિર્ણોદ્ધારની વિગત છે. પ્રસ્તુત અખહરા આ બેમાંથી એક હોવું બેઈએ.
૨. કરહેટક : ઉદયપુર ચિતોડ રેલ્વે માર્ગ ઉપર હરેડા સ્ટેશનથી ૧ કી.મી. દૂર આવેલ આ તીર્થ આજે હરેડા તરીકે જાણીતું છે. અહીંના બાવન જિનાલયની એક દેરીના લેખ મુજબ વિ.સં. ૧૦૩૯ માં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા આચાર્ય યશોભદ્રસૂરિના હાથે થઈ છે. (જૈન લેખ સંગ્રહ લે.૧૯૪૮) વિ.સં. ૧૬૫૬ માં આનો જિર્ણોદ્ધાર થયો છે.
૩. નાગહૃદ : આજે આ તીર્થ રાજસ્થાનમાં ઉદયપુર નજીક નાગદા તરીકે જાણીતું છે. ગુહિલવંશીય નાગાદિત્યે આની સ્થાપના કર્યાનું મનાય છે. આચાર્ય મુનિસુંદરસૂરિએ ગુર્વાવલી (શ્લો.૩૯) માં આ તીર્થનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેઓએ 'નાગહૃદપાર્શ્વનાથસ્તોત્ર' પણ રચ્યું છે. માંડવગઢના પેથડશાહે અહીં શ્રી નેમનાથ ભગવાનનું જિનાલય બનાવ્યું હતું. (જૈન તીર્થ સર્વસંગ્રહ ભા.૨, પૃ.૩૩૬-૮)
૪. ઓંકાર પર્વત : મધ્યપ્રદેશના નિંમાડ જિલ્લામાં માંધાતા પાસે નર્મદાનદીમાં એક ઢીપ જે આજે ઓંકારેશ્વરતીર્થ તરીકે ઓળખાય છે. જ્યાં આજે મોટું શિવાલય છે. તે આ હોવાનો સંભવ છે. ('જ્યોત્રાહિંકલ ડિક્સનેરી ઓફ ઍશ્યંટ એંડ મીડીએવલ ઈંડિયા' પૃ.૫)
 એક જિનાલય અલાહી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું છે. દિલ્હીના ઈલ્ટુમીશ મુસ્લિમ શાસકના કાળમાં તેનો ભંગ થયો. બીજું શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું છે, તે અદ્ભુતલ તરીકે જાણીતું છે. મૂલનાયક ભગવાનની પ્રતિમા ૯ ફૂટ ઊંચી છે. તેના પર વિ.સં. ૧૪૯૪ નો લેખ છે. અત્યારે જિર્ણોદ્ધાર કાર્ય ચાલુ છે.

- ૧મલયગિરિમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ.
 ૨શ્રીપર્વતમાં ઘંટાકર્ણ મહાવીર, વિન્ધ્યપર્વતમાં શ્રી ગુપ્ત પાર્શ્વનાથ, હિમાચલમાં છાયા પાર્શ્વનાથ.
 મંત્રાધિરાજ શ્રી સ્ફૂલિંગ પાર્શ્વનાથ.
 શ્રીપુરમાં અંતરીક્ષ પાર્શ્વનાથ.
 ૩ડાકિની-ભીમેશ્વરમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ.
 ૪ભાઈલસ્વામીગઢમાં દેવાધિદેવ પાર્શ્વનાથ.
 ૫રામશયનમાં પ્રદ્યોતકારી શ્રી મહાવીર સ્વામી.
 ૬મોઢેર, ૭વાયડ, ૮ખેડમાં, ૯નાણકમાં, ૧૦પહ્લીમાં, મતુંડકમાં, ૧૧મુંડસ્થલમાં,

૧. મલયગિરિ : કેરળમાં આવેલ ત્રાવણકોરની પહાડિઓ તે મલયગિરિ હોવાનું મનાય છે.
૨. શ્રીપર્વત : આંધ્રપ્રદેશના કર્નુલ જિલ્લામાં આવેલ આ પર્વત શ્રીશૈલપર્વત તરીકે ઓળખાય છે. ૧૨ જ્યોતિર્લિંગોમાં આની ગણતરી થાય છે. અહીંના શિવાલયના મંડપમાં રહેલા થાંભલા ઉપર શક સં. ૧૪૩૩ નો લેખ છે. તે લેખમાં અહીંના પૂજારીઓએ શ્વેતાંબરોના માથા કાપ્યાની વિગત લખી છે. (જૈનીઝમ ઈન સાઉથ ઈન્ડિયા પૃ.૨૩) ૧૬ મા સૈકા સુધી અહીં જૈનો હોવાના પુરાવા મળે છે. પરંતુ વીરશૈવોએ શ્વેતાંબરોને મારી નાંખ્યા. (સુમિદુવલ જૈનીઝમ પૃ.૨૮૦-૨૮૨)
૩. ડાકિનીભીમશકર : આ સ્થળ મહારાષ્ટ્રમાં પૂનાથી ઉત્તર-પશ્ચિમમાં સહ્યાદ્રિપર્વત પર આવેલું છે. ૧૨ જ્યોતિર્લિંગોમાં આની ગણના થાય છે.
૪. વિદિશા : દશાણ જનપદની પ્રાચીનકાળની રાજધાની તરીકે વિદિશા ખાણીતી છે. ત્રિશક્તિ શ.પુ.અ. પર્વ ૧૦-૨-૬૦૪ પ્રમાણે ચંડપ્રદ્યોતે વિદિશાનું નામ ભાઈલસ્વામિ રાખ્યું. અને ત્યાં જિનાલય બનાવી ઉદારી પાસેથી લાવેલ જીવિત સ્વામિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ જીવિતસ્વામિની યાત્રા કરવા આર્યમહાગિરિ અને આર્યસુહરિત ગયેલા. (ભારતકે પ્રાચીન જૈન તીર્થ પૃ.૫૭) વિદિશાની નજીકના દુર્જનપુરમાંથી ત્રણ જિનપ્રતિમા થોડા સમય પૂર્વે મળી આવી છે. (જર્નલ ઓફ ધી ઓરિએન્ટલ ઈન્સ્ટિટ્યુટ વડોદરા, ભા.૧૮, પૃ.૩૪૭) વિદિશા પાસે ઉદયગિરિ પર્વત ઉપરની ૨૦ મી ગુફા માં ગુપ્તસંવત ૧૦૬ (ઈ.સ.૪૧૬) નો લેખ છે. (ઈન્ડિઅન એટીકવરી ભા.૧૧ પૃ.૩૦૯-૧૦)
૫. રામસેન : ગુજરાતમાં બનાસકાંઠા જિલ્લામાં ડીસાથી ૨૫ કી.મી. ના અંતરે આવેલું આ તીર્થ આજે પણ રામસેન તરીકે ખાણીતું છે. ગુર્વાવલીમાં (૫૭) અહીં શ્રી ઋષભદેવ ભ. નું જિનાલય છે. જમીનમાંથી મળેલા પરિકર ઉપર લેખ છે. તે મુજબ અહીંના રાજ રઘુસેને વિ.સં. ૧૦૮૫ માં ઋષભદેવ ભ.ની પ્રતિમા ભરાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવેલી. (જૈન તીર્થનો ઇતિહાસ પૃ.૨૨૬-૨૨૭) અહીં તાજેતરમાં બીજું જિનાલય બન્યું છે.
૬. મોઢેરક : મહેસાણા જિલ્લાના ચાણરમા પાસે આવેલું મોઢેર પ્રાચીન મોઢેરક છે. સકલતીર્થસ્તોત્ર (આ.સિદ્ધસેન સૂરિકૃત) માં આનો ઉલ્લેખ છે. આ.સિદ્ધસેનસૂરિને બપ્પભટ્ટી અહીં જ મળ્યા હતા. પ્રભાવકચરિત્ર પૃ.૮૦-૮૧) 'ભીમ' પ્રથમ દ્વારા અહીં વિ.સં. ૧૦૮૩ માં બનાવેલ સૂર્યમંદિર ખંડેર બન્યું હોવા છતાં આજે પણ પ્રવાસીઓનું આકર્ષણ કેન્દ્ર બન્યું છે.
૭. વાયડ : ગુજરાતના પાટણ જિલ્લામાં આવેલું આ ગામ પાટણથી ૨૩ કી.મી.ના અંતરે આવેલું છે.

ભીનમાલમાં, ઉપકેશપુરમાં, કુંડગ્રામમાં, સત્યપુરમાં, ગંગાહદમાં, ટંકામાં,

- સકલતીર્થસ્તોત્ર (આ.સિદ્ધસેનસૂરિફૃત) માં આનો ઉલ્લેખ છે. અહીં વાયુદેવનું મંદિર હોવાની વાત પુરાણો અને પ્રબંધમાં છે. (સ્કંદપુરાણ, ધર્મારણ્યખંડ અશ્વત્થ, પ્રભાવકચરિત્ર પૃ.૪૭) વાયડગચ્છની ઉત્પત્તિ અહીંથી થયેલી, (જૈન સાહિત્યનો સં. ઈતિ. પૃ.૩૪૧) વાયડ બ્રાહ્મણો અને વાયડ વાણિકોનો સંબંધ પણ આ સ્થાન સાથે છે. વસ્તુપાળે અહીં જિણોદ્ધાર કરાવેલો. (સુકતસંકીર્તન)
૮. ખેટક : ગુજરાતમાં આવેલ ખેડાનું પ્રાચીન નામ ખેટક હતું. સકલતીર્થસ્તોત્ર (આચાર્ય સિદ્ધસેનસૂરિ રચિત, રચના ઈ.સ. ૧૦૬૭) માં ખેટક તીર્થનો ઉલ્લેખ છે. ઠંડીકૃત દશકુમારચતિત (ઉ.ક નિમ્બવતી કથા), પ્રબંધચિંતામણિ (પૃ.૧૦૬) પુરાતન પ્રબંધ, પ્રભાવક ચરિત્ર (પૃ.૯૯) વગેરે માં પણ ઉલ્લેખ છે. ભંવરલાલ નાહટાનો લેખ 'કલ્પપ્રદીપ મેં ઉલ્લિખિત ખેડા ગુજરાતકા નહીં રાજસ્થાન કા હૈ' (શ્રમણ વર્ષ ૪૦ અંક ૧૧ પૃ.૨૫-૨૮) માં નાકોડા પાસેનું લવણખેટ તે પ્રસ્તુત ખેટક હોવાનો મત દર્શાવ્યો છે.
૯. નાણા : આ તીર્થ રાજસ્થાનના સિરોહી જિલ્લામાં આવ્યું છે. આ તીર્થ ભૂવિતરવામિની પ્રતિમાના કારણે વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે. જિનાલયમાં દસમી સદીનો લેખ છે. નાણકીયગચ્છનું ઉત્પત્તિસ્થાન પણ આ તીર્થ જ છે. (શ્રમણ વર્ષ ૪૦, અંક ૭ નાણકીયગચ્છ પૃ.૨-૩૪)
૧૦. પદ્મી : રાજસ્થાનમાં વાંદી નદીના કાંઠે આવેલ પાલી તે પ્રાચીન પદ્મી છે. પદ્મીવાલ ગચ્છની ઉત્પત્તિ અહીંથી થઈ છે. અહીંના પ્રસિદ્ધ નવલખા મંદિરનો મૂલપ્રાસાદ 'મહાગૂર્જર' શૈલિનો અને ગૂઢ મંડપ 'મહામારુ' શૈલિથી બનેલો છે. (મહાવીર જૈન વિદ્યાલય સુવર્ણમહોત્સવ અંક- ભા.૧, પૃ.૩૩૨)
- સકલતીર્થસ્તોત્ર (વિ.સં. ૧૧૨૩માં આચાર્ય સિદ્ધસેનસૂરિરચિત) માં અહીં જિનાલય હોવાનું જણાવ્યું છે. નવલખા પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરમાંથી મળતાં લેખો મુજબ તે જિનાલયમાં પહેલાં મૂલનાયક મહાવીરસ્વામિ હતા. (જૈન લેખસંગ્રહ લેખાંક-૮૦૯ થી ૮૧૫) વિ.સં. ૧૧૮૬ માં જિણોદ્ધાર વખતે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન મૂલનાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠિત થયા.
૧૧. મુંડસ્થલ : રાજસ્થાનના સિરોહી જિલ્લામાં આબુરોડ પાસે આવેલ મુંગથળા તે પ્રાચીન મુંડસ્થળ છે. આચાર્ય મહેન્દ્રસૂરિએ 'અષ્ટોતરી તીર્થમાળા' (રચના ૧૩મી સદી) માં જણાવ્યું છે કે ભગવાન મહાવીર છન્નસ્થકાળમાં અહીં પધાર્યા હતા. કેશી રાખએ અહીં ભગવાન મહાવીરનું જિનાલય બનાવ્યું. (મુંડસ્થલ મહાતીર્થ પૃ.૧૫, અર્બુદાચલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખ સંગ્રહ લેખાંક ૪૮) વિ.સં. ૧૩૮૯ માં ધાંધલે આ જિનાલયમાં બે પ્રતિમા સ્થાપિત કરેલી. આજે તે પ્રતિમાઓ દેલવાડા (આબુ)ના લુણાવસહિ જિનાલયમાં છે. (એજન લેખાંક ૨૪૫)
- વિ.સં. ૧૭૨૨ માં આ જિનાલયમાં ૧૪૫ પ્રતિમાઓ હતી. (પ્રાચીનતીર્થમાલા સંગ્રહ ભા.૨, પૃ.૬૦) આજે ખંડેર જેવા બનેલા આ જિનાલયના જિણોદ્ધાર માટેના ચક્રો ગતિમાન થયા છે.
૧૨. ઉપકેશપુર : રાજસ્થાનના ખેડપુરથી ૫૨ કી.મી. ના અંતરે આવેલું પ્રસિદ્ધ ઓરિસ્યા તે પ્રાચીન ઉપકેશપુર છે. અહીંના શ્રીમહાવીર ભગવાનના જિનાલયના એક લેખ મુજબ વત્સરાજ (ઈ.સ. ૭૭૫ થી ૮૦૦) ના સમયમાં આ જિનાલય બંધાયેલું અને ૧૧ મા સૈકામાં જિણોદ્ધાર થયો. (જૈન લેખ સંગ્રહ, લેખાંક ૭૮૮)
- ઓરવાળોની ઉત્પત્તિ આ નગરમાંથી થયાની વાત ખણીતી છે. અહીંના સચિયામાતાના મંદિરમાંના વિ.સં. ૧૨૪૫ ના લેખ મુજબ યશોદરની પત્ની સંપૂરણ દ્વારા મહાવીરસ્વામિની સ્થશાળા માટે દાન અપાયેલું. (જૈન લેખ સંગ્રહ લે.૮૦૭) આ સોનાનો સ્થ વર્ષમાં એક વાર નગરમાં ફરતો.

સરસ્થાનમાં, વીતભયમાં, ચંપામાં, અપાપાનગરીમાં, પુંડ્રપર્વતમાં, ^૩નંદીવર્ધનની *કોટિભૂમિમાં આ બધા તીર્થોમાં મૂલનાયક શ્રી મહાવીરસ્વામી છે. વૈભાર પર્વતમાં રાજગૃહિમાં કૈલાસમાં શ્રી રોહણાચલમાં શ્રી મહાવીર સ્વામી છે.

અષ્ટાપદમાં ચોવીશ તીર્થકરો, સમ્મેતશિખર ઉપર વીસ જિનેશ્વરો, હેમ સરોવરમાં બોત્તેર જિનાલય અને કોટિશિલા એ સિદ્ધભૂમિ છે.

એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ જૈનતીર્થોના નામનો સંગ્રહશ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે પ્રગટ કરાયો. જે કાંઈક દેખાયું, જે કાંઈક સાંભળ્યું, તે રીતે પોતાનાં તીર્થોની નામોની પદ્ધતિ, નામાવળીમાં મારા વડે લખાયું.

(નાભિનંદન જિનોદ્ધારપ્રબંધ, એરવેંટ સિરીઝ એન્ડ ટાઉન્સ ઓફ રાજસ્થાન, પૃ.૧૮૪)

૨. કુંડગ્રામ : બિહારના મુજફ્ફરપુર જિલ્લાના બસાઢ નામનું ગામ એ પ્રાચીન વૈશાલી હોવાનું મનાય છે. અહીં રાજા વિશાલના ગઢ નામના ટીલામાંથી પુરાવશ્લેષો મળ્યા છે. આની બાજુમાં વસુકુંડ ગામ આવેલું છે. અહીંથી મળેલી એક મહોર ઉપર 'વૈશાલી નામ કુંડે' લખેલું છે. આ 'વસુકુંડ' ને કેટલાક ઇતિહાસકારો ભગવાન મહાવીરની જન્મભૂમિ માને છે. (ભારતીય સંસ્કૃતિમે જૈન ધર્મકા યોગદાન પૃ.૨૪)
૩. નંદિવર્ધન : રાજસ્થાનના સિરોહી જિલ્લામાં આવેલ નાંદિયા તીર્થનું પ્રાચીન નામ નંદિવર્ધન છે. ભગવાન મહાવીરના મોટા ભાઈ નંદિવર્ધને આ તીર્થ સ્થાપ્યાનું કહેવાય છે. (તીર્થદર્શન પૃ.૨૬૦)
૪. કોટિભૂમિ : પુંડ્રપર્વત : ઉત્તર બંગાળમાં આવેલા પુંડ્રવર્ધન તે પુંડ્રપર્વત, એના કોટિવર્ષ તે કોટિભૂમિ હોવાનું ઇતિહાસકારો કહે છે. (મહાવીર જૈન વિદ્યાલ સુવર્ણમહોત્સવ ગ્રંથ ભાગ.૧ પૃ.૧૩૫)
૫. સમ્મેતશિખર તીર્થ : બિહારના હજરીબાગ જિલ્લામાં આવ્યું છે.

વીર જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને શ્રી સમવસરણ રચનાનાં કલ્પને પૂર્વાચાર્યોએ રચેલી ગાથાઓ વડે જ કહીશ.

વાયુકુમાર, મેઘકુમાર અનુક્રમે એક યોજન સુધી ભૂમિની શુદ્ધિ અને સુગંધી જલની વૃષ્ટિ કરે છે. મણિરત્ન અને ભૂમિરત્ન વળી કુસુમની વૃષ્ટિ વ્યંતર દેવો કરે છે. ॥૨ા

સુવર્ણ, રત્ન અને મણિમય કાંગરાઓથી શોભિત ચાંદી, સુવર્ણ અને રત્નમય ત્રણ શ્રેષ્ઠગઢ અનુક્રમે ભવનપતિ, જ્યોતિષ અને વ્યંતરો કરે છે. ॥૩ા

તે ગઢોની વચ્ચે એક ગાઉ અને છસો ઘનુષળું અંતર છે. એક ગાઉ તેત્રીસ ઘનુષ અને આઠ અંગુલ વિસ્તારવાળા ગઢ છે. ॥૪ા

પાંચસો ઘનુષ ઉંચા ચાર ઢ્વાર વાળા ગઢો શોભે છે. આ સર્વ પ્રમાણ જિનેશ્વરનાં પોતપોતાનાં હાથ પ્રમાણે જણાવું. ॥૫ા

ભૂમિથી દસહજાર પગથીયા જઈએ ત્યારે પ્રથમ ગઢ આવે. તે પચાસ ઘનુષ વિસ્તારવાળો, ત્યાર પછી પાંચ હજાર પગથીયા જઈએ ત્યારે બીજો ગઢ આવે તેનું અંતર પણ પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે જણાવું. ત્યાર પછી પાંચ હજાર પગથીયા જઈએ ત્યારે ત્રીજો ગઢ આવે. એ પ્રમાણે વીસ હજાર પગથીયા જણાવ્યાં. ॥૬ા

દસ, પાંચ, પાંચ હજાર સર્વે પગથીયા એક હાથ ઉંચા અને એક એક હાથ વિસ્તારવાળા પ્રથમ ગઢની બહાર, બીજા ગઢની મધ્યે અને ત્રીજા ગઢની અન્દર પગથીયા જણાવ્યાં. ॥૭ા

તે ગઢની મધ્યે અઢી ગાઉ ઉંચી અને બસો ઘનુષ વિસ્તારવાળી મણિ પીઠીકા છે. તેનાં ઢ્વાર જિનેશ્વરનાં ઘનુષ પ્રમાણ ઉંચા છે. ॥૮ા

મણિ જડેલાં ચાર સિંહાસન ઉપર ચાર રૂપવાળા પૂર્વાભિમુખ ત્રણ છત્રથી શોભિત ભગવાન પોતે બેસે છે. ॥૯ા

એક યોજનથી અધિક વિસ્તારવાળો બત્રીસ ઘનુષ ઉંચો અશોક વૃક્ષ છે. અને વ્યંતરો ભગવાનનાં ત્રણ પ્રતિબિંબ કરે છે. ॥૧૦ા

પર્ષદાની આગળ પ્રથમ મુનિવર, વૈમાનિક દેવીઓ, સાધવીજી, ભવનપતિ, વ્યંતર જ્યોતિષની દેવી, દેવો, વૈમાનિક દેવો, પુરુષ, સ્ત્રી, નાની પતાકા, ઘજળી ચુકત એક હજાર યોજન દંડવાળો ધર્મધવજ, બે યજ્ઞ ચામરધારી અને ધર્મચક્ર જિનેશ્વરની આગળ હોય છે. ॥૧૧ા

- જ્યારે પરમાત્મા દેશના આપે ત્યારે આવા પ્રકારનું સમવસરણ રચે.
- જેમાં ચાંદી, સુવર્ણ અને રત્ન એમ ત્રણ ગઢ હોય.
- જ્યારે ૧૦,૦૦૦ પગથીયા જઈએ ત્યાર. પ્રથમગઢ, ૫૦૦૦ પગથીયા જઈએ ત્યારે બીજો ગઢ, એના પછી ૫,૦૦૦ પગથીયા જઈએ ત્યારે ત્રીજો ગઢ આવે.
- સર્વે પગથીયા ૧ હાથ ઉંચા ૧ હાથ વિસ્તારવાળા હોય.

ઉચ્ચો દવજ, મણિતોરણ, અષ્ટમંગલ, પૂર્ણકળશ, માળા, પુતળીયો, છત્ર અને ઘૂપઘટિકા દરેક ઢાર પર હોય છે. ॥૧૪॥

સુવર્ણ-શ્વેત-લાલ-શામલ વર્ણવાળા વૈમાનિક, વ્યંતર, જ્યોતિષ, ભવનપતિ દરેક ઢાર પર, રત્નનાં કિલ્લા પર પૂર્વાદિ પ્રતિહારો રહેલાં છે. ॥૧૫॥

જય, વિજય, જયંત અને અપરાજિત અનુક્રમે ગૌર, લાલ, સુવર્ણ અને નીલવર્ણવાળી, દેવી વાઘયુક્ત અને કંદોરા વાળી પૂર્વક્રમ વડે સોનાનાં ગઢમાં રહે છે. ॥૧૬॥

જટા-મુગુટથી મંડિત **તુંબરુ-ખરવાંગ-પુરુષ, શ્રીમાળી** બહારનાં ગઢનાં ઢાર પર બંને બાજુ દરેક કિલ્લાની પાસે રહેલાં છે. ॥૧૭॥

બહારનાં કિલ્લા ઉપર વાહનો અને બીજા ગઢમાં શત્રુ પણ મિત્ર ભાવને પામેલાં તિર્થંચો બેસે છે. આ બધા રત્નગઢની બહાર મણિમય છંદમાં બેસે છે. ॥૧૮॥

બહારનાં ગઢની મધ્યે બે-બે ગોલ વાવડી રહેલી છે. અને સમચતુરસ્ર સમવસરણમાં એક એક વાવડી ખૂણામાં રહેલી હોય છે. ॥૧૯॥

તીર્થંકરનાં ચરણ કમળમાં પડતાં એવા દેવો ઉકડુ આસનમાં બેસી કલકલ શબ્દથી સિંહનાદને કરે છે. ॥૨૦॥

ચૈત્યવૃક્ષ-પીઠછંદ-આરાત-છત્ર-ચામર વગેરે જે પણ કરવા યોગ્ય છે તે વાણ-વ્યંતર કરે છે. ॥૨૧॥

આ પ્રમાણે સમવસરણમાં સાધારણ રીતે જાણવું અને જ્યાં ઋદ્ધિવંત દેવ આવે છે ત્યાં તે એકલો પણ સમવસરણ રચી શકે છે. બીજાઓની ભજનાથી ॥૨૨॥

પૂર્વદિશાથી પશ્ચિમ દિશામાં અવગાહન કરતા બે-બે કમળો ભગવાનનાં ચરણ કમળમાં આવે છે. અને બીજા પણ સાત કમળો ભગવાનનાં માર્ગમાં આવે છે. ॥૨૩॥

દક્ષિણ-પશ્ચિમ અને ઉત્તર ત્રણે દિશામાં દેવતાએ કરેલાં ભગવાનનાં પ્રતિબિંબો હોય છે. જ્યેષ્ઠ ગણધર અને બીજા દક્ષિણ પૂર્વ દિશામાં નજીક બેસે છે. ॥૨૪॥

જિનેશ્વરોનાં તે પ્રતિબિંબો ત્રણે દિશામાં દેવો વડે કરાયેલાં હોય છે. અને જિનેશ્વરનાં પ્રભાવથી તે પ્રતિબિંબો પણ જિનેશ્વર સરખાં રૂપવાળા હોય છે. ॥૨૫॥

ઉભા થયેલાં મહર્દિંક દેવો નમસ્કાર કરે છે અને બેઠેલાં પણ પ્રણામ કરે છે. તેમને કષ્ટ, વિકથા, ભય અને પરસ્પર ઈર્ષ્યા ભાવ હોતો નથી. ॥૨૬॥

ભગવાન સાધારણ શબ્દ વડે તીર્થને પ્રણામ કરી યોજનગામી વાણીથી સંઙ્ગી જીવોને ઉપદેશ આપે છે. ॥૨૭॥

જે સાધુ વડે પહેલાં ક્યારેય સમવસરણ દેખાયું નથી તે સાધુ બાર યોજન દૂરથી પણ જલ્દીથી આવે છે. ॥૨૮॥

નીકળેલી વાણી ભગવાનની તેમનાં કાનોમાં સાધારણ રૂપથી સાંભળાઈ જાય છે. તો પણ તેમનાં કાન નિવૃત્ત નથી બનતાં ॥૨૯॥

શીત, ઉષ્ણ, ભૂખ, તરસ, પરિશ્રમ અને ભયની અવગણનાં કરતાં ભગવાન જે કહે છે તે સંપૂર્ણ આયુ સુધી સાંભળવાની ઈચ્છા રાખે છે. ॥૩૦॥

સાડાબાર લાખ વૃત્તિદાન અને સાડાબાર કરોડ પ્રીતિદાન ચક્રવર્તીનું હોય છે. ॥૩૧॥
એજ પ્રમાણે આટલા પ્રમાણવાળી ચાંદી વાસુદેવ દાનમાં આપે છે. અને મંડલીક રાજાઓ સાડાબાર હજાર જેટલું દાન આપે છે. ॥૩૨॥

બીજા પણ શેઠિયા આદિ ભક્તિ વૈભવનાં અનુરૂપ જિનેશ્વરનાં આગમને નિયુક્ત પુરૂષ ઢ્વારા સાંભળીને અથવા નહિ જોડેલાં પુરૂષને દાન આપે છે. ॥૩૩॥

રાજા અને રાજાનો મંત્રી તેઓની ગેરહાજરીમાં શ્રેષ્ઠ દેશમાં કોઈ દુર્બલ અખંડિત પૂજા યોગ્ય આઢક પ્રમાણ શાલિ તોડ્યા વિના અખંડ ક્ષણકની જેમ બલિમાં કરાય છે. તે જ બલિમાં દેવતાઓ પણ ગંધાદિને નાંખે છે. ॥૩૪॥૩૫॥

પૂર્વઢ્વારથી એક સાથે બલિપ્રવેશ કરાય છે. ત્રણ ગણાં આગળનાં દેવતાઓને અપાય તેનો અડધો બીજા દેવતાઓને અપાય છે. આ બલિ સર્વ રોગોને નાશ કરે છે. અને છ મહીના સુધી નવો રોગ થતો નથી. ॥૩૬॥૩૭॥

રાજેપનીત સિંહાસન અને પાદપીઠ ઉપર બેસી મોટા ગણધર અથવા બીજા ગણધરો બીજા પ્રહરમાં દેશના આપે છે. ॥૩૮॥

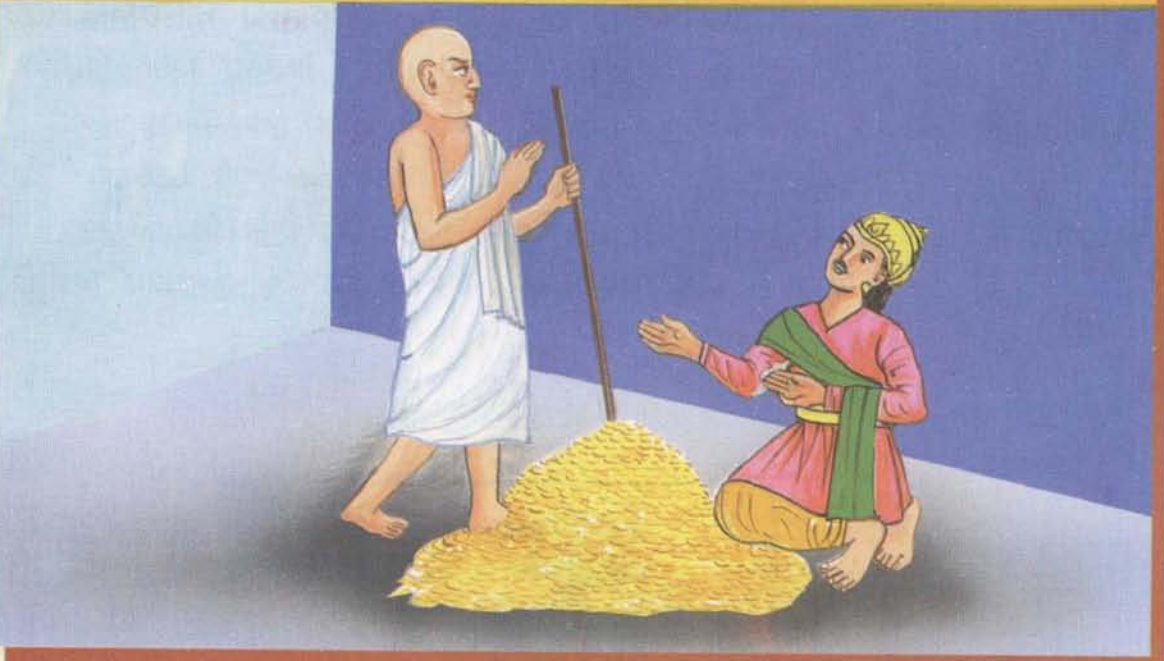
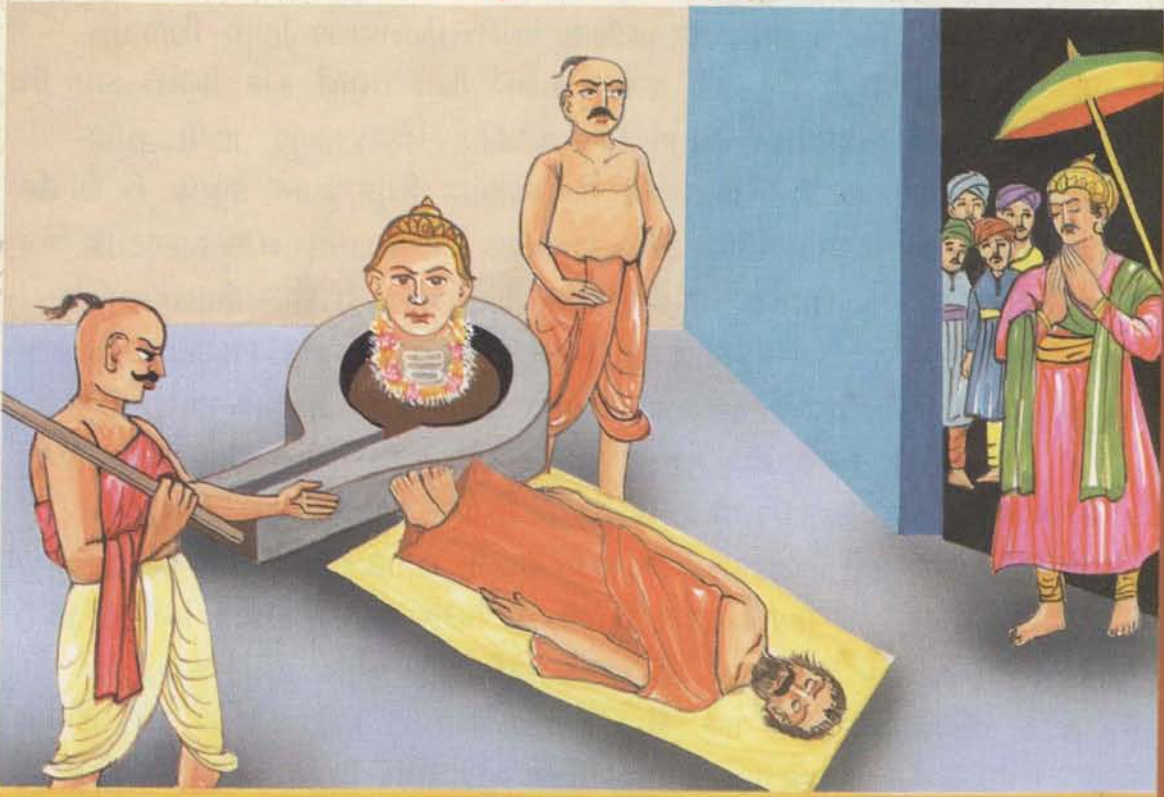
આ સમવસરણ રચનાનો કલ્પ, સૂત્રનાં અનુસારે સંક્ષેપ ઉદ્દેશથી જિનપ્રભસૂરિ વડે લખાયેલો છે. આને ભણવો જોઈએ.

શરૂઆતથી માંડી સર્વ કલ્પોમાં અનુષ્ટપ્ શ્લોક સંખ્યા ૩૨૦૮ થઈ. શ્રી ધર્મઘોષ સૂરિએ પણ આ સમવસરણ રચના સ્તવનરૂપે કહ્યું છે. ॥

- સિંહસેનદિવાકરસૂરિ ગુપ્ત વેષે દર વર્ષે ફરી ઉજ્જૈનનાં કુંડગેશ્વર મંદિરમાં આવી લિંગ સામે પજા કરી સુઈ ગયા. એ વખતે પુજારીઓ મારે છે અમારા દેવની સ્તુતિ કેમ નથી કરતા. એ વખતે જોગી સ્તુતિ કરે લિંગભેદ થવાથી અંદરથી ઋષભદેવની પ્રતિમા નિકળે. જોગી પજા સાધુવેષમાં રાજાને ધર્મલાભ આપે. વિક્રમરાજા પુશ થઈ ૧ કરોડ સોનામહોર સાધુને ચરણે ધરે.

શ્વેતામ્બર ચારણમુનિ આચાર્ય શ્રી વજ્રસેન વડે શકાવતાર તીર્થમાં પ્રતિષ્ઠિત કરાયેલા શ્રી ઋષભદેવ જય પામો. ॥૧॥

અત્યંત તેજવાળાં, કુડંગેશ્વરનાં ઋષભદેવનાં કલ્પને સંક્ષેપથી શાસનપરિપાટીને દેખીને હું કહું છું. ॥૨॥

પહેલાં લાટ દેશનાં મંડળ સમાન શ્રી ભરૂચ નગરનાં અલંકાર સ્વરૂપ શકુનિકા વિહારમાં શ્રી વૃદ્ધવાદિસૂરિ રહેલા હતા. ત્યારે જ જેનાં વડે છતાય તે તેનો શિષ્ય એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરીને વાદ કરવા માટે દક્ષિણભારતમાંથી આવેલાં કર્ણાટભટ્ટ દિવાકરને છતીને દીક્ષા ગ્રહણ કરાવી. સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ એ પ્રમાણે નામ કર્યું. ત્યાર પછી કેટલાક દિવસોમાં તે બધા આગમ ભણી ગયાં. એક વખત 'બધા આગમોને હું સંસ્કૃત કરું' એ પ્રમાણે વચન તેમણે ઉચ્ચાર્યાં. તેથી વૃદ્ધવાદિસૂરિ આ પ્રમાણે બોલ્યા : 'શું શ્રીમાન્ તીર્થકરો, ગણધરો સંસ્કૃતમાં કરવાનું જણતાં ન હતાં. તેથી અર્ધમાગધી ભાષામાં કર્યા હશે. તેથી આ પ્રમાણે બોલતાં તને મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત આવશે. તારી આગળ વધારે શું કહીએ. તું પોતાની મેળે જણે છે ?' તેથી વિચાર કરીને દિવાકર સૂરિ બોલ્યા : 'મૌનનો આશ્રય લઈશ અને બાર વર્ષ સુધી પારાચિત નામનાં પ્રાયશ્ચિત્તને પાળીશ. (એટલે મુહપત્તિ અને રબેહરણ આદિ લિંગને ગુપ્તપણે રાખી બેગીનાં વેષને પ્રગટ કરીને વિચરીશ.)

ગુરુએ કહ્યું : 'આ ઉપયુક્ત છે.' આ વચન સાંભળી દેશાન્તર, ગામ, નગર આદિમાં ફરતાં બાર વર્ષે ઉજ્જૈનીનાં 'કુડંગેશ્વર દેવાલય માં ફૂલથી રંજીત, વસ્ત્રથી અલંકૃત શરીરવાળા આવીને બેઠા, 'તમે દેવને નમસ્કાર કેમ નથી કરતાં. ?' એ પ્રમાણે લોકો વડે કહેવા છતાં પણ કાંઈ બોલ્યા નહિ. એ પ્રમાણે માણસોની પરંપરાથી સાંભળીને સર્વ ઠેકાણે વિશ્વને ઋણ વિનાનું કરી પોતાનાં નામથી સંવત્સરને પ્રગટ કરવાવાળા વિઠ્ઠમાદિત્ય રાજ આવીને બોલ્યો. 'દૂધ ચાટવાવાળા ભિક્ષુ ! તારા વડે શા માટે દેવને નમસ્કાર નથી કરાતો ?' તેથી વાદિ વડે કહેવાયું : 'મારા વડે દેવને નમસ્કાર કરવાથી લિંગભેદ થવાથી આપને અપ્રીતિ થશે.' રાજ બોલ્યો : 'તમે નમસ્કાર કરો ?' તેણે કહ્યું : 'તો સાંભળો ?' તેથી પન્નાચરને બેસીને 'ઢ્ઠાત્રિંશદ્ ઢ્ઠાત્રિંશિકા (૩૨) સ્તુતિ

૧. પ્રભાવક ચરિત્ર, પ્રબંધકોશ, વિઠ્ઠમચરિત્ર, ઉપદેશપ્રાસાદ આદિમાં બત્રીસ-બત્રીસીઓ અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રનો પાઠ કર્યાનું જણાવ્યું છે. કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની ટીકામાં કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રનો પાઠ કર્યાની વિગત છે. કથાવલી, પ્રબંધચિંતામણી, પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ અને સમ્યક્ત્વસપ્તતિકાટીકામાં બત્રીસ-બત્રીસીના પાઠી વાત છે.

કરી. તે આ પ્રમાણે - સ્વયંભૂ, હજાર નેત્રવાળા, અનેક એકાક્ષર ભાવલિંગવાળા, અવ્યક્ત, અવ્યાકૃત, વિશ્વલોક સ્વરૂપ આદિ મધ્યઅન્ત વિનાના અને પુણ્ય પાપ વગરનાં.

એ પ્રમાણે પ્રથમ શ્લોક બોલતાં પ્રાસાદમાં રહેલી આગની શિખાનાં અગ્રભાગની જેમ લિંગમાંથી ધૂમાડો નિકળ્યો. તેથી માણસો બોલ્યા : 'આઠ વિધાનો સ્વામી આકાલાગ્નિ રૂઢ છે. ભગવાન પોતાનાં ત્રીજા નેત્રવડે ભિક્ષુને ભરમીભૂત કરી દેશે.'

એટલામાં વિજળીનાં તેજની જેમ તડતડાટ કરતી જ્યોતિ નિકળી. ચક્રદેશ્વરી દેવી દ્વારા મિથ્યાદષ્ટિ દેવતાને તાડન કરતાં મૂળથી લિંગના બે ભાગ થઈ પન્નાસને રહેલાં સ્વયંભૂ ભગવાન **ઋષભદેવ** પ્રગટ થયાં.

આવાં પ્રકારની શાસન પ્રભાવનાં દ્વારા પારાંચિત પ્રાયશ્ચિત રૂપી સાગરથી તર્યા. લાલ વસ્ત્રોનો ત્યાગ કરી. રજેહરણ મુહપત્તિ આદિથી યુક્ત સાધુ લિંગમાં પ્રગટ થઈ મહારાજને 'ધર્મલાભ' આ પ્રમાણે આશીર્વાદ આપ્યા.

દૂરથી હાથ ઉઠાવીને ધર્મલાભ કહ્યે છતે શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિને રાજએ એક કરોડ સોનામહોર અર્પણ કરી.

ત્યાર પછી ભગવાનને ખમાવીને રાજએ સ્તુતિ કરી તે આ પ્રમાણે - 'પારાંચિત પ્રાયશ્ચિતને પાલન કરવાવાળા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલાં શ્રીકુંડુગેશ્વરનાં ઋષભદેવ જિનેશ્વર તમારાં કલ્યાણ માટે થાઓ.

ત્યાર પછી ભગવાન ભટ્ટ શ્રી દિવાકર સૂરિની દેશનાથી 'સંભવની ચારિચરકન્યાય' વડે સ્વભાવિક ભદ્રપણાંથી વિશેષથી દેશવિરતિસમ્યક્ત્વ મૂળ વિક્રમાદિત્ય રાજએ સ્વીકાર કર્યો. ત્યાર પછી ગોહદમંડલમાં સાંભદ્દા આદિ ૯૧ ગામો, ચિત્રકૂટ મંડલમાં વસાડ આદિ ૮૪ ગામો. ઘુંટારસી વિ. ૨૪ ગામો, મોહડવાસક મંડલમાં ઈસરોડા

૧. છપાવેલા વિવિધતીર્થકલ્પ (પૃ.૮૯ માં) 'નામિસુતુ' પાઠ છપાવેલ છે. પરંતુ અહીં લઠિયાની ભૂલ થઈ જણાય છે. આ જ વિવિધ તીર્થકલ્પના પૃ.૧૧૧ ઉપર એ પ્રતમાંની અનુક્રમણિકા આપી છે. ત્યાં ૪૭ ક્રમાંકમાં કુંડુગેશ્વર પાર્શ્વ લખ્યું છે. અને પ્રચલિત કથાઓ પણ શ્રી પાર્શ્વનાથના પ્રાગટ્યની જ વાત જણાવે છે. એટલે અહીં અને આ પ્રબંધમાં અન્યત્ર શ્રી ઋષભદેવ નહીં પણ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન ખેઈએ.

આ જ ગ્રંથનાં ૪૫ માં કલ્પમાં ૨૩ માં પેરેગ્રાહ (પૃ.૮૬) (ભાષાંતર પૃષ્ઠ) માં શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના તીર્થોની સૂચિમાં 'મહાકાલીન્તરી પાતાલ ચક્રવર્તી' ઉલ્લેખ પ્રસ્તુત તીર્થ માટે જ હોવાનો ઈતિહાસકારોનો મત છે. (વિક્રમસ્મૃતિગ્રંથ કુ.કાઉઝે નો લેખ)

૨. ગોહદ ગોધરા હોવાનું મનાય છે. લાટેદેશ જેસલમેરની નજીકનો પ્રદેશ હોવાનું કહેવાય છે. (કુ. કાઉઝે 'વિક્રમ સ્મૃતિગ્રંથ પૃ.૪૧૩)

આદિ પદ ગામો પોતાનાં કલ્યાણ માટે કુંડગેશ્વર શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનને દુકમનામા દ્વારા અર્પણ કર્યાં.

આ શાસનપટ્ટિકામાં ઉજ્જયનીમાં સંવત ૧ ચૈત્રસુદ ૧ ગુરૂવારનાં દિવસે લાટ દેશીય મહાક્ષપટલિક પરમાર્હત્ શ્વેતામ્બર ઉપાસક, બ્રાહ્મણ ગૌતમનાં પુત્ર કાત્યાયન પાસે રાજાએ લખાવી.

જે દિવસે કુંડગેશ્વર ઋષભદેવ પ્રગટ થયા તે દિવસથી માંડી સર્વાત્મથી મિથ્યાત્વનો ઉચ્છેદ કરી સર્વે જટાધારી વિ. દાર્શનિકોને શ્વેતામ્બર બનાવીને મિથ્યાદષ્ટિ દેવ ગુરૂને છોડી સંપૂર્ણ પૃથ્વીને જનમુદ્રાથી અંકિત કરી.

ત્યારપછી પ્રસન્નચિત્તવાળા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ બોલ્યા : 'હે રાજન્ ! ૧૧૯૯ વર્ષ પૂર્ણ થયે છતે તારા જેવો કુમારપાલ થશે.

એ પ્રમાણે કુંડગેશ્વર યુગાદિ દેવ સર્વ જગતને પૂજ્ય ખ્યાતિ ને પામ્યા. આ કુંડગેશ્વર દેવનો મનોહર કલ્પ જેવી રીતે સાંભળ્યો, તેવી રીતે જિનપ્રભસૂરિએ રચ્યો.

જે પ્રાણી આરાધક થાય તે પ્રાણીનાં કીર્તનથી અવશ્ય કલ્યાણ થાય. એ પ્રમાણે હૃદય વડે વિચાર કરીને કાંઈક વ્યાધીનાં કલ્પને હું કહું છું. ॥૧૧॥

શ્રી શત્રુજયનાં ઋષભદેવ ચૈત્યનાં કિલ્લાનાં દરવાખને આવરીને કોઈક વાઘણ રહેલી હતી. ॥૧૨॥

નિશ્ચલ અંગવાળી તે વ્યાધીને દેખીને પીડાથી આતુર મનવાળા માણસો, શ્રાવકો જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરવા બહારથી આવે છે, આગળ જતાં નથી. ॥૩॥

કોઈક રાજવંશીય સાહસિક પુરુષ તે વ્યાધીની પાસે આવ્યો. પરંતુ તે વ્યાધીએ માણસ પ્રતિ જરામાત્ર પણ હિંસાની ચેષ્ટા દેખાડી નહિં. ॥૪॥

તે વ્યાધી ઉપર વિશ્વાસ પામ્યે છતે કોઈક ક્ષત્રિયે તે વ્યાધીની આગલ માંસને મૂક્યો, પરંતુ તે વ્યાધીએ નજરથી પણ તેની સામે બેચું નથી. ॥૫॥

હવે તે શ્રાવકો ૬૨ વિનાના ભયમુક્ત બન્યા. ત્યાં આવીને અનુક્રમે રસરસિત ખાવા પીવાનું તે વ્યાધીની આગળ મુક્યું. ॥૬॥

તેને પણ નહિં ઈચ્છતી દેખીને તે વ્યાધી માટે માણસો હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યા. આને ખતિરમરણ જ્ઞાન થયું છે. આ તીર્થ ઉપર અનશનને કરશે. ॥૭॥

ચારે આહારને છોડવાવાળા, આ વ્યાધી નો તિર્યગ્ચ ભવપણ પ્રશંસનીય છે. એકાગ્રતાપૂર્વક આંખથી આ દેવને દેખે છે. ॥૮॥

સાધર્મિક બુદ્ધિ વડે શ્રાવકો ગંધપુષ્પાદિથી પૂજાને બેરદાર સંગીત ઉત્સવ વડે તે વ્યાધીને સાંત્વના આપી તેની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. ॥૯॥

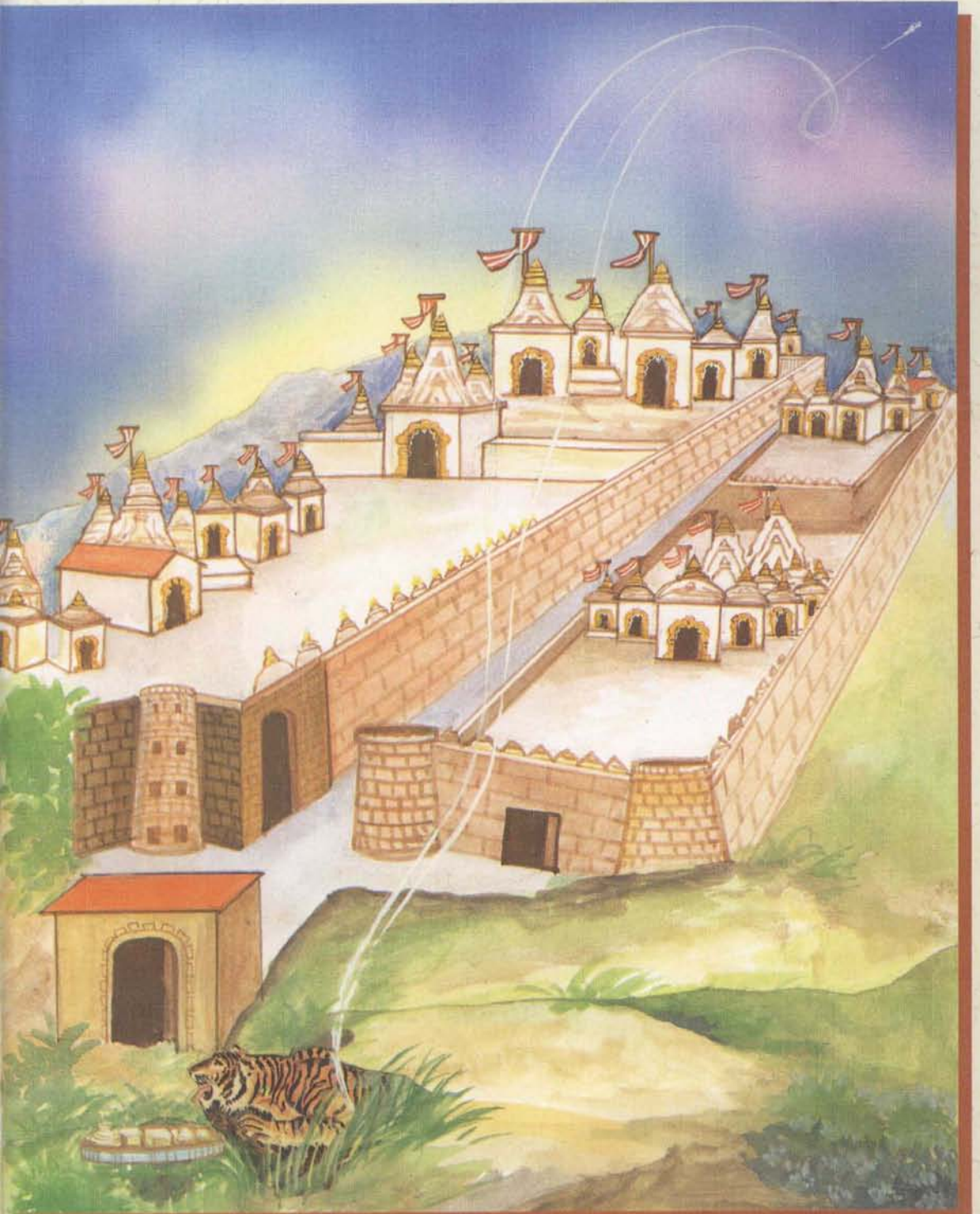
આગર વિનાની તેણીને પરચક્રખાણ કરાવ્યું અને તે વ્યાધીએ મન વડે શ્રદ્ધાપૂર્વક હર્ષથી તેનો સ્વીકાર કર્યો. ॥૧૦॥

એ પ્રમાણે તીર્થ માહાત્મ્યથી તે વ્યાધી સમૃદ્ધ અને શુદ્ધ ભાવથી સાત-આઠ દિવસનાં ઉપવાસ કરીને દેવલોકમાં ગઈ. ॥૧૧॥

શ્રાવકોએ સંદન, અગર વડે તેનો અગ્નિસંસ્કાર કરીને કોટનાં દરવાખની જમણી બાજુ પત્થરની મૂર્તિ સ્થાપન કરી ॥૧૨॥

તીર્થમાં મુગુટ સમાન શ્રી વિમલાચલ જય પામો. જ્યાં તિર્યગ્ચો પણ વિશિષ્ટ આરાધનાવાળા થાય છે. ॥૧૩॥

આ વ્યાધી કલ્પને રચીને જિનપ્રભસૂરિએ પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. તે પુણ્ય વડે શ્રી સંઘને સુખ થાઓ. ॥૧૪॥

- શત્રુંજય તીર્થ ઉપર રામપોળ પાસે એક વાઘણ રહેલી છે. તેની સામે ખાવાનું ધર્યું છતાં તે વાઘણી ખાતી નથી. શ્રાવકોએ તે વાઘણીને પચ્ચક્રભાણ કરાવ્યું અને વ્યાઘ્રી આઠ દિવસનાં ઉપવાસ કરી તીર્થ માહાત્મ્યથી મરીને દેવલોક ગઈ.

- ભરતચક્રવર્તીએ પોતાનાં ૯૯ ભાઈઓનાં ૯૯ સ્તૂપો આ અષ્ટાપદ બનાવેલ.
- પરમાત્મભક્તિમાં તલ્લીન બનેલો રાવણ તંબુરાનો તાર તૂટતા પોતાની ભુજાની નસ ખેંચી આમાં જોડીને વગાડે છે.
- સામે મંદોદરી રાણી નૃત્ય કરી રહી છે.

સુવર્ણ જેવી દેહની કાંતિવાળા, ભવરૂપી હાથીને નાશ કરવામાં અષ્ટાપદસ્માન શ્રી ઋષભદેવને નમસ્કાર કરીને **અષ્ટાપદગિરિ**નાં કલ્પને સંક્ષેપથી હું કહું છું. ॥૧૧॥

આ જ જંબુદ્વીપનાં ભરતક્ષેત્રનાં દક્ષિણ ભરતની મધ્યે નવ જોજનવિસ્તારવાળી, બાર યોજન લાંબી **અયોધ્યાનગરી** હતી. તે નગરી શ્રી ઋષભદેવ, અણ્ણતનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમતિનાથ, અનંતનાથાદિ જિનેશ્વરોની જન્મભૂમિ હતી.

તે અયોધ્યાનગરીની ઉત્તરદિશામાં બાર યોજન ગયે છતે અષ્ટાપદ નામનો (બીજું નામ **કૈલાસ**) મનોહર પર્વત છે, તે આઠ યોજન ઉંચો, સ્વરૂપ રક્ષિટક શિલામય, હોવાથી લોકમાં **ધવલગિરિ** એ પ્રમાણે તેનું નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

આજે પણ અયોધ્યાનાં પાદરમાં વર્તતા **ઉદ્ધયન** નામના કૂટની ઉપર રહેલાં માણસોને નિર્મલ આકાશમાં તે પર્વતની સફેદ શિખરની પરંપરા દેખાય છે. તે પર્વત મોટા સરોવર, ઘનરસ યુક્તવૃક્ષ, ઝરણાં, પાણીનાં પૂરથી યુક્ત છે. વળી જેની આસપાસ વાદળા ફરે છે. મદોન્મત મોરાદિ પક્ષીનાં સમૂહનાં કલકલ અવાજથી મધુર, કિંનર, ખેચર, સ્ત્રીઓથી મનોહર ચૈત્યવંદન માટે ચારણ શ્રમણાદિ લોકો જ્યાં આવે છે. દેખવામાત્રથી જે ભૂખ, તરસને દૂર કરે છે અને નજીકમાં વર્તતા માનસરોવરથી શોભિત છે.

આજ પર્વતની તળેટીમાં અયોધ્યાવાસીઓ વિવિધ પ્રકારની કીડા કરે છે. તે જ પર્વતનાં શિખર ઉપર છ ઉપવાસના તપવાળા પર્યકાસને રહેલાં શ્રી ઋષભદેવસ્વામી દસ હજાર સાધુઓની સાથે મહાવદી તેરસનાં દિવસે અભિજીત નક્ષત્રનાં પૂર્વાહનમાં નિર્વાણ પામ્યા. ત્યાં સ્વામીની ચિતા ચર્ચાઈ. દક્ષિણ દિશામાં ઈક્ષ્વાકુવંશના મહાપ્રભુની ચિતા કરાઈ. પશ્ચિમ દિશામાં બાહીનાં સાધુઓની ચિતા કરાઈ. ત્રણે ચિતાનાં સ્થાનમાં દેવો વડે ત્રણ સ્તૂપ કરાયા.

ભરતચક્રવર્તી વડે સ્વામીનાં સંસ્કારભૂમિની નજીક એક યોજન લાંબો, અડધો યોજન પહોળો, ત્રણ ગાઉ ઉંચો, **સિંહ નિષદ્યા** નામનો પ્રાસાદ કરાવ્યો. તે રત્નનાં પત્થરથી યુક્ત વેદુર્યરત્નમય હતો. તેનાં ચાર દ્વારો રક્ષિટકરત્નમય કરાવ્યા. દરેક દ્વારની પાસે સોળ રત્નચંદનનાં કળશો કરાવ્યા. દરેક દ્વાર ઉપર સોળ અષ્ટમંગલ કરાવ્યા. દરેક દ્વાર પર સોળ રત્નમય તોરણો બનાવ્યા. તે દ્વાર પર વિશાળ મુખમંડપો, તે મુખમંડપોની આગળ ચાર પ્રેક્ષામંડપ, તે પ્રેક્ષામંડપની આગળ મધ્યમાં વજ્રમય અખાડા, દરેક અખાડાની મધ્યભાગમાં રત્નસિંહાસન છે. પ્રત્યેક પ્રેક્ષામંડપની આગળ મણિપીઠીકા છે. તે મણિપીઠીકાની ઉપર રત્નમય ચૈત્યસ્તૂપ છે. તે ચૈત્યસ્તૂપની

આગળ દરેક દિશામાં મોટી વિશાળ મણિપીઠીકા છે. તે મણિપીઠીકાની ઉપર ચૈત્યવૃક્ષ છે. પાંચસો ઘનુષ પ્રમાણવાળા ચૈત્યસ્તૂપની સામે રત્નથી નિર્મિત સર્વઅંગવાળા **ઋષભદેવ, વર્ધમાન, ચંદ્રાનન, વારિષેણ** નામના શાશ્વત તીર્થંકરો પર્યકાસને બેઠેલા છે. મનોહર **નંદીશ્વરવદીપ**ની મધ્યે રહેલી છે, તેવી તે શાશ્વતા જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ છે. તે ચૈત્યસ્તૂપની આગળ દરેક ચૈત્યવૃક્ષો છે. તે ચૈત્યવૃક્ષની આગળ દરેક મણિપીઠીકા છે. તે મણિપીઠીકાની ઉપર ઈન્દ્ર દવળ છે. દરેક ઈન્દ્રદવળ ની આગળ પગથીયાથી યુક્ત તોરણયુક્ત સ્વરછ જલથી પૂર્ણ, વિચિત્ર પ્રકારનાં કળશોથી મનોહર દધિમુખ પર્વતનાં આધારે રહેલી વાવડી સરખી નંદા નામની વાવડી છે. સિંહ નિષધાનાં મોટા ચૈત્યનાં મણિપીઠીકા છે. તેની ઉપર વિચિત્ર રત્નમય દેવચંદક છે. તે દેવચંદાની ઉપર વિવિધ પ્રકારનાં વર્ણોથી યુક્ત ચંદરવો છે. તે ચંદરવાની અન્દર પ્રજમય આંકડા (કડા) છે. તે કડા ઉપર લટકેલા કુંભ સરખા અને આમળાં સરખા મોટા મુક્તાક્ષણનાં હારો છે. તે હારનાં અંતમાં સ્વરછ મણિપીઠીકા છે. મણિપીઠીકાની અંતમાં પ્રજમાલિકા છે.

ચૈત્યની ભીંતમાં વિચિત્ર મણિમય ગવાક્ષોમાં બળતાં અગરૂં ધૂપનો સમૂહ રહેલો છે. તે દેવચંદામાં રત્નમય ઋષભાદિ ૨૪ જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ છે. પોતપોતાનાં સંસ્થાન, માન, વર્ણથી યુક્ત પ્રતિમાઓ ભરતચક્રીએ કરાવેલ.

તેમાં ઋષભદેવ, અભુતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી, સુમતિનાથ, સુપાર્શ્વનાથ, શીતલનાથ, શ્રેયાંસનાથ, વિમલનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, નમિનાથ અને મહાવીરસ્વામી **સુવર્ણમય** છે.

મુનિસુવ્રતસ્વામી-નેમિનાથ **રાજવર્તમય** છે.

ચંદ્રપ્રભને સુવિધીનાથ **રુદ્રટિકમય** છે.

મંદીનાથને પાર્શ્વનાથ **વૈદૂર્યરત્નમય** છે.

પદ્મપ્રભ ને વાસુપૂજ્ય **પદ્મરાજમય** છે.

તેમાં સર્વે પ્રતિમાઓ **પ્રતિસેકથી પૂર્ણ** લોહિતાક્ષણાં નખો અંકરત્નનાં છે.

નખનાં અંતભાગસુધી ખવચર જેવાં લોહિતાક્ષ મણિરસથી સિંચાય તેને પ્રતિસેક કહેવાય.

નાભિ, કેશાન્ત ભૂમિ, જીભ, તાળુ, શ્રીવત્સ, રત્નનાં બિંબો હાથ, પગનાં તલો સુવર્ણમય છે.

નયનપદ્મ, કનીનીકા, મંસૂ, ભૂવા, રોમ અને મસ્તકનાં બાલ અરિષ્ટ રત્નમય છે.

હોઠો, વિદ્મરત્નમય, દાંત- રુદ્રટિકમય, શીર્ષઘટિકા-વજ્રમય, લોહિતાક્ષ પ્રતિસેગવાળી સુવર્ણમય નારિકા, લોહિતાક્ષ પ્રતિસેગનાં અંતભાગવાળી અંકરત્નમય લોચનો છે. તે પ્રતિમાઓનાં પાછળનાં ભાગમાં એકેક રત્નમય મુક્તા-પ્રવાલ-બલ-કંસ-કોરંટ મલ્લદામવાળી, રુદ્રટિક મણિમય દંડવાણ, શ્વેતછત્રને ધારણ કરવાવાળી છત્રધર પ્રતિમાઓ

છે. તે પ્રતિમાઓની બંને બાજુ ઉઠાવેલ મણિમય ચામરવાળી ચામરધારીની પ્રતિમાઓ છે, રત્નમય સર્વશંગોમાં ઉજ્જવલ પર્યુપાસના કરે છે.

તથા દેવછંદામાં ૨૪ રત્નઘંટા, ૨૪ માણિક્યના અરીસાઓ, સુવર્ણમય યોગ્ય સ્થાને ગોઠવાયેલી દીવીઓ, રત્નદાભડા, ફૂલદાનીઓ, મોરપીંછ, (રક્ષા) પોટલિઓ, સુવર્ણમય ઘરેણાના દાભડા, ઘૂપધાણીયાં, આરતિ, રત્નમય મંગલદીવા, રત્નમય ભુંગાર, રત્નમયથાળ, લાલચોલ સોનાનાં પાત્રો, રત્નચંદનનાં કળશ, રત્નમય સિંહાસન, રત્નમયઅષ્ટમંગલ, સ્વર્ણમય તેલનાં ડબ્બા, સુવર્ણમય ઘૂપભાંડ, સ્વર્ણમય કમલનો સમૂહ છે. એ પ્રમાણે દરેક પ્રતિમાઓની આગળ સમજવું.

તે ચૈત્યની છત ચંદ્રકાન્તમણિથી શોભિત હતી. વૃષભ=ઉત્તમખતિના બળદ, મગર, ઘોડા, નર, કિંનર, પંખી, વાલગ, હરણ, ગાયના વાળના પાત્રો, સરભ, ચમરી ગાય, હાથી, વનલતા વગેરેના ચિત્રો થી વિચિત્ર, રત્નથાંભલાઓથી ભરપુર, ઘજાઓથી મનોહર. સોનાનાં ઘજાંડથી વિભૂષિત, તેમાં રહેલી ધુધરીનાં મધુર અવાજથી વાચાળ, પદ્મરાગ નામના રાતાવર્ણવાળા મણિના કળશથી સુશોભિત, ગોશીર્ષ ચંદન રસનાં થાપાના લાંછનથી યુક્ત જેનો ઢોળાવ ગુમ્બજ વિચિત્રપ્રકારની ચેષ્ટાવાળી માણિક્યની પુતળીઓથી અધિષ્ઠિત છે. જેનો પ્રવેશ દ્વાર બન્ને બાજુથી ચંદનરસથી લિપ્તકળશયુગલથી અલંકૃત છે. તિરર્છી = આડી બાંધેલી તેમજ લટકાવેલી તેમજ ઘૂપથી વાસિત કરેલી એવી સુગંધી માળાથી મનોહર, પાંચવર્ણનાં ફૂલથી જેનો તળીયાનો ભાગ રચાયેલો છે. કર્પૂર, અગરૂ, કરતૂરી, ઘૂપનાં ઘૂમથી અંધકારમય કરાયેલ, અપ્સરાનાં સમૂહથી છલોછલ ભરાયેલ, વિદ્યાધરીઓથી ચારેબાજુ ઘેરાયેલ, આગળ, પાછળ તથા બંને બાજુ સુંદર ચૈત્યવૃક્ષથી અને મણિ પીઠીકાથી શોભિત એવું ચૈત્ય ભરતની આજ્ઞાથી વિધિપૂર્વક વર્ધકીરતને તૈયાર કર્યું.

ત્યાં આગળ દિવ્યરત્નની શિલાથી નવાણું ભાઈઓની પ્રતિમા કરાવી અને સેવા કરતી એવી પોતાની પ્રતિમા કરાવી. ચૈત્યની બહાર એક ઋષભદેવભગવંતનો સ્તૂપ કરાવ્યો. અને ૯૯ ભાઈઓનાં સ્તૂપ કરાવ્યા.

અહીં માણસોની અવર જવરથી આશાતના ન થાય તેનાં માટે લોઢાનાં ચંત્રવાળા આરક્ષક પુરૂષો બનાવ્યા. તેથી આવવા જવાનું અશક્ય બન્યું. પર્વતનાં દાંતો શિખરો દંતરત્નવડે છેદ્યા. એથી તે પર્વત ઉપર ચઢવાનું બંધ થઈ ગયું. મનુષ્યો ઓળંધી ન શકે તેવાં એક યોજનના લાંબા આઠ પગથીયા મેખલારૂપે કરાવ્યા. એથી અષ્ટાપદ એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું.

ત્યાર પછી કાળક્રમે ચૈત્યનાં રક્ષણ માટે સગરચક્રવર્તીના સાઠ હજાર પુત્રોએ દંડ રત્ન વડે પૃથ્વીને ખોદીને હજાર યોજન ની ઉંડી પરિખા (ખાઈ) કરી.

૧. એમાં નહીં સળગાવેલી અગરબત્તીઓ વગેરે અનેક ખતના ઘૂપમૂકી રાખવાના હોય છે.

દંડરત્નથી ગંગા તટને વિદારીને પાણી વડે પૂરી. તેથી ગંગા નદી ખાઈને પૂરીને અષ્ટાપદ પર્વતની નજીક રહેલાં ગામ, નગર પુરાદિને પાણીમય કરવા લાગી.

વળી દંડરત્નથી કાઢીને કુરૂદેશની મધ્યે, હસ્તિનાપુરનાં દક્ષિણ દિશાથી, કોશલદેશનાં પશ્ચિમ દિશાથી, પ્રયાગતીર્થનાં ઉત્તર દિશાથી, કાશીદેશનાં દક્ષિણદિશાથી, વત્સદેશનાં દક્ષિણબાજુથી મગધદેશનાં ઉત્તરબાજુથી માર્ગમાં આવતી નદીઓને કાપતી (ગંગાનદીને) સાગરનાં આદેશ વડે જણુનાં પુત્ર ભગીરથકુમારે પૂર્વસમુદ્રમાં ઉતારી. તે દિવસથી ગંગાસાગર તીર્થ પ્રસિદ્ધ થયું.

આ જ પર્વત ઉપર ઋષભસ્વામીનાં આઠ પૌત્રો અને વાવુ, વલિ વિગેરે ૯૯ પુત્રો સ્વામિની સાથે ૧૦૮ એક સમયે ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાથી સિદ્ધ થયા. તે આશ્ચર્ય થયું.

આ પર્વત ઉપર પોતાની શક્તિથી ચઢીને જે મનુષ્યો ચૈત્યને વાદે તે આ જ ભવમાં મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે. એ પ્રમાણેથી **મહાવીરસ્વામી**એ વર્ણવ્યું હતું. તે સાંભળીને ભગવાન **ગૌતમસ્વામી** લઙ્ઘિનાં ભંડાર આ શ્રેષ્ઠ પર્વત ઉપર ચઢ્યા. ચૈત્યોને વાંદીને અશોક વૃક્ષ નીચે **વૈશ્રમણ**ની આગળ સાધુઓનાં તપથી પાતળાં બનેલાં અંગનું વખાણ કરી રહ્યાં હતાં. ત્યારે તેઓ પોતે પુષ્ટ શરીરવાળા છે. એથી વૈશ્રમણ ને 'અરે ! આ તો અન્યથાવાદી (અન્યથાકારી) છે' એ પ્રમાણે ઉભા થયેલ વિકલ્પને નિવારણ કરવા માટે **પુંડરીક અધ્યયન**ની પ્રરૂપણા કરી.

પુંડરીક ખરેખર પુષ્ટ શરીરવાળા હોવા છતાં ભાવશુદ્ધિથી સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનમાં ગયા. **કુંડરીક** દુર્બલ દેહવાળા હોવા છતાં સાતમી નરકમાં ગયા. તે પુંડરીક અધ્યયન વૈશ્રમણ દેવે ગૌતમસ્વામીના મુખથી સાંભળીને અવધાર્યું.

તે વૈશ્રમણ **તુંબવન** નગરમાં **ધનગિરિ**ની પત્ની **સુનંદા**નાં ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થઈને દશપૂર્વધર **વજ્રસ્વામી** થયા. અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ચઢતાં ગૌતમસ્વામીએ **કૌડિન્ય, દિક્ષ, સેવાલિ** પ્રમુખ ૧૫૦૩ તાપસોને દીક્ષા આપી.

તાપસોએ લોકવાચકા અને જનપરંપરાથી આ તીર્થમાં ચૈત્યોને વાદે તે તે જ ભવમાં મોક્ષ પામે એ પ્રમાણે વીરવચન ને સાંભળી પહલી, બીજી અને ત્રીજી મેખલામાં અનુક્રમે આરૂઢ થયા. પરંતુ ગૌતમસ્વામીને અટક્યા વિના ઉતરતા દેખીને વિસ્મિત થઈ પ્રતિબોધ પામ્યા અને દીક્ષા લીધી.

તે જ પર્વત ઉપર **ભરત** ચક્રવર્તી પ્રમુખ કરોડો મહર્ષિ સિદ્ધ થયા. ત્યાં જ **સુબુદ્ધિ** નામના **સગર** ચક્રીનો મહામંત્રી એ **જન્હુઆદિ** સગરપુત્રોની આગળ, **આદિત્ય** યશથી આરંભી પચાસ લાખ કરોડ સાગરોપમની મધ્યે ભરત મહારાજના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાં રાજર્ષિઓ ચિત્રાન્તર ગંડિકામાં સર્વાર્થ સિદ્ધિ ગતિ અને મોક્ષગતિમાં ગયેલા આ

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પ્રવચનદેવતા વડે લવાયેલી વીરમતી વડે ચોવીસ જિનેશ્વરની પ્રતિમાના કપાળમાં સુવર્ણમય રત્નથી યુક્ત તિલકો કરાયા. ત્યાર પછી તેણી ધુસરીના ભવને યુગલિક ભવને તથા દેવભવને પ્રાપ્ત કરીને દમયંતીનો ભવ પ્રાપ્ત થયે છે તે અંધકારને (દૂર કરીને) પ્રભા વડે શોભતા કપાળ પ્રદેશમાં સ્વાભાવિક તિલક થયું. તેનું વર્ણન કર્યું.

આજ પર્વત ઉપર **વાલિ** મહાશ્વયેકાદશી કાઉચ્ચગમાં સ્થિત રહેલાં ત્યારે વિમાનને અટકવાથી ક્રોધિત થયેલાં **રાવણે** પૂર્વવૈરને યાદ કરી તલભૂમિને (નીચેની ભૂમિને) ખોદીને ત્યાં પ્રવેશ કરીને 'પોતાનાં વૈરીને વાલિમુનિ અષ્ટાપદ પર્વતની સાથે ઉપાડીને **લવણસમુદ્રમાં નાંખુ**' એ બુદ્ધિથી હજાર વિદ્યાને યાદ કરીને ગિરિને ઉપાડ્યો. તે હકીકતને અવધિજ્ઞાન વડે જાણીને ચૈત્યરક્ષા નિમિત્તે પગનાં અંગુઠા વડે ગિરિનાં મસ્તકને તે વાલિશ્વયેકાદશી દબાવ્યું. તેથી સંકુચિત ગાત્રવાળા રાવણે મુખથી લોહીને વમતાં મોટો અવાજ કર્યો. તે દિવસથી દશાનનનું '**રાવણ**' એ પ્રમાણે નામ પ્રસિદ્ધ થયું. પછી દયાળુ મહર્ષિ વડે મુકાયેલા તે રાવણે પગમાં પડીને ખમાવ્યા અને પોતાનાં સ્થાને ગયો.

આજ લંકાધિપતિ જિનેશ્વરની આગળ નાટકને કરતાં દૈવ યોગે વીણાનો તાર તુટતાં નાટકનો ભંગ ના થાઓ તે હેતુથી પોતાની ભુજથી નરસને ખેંચીને વીણામાં લગાડી. આવા પ્રકારનાં વીણાવાદનથી ભકિતની સાહસિકતાથી ખુશ થયેલાં વંદના માટે આવેલાં **ધરણેન્દ્રે** રાવણને **અમોઘ વિજયા** નામની વિદ્યા શક્તિ આપી.

તે જ પર્વત ઉપર ગૌતમસ્વામી વડે સિંહનિષઘા નામનાં ચૈત્યનાં દક્ષિણ દ્વારમાં પ્રવેશ કરતાં સંભવ આદિ પ્રથમ ચાર પ્રતિમાઓને ત્યાર પછી પ્રદક્ષિણા આપતાં પશ્ચિમદ્વારમાં સુપાર્શ્વનાથ આદિ આઠ પ્રતિમાને ઉત્તરદ્વારમાં ધર્મનાથાદિ દશ પ્રતિમાને તથા પૂર્વદ્વારમાં રહેલી શ્વેત-અજીત આદિ બે પ્રતિમાને વાંદી.

આ તીર્થ અગમ્ય છે તો પણ પાણીમાં પ્રતિબિંબ પડતાં ઘણાં, કળશાદિ ને દેખે તે ભવ્ય જીવ વિશુદ્ધ ભાવના વાળો, પૂજાસ્થળાદિ ત્યાં આગળ કરે તે જાત્રાદિ ફળને પ્રાપ્ત કરે છે કારણ કે ભાવ જ ફળને આપે છે. ભરતેશ્વરે નિર્માણ કરેલાં ચૈત્યસ્તૂપમાં પ્રતિમાને જે પ્રણામ કરે છે. તે ઘન્ય છે. તે પુણ્યનાં ભંડાર છે.

આ અષ્ટાપદનાં કલ્પને જિનપ્રભસૂરિ વડે નિર્માણ કરાયેલ. જે ભવ્ય જીવો પોતાનાં મનમાં ધારણ કરે તે કલ્યાણને પ્રાપ્ત કરે છે.

પહેલાં અષ્ટાપદમાં જે અર્થ સંક્ષેપથી કરાયો તે આ કલ્પમાં અમારા વડે વિસ્તારથી કહેવાયો.

“ઈતિ અષ્ટાપદ કલ્પઃ”

જગતને વંધ શ્રી શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ ને વંદન કરીને ઈન્દ્રોનાં સમૂહથી સ્તુત્ય ગજપુર 'હરિતનાપુર' તીર્થની સ્તવના કરૂં છું. ॥૧૧॥

ભગવાન ઋષભદેવનાં ૧૦૦ પુત્રોમાં કુરૂ નામનો રાજ થયો. તેનાં નામ ઉપરથી કુરૂક્ષેત્ર નામનો દેશ પ્રસિદ્ધ થયો. ॥૧૨॥

કુરૂનો પુત્ર હસ્તી નામનો થયો, તેના નામથી અનેક આશ્ચર્યોની ખાણ સ્વરૂપ હરિતનાપુર નામનું નગર છે. ॥૧૩॥

શ્રી આદિનાથ ભગવાનનું પ્રથમ પારણું ઈક્ષ્વરસ વડે શ્રેયાંસનાં ઘરમાં પંચદિવ્યથી યુક્ત થયું. ॥૧૪॥

શાંતિનાથ-કુંથુનાથ અને અરનાથ ત્રણે ભગવાનનો જન્મ અહીં થયેલો અને અહીં આગળ જ ત્રણે રાજઓએ ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ ભોગવેલ. ॥૧૫॥

મહીનાથ ભગવાન અહીં સમવસરેલાં. જેથી અહીં આગળ શ્રાવકો દ્વારા બનાવેલાં અદ્ભૂત મહિમાવાળા, ચાર જિનાલય^૧ દેખાય છે. ॥૧૬॥

ચાત્રિકોનાં ઉપદ્રવને નષ્ટ કરવાવાળું, જગતનાં નેત્રને પવિત્ર કરવામાં કારણભૂત એવું, અંબાદેવીનું ભવન અહીં આગળ શોભે છે. ॥૧૭॥

ઉછળતાં કહ્નોલથી ખણે ભક્તિ પૂર્વક, સનાતન કરવાને ઈચ્છતી ન હોય તેમ ગંગા નદી પોતાનાં તરંગોથી ચૈત્યની ભીતીને (ભીંતને) પ્રક્ષાલન કરે છે. ॥૧૮॥

સનત્કુમાર, સુભૂમ અને મહાપદ્મ નામનાં ચક્રવર્તી અને પાંચ પાંડવ અહીં જ મુક્તિરૂપી લક્ષ્મીને વરેલાં ॥૧૯॥

ગંગદત્ત અને કાર્તિક શેઠ મુનિસુવ્રત સ્વામીનાં શિષ્ય થયાં. અને વિષ્ણુકુમારે નમુશિને અહીં આગળ જ દંડ કરેલ. ॥૨૦॥

૧. શકસંવત ૧૨૫૩ માં આચાર્ય જિનપ્રભસૂરિએ અહીં ૪ જિનાલય હોવાનું લખ્યું છે. વિ.સં. ૧૬૨૭ માં આચાર્ય જિનચન્દ્રસૂરિ અહીં આવ્યા ત્યારે શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મહિનાથ ભગવાનના સ્તુતિ અને ચંદ્રવાદમાં ચંદ્રપ્રભુ ભગવાનની યાત્રા કરી હતી. (યુગપ્રધાન શ્રી જિનચન્દ્રસૂરિ પૃ.૫૩) મુનિશ્રી ન્યાયવિજયલ સત્યપ્રકાશ (ક્રમાંક ૨૮ વિ.સં. ૧૯૯૪ પૃ.૧૩૩) માં લખે છે કે : "શ્રી શાંતિનાથલ, શ્રી કુંથુનાથલ, શ્રી અરનાથલના સ્તૂપ બહુ દૂર નથી, પરંતુ શ્રી મહિનાથ ભગવાનનો સ્તૂપ ઘણો જ દૂર છે. આથી કોઈક જ ત્યાં બચ છે."

આજે આ તીર્થ ઉત્તરપ્રદેશના મેરઠ જિલ્લામાં આવ્યું છે. દેરાસર-ધર્મશાળા વગેરે વ્યવસ્થા છે. વર્ષાતપના પારણાં પણ દર વર્ષે અહીં મોટી સંખ્યામાં થાય છે.

૨. બ્રાહ્મણ પરંપરામાં આને મળતી વિષ્ણુ અને બલિની કથા આવે છે.

કલિનાં અભિમાનને નાશ કરવવાવાળી, વિસ્તૃત સંગીતયુક્ત, શ્રેષ્ઠ ધનને ખર્ચવાવાળી, ભક્તિપૂર્વક ભવ્યજનો યાત્રા કરે છે. ॥૧૧૧॥

આજ તીર્થમાં શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથનાં ચાર કલ્યાણકો થયેલાં. જગતનાં જીવોને આનંદ કરનાર સમેતશિખર ઉપર મોક્ષે ગયા. ॥૧૧૨॥

૧૬ માં, ૧૭ માં અને ૧૮ માં તીર્થકર અનુક્રમે ભાદરવા વદ ૭, ભાદરવા સુદ ૯ અને ક્ષાગણ સુદ ૨ નાં દિવસે દેવલોકથી ચ્યવેલા ॥૧૧૩॥

જેઠ વદ ૧૩, વૈશાખ વદ ૧૪, માગશર સુદ ૧૦ નાં દિવસે જન્મેલાં ॥૧૧૪॥

જેઠ વદ ૧૪, વૈશાખ વદ ૫, મહાસુદ ૧૧ નાં દિવસે ત્રણે ભગવાનની દીક્ષા થયેલી.

॥૧૧૫॥

પોષ વદ ૯, ચૈત્ર સુદ ૩, કાર્તિક સુદ ૧૨ નાં દિવસે કેવળજ્ઞાન થયેલ. ॥૧૧૬॥

જેઠ વદ ૧૩, વૈશાખ સુદ ૧૫, માગશર સુદ ૧૦ નાં દિવસે આપ મોક્ષે પધારેલા.

॥૧૧૭॥

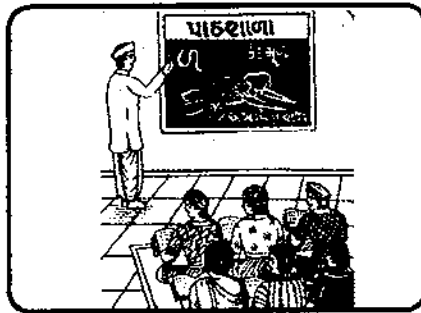
આપનાં જેવાં પુરૂષરત્નોની આ જન્મભૂમિ છે. જે સ્પર્શ માત્રથી માણસોનાં અનિષ્ટને દૂર કરે છે. ॥૧૧૮॥

સ્તુતિની તો વાત જ શું કરવી ?

તેવાં પ્રકારનાં અતિશયવાળા, પુરૂષ પ્રણીત જિનેશ્વરોનાં કલ્યાણકવડે શોભિત ગંગાના પાણીનાં સંગથી પવિત્ર આ ગજપુર તીર્થસ્થળ લાંબા કાળ સુધી જય પામો.

॥૧૧૯॥

આ પ્રમાણે શક સંવત ૧૨૫૩ માં વૈશાખ સુદ ૬ નાં દિવસે યાત્રા માટે સંઘ સાથે આવેલાં જિનપ્રભસૂરિએ ગજપુર તીર્થનું સ્તોત્ર રચેલ. ॥૨૦॥

સંઘતિલક સૂરિનાં આદેશ વડે **વિદ્યાતિલક** મુનિ કન્યાનયન મહાવીરનાં કલ્પનાં પરિશેષ નો લેશમાત્રથી કહે છે.

ભદ્રારક શ્રી **જિનપ્રભસૂરિ**શ્રી **દૌલતાબાદ** નગરમાં સજ્જન **પેથડ**^૧, સજ્જન **સહજ**, **અચલ** વડે કરાવેલાં ચૈત્યોને તુકો ભાંગતા હતા ત્યારે હુરમાનને દેખાડવા પૂર્વક ચૈત્યભંગનું નિવારણ કરીને શ્રી જૈન શાસનની અતિશય પ્રભાવનાને કરી અને અદ્યયનને ઈચ્છુક શિષ્યોને સિદ્ધાંતની વાચના દેતા. તપસ્વીઓને અંગપ્રવિષ્ટ અનંગપ્રવિષ્ટ આદિ આગમતપને (યોગોદવહન) કરાવતાં પોતાનાં અને બીજાનાં ગરબનાં મુનિઓને પ્રમાણ-વ્યાકરણ-કાવ્ય-નાટક-અલંકાર આદિશાસ્ત્રોને ભણાવતાં, પ્રચંડ, પ્રખર વાણીવાળા અને હલકા અનાર્થ માણસની જેમ વાદ કરનારા વાદિવૃન્દોનાં અગણ્ય અભિમાનને દૂર કરતાં કાંઈક ન્યૂન ત્રણ વર્ષ પસાર કરે છે.

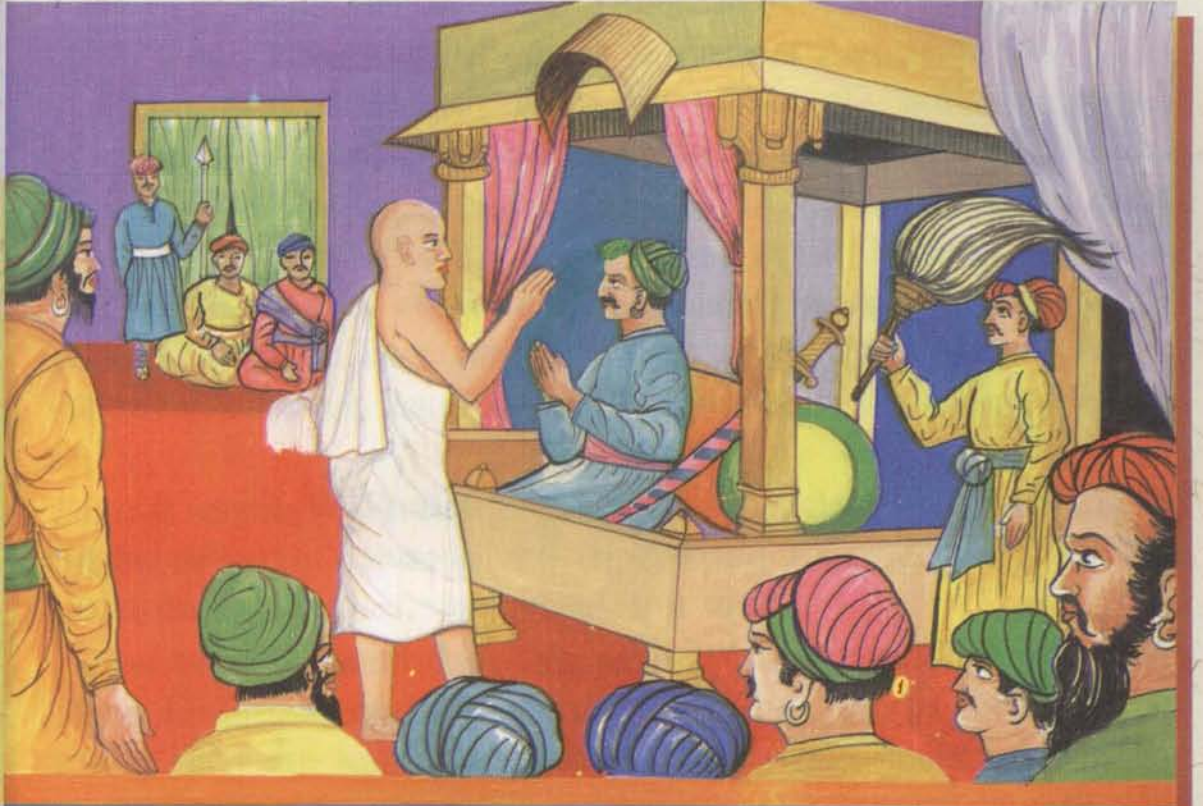
આ બાજુ શ્રી યોગિનીપુર (દિલ્હી) માં શંકાધિરાજ શ્રી **મહમ્મદ** શાહ કોઈક અવસરે પંડિતોની સભામાં આવ્યો, ત્યારે શાસ્ત્રની વિચારણામાં સંશય ઉત્પન્ન થવાથી ગુરૂનાં ગુણોને યાદ કર્યાં. અને સુલતાન કહેવા લાગ્યો. તે ભદ્રારકે અત્યારે મારી સભાને અલંકૃત કરી હોત તો મારા મનમાં આવેલાં સમસ્ત સંશયના શત્યને ક્ષણમાત્રમાં દૂર કર્યા હોત. ખરેખર પણ તેમની બુદ્ધિથી પરાજિત થયેલાં બૃહસ્પતિ ભૂમિને છોડીને આકાશ માર્ગે ચાલ્યા ગયા.

એ પ્રમાણે ગુરૂનાં ગુણ વર્ણના-પ્રસંગે તે જ સમયે અવસરને ખણીને દૌલતાબાદથી આવેલાં **તાજકમલિ** પૃથ્વી પર મસ્તક રાખી વિનંતિ કરી હે મહારાજ ! તે મહાત્મા દૌલતાબાદમાં રહેલાં છે. પરંતુ તે નગરનાં પાણીને સહન નહિ કરી શકવાથી કૃશ અંગવાળા થાકી ગયેલા છે. તેથી ગુરૂગુણનાં સમૂહને યાદ કરતાં રાજાએ તે જ હમીરને આદેશ કર્યો કે 'હે મલિકા ! જલ્દીથી જઈને ઢ્ઢારખાનામાંથી હુરમાનપત્ર લખાવી ત્યાં મોકલ. અને તેવાં પ્રકારની સામગ્રી મોકલો જેથી ભદ્રારક અહીં આવે.

તેનાં વડે તે જ પ્રમાણે કરાયું અને હુરમાન મોકલાયું. અનુક્રમે તે હુરમાન અનુક્રમે દૌલતાબાદનાં દીવાન પાસે પહોંચ્યું. વિનયપૂર્વક નગરનાયક શ્રી કુતુલખાન વડે ભદ્રારકોને પ્રયાણ કરવા માટે બાંદશાહના શાહી હુરમાનથી દિલ્હીપુર તરફ પ્રસ્થાન માટે આદેશ આવ્યો ત્યારે દસ દિવસ પછી તૈયાર થઈને જેઠ સુદ-૧૨ ના દિવસે રાજયોગમાં સંઘ સાથે સભાથી અનુસરણ કરતાં મોટા ઠાઠ માઠથી ગુરૂએ પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે રથાને

૧. પેથડશાના જિનાલયમાં વિ.સં.૧૩૩૫માં આ. ધર્મઘોષસૂરિએ ભ. મહાવીરની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. સહજશાહ શત્રુંજય તીર્થોદ્ધારક સમરાશાના ભાઈ થાય. (સુકૃતસાગર પ્રસ્તાવના)

❀ શ્રી કન્યાન્ય મહાવીર કવ્ય ❀

- દિલ્લીનાં મહમ્મદ પાંતશાહની રાજસભામાં આચાર્યશ્રી રમજાએ પુશ થઈ પોતાનાં મહેલની પાસે 'ભદ્રારક સરાઈ' (ધર્મશાળા) તથા મહાવીર જિન ચૈત્ય બનાવે છે.

રથાને મહોત્સવપૂર્વક પ્રભાવના કરતાં, દૂષમકાળનાં અભિમાનને નાશ કરતાં, વચ્ચે આવતાં સમસ્ત દેશનાં માણસોને આંખમાં કુતુહલ ઉત્પન્ન કરતાં, ધર્મસ્થાનોનો ઉદ્ધાર કરતાં, દૂરથી દર્શનની ઉત્કંઠાથી ક્ષોભ પામેલ અસ્થિર રીતે સ્વાગત માટે આવતાં આચાર્યોનાં સમૂહો દ્વારા વંદાતા, રાજભૂમિનાં મંડણ સમાન **અઘાવપુર** દુર્ગમાં પહોંચ્યા.

ત્યાં આગળ તેવાં પ્રકારની પ્રભાવનાને સહન નહિ કરતાં મ્લેચ્છોએ વિરોધ કર્યો. તે ખણીને તે જ ગુરુનાં પ્રધાન શિષ્યો રાજસભામંડળ, ગુરુનાં ગુણથી અલંકૃત દેહવાળા એવાં શ્રી **જિનદેવ** સૂરિ એ વિનંતિ કરી કે રાજવડે બહુમાનપૂર્વક સામે મોકલીને ફરમાનથી સકલ સ્વસ્તિક, માંગલિક વસ્તુઓ મલિકે ગુરુને અર્પણ કરી ત્યારે વિશેષથી જિનશાસનની પ્રભાવનાને કરતાં દોઢ માસ ત્યાં રહીને અઘાવપુરથી પ્રયાણ કર્યું.

વળી રાજએ શ્રી **સિરોહી** મહાનગરમાં ગુરુ મહારાજની સામે કોમળ સ્નિગ્ધ દેવદૂષ્યવસ્ત્ર સમાન યશવસ્ત્ર મોકલી તેમને અલંકૃત કર્યાં. જેટલામાં ગુરુ મહારાજ **હમ્મીરવીર**ની રાજધાનીનાં પાદર પ્રદેશને પ્રાપ્ત થયાં.

આ બાજુ લાંબાકાળથી ભેગાં કેરલાં ભક્તિનાં રાગ વડે સામાં આવેલાં આચાર્યનાં દર્શનના નિમિત્તથી પોતાના આત્માને અમૃતકુંડમાં સ્નાન કર્યાં હોય તેમ ઘન્ય માનતા આચાર્ય, યતિ, સંઘ, શ્રાવકના સમૂહ વડે પરિવરેલાં રાજસભાનાં મંડણ-ભૂષણ સમાન યુગપ્રધાન ભાદરવા સુદ-૨ નાં દિવસે રાજસભામાં આવ્યા. તે જ ક્ષણે આનંદથી ભરેલાં નેત્ર દ્વારા જાણે અભ્યુત્થાનનું આચરણ કરતાં શ્રી **મહમ્મદ** પાતસાહે કોમલવાણીથી કુશલપ્રવૃત્તિ પૂછી. રાજ વડે ગુરુનાં હાથને સ્નેહપૂર્વક ચુંબન કરાચું. ઘણાં આદરથી ગુરુનાં હાથને હૃદય ઉપર ધારણ કર્યો. ગુરુએ તત્કાલ નવાં બનાવેલાં આશીર્વાદ વચન દ્વારા રાજનાં મનને આશ્ચર્યચકિત કર્યું. મહામહોત્સવ પૂર્વક વિશાળ પૌષઘશાળામાં પ્રવેશ કર્યો. અને રાજએ ગુરુની સાથે જવા માટે પ્રધાન પુરુષો, હિંદુરાજઓ, મહા મલિક, દીનાર પ્રમુખ આદિને આદેશ કર્યો. લાંબા સમયથી ઉત્કંઠાવાળા લાખો શ્રાવક લોકો પ્રણામ કરવા લાગ્યા.

લાંબા કાળથી દર્શનની લાલસાવાળા નગરલોકો મળ્યા. દેશના પુનિતજનો કુતુહલથી ગુરુની સાથે ગયા. ત્યાર પછી બંદિનાં સમૂહવડે બિરૂદાવલી કરાઈ. ત્યારે રાજની મહેરબાનીથી ઘણાં ભેરી, વેણુ, વીણા, માદલ, મૃદંગ, પટુ, પટહ, શંખ, ભૂંગલાદિ ઘણાં વાણંત્રો દ્વારા દિશાઓનાં અંતરાલને અવાજ વડે પૂરતાં બ્રાહ્મણ વર્ગો વડે વેદધ્વનિનાં પાઠથી સ્તુતિ કરાતાં ગંધર્વો તથા સૌભાગ્યવતી વડે ઘવલ મંગલ ગીતો ગવાતાં શ્રી **સુલતાન સરાય**ની પૌષઘશાળામાં પહોંચ્યા.

સંઘનાં પુરુષો વડે વર્ધાપનિકા (વધામણી) મહોત્સવ કરાયો. ભાદરવા સુદ ૩

ના દિવસે સકલસંઘનાં મહોત્સવ પૂર્વક શ્રી પર્યુષણા કલ્પ વંચાયો. રથાને રથાને આગમ પ્રભાવનાનાં લેખો પહોંચાડ્યા.

સકલદેશના સંઘો ખુશ થયા. રાજબંદિમાં બંધાયેલાં અનેક શ્રાવકો લાખો દિનાર આપીને રાજનાં આદેશ વડે છોડી મૂકાયા. બીજાં લોકો પણ કડણાથી કારાગૃહમાંથી છોડાયા. અપ્રતિષ્ઠિત માણસોને પ્રતિષ્ઠિત પદ આપ્યું અને અપાવ્યું. અનેક પ્રકારે જિનધર્મની પ્રભાવનાં કરી અને કરાવી. એ પ્રમાણે રાજસભામાં દરરોજ સૂરિણ આવી પંડિત, વાદિઓનાં સમૂહ પર વિજય મેળવવા પૂર્વક શાસન પ્રભાવનાં કરાતાં અનુક્રમે ચાતુર્માસ પસાર થયું.

એક વખત ક્ષાગણ મારસમાં દૌલતાબાદથી આવતા 'મગદૂમઈજહાં' નામની પોતાની માતાની સામે ચતુરંગસેનાનાં સમૂહની સાથે જવા સુલતાન તૈયાર થયો. અભ્યુત્થાનપૂર્વક ગુરૂને પણ પોતાની સાથે લીધાં. 'વડચૂણ' રથાનમાં માતાને ભેટી મહારાજ એ બધાને 'મોટુ દાન આપ્યું. અને શ્રેષ્ઠ 'કબાઈ' આદિ વસ્ત્રો બધાને પહેરાવ્યા. અનુક્રમે મહોત્સવપૂર્વક રાજધાનીમાં આવ્યા. વસ્ત્ર-કર્પૂરાદિ વડે ગુરૂનું સન્માન કર્યું. ચૈત્રસુદ ૧૨ નાં દિવસે રાજયોગમાં મહારાજને પૂછીને 'સાઈબાણ' ની છાયામાં નંદી માંડીને પાંચ શિષ્યોને દીક્ષા આપી. માલારોપણ સમ્યક્ત્વ આરોપણ આદિ ધર્મકાર્યો કર્યા. **થિરદેવ**નાં પુત્ર **મદન**વડે દાન વહેંચાયું. અષાઢ સુદ ૧૦ નાં દિવસે નવી કરાવેલી ૧૩ પ્રતિમાઓની મહાવિસ્તાર વડે ઠાઠમાઠથી પ્રતિષ્ઠા કરાવી. બિંબને કરાવાવાળાએ ઘણું ઘન વહેંચ્યું, વિશેષથી સજ્જન **મહારાજ**નાં પુત્ર **અજયદેવ** વડે ઘણું દ્રવ્ય અપાયું.

એક વખત હંમેશા આવવાથી ગુરૂને ઘણું કષ્ટ થાય એ પ્રમાણે વિચારી પોતાની મેળેજ રાજાએ મહેલની પાસે નવાં ભવનોથી શોભિત નવી ધર્મશાળા બનાવી અને શ્રાવકસંઘને રહેવા માટે આદેશ કર્યો.

રાજા વડે 'ભદ્રારક સરાઈ' એ પ્રમાણે નામ કરાયું અને બાદશાહે ત્યાં આગળ **વીરભગવાન**નું મંદિર અને પૌષઘશાળા બનાવી. સં. ૧૩૮૯ વર્ષે અષાઢ વદ ૭ નાં દિવસે શુભમુહુર્તે રાજનાં આદેશથી ગીત-નૃત્ય-વાજિંત્ર નાટકાદિ સંપદાથી અપ્રકટ મોટા મહોત્સવપૂર્વક સ્વયં રાજા વડે મંગલક્રિયા કરાઈ અને ભદ્રારકે પૌષઘશાળામાં પ્રવેશ કર્યો.

પ્રીતિદાન વડે વિદ્વાનોને સંતોષ્યા, દીન-અનાથ માણસોનો દાન દ્વારા ઉદ્ધાર કર્યો.

એક વખત માગશર મહીનાનાં પૂર્વદેશની જય યાત્રા માટે પ્રયાણ કરતાં રાજાએ પોતાની સાથે ગુરૂને લીધા. રથાને રથાને બંદિજનોને છોડવાપૂર્વક જિનધર્મની પ્રભાવના કરી.

મથુરાતીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો. શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણાદિ ને દાન વડે સંતોષ્યા. હંમેશા પ્રવાસથી

તંબુઆદિમાં કષ્ટ થાય છે એ પ્રમાણે મનમાં માનતાં રાખ વડે ખોખ જહાંમદ્દિકાની સાથે આગરાનગરથી સત્યપ્રતિજ્ઞાવાળા ગુરુને રાજધાની તરફ પાછા મોકલ્યા.

શ્રી હસ્તિનાપુરની યાત્રા માટે હરમાનને ગ્રહણ કરીને મુનિપતિ પોતાનાં સ્થાને ગયાં, સત્વિંધ સંઘને ભેગો કરીને ચાહડશાહના પુત્ર બોહિત્યશાહને સંઘપતિ તિલક કર્યું.

શુભમુહુર્તે આચાર્યાદિ પરિવારથી યુક્ત ગુરુમહારાજે હસ્તિનાપુર તીર્થની યાત્રા માટે પ્રયાણ કર્યું. સંઘપતિ બોહિત્ય વડે સ્થાને સ્થાને મહોત્સવ કરાયા. તીર્થભૂમિમાં પહોંચ્યા અને તીર્થને વધાવ્યો.

ત્યાં આગળ ગુરુ વડે નવાપ્રતિષ્ઠિત કરાવેલાં શ્રી શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, જિનેશ્વરનાં બિંબોને અને અબિંકાદેવીને ચૈત્યસ્થાનમાં સ્થાપન કર્યાં.

સંઘપતિવડે અને સંઘ વડે સંઘવાત્સલ્ય અને મહોત્સવ કરાયા. વસ્ત્ર-ભોજન, તંબોલ આદિ વડે યાચક આદિ લોકોનું પૂજ સન્માન કર્યું. બત્રાથી પાછાં આવતાં ગુરુએ વૈશાખસુદ ૧૦ નાં દિવસે સકલ દુરિતો અને ઉપદ્રવોને દૂર કરનાર શ્રી મહાવીરનાં બિંબને બાદશાહે બનાવેલાં ચૈત્યમાં મહોત્સવ પૂર્વક સ્થાપના કરી. સંઘ વડે તેવી જ રીતે પૂજય છે.

વિશેષથી દિશાયાત્રાથી મહારાખ આવ્યે છતે ચૈત્યવસતિ ઉત્સવો પ્રવૃત્ત થવા લાગ્યાં રાખ ઉત્તરોત્તર માન દેવાપૂર્વક ગુરુનું સન્માન કરે છે.

રાખની પ્રભાવનાંનો યશપડહ દરેક દિશામાં ખય છે. રાખધિરાખએ આપેલાં હરમાનને હાથમાં રાખી શ્વેતાંબરો અને દિગંબરો અને સૂરિ સર્વ દેશોમાં ઉપસર્ગ રહિત વિચરે છે.

ખરતરગચ્છનાં અલંકારભૂત ગુરુનાં પ્રસાદથી શક ચૈત્યનો નાશ થયો. દિશાચક કરવાથી હરમાન ને ગ્રહણ કરેલાં ગુરુ વડે શ્રી શત્રુંજય-ગિરનાર-હલોધિ આદિ પ્રમુખ તીર્થો ભય વિનાના કર્યાં.

ઈત્યાદિ કૃત્યો વડે પાદલિપ્તસૂરિ, મદ્દવાદીસૂરિ, સિદ્ધરોનદિવાકર સૂરિ, હરિભદ્રસૂરિ અને હેમચંદ્રસૂરિ પ્રમુખ પૂર્વપુરુષો ને પ્રકાશિત કર્યાં. (યાદ કરાવ્યા)

ઘણું કહેવા વડે શું સૂરિચકવર્તીનાં ગુણો વડે આકર્ષાયેલો રાખ પણ સકલધર્મનાં કાર્યનાં આરંભમાં સ્પષ્ટપણે પ્રવૃત્ત થતો હતો.

દરરોજ ચૈત્યવસતિ માં શંખનો અવાજ થાય છે. વીરપ્રભુનાં ચૈત્યમાં ધાર્મિક માણસ દ્વારા ગંભીર માદલ, મૃદંગ, ભુંગલ, નાટક આદિ દ્વારા મહાપુખ કરાય છે.

શ્રી મહાવીર સ્વામિની આગળ ભાવિક માણસો ગ્રહણ કરેલાં કર્પૂર, અગરું, સુગંધી હારઘૂપથી, દિશાચકને વાસિત કરે છે.

હિંદુ રાજ્યની જેમ, દૂષમ સૂષમ કાળની જેમ અનાર્ય રાજ્યનાં દૂષમકાળમાં જિનશાસનની પ્રભાવનાં સ્વેચ્છાએ મુનિઓ કરે છે.

વળી ગુરુનાં ચરણકમળમાં પાંચે દર્શનીઓ પરિવાર સહિત નોકરની જેમ આળોટે છે.

ગુરુનાં વચનોની પ્રતીક્ષા કરીને સ્વીકાર કરે છે. ગુરુનાં દર્શનમાં ઉત્સુક બનેલાં આલોક અને પરલોકનાં કાર્યનાં અર્થી પરતીર્થીકો ઢ્ઢારની બહાર ઉભા રહી સેવા કરે છે. રાખની અભ્યર્થનાથી ગુરુમહારાજ દરરોજ રાજસભામાં ખચ છે. બંદીવર્ગને છોડી જિનેશ્વરની આજ્ઞા અનુસાર યુક્તિયુક્ત વચન વડે નિરંતર રાખનાં મનમાં કૌતુહલને ઉત્પન્ન કરે છે.

શ્રેષ્ઠ ચારિત્રવાળા, ઉત્કૃષ્ટ ચર્ચામાં તત્પર બંની પગલે પગલે શાસનપ્રભાવનામાં પ્રવર્તે છે. ગંગાના પાણીની જેમ સ્વસ્થ ચિત્તવાળા પોતાનાં યશની જ્યોત્સના વડે દિશાનાં અંતરાલને સફેદ કરે છે. અમૃતવચન વડે પ્રાણી લોકને જીવાડે છે.

સ્વદર્શની અને પરદર્શની લોકો સમસ્ત વ્યાપારમાં ગુરુઆજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરે છે. અનન્ય સાધારણ યુક્તિથી સ્વ-પર સિદ્ધાંતને યુગપ્રધાન સૂરિ વખાણે છે.

આવાં પ્રકારની પ્રભાવનાંના પ્રકર્ષપ્રગટ દેખાય છે. હંમેશા વર્તે છે. તેને અલ્પમતિ કેટલા કહી શકે ?

આ સૂરીશ્વર સૈંકડો વર્ષ સુધી જીવે, લાંબાસમય સુધી જિનશાસનની પ્રભાવનાં કરે. કન્યાનય વીરકલ્પનાં પરિશેષમાં જિનપ્રભસૂરિનાં પ્રભાવનાનાં અંગેની ગુણસ્તુતિ પણ લેશમાત્રથી કહેવાઈ.

ઈતિશ્રી કન્યાનય મહાવીર કલ્પ:

શ્રી કુલપાકનાં આભરણ સમાન, સજ્જનોનાં શરણ સમાન, માણિક્યદેવ નામનાં ઋષભજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરું છું.

શ્રી કુલપાક નગરીનાં લક્ષ્મીનાં મસ્તક મુગટ સમાન પવિત્ર પ્રાસાદની મધ્યે અધિષ્ઠિત થયેલાં જે માણિક્યદેવ નામનાં ઋષભદેવ પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેમનાં ચરણ કમલને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥૧॥

ઠર્ષ પામેલાં ઈન્દ્ર ચન્દ્ર આદિનાં મુગુટોનાં કિનારાનાં ધારથી જેમનાં ચરણ અને આસનનું ઘર્ષણ થાય છે. આવાં તીર્થકરોનો સમૂહ મારા ભયંકર દુઃખો રૂપી દુઃખે ઉખેડી શકાય એવાં વૃક્ષોની શ્રેણીને પીસવા માટે મત્ત હાથી સમાન છે. સમાનતા ધારણ કરો. ॥૨॥

હેતુ-ઉપપત્તિ યુક્તિથી સારી રીતે વસ્તુતત્ત્વને નિરૂપિત કરનાર, સ્યાઢ્ઢાદ પદ્ધતિથી દુર્નયના સમૂહનો જેમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે અને જે શ્રેષ્ઠ સિદ્ધવેલડીનાં વનસમાન ભુવનમાં અઢ્ઢિતીય પૂજને પાત્ર એવા શ્રી જિનેશ્વરનાં વચનને શરણરૂપે સ્વીકારું છું. ॥૩॥

ગરુડ પર ચઢીને જે આકાશમાં વિચરે છે. તથા ઋષભદેવનાં સાસનરૂપી આમ્રવનની રક્ષિકા, તે નવાં પરવાળાની કાંતિ સમાન મનોહર ચક્રને હાથમાં શોભાવતી ચક્રેશ્વરીદેવી કલ્યાણ માટે થાઓ.

॥ ઈતિશ્રી માણિક્યદેવ ઋષભસ્તુત્યઃ ॥

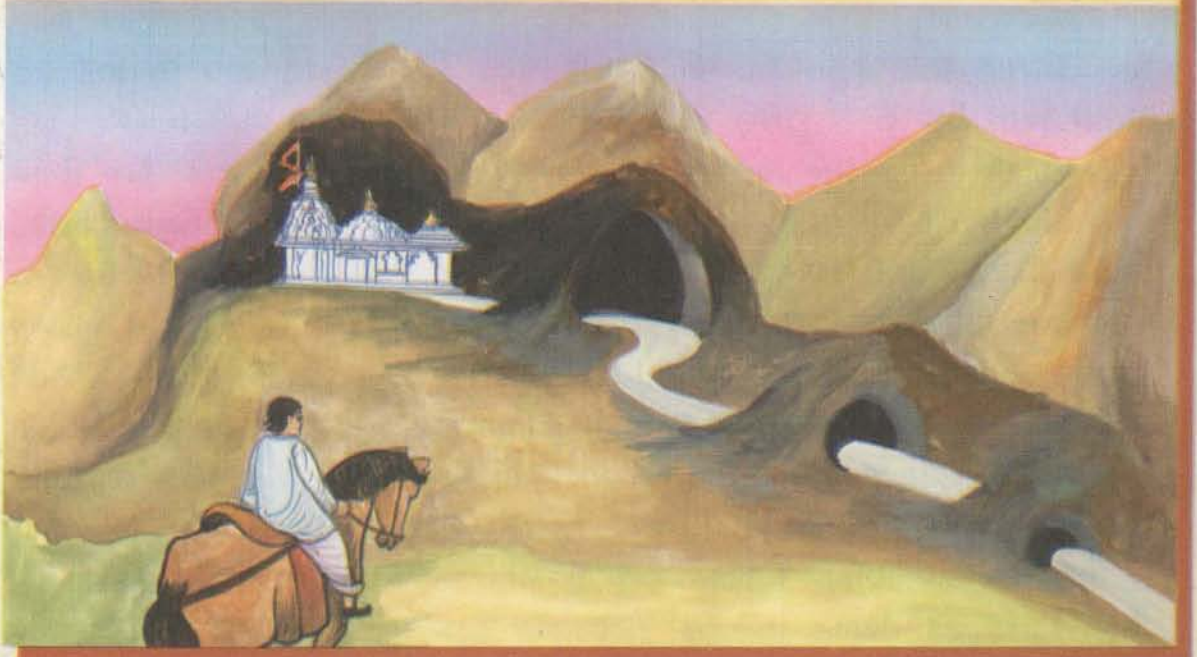
તૈલંગ દેશનાં આલૂષણ સમાન મનોહર એવાં આમરકુંડ નગરમાં ગિરિશિખરભુવનનાં મધ્યે રહેલી પદ્મિની પદ્માવતી દેવી જ્ય પામે છે. ॥૧૧॥

કલ્યાણને કરનારું, સમસ્ત ગુણનાં સમૂહ વડે ગાઢ એવા આન્ધ્રમાં આમરકુંડ નામનું નગર છે. ત્યાં ગગનચુંબી મનોહર હવેલીની પંક્તિઓ છે. આંખને આનંદ ઉત્પન્ન કરનાર ચિન્નધ વિવિધ પ્રકારનાં ઘટાદાર વૃક્ષથી પરિવરેલું, મધુરગુંજન કરતા ભમરાઓનાં સમૂહથી યુક્ત પુષ્પોનાં સૌરભના સમૂહથી સુગંધિત થયેલા દિશાવલયોવાળું નિર્મલ સ્વરૂપ પાણીથી ભરેલાં મોટા સરોવરોથી શોભિતું દુર્ગમ દુર્ગનાં કારણે શત્રુપક્ષથી ક્ષોભ નહિ પામવાવાળું છે. તે શ્રેષ્ઠ નગરનું શું વર્ણન કરીએ ? જ્યાં આગળ કેવડાનાં પુષ્પો પણ કરતુરીના જેવી સુગંધવાળા છે. વિશિષ્ટ સેલડીનાં સાંઠા, મોટા કેળનાં ફળો, મનોહર નારંગીઓ, અનેક પ્રકારનાં આમ્રો, રસવાળા ફણસો, પુક્કાગ, નાગરવદી, સોપારી, ઘણાંજ સ્વાદિષ્ટ શાલિ અને નારિયલ આદિ મનોહર ફળો જેવા મળે છે. દરેક ઋતુમાં સૌરભથી ભરપૂર, દિશાઓ ને વાસિત કરવાવાળી શાલિઓ ફળે છે. પરીક્ષકો દ્વારા દુકાનોમાં રેશમીવસ્ત્રો પ્રમુખ વિવિધ પ્રકારનાં વસ્ત્રોનો સમૂહ, મૌકિતિક રત્નાદિ અગણ્ય વેચવા યોગ્ય વસ્તુઓ દેખાય છે.

આ બાજુ બણે એક જ શિલામાંથી બનાવેલું નગર હોય તેવું ઉરાંગલ નામનું નગર છે. તેની પાસે ભૂમિનાં અલંકાર સ્વરૂપ ગગનચુંબી શિખરોની પરંપરાવાળા ઉચ્ચ શ્રેષ્ઠ ચારેબાજુ પર્વતો છે. વિત્તગુપ્ત બીજ પર્વતનાં સૌન્દર્યનાં ગર્વને પાડવા માટે સમર્થ પર્વતરાજ છે. તે પર્વતની ઉપર મોટા વિસ્તાર અને લમબાઈવાળા શ્રી ઋષભદેવ અને શાંતિનાથાદિ જિનપ્રતિમાઓથી અલંકૃત, માણસોનાં મનને પ્રસન્ન કરનાર, આનંદ આપનાર શુભ પ્રાસાદો (ચૈત્યો) શોભે છે.

ત્યાં આગળ એક ઠેકાણે નિર્વાણ ભવનમાં મેઘચન્દ્ર નામના દિગંબર મુનિ છે તે કપટથી મુકાયેલાં મનવાળા, નિષ્કપટી અને વિષયસુખથી જેમનું મન જરા પણ ક્ષોભિત થતું નથી તેવું સહૃદય સજ્જનોનાં હૃદયને આનંદિત કરવાવાળા કામદેવને ભુતનારા, વિરમચકારી ચારિત્રની ક્રિયાથી વશ થયેલી પદ્માવતીદેવીથી મેળવેલી પ્રતિષ્ઠાવાળા શિષ્યોની પર્ષદાથી સેવાયેલ ચરણકમળવાળા છે. એક વખત શ્રાવકનાં પુજારીને કહીને બીજા સ્થાને વિચરવા માટે પ્રયાણ કર્યું. જ્યારે કેટલીક ભૂમિ ગયા ત્યારે પોતાનાં આભરણ સમાન પુસ્તક ન દેખાયું. ત્યારે 'અહો ! મારી કેવી પ્રમત્તતાં જેનાં કારણે હું પોતાનું પુસ્તક પણ ભૂલી ગયો.' એ પ્રમાણે ક્ષણ માત્ર વિષાદ પામીને, ક્ષત્રિય ખતિવાળા, માધવરાજ નામનાં પોતાનાં એક છાત્રને પુસ્તક લાવવા માટે પાછો

❁ શ્રી પદ્માવતી દેવી કલ્પ ❁

- એક બાલક પદ્માવતી દેવી પાસે રહેલાં પુસ્તકને લેવાં જાય છે. દેવી પુસ્તક ખભા ઉપર મુકે છે છતાં બાલક લે છે તેથી દેવી ખુશ થઈ બાલકને ઘોડો આપે છે. બાલક પહાડીઓ વચ્ચે પદ્માવતી દેવીનું મંદિર બનાવે છે. આજે પણ છે પરંતુ તેની આગલ મોટી શીલા પડેલી છે.

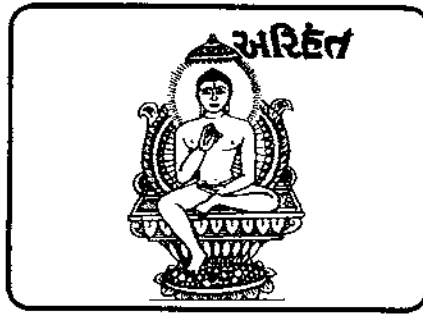
મોકલ્યો. તે છાત્ર પાછો વળીને કપટ વિનાની બુદ્ધિથી મઠમાં જ્યારે પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે અદ્ભુત લક્ષ્મીવાળી સ્ત્રીને તે પુસ્તકને પોતાનાં સાથલ ઉપર રાખેલી જોઈ. નિંદર અક્ષુભિત મનવાળો જ્યારે સાથળ ઉપરથી પુસ્તકને ગ્રહણ કરવા માટે પ્રવૃત્ત થયો તેટલામાં તે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીએ તે પુસ્તકને પોતાનાં ખભાનાં ભાગ ઉપર મૂક્યું. એ પ્રમાણે છાત્રે દેખ્યું. તેથી તે છાત્રે આ મારી માતા છે. એ પ્રમાણે વિપરિત દષ્ટિ વિનાં સાથળ ઉપર ચરણ મૂકી ખભાથી પુસ્તકને ગ્રહણ કરવા માટે પ્રવૃત્ત થયો. ત્યારે તે સ્ત્રી વડે આ રાજ્યને યોગ્ય છે. એ પ્રમાણે વિચારી ને તે છાત્રનો હાથ ધારણ કરી કહ્યું : 'હે વત્સ ! તું કાંઈ પણ વર માંગ. તે તને હું આપીશ, તારી સાહસિકતાથી હું ખુશ થઈ છું.' ત્યારપછી તે શિષ્યે કહ્યું : 'જગતમાં એકમાત્ર વંદ્ય એવા મારા ગુરુ મને બધું ઈચ્છિત આપવા માટે સમર્થ છે. તેથી હે શુભવતિ! હું શું માંગુ ?' એ પ્રમાણે કહીને પુસ્તકને લઈને પોતાનાં આચાર્યની પાસે આવ્યો. તેથી સંપૂર્ણ સ્વરૂપ નિવેદન કરીને પુસ્તક આચાર્યને સમર્પણ કર્યું. આચાર્ય બોલ્યા : 'હે ભદ્ર! તે સ્ત્રી માત્ર નથી પરંતુ તે ભગવતી **પદ્માવતી** દેવી છે. તેથી જ અને આ પદ્ય લખેલ પત્ર તે દેવીને દેખાડ.' ગુરુ આદેશ તહત્તિ કરીને સ્વીકારીને તે શિષ્ય જલ્દી પાછો વળીને તે મઠમાં ગયો. તે પત્ર તે દેવીને સમર્પણ કરીને તેની આગળ ઉભો રહ્યો. દેવીએ પણ વાંચ્યું તે આ પ્રમાણે - '૮૦૦ હાથી, ૯ કરોડ સૈનિક, નવ લાખ સ્થો, નવ લાખ ઘોડાઓ અને ભંડાર આને આપો ?'

દેવી એ પણ પદ્યનો અર્થને અવધારીને તે શિષ્યને ચતુર ઘોડો આપ્યો, અને કહ્યું : 'આનાં ઉપર ચઢીને તું જ. આ પત્ર ઉપર જે લખેલું છે તે સર્વે તારી પાછળ આવી જશે. માત્ર પર્વતનાં માર્ગે તારે જવું, પરંતુ પાછળ જોવું નહિ.' એ પ્રમાણે તે દેવીનાં વચનને સ્વીકારીને કાર્યમાં દક્ષ ઘોડાને ગિરિની ગુફામાં પ્રવેશ કરાવ્યો. જ્યારે બાર યોજન સુધી ગયો ત્યારે પાછળથી આવતાં મોટા હાથીઓનાં સમૂહથી ઘંટાના બેરદાર અવાજ બંને કાને સાંભળીને કુતુહલપણાથી તે છાત્રે તુરંત પાછળનાં ભાગે સિંહાવલોકન ન્યાય વડે દેખ્યું. - જ્યારે હાથી ઘોડા આદિ સમૂહથી સંકુલ સેનાને જોઈ આશ્ચર્ય સહિત રસમય હૃદયવાળો ત્યાં જ બાર યોજનનાં અંતે શ્રેષ્ઠ ઘોડા પર અધિષ્ઠિત થયેલો ત્યાં જ સ્થિત થયો. ત્યાર પછી તે માધવરાજ પરમ જૈન હોવાથી તે સેનાથી પરિવરેલા તેણે ત્યાં જ નગરને સ્થાપન કરી ને ત્યાં દેવીનું ભવન કર્યું. ફરીથી અમરકુંડ નગરમાં આવીને રાજાઓ જેની આજ્ઞાને ચઢાવી રહ્યા છે એવો તે રાજ્યલક્ષ્મીને પાળવા લાગ્યો. અને ગગનચુંબી, સોનાનાં કળશ, દંડ અને ઘજથી શોભાયમાન ચૈત્ય કરાવ્યું. તે ચૈત્યમાં નમસ્કાર કરનાર મનુષ્યોનાં મનમાં આશ્ચર્ય પમાડનારી શ્રી પદ્માવતી દેવીની પ્રતિષ્ઠા કરી. ઉછળતાં તરંગની જેમ મનવાળો ઘણીજ

ભક્તિપૂર્વક ત્રણે કાળ અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો. ત્રણે ભુવનમાં માહાત્મ્યવાળું એવું પદ્માવતીદેવીનું મંદિર, ઘણીજ લક્ષ્મીવાળું, ભવ્યજનો દ્વારા ઉપાસના કરાતું આજે પણ વિદ્યમાન છે. તે ગિરિવરનાં દ્વાર પર મોટી શિલાની પટ્ટી આજે પણ અપાયેલી છે. તેનાં કારણે સર્વે મુસાફરો અંદર પ્રવેશ કરી શકતા નથી. ત્યાં આગળ શિલાને ઉઘાડીને મોટી પૂજા કરી પ્રવેશ કરીને પહેલાં આળોટતાં જવું પછી તેની આગળ બેઠા બેઠા ચાલવું. તેની આગળ મોટી જગ્યા આવે તેમાં ઉભા ઉભા ચાલી સીધુ જ દેવીનાં ભવનમાં જવાય છે. વિદ્યનોનાં સમૂહની સંભાવનાથી તે કષ્ટ ભયથી કોઈક પ્રાય: તે પવર્તનાં ગુફા દ્વારને ઉઘાડવા માટે હોંશીયાર સાહસિક પણ સમર્થ નથી. એ પ્રમાણે નાની શિલાથી ઢાંકેલા દ્વારનાં ગુફા સ્થાનમાં જ સર્વે શ્રદ્ધાલુઓ પદ્માવતીની પૂજા કરે છે. અને બધા પ્રકારની પોતાને ઈચ્છિત અર્થની પ્રાપ્તિ કરે છે.

કંકતિ ગામનાં રહેવાસી, માધવરાજનાં વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલાં પુરંદેરિત્તમરાજ, પિંડિકુંડિમરાજ, પ્રોલ્લરાજ રૂદ્રદેવ, ગણપતિ દેવ છે. ગણપતિ દેવની પુત્રી અને રૂદ્રમહાદેવી ૩૫ વર્ષ રાજ્ય કરેલ. ત્યારપછી પ્રતાપરૂદ્રે રાજ્ય કરેલ. આ કાકતીયા એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ થયેલાં જિનપ્રભસૂરિ વડે 'આમરકુંડનાં પદ્માવતી દેવીનો કલ્પ જેવી રીતે સાંભળ્યો. તેવી રીતે સંક્ષેપમાં કહેવાયો.

ઈતિ શ્રી પદ્માવતી દેવી કલ્પ:

૧. આન્ધ્ર પ્રદેશના વારાંગલ જિલ્લામાં રહેલા અનમકોંડ તે આમરકુંડ હોવાનું મનાય છે. અહીં કદલાલય દેવીનું મંદિર છે. કાકતીય વંશના રાજાઓના નામ ઈતિહાસપ્રસિદ્ધ છે. (ધી સ્ટ્રગલ ડોર એંપાયર પૃ.૮૬૩)

અતીત અનાગતને વર્તમાન ચોવીશ જિનેશ્વરનાં ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીમાં થનારાં અનુક્રમે અને પ્રતિક્રમે સ્વર્ગાદિથી પૃથ્વી ઉપર ઉતરેલાં પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરાવતમાં કલ્યાણક, માસ, તિથિઓ શાશ્વતી છે. પરંતુ વિદેહક્ષેત્રમાં શાશ્વતી નથી. ॥૧૧૧॥

એકાસણું-નીવી-આયંબિલ અને ઉપવાસ અનુક્રમે ૧-૨-૩ અને પાંચ કલ્યાણકમાં કરવા એ પ્રમાણે સંક્ષેપ તપ વડે આરાધના કરવી જોઈએ. ॥૩૧॥

અને વિસ્તારથી આરાધના કરવાવાળાએ સ્યવન-જન્મ-કલ્યાણકમાં ઉપવાસ કરવો અને દીક્ષા આદિ ત્રણ કલ્યાણકમાં જિનેશ્વરે જે તપ કરેલો તે જ તપ દ્વારા આરાધના કરવી. ॥૪૧॥

સુમતિનાથ ભગવાનનું એકાસણું, વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો ઉપવાસ, પાર્શ્વનાથ અને મહીનાથ ભગવાનનો અટ્ઠમ, બાકીનાં તીર્થકરોનો છઠ. (આ દીક્ષા કલ્યાણક તપ બણવો.) ॥૫૧॥

કેવલજ્ઞાન કલ્યાણકમાં ઋષભ-મહી-નેમિ-પાર્શ્વનાથ આ ચાર તીર્થકરોનો અટ્ઠમ, વાસુપૂજ્યનો ઉપવાસ અને બાકીનાં જિનેશ્વરોનો છઠ તપ બણવો. ॥૬૧॥

નિર્વાણ કલ્યાણકમાં ઋષભદેવનાં છ ઉપવાસ, વીરપ્રભુનો છઠ, સુમતિનાથનો ઉપવાસ (અને એકાસણું) બાકીનાં તીર્થકરોનો માસક્ષમણ તપ બણવો. ॥૭૧॥

એ પ્રમાણે કલ્યાણકનાં તપને કરીને જે વિધિપૂર્વક ઉજમણું કરે તે જિનપદની આરાધનાથી અનુક્રમે મોક્ષપદને પામે. ॥૮૧॥

સ્યવન-જન્મ-દીક્ષા-કેવલ અને નિર્વાણ આ પાંચ કલ્યાણકો સર્વે જિનેશ્વરોનાં અને ગર્ભનું હરણ એ પ્રમાણે વીરપ્રભુનાં છ^૧ કલ્યાણકની આ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થયેલાં જિનેશ્વરોની પંચ કલ્યાણકોની જે આરાધના કરે છે તેનાં વડે દશક્ષેત્રનાં ત્રણ કાળનાં અરિહંતોની ઉપાસના કરાય છે. ॥૯૧-૧૦૧॥

ભવ્યજનોનાં મનનાં ઈચ્છિત સંકલ્પને પૂરનારો આ પંચકલ્યાણકોનો કલ્પ જે ભણે છે, સાંભળે છે તે ભવ્યને સિદ્ધિ લક્ષ્મી સ્વયં વરે છે. ॥૧૧૧॥

(સમાપ્તમ્)

૧. ગ્રન્થકારશ્રી ખરતચગચીય છે. તેમના ગચ્છમાં ગર્ભસંક્રમણ પણ કલ્યાણક મનાતું હોવાથી છ કલ્યાણક લખ્યાં છે. તપગચ્છ વગેરે પાંચ કલ્યાણક જ માને છે. (કલ્પસૂત્ર કિરણાવલીટીકા)

તીર્થંકર અતિશય વિચાર

૫૫

પ્રથમનાં ચાર અતિશયો સહજ રીતે છે. ત્યાર પછી ઘાતી કર્મનો ક્ષય થવાથી અગ્યાર અતિશયો. ઓગણીસ અતિશયો દેવનાં કરેલાં થયાં એ પ્રમાણે ચોત્રીશ અતિશય થયાં. ત્યાં પણ અપાયાપગમાતિશય, જ્ઞાનાતિશય, વચનાતિશય, પૂજાતિશય આ ચાર અતિશય જણવા.

ઈતિ શ્રી તીર્થંકર અતિશય વિચાર

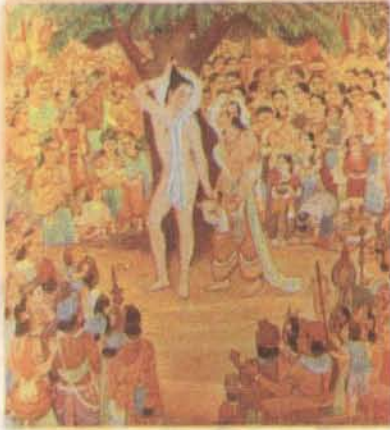
❁ શ્રી પંચકલ્યાણક સ્તવન કલ્પ ❁

દ્યવત કલ્યાણક

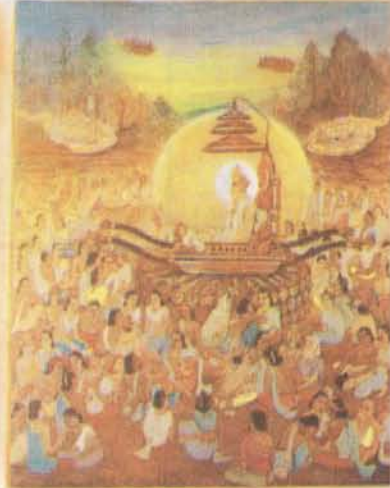
જન્મ કલ્યાણક

દીક્ષા કલ્યાણક

કેવલજ્ઞાન કલ્યાણક

નિર્વાણ કલ્યાણક

● આમાં પરમાત્માનાં અવન કલ્યાણક, જન્મકલ્યાણક, દીક્ષાકલ્યાણક, કેવલજ્ઞાનકલ્યાણક અને નિર્વાણ કલ્યાણક બતાવેલા છે.

જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને તેઓનાં ચરણ, જન્મ, દીક્ષા, કેવલ અને નિર્વાણ એ પાંચ કલ્યાણકોને હું કહીશ.

કારતક વદ ૫ નાં દિવસે સંભવનાથ ભગવાનનું કેવલજ્ઞાન થયેલ અને બારસનાં દિવસે નેમિનાથ ભગવાનનું ચરણ અને પદ્મપ્રભ સ્વામીનો જન્મ થયેલ. ॥૧૧॥

કારતક વદ ૧૩ ના દિવસે પદ્મપ્રભ સ્વામીએ દીક્ષા લીધેલ. અને અમાવસ્યાનાં દિવસે વીરપ્રભુ નિર્વાણ પામેલ. કારતક સુદ ૩ નાં દિવસે સુવિધીનાથ ભગવાનને અને બારસ નાં દિવસે અરનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયેલ. માગશર વદ ૫ ના દિવસે સુવિધીનાથ ભગવાનનો જન્મ માગશરવદ છઠ્ઠ નાં દિવસે સુવિધીનાથ ભગવાન અને દશમનાં દિવસે વીર પ્રભુની દીક્ષા થયેલ. ॥૧૨॥

માગશર વદ ૧૧ ના દિવસે પદ્મપ્રભસ્વામીનો મોક્ષ માગશરસુદ ૧૦ ના દિવસે અરનાથ સ્વામીનો મોક્ષ અને જન્મ મહોત્સવ થયેલ. માગશરસુદ ૧૧ નાં દિવસે અરનાથ ભગવાનની દીક્ષા મહીનાથ ભગવાનનો જન્મ, દીક્ષા અને કેવલજ્ઞાન અને નેમિનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયેલ. ॥૩૧॥

માગશર સુદ ૧૪ નાં દિવસે સંભવનાથ ભગવાનનો જન્મ પૂનમનાં દિવસે દીક્ષા અને પોષવદ દશમનાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો જન્મ થયેલ અને પોષવદ ૧૧ નાં દિવસે દીક્ષા પાર્શ્વનાથની થયેલ. ચંદ્રપ્રભસ્વામીની પોષવદ ૧૨ ના દિવસે જન્મ અને તેરસનાં દિવસે દીક્ષા થયેલ. ॥૪૧॥

પોષ વદ ૧૪ ના દિવસે શીતલનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયેલ. પોષસુદ ૬ ના દિવસે વિમલનાથ ભગવાનને અને પોષસુદ ૮ નાં દિવસે શાંતિનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયેલ. પોષસુદ ૧૪ નાં દિવસે અભિનંદન સ્વામીને અને પૂનમ ના દિવસે માણસોને આનંદ ઉત્પન્ન કરનારાં ધર્મનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયેલ. ॥૫૧॥

મહાવદ ૬ ના દિવસે પદ્મપ્રભસ્વામીનું ચરણ અને મહાવદ ૧૨ ના દિવસે શીતલનાથ ભગવાનનો જન્મ અને દીક્ષા થયેલ. મહાવદ ૧૩ ઋષભ જિનેશ્વરનો મોક્ષ અને અમાવસ્યાનાં દિવસે શ્રેયાંસનાથ જિનેને કેવલજ્ઞાન થયેલ. ॥૬૧॥

મહાસુદ બીજનાં દિવસે અભિનંદન સ્વામીનો જન્મ અને વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો કેવલજ્ઞાન એ પ્રમાણે બે કલ્યાણક થયેલ. મહાસુદ ૩ નાં દિવસે ધર્મનાથ અને વિમલનાથનો જન્મ થયેલ. મહાસુદ ૪ નાં દિવસે વિમલનાથ ભગવાનની દીક્ષા અને મહાસુદ ૮ નાં દિવસે અણ્ણનાથ ભગવાનનો જન્મ થયેલ. ॥૭૧॥

મહાસુદ ૯ નાં દિવસે અણ્ણતનાથ ભગવાનની અને મહાસુદ ૧૨ શ્રી અભિનંદન ભગવાનની દીક્ષા થયેલ. મહાસુદ તેરસ શ્રી ધર્મનાથ ભગવાનની દીક્ષા, ક્ષાગણ વદ ૭૬ નાં દિવસે સુપાર્શ્વનાથને ઉજ્જવલ કેવલજ્ઞાન અને ક્ષાગણ વદ ૭ ના મોક્ષ થયેલ અને ચંદ્રપ્રભ સ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયેલ. ॥૮૮॥

ક્ષાગણ વદ ૯ નાં દિવસે સુવિદીનાથ ભગવાનને ચ્યવન અને ક્ષાગણ વદ ૧૧ નાં દિવસે ઋષભદેવને કેવલજ્ઞાન. ક્ષાગણ વદ ૧૨ નાં દિવસે શ્રેયાંસનાથ ભગવાનનો જન્મ અને મુનિસુપ્રત સ્વામીને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલ. ક્ષાગણ વદ ૧૩ નાં દિવસે શ્રેયાંસનાથ ભગવાને દીક્ષા ગ્રહણ કરેલ. ક્ષાગણ વદ ૧૪ નાં દિવસે વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો જન્મ અને અમાવસ્થાએ દીક્ષા થયેલ. ॥૯૧॥

ક્ષાગણ સુદ ૨ નાં દિવસે શ્રેષ્ઠ જિનેશ્વર અરનાથ ભગવાનનો ચ્યવન થયેલ. ક્ષાગણ સુદ ૪નાં દિવસે મહીનાથ ભગવાનનું ચ્યવન અને ક્ષાગણ સુદ ૮ નાં દિવસે સંભવનાથ ભગવાનનું ચ્યવન થયેલ. ક્ષાગણ સુદ ૧૨નાં દિવસે મુનિસુપ્રતસ્વામિ ભગવાનની દીક્ષા-મહીનાથ ભગવાનનો મોક્ષ. ચૈત્ર વદ ૪નાં દિવસે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો ચ્યવન અને કેવલજ્ઞાન થયેલ. ॥૧૦૧॥

ચૈત્ર વદ પનાં દિવસે ચંદ્રપ્રભ જિનેશ્વરનું ચ્યવન અને ચૈત્રવદ ૮નાં દિવસે ઋષભદેવનો જન્મ અને દીક્ષા થયેલ. ચૈત્ર સુદ૩નાં દિવસે કુંથુનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન, ચૈત્ર સુદ પનાં દિવસે અનંતનાથ, અણ્ણતનાથ અને સંભવનાથ ભગવાનને મોક્ષ થયેલ. ॥૧૧૧॥

ચૈત્ર સુદ ૯નાં દિવસે સુમતિનાથ ભગવાનનો મોક્ષ અને ચૈત્ર સુદ ૧૧નાં દિવસે કેવલજ્ઞાન. ચૈત્ર સુદ ૧૩નાં દિવસે વીરનાથનો જન્મોત્સવ થયેલ. ચૈત્ર સુદ ૧૫નાં દિવસે પદ્મપ્રભસ્વામીને કેવલજ્ઞાન, વૈશાખ વદ ૧નાં દિવસે કુંથુનાથ ભગવાનનો મોક્ષ થયેલ. ॥૧૨૧॥

વૈશાખ વદ ૨નાં દિવસે શીતલનાથ ભગવાનનો મોક્ષ, વૈશાખ વદ પનાં દિવસે કુંથુનાથ ભગવાનની દીક્ષા અને વૈશાખ વદ ૬નાં દિવસે શીતલનાથ ભગવાનનું ચ્યવન. વૈશાખ વદ ૧૦નાં દિવસે નમિનાથ ભગવાનનો મોક્ષ. વૈશાખ વદ ૧૩નાં દિવસે અનંતનાથ ભગવાનનો જન્મ અને વૈશાખ વદ ૧૪નાં દિવસે અનંતનાથ ભગવાનને કેવલજ્ઞાન તથા દીક્ષા થયેલ. ॥૧૩૧॥

વૈશાખ વદ ૧૪નાં દિવસે નિર્મલ મનવાળા કુંથુનાથ ભગવાનનો જન્મ અને વૈશાખ સુદ ૪નાં દિવસે અભિનંદન સ્વામીનું ચ્યવન થયેલ. વૈશાખ સુદ ૭નાં દિવસે ધર્મનાથ તીર્થકરનું ચ્યવન અને વૈશાખ સુદ ૮નાં દિવસે અભિનંદન સ્વામીનો મોક્ષ થયેલ. ॥૧૪૧॥

વૈશાખ સુદ ૮નાં દિવસે સુમતિનાથ ભગવાનનો જન્મ અને વૈશાખ સુદ ૯નાં દિવસે દીક્ષા. વૈશાખ સુદ ૧૦નાં દિવસે વીરપ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયેલ. વૈશાખ સુદ ૧૨નાં દિવસે

વિમલ જિનેશ્વરનું અને વૈશાખ સુદ ૧૩નાં દિવસે અલ્પનાથ ભગવાનનું ચ્યવન થયેલ. જેઠ વદ ૬નાં દિવસે શ્રેયાંસનાથ ભગવાનનો ચ્યવન થયેલ. ॥૧૫॥

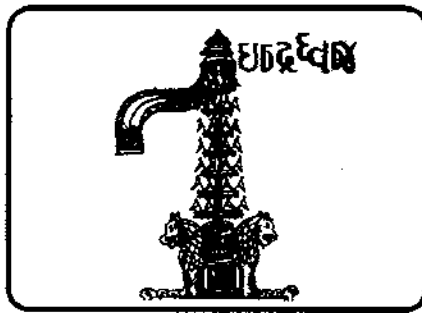
જેઠ વદ ૮નાં દિવસે જન્મ અને જેઠ વદ ૯નાં દિવસે દીક્ષા મુનિસુવ્રતસ્વામિ ભગવાનની થયેલ. શાંતિનાથ ભગવાનનો જેઠ વદ ૧૩નાં દિવસે જન્મ અને મોક્ષ અને જેઠ વદ ૧૪નાં દિવસે દીક્ષા. જેઠ સુદ ૫નાં દિવસે ધર્મનાથ ભગવાનનો મોક્ષ. જેઠ સુદ ૯નાં દિવસે વાસુપૂજ્ય સ્વામીનું ચ્યવન કલ્યાણક થયેલ. ॥૧૬॥

જેઠ સુદ ૧૨નાં દિવસે સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનો જન્મ અને જેઠ સુદ ૧૩નાં દિવસે દીક્ષા અષાઢ વદ ૪નાં દિવસે ઋષભદેવ સ્વામીનું ચ્યવન. અષાઢ વદ ૯નાં દિવસે નમીનાથ ભગવાનની દીક્ષા. અષાઢ સુદ ૬નાં દિવસે વીરપ્રભુનું ચ્યવન અને અષાઢસુદ ૯નાં દિવસે નેમિનાથ ભગવાનનો મોક્ષ થયેલ. ॥૧૭॥

અષાઢ સુદ ૧૪નાં દિવસે વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો મોક્ષ, શ્રાવણ વદ ૩નાં દિવસે શ્રેયાંસનાથનો મોક્ષ, શ્રાવણ વદ ૭નાં દિવસે અનંતનાથ ભગવાનનું ચ્યવન, શ્રાવણ વદ ૯નાં દિવસે નમીનાથ નો જન્મ, શ્રાવણ વદ ૯નાં દિવસે કુંથુનાથ ભગવાનનો ચ્યવન અને શ્રાવણ સુદ ૨નાં દિવસે સુમતિનાથ ભગવાનનું ચ્યવન થયેલ. ॥૧૮॥

શ્રાવણ સુદ ૫નાં દિવસે નેમિનાથ ભગવાનનો જન્મ અને શ્રાવણ સુદ ૬નાં દિવસે દીક્ષા, શ્રાવણ સુદ ૯નાં દિવસે પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો મોક્ષ, શ્રાવણ સુદ પૂનમનાં દિવસે મુનિસુવ્રતસ્વામીનું ચ્યવન, ભાદરવા વદ ૭નાં દિવસે શાંતિનાથ ભગવાનનું ચ્યવન, ચંદ્રપ્રભ સ્વામીનો મોક્ષ. ભાદરવા વદ ૯નાં દિવસે તીર્થાધિપતિ સુપાર્શ્વનાથનું ચ્યવન થયેલ. ॥૧૯॥

ભાદરવા સુદ ૯નાં દિવસે સુવિધીનાથનો મોક્ષ, આસો વદ અમાવસ્યાનાં દિવસે નેમિનાથને કેવલજ્ઞાન. આસો સુદ પૂનમનાં દિવસે તીર્થનાથ નમિનાથ ભગવાનનું ચ્યવન. આ પ્રમાણે સોમસૂરિની સ્તવના મારું મંગલ કરો. ॥૨૦॥

૧. ખે આ કલ્યાણકમાં ફેરફાર ગણાય તો સમજવું કે જે પ્રમાણે મૂળ ગ્રંથમાં લખેલ તે પ્રમાણે અનુવાદ કરેલ છે. સાચું તો જ્ઞાની ખણે !

શ્રી કોણપાક નગરનાં શ્રેષ્ઠ મંડળ સમાન માણિક્યદેવ ઋષભદેવનાં કલ્પને અલ્પગ્રંથ વડે જેવી રીતે સાંભળ્યું તેવી રીતે લખું છું ॥૧૧॥

પહેલાં ખરેખર અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર શ્રી ભરતેશ્વર વડે પોત પોતાનાં વર્ણ, પ્રમાણ, સંસ્થાનથી યુક્ત સિંહનિષઠા નામના પ્રાસાદમાં ચોવીશ જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ રત્નમય કરાવી. તે મનુષ્યને જવા માટે અશક્ય થશે. એ પ્રમાણે વિચારીને એક ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિમા લોકોનાં ઉપકાર માટે ભરતે જ સ્વચ્છ મરકત મણિમય કરાવી. ખભામાં જટાઓનું યુગલ, દાઢીમાં સૂર્ય, ભાલમાં ચંદ્ર, નાભિમાં શિવલિંગ કરાવ્યું. એથી માણિક્યદેવ એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ થયા. તે માણિક્ય દેવ પ્રતિમા કાલાંતરે જત્રા માટે આવતાં ખેચરોએ જોઈ. 'આ તો અપૂર્વ રૂપવાળી છે.' એ પ્રમાણે વિસ્મિત મનવડે વિમાનમાં તે પ્રતિમાને સ્થાપીને દક્ષિણશ્રેણીનાં વૈતાલ્યગિરિમાં સ્થાપન કરી. અને ભક્તિથી ભરેલાં ચિત્તવડે પૂજવા લાગ્યા.

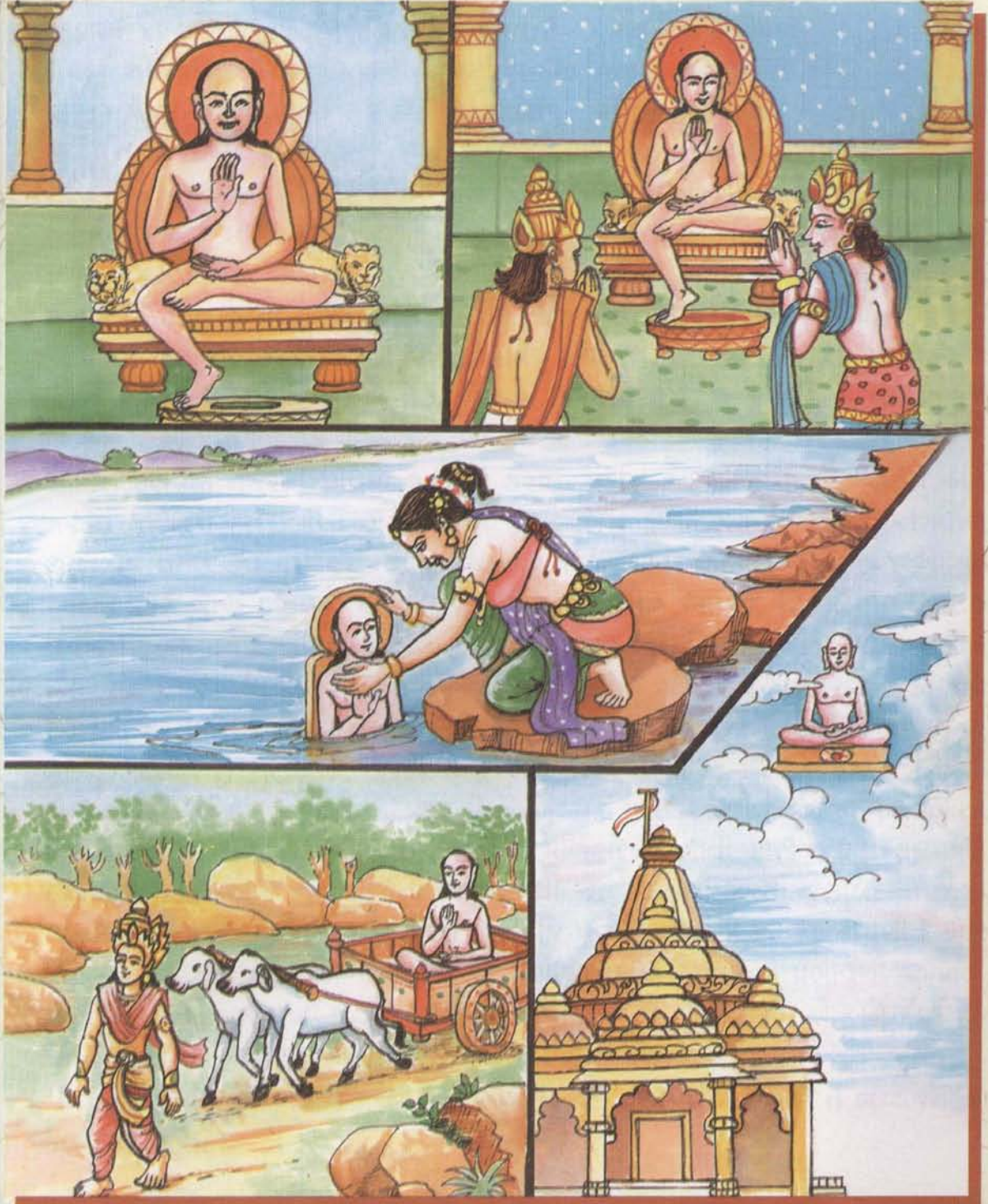
એક વખત ભમતાં ભમતાં નારદઋષિ વૈતાલ્ય માં આવ્યા. તે પ્રતિમા જોઈ. વિદ્યાધરોને પૂછ્યું : 'આ ક્યાંથી ?' તેથી તેઓએ કહ્યું : 'આ અષ્ટાપદથી લાવી છે. જે દિવસથી અમારા વડે પૂજવા માટે શરૂઆત કરાઈ, તે દિવસથી અમારે દિવસે દિવસે ઋદ્ધિ વધવા લાગી.' તે સાંભળીને નારદે સ્વર્ગમાં ઈંદ્રને તે પ્રતિમાનાં માહાત્મ્યને કહ્યું. ઈંદ્રે પણ સ્વર્ગમાં મંગાવી. ભક્તિ વડે પૂજવા માટે શરૂઆત કરી. ત્યારે શ્રી મુનિસુવ્રત અને શ્રી નમિનાથ ભગવાનનાં અંતરાનો સમય હતો. આ આંતરામાં લંકામાં ત્રૈલોક્ય કંટક રાવણ ઉત્પન્ન થયો. તેની મંદોદરી નામની પત્ની પરમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હતી. તે રત્નાબિંબના માહાત્મ્યને નારદ મુખે સાંભળીને તેની પૂજા માટે ગાઢ અભિગ્રહ ગ્રહણ કર્યો. તે વૃત્તાંતને જાણીને મહારાજ રાવણે ઈંદ્રની આરાધના કરી. તુષ્ટ થયેલાં ઈંદ્રે મંદોદરી મહાદેવીને તે પ્રતિમા સમર્પણ કરી. તુષ્ટ થયેલી મંદોદરી ત્રણે કાળ પૂજે છે.

એક વખત રાવણ વડે સીતાદેવી અપહરણ કરાઈ. મંદોદરીએ સમજાવવા છતાં પણ તેને છોડી નહિં. તેથી સ્વપ્નમાં અધિષ્ઠાયકે રાવણનો વિનાશ અને લંકાનો ભંગ મંદોદરીને કહ્યો. તેથી તે બિંબને તેણીએ સાગરમાં પધરાવ્યું. 'ત્યાં આગળ દેવો વડે પૂજાય છે.'

આ બાજુ કક્ષાઠ દેશનાં કલ્યાણ નગરમાં શંકર^૧ નામનો રાજા જિનેશ્વરનો ભક્ત હતો. ત્યાં આગળ ક્રોધિત થયેલાં કોઈક મિથ્યાત્વી વ્યંતરે (મરકી) વિકુર્વી. રાજા

૧. ઈતિહાસકારોના મતે આ રાજા કલ્યાણીના કલ્ચુરીયવંશનો શંકર બીજો હતો. (રાજ્યકાળ ઈ.સ.

❀ શ્રી કુલ્લેપાક માણિક્ય દેવ કલ્પ ❀

● ભરતે ભરાવેલી જરાંમય પ્રતિમાને દેવલોકમાં ઈન્દ્ર પૂજે છે. નારદમુખથી વર્ણન સાંભળી મંદોદરી તે પ્રતિમાને લાવીને પૂજે છે. લંકાનો નાશ જાણી મંદોદરી સાગરમાં મૂર્તિને પથરાવે. મારી રોગને દૂર કરવા શંકરરાજા તે પ્રતિમાને વાઘરડા જોતરી લઈ જઈ સ્થિર થાય ત્યાં ચૈત્ય બનાવે પરંતુ તે પ્રતિમાં ૬૮૦ વર્ષ સુધી અર્ધ રહે છે.

પીડાયો. તે રાખને દુઃખી બણીને દેવી **પદ્માવતી** રાત્રિમાં સ્વપ્નમાં કહે છે 'બે મહારાખ ! સમુદ્રથી માણિક્યદેવને પોતાનાં નગરમાં લાવીને પૂજાશ તો કલ્યાણ થશે.' તેથી રાખ સાગર પાસે જઈ ઉપવાસ કરે છે. લવણાધિપતિ સંતુષ્ટ થઈ પ્રગટ થઈને રાખને કહે છે : 'તારી ઈચ્છા મુજબ રત્નોને ગ્રહણ કર.' રાખ કહે : 'મારે રત્નોથી કામ નથી, મંદોદરીએ સ્થાપેલા બિંબને આપ.' તેથી દેવે બિંબ કાઢીને રાખને આપ્યું. અને કહ્યું : 'તારા દેશમાં લોકો સુખી થશે. પરંતુ માર્ગમાં જતાં જ્યાં આગળ તને સંશય થાય ત્યાં આગળ બિંબને સ્થાપવું.' ત્યાર પછી રાખએ સૈન્ય સહિત પ્રયાણ કર્યું. દેવતાનાં પ્રભાવ વડે વાછરડાના યુગલનાં ખંધે બેઠેલા ગાડા ઉપર બિંબને આરોપણ કરીને માર્ગથી આવે છે. દુર્ગ માર્ગને ઓળંગતા રાખ મનમાં સંશય ધારણ કરે છે. શું આવે છે કે નહિં. તેથી જ્યાં શાસન દેવીએ તેલંગ દેશનાં કુલપાક નગર કે જે **દક્ષિણ વારાણસી** છે એ પ્રમાણે પંડિતો વડે વખણાય છે.

તે કુલપાક નગરમાં પ્રતિમા સ્થાપન કરાઈ. પહેલાં આ બિંબ ઘણું જ નિર્મલ અને મરકત મણિમય હતું. લાંબા સમય સુધી સમુદ્રનાં પાણીનાં સંગ વડે કઠિન અંગવાળું થયું. **૧૧,૦૮,૯૭૫** વર્ષ સ્વર્ગથી લાવ્યાને ભગવાન માણિક્યદેવને થયાં. ત્યાં આગળ રાખએ મોટું ચૈત્ય કરાવ્યું. અને દેવપૂજ માટે **બારગામ** આપ્યા. વિક્રમ સંવત **૬૮૦** વર્ષ સુધી ભગવાન આકાશમાં સ્થિત રહ્યા હતા. ત્યાર પછી મિથ્યાદષ્ટિનો પ્રવેશ બણીને સિંહાસન ઉપર સ્થાપ્યા. પોતાની કાંતિથી ભવ્યજનોનાં લોચનમાં અમૃતરસને વરસાવે છે. શું આ પ્રતિમા ટાંકણા વડે ઘડેલી છે. અથવા શું ખાણમાંથી લાવેલી છે ? શું નાગકુમાર વડે ઘડેલી છે ! વજ્રમય છે ! અથવા નીલમણીમય છે. એ પ્રમાણે નિશ્ચય થયો નહિ. કદલીનાં સ્તંભ જેવી દેખાય છે. આજે પણ ખરેખર ભગવાનનાં જ્ઞવણ જલથી દીવો પ્રજ્વલિત થાય છે. આજે પણ આંધળા માણસો જ્ઞવણની માટી આંખે બાંધવાથી દેખતાં થાય છે. આજે પણ તીર્થનાં અનુભાવથી ચૈત્યમંડપથી ઝરતી જલબિંદુઓ ખત્રા માટે આવેલાં માણસોનાં વસ્ત્રને પખાલે છે. આજે પણ ભગવાનની આગળ સર્પથી દંશેલા માણસો (સાખે થઈ) ઉઠી ખય છે. એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનાં પ્રભાવથી શોભતાં મહાતીર્થનાં માણિક્યદેવની જે ખત્રા મહોત્સવ, પૂજા કરે છે. અને કરાવે છે અને અનુમોદે છે. તે આલોક અને પરલોકની સુખલક્ષ્મીને પામ કરે છે.

માણિક્યદેવનો આ કલ્પ, શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે સંક્ષેપથી કહેવાયો તે ભવ્યજનોનાં કલ્યાણને કરો.

ઈતિ શ્રી માણિક્ય દેવ કલ્પ:

૧. કલ્પાકલ્પના જિનાલયમાં આજે વિ.સં. ૧૩૩૩થી વિ.સં. ૧૭૭૭ સુધીના લેખો બેવા મળે છે. (જૈન સત્યપ્રકાસ વર્ષ ૬ જ્ઞાનવિજયલનો લેખ - શ્રી કુલ્પાકતીર્થ)
કુલ્પાકલ્પતીર્થ આન્ધ્રપ્રદેશમાં હૈદ્રાબાદમાં ૪૫ માર્ચ ઈશાન ખૂણામાં આવેલું છે.

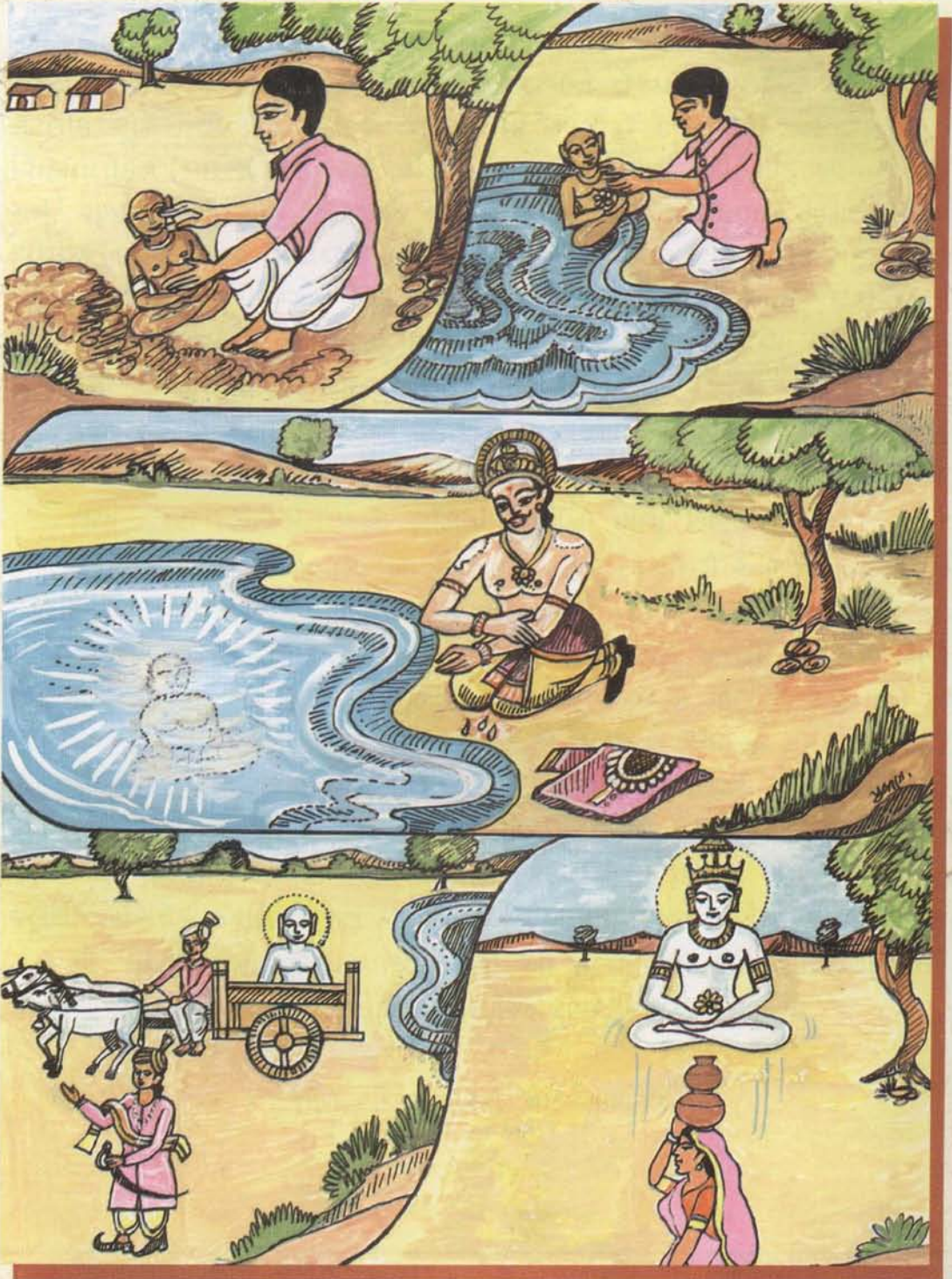
પ્રગટ પ્રભાવશાળી શિરપુરનાં આભરણ સ્વરૂપ પાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરીને અંતરીક્ષ તીર્થમાં રહેલી પ્રતિમાનાં કલ્પને સંક્ષેપથી હું કહું છું.

પહેલાં લંકાનગરીનાં અર્ધચક્રી (પ્રતિ વાસુદેવ) શ્રી રાવણે માલિ સુમાલિ નામનાં પોતાનાં નોકરોને કોઈ કામે ક્યાંક મોકલ્યા. વિમાનમાં આરૂઢ થઈ આકાશમાર્ગે જતાં ભોજનનો સમય આવ્યો. પુષ્પ બટુકે વિચાર્યું. મારા વડે આજે જિનપ્રતિમાનો કરંડીયો ઉતાવળથી ઘેર ભૂલાઈ ગયો. આ બંને પુણ્યવંતો દેવપૂજ કર્યા વિના ભોજન કરશે નહિ. તેથી દેવપૂજનાં અવસરે કરંડીયાને નહિં દેખતાં મારા ઉપર કોષિત થશે. તે બટુકે વિદ્યાબલથી પવિત્ર વાલુકાથી નવાં ભાવિ જિનેશ્વર શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનું નિર્માણ કર્યું. માલી-સુમાલિ એ તે પ્રતિમાને પૂજને ભોજન કર્યું. ત્યારપછી તે બંનેએ આકાશમાર્ગે પ્રયાણ કર્યું. તે પ્રતિમાને નલકના સરોવરનાં પાણીની મધ્યે બટુક વડે પધરાવાઈ. સરોવરની મધ્યે તે પ્રતિમા દેવતાનાં પ્રભાવથી અખંડ ધૂપવાળી ત્યાં જ તે જ રીતે સ્થિત રહી. કાળક્રમે તે સરોવરનું પાણી ઓછું થયું. પાણીથી ભરેલું ખાબોચીયા જેવું દેખાય છે. કેટલાક કાળ પછી ચિંગઉલ્લદેશનાં ચિંગ ઉલ્લનગરમાં શ્રીપાલ નામનો રાજા થયો. તે રાજા ગાઢ કોઢ રોગથી પીડાતાં સર્વ અંગવાળો હતો. એકવાર શિકાર માટે બહાર ગયો. ત્યાં આગળ તરસ લાગવાથી તે ખાબોચીયા પાસે ગયો. ત્યાં પાણી પીધું. મુખ અને હાથને પ્રક્ષાલન કર્યા. તેથી તે રાજાનાં અંગનાં અવયવો સ્વચ્છ સોનાનાં કમળો સરખાં નીરોગી થયાં. ત્યારપછી ઘેર ગયેલાં રાજાને દેખીને આશ્ચર્યપૂર્વક રાણીએ પૂછ્યું : 'સ્વામી ! ક્યાં આગળ તમારા વડે આજે સ્નાન કરાયું ?

'રાજાએ યથાવસ્થિત વૃત્તાંત કહ્યો. રાણી વડે વિચારાયું : 'આ તો દિવ્ય પાણી છે!'

બીજા દિવસે રાજાને ત્યાં લઈ જઈ રાણીએ રાજાનાં સર્વ અંગને પખાળ્યા. જેથી રાજાના બધા શરીરનાં અવયવો નવાં થયાં. તેથી રાણીએ બલિપૂજાદિ કરીને કહ્યું : 'જે અહીં દેવતા વિશેષ રહેલું હોય તે સ્વયં પ્રગટ થાવો.' ત્યાર પછી ઘેર પહોરચ્યા પછી રાણીને સ્વપ્નમાં દેવતાએ કહ્યું : 'આ સરોવરમાં ભાવી તીર્થકર પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા રહેલી છે. તેનાં પ્રભાવ વડે રાજાનાં સર્વ અંગ આરોગ્યવાળાં થયા. આ પ્રતિમાને ગાડામાં આરોપણ કરીને સાંત દિવસનાં જન્મેલાં વાછરડાને કાચા સૂતરનાં તાંતણાથી બાંધીને રાજા પોતે સારથી થઈને પોતાનાં સ્થાન પ્રતિ આ પ્રતિમા ચલાવવી. જ્યાં

૧. ઈતિહાસકારોના મતે રાષ્ટ્રકુટનરેશ ઈન્દ્ર ચોથાનો સામંત શ્રીપાલ હતો. (જૈન તીર્થોકા ઐતિહાસિક અધ્યયન પૃ.૨૭૮)

● માલિ સુમાલિ બહાર જતા પ્રતિમા લેવાનું ભૂલી જતા નોકર પાસે નવી પ્રતિમા બનાવાનું કહે છે. તે પ્રતિમાને પૂજી નોકર તે પ્રતિમાને સરોવરમાં પધરાવે છે. કોઢિ એવો શ્રીપાલરાજા તે સરોવરમાં હાથ મુખ પ્રક્ષાલન કરે છે. તેથી બધા અંગો સોનાં જેવા બન્યા તે જાણી સ્વપ્ન પ્રમાણે સરોવરમાંથી પ્રતિમા કાઢી ગાડામાં પધરાવી લઈ જાય છે. પાછળ જોતાં પ્રતિમા આકાશમાં અદ્ધર જ દેખાય છે. એ વખતે બેડાયુક્ત નારી નીચેથી નીકળી શકે તેટલી પ્રતિમા અદ્ધર હતી.

આગળ રાજ પાછું વાળીને બેસે ત્યાં જ પ્રતિમા સ્થાપન થશે.' પછી રાજએ ખાજોચીયાનાં પાણીને દૂર કરીને તે પ્રતિમા પ્રાપ્ત કરી. રાજએ તે પ્રમાણે કરીને પ્રતિમા ચલાવી. કેટલીક ભૂમિ ગયાં પછી રાજએ 'શું પ્રતિમા આવે છે કે નહિં ?' એ પ્રમાણે શંકાથી સિંહાવલોકન (પાછળ બેયું) કર્યું. પ્રતિમા ત્યાં જ આકાશમાં રહી. ગાડું આગળથી નીકળી ગયું. રાજ પ્રતિમા નહિં દેખાવાથી અદૃતિ પામ્યે ત્યાં જ પોતાનાં નામથી ઓળખાતું **શ્રીપુર** નામનું નગર વસાવ્યું. અને ત્યાં મોટું ચૈત્ય કરાવ્યું. અનેક મહોત્સવ પૂર્વક પ્રતિમા સ્થાપન કરી. રાજ ત્રણે ડાળ તે પ્રતિમાને પૂજે છે. આજે તે પ્રતિમા તે જ રીતે આકાશમાં રહેલી છે. પહેલાં ખરેખર બેડાયુક્ત ઘડાને મસ્તકમાં વહન કરતી નારી પ્રતિમાની નીચે સિંહાસન તલમાં ચાલી શકતી હતી.

કાળ-ક્રમે ભૂમિનો વેગ ચડવા વડે અથવા મિથ્યાત્વથી દૂષિત કાળ નાં અનુભાવથી નીચે નીચે દેખાય છે. જ્યારે અત્યારે ખેસનો ટુકડો પ્રતિમા નીચેથી નીકળે છે.

દીવા દ્વારા સિંહાસન અને ભૂમિનાં વચ્ચેનો ભાગ દેખાય છે.

જ્યારે તે પ્રતિમાને ગાડામાં આરોપણકરી ત્યારે અંબાદેવી અને ક્ષેત્રપાલની પ્રતિમા તેમની સાથે હતી. ઉત્સકપણાથી **સિદ્ધ-બુદ્ધ**માંથી એક પુત્ર **અંબાદેવી**એ ગ્રહણ કર્યો. બીજે પાછળ સ્થિત રહ્યો. ત્યાર પછી દેવીએ **ક્ષેત્રપાલ**ને આજ્ઞા આપી કે બીજે પુત્ર તારે લાવવો. તેનાં વડે અતિ ઉતાવળથી ચાલતાં તે આવ્યો નહિ. તેથી દેવીએ **કુંબા**થી તેનાં મસ્તક ઉપર પ્રહાર કર્યો. આજે પણ તે જ પ્રહાર ક્ષેત્રપાલનાં મસ્તક ઉપર દેખાય છે. એ પ્રમાણે અંબાદેવી અને ક્ષેત્રપાલવડે સેવાતી **ધરણેન્દ્ર** અને **પદ્માવતી** વડે સાક્ષિધ્ય કરાતી તે પ્રતિમા ભવ્ય લોકો વડે પૂજાય છે. યાત્રાળુઓ જત્રા મહોત્સવને કરે છે. તે પ્રતિમાનું ન્હવણ જલ આરતીને છાંટવા છતાં પણ તે બુઝાતી નથી. ન્હવણ જલથી અભિષેક કરાયેલ ગાત્ર વાળાનાં દર્દ, ખાંસી, કુષ્ઠાદિ રોગો ઉપશમ થાય છે.

શ્રી **અંતરિક્ષા**માં રહેલાં પાર્શ્વનાથનો આ કલ્પ જેવી રીતે સાંભળ્યો તેવી રીતે પોતાનાં તથા બીજાનાં ઉપકાર માટે શ્રી જિનપ્રભસૂરિ વડે લખાયો.

ઈતિ શ્રી અંતરિક્ષા પાર્શ્વનાથ કલ્પ:

૧. મહારાષ્ટ્રના આકોલા જિલ્લામાં આવેલું સિરપુર તે જ પ્રાચીન શ્રીપુર છે. ઉપદેશસ્વમતિ સંવત્ ૨૧-૨૪, માં પણ આ પ્રમાણે વર્ણન છે. અંતરિક્ષાપાર્શ્વનાથ છંદ (કર્તા શ્રી લાવણ્યસ્વમય)માં રાવણની જુવ્યાએ કુંભકર્ણનું નામ છે. અંતરિક્ષામાહાત્મ્ય (ભાવવિજયગણિ કૃત) માં વિ.સં. ૧૧૪૨ માં મલધારી અભયદેવસૂરિ હસ્તે પ્રતિષ્ઠા થયાનું લખ્યું છે.

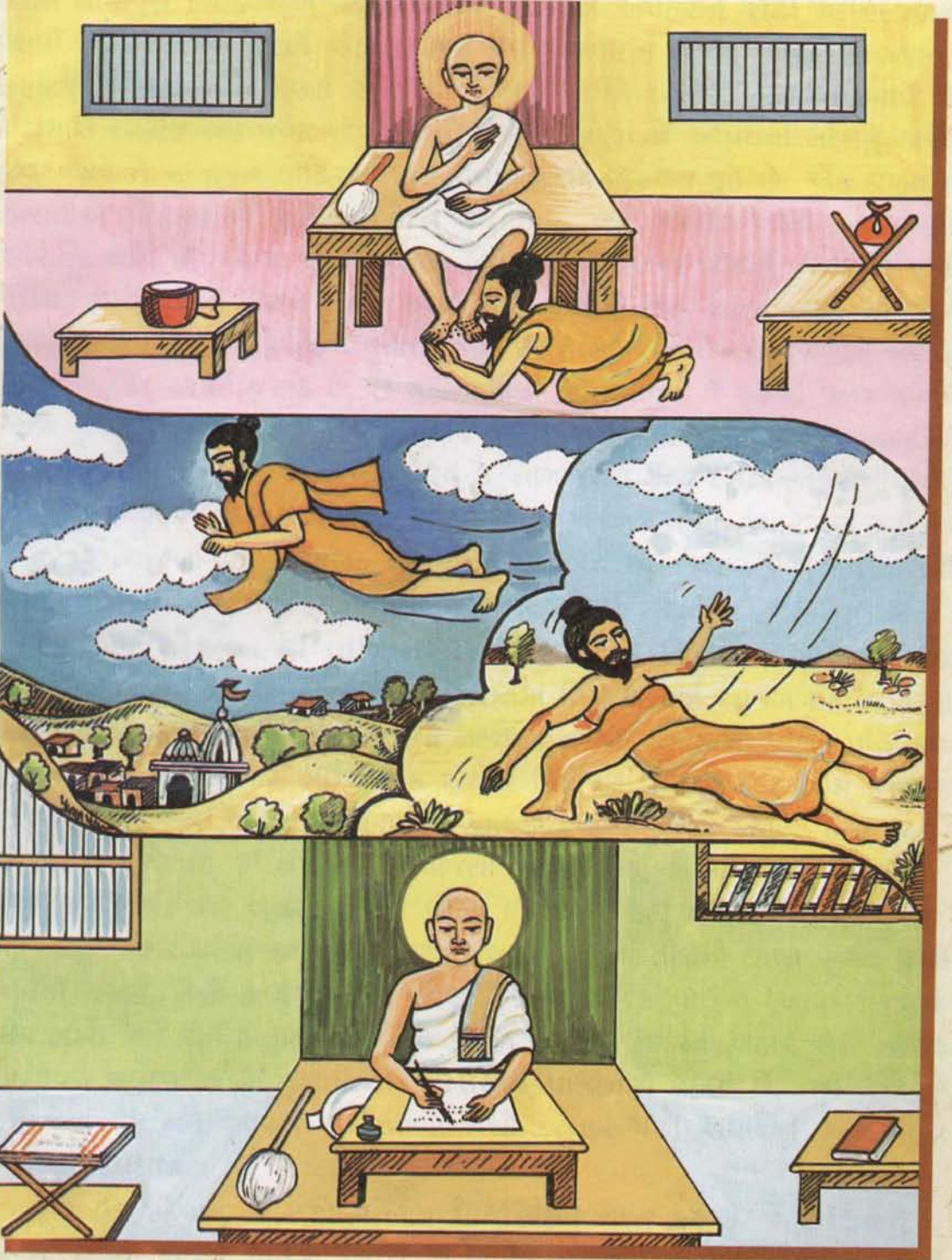
સ્તમ્ભન કલ્પની મધ્યે વિસ્તાર ભયથી જે સંગ્રહિત નથી કરાયું તેને શ્રી જિનપ્રભસૂરિ સંક્ષેપથી કહે છે. ॥૧૧॥

ટંક પર્વતનાં **રણસિંહ** રાજપુત્રને **ભોપલ** નામની પુત્રી હતી. રૂપ લાવણ્યથી સંપન્ન તેણીને દેખીને વાસુકીને રાગ ઉત્પન્ન થયો. ભોપાલને સેવતાં વાસુકીને **નાગાર્જુન** નામનો પુત્ર થયો. પુત્રનાં રનેહથી મોહિત મનવાળા પિતા વડે તે નાગાર્જુનને સર્વે મોટી ઔષધિઓ - ક્ષ્ણો, મૂલો, પાંદડાઓ ખવડાવ્યા. તેનાં પ્રભાવથી તે નાગાર્જુન મહાસિદ્ધિથી અલંકૃત સિદ્ધ પુરૂષ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. પૃથ્વી પર ભમતો **સાલાહન** રાખનો કલાગુરૂ થયો.

તે નાગાર્જુન ગગનગામિની વિદ્યાનાં અધ્યયન માટે **પાલીતાણા** નગરમાં **પાદલિપ્તસૂરિ**ને સેવે છે. એક વખત ભોજનનાં અવસરે પાદલેપનાં બલથી આકાશ માર્ગે ઉડતાં દેખે છે. **અષ્ટાપદાદિ** તીર્થોને નમસ્કાર કરીને પોતાનાં સ્થાને પાછા આવતાં તે સૂરિનાં પાદ પ્રક્ષાલન કરીને ૧૦૭ ઔષધીના નામોનો આસ્વાદન વર્ણ, ગંધાદિથી નિશ્ચય કર્યો. ગુરુપદેશ વિનાં પાદલેપ કરીને કુકડાનાં બચ્ચાની જેમ ઉડતાં અવાડાનાંતર ઉપર પડ્યો. ઘાથી જર્જરિત અંગવાળા નાગાર્જુનને દેખીને ગુરુએ પૂછ્યું : 'આ શું !' તેણે યથાવસ્થિત વૃત્તાંત કહ્યો. તેની કુશલતાથી ચમત્કૃત ચિત્તવાળાં આચાર્ય તેનાં મસ્તક ઉપર હાથ આપીને કહે છે. 'ષષ્ઠિ ચોખાનાં ઘોવણ વડે ઔષધને વાટીને પાદલેપ કરીને આકાશમાં ઉડજે.' ત્યાર પછી તે આકાશગામિની સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરીને ઘણો ખુશ થયો. વળી ક્યારેક ગુરુમુખથી સાંભળે છે કે શ્રી પાર્શ્વનાથની આગળ સાધનાં કરતાં સર્વસ્ત્રી લક્ષણોથી યુક્ત મહાસતી દ્વારા મર્દન કરાતો રસ કોટિવેધી થાય છે. તે સાંભળીને તે પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને શોધવાની શરૂઆત કરી.

આ બાજું **દ્વારામતી** નગરીનાં **સમુદ્રવિજયાદિ** દર્શે દર્શાર્હોએ શ્રી **નેમિનાથ**નાં મુખથી મહાતિશય ને જાણીને સ્તનમય શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રાસાદમાં સ્થાપીને પૂજી. દ્વારામતીનાં દાહ પછી સમુદ્રમાં પ્રાપ્ત થયેલી તે પ્રતિમા તે જ રીતે સમુદ્રની મધ્યે સ્થિત રહી. ઘણાં સમય પછી **કાંતી**નગરીનો **ધનપતિ** નામનો વહાણવટીનું વહાણ દેવતાનાં અતિશયથી અટકી ગયું. 'આની નીચે જિનબિંબ રહેલું છે.' એ પ્રમાણે દેવવાણીથી નિશ્ચય કર્યો. નાવિકે ત્યાં આગળ સાત સૂતરનાં કાચા તાંતણાં નાખીને પ્રતિમાને ઉદ્ધરી (બહાર કાઢી) પોતાની નગરીમાં લઈ જઈને પ્રાસાદમાં સ્થાપન કરી. કલ્પનાથી પણ અધિક લાભ થવાથી ખુશ થયેલ તે દરરોજ પૂજે છે. હવે સર્વ અતિશયવાળા તે બિંબને

❁ શ્રી સ્તમ્ભનક કલ્પ શિલોઘઃ ❁

- નાગાર્જુન યોગી પાદલિપ્તસૂરિના ચરણકમળમાંથી ૧૦૭ ઔષધિઓને જાણે છે.
- તે ઔષધિને મેળવી પગે લેપ કરી આકાશે ઉડે છે, નીચે પડી જાય છે. કારણ ગુરુ ઉપદેશ વિના પ્રાપ્ત કરી માટે.
- અભયદેવસૂરિ ઠાણાંગાદિની નવાંગી ટીકાઓ આ ૪ નગરમાં રચી રહ્યા છે.

જાણીને નાગાર્જુને સિદ્ધરસની સિદ્ધિ નિમિત્તે પ્રતિમાને અપહરીને **સેઠી** નદીનાં તટમાં રચાપી. તેની આગળ રસને સાઘવા માટે શ્રી સાલવાહન રાખની **ચંદ્રલેખા** નામની મહાસતી દેવીને સિદ્ધવ્યંતરનાં સાક્ષિધ્યવડે ત્યાં લાવીને દરરોજ રસમર્દન કરાવે છે. એ પ્રમાણે દરરોજ ત્યાં જવા આવવાથી તેણીએ નાગાર્જુન ને ઔષધનાં મર્દનનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તે નાગાર્જુન કોટિરસવેધનાં વૃત્તાંતને યથાવસ્થિત કહે છે. એક વખત તે મહાસતીએ પોતાનાં બે પુત્રોને નિવેદન કર્યું કે : 'ત્યાં આગળ આની આ પ્રમાણે રસસિદ્ધિ થાય છે. રસમાં લુબ્ધ બનેલા બન્ને ભાઈઓ રાજ્ય છોડીને નાગાર્જુન પાસે આવ્યા. કપટ વડે તે રસને ગ્રહણ કરવા માટે ગુપ્તવેશે ત્યાં રહ્યા. જ્યારે નાગાર્જુન ભોજન કરે છે ત્યારે રસસિદ્ધિનાં વૃત્તાંતને પૂછે છે. તે મહાસતી તે રસ સિદ્ધિને જણાવવા માટે લવણચુકત રસોઈ જમાડે છે. છ મહીના પછી તે નાગાર્જુન તે રસોઈ 'ક્ષાર વાળી' છે એમ દૂષિત બતાવી. ત્યારે ઈગિત આકાર વડે તે રસસિદ્ધિને જાણીને તે મહાસતીએ પુત્રોને જણ કરી. તેઓએ પરંપરાથી અણ્યું કે 'નાગાર્જુનનું મૃત્યુ દર્ભના અંકુરાથી થશે' એ પ્રમાણે વાસુકિએ કહેલું છે. તેથી તે જ શસ્ત્રથી નાગાર્જુનને માર્યો. જ્યારે રસ સ્તાંભિત થયો ત્યારે ત્યાં આગળ **સ્તાંભનક** નામનું નગર ઉત્પન્ન થયું. ત્યાર પછી કાલાંતરે તે બિંબના માત્ર મુખ સિવાય બધા અંગો જમીનમાં ઢંકાઈ ગયા.

આ બાજુ ચંદ્રકુલમાં શ્રી **વર્ધમાનસૂરિ**નાં શિષ્ય શ્રી **જિનેશ્વર** સૂરિનાં શિષ્ય શ્રી **અભયદેવસૂરિ** ગુજરાતનાં **સંભાનક** સ્થાનમાં વિચર્યા. ત્યાં આગળ મહાવ્યાધિનાં વશથી અતિસારાદિ રોગ ઉત્પન્ન થયે છે તે નજીકમાં નગરો ગામોમાંથી પકિષિ પ્રતિહમણ માટે આવવાની ઈચ્છાવાળા સર્વે શ્રાવક સંઘોને વિશેષથી મિરછામિ દુક્કડમ્ આપવા માટે બોલાવ્યા. અને તેરસની અર્ધરાત્રિએ શાસન દેવીએ સૂરિને કહ્યું : 'હે ભગવન્! જગો છો કે સુતા છો ?' તેથી મંદ અવાજથી સૂરિએ કહ્યું : 'મારે નિદ્રા ક્યાંથી ?' દેવીએ કહ્યું : 'આ નવ સૂતરની કૂકડી ખોળો !' સૂરિએ કહ્યું : 'હું શક્તિમાન નથી.' દેવીએ કહ્યું : 'કેમ શક્તિમાન નથી ? હજી પણ વીરપ્રભુનાં તીર્થની લાંબાં સમય સુધી પ્રભાવના કરશો. અને નવાંગી ટીકા રચશો.' સૂરિ વડે કહેવાયું : 'આવા પ્રકારનાં શરીર દ્વારા કેવી રીતે કરીશ ?' દેવીએ કહ્યું : 'સ્તાંભન નગરની બહાર સેઠી નદીનાં કાંઠા ઉપર **ખાખરપલાસ** વૃક્ષની મધ્યે **સ્વયંભૂ** પાર્શ્વનાથ રહેલાં છે. ત્યાં તે દેવને વાંદો, જેના વડે તમે સ્વસ્થ શરીરવાળા થશો.' ત્યાર પછી સવારમાં શ્રાવક સંઘ દ્વારા સૂરિ વંદાયા.

સૂરિ વડે કહેવાયું : 'અમો સ્તાંભન પાર્શ્વનાથને વંદન કરીશું' સંઘે વિચાર્યું. : 'ખરખર સૂરિને કોઈએ ઉપદેશ આપ્યો છે. તેથી આ પ્રમાણે આદેશ કરે છે.' તેથી સંઘે કહ્યું : 'અમો પણ વંદન કરશું !' ત્યારપછી વાહનથી જતાં સૂરિને કાંઈક શરીરે

સ્વસ્થતા થઈ, એથી **ધવલકપુર** (ઘોળકા) થી આગળ પગે ચાલીને વિચરતાં સ્તંભનપુર પહોંચ્યા. ગુરુ અને શ્રાવકો સર્વ ઠેકાણે પાર્શ્વનાથને શોધે છે. સૂરિ વડે કહેવાયું : 'ખાખરપલાસ વૃક્ષની મધ્યે શોધો !' શ્રાવકોએ તેવી રીતે તપાસ કર્યે છતે પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાનું મુખ દેખાયું. ત્યાં આગળ દરરોજ એક ગાય આવીને પ્રતિમાનાં મસ્તક ઉપર દૂધ ઝરાવે છે. તેથી ખુશ થયેલાં શ્રાવકોએ જેવી રીતે પ્રતિમાને દેખી તેવી રીતે ગુરુને નિવેદન કર્યું. અભયદેવ સૂરિએ પણ ત્યાં જઈને મુખદર્શન માત્રથી સ્તુતિ કરવાની શરૂઆત કરી. '**જયત્રિભુવન શ્રેષ્ઠ કલ્પવૃક્ષ**' ઈત્યાદિ તત્કાલિક શ્લોકો વ્હારા તેવાં **૧૬** શ્લોક કર્યે છતે સર્વ અંગવાળી પ્રતિમા પ્રત્યક્ષ થઈ, એથી '**જય ! પ્રત્યક્ષ જિનેશ્વર !**' એ પ્રમાણે સત્તરમાં શ્લોકમાં કહ્યું. પછી **૩૨** શ્લોકમાં સ્તોત્ર પૂર્ણ થયું.' અંતિમ બે શ્લોક ને ઘણી જ દેવતાની ઋદ્ધિ કરવા વાળા બણીને દેવી વડે વિનંતી કરાઈ.

'હે ભગવન્ ! **૩૦** શ્લોકો વડે તમોને સાન્નિધ્ય હું કરીશ ! અંતિમ બે શ્લોકને દૂર કરી દો. જેથી મારું આગમન કલિયુગમાં દુઃખકારી ન થાય.' સૂરિ વડે તેવી રીતે કરાયું અને સંઘની સાથે ચૈત્યવંદન કરાયું. ત્યાં આગળ સંઘ વડે ઉચ્ચ દેવાલય કરાવાયું. ત્યાર પછી ઉપશાંત પામેલા રોગોવાળા સૂરિએ શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને ત્યાં સ્થાપી. તે મહાતીર્થ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયું. કાળક્રમે **ઠાણાંગાદિની** નવાંગી ટીકા કરી. **આચારાંગ સૂચગડાંગની** ટીકા તો પહેલાં **શીલાંકાચાર્યે** પણ કરી હતી. ત્યાર પછી લાંબાકાળ સુધી વીરશાસનની પ્રભાવનાં સૂરિએ કરી.

'ઈતિ શ્રી 'સ્તંભનપાર્શ્વનાથ કલ્પ:'

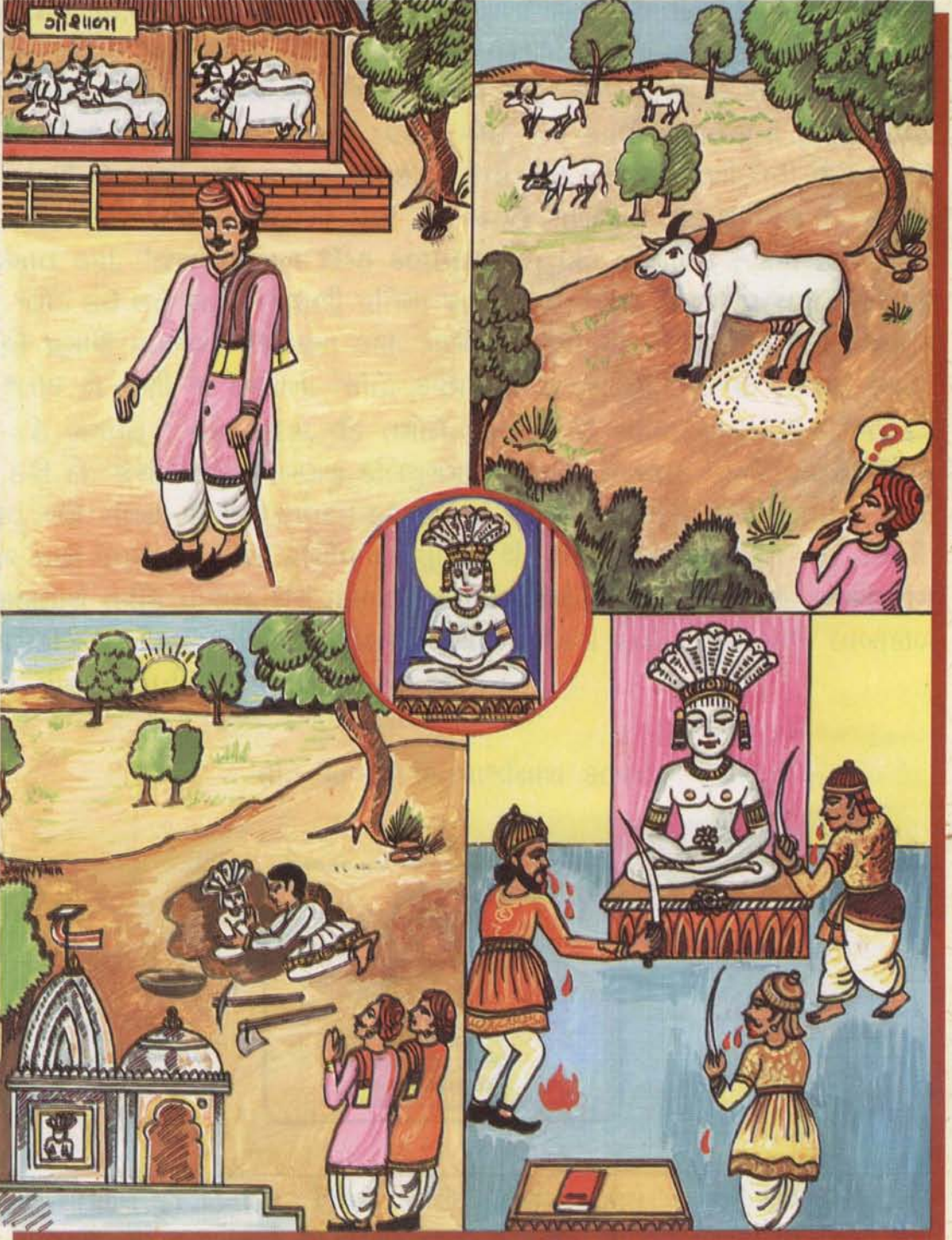

૧. આ તીર્થ ગુજરાતના ખેડા જિલ્લામાં આણંદ તાલુકામાં આવેલું 'થાંભણા' ગામ છે.

પ્રબંધકોશ મુજબ કુમારપાળ (પૃ. ૫૨-૫૩) અને વસ્તુપાળ-તેજપાળે (પૃ. ૧૦૯) આ તીર્થની યાત્રા કરી છે. ગિરનાર ઉપરનાં વિ.સં. ૧૨૮૮ ના લેખમાં પણ સ્તંભનતીર્થ (ખંભાત)ની સાથે સ્તમ્ભનકનો પણ ઉલ્લેખ છે.

❀ શ્રી કલવૃદ્ધિ પાર્શ્વનાથ કલ્પ ❀

- ધંધલશેઠને ત્યાં ઘણી ગાયો હતી તેમાંથી એક ગાય દરરોજ એક ટેકરા ઉપર દૂધ ઝરાવતી શેઠને ખબર પડતા તે ટેકરાને ખોદાવી મૂર્તિ કાઢી દેરાસરમાં પઘરાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવે છે. સુરત્રાણ શાહબુદ્દીન તે પ્રતિમાને મ્લેચ્છો સાથે આવીને ભાંગે છે. મ્લેચ્છોનાં મુખમાંથી લોહી પડે છે.

શ્રી ક્ષલવૃદ્ધિ ચૈત્યમાં પ્રતિષ્ઠિત શ્રી પાર્શ્વજિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને કલિરૂપી અભિમાનને નાશ કરવાવાળા તેનાં જ કલ્પને જેવી રીતે સાંભળ્યો તેવી રીતે કહું છું ॥૧॥

અહીં જ સપાદલક્ષ દેશનાં મેડતાનગરની પાસે વીર ભવનાદિ વિવિધ પ્રકારનાં દેવાલયોથી મનોહર ક્ષલવૃદ્ધિ નામનું ગામ છે. ત્યાં આગળ ક્ષલવૃદ્ધિ નામની દેવીનું ઉંચા શિખર વાળું ભવન રહેલું છે. તે ક્ષલવૃદ્ધિ ગામ ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિ વાળું હોવા છતાં કાળક્રમે ઉજ્જડ પ્રાય બની ગયું. તો પણ ત્યાં આગળ કેટલાક વ્યાપારીઓ આવીને રહેવા લાગ્યા. તેમાં એક શ્રીશ્રીમાલ વંશમાં મુક્તામણી સમાન ધાર્મિક લોકનાં સમૂહમાં અગ્રણી ધંધલ નામનો પરમ શ્રાવક હતો બીજા તેવાં પ્રકારનાં ગુણવાળો ઉપકેશવાલનાં કુલરૂપી આકાશમાં ચંદ્ર સમાન બીજે શિવંકર નામનો થયો. તે બંનેને ઘેર ઘણી ગાયો હતી. તેમાં ધંધલ શેઠની એક ગાય દરરોજ દોહવા છતાં પણ દૂધને આપતી નથી. તેથી ધંધલે ગોવાળને કારણ પૂછ્યું : 'શું આ ગાયને તું બહાર જ દોહી નાંખે છે. અથવા બીજા કોઈ દોહે છે? જેથી દૂધ આપતી નથી.' ત્યારે ગોવાળે શપથાદિ વડે પોતાને નિરપરાધી કર્યો. ત્યાર પછી ગોવાળે સારી રીતે નિરીક્ષણ કર્યું તો એક ઉંચી જમીન ઉપર બોરડીનાં ઝાડની પાસે ચાર સ્તનો વડે દૂધને ઝરાવતી તે ગાયને દેઘી. આમ દરરોજ થતું ખેઈ. ગોવાળે ધંધલને દેખાડ્યું. તેથી ધંધલે વિચાર્યું. 'ખરેખર અહીં આગળ કોઈક ભૂમિની મધ્યે ચક્ષાદિ દેવતા વિશેષ રહેલાં હશે.' ત્યાર પછી ઘેર આવીને સારી રીતે સૂતેલાં ધંધલને રાત્રિમાં સ્વપ્ન આવ્યું એક પુરૂષ વડે કહેવાયું : 'આ ઉંચી જમીનમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથ ગર્ભગૃહ દેવકુલિકાની મધ્યે રહેલાં છે. તે પ્રતિમાને બહાર કાઢીને પૂજે !' ત્યાર પછી ધંધલે સવારમાં જગીને શિવંકરને સ્વપ્નનો વૃતાંત કહ્યો. તેથી તે બંને કુતૂહલ પૂર્ણ મનવાળા બલિપૂજાવિદ્યાન પૂર્વક (માણસો ઢારા) ઉંચી ભૂમિ ખોદાવીને ગર્ભગૃહ દેવકુલિકા સહિત સાત ક્ષણથી મંડિત ભગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથને બહાર કાઢ્યા. મોટી ઋદ્ધિવડે તે બંને શ્રાવકો દરરોજ પૂજે છે. એ પ્રમાણે ત્રણે ભુવનમાં નાથને પૂજતાં વળી અધિષ્ઠાયક દેવો વડે તેઓને આદેશ કરાયો. 'તે જ પ્રદેશમાં ચૈત્યને કરાવો.' તેથી હૃષ્ટ ચિત્તવાળા તે બંને શ્રાવકોએ પોતાનાં વૈભવ અનુસાર ચૈત્યને કરાવા માટે શરૂઆત કરી. સૂત્રધારો કાર્ય કરવા માટે પ્રવૃત્ત થયાં. જ્યારે આગળનો મંડપ પૂરો થયો. ત્યારે અલ્પઋદ્ધિ નાં કારણે દ્રવ્યને ખર્ચવા માટે અસમર્થ થયા. સૂત્રધારોએ કાર્ય કરવાનું બંધ કર્યું. તેથી બંને શ્રાવકો ઘણા જ દુઃખી થયા.

ત્યાર પછી વળી રાત્રિમાં અધિષ્ઠાયક દેવો વડે સ્વપ્નમાં કહેવાયું કે 'વહેલી સવારે અંધારામાં દેવની આગળ દ્રમોનાં (સુવર્ણનાં પ્રાચીન સિક્કા) સ્વસ્તિક દેખાશે. તે દ્રમો ચૈત્યનાં કાર્યમાં વાપરવા.' તે બંને શ્રાવકો તે જ રીતે દેખાતા તે દ્રમને ગ્રહણ કરીને બાકી રહેલું કામ કરાવા માટે શરૂઆત કરી. અને ત્રણ ભુવનનાં માણસોનાં ચિત્તને ચમત્કારિક કરવા વાળા પાંચ મંડપો અને લઘુમંડપો પરિપૂર્ણ થયાં. ઘણું ખરું ચૈત્ય નિષ્પન્ન થયું ત્યારે તેઓનાં પુત્રોએ વિચાર્યું. 'આ દ્રવ્ય ક્યાંથી આવે છે ?' જેથી અવિચ્છિન્નપણે જિનાલયનું કામ અટક્યા વિના ચાલે છે ?' હવે એક દિવસ વહેલી સવારે થાંભલાની પાછળ છુપી રીતે રહીને જોવા માંડ્યા. આથી તે દિવસે દેવોએ દ્રમોનો સાથીઓ ન કર્યો. ત્યારે શેઠે 'મ્લેચ્છ રાજ્યને નજીક જણીને પ્રયત્ન વડે આરાધના કરવા છતાં અધિષ્ઠાયક દેવો દ્રવ્યને પૂરતાં નથી.' એમ વિચારી ચૈત્યનું કાર્ય તેજ અવસ્થામાં અટકી ગયું.

વિક્રમ સંવત ૧૧૮૧ વર્ષ વીત્યે છતે **રાજગર્ય**ના મંડન સમાન શ્રી **શીલાભદ્રસૂરિ**નાં પદે પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં મહાવાદી દિગંબર ગુણચંદ્ર પર વિજય પ્રાપ્ત કરી પ્રતિષ્ઠિત થયેલાં શ્રી **ધર્મઘોષસૂરિ** વડે પાર્શ્વનાથ ચૈત્યનાં શિખરની પ્રતિષ્ઠા ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ કરાઈ. કાળક્રમે કલિકાલનાં માહાત્મ્યના કારણે વ્યંતરો કીડાને પ્રિય હોય છે. અને ચપલ ચિત્તવાળા હોય છે. તેથી અને અધિષ્ઠાયક દેવો પ્રમાદને વશ પડવાથી સુરત્રાણ **સાહબુદીને** મૂલબિંબ ભાંગ્યું. હવે મૂળબિંબ ભાંગ્યું, તેથી અધિષ્ઠાયક દેવો સાવધાન થઈ ગયા. મ્લેચ્છ રાજ અને મ્લેચ્છોને અંધાપો, લોહી વમનાદિ ચમત્કારો દેખાડ્યા. ત્યારપછી સુરત્રાણ વડે હરમાન અપાયું કે આ દેવભવનનો કોઈએ પણ ભંગ કરવો નહિં. બીજા બિંબને ખરેખર અધિષ્ઠાયક દેવો સહન કરતાં નથી. એથી કરીને સંઘે બીજું બિંબ ન રચાવ્યું. ખંડિત અંગવાળા હોવા છતાં ભગવાનનો મોટો મહિમા જોવાય છે. દર વર્ષે પોષવદી દસમી જન્મ કલ્યાણકનાં દિવસે ચારે દિશાથી શ્રાવક સંઘો આવીને અભિષેક, ગીત, નૃત્ય, વાંજિત્ર, ફૂલ, આભરણ, આરોપણ ઈદ્રદ્વખાદિ દ્વારા મનોહર ખત્રા મહિમાને કરતાં, સંઘપૂજાદિ વડે શાસનની પ્રભાવના કરે છે. અને દૂષમ સમયની ખરાબ અસરનો નાશ કરે છે. સુકૃતનાં મોટા ભંડારોને અર્પણ કરે છે. આ ચૈત્યમાં ઘરણેન્દ્ર-પન્નાવતી-ક્ષેત્રપાલ અધિષ્ઠાયકો સંઘનાં વિદ્યનાં ઢેરને શાંત કરે છે. નમસ્કાર કરતાં લોકોનાં મનોરથોને પૂરે છે. આ બાજુ સમાધિપૂર્વક રાત્રે રહેલાં ભવ્યજનોને. સ્થિર દીપકને હાથમાં રાખેલા ચૈત્યની મધ્યે વિચરતાં પુરૂષોનાં દર્શન થાય છે. આ મહાતીર્થમાં પાર્શ્વનાથનો દર્શન કરતાં

૧. કલિકુંડ, ૨. કુકડેશ્વર, ૩. શ્રીપર્વત, ૪. શંખેશ્વર, ૫. શેરીસા, ૬. મથુરા, ૭.

૧. સાહબુદીન ઘોરીએ વિ.સં. ૧૨૩૫માં ગુજરાત ઉપર આક્રમણ કરવા આવ્યો ત્યારે હલોધિમાં ભંગ કર્યો હશે. (ઉત્તર ભારતકા રાજનૈતિક ઇતિહાસ પૃ.૪૮૨)

વારાણસી, ૮. અહિછત્રા, ૯. સ્તંભન, ૧૦. અખહરા, ૧૧. પવરનગર, ૧૨. દેવપટ્ટણ. ૧૩. કરહેટક, ૧૪. નાગહૃદ, ૧૫. શ્રીપુર, ૧૬. સામિણી, ૧૭. ચાર્ણ્ય, ૧૮. ઢીંપુરી, ૧૯. ઉજ્જેણી, ૨૦. શુદ્ધદંતી, ૨૧. હરિકંખી, ૨૨. લીંબોડ આદિ સ્થાનોમાં વર્તતા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાઓની જત્રા કરી કહેવાય છે.

એ પ્રમાણે સંપ્રદાય પરંપરાગત પુરુષોનું કહેવું છે.

આ ક્ષલવૃદ્ધિ નગરમાં રહેલાં પાર્શ્વ જિનેશ્વરનાં કલ્પને થોડો પણ સાંભળતાં ભવ્યોને કલ્યાણની નિષ્પત્તિ થાય છે.

એ પ્રમાણે આત્મજન (પ્રામાનિક પુરુષ) નાં મુખથી અને કાંઈક સંપ્રદાય પુરુષો પાસેથી પ્રાપ્ત કરી વક્ષલવૃદ્ધિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનો કલ્પ જિનપ્રભસૂરિ વડે કરાયો.

સમાપ્તમ્

૧. ક્ષલવૃદ્ધિ તીર્થ વિષે પુરાતનપ્રબંધ સંગ્રહ (પૃ.૩૧) ઉપદેશ તરંગિણી (પૃ.૧૧૦) ઉપદેશ સપ્તતિ (પૃ.૩૨-૩૩) તપાગચ્છપટ્ટાવલી (પૃ.૧૨૯) આદિમાં વિગતો છે તે થોડી ફેરફારવાળી છે.

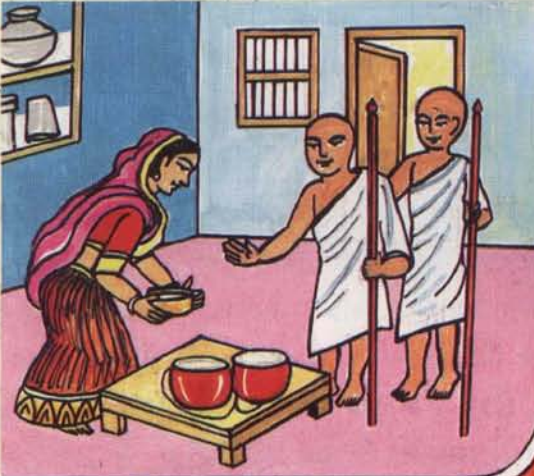
શ્રી ઉજ્જવંત ગિરિ શિખરનાં શેખર સમાન નેમિ જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને વૃદ્ધ પુરુષોનાં ઉપદેશથી કોઈક દેવીનાં કલ્પને હું લખુ છું.

આ જ સોરઠ દેશમાં ઘન-સુવર્ણથી સંપન્ન માણસોથી સમૃદ્ધ કોડીનાર નામનું નગર છે. ત્યાં આગળ ઋષિ-સમૃદ્ધિ વાળો, ષટ્કર્મમાં પરાયણ વેદાગમમાં પારંગત સોમ નામનો બ્રાહ્મણ હતો. મહામૂલ્યવાન શીલરૂપી અલંકારથી શોભિત શરીરવાળી અંબિકા નામની તેની પત્ની હતી. તે બેઓને વિષયસુખ અનુભવતાં બે પુત્ર ઉત્પન્ન થયાં. પહેલો સિદ્ધ બીજો બુદ્ધ. એક વખત પિતૃ (શ્રાદ્ધ) પક્ષ આવ્યે છતે શ્રાદ્ધના દિવસે સોમભટ્ટે બ્રાહ્મણોને નિમંત્ર્યા કેટલાક બ્રાહ્મણો વેદને ઉચ્ચારે છે, કેટલાક પિંડ પદાર્થોને અર્પણ કરે છે, કેટલાક હોમને પણ કરે છે. અંબાદેવીએ જમણવાર માટે ચાલિ, દાલિ, વ્યંજન, પકવાણો, ખીર વગેરે તૈયાર કર્યાં. સાસુ સ્નાન કરવા માટે ગઈ તે અવસરે એક સાધુ માસખમણનાં પારણે તે અંબાના ઘરે ભિક્ષા માટે આવ્યા. તે સાધુને દેખીને અતિ હર્ષથી અતિશય પુલકિત થયેલા અંગવાળી અંબા ઉઠી. ભક્તિ બહુમાન પૂર્વક નિર્દોષ ભક્ત પાન વડે સાધુને પ્રતિલાભ્યા. જ્યારે ભિક્ષા ગ્રહણ કરીને સાધુ પાછા વળ્યા ત્યારે સાસુ પણ સ્નાન કરીને રસોઈનાં સ્થાને (રસોડામાં) આવ્યા.

અગ્રશિખા દેખી નહિં, તેથી કુપિત થયેલાં સાસુએ વહુને પૂછ્યું, વહુએ યથાવસ્થિત વૃત્તાંત કહ્યો. સાસુએ તે અંબાને હટકારી : 'હે પાપિણી ! તેં આ શું કર્યું. હજી કુલ દેવતાની પૂજા થઈ નથી, હજી બ્રાહ્મણોને જમાડ્યા નથી. હજી પિંડો પણ ભરાયા નથી. તો અગ્રશિખા શા માટે તે સાધુને આપી ?' ત્યાર પછી સાસુએ તે સર્વે વ્યતિકર સોમભટ્ટને કહ્યો. રોષ પામેલાં સોમભટ્ટે 'આ તો સ્વચ્છંદી છે.' એ પ્રમાણે કહી તે અંબાને ઘરથી કાઢી મુકી. તિરસ્કાર થી દુઃખી થયેલી અંબા સિદ્ધને હાથની અંગુલીમાં ધારણ કરીને અને બુદ્ધને કેડમાં તેડીને નગરની બહાર ચાલી. માર્ગમાં તૃષ્ણાથી અભિભૂત થયેલાં બાળકોએ પાણી માંગ્યું. જ્યારે અંબા આંસુથી પરિપૂર્ણ નેત્રવાળી થઈ ત્યારે તેની આગળ રહેલું એક સુકું સરોવર તે અંબાના અમૂલ્યશીલનાં માહાત્મ્ય વડે તે જ ક્ષણે જળથી ભરાઈ ગયું. બંને પુત્રને હંડુ પાણી પાચું. ત્યાર પછી ભૂખ્યા થયેલાં બાળકોએ ભોજન માંગ્યું. આગળ રહેલું સુકું આંબાનું વૃક્ષ તે જ ક્ષણે હળીભૂત થયું. અંબાએ બાળકોને હળો આપ્યા. તે બાળકો સ્વસ્થ થયા.

જ્યારે તે અંબા આંબાની છાયામાં વિશ્રામ લે છે, તે સમયે જે થયું તે સાંભળો ! અંબાદેવીએ પહેલાં જે બાળકોને જમાડેલાં તેઓનાં ખાધા પછી નાંખી દીધેલી પાંદડાની થાળીઓ શીલનાં માહાત્મ્યથી પ્રસન્નમનવાળા શાસનદેવતાએ સોનાનાં થાળ-વાટકારૂપે

❀ શ્રી અંબિકાદેવી કલ્પ ❀

- અંબિકા સાધુ ભગવંતને વહોરાવે છે.
- સાસુને અગ્રશિખા નહિ દેખાવાથી ક્રોધ કરી અંબિકાને કાઢી મૂકે છે.
- અંબિકા ગયા પછી રસોઈ ઘરનાં બધા વાસણો સોનાનાં જોઈ સાસુ આશ્ચર્ય પામ્યા.
- અંબિકાની પાછળ એનો પતિ લેવા જાય છે.
- પતિને જોઈ મને મારશે એમ વિચારી નેમિનાથ પ્રભુનું ધ્યાન ધરી પુત્રો સાથે અંબિકા કૂવામાં પરે છે.
- પતિ પણ કૂવામાં પડી અંબિકા અધિષ્ઠાયક દેવી તેનો પતિ સિલ થાય છે.

કરી દીધી. અને જે એંઠવાડના દાણા ભૂમિ પર પડ્યા હતા, તે સર્વે મોતીરૂપે કરી દીધા. ભાજનમાં અગ્નિશિખા તે જ રીતે દેખાવા લાગી. આવાં પ્રકારનાં આશ્ચર્ય બેઈ સાસુએ સોમબ્રાહ્મણને ભિવેદન કર્યું. અને કહ્યું 'હે વત્સ ! આ વહુ સુલક્ષણવાળી અને પતિવ્રતા છે. આ કુલવધૂને પાછી બોલાવો' એ પ્રમાણે માતાથી પ્રેરાયેલો પશ્ચાત્તાપરૂપી અગ્નિથી બળતો વહુને બોલાવા માટે સોમભટ્ટ ગયો. તે અંબાએ પાછળ આવતાં શ્રેષ્ઠ બ્રાહ્મણ પોતાનાં પતિને બોલ્યો. દિશા અવલોકન કર્યું. આગળ માર્ગમાં ફૂવો દેખાયો. તેથી જિનેશ્વરનું મનમાં રમરણ કરીને સુપાત્ર દાનની અનુમોદના કરી. જાતે ફૂવામાં પડી શુભ અધ્યવસાય વડે પ્રાણનો ત્યાગ કરીને ચાર યોજનાવાળા કોઈંડ વિમાનમાં સૌધર્મ કલ્પની નીચે અંબિકા નામની મહર્ષિક **દેવી** થઈ. વિમાનમાં નામથી તેને **કોઈંડિ** દેવી પણ કહેવાય છે. સોમભટ્ટે પણ તે મહારસતીને કુવામાં પડતી દેખીને તે જ કુવામાં પોતે ઝંપલાવ્યું. તે મરીને ત્યાં જ દેવ થયો. આભિયોગ કર્મથી **ચિંહરૂપ** વિકુર્વીને તે અંબિકાદેવીનો વાહન થયો. બીબે કહે છે કે - અંબિકાએ રૈવતગિરિથી ઝંપલાવેલ. તેની પાછળ સોમભટ્ટે પણ તે જ રીતે ઝંપલાવેલ. બાકીનું તે જ પ્રમાણે જણવું.

તે ભગવતી ! ચાર ભુજવાળી ! જમણા હાથમાં આંબાની લુંબ અને પાશને ધારણ કરે છે. ડાબા હાથમાં પુત્ર અને અંકુશ ને ધારણ કરે છે. તપેલાં સોના સરખો તેનાં શરીરનો વર્ણ છે.

શ્રી નેમિનાથ ભગવાનની તે શાસનદેવી રૈવતગિરિ નાં શિખર ઉપર નિવાસ કરે છે. મુગુટ-કુંડલ-મુકતાક્લ-હાર-રત્ન-કંકણ-ઝાઝર આદિ સર્વ અંગો પર ઘરેણાંઓથી મનોહર તે દેવી સમ્યગ્દષ્ટિનાં મનોરથોને પૂરે છે. વિઘ્નસંઘાતને દૂર કરે છે.

તે અંબા દેવીનાં મંત્ર-મંડલાદિની આરાધના કરતાં ભવ્યજનો અનેક રૂપથી ઋદ્ધિ-સમૃદ્ધિ ને દેખે છે. ભૂત-પિશાચ-શાકિની આદિ દુષ્ટગ્રહો પરાભવ કરતાં નથી. પુત્ર-કલત્ર-મિત્ર-દાન-દાન્ય-રાજ્ય લક્ષ્મી આદિ સંપન્ન થાય છે.

અંબિઆમંતા ઇમે -

વયવીયમકુલકુલ જલહરિહયઅક્તતત્તપેઆઈં । પળ્ણઈણિવાયાવસિઓ અંબિઅ દેવીઈ અહ મંતો ॥૧॥
ધુવભુવળ દેવિ સંબુદ્ધિ પાસ અંકુસ તિલોઅ પંચસરા । ગહસિહિકુલકલઅબ્માસિઅમાયાપરપણામપયં ॥૨॥
વાગુબ્ભવં તિલોઅં પાસસિણીહાઓ તદ્અવન્નસ્સ । કૂડં ચ અંબિઆણ નમુત્તિ આરાહણામંતો ॥૩॥

બીબ પણ કેટલાક અંબિકાદેવીનાં મંત્રો સ્વ-પરની રક્ષા માટે રમરણ કરવા યોગ્ય માર્ગ ક્ષેમાદિને કરનારા છે. (ગોચર ઘણાં રહેલાં છે.) તે મંત્રો તથા મંડલાદિને અહીં આગળ ગ્રંથ વિસ્તારનાં ભયથી કહ્યા નથી. ગુરુમુખથી જણી લેવાં. આ અંબિકાદેવીનો કલ્પ અવિકલ્પચિત્તવૃત્તિ વાળાને વાંચતા અને સાંભળતા ઈચ્છિત અર્થો પૂર્ણ થાય છે.

ઈતિશ્રી અંબિકાદેવી કલ્પ

ત્રણે જગતને પવિત્ર કરવાવાળો આ પુણ્યતમ મંત્ર પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કારનું યોગિ ચિન્તન કરે ॥૧॥

આઠ પાંદડાવાળા કમળની કર્ણિકામાં સ્થિત પહેલાં સાત અક્ષરવાળું પવિત્રમંત્ર (શમો અરિહંતાણં) નું ધ્યાન યોગી પુરૂષો કરે છે. ॥૨॥

સિદ્ધાદિ ચાર પદોનું ચારે દિશામાં અનુક્રમે અને ચૂલાપદ ચતુષ્કનું ચારે વિદિશામાં ધ્યાન ધરે. ॥૩॥

ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ વડે ૧૦૮ વખત ધ્યાન ધરતો મુનિ ખાવા છતાં પણ ચતુર્થ ભક્ત ઉપવાસનાં ફળને મેળવે છે. ॥૪॥

આ જ મહામંત્રની આરાધના કરીને યોગી પુરૂષો પરમપદને પામેલાં ત્રણે લોકમાં પણ પૂજય છે. ॥૫॥

હજારો પાપો કરીને અને સૈંકડો જીવોનો ઘાત કરીને આ મંત્રને આરાધનારા તિર્યગ્ચો પણ દેવલોકમાં ગયા. ॥૬॥

ગુરુ પંચક નામમાં ઉત્પન્ન થયેલી વિદ્યા ૧૬ અક્ષરવાળી હોય છે. તેનો ૨૦૦ વાર જપ કરવાવાળો ચતુર્થભક્ત ઉપવાસનાં ફળને મેળવે છે. ॥૭॥

આ ગ્રંથની શરૂઆતથી અંત સુધી ગ્રંથોનું પ્રમાણ અનુષ્ઠપ્ શ્લોક અનુસાર ૩૫૬૦ થયાં.

કયા કાર્ય માટે તૈયાર થવું બેઈએ. -	જિ (અર્થાત્ જયવિષયનું કાર્ય)
નિષેધવાચી શબ્દ કયો	ન (અર્થાત્ નથી.)
પ્રથમ ઉપસર્ગ કયો	પ્ર (પહેલાં પ્ર ઉપસર્ગ લખાય છે.)
રાત્રિ કેવાં પ્રકારની	ભ (તારોથી યુક્ત રાત્રિ હોય છે.)
પ્રાણીઓને કોણ પ્રિય	સૂરિ (વિદ્વાન)
આ ગ્રંથની રચના કોણે કરી	જિનપ્રભસૂરિએ

વિક્રમસંવત ૧૩૮૯ માં ભાદરવા વદી ૧૦ બુધવારનાં દિવસે પૃથ્વીમંડલમાં ઈદ્ર સમાન શ્રી હમીર મહમ્મદનાં પ્રતાપી શાસન કાળમાં દિલ્હીનગરમાં આ ગ્રંથ પરિપૂર્ણ થયો. ॥૩॥

તીર્થો તથા તીર્થભક્તોનાં કીર્તન વડે પવિત્ર થયેલો આ કલ્પપ્રદીપ નામનો ગ્રંથ લાંબા સમય સુધી વિજયને પ્રાપ્ત કરો. ॥૪॥

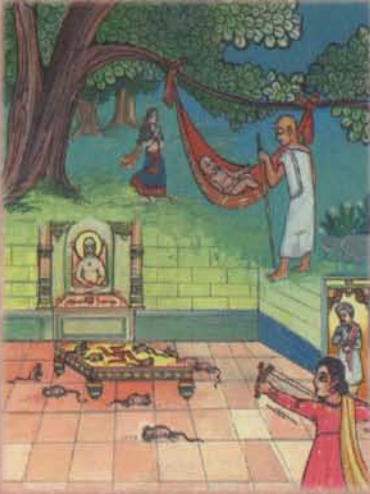
ઈતિ શ્રી કલ્પ પ્રદીપ ગ્રંથઃ સમાપ્તઃ ॥

ग्रंथकारः प्रशस्ति

श्री तपागच्छ मंडन कच्छ वागड
देशोद्धारक दादा श्री जितविजय मुनि
पुङ्गवस्य शिष्यवर्य १००८ श्रीमद् हीरविजय मुनि
पुङ्गवस्य शिष्यवर्य १००८ श्रीमद् अनुयोगाचार्य
पंन्यासप्रवर श्रीतिलकविजय गणिवर्याणां शिष्यरत्न
आचार्य देव श्री रत्नशेखर सूरीश्वराणां शिष्यरत्न
परम पूज्य युवाचार्य श्रीमद् विजय रत्नाकर सूरीश्वराणां
शिष्यरत्न मुनि रत्नत्रयविजय, मुनि रत्नज्योतविजय
मुनिवराभ्यां विविध तीर्थ कल्प (सचित्र) गुर्जरभाषानुवादेन
प्रकटीकृतः श्री राजनगरे नारणपुरा मध्ये श्री वासुपूज्य
स्वामि जिनप्रासाद सान्निध्ये विक्रम संवत् २०५५
वर्षे आसो मासे पूर्णिमा दिने रविवासरे अयं
ग्रंथो वाचक वर्गस्य कल्याण
कारको भूयात् ॥
'शुभं भवतु'

શ્રી સત્યપુર કલ્પ

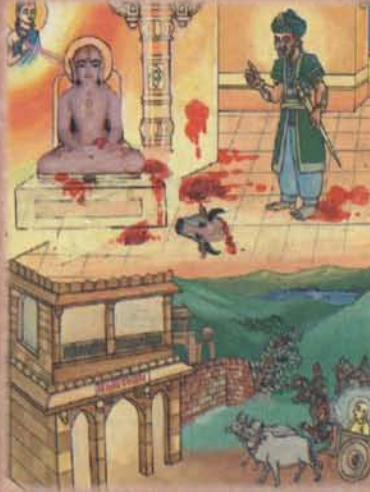
(૧)

(૨)

(૩)

(૪)

- આજથી ૭૫૦ પહેલાં થયેલા આચાર્ય જિનપ્રભુસુરિએ સત્યપુરતીર્થની જે હકીકત લખી તે જ હકીકત આગળ દર્શાવવામાં આવી છે.
- સત્યપુર કલ્પનાં ઇતિહાસમાં (૧) પ્રથમ ચિત્રમાં આચાર્ય જજિવગસુરિજીનો નાહડમાલકને સમાગમ (૨) તે નાહડને સુવર્ણપુરુષ પ્રાપ્ત થતાં સાંચોરમાં જમીનમાંથી ગુર્જિનાલયમાં પથરાયે છે.
- (૩) અદ્વધાંતિ થસનો પૂર્વભવ તથા દિલ્હીના બાદશાહ દ્વારા મૂર્તિને લો (૪) જિનાલયમાં ગાયનુમાંસ-લોહી વિ. નાંખી આઘાતના કહી મૂર્તિ તરફ લઈ જતો અલ્લાઉ દીન ખીલજી.